R. P. F.

IOANNIS DVNS SCOTI,

DOCTORIS SVBTILIS, ORDINIS MINORVM,

Quæstiones Quodlibetales, à mendis expurgatæ, Annotationibus marginalibus, Doctorúmque celebriorum ante quamlibet Quæstionem citationibus exornatæ, Scholiísque per textum insertis illustratæ.

Per R.P.F. HVGONEM CAVELLVM *Hibernum, Lectorem Iubilatum, & in Conuentu S. Mariæ de Ara-cœli in Vrbe S. Theologiæ primarium Professorem,*

Cum Commentariis Reuerendissimi P. F. FRANCISCI LYCHETI Brixiensis, Ordinis Minorum Regularis Obseruantiæ olim Ministri Generalis.

ADDITÆ SVNT CONCILIATIONES LOCORVM Quodlibetalium apparenter alijs Scoti locis repugnantium.

ITEM GVIDI BARTOLVCCII SOLVTIONES Contradictionum in doctrina eiusdem Doctoris apparentium.

TOMVS DVODECIMVS.

LVGDVNI,
Sumptibus LAVRENTII DVRAND.

M. DC. XXXIX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

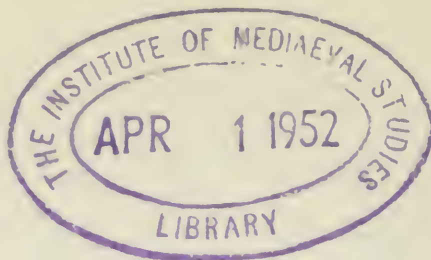

Ad Lectorem

Sequens editio sive potius reeditio Quaestionum Quodlibetarum Ioannis Duns Scoti modestis mediis peracta hoc solummodo intendit, ut textus huius operis a Doctore Subtili ultimo atque maturius exarati ad manus studentium tam in Ordine Fratrum Minorum quam extra Ordinem perveniatur. Haud dubium est peritis, quin investigatio seriosa theologiae atque philosophiae doctoris nostri graviter impediatur propter raritatem editionum eius operum. Ut hoc impedimentum aliqualiter e medio tollatur, Institutum Franciscanum apud Collegium Sancti Bonaventurae primum conatum suum imprimendi ope artis photographicae atque lithographicae textus scholasticos in editionem Waddingam direxit. Quamvis haec editio propter antiquitatem, et praesertim propter defectus impressionis et tenuitatem chartae quae saepe litteras paginae aversae facit apparere in parte recta et viceversa, magnas difficultates paravit, nihilominus hunc textum et non editionem Vivès selegimus, quia securior est, minore numero paginarum contentus necnon indice alphabetico ornatus est.

Quamvis immensus labor huius reeditionis nondum ad perfectionem desideratam pervenerit, tamen recte sperare possumus sequentes fasciculos fore meliores.

Hunc fasciculum duo sequentur, quorum ultimus etiam continebit indicem alphabeticum.

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

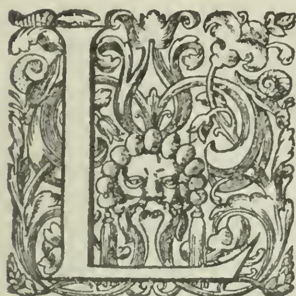

Avdabilis, & antiqua fuit Vniuersitatis Parisiensis, nec adhuc esse desiit consuetudo, quam Salmaticensis, & aliæ celebriores Scholæ mutuatæ sunt, vt cuilibet ad lauream Doctoratus, vel Magisterij in Theologia promouendo, varia proponerentur dubia ad varias spectantia materias, in vna disputatione generali ventilanda, & in vtramque partem disputanda, ad quorum quodlibet tenebatur respondere. Hinc talis disputatio, Quodlibetica, seu Quodlibeta, vel Quodlibet, quia de quolibet proposito dubio respondebatur, vocari consueuit. Quædam proponi solebant cum argumentis alia sine illis: quod in Salmaticensi celeberrima Academia obseruatum vidi. Laureandi aut postea, qui volebant proposita dubia fusiùs pertractantes, & exactiùs examinantes, libros de eisdem componebant, addentes de suo varias quæstiones; quia verisimile non est tot fuisse proposita dubia D. Thomæ, Henrico, Ægidio, & Richardo, quot in suis Quodlibetis tractant, & resoluunt. Doctor subtilis communem Scholæ morem sequutus, de propositis sibi dubiis, seu quæstionibus, cùm lauream Doctoratus Parisiensis accepturus esset (iam antea Doctor erat Oxoniensis) præsens opus Quodlibeticum composuit; quod colligi potest ex quæst. 14. vbi explicans titulum, *De intellectu* (inquit) *fuerunt quæsita duo, primum fuit*, &c. quo loquendi modo, vel simili. nempe, *quærebantur à nobis tria, proponebantur* (vtuntur in suis Quodlibetis) Diuus Thomas, Henricus, Ægidius, Richardus. Quot autem in hoc Opere numerari debeant Quodlibeta, incertum est: quidam duo ponunt, primum priores 11. Quæstiones quæ de Deo. Secundum, reliquas quæ de creatura, complectens. Alij septem esse volunt, nullo solido fundamento nixi. Mihi videtur cùm nullus hîc, vel in manuscriptis, vel in impressis habeatur Quodlibetorum numerus, vel distributio, & apud alios, Quodlibetorum Authores longè plures quæstiones quàm iste tractatus habeat, vnico Quodlibeto comprehendantur, (habet Henricus Quodlibeto primo, 42. quæst. & Ægidius Quodlibeto secundo 80.) opus istud vnicum tantùm esse Quodlibetum, & omnes istas quæstiones vnica disputatione generali Doctori subtili propositas, & ab eo resolutas. Nec multum refert quòd à quibusdam citatis Quodlibeto tertio, vel quarto, &c. iuxta numerum quæstionum, quia vel decepti sunt, vel per *Quodlibetum* intelligunt quæstionem quodlibetalem. Vt vt sit, opus est pretiosissimum suum, & medullam doctrinæ, quam Doctor in Sententiis tradidit, maiori claritate, faciliori methodo, & solidiori argumentorum fundamento complectens, in omnibus subtilis, hîc subtilissimus extitit Doctor, vbi aliis aliæ speculationis leuauit se supra se. Vltimum omnium opus istud scripsit; vt igitur posterius generatione, ita prius perfectione inter omnia eius opera habendum est. In Scholiis cito loca, quibus in Sententiis de hîc tractatis agit, vt eò recurras, benigne Lector, quando libuerit. Adiunxit Conciliationes locorum, quæ in hoc opere cum aliis eiusdem Doctoris locis dissentire videbantur, vt semper sibi consentientem nunquam contradicentem, Doctorem cernas. Vale.

INDEX

intellectum proprium, & sicut intellectum nostrum mouet principium ad conclusionem; sed ordine primi obiecti, & secundi terminantis, quodam alio scilicet voluntate, mouente ad ista duo obiecta ordine quodam actum intellectus terminantia.

COMMENTARIVS.

60. *Mouere duplex.* AD argumēta facta in isto articulo, quibus probauit quòd essentia diuina potest immediatè mouere intellectū creatū ad sui notitiā. Sed ante responsionē præmitto vnū, quòd mouere aliud immediatè, & mouere aliud mediatè, potest intelligi multipliciter. Mouere immediatè aliud puta, cùm dico *A* immediatè mouet *B*, est sensus, quòd *A* causat aliquid, quod immediatè recipitur in *B* ab ipso *A*, & sic ignis immediatè mouet materiā ligni ad formam substantialē ignis, quia in tali materia disposita immediatè causat formam ignis. Sed ignis calefacit lignum mediatè, id est, mediante calore, quem habet, & sic mediante alio calefacit, id est, mediante actione alterius præcisè. Potest etiam aliter intelligi mediatè, & immediatè; sed iste modus sufficit ad propositum. Cùm dicitur de obiecto immediatè, & mediatè motiuo, nota bene; quia aut loquimur de notitia abstractiua, aut de intuitiua. De prima possumus dupliciter loqui, scilicet, vel de abstractiua in nobis pro statu isto; & tunc dico, quòd nullum obiectum immediatè mouet intellectum nostrum ad sui notitiam; nec etiam immediatè mouet ad speciem sui intelligibilem. Sed immediatè mouet sensum extrà: loquendo de obiecto sensibili, & post mouetur virtus phantastica, & vltimo phantasma producit speciem intelligibilem, vt expositum suprà art.1. in dubijs. Vel loquimur de abstractione in intellectu soluto. Dico tunc quòd nullum obiectum mouet immediatè talem intellectum ad sui notitiam abstractiuam, quia primò causat speciem intelligibilem, quæ postea immediatè partialiter causat notitiam abstractiuam obiecti. De hoc vide Doctorem *in secundo. dist.* 3. *q.* 11. *& in* 4. *dist.* 45.

61. *Nota.* De intuitiua dico quòd si obiectum sit motiuum formaliter quòd immediatè mouet intellectum, quem potest mouere. Si verò non motiuum, saltem continetur in alio virtualiter, quod mouet ad notitiam intuitiuam illius; & tale sic virtualiter contentum non dicitur mouere mediante alio, quia mouens mediante alio, non dicitur virtualiter contineri in illo; sicut ignis calefacit lignum mediante calore, non continetur virtualiter in calore, quia tunc esset essentialiter in perfectior. Sed Doctor hîc quando loquitur de obiecto immediatè motiuo amoto omni impedimento, sic accipit, quòd tale obiectum ex natura sua vnde præcisè talis entitas obiectiua, actione propria mouet intellectum ad sui, & omnium virtualiter vel essentialiter contentorum notitiam. Et tale obiectum dicitur propriè immediatè motiuū, quia vt tale est causatiuum saltem partialiter notitiæ sui, & omnium contentorum. Et hoc patet in notitia intuitiua. In abstractiua etiam illud dicitur immediatè mouere intellectum ad speciem intelligibilem, & omnium contentorum, quòd ex natura sua potest illam causare; quòd modò non immediatè causet hoc non ex natura obiecti, sed vel propter ordinem potentiarum; vel propter peccatum, vt patuit *in primo, dist.* 3. *q.* 3. Si enim esset proportionatè præsens, immediatè posset causare speciem intelligibilem, vt patet *in secundo. dist.* 3. *q.* 11. Obiectum verò dicitur mediatè mouere intellectum, quando nō actione propria competente præcisè tali obiecto, vt tale obiectum, sed mouet actione alterius, & tunc dicitur mouere mediatè, id est, mediante actione alterius præcisè.

Aduerte etiam quòd omne obiectum motiuum intellectus quodcunque sit illud potest mouere ipsum intellectum, vel mediatè, vel immediatè; & intelligo sic quòd obiectum motiuum immediatè ex se formaliter est principium immediatè mouendi, siue causandi notitiam sui, & contentorum. Sed obiectum motiuum mediatè tantùm est illud, quod licèt ex se formaliter non sit principium mouendi immediatè, tamen in se suo modo continet aliquam entitatem, quæ sit ratio formalis immediatè mouendi, & non continet illam tantùm per accidens, sicut ignis calorem; sed sic continet illam, quòd circumscriptio omni per accidens, adhuc inest; habens ergo talem entitatem, dicitur obiectum per se motiuum intellectus, licet mediatè tantùm. Dico vltrà, quòd omne obiectum, quod est motiuum mediatè modo præexposito, alicuius intellectus est ex se formaliter, & immediatè motiuum intellectus sibi proportionati, cùm tale sit maximè intelligibile, & quòd non moueat immediatè omnem intellectum, si alium potest mouere, hoc non ex imperfectione talis obiecti, sed quia motio ad extra sibi repugnat, quia sibi repugnat agere necessariò ad extrà, vt probat Doctor *in primo, dist.* 8. *q. vltima.*

His declaratis. Dicit Doctor ad primam rationem glossando maiorem, scilicet, quòd est vera de obiecto immediatè motiuo, quod habet eundem modum mouendi, scilicet, vel per modum naturæ, vel liberè. Et sic obiectum 62. *Ad primam rationem.* comparatū ad quemcunque intellectum, quem immediatè potest mouere, præcisè habe eundem modum mouendi; patet, quia modus mouendi sequitur naturam obiecti, & sic si aliquem potest per modum naturæ mouere, etiam quemlibet alium, quem immediatè potest mouere, mouebit per modum naturæ. Et similiter si aliquem intellectum, quem mediatè potest mouere, moueat per modum voluntatis, quemlibet alium, quem mediatè mouet, mouebit præcisè per modum voluntatis, & sic patet ista propositio maior.

a *Nunc autem quantùm ad primam minorem essentia,* &c.

Nota aliqua in ista litera. Primò, de primo mobili simpliciter, & primo motiuo simpliciter, quod mouet tantùm per modum naturæ, vt suprà patuit, & illa sunt præcisè intellectus diui- *Nota.* nus, &

Intellectus Diuinus, & essentia Diuina, vt essentia, est prior omni attributo, & voluntate.

nus, & essentia diuina, vt essentia, & vt prior omni etiam attributo,& etiam vt prior voluntate. Secundò, quòd omne obiectum creatum mouet naturaliter intellectum, quę immediatè mouet.Sed tunc est dubiũ de voluntate creata, quæ etiam ponitur obiectum intellectus,& immediatè motiuum. An modò moueat illum naturaliter, vel liberè, dic vt dixi in secundo, vbi adduxi opinionem Ocham, quam improbaui. Tertiò nota, cùm dicit quòd quælibet essentia creata est immediatè motiua intellectus creati, & ideò motione naturali; hoc non videtur absolutè verum,quia essentia relatiua nullo modo mouet intellectum ad sui notitiam; intelligitur ergo de omni essentia creata absoluta,quia omnis talis est immediatè causatiua notitiæ sui,& contentorum, vt patuit *in* 1. *dist.* 3. *q.* 3. Vide quæ ibi exposui, vbi dixi quòd etiam quantitas mouet intellectum creatum ad sui notitiam, & adduxi ibi Doctorem in quarto, in materia de Eucharistia. Et nota cùm dicit, quòd nulla voluntas est motiua ad intellectionem perfectam alicuius essentiæ, vt essentia est,quia nec perfectè eam continet eminenter, vel vnitiuè, quia hoc videtur concludere etiam de voluntate diuina,quòd non possit causare notitiam essentiæ diuinæ, cùm propriè non contineat eam, nec eminenter,nec vnitiuè. Sed ad hoc dubium, vt suprà dixi in quodl. vbi de hoc sunt motæ singulares difficultates.

63. Ad secundum dicit quòd *mouere ad actum beatificum non est primus actus essentiæ diuinæ*, &c. Et non intelligas hîc de mouente remoto, quod etiam attingit terminum principalem; sicut dicimus quòd mouens principale dicitur mouens remotum respectu agentis instrumentalis,de quo vide Doctorem *in* 4. *dist.*1.*q.*1. & similiter *in* 2. *dist.*3. Sed nec intelligitur de mouente remoto non attingente terminum principalem, sed disponente ad ipsum, quia visio essentiæ diuinæ, vt in intellectu diuino, non est dispositio ad visionem,qua Michaël videt essentiam diuinam quia si, per impossibile, non esset talis visio adhuc Michaël posset videre essentiam, sed intelligitur sic,quòd voluntas diuina nullo modo posset causare visionem essentiæ diuinæ, nisi essentia diuina fuisset priùs visa ab intellectu diuino, per quam visionem essentia est præsens voluntati diuinæ, & vt sic, essentia dicitur causa remota respectu causationis voluntatis diuinæ causantis visionem illius in intellectu Michaëlis, id est, quòd ipsa causat naturaliter aliquod necessariò requisitum ad hoc vt voluntas diuina possit causare visionem in Michaële.

Essentia non habet rationem motiui ad visionem sui intellectu creato.

64. c *Ad illud Augustini dicit Doctor quòd ibi loquitur* Augustinus de notitia, quæ est verbum, & illa duo requirit,scilicet,quòd sit naturalis similitudo obiecti, & quòd sit naturaliter genita ab obiecto. Et sic notitia essentiæ causata à voluntate diuina in intellectu creato, etsi sit naturalis illius similitudo,non tamen est naturaliter causata ab obiecto. Expono tamen literam, recitando illam. Cùm dicit, *loquitur ibi de notitia, quæ est verbum*, de quo satis patuit *in* 1. *dist.*27. Vnde cùm dixisset, *nascitur proles ipsa Trinitatis notitia*, id est, ipsa notitia, quæ gignitur ab obiecto,dicitur proles.Et subdit in fine capituli: *Est quædam imago ipsa mens,& notitia eius, quæ est proles eius, ac de seipsa verbum eius, & amor tertius*, id est, quòd mens, id est,

Expositio literæ.

memoria fęcunda,quæ includit præsentiam obiecti. (Sæpe enim Augustinus accipit *mentem* pro *memoria*, quæ includit obiectum præsens, vt aliàs patuit,) ipsa mens est quædam imago, passiuè tamen; sicut etiam in Deo accipitur imago, cùm dicitur, *faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*,& notitia ipsius mentis,id est, obiecti relucentis in memoria est proles eius, & est verbum eius, & illa notitia nascitur de ipsa mente, hoc est de obiecto relucente in memoria,& amor tertius, id est, quòd amor nascitur de prole, intelligendo sicut dicit Doctor *in* 1.*dist.*3 *quæst.vltima*,quòd tertia pars imaginis dicitur esse à secunda parte,pro quanto præsupponit ipsam. Et in proposito accipit mentem non tantùm vt includit obiectum, & intellectum, quæ pertinent ad memoriam fæcundam; sed etiam vt includit voluntatem, & obiectum ipsius,quod est obiectum cognitum; & sic de eodem obiecto cum intellectu dicitur nasci verbum,& cum voluntate dicitur produci amor,de quo vide *in* 1.*dist.*3. *quæst.vltima, & in* 2.*dist.*16.*& dist.*24. Et ex hac auctoritate patet quòd non quæcunque notitia actualis obiecti dicitur verbum illius obiecti, sed illa sola, quæ de ipso nascitur tanquam proles, hoc est, non tantùm est similitudo naturalis eius,sed naturaliter gignitur ab ipso nascendo, & ideò actus voluntatis non dicitur propriè nasci;quia nasci est à principio per modũ naturæ; notitia igitur actualis, quæ producitur immediatè per voluntatem, non est verbum obiecti, quia etsi sit similitudo naturalis obiecti, non tamen est naturaliter genita,id est,per modum naturæ,sed tantùm liberè. Et propter illud posset dici quòd Beatus non habet verbum de Deo,quia etsi illa visio sit imago diuinæ essentiæ,ipsam naturaliter repræsentans, non tamen est imago diuinæ essentiæ, ipsam naturaliter repræsentans, non tamen est imago naturalis naturaliter ab ipsa procedens. Sed illius essentiæ est tantùm vnicum verbum, & hoc in solo intellectu increato, in quo solo potest esse notitia naturalis ipsius obiecti naturaliter genita. Aduerte quòd non intelligitur propriè genita immediatè ab ipso obiecto, cuius ponitur notitia ad hoc vt dicatur verbum,sed sufficit quòd sit naturalis similitudo obiecti, genita immediatè ab ipso obiecto per modum naturæ,vel genita ab alio obiecto continente virtualiter ipsum,cuius ponitur notitia genita; dico per modum naturæ, & sic notitia lapidis in Deo,& si non sit genita ab ipso lapide,dicitur tamen verbum, quia est genita ab essentia per modum naturæ,ipsum lapidem virtualiter continente,& hoc sufficit.

Dat etiã aliã responsionem ad illã autoritatẽ Augustini.Et ista secũda respõsio distinguitur à prima, quia hîc accipitur verbũ, prout præcisè genitum à causis naturalibus, siue à memoria creata,quę memoria requirit pręsẽtiã obiecti,ita quòd obiectum actiuè concurrat, & sic accipit omnem rem,vt pręcisè extenditur ad creaturã; sed in prima ratione accipit rem, etiam prout extenditur ad essentiam diuinam, vt ibi patet. 65.

Nota.

Hinc videtur sequi quòd essentia non est repræsentatiua sui Michaëli prius natura, quàm visio eius causetur in Michaële,hoc patet,quia obiectũ presẽs intellectui ex natura sua,siue quod est ratio reprę̃sẽtandi se intellectui in ratione obiecti actu intelligibilis,dicitur actu pertinere ad memoriã.Et etiam posito quòd actu non pertineat ad me

ad memoriam productiuam actus, tamen sequitur quòd in re erit ratio repræsentandi se per modum naturæ, & sic si essentia, vt essentia, faceret se præsentem intellectui creato, faceret se præsentem per modum naturæ, & per consequens necessariò, & sic semper esset necessariò præsens in ratione obiecti actu intelligibilis, præcise ergo in eodem instanti, quo causatur visio essentiæ in intellectu Michaëlis, fit præsens ipsi in ratione obiecti visibilis, & talis præsentia est præcisè à voluntate causante huiusmodi visionem; posset tamen voluntas diuina priùs causare præsentiam essentiæ in ratione obiecti visibilis, id est, facere ipsam priùs præsentem intellectui creato, quàm causet visionem eius: de facto tamen creditur quòd præcisè in eodem instanti fit præsens quo causatur visio eius, quia eius præsētia per prius nó videtur necessaria, tunc enim presentia obiecti prior visione est necessaria, quando obiectum pertinet ad memoriam, vt memoria, quæ vt sic, est verè productiua, vt exposui *in 1. dist. 3 q. 7. in*

Quomodo essentia non sit repræsentatiua alterius obiecti. *titulo quæst. & in 2 dist. 3. q. 9. & 20.* Si ergo essentia, vt essentia, non est sui, siue suæ præsentiæ repræsentatiua, multò magis non est repræsentatiua alterius obiecti, nam quod est causatiuum præsentiæ alterius per modum naturæ, multò magis erit causatiuum præsentiæ sui per modum naturæ, imò est simpliciter impossibile quòd essentia, vt essentia, per modum naturæ sit causatiua, puta præsentiæ lapidis, & non simul; vel prius sit per modum naturæ suæ præsentiæ causatiua. Sicut est impossibile ipsam posse per modum naturæ causare notitiam in intellectu suo respectu alterius obiecti, quin prius, vel simul causet per modum naturæ notitiam sui: sic est impossibile quòd causet in intellectu suo præsentiam lapidis in ratione obiecti, actu intelligibilis, quin simul, vel priùs, causet per modum naturæ præsentiam sui. Sed hoc idem est dicere respectu intellectus creati. Si ergo non potest causare præsentiam sui in intellectu creato, multo minùs poterit causare præsentiam alterius. Tam ergo ipsa essentia, quàm alia obiecta secundaria contingenter repræsentantur in intellectu creato per actum voluntatis diuinæ, ita quòd ipsum repræsentare, siue præsentiam causare in ratione obiecti, actu intelligibilis, non est præcedens quomodocunque ipsam intellectionem obiecti, quòd dicitur repræsentari, & hoc de facto, licèt de possibili, vt credo posset, vt supra dixi.

66. *Sed si quæratur, quare hæc repræsentatio quodammodo prior actuali intellectione,* Et patet quòd propriè completa præsentia obiecti potentiæ, si obiectum, si motiuum est, quando obiectum est actu intelligibile, id est, quòd actu potest causare notitiam sui in intellectu, cui est sic præsens, & vt sic, pertinet ad actum primum immediatum actui secundo. Actus primus immediatus actui secundo est, quando est in potentia propinqua ad eliciendum actum secundum, quod tunc est, quando obiectum est perfectè præsens potentiæ, quia tunc habetur memoria perfecta, quæ dicitur actus primus completus, & immediatus, actui secundo. Sed actus primus, non immediatus actui secundo est, quando principium operandi, quod semper dicitur actus primus, est tantùm in potentia remota ad operandum. Et quando obiectum non est actu præsens intellectui in ratione obiecti, actu intelligibili, dicitur actus primus remotus ab actu secundo, siue ab operatione.

In isto articulo occurrunt aliqua dubia. Primum in hoc, quòd *si potentia intellectiua ex natura potentiæ non eleuata per aliquod lumen, non haberet idem obiectum, quod habet vt eleuata per lumen gloriæ, tunc non esset eadem potentia.* 67.

Secundum in hoc, *obiectum adæquatum intellectui nostro ex natura potentiæ non est aliquid specialius obiecto intellectus Angelici.*

Tertium est in hoc quòd *motio, omninò prima in entibus, est necessariò naturalis.*

Quartum in hoc, quòd *motio, quæ est ad terminum infinitum, est prior illa, quæ est ad terminum finitum.*

Quintum est in hoc, *primum mobile motione naturali est intellectus diuinus, & primum motiuum motione naturali est essentia diuina, & sic illud obiectum potest mouere motione naturali ad notitiam sui essentialem, & ad notitiam genitam.*

Sextum est, quòd *essentia diuina est naturale motiuum ad intelligendum quodcunque intelligibile simplex, sed non nisi priùs illa essentia sit in tribus suppositis.*

Septimum est in hoc, quòd *essentia, etsi moueat ad distinctam notitiam simplicium, non tamen mouet ad distinctam notitiam veritatis contingentis, licèt moueat ad distinctam notitiam veritatis complexæ necessariæ.*

Octauum, *essentia mouet ad distinctam notitiam cognoscendi sub distinctione hoc fore, vel non fore, & hac cognitio non est determinata de altera parte.*

Nonum est, quòd *motio voluntatis ad extrà necessariò præsupponit aliam ipsius voluntatis ad intrà respectu eiusdem obiecti.*

Decimum est in hoc, *obiectum mouens potentiam immediatè habet eundem modum mouendi respectu cuiuscunque potentiæ, quam mouet immediatè, & sic essentia diuina mouet naturaliter omnem intellectum, quem immediatè mouet.*

Vndecimum est in hoc, quod *qualibet essentia creata est immediatè motiua intellectus creati, & ideò motione naturali.*

Duodecimum est in hoc, quòd *nulla voluntas creata est motiua ad intellectionem perfectam alicuius essentiæ, vt essentia est, quia nec perfectè continet eam, nec vnitiuè.*

Tertiumdecimum est in hoc, *essentia, vt prior voluntate, licèt sit obiectum primum, & immediatum visionis Beati in ratione terminantis tamen non est obiectum immediatum in ratione mouentis, sed tantum mouens remotum pro quanto mouet intellectum diuinum ad visionem præcedentem illud* velle *quo mouetur intellectus Beati ad visionem.*

Quartumdecimum est in hoc, quia *voluntas diuina est perfectè idem cum essentia, ideò potest esse principium motiuum ad videndum essentiam, vt essentia est.*

Quintumdecimum est ibi, quia *voluntas diuina est formaliter infinita, ideò perfectè, & vnitiuè continet essentiam diuinam.* Et ista dubia pro nunc sufficiant.

Contra primum instatur, primò supponendo quòd Doctor intendit de obiecto motiuo, scilicet, quòd si hîc haberet obiectum motiuum, quod non haberet in patria, vel si in pa- 68. *Instatur contra primum.*

tria

tria haberet aliquod obiectum, ad quod non posset attingere ex natura potentiæ, sed tantùm per aliquem habitum additum potentiæ, quòd tunc non esset eadem potentia. Instatur sic, primò, quia potentia ex se non potest attingere ad aliquod obiectum, nisi eleuetur per aliquem habitum, & ad aliud potest attingere ex se, & tamen non sequitur quòd non sit eadem potentia. Antecedens patet, quia attingit quiditatem, vt quiditas est tantùm per speciem intelligibilem, & tamen potest aliud obiectum attingere ex se; patet, quia ex sua natura attingit actum rectum. Secundò diceretur quòd non posset immediatè attingere Angelum, nisi mediante aliquo lumine supernaturali.

Secundò instatur sic; mouere per modum necessitatis, & per modum voluntatis, sunt modi magis arguentes diuersitatem principij operandi, quàm aliud, & aliud obiectum, ita quòd vnum moueat potentiam, & aliud non, licet sit ex se motiuum, tamen non potest mouere eandem potentiam; patet hoc, quia illi modi videntur repugnantes. Vnde Doctor *in primo, dist. 1. quæst. 4.* dicit quòd si voluntas nostra vellet finem de necessitate, & ordinata ad finem contingenter, non esset eadem voluntas, sed essent duæ voluntates; modò eadem voluntas vult aliquid necessariò, & aliquid contingenter. Patet à Doctore *in primo, dist. 10. & infra qu 15.* de voluntate diuina, quæ vult necessariò essentiam diuinam, & contingenter creaturam.

Tertiò instatur sic; Idem ignis potest producere calorem in aliquo calefactibili, & in alio non potest, nisi per calorem sibi additum; patet, quia producit calorem in seipso, vt patet à Doctore in quarto in materia de Eucharistia, & tamen non potest immediatè calefacere lignũ, nisi mediante calore, & tamen propter hoc non negatur quin ignis sit eadem potentia respiciẽs calefactibile; sic videtur dicendum in proposito, quòd quamuis intellectus, ex natura intellectus, non possit attingere aliquod obiectum, nisi mediante aliquo sibi addito, quòd omnino sit eadem potentia, licet aliud obiectum ex natura sua possit attingere.

Quartò. Si potentia dicitur diuersificari ex hoc, quòd vnum obiectum puta materiale, ex natura potentiæ potest attingere, & substantiam separatam non potest, nisi per habitum supernaturalem sibi additum, sic videtur dicendum si ipsa non attingat obiectum ex natura potentiæ secundùm totam suam entitatem, & intelligibilitatem, cùm tamen, vt sic, ponatur obiectum potentiæ. Sed hoc non potest, nisi mediante aliquo habitu; patet, quia potentia habituata, agens æquali conatu, intensiorem producit intellectionem, quàm non habituata, vt patet à Doctore, *in primo, dist. 17. & in tertio, dist. 27.* si ergo obiectum sit intelligibile vt decem, & ipsa non possit sic intelligere sine habitu, & aliud intelligibile vt quatuor sine habitu potest intelligere; ergo secundùm hoc videretur diuersificari, & tamen non diuersificatur.

Quintò instatur, certum est quòd est idem intellectus hîc, & in patria nullo modo variatus, & tamen hîc non potest attingere aliquod merè intelligibile sub ratione propria, vt patet à Doctore *in primo, dist. 3. q. 3.*

69. Respondeo, præmittendo aliqua. Primum est, quòd conclusio Doctoris intelligitur de obiecto motiuo in se formaliter, vel de obiecto virtualiter, vel essentialiter incluso in alio obiecto, quod possit mouere ad notitiam sui, & inclusorum. Secundò præmitto, quòd conclusio intelligitur de perfectione actus pertinente præcise ad obiectum, quia benè aliquando obiectum minùs perfectum intensiuè intelligitur intellectione intensiori, & hoc propter maiorem conatum potentiæ, quàm intelligatur obiectum perfectius propter minorem conatum, & attentionem potentiæ. Tertiò præmitto, quòd habitus non ponitur propter obiectum, sed tantùm propter potentiam, quia ipsam magis facilitat ad operandum.

Istis præmissis, patet responsio ad instantias. Ad primam dico, quòd si obiectum esset in se præsens, statim nullo alio addito posset attingere. Sed quando non est in se præsens, tunc ponitur species intelligibilis, quæ facit obiectũ præsens, non in se, sed in repræsentatiuo, vt exposui. Et sicut potest intelligere omne obiectum, quando est in se præsens, ita ipso absente potest illud intelligere per speciem. Et vltrà dico, quòd omne obiectum motiuum ad sui notitiam intuitiuam, quando est in se præsens, potest etiam causare, & hoc mediatè, vel immediatè speciem intelligibilem modo priùs exposito. 70. *Responsio ad primum.*

Ad secundam patet responsio, quomodo concludit de voluntate creata, & non concludit de voluntate diuina. Vide quæ dixi *in primo, d. 4.* respondendo ad rationes Ocham contra Doctorem. *Ad secundam.*

Ad tertiam. Dico, quòd ignis, vt ignis, non respicit omne calefactibile, vt huiusmodi, nisi mediante calore, nec propriè seipsum calefacit. *Ad tertium.*

Ad quartam patet responsio. Dico enim, quòd obiectum perfectè præsens causat actum perfectissimum quem potest, & quantum est intelligibile, loquendo de causatione pertinente ad obiectum. *Ad quartum.*

Ad quintam. Dico, quòd est eadem potentia hîc, & in patria, sed non eodem modo disposita, quia vt hîc est alligata ordini potentiarum, ibi non, vt patet à Doctore *q. 14. quod. & in primo, dist. 3. quæst 3.* ideò hîc tantùm mouetur à sensibilibus, ibi verò etiam ab intelligibilibus. *Ad quintum.*

Contra secundum instatur, quòd intellectus noster non habeat præcisè idem obiectum motiuum, quod habet intellectus Angeli. Et primò sic; sicut intellectus diuinus habet tantùm essentiam suam obiecto adæquato motiuo, quia est formaliter infinitus, vt patet à Doctore in pluribus locis, quia si haberet plura obiecta motiua, vilesceret: sic videtur quòd intellectus Angeli, ratione suæ supremæ perfectionis, habeat tantùm seipsum, vt motiuum omnis intelligibilis; aliter si haberet, puta lapidem pro obiecto motiuo, sicut habet intellectus noster, quòd tunc multùm vilesceret.

Secundò instatur; sicut intellectus diuinus, quia infinitus, habet aliquod obiectum, quod tantùm est immediatè motiuum intellectus diuini, scil. essentiam diuinam, quæ nullum alium intellectum immediatè mouet, nisi diuinum, vt infrà patet *q. 15.* sic videtur quòd saltem supremus Angelus habeat aliquod speciale obiectũ nullo modo motiuum, saltem intellectus humani. In hoc enim attenditur perfectio potentiæ,

quia habet aliquod perfectius pro obiecto, quod non habet potentia imperfectior, illud erit essentia Angeli supremi. Et confirmatur, quia talis intellectus maximè appropinquatur intellectui diuino, quod non esset, nisi respiceret aliquid perfectius, quod non respiceretur à potentia inferiore pro obiecto motiuo.

71. Tertiò instatur sic, essentia Angeli supremi continet perfectionem totius creaturæ, ergo essentia Angeli ponitur adæquatum obiectum illius intellectus. Antecedens patet, quia secundùm Doctorem in *quarto, dist.* 1. *q.* 1. gradus superior in entibus continet gradum inferiorem, imò videtur quòd eminenter, quia in supremo Angelo est perfectio correspondens perfectioni omnis creaturæ, & perfectio etiam, secundum quam excedit omnem creaturam, aliter non teneret supremum gradum in entibus creatis. Confirmatur, quia Angelus supremus mensurat perfectionaliter omnem Angelum inferiorem, & per consequens omnem aliam creaturam, vt patet, quia ponitur Deus simpliciter prima mensura essentialis, & perfectionalis omnis creaturæ; ergo propinquior essentia mensurat alias remotiores, patet, quia sicut in genere animalis homo est mensura omnium animalium, & animal propinquans homini, mensurat alia remotiora; patet ergo antecedens. Consequentia probatur, quia essentia diuina ponitur adæquatum obiectum intellectus diuini in ratione motiui respectu omnium intelligibilium, vt patet à Doctore, quia ipsa vt gradus simpliciter supremus in entibus, continet omnia intelligibilia; ergo similiter essentia Angeli, quæ sic continet omnia intelligibilia, erit adæquatum obiectum sui intellectus in ratione motiui; tale autem non ponitur respectu intellectus humani, quia multa obiecta inferiora immediatè mouent intellectum humanum.

Gradus superior in entibus continet gradum inferiorem.

Intellectus Angeli, & intellectus humanus distinguuntur.

Quartò instatur sic; quia intellectus Angeli, & intellectus humanus distinguuntur etiam genere saltem proximo; ergo oportet assignari aliud, & aliud obiectum respectu istius & istius intellectus. Antecedens patet, quia essentiæ illæ distinguuntur, ergo & potentiæ, cùm sint idem realiter suis essentiis, vt probat Doctor *in secundo, dist.* 16. Consequentia patet, quia istæ potentiæ sic se habet, quòd vna non subordinatur alteri, sicut sensitiua intellectiuæ, sed magis videntur disparatæ, & contentæ sub diuersis generibus; ergo videtur quòd necessariò habeant aliud & aliud obiectum, cùm distinguantur per diuersa obiecta, sicut patet de potentiis sensitiuis disparatis.

Quintò instatur; potentia superior secundùm perfectionem habet aliquid pro obiecto motiuo, quod non habet inferior. Sed potentia Angeli est essentialiter superior potentia intellectiua humana, ergo ipsa habet aliquid pro obiecto, quod non habet intellectus humanus. Maior patet, quia sensus communis est potentia superior visu, ideò respicit aliquid pro obiecto, quod nõ respicit visus & intellectus humanus est superior sensu communi; ideò respicit aliquid pro obiecto, quòd non respicit sensus communis, ergo, &c. Minor patet, quia sicut essentia Angeli est superior, ita & potentia.

72. Respondeo ad istas instantias, præmittendo aliqua. Primò, quod aliud est loqui de aliquo ita perfecto formaliter, cui ex sua perfectione formali repugnat simpliciter omnis imperfectio; & aliud de illo inter aliqua entia perfectissimo, cum quo tamen stat aliqua imperfectio, cùm non sit necessariò perfectum, quod excludat omnem imperfectionem, licèt multas necessariò excludat.

Responsio ad instantias.

Secundò præmitto, quòd continere aliud contingit multipliciter, aliquando continet sicut causa effectum; & hoc dupliciter, vel continet sic, quòd tota entitas simpliciter dependet à causa, sic quòd illa remota impossibile esset ab alio dependere.

Continere aliud contingit multipliciter.

Secundò quando sic continet quòd tamen secundùm suam entitatem ab alio etiam dependet, imò principalior ab alio. Primo modo solus Deus continet omnem creaturam. Secundo modo causæ secundæ continet suos effectus, & non loquor hic de passione subiecti, quæ ponitur quasi effectus subiecti adæquatus, & idem realiter illi, & sic subiecto remoto, passio non posset esse.

Continere eminenter aliud potest dupliciter intelligi.

Tertiò præmitto, quòd continere eminenter aliud potest dupliciter intelligi; vel quòd contineat aliud secundùm totam entitatem diminutam, vel quòd contineat secundum totam entitatem perfectam. Primo modo omnis causa secunda æquiuoca continet effectum. Secundo modo causa prima continet eminenter omnem effectum. Et propriè continere aliud eminenter non est ex hoc solo, quòd continens sit perfectius in se, sed quòd contentum etiam dependeat à continente: Vel si etiam ponatur quòd continere eminenter sit, quòd continens sit simpliciter perfectius contento, tunc sciendum est quòd quando dicimus, quòd continens aliud eminenter potest causare notitiam contenti, non debet ita absolutè intelligi, scilicet quòd tantùm sit perfectius illo, sed quòd etiam contineat illud secundùm totam suam entitatem, vt exposui *in secundo, dist.* 3. *q.* 10. & infrà *quæst.* 14.

Quartò præmitto, quòd aliquæ potentiæ dicuntur eiusdem rationis, quia sunt eiusdem speciei, vt duæ potentiæ visiuæ in duobus hominibus; aliquæ dicuntur eiusdem rationis, quia licèt distinguantur specie vt visiua in homine, & visiua in boue, tamen conueniunt in hoc conceptu quiditatiuo, scilicet, *potentia visiua*, sic quòd vtraque est vera potentia visiua, licèt vna sit essentialiter perfectior alia, quia species sunt sicut numeri, ex 8. *Metaph.* Et aliquæ dicuntur eiusdem rationis secundùm genus, quia conueniunt in aliquo genere, vt potentia visiua & auditiua, & tamen nullo modo conueniunt in aliquo conceptu, puta auditiua, vel visiua, quia tunc vel visiua esset auditiua, vel è contra. Vel vna esset vnum membrum diuisiuum respectu diuisi, & esset ipsum diuisum; non dicuntur ergo eiusdem rationis, sicut primo modo. Sic dico de sensu communi, quia licèt sensus communis in homine, & in asino differant suo modo specie tamen dicuntur eiusdem rationis pro quanto conueniunt in hoc conceptu, qui est sensus communis. Hoc idem dico, quòd intellectus hominis, & intellectus Angeli, posito quòd non sint eiusdem rationis, quia non eiusdem speciei, nec generis proximi, tamen dicuntur eiusdem rationis, quia realiter conueniunt in hoc, quod est potentia intellectiua. 73.

Et hoc

Intellectus diuinus non potest moueri à creatura. Et hoc modo, quæ ponuntur eiusdem rationis, quicquid respicitur ab vna pro obiecto, respicitur etiam ab alia. Et sic quantùm ad hoc, omnis potentia intellectiua habet idem obiectum adæquatum, saltem loquendo de illa, quæ est creata; sicut etiam omnis potentia visiua respicit idem pro obiecto adæquato. Et quod diuinus intellectus non habeat lapidem pro obiecto motiuo immediatè hoc non est ex ratione intellectus, sed ex hoc, quòd cùm sit formaliter infinitus non potest moueri à creatura, recipiendo ab illa aliquam perfectionem, quia tunc vilesceret. Dico etiam, quòd licèt lapis non possit immediatè, & formaliter mouere intellectum diuinum, continetur tamen virtualiter in primo obiecto adæquato motiuo intellectus diuini, scilicet in essentia diuina.

74. Istis præmissis patet responsio ad instantias. *Intellectus diuinus excludit omnē imperfectionem.* Ad primam negatur similitudo, quia intellectus diuinus, quia infinitus, necessariò excludit omnem imperfectionem, & ideò repugnat sibi posse immediatè moueri ab aliqua creatura ad sui notitiam. Sed intellectus Angeli est perfectionis finitæ, & limitatæ, cum qua stat multiplex imperfectio, & sic potest habere etiam lapidem pro obiecto motiuo, sicut etiam habet intellectus noster, vt patet à Doctore *in* 2. *dist.* 3. *quæst.* 11. & cùm arguitur quòd tunc vilesceret, dico quòd non est formaliter infinitus, & ideò non habet in se realiter omnem perfectionem, & per consequens potest perfectionem sibi competentem (loquendo de perfectione secunda) ab aliquo recipere. Est enim maioris imperfectionis dependere ab alio secundùm totum suum *esse*, sicut nunc dependet à Deo, sicut etiã aliæ creaturæ, quàm dependere secundum aliquam perfectionem secundam quam recipit, ab obiecto, partialiter tamen, & à causa minus principali.

Ad secundam patet responsio, quia intellectus diuinus est formaliter infinitus, ideò mouetur ab essentia sua respectu omnium intelligibilium. Sed non est sic de intellectu finito, & limitato.

Angelus nullam creaturã continet virtualiter. Ad tertiam. Dico quòd Angelus nullam creaturam continet virtualiter, vel eminenter secundùm totam entitatem illius, qualis continentia requiritur ad hoc vt sit ratio causandi notitiam cuiuscunque contenti, imò pro nunc dico (non asserendo) quòd nulla creatura quantuncunque suprema, continet aliam creaturam absolutam realiter distinctam secundùm totam suam entitatem, cum quælibet primò, & principaliter secundùm totum suum *esse*, sic dependeat à Deo, quòd ipso per impossibile circumscripto, esset impossibile ipsa aliquo modo esse. Et dicit Doctor *in* 2. *dist.* 2. *quæst.* 4. quòd genitum ab aliqua causa secunda tantùm dependet ab illa in *esse* pro illo instanti in quo accipit *esse* ab illa causa, licèt principaliter tamen à prima, sed in toto tempore sequenti immediatè à Deo. Licet ergo Angelus *quia* gradus supremus inter creaturas, aliquo modo contineat perfectionem illarum, nunquam tamen continet secundùm perfectionem totalem, qualis continentia requiritur ad hoc, vt possit causare notitiam perfectam contenti. Dico secundò, quòd etiam casu illo posito, id est, quòd essentia supremi Angeli sic contineret omnem creaturam, adhuc nõ haberetur intentum, quia licèt ipsa essentia, vt præsens intellectui Angelico in ratione obiecti actum intelligibilis causaret necessariò notitiam sui, & contentorum, tamen non negaretur quin lapis contentus, si esset in se præsens tali intellectui, possit ipsum mouere ad sui notitiã. Sicut etiam si illa essentia Angeli esset præsens intellectui humano causaret notitiam sui, & omnium contentorum, tamen lapis si poneretur præsens illi intellectui in ratione obiecti intelligibilis, actu posset ipsum mouere, & sic patet quòd etiam isto casu posito, licèt sit impossibilis, ratio nihil concludit.

Ad quartam. Dico, quòd licèt distinguantur etiam genere remotiori, qui tamen habent idem obiectum, sicut patet de sensu communi in homine, & in boue, requiritur etiam quòd distinguantur eo modo, quo dixi suprà, scilicet, quando non conueniunt in potentia intellectiua, & talis distinctio arguit distinctionem obiectorum primorum, sicut patet de visiua, & auditiua; modò intellectus humanus, & intellectus Angeli cõueniũt in ratione formali intellectus.

Ad quintam patet responsio ex superiùs dictis, & sic patet solutio.

Tertiò principaliter instatur contra tertium, probando quòd motio omnino prima non sit motio naturalis. Et primò sic, præsupponendo quòd mouere sequitur entitatem. Tunc sic, quantò ponitur ens motiuum perfectius simpliciter, tantò ex natura rei primò natum est mouere, quia sicut perfectius essentialiter ex sua ratione natum est esse prius imperfectiore, ita si est motiuum, natum est prius mouere, & si est infinitum, & præsens mobili, necessariò mouebit illud ponendo quòd necessariò sit motiuum. Secundò suppono, quòd sicut intellectus diuinus, & essentia diuina concurrunt, vt duæ quasi causæ partiales ad intellectionem essentiæ diuinæ, sic essentia diuina, & voluntas diuina concurrunt ad volitionem essentiæ diuinæ. Tertiò præmitto, quòd voluntas ex sua formali ratione est perfectior intellectu, vt patet à Doctore *in* 4. *dist.* 49. 75. *Intellectus diuinus, & essentia diuina concurrunt, vt duæ causæ partiales ad intellectionem.*

Istis præsuppositis arguitur sic; voluntas si sola ponatur motiua ad actũ suũ, est ex sua ratione formali perfectius motiuũ, quàm intellectus diuinus; ergo voluntas prius mouet se ad actum suum, quàm intellectus. Antecedens patet ex tertio præsupposito. Si dicatur, quòd intellectus diuinus est ita infinitus, sicut voluntas. Dico, quòd hoc non soluit, quia semper voluntas ex sua ratione formali ponitur perfectior intellectu. Sicut etiam essentia diuina ex sua ratione formali quiditatiua ponitur perfectior omni attributo, licèt attributa sint formaliter infinita, sic in proposito. Consequentia probatur ex primo præsupposito, scilicet, quòd perfectius simpliciter est prius motiuum imperfectiore. Si dicatur quòd concurrit essentia cum voluntate, sed prius concurrit cum intellectu, ideò intellectus, & essentia sunt prius motiuum. Dico etiam, quòd hoc non soluit, quia hoc posito, stat quòd totum principium motiuum sit perfectius, quia essentia est eadem, vt concurrit cum vtroque, & tunc voluntas ex sua formali ratione est perfectior intellectu; ergo principium motiuum est perfectius, vt includit essentiam, & voluntatẽ, quàm vt includit essentiã, & intellectum. Si dicatur, quod voluntas præsupponit operationem intellectus. Dico, *Essentia diuina est perfectior omni attributo.*

Dico, quòd hoc non soluat, quia perfectius, vt perfectius simpliciter non præsupponit necessariò imperfectius,& maximè quando imperfectius non est de intrinseca ratione perfectionis, sicut nec infinitum præsupponitur necessariò finitum, vt dicit Doctor.

Secundò instatur sic ; si motio naturalis necessariò est prior motione per modum voluntatis, & in eodem operante sit vtraque motio, sequitur quòd ipsa erit simpliciter prior omni motione voluntaria,& sic productio Filij in diuinis erit simpliciter prior omni motione voluntatis respectu volitionis essentiæ diuinæ; consequens est falsum, patet, quia talis volitio est essentialis , & essentialia dicentia perfectionem sunt priora notionalibus , vt patet à Doctore suprà q. 1. Consequentia probatur,quia si motio naturalis in eodem ex se est prior motione voluntaria,sequitur quòd ex se erit prior omni motione voluntatis in eodem operante. *Nota.* Si dicatur,quòd non est verum,nisi de motione naturali eiusdem ordinis,& de motione voluntatis eiusdem ordinis , quæ respiciunt eundem terminum. Contrà,quia motio ad notitiam genitam per modum naturæ , & motio per modum voluntatis ad volitionem essentiæ diuinæ habent eundem terminum, quia vtraque respicit essentiam diuinam , vt patet : eadem enim essentia est obiectum primum tam motionis, quæ ad notitiam simplicem sui , & quæ est ad notitiam genitam, quàm motionis voluntatis, quæ est ad amorem essentialem, & ad amorem spiratum,siue procedentem;ergo sequitur propositum,scilicet,quòd motio ad notitiam genitam cùm sit merè naturalis , erit posterior motione voluntatis , siue quæ est per modum voluntatis respectu amoris essentialis.

Tertiò instatur sic ; aliqua motio per modum naturæ respectu eiusdem termini est simpliciter posterior motione per modum voluntatis,quæ est simpliciter ad idem obiectum;ergo motio naturalis in eodem operante respectu eiusdem termini non est simpliciter prior motione per modum voluntatis.Consequentia patet. Antecedens probatur supponendo quod dicit Doctor *in prologo.q.vlt.& dist.38.39.& 45. primi, & infrà præsenti quæst.scilicet* , quòd contingens de termino,siue altera pars contingentis determinatè vera est immediatè à voluntate diuina , sic determinatè volente ; & hæc determinatio est simpliciter prior cognitione eiusdem complexi contingentis,vt patet à Doctore in locis præallegatis. Ex hoc sequitur quòd motio voluntatis, quæ terminatur ad hoc complexum contingens , est prior motione intellectus ad notitiam eiusdem complexi ; ergo motio naturalis, vt huiusmodi, etiam in eodem operante, est simpliciter prior motione per modum voluntatis.

Quartò instatur sic ; quia idem Pater in diuinis priùs per modum voluntatis mouetur ad generationem Filij,id est, quòd priùs vult illam generationem esse , quàm actu generet Filium per modum naturæ ; ergo motio naturalis, siue per modum naturæ in eodem operante non est simpliciter prior motione per modum voluntatis.Consequentia patet, quia consequens includitur in antecedente. Antecedens patet per Doctorem *in primo, dist.6.quæst. vnica*,vbi ostendit quomodo pater vult generare.

Quintò instatur sic ; quando in eodem operante concurrunt principium per modum naturæ,& principium per modum voluntatis, principium per modum naturæ est perfectissimum, imò formaliter infinitum , & habet obiectum perfectissimè præsens , circa quod natum est operari per modum naturæ. Et nullum extat impedimentum, potest in eodem instanti, quo ponitur principium sic perfectum,perfectè operari operatione sibi conueniente circa illud tale obiectum , & maximè quando obiectum ponitur alia causa partialis per modum naturæ , imò necessariò statim agit per modum naturæ.Sed intellectus diuinus, & essentia diuina sunt huiusmodi, tam respectu cognitionis essentiæ simplicis, quàm respectu notitiæ genitæ,vt patet. Si ergo tale principium per modum naturæ ponitur priùs mouere secundùm totum conatum, quàm principium per modum voluntatis,sequitur quòd Filius erit necessariò prior omni actu voluntatis.

Respondeo ad instantias,præmittendo aliqua. 77. *Respon. ad*
Primò , quando est natura perfecta intellectiua includens intellectum , & voluntatem , semper *instantias.* voluntas ad hoc,vt actum eliciat circa obiectum, præsupponit operationem intellectus circa idem obiectum incomplexum,sic,quòd est impossibile illud obiectum posse velle , nisi ab intellectu eiusdem naturæ sit præcognitum. Et hîc nulla videtur ratio assignanda , nisi natura potentiarum, puta quia intellectus est talis natura , ideò potest elicere actum circa obiectum absolutè, etiam nulla operatione alterius potentiæ præmissa circa illud idem obiectum:& voluntas est talis natura, quòd non potest elicere actum circa obiectum,nisi sit sibi præsens, vt actu cognitum ; & sic motio voluntatis circa obiectum semper præsupponit motionem intellectus circa idem obiectum causantis cognitionem eiusdem obiecti.

Ex hoc patet quomodo voluntas in operando necessariò sit posterior intellectu in operando, non quòd intellectus in eadem natura sit ex natura rei in se prior voluntate ; imò simpliciter in eodem instanti,quo est intellectus, est etiam voluntas, quæ sunt perfectiones absolutæ naturæ. Sed intellectus dicitur prior voluntatem in operãdo,quia priùs necessariò operatur,quàm voluntas circa obiectum. Et quia motio intellectus circa obiectum , & obiectum intellectum est necessariò per modum naturæ,& simpliciter naturalis , & motio voluntatis tantùm liberè, ideò in eadem natura, in qua sunt istæ potentiæ, motio per modum naturæ est simpliciter prior motione per modum voluntatis ; motio ergo per modum naturæ non est præcisè ratione perfectionis principij actiui,sed præcisè dicitur naturalis , quia est à naturali principio necessariò, & per modum naturæ mouente, & non videtur assignanda alia ratio, vt patebit infrà , *q.16.*imò stat quòd principium per modum voluntatis motiuum sit simpliciter perfectius , vt patet de voluntate respectu cæli,vel ignis. Patet etiam quando vtrunque est in eodem operante , sicut in nobis , voluntas est perfectior intellectu, vt probat Doctor *in 4.dist.49.*& tamen ipsa ex natura sua præsupponit operationem intellectus, & hoc non est imperfectionis in volũtate,quia non habet actum circa obiectum , nisi præcognitum ; esse benè aliqualis imperfectio, si intelle

tellectus posset habere actum circa aliquod obiectum, circa quod non posset voluntas habere actum, quia sicut intellectus non habet actũ circa obiectum, nisi actu præsens in ratione intelligibilis actu, ita voluntas non habet actum, nisi circa obiectum actu cognitum; quia aliter non potest sibi esse præsens in ratione obiecti actu amabilis.

78. *Natura suprema est Deus.* Secundò præmitto, quòd natura simpliciter suprema, quæ est Deus, necessariò est intelligens, & volens, vt subtiliter probatum est à Doctore *in primo dist. 2. parte prima, quæst.* 1. in illis præambulis, & ipsa in agendo est simpliciter independens, & omnia alia in agendo ab ipsa dependent; & sic est simpliciter primum effectiuum, & est impossibile aliud esse prius eo Hæc omnia sũt ostensa à Doctore in primo, vbi suprà. Ex quo sequitur quòd si est simpliciter primum motiuum, & nõ potest velle aliquid, nisi præcognitum à suo intellectu & nihil ad extrà potest aliquid immediatè velle, nisi priùs velit essentiam suam, quia volitio essentiæ est simpliciter necessaria, vt patet *hîc, & in primo, dist.* 10. & *infra, q.* 16. & volitio creaturæ tantùm contingẽs, vt probat Doctor *in primo, dist.* 39. & *in secundo, dist.* 1. & *in quoli. q.* 7. & *præsenti*, & volitio contingens præsupponit necessariam, vt probat Doctor *in* 1. *dist.* 1. *q.* 1. Cùm ergo volitio essentiæ sit simpliciter prima motio voluntatis diuinæ, & illa volitio necessariò præsupponit ex natura talis potentiæ intellectionem eiusdem essentiæ, sequitur quòd simpliciter prima motio est motio naturalis, siue per modum naturæ. Et ex hoc patet responsio ad primum argumentum, quia posito quòd voluntas in eadem natura sit ex ratione formali perfectior intellectu, tamen ex hoc non sequitur quòd agat primò per modum naturæ, quia hoc non procedit ex sola perfectione, vt dixi suprà. Tamen de facto voluntas est æquè perfecta, aut intellectus diuinus propter infinitatem.

Voluntas est æquè perfecta sicut intellectus Diuinus.

79. Ad secundum dico quòd quando in eadem natura sunt duæ potentiæ, scilicet intellectus, & voluntas, & perfectæ, & non impeditæ, & circa idem obiectum, ita quòd operatio voluntatis necessariò præsupponit operationem intellectus circa idem obiectum & similiter productio voluntatis necessariò præsupponit productionem intellectus circa idem obiectum; sic se habent, quòd voluntas immediatè potest habere actum circa obiectum cognitum, ita quòd operatio voluntatis tantùm præsupponit operationem intellectus circa idem obiectum, & si necessariò operatur in eodem instanti, quo habet obiectum præsens, siue actu cognitum, necessariò vult illud, aliter non esset perfecta potentia. Sic similiter si ponuntur istæ potentiæ verè productiuæ, circa idem obiectum primum, voluntas non potest esse actu productiua, circa essentiam, nisi intellectus priùs fuerit productiuus. Et hoc est præcisè ex natura potentiarum, quòd sicut in operando voluntas præcisè præsupponit operationem intellectus, & nõ productionem ipsius, sic in producendo necessariò præsupponit productionem intellectus circa idem obiectum. Et ideò simpliciter prima motio per modum naturæ est operatio intellectus diuini circa eandem essentiam; & prima simpliciter motio per modum voluntatis est operatio, siue volitio voluntatis diuinæ circa essentiam diuinam, ita quòd ista motio in ordine omnium motionum est secunda, licèt prima sit per modum naturæ, & secunda per modum voluntatis. Sed secunda motio simpliciter intellectus diuini est generatio Filii, quæ est per modum naturæ, & est tertia in ordine motionum; secunda verò motio per modum voluntatis est productio Spiritus sancti, & est quarta in ordine motionum. Tertia simpliciter motio intellectus diuini, siue memoriæ diuinæ per modum naturæ est productio creaturarum simplicium in *esse* cognito, siue in *esse* obiectiuo, & hæc est quinta motio in ordine motionum. Et tertia motio simpliciter per modum voluntatis est productio creaturarum in *esse* volito, & hæc est sexta motio in ordine motionum. Quarta simpliciter motio, etiam per modũ naturæ, est cognitio intellectus diuini respectu obiectorum volitorum; & hæc est septima in ordine motionum. Quarta motio simpliciter per modum voluntatis est productio creaturarum in *esse* realis existentiæ, & est octaua in ordine motionum. Et sic patet quomodo vna per modum naturæ est prior alia per modum voluntatis, & vna per modum voluntatis est prior alia per modum naturæ, simpliciter tamen prima, & omninò prima est motio per modum naturæ. *Nota.*

Ad tertium concedo, quòd aliqua motio per modum voluntatis est prior, scilicet volitio complexi contingentis, & cognitio eiusdem est posterior, tamen motio per modum naturæ respectu terminorum complexi, necessario est prior volitione circa illud complexum, & hoc est, quia voluntas non præsupponit cognitionem complexi contingentis, sed tantùm cognitionem terminorum, vt dixi suprà. Loquendo ergo de motione intellectus, quæ semper præsupponitur motioni per modum voluntatis, semper illa est prior, reddendo singula singulis, vt suprà patuit. 80.

Ad quartum. Dico quòd illa volitio non est principium generationis Filii, qua Pater vult illam generationem, sed est volitio qua Pater complacet sibi generare Filium, & illa est prior, tamen præsupponit aliam, scilicet cognitionem essentiæ, & etiam cognitionem generationis diuinæ, de hoc vide Doctorem *in* 1. *dist.* 6. *An volitio sit principium generationis filij.*

Ad vltimum patet responsio ex dictis ad primum argumentum, quia hoc totum procedit merè ex natura potentiarum, & nulla alia causa assignari potest.

Quartò principaliter instatur contrà quartum, probando quòd motio, quæ est ad terminum finitum. Primò sic: motio ad paternitatem in diuinis est prior motione ad generationem Filii; patet quia essentia priùs quasi originat paternitatem in seipsa, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 28. & tamen motio ad paternitatem est ad terminum, saltem non infinitum; & motio ad Filium est ad terminum infinitum. 81.

Secundò instatur sic; quia si motio, quæ est ad terminum infinitum sit necessariò prior motione, quæ est ad terminum finitum, hoc erit, quia quando agens perfectum comparatur ad perfectius, & minùs perfectum, priùs erit motio ad perfectius, quàm ad imperfectius, quia imperfectius præsupponit perfectiùs, & non è contra. Si sic, ergo sequitur quòd intellectus diuinus priùs mouetur ad producendum perfectiu

fectius in *esse* obiectiuo, vel in *esse* cognito, quam mouetur ad producendum imperfectius, & si prius erit homo in esse cognito, quàm bos, & sic ordinate erit motio ad aliud, & aliud secundùm magis, & minùs perfectum, & sic essentia necessariò priùs mouebit intellectum suum ad notitiam hominis, quam aliorum animalium, quod videtur omnino inconueniens.

Tertiò instatur, quia priùs producitur proprietas Filij, quàm communicetur essentia diuina Spiritui sancto; ergo ista motio, siue communicatio termini infiniti præsupponit necessariò terminum non infinitum.

Quartò instatur, quia si possibile foret infinitum causari à voluntate diuina contingenter, tunc voluntas posset immediatè causare finitum, & pòst infinitum, & sic poterit priùs esse motio ad finitum, quàm ad infinitum.

Quintò instatur, & quæro, quare motio ad terminum finitum, non potest esse prior motione ad terminum infinitum, sed necessariò posterior? Aut hoc est, quia repugnat mouenti ad terminum infinitum, & finitum posse attingere terminum finitum, nisi priùs attingat terminum infinitum; aut ideò est, quia repugnat termino finito posse produci, non priùs producto termino infinito; aut ideò est, quia terminus finitus in suo *esse* includit terminum infinitum. Sed nullum istorum est necessarium. De primo patet, quia si mouens habet in virtute sua vtrùque terminum, ita quòd vnus terminus non ponitur ratio formalis respectu productionis alterius termini, quantùm est ex natura talis mouentis, potest vnum sine altero producere, & sic vnum priùs alio, & sic priùs terminum finitum, quam infinitum. De secundo patet, quia non ponitur terminus finitus in aliquo genere dependere à termino infinito; ergo non repugnat sibi posse produci, infinito non producto per prius. De tertio etiam patet, quia finitum non includit in suo *esse* formali infinitum, vt patet, ergo, &c.

82. *Responsio.* Respondeo, præmittendo vnum, quòd erit solutio argumentorum, scilicet, quòd Doctor quando hîc dicit, quòd motio ad terminum infinitum est prior motione, quæ est ad terminum finitum, hoc dicit comparando infinitum simpliciter ad finitum simpliciter, quod est ens distinctum realiter ab infinito, quia vult, quòd motio secundùm voluntatem, qui est ad essentiam diuinam, est simpliciter prior omni motione, siue per modum naturæ, siue per modum voluntatis, quæ terminatur ad creaturam, & hoc intelligit, & non de motione ad intrà, cùm ibi nihil sit finitum.

Motio non est ad paternitatem. Respondeo tamen ad rationes, etiam absolutè conclusione intellecta. Ad primam dico quòd non est aliqua motio ad paternitatem cùm nullo modo producatur vt patet à Doctore *in primo, dist.* 26. & 28. & posito quòd pullulet ab essentia, tamen non est motio ad ipsum, & posito quòd sit aliqua motio, vel quasi motio, dico quòd illa erit ad terminum infinitum, quia essentia suo modo communicaretur Patri per talem motionem.

Ad secundam patet responsio, quia generatio Filij necessariò est ad terminum infinitum, quia ad essentiam, quæ propriè est terminus formalis generationis, vt probat Doctor *in primo, dist.* 5. *q.* 2. vel si ad Filium, vt ad terminum totalem, tamen ipse Filius includit essentiam, vt terminum formalem.

Ad tertiam patet responsio ex præsupposito.

Ad quartam patet similiter responsio, quia primò casus est impossibilis. Secundò posito casu, diceretur quòd intelligitur de motione per modum naturæ. Tertiò dicitur, & melius, quòd Doctor loquitur de termino infinito, & finito, vt sunt duo effectus ordinate procedentes ab eadem causa, quòd tunc infinitum erit priùs producibile, quam finitum.

Ad quintam. Dico quòd ratio est, quia quado principium est productiuum per modum naturæ alicuius infiniti, & alicuius finiti, ita quòd tam finitum, quàm infinitum est præcisè ab eodem principio, & maximè quando principium nullo modo est impeditum, priùs necessariò producit infinitum quam finitum, quia priùs respicit infinitum, vt effectum immediatiorem; si tamen, per possibile, vel impossibile, illud infinitum non produceretur, non repugnaret tali principio posse immediatè producere finitum; non est ergo ex repugnantia principij productiui, nec ex repugnantia termini finiti; sed præcisè quia productio termini infiniti nata est esse prior productione termini finiti, quando vtraque productio comparatur ad idem principium productiuum, sicut duo effectus, quorum vnus est immediatior causæ, & alius mediatior. Et de hoc satis dictum est *in secundo dist.* 1. *q.* 1. vide in dubiis.

Quintò principaliter instatur contra quintum dubium, probando quòd primum mobile motione naturali non sit intellectus diuinus, & primum motiuum naturale essentia diuina. Primo sic: Et præsuppono vnum, scilicet quòd infinitum simpliciter nullo modo dependet ab alio, nec quasi dependet, sed est simpliciter, & omnino independens. Hoc patet à Doctore tunc sic; omne mobile, vel quasi mobile ab alio, necessariò dependet, vel quasi dependet ab illo. Sed intellectus diuinus nullo modo dependet, nec quasi dependet; ergo non est ab aliquo mobilis. Maior patet, quia mobile ab alio aliquid recipit, vel quasi recipit ab illo, aliter non esset mobile, & quando *A*. recipit aliquid à *B*. tunc, *A* in eo, quòd recipit à *B*. dependet à *B*. & hoc patet à Doctore *in primo, dist.* 30. Minor patet, quia intellectus diuinus est formaliter, & simpliciter infinitus. 83. *Primum dubium. Infinitum à nullo dependet.*

Secundò instatur, probando quòd intellectus diuinus nullo modo sit mobilis ab aliquo, quia tunc haberet rationem materiæ, vel quasi materiæ; patet, quia tunc haberet rationem, quasi receptiui, & quasi passiui. Sed hoc simpliciter negatur à Doctore *in* 1. *dist.* 5. *q.* 2. vbi vult quòd essentia diuina in generatione Filij non habet rationem, nec materiæ, nec quasi materiæ, quia hæc sonant imperfectionem in essentia diuina, & hoc idem sequitur in intellectu diuino. *Secundum.*

Tertiò instatur, quia si intellectus diuinus est primo mobilis, vel quasi mobilis respectu notitiæ essentiæ diuinæ, sequitur quòd quasi recipit illam ab essentia diuina. Sed hoc est impossibile, quia aut illa notitia est re distincta, aut ratione; alterum oportet dari, aliter idem omnino re, & ratione indistinctum esset receptiuum, & receptum. Sed talis notitia non distinguitur re: patet, quia est simpliciter eadem *Tertium.*

res

res cum essentia diuina; nec ratione, quia illa intellectio est prior omni actu collatiuo, cùm sit simpliciter prima.

Quartum. Quarto instatur, quia si intellectus diuinus est mobilis ab essentia diuina ad notitiã genitã, tunc quæro quomodo illa notitia genita est in intellectu, aut in intellectu absolute, & cõmuni tribus personis; aut præcisè in intellectu Patris, aut in intellectu Filij; nõ primò, quia tunc talis notitia esset communis tribus personis, sicut & intellectus; non secundò, quia tunc ipsa formaliter denominaret patrem, sicut etiam infert Doctor pro inconuenienti contra Henricum *in 1. dist. 2. part. 2. & dist. 27.* Non tertiò, quia tunc intellectus præsupponeretur esse in Filio, & sic Filius haberet *esse* prius, quam notitia genita, quod est impossibile, cùm Filius, & notitia genita tantùm nomine differant, vt exposui *in 1. dist. 2. part. 2. quæst. 3.*

84. *Quintum.* Quintò instatur, quia tunc intellectus diuinus posset mutari; patet, quia in eodem instanti, quo est intellectus, non habet notitiam essentiæ, patet, quia ipsa notitia, ex quo quasi producitur ab essentia, vt suprà patuit, *quæst. 15.* præsupponit intellectum; si ergo in illo primo instanti, quo intellectus diuinus intelligitur, non intelligitur habere illam notitiam, & pòst intelligitur habere, ergo mutatur. Probo consequentiam, quia tunc transiit de contradictorio in cõtradictorium, quia transitus nõ potest fieri sine mutatione, vt patet à Doctore *in 1. dist. 39.*

Sextum. Sextò arguo, probando quòd essentia diuina non sit primum motiuum, & primò sic; Idem non potest esse principium *quo* & *quod* producendi; patet, quia principium quo est ratio formalis producendi. Principium verò *quod* est illud, in quo ponitur talis ratio formalis, vt patet, discurrendo in omnibus. Sed essentia diuina est principium *quo* producendi notitiam in intellectu diuino; ergo non mouet primò intellectum diuinum, & tamen in illo priori, in quo persona non intelligitur, est vera intellectio essentiæ diuinæ.

Septimò instatur sic: Si essentia mouet intellectum diuinum ad sui notitiam, ergo mouet propter finem, cùm mouens per modum naturæ, si est per se mouens, moueat propter finem, vt patet 2. *Physic.* si ergo ipsa mouet propter finem, & finis primò mouet efficiens, vel quasi efficiens, ergo essentia priùs mouetur, scil. à fine, & tunc quæro, aut à se ipsa, aut ab alio, quocunque dato habetur quòd motio finis erit prior motione essentiæ diuinæ respectu intellectus sui, & sic motio ipsius per modũ naturæ respectu intellectus sui nõ erit simpliciter prima.

Octauò instatur sic: Si essentia est primum motiuum per modum naturæ tam ad notitiam ingenitam, quàm ad notitiam genitam, aut est primum motiuum inquantùm essentia, & vt prior infinitate, aut vt actu infinita, illud non videtur dandum; non primò, quia tunc non haberetur notitia formaliter infinita, quia à non infinito formaliter, non potest formaliter esse infinitum, non secundò, quia tunc essentia, non esset primum motiuum. Tum etiam, quia essentia, vt essentia, ponitur primum subiectum Theologiæ in se, & non sub ratione infinitatis, vt patet suprà *in prolo. q. 3.* & eo modo, quo ponitur primum subiectum Theologiæ in se ponitur obiectum intellectus sui.

Nonò instatur, quia quæro, quare non ponitur sic primum motiuum per modum naturæ ipse intellectus, cùm ipse ponatur ita causa intellectionis essentiæ, sicut essentia, nam essentia & intellectus apud Doctorem ponuntur duo principia partialia actus intelligendi, vt patet in primo, dist. 2. *Essentia est primum subiectum Theologiæ.*

Decimò instatur sic, quia tunc sequeretur quòd si essentia est motiua per modum naturæ ad notitiam sui essentialem, quòd talis notitia erit similitudo naturalis ipsius essentiæ per imitationem, & sic erit vere mensurabilis ab essentia; sed hoc videtur esse contra rationem infiniti intensiuè.

Respondeo ad omnes instantias præmittendo aliqua satis necessaria. Primò, quia istæ rationes, vel saltem plures videntur tenere ex illa 85. vulgata propositione Doctoris, scilicet. *Qualis est ordo inter aliqua, vbi realiter distinguuntur talis est, vbi sola ratione distinguuntur,* & sic, si intellectus esset realiter distinctus ab intellectione diuinæ essentiæ; esset realiter receptiuus notitiæ ab essentia; cùm ergo non realiter distinguatur eo modo, quo distinguit eo modo recipit notitiam illam. Hanc propositionem aliqualiter declaro, vltra ea quæ supra exposui quæstione prima. Et hanc expositionem pono, saluo semper meliori iudicio; nec intendo quouis modo contradicere nec verbis, nec intentioni Doctoris, nec hîc, nec alibi. Dico ergo, quòd quando aliqua comparantur ad inuicem, quæ vt distincta realiter, habent talem ordinem realiter, illum eundem habent, vbi distinguuntur ratione, vel ex sola natura rei. Et sic si comparantur duo finita, quibus formaliter non repugnat aliqua imperfectio, puta, quia subiecto accidentis non repugnat formaliter ista imperfectio, quòd si receptiuum alterius, tunc quãdo subiectum, & accidens comparãtur ad inuicem, vt realiter distincta, talem ordinem habent, quòd subiectum est realiter receptiuum talis accidentis, & realiter perficitur ab illo; si ergo tantùm ratione distinguerentur, talem ordinem haberent, scilicet, quòd subiectum, saltem secundùm rationem, esset receptiuum, & hoc est, quia vt realiter distincto, talis imperfectio non repugnat. Sed si ponatur subiectum formaliter infinitum intensiuè, cui vt sic, simpliciter repugnat omnis imperfectio, si compararetur ad aliquid, quod est denominatiuum illius ex natura sua, ita quòd illud sit realiter distinctum, nunquam esset realiter receptiuum; patet, quia infinitum, cui formaliter repugnat omnis imperfectio, non potest esse realiter receptiuum alterius realiter distincti; ergo si illud aliud non sit realiter distinctum, sed tantùm ratione, tunc non erit receptiuum secundùm rationem, quia ordo inter aliqua secundùm rationem præcisè accipitur inter illa per comparationem ad realiter distincta, inter quæ est talis ordo realis. Ex hoc sequitur, quòd intellectus diuinus nullo modo est receptiuus, nec quasi respectu notitiæ essentiæ diuinæ, quia per possibile, vel impossibile, esset realiter distinctus, nullo modo esset realiter receptiuus illius, quia infinito intensiuè realiter repugnat omnis imperfectio, & per consequens nec modò est aliquo modo receptiuus notitiæ etiam sola ratione distinctæ. *Intellectus diuinus non est receptiuus.*

86. Si dicatur, quòd Doctor multoties applicat hanc propositionem diuinis, vt patet *quæst. 3. prologi.*

prologi.vbi dicit, quòd si attributa essent realiter distincta ab essentia, quòd essent realiter causata, ergo vbi sola ratione distinguuntur saltem intelliguntur secundùm rationem causata. Patet etiam supra, quæstione prima, & secunda, vbi hanc propositione applicat diuinis.

Attributa emanant, & fluunt ab essentia diuina.

Dico saluo meliori iudicio, quòd semper Doctor intelligit si eis non repugnat imperfectio, nã in prologo nõ accipit attributa, vt formaliter infinita, quia vt sic si essent, per impossibile, realiter distincta, repugnaret eis posse causari, & realiter ab alio dependere; ergo vt sic repugnat etiã eis saltẽ posse causari secũdùm rationẽ; fit ergo cõparatio absolutè, cõparãdo attributũ absolutè, non vt infinitum. Et similiter fit comparatio intellectus absolutè sumpti cui, vt realiter distincto, nõ repugnat hęc imperfectio, quod sit realiter receptiuus; ergo vbi sola ratione distinguitur, sic secundùm rationem erit receptiuus. Et sic posset de omnibus aliis dici.

Si tamen hæc expositio non placet, quàm credo esse veram, potest dici breuiter, quòd vbi realiter distinguuntur, realiter vnum est receptiuum; & se habet per modum materiæ, & sic dicit imperfectionem, vbi tamen vnum transiit in perfectam identitatem alterius, sicut est in diuinis, tunc nulla in re est imperfectio, licèt secundùm nomen appareat aliqualis imperfectio, quia non habemus vocabula propria, quibus explicemus quomodo intellectus diuinus dicitur mobilis ab essentia.

87. *Intellectus diuinus non dependet.*

Ex his patet solutio ad plures rationes. Ad primam dico, quòd intellectus non dependet, nec quasi ab essentia, quia est perfectè idem, & essentiæ, & notitiæ, quasi productæ, tenendo secundùm modum exponendi propositionem. Et quòd dicitur in alio argum. quòd Doctor negat *in primo, dist. 5. quæst. 2.* essentiam esse quasi materiam. Dico quòd non negat ibi precisè, quia si natura diuina esset realiter distincta à proprietate, puta à generatione, siue actiua, siue passiua, quòd tunc esset verè materia, vt de qua generaretur Filius, & sic nec sit quasi materia respectu generationis, quia non distinguitur essentialiter à generatione. Sed negat ibi absolutè habere se quasi materiam, quia nec esset verè materia, si esset realiter distincta. Et ratio, quia ipsa essentia est terminus formalis generationis; ergo nullo modo, nec materia, nec quasi materia, vide ibi. Nec vult ibi quòd generatio, siue actiua, siue passiua denominent essentiam, nec sint actus actuantes ipsam, nec quouis modo informantes, sed sunt actus personales determinantes, non naturam, sed hypostases, & sunt actus non perficientes naturam diuinam, sed rationes subsistendi in natura diuina. Et de hoc vide prolixè *in 1. dist. 5. quæst. 2. dist. 26.* Si tamen teneatur prima expositio propositionis vulgatæ, patet quid dicendum, quia infinito intensiue repugnat simpliciter omnis imperfectio. Et sic patet responsio ad tres primas instantias.

88. *Notitia genita potest multipliciter accipi.*

Ad quartam. Dico quòd notitia genita potest multipliciter accipi, licèt tamen impropriè. Primò, pro constituto ex proprietate, & essentia diuina, puta pro constituto ex essentia, & dictione passiua, qua dicitur Verbum, siue notitia genita. Secundò pro ipsa proprietate absolutè, scilicet pro dictione passiua; nam *dictio passiua, generatio passiua, verbatio passiua, & filiatio*, in re idem præcisè important, & solo nomine, vel sola ratione differunt; sicut *filius, genitum, Verbum, notitia genita*, quæ exposita sunt *in 1. dist. 2. parte 2. q. 3.* Tertio modo accipitur notitia genita, pro notitia essentiali, quæ dicatur genita, id est communicata Filio per generationem, & appropriata Filio. Primo modo, patet quòd nihil præsupponit, in quo sit formaliter, quia est persona perfecta per se subsistens, & quamuis possit concedi, quòd essentia mouet ad hanc notitiam, non debet tamen intelligi, quòd moueat quasi producendo illam in aliquo quasi receptiuo, quia repugnat supposito posse recipi, vel quasi recipi; sed dicitur mouere, accipiendo *mouere* pro *producere*, & tunc sensus est, mouet ad notitiam genitam, id est, est ratio formalis producendi notitiam genitam per se subsistentem; sed non sic de notitia essentiali.

Quomodo essentia moueat ad notitiam genitam.

Cùm dicitur mouet ad notitiam essentialem, intelligitur tunc, quòd mouet intellectum ad illam notitiam, quasi ipsam recipiendo. Si secundò, dico, quòd talis proprietas primò est in essentia, non autem vt actus perficiens, nec determinans, sed vt ratio subsistendi, vt suprà dixi. Quæritur, aut est in essentia absolutè sumpta? Dico, quòd est in essentia, non vt absoluta sumpta, nec etiam, vt ipsa est in patre, sed in ipsa, vt communicata Filio, quia tunc intelligo communicari quando ponitur terminus formalis generationis, non enim intelligitur communicari Filio, vt præexistenti, de hoc vide Doctorem *in 1. dist. 5. qu. 1.* in illis dubiis quæ ipse facit. Si tertio modo accipitur, patet quòd ille notitia essentialis est in tribus personis, tamen est appropriata Filio, & per generationem sibi communicatur.

Ad quintam. Dico quòd quamuis in aliquo priori signo intellectus diuinus non intelligatur habere notitiam essentialem, & in aliquo signo posteriori intelligatur illam habere, tamen ex hoc non sequitur quòd mutetur. Cùm probatur per hoc, quòd transitus de contradictorio in contradictorium non est sine mutatione. Dico quòd non quilibet transitus facit mutationem, sed quando subiectum transit propriè à priuatione ad habitum, vel è contra, & priuatio propriè est prior duratione habitu. Et de hoc vide Doctorem *in 1. dist. 2. parte 2. q. 3.* vbi similiter arguit; essentia diuina non habet generationem Filii in aliquo priori signo, & pòst habet; ergo mutatur, non sequitur. Vide ibi responsionen, & expositionem responsionis. Et clariùs, vide *in 1. dist. 39.* vbi prolixè exposui illam propositionem Doctoris qua sæpè vtitur, scilicet transitus de contradictorio, &c. 89.

Quomodo sit intelligenda illa propositio, Transitus à contradictorio in contradictorium, &c.

Ad sextam de essentia diuina. Cùm dicitur, quòd essentia diuina non potest esse primum motiuum, quia idem non potest esse principium *quo*, & *quod* producendi. Dico breuiter, quòd *quo*, & *quod* differunt ab inuicem nec pono quòd essentia, vt essentia sic abstractiuè accepta, moueat, quia vltimatè abstracto non conuenit hoc adiectiuum mouere, vt patet à Doctore *in 1. dist. 5. quæst. 1.* Dico ergo, quòd principium *quod* mouendi est Deus, qui mouet; & principium *quò*, siue ratio formalis est Deitas, siue essentia diuina, vt patet in simili à Doctore *in 1. dist. 4. quæst. 2.* Secus postea de principio *quo*, & *quod* notitiæ genitæ, quia principium præcisè *quo*

Quo, & quod differũt inuicem.

Principium mouendi est Deus, vt quod, vt quo est essentia.

sè *quo* est essentia, & principium *quod* est aliquod suppositum, vel Deus, vt præcisè supponit pro supposito Patris, vt exposui *in 1. dist. 4. quæst. 2.*

Omne agens agit propter finem quomodo? Ad septimam. Dico primò quòd illa propositio, scilicet, *omne agens agit propter finem*, vera est quando propriè agit effectum, qui verè est ordinabilis ad finem, quia tunc agit propter finem ipsius effectus, vt prolixè exposui *in 2. dist. 2.* Dico secundò quòd primum agens per modum naturæ agit tantum ex necessitate naturę, etiam si propter nullum finem ageret adhuc necessariò ageret, vt patet à Doctore *in 1. dist. 2. quæst. 1.* in illis præambulis; modò essentia diuina, vt essentia, ponitur simpliciter primum agens per modum naturæ. Dico tertiò, quòd posito, quòd essentia diuina ageret propter finem, quòd tunc ageret propter se communicando notitiam sui intellectui suo, quâ vltimatè beatificetur in ipso primo mouente. Cùm dicitur, quòd motio finis est prior motione propter finem. Dico quod illa motio esset tantum metaphorica, vt patet à Doctore *in 1. q. dist. 2. q. 1.* & tunc talis motio esset tantùm amor naturalis, quo essentia se amat.

Ad octauam. Dico quòd est primum motiuum inquantùm essentia, id est, quòd ratio formalis mouendi est ipsa essentia, tamen actu non mouet, nisi vt infinita, non quòd infinitas sit ratio mouendi, vt aliàs exposui.

Ad nonam. Dico quòd ideò essentia diuina, dicitur simpliciter primum motiuum, quia est mouens intellectum diuinum, & non mota, sed non sic est de intellectu, vt patet *in 1. dist. 3. q. 7.*

91. Sextò principaliter instatur contra sextum, probando quòd essentia non moueat ad intellectionem omnium simplicium. Et primò instatur, quia si essentia diuina moueat intellectum diuinum ad notitiam omnium simplicium, sequitur quòd huiusmodi simplicia habebunt prius aliquod *esse*, quia non præcisè habent *esse* cognitum. Et quæro tunc, quod *esse* habent, oportet dicere quòd *esse* obiectiuum, vt exposui *in 1. dist. 36. & in 2. dist. 3. quæst. 1. dist. 1. quæstione 1.* Et tunc quæro, à quo habent illud *esse*, oportet dicere quòd ab essentia, & intellectu, vt exposui *in 1. dist. 1. q. 1.* in quibusdam dubiis, & sic essentia diuina priùs mouebit ad esse obiectiuum simplicium, & pòst ad notitiam *Primum dubium.* eorum. Sed primò probo quòd non moueat ad *esse* eorum obiectiuum, quia causa naturalis causans per modum naturæ, & non impedita, causat effectum perfectum quantũ potest causare, quia causat secundùm totam eius virtutem. Hoc patet à Doctore *in 1. dist. 3. q. 2. & dist. 8. quæst. vltima*, ergo si essentia cum intellectu mouent naturaliter ad *esse* creaturarum, ergo producit illa perfectiùs quantum potest producere; ergo producit in *esse* existentiæ ab æterno, quia *esse* eorum reale, & existentiæ est perfectius *esse*, quàm *esse* possibile tantum. Nec est dicendum, quòd ipsa essentia cum intellectu non possit producere, quia est infiniti vigoris intensiuè; nec similiter dicendum est quòd repugnet eis habere *esse* existentiæ ab æterno, quia probatum est *in secundo, dist. 1. qu. 3.* quòd non repugnat permanentibus posse causari ab æterno, & hanc positionem tenet ibi Doctor vt patet intuenti.

92. Secundò instatur sic: Sicut se habet voluntas ad suum obiectum, ita intellectus ad suum, *Secundum.* cùm sint potentiæ circa idem obiectum, & sub eadem ratione consideratum, vt patet *in primo, dist. 3. q. 3.* Sed voluntas diuina, sicut potest producere omne producibile in *esse* volito ita & in *esse* existentiæ, vt patet; ergo similiter intellectus diuinus, & essentia, sicut potest producere omne producibile in *esse* cognito, ita potest illud idem producere in *esse* existentiæ, cùm non sint minoris virtutis, quàm voluntas, & eadem obiecta ex natura sua sunt producibilia in *esse* existentiæ; nec hîc apparet ratio, quare magis voluntas, quàm essentia, & intellectus.

Tertiò instatur. Si essentia per modum naturæ producit hominem in *esse* obiectiuo, ergo *Tertium.* producit ipsum perfectè in tali *esse* quantum potest, & tunc quæro, aut potest ipsum perfectè producere, aut præcisè producit secundùm perfectionem, quam nunc habet in tali *esse*? Si primò; ergo homo ab æterno habuit perfectius *esse* quiditatiuè, quàm de facto habuerit; patet, quia ab æterno produxit totam virtutem suam, & tunc si habuit perfectius quiditatiuè; ergo non fuit homo, quia gradus quiditatiuus additus speciei variat ipsam. Si secundò, ergo essentia præcisè producit hominem in tali *esse*, secundùm quòd homo fuit producibilis, ergo priùs habuit *esse* producibile, quàm fuerit in tali *esse* productum, & tunc quæro, in quo fundatur illud *esse* producibile. Non in se, vt patet, ergo in *esse* saltem obiectiuo præcedente, & sic priùs habuit *esse* obiectiuum, quàm fuerit productum in tali *esse*, quod est impossibile apud Doctorem, vt patet *in primo dist. 36. & dist. 45. & in 2. dist. 1. q. 1. & infra in quoli.*

Quartò instatur sic: Si essentia diuina producit per modum naturæ omnes terminos sim- 93. plices in *esse* obiectiuo, ergo ab æterno, & simul *Quartum.* produxit illos, sed illi sunt infiniti; patet, quia infinitas, indiuiduorum non repugnat in eadem specie, quia species ex sua natura potest esse in infinitis indiuiduis, vt patet à Doctore *in 1. dist. 2. parte 1. quæst. vltima, & parte secunda, quæstione 4. & in quodl. quæst. 2.* ergo actu fuere producta infinita simul in *esse* obiectiuo, & in *esse* possibili, quod fũdatur in *esse* obiectiuo; ergo & voluntas diuina potest simul velle infinita indiuidua esse in esse volito; ergo potest simul velle esse infinita in *esse* existentiæ & sic actu possunt esse infinita in actuali existentia. Si dicatur, quòd repugnat simul esse actu infinita in *esse* existentiæ, quæro vnde sit ista repugnantia? Aut est ex parte voluntatis diuinæ, aut ex parte creaturæ? Non primò, quia voluntas diuina est infiniti vigoris. Tum etiam, quia Doctor *in 1. dist. 2. parte 1. quæst. 1.* ostendit quomodo ipsa potest simul causare infinita, ita perfectè simul causare infinita, ita perfectè simul infinita, sicut quodlibet seorsum. Non secundò, quia non repugnat ex parte creaturæ quin actu sint simul infinita in *esse* obiectiuo, & in *esse* possibili fundato in *esse* obiectiuo; ergo nec repugnat quantùm ad eorum *esse* existentiæ; oportet enim assignare rationem diuersitatis, quæ non facilè videtur assignari posse.

Quintum. Quintò instatur sic: Et accipio rationem Doctois, quam facit *in 1. dist. 8. quæst. vltima*, probando quòd Deus non causat aliquid ad extrà per modum naturæ, quia tunc causaret effectum perfectissimum, quem posset, & sibi non repugnat

gnat cauſare infinitum effectum ; ergo cauſabit illum neceſſariò, ergo omnia entia erunt illud vnum infinitum [illegible] ratio eſt, quia cauſabit omnia cauſabilia propter hoc, quòd cauſat omnia cauſabilia, quæ poteſt cauſare, & [illegible] perfectiſſimum, & ita omnia illa erunt illud vnum cauſatum, & tunc omnia erunt vnum, vide ibi. Ex hoc arguo, eſſentia diuina eſt æque infiniti vigoris, ſicut voluntas diuina ; ergo producit effectum perfectum quantum poteſt, & hoc in *eſſe* obiectiuo, & ſibi non repugnat poſſe producere infinitum in tali *eſſe* ; ergo actu producit, cùm neceſſariò ſecundum vltimum virtutis ſuæ producat ; ergo actu erit infinitum ens productum in *eſſe* obiectiuo ; ergo omnia entia in *eſſe* obiectiuo erunt præcisè illud vnum ens, quod videtur impoſſibile ; ergo eſſentia diuina non eſt productiua per modum naturæ ſimplicium terminorum.

94. *Sextum.* Sextò inſtatur, probando ſpecialiter quòd eſſentia diuina non moueat ad notitiam ſimplicium, quia quæro, aut notitia eſſentialis eſſentiæ diuinæ, qua intellectus diuinus intelligit eſſentiam, eſt de ſe omnium intelligibilium, id eſt, quòd in ſuo *eſſe* perfectionali includit, quòd actu ſit omnium intelligibilium, aut non. Si ſecundò, ergo non eſt infinita, quia vt oſtenſum eſt *in 1. diſt. 2. parte 1. queſt. 1.* & infrà, *queſt. 15 quodlib.* ad notitiam formaliter infinitam concomitatur, quòd ſit actu omnium intelligibilium. Si primò, ergo ipſa poſita actu habetur notitia omnium intelligibilium. ergo non producitur notitia omnium intelligibilium ab eſſentia diuina ; illa enim notitia habetur ante productionem perſonarum; poſitis ergo obiectis intelligibilibus, ſtatim mediante illa notitia eſſentiali intelliguntur ab intellectu diuino, quomodo ergo poſt productionem perſonarum cauſatur ab eſſentia diuina notitia ſimplicium.

Septimum. Septimò inſtatur, quia ſi eſſentia mouet ad notitiam obiectorum ſimplicium, ergo illa notitia erit naturalis ſimilitudo illorum obiectorum, & hoc per imitationem : patet ſuprà, *queſt.* 13. vbi habitum eſt quòd notitia obiecti eſt naturalis ſimilitudo obiecti per imitationem, & tunc vltrà ſequitur quòd talis notitia dependeat dependentia reali ad obiectum actu exiſtens, vt ſuprà patuit, *queſt.* 13.

Octauum. Octauò inſtatur ſic : Si eſſentia mouet per modum naturæ ad notitiam ſimplicium ; ergo talis notitia in intellectu diuino fundat relationem rationis ex natura rei, quæ tantùm eſt ex parte fundamenti eſt relatio realis, vt ſuprà patuit à Doctore *queſt. 13. quol.* ergo ſi illa relatio rationis terminaretur ad obiectum actu exiſtens, & realiter diſtinctum, eſſet verè realis, quia tunc extrema eſſent verè realia, & illa oritur ex natura extremorum, vt patet ſuprà, *queſt.* 13. ergo notitia diuina includit relationem realem ad creaturam, ſaltem quantùm eſt ex parte notitiæ, & ſi obiectum cognitum eſſet actu exiſtens eſſet verè realis.

Nonum. Nonò inſtatur : Si eſſentia diuina, mouet ad notitiam omnium terminorum ſimplicium, aut mouet ad eandem præcisè, quæ eſt eſſentiæ diuinæ, aut ad aliam. Non primò, quia tunc eadem notitia eſſet bis producta; non ſecundò, eo quòd in intellectu diuino ſit tantùm vna notitia, vt probatum eſt *in 1. diſt. 2. parte 1. q. 1.*

Decimum. Decimò inſtatur ſic; quia tunc ſequitur quòd obiectum ſecundarium habeat *eſſe* cognitum ab æterno ; ſed *eſſe* cognitum eſt relatio rationis, vt patet à Doctore in pluribus locis. Quæro tunc in quo fundatur ? & fortè non eſt dabile, & vltrà omnis relatio rationis cauſatur per actũ alicuius potentiæ collatiuæ, & hoc non per actum rectum, ſed per actum collatiuum ; ſed illa obiecta habent ſimpliciter *eſſe* cognitum per actum rectum intellectus diuini, vt patet, & non per actum collatiuum, quo comparatur vnum cognitum ad aliud.

Reſpondeo ad iſtas inſtantias. Ad primam, concedendo quòd huiuſmodi intelligibilia ſunt ab eſſentia, & intellectu, quia ex quo producit notitiam illorum, ſequitur quòd cõtineat ea virtualiter ſecundùm totam entitatem eorum, ſaltem obiectiuã, & ſic poteſt, imò neceſſariò producit illa in eſſe obiectiuo, & poſſibili. Cùm inſtatur, quia tunc produceret, ſiue cauſaret ea in *eſſe* realis exiſtentiæ, negatur. Cùm probatur, quia eſſentia eſt infiniti vigoris, ergo poteſt illa producere ſecundùm *eſſe* exiſtentiæ. Dico quòd non ſequitur, niſi quòd poſſit producere perfectiſſimè in *eſſe* obiectiuo, in *eſſe* poſſibili, & in *eſſe* cognito, quia non poteſt aliter producere; oporteret enim probare quòd poſſit producere in *eſſe* exiſtentiæ, & tunc benè ſequitur quòd tunc produceret in perfecto *eſſe* exiſtentiæ ſibi competente, ſed non probatur quòd poſſit producere in *eſſe* exiſtentiæ. Cùm quæritur, vnde eſt repugnantia, quòd non poſſit producere in *eſſe* exiſtentiæ? Dico quòd poteſt poni repugnantia tam ex parte eſſentiæ diuinæ, quàm ex parte obiecti producibilis, ex parte eſſentiæ eſt repugnantia, ex hoc quòd eſt cauſare aliud à ſe, quia ex hoc quòd cauſat, ſequitur quòd contingenter cauſat, id eſt, non neceſſariò ſimpliciter : ex hoc vero quòd cauſat per modum naturæ, ſequitur quòd ſimpliciter neceſsariò, & ſic cauſaret neceſsariò, & non neceſsariò. Vnde Doctor *in 2. diſt. 1. q. 3.* dicit quòd eſt implicatio contradictionis, cauſare & neceſsariò cauſare. Hoc idem *in 1. diſt. 8. q. vlt.* modò eſsentia, vt eſsentia, ſi cauſaret tantùm per modum naturæ, & neceſsariò, ſimpliciter cauſare, vt patet hîc, & ſuprà. Ex parte verò effectus, eſt etiam repugnantia, ſcilicet quòd ſit cauſatus ſimpliciter per modum naturæ, quia hoc includit manifeſtam contradictionem, quia tunc idem eſset poſſibile, & neceſsarium, neceſſarium inquantùm per modum naturæ, & merè neceſsariò cauſatum ; poſſibile inquantùm habet *eſſe* cauſatum; & ſic idem eſset neceſsarium, & poſſibile. Hoc totum patet à Doctore vbi ſuprà. Et dixi *cauſans per modum naturæ, & neceſſariò ſimpliciter* ad differentiam ſecundarum cauſarum, quia licèt multæ, quantùm eſt ex natura ſua, cauſent effectus ſuos per modum naturæ, & neceſsariò, non tamen neceſsariò ſimpliciter, cùm cauſent in virtute voluntatis diuinæ, contingenter cauſantis, vt patet à Doctore *in 1. diſt. 2. p. 1. q. 1.* & patet, quia cauſans ſimpliciter neceſsariò à nullo poteſt impediri; eſsentia vero diuina, ſi cauſaret, cauſaret ſimpliciter neceſſariò. 95. *Reſponſio ad primum dubium.*

Ad ſecundam inſtantiam concedo illam ſimilitudinem, vt præcisè illæ potentiæ comparantur ad ſua obiecta, & non plus habetur, niſi quòd ſicut intellectus poteſt producere in *eſſe* cognito, ita & voluntas poteſt producere in *eſſe* volito, & hoc modo propriè reſpiciunt ſua obiecta, quia potentiæ illæ, vt operatiuæ hoc modo compa 96. *Ad ſecundũ.*

comparantur adinuicem, quòd sicut intellectus potest operari circa aliquod obiectum, puta intelligendo illud; ita voluntas circa idem obiectum,& sub eadem ratione volendo illud. Si verò comparantur vt potentiæ productiuæ,patet quòd hoc non conuenit etiam voluntati, vnde voluntas:quia tunc competeret omni voluntati, modo voluntas creata non est productiua alicuius entis absoluti præter actum volendi,& nolendi. Tamen si accipiatur voluntas vnde infinita, & intellectus vnde infinitus, & ad intrà, adhuc est vera comparatio, quia sicut intellectus potest esse productiuus alicuius suppositi infiniti, ita voluntas potest esse productiua alicuius suppositi infiniti;& patet,quia producit Spiritū sanctū. Si verò comparatur ad extra,adhuc est aliqualis comparatio,quia sicut voluntas producit *A* in *esse* reali,& *esse* existētię actuali,ita intellectus producit idē *A* in *esse* reali,& in *esse* existentiæ possibili tantùm,& obiectiuo,quia *A*.procedit ab æterno secúdùm esse obiectiuum,& possibile, & secundùm existentiam in *esse* obiectiuo, & possibili ipsum *esse* reale actuale, & hoc tam secundùm *esse* essentiæ, actuale, quàm secundùm *esse* existentiæ actuale, quæ omnia patent *in 2.dist.3.q.1.* Sed quare intellectus non potest producere in *esse* reali actuali,& in *esse* existentiæ actuali. Et ego quæro, quare voluntas diuina non potest producere creaturam quantùm ad *esse* eius obiectiuum, & simpliciter possibile? Dico ergo, quia intellectus est talis entitas, & voluntas talis, ideò vnum conuenit vni,quod repugnat alteri. Dico tamen quòd quia intellectus agit merè per modum naturæ, & non posset producere aliud à se, nisi causando illud, statim sequitur repugnantia, scilicet, quòd causet per modum naturæ, vt suprà exposui. Voluntas verò agit merè liberè, & contingenter ad extrà, ideò conuenit sibi posse causare aliud à se, quia, vt sic causat possibile.

97. *Ad tertium.* Ad tertiam. Concedo quòd essentia producit illud in tali *esse*,scilicet obiectiuo perfectius quantum potest. Et cùm quæritur, an possit homines producere in perfectiori *esse* obiectiuo, dico, quòd non potest perfectius producere, quia si homo in *esse* obiectiuo, & quiditatiuo haberet perfectius *esse*,iam non esset homo, vt suprà patuit. Cùm infertur, ergo producit hominem, secundùm quod est producibilis. Dico quòd esse sic producibile,aut comparatur ad causam productiuam, aut ad ipsum producibile. Primo modo concedo, & tunc sensus est,homo in *esse* obiectiuo est præcisè sic producibilis, secundùm quòd essentia diuina est ratio producendi, & tunc non sequitur quòd priùs fuerit in tali *esse* producibilis, imò ante *esse* eius obiectiuum, nullo modo erat producibilis, ita quòd *esse* producibile præcesserit, & hoc passiuè, sic intelligendo, ideò essentia potest hominem producere in *esse* obiectiuo sic, sicut est producibilis, imò è contra sequitur; ideò homo est producibilis in *esse* obiectiuo, quia essentia diuina potest eum sic producere. Sicut etiam de *esse* existentiæ,non sequitur,ideò Deus potest producere hominem in *esse* existentiæ aptitudinali, siue possibili, siue obiectiuo, quia sic prius est producibilis in tali *esse*, sed è contra, ideò est producibilis in tali *esse* existentiæ obiectiuo, quia Deus sic potest producere, imò magis sequitur, quia essentia diuina actu producit hominem in *esse* obiectiuo,ideo homo habet tale *esse*, & non è contra. Sed de existentia actuali, aliter dicitur, quia tunc ista non est vera, ideò homo est producibilis in *esse* actualis existentiæ,quia voluntas diuina,potest eum sic producere, imò è contra sequitur; ideò voluntas potest producere hominem in actuali existentia, quia homo est producibilis in actuali existentia, priùs enim habet illud esse possibile per actum intellectus diuini,& essentiæ diuinæ. Si dicatur esse contingens,siue esse possibile est à voluntate diuina,quia prima contingentia est à voluntate diuina, vt patet à Doctore *in prol. q.vlt.in 1.d.2.q.2.dist.8.q.vltima, dist.39.dist.44. & 45.in 2.dist.1.q.1.in quodl.q.7.* Dico quòd aliud est loqui de altera parte contingentis determinatè, puta quòd homo erit aliquádo actu existens; & aliud est loqui quòd possibile est hominem aliquando existere. Primo modo attenditur contingentia voluntatis diuinæ, quia ipsa actu suo determinat de altera parte illius disiunctiuę,sc homo erit aliquando existens,vel nō existēs,sed secúdo modo hoc est simpliciter ab intellectu diuino,concurrente essentia diuina, & hoc patet expresè à Doctore *in 1.dist.43.* & vide quæ ibi prolixè exposui, & similiter *in 1.dist.3.q.4.* de sinceris veritatibus.

Ad quartam, concedo quòd essentia diuina actu producit infinita indiuidua in *esse* obiectiuo, & possibili, & *esse* cognito,quia quot sunt producibilia, siue quot sunt possibilia absolutè, & necessariò ab æterno fuerunt in *esse* obiectiuo,& possibili producta,quia hoc totum intellectus diuinus, & essentia diuina agunt quicquid agunt per modum naturæ, & necessariò. Cùm infertur quòd etiam voluntas diuina poterit illa eadem producere in actuali existentia, & simul in actu, & per consequens infinita in actu, quia est infiniti vigoris, sicut & essentia diuina, Dico primo quòd fortè hoc non esset impossibile (quicquid Philosophi dicant) quia non apparet fortè manifesta repugnantia,quòd actu sint infiniti homines. Certum est quòd nulla apparet repugnantia ex parte voluntatis diuinæ,cùm sit formaliter infinita,& contineat eminenter, & virtualiter causalitates omnium secundarium causarum etiam infinitarum, vt patet à Doctore *in 1. dist.2.q.1.& dist.8.q.vlt.* imò quantùm est ex parte sua potest simul producere infinitas species in actu,etiam æquè perfectè infinitas, sicut vnam illarum, vt patet à Doctore *in 1. dist. 2. q. 2. partis primæ.* Sed de hoc an sint possibilia infinita in actu simul, vide quæ exposui super dist.14.tertij. 98. *Ad quartum*

Dico secundo quòd voluntas non potest simul producere infinita indiuidua in actuali existentia, quia talis infinitas simpliciter repugnat in entibus. Cùm dicitur talis infinitas non repugnat in *esse* obiectiuo, siue in *esse* possibili. Dico quòd talis infinitas in *esse* possibili potest dupliciter intelligi. Primò, quòd sint infinita indiuidua in *esse* possibili, & in *esse* existentiæ, non actuali, sed possibili, id est, quòd illa infinita indiuidua habentia ab æterno *esse* obiectiuum, & possibile, quòd sint simul possibilia in *esse* existentiæ. Secundò, quòd illa infinita in *esse* possibili absolutè, & obiectiuo possint esse in actuali existentia, non simul, sed successiuè.

Primo modo, est simpliciter impossibile, sed non secundo modo, quia voluntas diuina possit perpetuare successionem indiuiduorum in infinitum, quia sic sunt possibilia existere. Sed quare est impossibile primo modo? Non videtur fortè alia ratio assignanda, nisi natura entis creati, quæ non compatitur talem infinitatem, simul in actuali existentia. Sicut etiam quòd albedo,& nigredo sint compossibilia in eodem subiecto, non videtur alia ratio assignandi, nisi ratio terminorum;nam quæcunque repugnant, suis rationibus formalibus repugnant;sicut etiã quæcunque conueniunt,suis rationibus formalibus conueniunt,vt patet à Doctore *in 1.dist.2. & dist.13.in 2. & in 3. dist.1.quæst.1.& in quodl.* Cùm dicitur,possunt esse infinita in actu in *esse* obiectiuo, ergo & in esse existentiæ.Dico quòd in istis, & multis aliis,licèt sint rationes à priori, non tamen nobis sunt notæ pro statu isto; tamen aliqua sunt compossibilia in aliquo secundùm *esse* diminutum,& secundùm *quid*,quæ tamen non sunt compossibilia secundùm *esse* eorum reale, & perfectum, & patet, nam albedo,& nigredo,etiam in summo, sunt compossibilia in *esse* cognito in eodem intellectu, & similiter similitudo albedinis, & similitudo nigredinis sunt compossibiles in eodem subiecto, scilicet in eodem intellectu, & tamen nigredo, & albedo secundùm *esse* earum intensum, non sunt compossibiles in aliquo subiecto:& quare de hoc non potest euidens causa à priori assignari,sic videtur dicendum in proposito,quòd benè possunt simul esse, imò de facto sunt infiniti homines, simul in *esse* obiectiuo, & in *esse* possibili, & similiter in *esse* cognito, & tamen est repugnantia quòd infiniti homines, sint simul in actu,in actuali existentia.Et hoc sufficit, multæ tamen congruentiæ, & persuasiones possint ad hoc adduci quas breuitatis causa transeo pro nunc.

Nota.

99. *Ad quintum.* Ad quintam. Dico primo quòd ratio illa Doctoris non concludit fortè absolutè, vt exposui *in 1. dist. 8. quæst. vltima.* Tamen posito quòd ibi concludat, loquendo de *esse* existentiæ effectus, tamen in proposito nullo modo concludit, quia quamuis producat albedinem infinitam in *esse* possibili, posito quòd albedo possit intendi in infinitum, tamen, vt sic, nullam perfectionem actualem includit, sed tantùm potentialem. Sicut etiam licèt simul sint producti infiniti homines in *esse* possibili, & obiectiuo, tamen secundùm *esse* actualis existentiæ non possunt simul esse; sic videtur dicendum in proposito. Et vltrà, quòd in tali *esse* obiectiuo, nihil potest esse infinitum,nec quidditatiuè, quia si esset aliqua species infinita quidditatiuè in *esse* possibili, & obiectiuo,illa posset produci in *esse* realis existentiæ,quod tamen est impossibile;non potest ergo esse aliquid intensiuè infinitum in *esse* obiectiuo, siue in *esse* cognito, siue in *esse* possibili,cùm sit esse diminutum, & secundùm *quid* tantùm, vt patet à Doctore *in 1.dist.36.quæst.vnica,& dist.35.& 39.& in 2.d.1.q.1.& in quodl.q.*14. Sed non est,sic accipiẽdo rẽ in suo *esse* reali, & actualis existẽtiæ.

100. *Responsio ad aliquas instantias.* Respondeo ad aliquas instantias, quæ sunt contra notitiam. Ad primam, quæ est sexta in ordine, præmitto aliqua. Primò, notitia Deitatis, quæ immediatè, & primò est suo modo causata à Deitate, vt obiecto, & intellectu, vt potentia formaliter infinitis,est formaliter infinita, & est simpliciter idem essentiæ, & intellectui, & est tantùm vnica re, id est præter omne opus intellectus,& est id quo intellectus diuinus est perfectè beatus, cùm sit optima eius perfectio,quę consistit in actu secundo,quo perfectissimè coniungitur obiecto infinito beatifico. Et ex se est tantæ perfectionis, quòd ipsa nullo modo variata præter opus intellectus est non tantùm essentiæ diuinæ, sed omnium obiectorum intelligibilium,imò in infinitum infinitorum obiectorum relucentium tamen in sola essentia diuina, vt patebit infrà *q.15.articulo vltimo,siue articulo secundo principali.*

Secundò præmitto, quòd quando dicitur, quòd essentia diuina mouet ad notitiam omnium aliorum intelligibilium, quòd hoc potest intelligi multipliciter. Primo, quòd quot sunt intelligibilia incomplexa, tot sint notitiæ, saltem præter opus intellectus distinctæ, & hîc sensus non solùm est falsus, sed simpliciter impossibilis,vt ostensum est *in 1.dist. 2.part.2.q.1.* Secundò,quòd tantùm sit vna notitia omnium intelligibilium, nec re, nec ratione in se aliquo modo distincta,ita quòd non referatur ad obiectum distincta aliqua relatione rationis,sed ipsa in se sola sine aliquo respectu primò sit perceptiua formaliter omnium obiectorum,& hic sensus est possibilis, quia non apparet manifesta necessitas, quòd Deus includat aliquem respectum ad extra,nec realem,nec rationis, vt patet à Doctore *in 1. dist.*30. & tunc quando dicitur quòd essentia mouet ad notitiam aliorum obiectorum, non debet intelligi, quòd actu causet nouam notitiam, aliam ab illa, quæ est essentiæ diuinæ; aliam dico nec re,nec ratione, sed quia causat obiecta secundaria, quæ continet in se virtualiter secundùm totam eorum entitatem, siue quia facit ea actu intelligentia, quibus productis in *esse* obiectiuo,& actu intelligibilibus, eadem notitia,quæ primò est essentiæ, est etiam illorum obiectorum. *Quomodo essentia moueat.*

Sed tunc esset difficultas de contingentibus, quæ immediatè continentur in voluntate diuina,& non in essentia, vt essentia,vt patet,*quæst. præsenti*,quomodo tunc essentia moueat intellectu diuinum ad huiusmodi obiectorum notitiam, quia *in 1.dist.*39. dicit expressè, quod huiusmodi notitia est ab essentia diuina. Dico quòd quamuis essentia, vt essentia non contineat immediatè hoc contingens, *Antichristus erit tali hora*, quia hæc merè dependet à sola determinatione diuinæ voluntas, tamen ipso contingenti iam posito, & determinatè volito, essentia continet illud, quo ad eius notitiam, quia facit illud esse præsens in sua essentia in ratione obiecti actu intelligibilis, & sic posito præsenti intellectui diuino in ratione obiecti, actu intelligibilis, ipse intellectus diuinus eadem penitus notitia,& re,& ratione indistincta qua cognoscit essentiam diuinam,cognoscit etiã illa obiecta complexa contingentia. Et hoc patet à Doctore *in 1.dist.*36. vbi sic, dicit ad literam: *Potest poni aliter, quòd intellectus diuinus, aut offert simplicia, quorum vnio est contingens in re, aut si offert complexionem, offert eam sicut neutram,& voluntas eligens vnam partem, scilicet coniunctionem istorum pro aliquo nunc in re, facit illud determinatè esse verum, hoc erit pro A. hoc autem existente determinatè vero, essentia est ratio intellectui* 101.

intellectui diuino intelligendi istud verum, & hoc naturaliter quantùm est ex parte essentiæ, ita quòd sicut naturaliter intelligit omnia principia necessaria quasi ante actum voluntatis diuinæ, quia eorum veritas non dependet ab illo actu, & essent cognita ab intellectu diuino si per impossibile non esset volens, ita essentia diuina est ratio cognoscendi ea in illo priori instanti natura, quia tunc sunt vera, non quidem, quòd illa vera moueant intellectum diuinum, nec etiam termini eorum ad apprehendendum talem veritatem, quia tunc intellectus diuinus vilesceret, quia tunc pateretur ab alio ab essentia sua; sed sicut essentia diuina est ratio cognoscendi simplicia, ita & complexa talia, &c.

102. *Quomodo essentia diuina contineat contingentia.* Ex qua litera, patet expresse quomodo essentia diuina continet contingentia quo ad eorum notitiam. Et sic patet quomodo eadem notitia non producatur bis. Tertiò, potest intelligi sic, quòd sit tantùm vna notitia re penitus indistincta, sed ratione diuersificata secundùm obiectorum distinctionem; & sic quot sunt obiecta intelligibilia, tot sint respectus fundati in tali notitia, & terminati ad distincta obiecta, sicut etiam Doctor videtur tenere *in 1. dist.* 39. & tunc diuina essentia intelligitur mouere ad notitiam horum obiectorum quatenus facit eandem notitiā esse actu illorum obiectorū; non quòd causet immediatè illos respectus rationis, sed quia quasi causando illā notitiā, causat illos respectus quatenus immediatè causat fundamentum, in quo fundantur illi respectus rationis ex natura fundamenti, & actu causat illos, quatenus actu causat terminos illorum respectuum, qui termini sunt in actu, quando actu relucent in essentia diuina, vt obiecta actu intelligibilia, quibus actu positis, statim in notitia illa oriuntur ex natura fundamenti huiusmodi respectus, & terminantur ad illa obiecta secundaria, non vt in se, sed vt relucentia in essentia diuina, qui tamen respectus dicuntur rationis, pro quanto terminantur ad obiecta secundaria, non habentia *esse* in se, sed vt tantùm habentia *esse* obiectiuum, & relucentia in essentia diuina, quæ, vt sic, non habent *esse* reale actuale, nec existunt in existentia reali actuali, & per consequens dicuntur habere *esse* rationis, prout relatio rationis dicitur omnis illa, quæ distinguitur contra realem relationem, quæ propriè est inter extrema realia, & realiter distincta, & oritur præcisè ex natura extremorum, vt exposui suprà *qu.* 13. non quòd sit relatio rationis, prout relatio rationis dicitur illa, quæ causatur per actum collatiuum alicuius potentiæ.

103. *Nota.* Istis præmissis, patet responsio ad primam rationem, siue tenendo vnam viam, siue aliam. Posset etiam dici, & fortè meliùs ad euitandas aliquas difficultates, quòd notitia diuina, qua intellectus diuinus intelligit omnia intelligibilia ante actum collatiuum intellectus diuini, est simpliciter eadem respectu omnium intelligibilium, & omnino indistincta re, & ratione; potest tamen dici alia, & alia pro quanto ipsa potest actu intellectus diuini cōparare ad aliud, & aliud obiectum, vt actu cognitum, ita quòd intellectus diuinus illa vna, & eadem notitia omnino indistincta re, & ratione intelligit omnia obiecta, & ipsis postea intellectis, potest intellectus diuinus ipsam comparare, vt cognitam, ad alia, & alia obiecta cognita, & tunc ipsa notitia, vt cognita ab intellectu diuino, est immediatum fundamentum, fundans relationes rationis terminatas ad alia, & alia obiecta cognita, vt cognita; & hoc modo potest intelligi distincta actu per aliam, & aliam comparationem, & potentialiter potest intelligi distincta, quia ipsa, vt cognita, est potens potētia propinqua comparari ad aliud, & aliud cognitum, & ipsa, vt actu non cognita, est potens potentia remota comparari ad aliud, & aliud obiectum, & sic patet quomodo essentia diuina potest intelligi mouere per modum naturæ ad notitiam omnium intelligibilium.

Ad septimam instantiam. Dico primò, quòd si intelligatur quòd notitia lapidis in intellectu diuino, sit similitudo lapidis in se per imitationem, hic sensus est falsus, quia tunc aliquò modo imitaretur creaturam. Si verò intelligatur quòd sit similitudo naturalis lapidis, vt præcisè relucentis in essentia diuina, hoc modo posset concedi accipiendo tamen similitudinem declarationis, quia sic est declaratiua ipsius lapidis, vt in essentia diuina relucentis. Tertiò, potest intelligi, quòd ipsa sit primò, & immediatè similitudo naturalis essentiæ diuinæ, & si esset realiter distincta ab ipsa, & non esset formaliter infinita, tunc perfectè imitaretur essentiam, quia ab ipsa propriè in sua entitate dependeret, & haberet *esse*; & hoc modo propriè est esse similitudinem per imitationem, respectu verò aliorum obiectorum relucentium in essentia diuina, esset similitudo naturalis per imitationem secundùm *quid* tantùm, cùm nullo modo dependeret ab illis; esset enim secundaria similitudo pro quanto esset declaratiua, & manifestatiua talium obiectorum, vt exposui *in 1. dist. 2 par. 2. & dist. 27. & in 2. dist. 1. quæst. 1. & suprà in quodl. quæst.* 8. *Nota.*

Ad octauam. Dico primò, quòd non habeo pro inconuenienti, quòd talis notitia fundet ex natura rei relationem ad omnia obiecta secundaria, quatenus ipsa est fundamentum reale; & concedo quòd si ipsa notitia diuina, respiceret obiecta secundaria in suo *esse* reali, & actualis existentiæ, id est, quòd terminaretur ad illa, vt actu existentia in se, tunc talis relatio esset vere realis; sed casus est simpliciter impossibilis, quia tunc intellectus diuinus vilesceret; terminatur enim præcisè ad obiecta secundaria, quatenus ipsa præcisè relucent in essentia diuina, vt suprà dixi. Dico secundò, & fortè meliùs, quòd talis notitia nullam relationem includit ad obiecta secundaria, & hoc ex natura rei, quia non apparet aliqua ratio, quòd talis notitia infinita includat huiusmodi relationem, sicut apparet in notitia creata, propter sui finitatem, & limitationem, vt patet in simili à Doctore *in 1. dist.* 30. vbi ostendit quomodo omnis causa creata dicat relationem realem ad effectum, & tamen causa prima nullam includat relationem realem. 104.

Ad nonam patet responsio ex supradictis.

Ad decimam. Dico quòd tale *esse* cognitum, si accipiatur præcisè pro relatione rationis, quod fundatur in esse obiectiuo, ita quòd lapis primò producitur ab essentia diuina in *esse* obiectiuo, & post mouet intellectum diuinum ad notitiam illius, & tunc dicitur lapis cognitus, & sic ipsum cognosci, si sit aliquid saltem rationis fundatur in *esse* obiectiuo lapidis, & hoc sufficit.

Alia dubia ab aliis subtiliùs inuestigentur, sunt enim ibi nonnullæ singulares instantiæ.

SCHOLIVM.

Conclusio, Animam, vel Angelum nullo statu ex naturalibus posse cognoscere essentiam diuinam sub ratione propria immediatè, id est, per aliquod medium cognitum, seu rationem cognoscendi. De quo 2. dist. 3. q. 9. Ratio est, quia in nullo medio continetur essentia diuina formaliter, vel virtualiter. Instat tripliciter primò contra rationem; secundò & tertiò contra conclusionem. Ad primum explicat, quomodo ratio cognoscendi cognita debeat continere cognitum virtualiter, entitatiuè; secus de ratione cognoscendi non cognita, seu specie. De quo 2. dist. 3. quæst. 9. num. 5. Ad alia duo responsio est, animam posse se, súumque actum beatificum ex naturalibus cognoscere. De quo 2. dist. 9. q. 2. & d. 3. q. 8. & 9. non tamen inde sequi, quòd videat relationem imaginis in se, vel attingentiam essentiæ diuinæ in suo actu.

Essentia diuina sub ratione propria nequit cognosci per aliud cognitum & quare? de quo 2. d. 3. *q. 9. n. 5.*

De tertio principali dico, quòd anima ex naturalibus in quocunque statu, vel Angelus non potest cognoscere essentiam diuinam sub ratione propria mediatè; sic intelligendo, quòd per obiectum cognitum medium, vel in obiecto cognito medio cognoscatur ratio eius: quia nihil potest per se distinctè intelligi hoc modo mediatè: nisi in illo medio contineatur essentialiter, vel virtualiter, & hoc perfectè, scilicet secundùm totam rationem cognoscibilitatis suæ: essentia diuina in nullo alio sic continetur; igitur, &c. Minor probatur quia nihil aliud à diuinitate continet eam perfectè sub ratione entitatis; igitur nec sub ratione cognoscibilitatis. Maior probatur: quia obiectum [h] quodcunque, si moueat ad aliquam notitiam, tunc secundùm vltimum virtutis motiuæ mouet ad propriam, & perfectam notitiam sui; igitur nec potest mouere ad notitiam simpliciter perfectiorem illa, nec per consequens ad notitiam propriam perfectioris obiecti. 21.

i Contra istud instatur, primò contra rationem sic: Sufficit quòd causa virtualiter contineat illud, cuius est causa, ita quòd ad hoc quòd sit causa, non oportet quòd contineat illud, cuius non est causa; nunc autem quicquid moueret ad distinctam, & perfectam notitiam essentiæ diuinæ, non propter hoc oportet, quòd esset causa illius essentiæ, sed tantùm causa illius notitiæ: igitur licèt non contineat illam essentiam, vt probatur, si tamen contineat illam notitiam: vt puta, quòd sit perfectius ea, sicut substantia est perfectior accidente, hoc sufficit ad hoc, quòd moueat intellectũ ad talem notitiam: videtur autem quòd illa notitia possit eminenter contineri substantia Angeli, vel animæ, cùm illa substantia sit multò perfectior, quàm notitia: & multò immediatior ipsi obiecto in ordine essentiali.

k Præterea. Instatur contra conclusionem illam probatam. Primò sic: Per illud, quod est imago propria alicuius obiecti, videtur posse distinctè cognosci illud, cuius est imago: sic enim sensus visus distinctè cognoscit obiectum in speculo, nunc autem non solùm Angelus, sed etiam anima est imago Dei, secundùm Augustinum 14. *Trin. cap.* 8. vterq; autem potest distinctè cognoscere seipsum: etiã ex naturalibus, sicut de ipsa anima, de qua minùs videtur, vult Augustinus 14. *de Trin. cap. vlt. Quoniam semper se nosse, sempérque seipsam velle comprehendebatur. Simul etiam semper sui meminisse, sempérque seipsam intelligere, & amare comprehenderetur: quamuis non semper se cogitare discretam*, &c. Et eodem lib. 14. cap. 4. vel 9. *Diximus mentem noscere semetipsam: nihil enim tam nouit mens, quàm illud, quod sibi præsto est: nec menti magis quicquam præsto est quàm ipsa sibi:* & de hoc ibidem multum, *cap. 6. & 7.*

Vide 10. Trin. c. 10. & 8. trin. cap. 7.

Secundò instatur ad idem per hoc, quòd intellectus creatus beatus potest naturaliter cognoscere suum actum beatificum: igitur per illum potest naturaliter cognoscere obiectum. Consequentia ista probatur: tum, quia actus est naturalis similitudo obiecti: imò videtur esse expressior similitudo, quàm esset species intelligibilis ipsius obiecti, si poneretur: igitur obiectum distinctè potest cognosci per ipsum, vt per naturalem similitudinem sui: tum, quia non videtur quòd actus possit cognosci, vt est huius obiecti, nisi cognosceretur hoc obiectum sub ea ratione, sub qua ipsius est actus.

22. *Species cõtinet obiectum repræsentatum formale.*

22. Ad ista. [l] Ad primum dico, quòd nihil sufficienter continet continentiã virtuali ipsam notitiam, nisi contineat obiectum cognoscibile, tanquam proprium repræsentatiuum eius, scilicet formale, vel eius repræsentatiuum virtuale: species autem propria obiecti, etsi sit respectu eius diminuta in entitate tamen continet ipsum primo modo, tanquam, scilicet repræsentatum per ipsam formaliter: sed quando 22.

non est

non est repræsentatiuum formale obiecti, oportet quòd virtualiter contineat talo repræsentatiuum proprium, & quando est repræsentatiuum, sicut obiectum cognitum: tunc oportet quòd contineat illud obiectum, quod per ipsum debet cognosci.

An anima naturaliter noscat se suósque actus.

Ad duo alia argumenta, negaretur fortè quòd anima vel Angelus ex naturalibus posset cognoscere seipsum, & etiam actum suum beatificum. Sed quia vtrunque videtur contineri sub proprio obiecto intellectus huius, & illius, & hoc sub primo naturaliter attingibili, scilicet sub ente limitato; ideò dici posset aliter, quòd tam anima, quàm Angelus, licèt possit naturaliter noscere se quantùm ad illud absolutum, quod ipsum est: non tamen potest naturaliter noscere se inquantùm est imago Dei, siue se esse imaginem Dei: quia non potest naturaliter cognosci relatio: nisi naturaliter posset cognosci vtrumque extremum.

Angelus videns actum beatũ an videt obiectum eius.

Pro ista responsione videtur esse illud Augustini 15. de Trin. 24. vel 70. *Qui vident*, inquit, *suam mentem: & in ea Trinitatem istam, scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem: nec tamen credunt ea, quæ intelligunt esse imaginem Dei, speculum quidem vident: sed vsque adeò non vident per speculum: vt scilicet ipsum speculum, quod vident, sciant esse speculum, id est, imaginem.*

COMMENTARIVS.

105. g De *tertio principali* dicit Doctor quòd *anima ex naturalibus in quocunque statu, vel Angelus non potest cognoscere essentiam diuinam, sub ratione propria mediatè sic intelligendo, quòd per obiectum cognitum medium*, &c. Maior exponitur priùs, & deinde probatur.

Quid sit cognosci per medium cognitum.

Cognosci per medium cognitum propriè loquendo est, quando tale medium vt prius cognitum, causat notitiam illius. & sic dicimus propriè loquendo, quòd conclusio demonstratiua cognoscitur per principia non absolutè sumpta, sed vt cognita. Et similiter dicimus quòd veritates contentæ in aliqua scientia cognoscuntur per subiectum, vt cognitum, in quo continentur, vt patet *in prologo, quæst.* 3. An modò requiratur cognitio actualis an sola habitualis, de quibus suprà dixi in prologo respondendo ad rationes Gregorij, vide ibi. Si actualis ponatur, tunc sensus est quòd veritas contenta cognoscitur per notitiam medij, scilicet subiecti, ita quòd notitia subiecti est formalis ratio causandi notitiam veritatis contentæ. Si habitualis sufficit, tunc sensus est, quòd veritas contenta cognoscitur per subiectum, vt habitualiter notum, & dicitur

Et tunc, vel propria præsentia, vel species est ratio cognoscendi.

habitualiter notum, non per aliquem habitum, sed quando est perfectè præsens, vel in se, vel in aliquo repræsẽtatiuo in ratione obiecti, actu intelligibilis, tuc est habitualiter notũ, quia est in potentia propinqua ad cognosci, nõ tamen actu cognoscitur veritas contenta, nisi prius mediũ continens actu cognoscatur, quia necessariò prius mouet ad notitiam sui, quàm ad notitiam contentorum; ideò contentum non potest actu

Ly per quid importet.

cognosci, nisi simul, vel prius actu cognoscatur continens. Et de rigore sermonis ly *per*, importat formalem rationem cognoscendi, cum

Nota.

dico, *A.* cognoscitur per *B.* notatur, quòd *B.* sit formalis ratio cognoscendi *A.* Cognoscere vero *A.* in *B.* cognito, propriè non notatur, quòd *B.* sit formalis ratio cognoscendi *A.* sed magis notatur, quòd *A.* reluceat in *B.* sicut dicimus, quòd imaginatum relucet in imagine, ideò cognoscendo imaginem alicuius, ipsum dicitur cognosci in imagine cognita, quia cognita imagine, cognoscitur imaginatum, & tamen imago non ponitur ratio formalis cognoscendi imaginatum. Sed aliquando accipitur *A* cognosci in *B.* vt in ratione formali cognoscendi, sed non accipitur tunc ita de rigore sermonis. Doctor autem, vt videtur, accipit medium, vt est formalis ratio cognoscendi, quia illud propriè virtualiter, vel essentialiter continet entitatem secundùm totam cognoscibilitatem illius quod sic cognoscitur. Exposita sic maiore de medio, probatur quòd tale medium non contineat virtualiter, vel essentialiter entitatem talis cognoscibilis; & probatio eius patet in litera. & de hoc vide quæ dixi *in 2. dist.* 3. *q.* 10.

Et hîc adducit probationem maioris, dicens, *quia obiectum quodcunque si moueat ad aliquam notitiam*, &c. Hîc sunt duo. Primum est, quòd obiectu motiuum intellectus ad sui notitiã producit illã perfectam quãtùm potest, quia mouet ad illam secundùm totam virtutem suam præcisè: ergo secundùm perfectiorem entitatem, quam habet in se formaliter continet totam cognoscibilitatem sui, ita quòd non maiorem; patet, quia cognoscibilitas sequitur entitatem, ita quòd perfectior cognoscibilitas sequitur, vel est entis perfectioris; si ergo contineret perfectiorem cognoscibilitatem, necessariò contineret perfectiorem entitatem. Cùm ergo præcisè moueat ad notitiam sui secundùm totam virtutem, sequitur quòd præcisè causet cognitionem perfectam, quantum obiectum est præcisè cognoscibile, &. si causaret perfectiorem necessariò esset maioris perfectionis, & entitatis. Secundum est, quòd si *A.* perfectum præcisè vt duo, non potest causare, nisi notitiam correspondente perfectioni *A.* vt duo, sequitur quòd ipsum *A.* existens præcisè perfectionis vt duo, non poterit causare notitiam perfectã obiecti perfectioris, puta, vt quatuor, quia est impossibile *A* continere cognoscibilitatem eius, nec per consequens entitatem eius, & sic patet. 106.

Doctor instat primo contra rationem, probãdo quòd non sequitur quòd si *A.* continet notitiam, *B* quòd propter hoc contineat entitate, *B* quia sufficit quòd causa contineat virtualiter illud, cuius est causa, ita quòd ad hoc, quòd sit causa, nõ oportet quòd cõtineat illud, cuius nõ est causa; nunc autem quicquid moueret ad distinctam, & perfectam notitiam essentiæ diuinę, nõ propter hoc oportet quòd esset causa illius essentiæ, sed tãtùm causa illius notitiæ: licèt igitur non contineat illam essentiã, vt probabitur,

si tamen contineat illam notitiam, vtputa, quòd sit perfectius ea, sicut substantia est perfectior accidente, hoc sufficit ad hoc, quòd moueat intellectum ad talem notitiam, videtur autem quòd illa notitia possit eminenter contineri in substantia Angeli, vel animæ, cùm illa substantia sit multò perfectior, quàm notitia, & multò immediatior ipsi obiecto, scilicet diuino, immediatione essentiali, sicut dicimus quòd vna essentia est perfectior alia essentialiter, quia immediatior primæ substantiæ, de qua immediatione vide Doctorem *in* 4. *dist.* 12.

107. Respondet Doctor * quòd *nihil sufficienter continet continentia virtuali ipsam notitiam,* &c. * *n.* 2.

Pro maiori intelligentia huius literæ, nota primò, quòd in cognitione abstractiua, repræsentatiuum formale dicitur propriè species intelligibilis, quæ ponitur eius similitudo naturalis, & per imitationem, vt suprà patuit *q.*13. Sed propriè non dicitur repræsentatiuum formale, ex hoc solo, quòd est similitudo naturalis obiecti, sed ex hoc quòd obiectum est per ipsam præsens in ratione obiecti, actu intelligibilis, non quòd obiectum sic præsens per speciem sit ratio formalis causandi notitiam sui, sed simpliciter species ipsa, quia obiectum, vt sic præsens, non habet *esse* reale actuale, sed tantùm diminutum; & species ibi habet verum *esse* reale, vt patet à Doctore *in* 1. *dist.* 3. *q.* 6. & sic ponitur species esse formaliter rationem formalem intelligendi obiectum abstractiuè, & hoc modo dicitur obiectum per ipsam esse præsens potentiæ, vt actu intelligibile; ipsa enim species continet obiectum tantum formaliter, quia ipsa est immediata causa cognoscendi obiectum. *Quia sic actu esset repræsentatiuum formale.*

Obiectio. Si dicatur, quòd etiam videtur quòd ipsum contineat virtualiter, quia continet notitiam eius; ergo & entitatem eius, vt patet per illam maiorem Doctoris, scilicet quòd continens virtualiter notitiam alicuius, virtualiter continet entitatem eius; modò species est posterior obiecto perfectione. Ad hoc patet responsio *in* 2. *dist* 3. *q.* 9. Vide ibi singularia dubia, vbi specialiter mota est hæc difficultas de specie intelligibili essentiæ diuinæ in intellectu Angeli, & hoc non oportet aliter replicare.

108. Secundò nota, quòd repræsentatiuum virtualiter in notitia abstractiua, est illud, quod habet in virtute sua posse immediatè causare repræsentatiuum formale, scilicet speciem intelligibilem illius obiecti. Si ergo *A.* continet propriam speciem *B.* virtualiter, sequitur quòd *A.* continet virtualiter entitatem. *B.* Probatur, quia *A.* quando causat speciem sui, siue mediatè, siue immediatè, causat eam secundùm totam virtutem suam, ita quòd sicut *A.* natum est repræsentari per speciem vt quatuor, si non est impeditum, producit eam perfectam vt quatuor, quia sic *A.* præcisè est intelligibile vt tuor, & sic illa species tunc repræsentat *A.* vt intelligibile vt quatuor, quando est tantæ perfectionis, quòd potest producere (partialiter tamen) notitiam abstractiuam vt quatuor ipsius *A.* quia tunc *A.* est perfectè præsens in ratione obiecti, actu intelligibilis, modo prædicto. Et dixi *mediatè*, vel *immediatè*; mediatè quia pro statu isto nullum obiectum causat immediatè speciem sui in intellectu, sed primò in sensu exteriori, vt exposui suprà, *quæst.* 13. *& in* 1. *dist.* 3. *quæst.* 3. & 1. & 2. Immediatè, quia vt comparatur ad intellectum solutum, puta ad intellectum Angeli potest immediatè causare, saltem partialiter speciem intelligibilem sui, vt patet à Doctore *in* 2. *dist.* 3. *q.*11. Si ergo obiectum præcisè causat immediatè, vel mediatè speciem sui perfectam quantum potest, sequitur quòd præcisè erit ipsum obiectum tantæ perfectionis, quantæ requiritur ad causandum illam speciem; ergo si causat perfectiorem speciem, necesse est quòd sit maioris perfectionis in se, aliter non posset eam causare. Sequitur ergo quòd si causat speciem alterius obiecti, quæ necessariò in proprio obiecto requirit tantam perfectionem, quòd non poterit ipsam causare, nisi contineat virtualiter, vel eminenter perfectionem illius obiecti; & hoc secundùm totam eius entitatem, vt exposui *in* 2. *dist.* 3. *q.*10. Patet ergo quomodo repræsentatiuum virtuale obiecti, aut continés virtualiter repræsentatiuum formale obiecti, oportet quòd contineat virtualiter totam entitatem obiecti, & sic si *A.* posset causare speciem propriam essentiæ diuinæ, quæ dicatur *B.* ipsum *A.* contineret virtualiter entitaté *B.* quia species illa, cùm sit proprium, & formale repræsentatiuum præcisè ipsius *B.* ita quòd illa species nata est causare notitiam *B.* ita perfectam, & distinctam quantum *B.* est cognoscibile abstractiuè ab intellectu, sequitur quòd species illa requirat tantam perfectionem, vel maiorem in obiecto virtualiter continente ipsam, quantam requirit in proprio obiecto. Sed obiectum proprium si immediatè produceret, ipsam produceret præcisè secundùm totam virtutem, ita quòd perfectius non posset producere.

Dicit ergo Doctor quòd nihil sufficienter continet, continentia virtuali, ipsam notitiam 109. *Nota.* nisi contineat obiectum cognoscibile, tanquam proprium repræsentatiuum eius, scilicet formale, vel virtuale, id est, quòd obiectum sic continens notitiam, necessariò, vel est formale repræsentatiuum obiecti, sicut ponitur species, vel virtuale, id est, quòd possit causare speciem propriam obiecti, cuius dicitur continere notitiam. Dixi tantùm de repræsentatiuo formali, vel virtuali in cognitione abstractiua obiecti. Eodem modo videtur dicendum in notitia intuitiua, repræsentatiuum formale obiecti in notitia intuitiua eius, est illud, quod immediatè potest causare notitiam intuitiuam eius, quia per illud tale obiectum est præsens in ratione actu cognoscibilis intuitiuè: virtuale verò est quando non immediatè causat notitiam, nec est immediatè causatiuum eius, sed continet virtualiter aliud, quod est formale repræsentatiuum eius, quod immediatè est ratio formalis causandi notitiam eius intuitiuam. Exemplum *Exemplum primi.* primi, lapis in se præsens potentiæ, est formale repræsentatiuum sui, quia vt sic præsens, est actu cognoscibilis intuitiuè, & actu potest notitiam sui intuitiuam immediatè causare, vel si aliud immediatè causaret notitiam intuitiuam lapidis diceretur formale repræsentatiuum eius modo præexposito. Exemplum secundi, volun- *Exemplum secundi.* tas diuina non causat immediatè notitiam lapidis intuitiuam, tamen immediatè causat aliquid, quod continet virtualiter secundùm totam

tam eius entitatem, quod causatum potest immediatè causare notitiam intuitiuam lapidis, siue potest esse eius formale repræsentatiuum; tunc voluntas diuina ponitur præcisè repræsentatiuum virtuale ipsius lapidis. Vsque huc dixi de repræsentatiuo formali, vel virtuali, siue in notitia abstractiua, siue intuitiua, quando, scilicet tale repræsentatiuum non est repræsentatiuum, vt obiectum cognitum, sed absolutè; patet, quia species intelligibilis non causat notitiam obiecti, vt cognita, nec similiter continens ipsam virtualiter causat eam, vt cognitum, & sic de aliis.

Deinde nota, quòd aliquando repræsentatiuum repræsentat, vt cognitum, videlicet, quòd ipsum, vt cognitum causat notitiam obiecti repræsentati, & hoc modo tale repræsentatiuum continet aliud, quia, vt cognitum non repræsentat se, quia tunc, vt cognitum, causaret notitiam sui, quod non est intelligibile; oportet ergo quod contineat aliud, quod possit cognosci per ipsum, vt cognitum. Siue loquamur de cognito abstractiuè, siue intuitiuè. Sed de repræsentatiuo, non vt cognito, non est necesse, quòd aliud contineat; patet, quia obiectum in se præsens, & motiuum ad sui notitiam dicitur repræsentatiuum sui, id est, quòd vt sic, est actu intelligibile, & vt sic, potest immediatè causare notitiam sui. Et hoc est, quod dicit. Et sic patet ista litera.

110. k Secundò principaliter arguit contra conclusionem, probando quòd Angelus, & anima possint cognoscere Deitatem distinctè ex propriis naturalibus, & arguit sic primo. *Per illud quod est imago propria alicuius obiecti*, &c.

Opinio aliorum.

l Respondet Doctor primò secundùm opinionem aliquorum, negando quòd anima, vel Angelus possint ex suis naturalibus cognoscere se distinctè, nec similiter actum beatificum. Et hoc Doctor improbat, quia anima, & Angelus, & actus beatificus per se continentur sub obiecto primo motiuo intellectus tam animæ, quàm Angeli, ideò sequitur quòd ex puris naturalibus possunt ista cognosci distinctè ab intellectu tam animæ, quàm Angeli. Secundò, dat responsionem propriam, concedendo vnum, & negando aliud, concedit quòd Angelus potest seipsum distinctè cognoscere, id est, quòd potest essentiam suam secundùm totum suum *esse* absolutum perfectè cognoscere. Et probauit *in secundo, dist.* 30. *q.* 8. supponendo quòd obiectum actu intelligibile habet partialem causationem respectu intellectionis, & similiter intellectus aliam partialem. Et hoc arguit, probando quòd Angelus possit cognoscere seipsum per essentiam suam.

Scotus concedit Angelum se ipsum distinctè cognosci

Et primò sic; omnis causa partialis, quæ est in actu sibi perfecto proprio, secundùm quòd talis causa potest causare causalitate sibi correspondente effectum, & quando est vnita alteri causæ partiali in suo actu, potest cum ea perfectè causare; sed essentia Angeli est de se in actu primo, correspondente obiecto, quia de se est actu intelligibilis, & etiam de se est vnita intellectui, sicut obiectum in coniunctione vtriusque causæ partialis; ergo potest immediatè cum alia causa partiali vnita habere actum perfectum intellectionis respectu suæ essentiæ.

111. Præterea secundò, in intellectibus habentibus species intelligibiles, istæ species virtute obiectorum cum intellectu causant intellectionem, in quibus tamen obiecta habent *esse* diminutum; ergo si in se habent *esse* absolutum, & *esse* simpliciter, scilicet, actu intelligibile, possent melius, & verius causare eundem effectum; quia quicquid potest causari ab aliquo diminutè tali in aliquo *esse* virtute alicuius simpliciter, talis potest ab illo simpliciter tali causari, sed essentia Angeli, vt in se est præsens intellectui suo, quæ essentia est simpliciter tale, scilicet, actu intelligibilis in se, qualis ipsa est secundùm *quia* in specie intelligibili, igitur si in specie intelligibili, vbi habet esse tale, secundùm *quid* potest causare intellectionem, multò magis hoc potest, vt est in se secundùm *esse* simpliciter. Et vide quæ ibi exposui. Hoc idem dicendum est, de anima, vt patebit *in* 4. *dist.* 45. Sed negat aliud, scilicet, quòd Angelus, vel anima possit cognoscere se sub illo respectu, siue relatione, qua refertur ad ipsum Deum sub ratione Deitatis, quia non potest naturaliter cognosci relatio, nisi naturaliter præcognoscatur terminus, vt patuit *in prolog quæst.* 1. *& penultima, & dist.* 8. *quæst.* 1. & sic sequitur quòd non potest se cognoscere sub illa ratione formali, qua est imago, quia sic posset cognoscere relationem, qua refertur, vt imago ad imaginatum; & sic oporteret priùs cognoscere ipsam Trinitatem distinctè, ad quam terminatur relatio imaginis, sed Trinitatem naturaliter non potest cognoscere, vt patet; ergo nec seipsum, vt imaginem. Et pro ista responsione videtur esse illud Augustini 15. de Trin. cap. 24. vel 7. *Qui vident* (inquit) *suam mentem, & in ea Trinitatem istam*, scilicet, *memoriam, intelligentiam*, id est, actum intelligendi, & *voluntatem*, id est, actum volendi (memoriam perfectam accipit prout comprehendit intellectum, & voluntatem cum obiecto, vt patet in primo, dist. 3. q. vltima) *nec tamen credunt ea, quæ intelligunt esse imaginem Dei, speculum quidem vident; sed vsque adeò non vident per speculum, vt scilicet, ipsum speculum, quod vident sciant ipsum esse speculum, id est, imaginem*, id est, quòd quamuis videant memoriam, intelligentiam, & voluntatem, quæ sunt vere imago Dei, non tamen vident eam sub illa ratione, qua sunt imago Dei, siue sub illa ratione, quâ referuntur ad imaginatum.

Nota (beside "non potest naturaliter cognosci relatio")

S C H O L I V M.

Instat dupliciter, quòd imaginis relatio naturaliter cognosci potest. Ad primum, ostendit non omne quod necessariò consequitur aliud, per illud cognosci; fallit enim, si est respectus, ad cuius notitiam requiritur cognitio termini. Ad secundum, docet obiectum adæquatum intellectus creati esse ens limitatum, non relatum ad illimitatum; vnde relatio imaginis Dei non continetur sub hoc obiecto.

Contra istam responsionem [m] dupliciter argui potest. Primò sic: relatio imaginis, vel est idem cum essentia animæ vel Angeli, vel saltem necessariò consequen naturam eius; igitur per ipsam cognitam potest ipsa relatio cognosci. Antecedens probatur sic: quia relatio dependentiæ essentialis, vel est idem naturæ dependenti, vel necessariò consequitur: quia si contingenter aduenitet naturæ, natura posset esse sine illa dependentia, & ita non essentialiter dependeret; relatio autem imaginis videtur esse relatio dependentiæ imitantis ad illud, quod imitatur. 23.

Secundò sic. Potentia potest naturaliter cognoscere quodcunque contentum sub suo primo obiecto naturali: nunc autem sub ente limitato, quod est primum obiectum naturale intellectus creati, continetur illa relatio imaginis: quia ipsa non est infinita, cùm sit in fundamento finito.

Relatio nō cognoscitur nisi cognito vtroque extremo.

[n] Ad primum: relatio non potest cognosci nisi cognoscatur vtrumque extremum: quando igitur fundamentum non includit terminum in ratione cognoscibilitatis, ipsum non est causa sufficiens ad cognoscendum relationem: ita est hic.

[o] Et cùm arguitur, quòd necessariò consequitur fundamentum. Ex hoc non sequitur, quòd per ipsum posset perfectè cognosci, nisi esset entitas absoluta, ad cuius cognitionem non requiritur aliud cognosci in ratione termini.

Includens entitatem, & cognoscibilitatem exponitur.

[p] Contra hoc, quod includit aliud in entitate, & in cognoscibilitate: fundamentum autem illud includit in entitate relationem istam, si necessariò consequatur ipsum; igitur & includit ipsam in cognoscibilitate.

Respondeo, [q] non includit eam in entitate vt totalis causa eius, sed vt proxima causa: supposita tamen alia causa, scilicet termino: quia & ipsum fundamentum illam aliam causam supponit.

Cui fundamentum cognoscibile, non ideò relatio.

Consimiliter concedo: quòd includit eam in cognoscibilitate, præsupposita alia causa eius in cognoscibilitate, & hoc, si simpliciter, simpliciter: si alicui, alicui; sed isti cognoscenti, scilicet Angelo, vel animæ, & hoc naturaliter, siue ex causis naturaliter motiuis, non præsupponitur obiectum siue terminus esse naturaliter cognoscibilis; & ideò fundamentum, licèt sit huic naturaliter cognoscibile: non sequitur relationem huic esse naturaliter cognoscibilem.

Ad secundum, ens limitatum & ad se, vel si etiam est limitatum, & ad alterum, tamen limitatum est naturale obiectum intellectus creati, sed entitas limitata in se, quæ est essentialiter ad alterum illimitatum, non est naturaliter intelligibilis ab intellectu creato sicut nec terminus, sine quo nec ipsa intelligi potest. 24.

Dubia subtilissima.

Licèt istæ responsiones probabiliter videantur saluare, quòd absoluta entitas animæ, vel actus beatifici posset naturaliter intelligi ab anima, licèt non naturaliter possit intelligi ab ea relatio ad terminum, nec per consequens oporteat Deum intelligi in ratione termini illius relationis: Tamen rationes illæ de anima, & de actu videntur habere aliam difficultatem, vnam communem: quia per illud quod est naturalis imago obiecti potest ipsum obiectum cognosci, licèt per hoc, quod est imago non cognoscatur relatio imaginis.

Per speciē albi videtur album, non tamen relatio ad illud.

Exemplum: per speciem albi in oculo videtur album, licèt non cognoscatur relatio illius speciei ad album: & ita est de intellectu, ponendo speciem intelligibilem. Et ratio est: quia illa relatio fundata in specie sensibili, vel intelligibili non est formalis ratio cognoscendi obiectum; sed illa forma, in qua fundatur relatio; igitur in proposito, licèt non naturaliter intelligatur relatio animæ, vel actus beatifici ad Deum: tamen quia est tale fundamentum, quod ex se est similitudo obiecti, per ipsum poterit cognosci obiectum.

Videtur etiam stare ratio priùs facta de actu: quia actus videtur esse formalis similitudo obiecti: & actualior, quàm species intelligibilis, si poneretur: igitur si per speciem possit obiectum distinctè intelligi, vel cognosci, magis vel æquè poterit intelligi per actum 25.

Videtur etiam stare aliud quod fuit ibi tactum: quia quòd actus intelligatur, vt est obiecti, & non intelligatur obiectum sub illa ratione, sub qua terminat actum videtur esse contradictio: nunc autem ex naturalibus anima, quæ beata est, potest cognoscere ex natura sua actum beatificum, vt est beatificus: per consequens, vt est obiecti beatifici: quia etsi non habeat actum illum ex natura sua; tamen super illum actum iam existentem potest reflecti, & hoc virtute sua naturali. Quod probo, primò per illud 15. de Trin. cap. 2. vbi dicitur. *Qui dicit scio me viuere: vnum aliquid se scire dicit, proindè si dicat, scio me scire me viuere, duo sunt.* Et sequitur: *sic potest addere tertium*

tertium, & quartum, & innumerabilia, si sufficiat, potest, inquam, ex virtute naturali: si tamen sufficiat ad continuandum istos actus reflexos.

Hoc probatur secundò; quia si ad actum reflexionis requiritur aliquod supernaturale, pari ratione ad nouum actum, nouum supernaturale, & tunc sicut in infinitum potest procedi in actibus reflexionis, sic in infinitum requiritur aliud, & aliud supernaturale, quo reflectatur.

Confirmatur: quia actus tertius haberet se ad secundum, sicut reflexus ad rectum si igitur posito actu recto, non potest anima reflecti super illum, nisi virtute alicuius supernaturalis ad hoc eleuantis; pari ratione nec per tertium reflecti potest super secundum, nisi per aliud supernaturale.

Hoc probatur tertiò: quia intellectus actum, quem habet potest percipere, & experiri, & hoc secundùm propriam perfectionem illius actus, & ex natura ipsius potentiæ: sicut quando video ex virtute potentiæ naturalis, percipio me videre, & possem illud ex ratione virtutis visiuæ percipere, si esset reflexiua, sicut intellectus.

COMMENTARIVS.

112. m *Contra hanc responsionem*, &c. *Quia si contingenter adueniret natura, natura posset esse sine illa dependentia, & ita non essentialiter dependeret*, & hoc satis probatum est à Doctore in secundo, dist. 1. q. 5. vel 4. *Relatio autem imaginis videtur esse relatio dependentia imitantis ad illud, quod imitatur*, vt exposui in primo, distinct. 3. q. vlt. Consequentia patet, quia si talis relatio est idem realiter naturæ, sequitur, quòd natura, & relatio sunt simpliciter vna res realiter, & per consequens cognoscens distinctè naturam, distinctè cognoscet illud, quod est eadem res cum natura.

Relatio non possunt cognosci atur vtrũque extremum.

n Respondet Doctor ad primum, quòd *relatio non potest cognosci, nisi cognoscatur vtrunque extremum: quando igitur fundamentum non includit terminum in ratione cognoscibilitatis, ipsum non est causa sufficiens ad cognoscendum relationem*, quia relatio in ratione suæ cognoscibilitatis includit tam terminum, quàm fundamentum, id est, quòd fundamentum, & terminus sunt, quæ præcisè, & immediatè mouent intellectum ad notitiam relationis: oporteret ergo quòd fundamentum includeret virtualiter terminum relationis secundùm totam suam entitatem, ad hoc vt esset causa sufficiens mouendi intellectum ad notitiã relationis; sicut Deus, qui ponitur terminus relationis creaturæ, potest immediatè mouere intellectum creatum ad notitiam relationis terminatæ ad ipsum, & fundatæ in creatura, ipsa creatura non concurrente, quia ipse Deus virtualiter continet totam entitatem fundamenti, sic in proposito, fundamentum non est causa sufficiens, nisi contineat virtualiter totam entitatem termini; modò est impossibile quòd creatura contineat Deum sub ratione deitatis.

o *Et cum arguitur quòd ipsa relatio necessariò consequitur fundamentum. Ex hoc non sequitur, quòd per ipsum possit perfectè cognosci, nisi esset entitas absoluta, ad cuius cognitionem non requiritur aliud cognosci in ratione termini*, quia talis entitas absoluta potest distinctè cognosci, quocunque alio extrinseco non pertinente ad rationem formalem eius, & intrinsecam circumscripto. Sed non est sic de relatione, quæ necessariò includit terminum, non vt aliquid sibi intrinsecum, & pertinens ad suum *esse* quiditatiuum, sed requirit, quia ipsa relatio est formaliter tendentiã in terminum.

p *Contrà.* Hîc probat quòd solum fundamentum sit sufficiens ratio cognoscendi relationem. 113.

q Respondet, quòd *non includit eam in entitate, vt totalis causa*, &c. Aduerte tamen quòd fundamentum est causa illius relationis fundamentalis, quia immediatè recipitur in ipso, & etiam causa, suo modo, immediatè effectiua; terminus verò etsi ponatur causa in ratione terminandi, cùm sit simpliciter impossibile ipsam esse actu, & non esse ad talem terminum, cùm ipsa sit formaliter tendentia in terminum, tamen quòd terminus sit causa effectiua ipsius totalis, siue partialis, videtur satis dubium per ea, quæ dixi suprà. *quæst.* 11. nec hoc expressè habetur à Scoto: sufficit ergo quòd relatio in sua entitate, & in cognoscibilitate dependeat à termino in ratione præcisè termini, cũ ipsum necessariò ad suu *esse* requirat. Vnde si, per possibile, vel impossibile, posset immediatè causari ab alio, quàm ab extremis, adhuc necessariò requireret extrema ad suũ *esse* pertinẽtia, quia ex quo est formaliter ad aliud, si illud aliud nõ esset, nec ipsa esset. De huiusmodi materia prolixè dictum est suprà *q.* 11. in dubiis ibi positis. Ponitur ergo fundamentum, vt causa eius proxima, vt ipsam terminans in ratione fundamenti, & ponitur alia causa terminus, vt terminans necessariò eius dependentiam; quia ergo necessariò dependet à fundamento, in quo ponitur, quia est impossibile ipsam esse sine fundamento; & similiter necessariò dependet in suo *esse* à termino, ideò quantùm ad hoc ponitur fundamentum causa partialis, & terminus alia causa partialis, non faciendo mentionem de causa effectiua. Sed quia teneo quòd causetur effectiuè etiam ad mentem Doctoris & quòd tantum effectiuè à fundamento, hæc dicere volui.

r *Si tamen sufficiat ad continuandum istos actus reflexos.* Et hoc dicit, quia non posset hujusmodi actus continuare, nisi semper præsupponendo omnes alios præmissos simul esse, puta, si habeo centesimum actum reflexum, simul habeo nonaginta nouem præcedentes, & sic de aliis, & propter hoc dicit si sufficiat ad continuandum in infinitum huiusmodi actus reflexos.

SCHO

SCHOLIVM.

Respondet ad tres instantias suadentes ex notitia animæ, vel actus, cognosci Deum cognitione ipsi propriâ. Ad primam, ostendit benè rationem cognoscendi cognitam, non ducere in notitiam alterius propriam, nisi contineat totam cognoscibilitatem eius; & constat animam non sic continere cognoscibilitatem Dei. Vide 2. dist. 3. quæst. 9. Ad secundam, ex eodem patet, quia est ratio cognoscendi cognita. Ad tertium, sine resolutione, animam non posse reflecti super actum beatificum ex naturalibus. Nec est inconueniens admittere processum in infinitum in argumento, quia idem supernaturale, nempe voluntas Dei, sufficit ad actum rectum, & omnes reflexos. Admittendum tamen videtur, posse animam ex naturalibus, reflectere super actum beatificum, sicut potest actu recto videre actum beatificum alterius animæ. De quo 1. dist. 3. quæst. 8. & 9.

AD ista [a] aliquid esse medium cognoscendi, vel in cognoscendo potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd sit medium cognitum, sic quòd per ipsum cognitum cognoscatur aliud: sicut cognoscitur conclusio per principium. Alio modo, quòd non sit medium cognitum, sed ratio cognoscendi solùm: sicut species sensibilis in sensu est ratio sentiendi. Primo modo nihil potest esse medium cognoscendi obiectum aliud, nisi contineat in se cognoscibilitatem illius obiecti, secundùm quam illud cognoscitur per illud: quia si istud excedat illud in cognoscibilitate, tunc illud qualitercunque perfectè cognitum deficiet ab isto cognito in cognoscibilitate. 26.

Ratio cognoscendi cognita nõ facit cognoscere distinctè aliud nisi cõtineat omnem eius cognoscibilitatem.

Secundo modo [b] benè potest aliquid esse medium cognoscendi aliud, licèt cognoscibilitas sua propria deficiat à cognoscibilitate illius, dum tamen sit natum ducere in illud, vt cognoscibile. Per hoc patet ad primum: quia licèt anima sit imago Dei tamen non est nata esse medium cognoscendi Deum, secundo modo, sed tantùm primo modo, vt haberi potest ex auctoritate Augustini priùs adducta. *Qui videt suam mentem*, &c. Medium autem cognoscendi, secundo modo respectu istius medij vt cogniti, est aliquod proprium formale repræsentatiuum ipsius animæ. Et per illud cognoscitur anima sub propria ratione tanquam perfectissimum repræsentabile per illud, & per consequens per illud non potest intelligi Deus sub ratione suæ intelligibilitatis, sed tantùm in aliquo diminuto intelligibili imitante, & participante intelligibilitatem eius.

Cognitio actus nõ sufficit ad cognitionem obiecti.

Et per idem ad secundum: quia actus est similitudo cognita, & talis non sufficit ad cognoscendum illud, cuius est actus, sicut species intelligibilis in vno intellectu visa, alij intellectui videnti eam non sufficeret ad perfectè cognoscendum obiectum, cuius est.

Hic signatur quædã additio infrà ad finem huius li.

Contrà, actus in illo intellectu [c] cui inest, est ratio perfectè attingendi obiectum tanquam præsens per illum actum: igitur ei, cui ille actus est præsentialiter notus, ille per illum actum notum, poterit attingere illud obiectum: quia per illum actum; & in illo habet idem obiectum sibi præsens.

Specie (idẽ de actu) nõ est ratio cognoscendi nisi ei, cui inest.

Respondeo, intellectus, cui actus inest, per illum, vt rationem proximam attingendi, attingit obiectum: supposita tamen præsentia obiecti propria; cui autem ille actus est cognitus, non habet illum, vt sibi propriam rationem attingendi, sed ad hoc, quòd haberet actum, quo formaliter attingeret, oportet habere alium actum, & cum hoc propriam præsentiam obiecti.

Arg. principale; quia soluitur faciliter ex dictis, ideò omisit; do ipsius solutionem his.

Ad aliud, cùm arguitur, quòd anima ex natura sua potest reflecti super actum beatificum, vt beatificus est: hoc posset negari; verum quidem est, quòd reflecti potest, sed non nisi virtute illius, virtute cuius habet actum rectum. Nec plus probat auctoritas Augustini: quia non dicit quòd possit semper ex sola natura, sed si habet actum rectum, potest reflecti super illum, vel ex virtute naturæ, vel ex virtute illius, per quod habet actum illum, & non sequitur inconueniens de processu in infinitum: quia idem supernaturale sufficit ad actum rectum, & ad omnes reflexos.

Ad illud etiam de sensu patet, quia quod percipio me videre, esto quòd hoc non sit per potentiam visiuam, tamen non est per potentiam aliquam inferiorem, sed fortè per aliquam superiorem, cuius est cognoscere actum visus.

COMMEN

COMMENTARIVS.

114\. a RΕſpondet Doctor ad inſtantias, præmittendo vnam diſtinctionem, ſcilicet quòd aliquid eſſe medium in cognoſcendo poteſt intelligi dupliciter, &c. *Primo modo nihil eſt medium cognoſcendi obiectum illud, niſi contineat in ſe cognoſcibilitatem illius obiecti*, &c. Et hoc patet, quia ſi *A.* cognoſcitur per *B.* vt cognitum, ita quòd *B* vt cognitum, ſit ratio cognoſcendi *A.* ſiue cauſandi notitiam perfectam, & diſtinctam *A*, ſequitur quòd *B.* continebit *A*, ſecundum totam eius cognoſcibilitatem; patet, quia *B.* vt ſic, eſt cauſa ſuæ cognitionis, & cauſat ipſam ſecundùm totã ſuam virtutem, & per conſequens cauſat illam quantum eſt cognoſcibile, vt ſuprà expoſui. Si ergo vt ſic cognitum, cauſat notitiam alterius quantum ipſum eſt cognoſcibile, ſequitur quòd continebit cognoſcibilitatem illius, & per conſequens entitatem. Sed non poteſt continere cognoſcibilitatem obiecti perfectioris; patet, quia tunc, vt cognitum cauſaret notitiam perfectam illius quantum eſt cognoſcibile; hoc autem eſt ſimpliciter impoſſibile, quia vt cauſat cognitionem ſui, cauſat perfectam quãtum poteſt; ergo ad cauſandum illam requiritur tota eius perfectio, & virtus. *Nota.* Si ergo ponatur cauſare perfectiorem, qualis eſt illa, quæ eſt perfectioris obiecti, non poterit cauſare per perfectionem, quam præcisè habet ad cauſandum cognitionem ſui perfectam; ergo per maiorem perfectionem, & per tantam perfectionem, quanta requiritur ad cauſandum notitiam perfectam perfectioris obiecti; ſed obiectum imperfectius non habet tantam perfectionem, quanta requiritur; ergo ſi poſſet cauſare, vt cognitum cognitionem perfectioris obiecti, neceſſariò contineret illud ſecundùm totam eius cognoſcibilitatem, & per conſequens ſecundùm totam eius entitatem, & ſic patet ratio.

b Sed loquendo de medio ſecundo modo, quod ſcilicet eſt ratio cognoſcendi, non vt cognitum, dicit, quòd *aliquid poteſt eſſe medium cognoſcendi aliud, licèt cognoſcibilitas ſua propria deficiat à cognoſcibilitate illius, dum tamen ſit natum ducere in illud, vt cognoſcibile*, & ſic ſpecies intelligibilis hoc modo ponitur medium cognoſcendi, quia poteſt eſſe ratio formalis cognoſcendi obiectum cuius eſt talis ſpecies, vt ſuprà patuit. *Et per hoc patet reſponſio ad primum, quia licèt anima ſit imago Dei, tamen non eſt nata eſſe medium cognoſcendi Deum ſecundo modo*, quia ſi vt cognita, eſſet ſic medium, neceſſariò contineret entitatem Dei perfectam. Sed ſi ponitur medium, tantùm ponitur medium primo modo, vt haberi poteſt ex autoritate Auguſtini ſuprà adducta, *Qui videt ſuam mentem*, &c.

115\. c *Contra actus in illo intellectu, cui ineſt eſt ratio perfecta attingendi obiectum tanquàm præſens per illum actum*, &c.

Reſpondeo intellectus, cui actus ineſt per illum, vt rationem proximam attingendi, &c. Nota, quòd aliud eſt eſſe rationem propriam intelligendi, ſiue cauſandi notitiam obiecti; & aliud eſt eſſe rationem propriam, & proximam attingendi obiectum; quia primo modo ponitur cauſa actus intelligendi; ſecundo modo ponitur præcisè ipſe actus intelligendi, quia potentia habens illum formaliter attingit obiectum, & actu per illum percipit obiectum in ſe. Et ideò poſito quòd nunc habeam actum, quo intelligo lapidẽ in ſe præſentem, ſi cognoſco illum actum in me, non propter hoc cognoſco obiectum, cuius eſt; patet quia ille actus ſecundus non terminatur ad obiectum in ſe, ſed præcisè ad actum rectum, quo intelligo obiectum in ſe; & ideò ſola viſio actus non ſufficit ad videndum obiectum illius actus, quia oportet videre obiectum per actum immediatè ad ipſum terminatum; licèt ergo actu recto immediatè terminato ad obiectum videam obiectum, quãdo eſt præſens, non tamen ſequitur quòd per illum actum, ſiue in me, ſiue in alio, videam obiectum, quia actus ille rectus, etſi ſit ſimilitudo obiecti cognita, non tamen eſt ratio cauſandi notitiam diſtinctam obiecti, cuius eſt.

In iſto articulo ſunt aliqua parua dubia. Primò in hoc, quòd nihil poteſt intelligi per aliquid, vt per medium cognitum, niſi tale medium contineat illud virtualiter, vel eſſentialiter ſecundùm totam eius cognoſcibilitatem. 116. *Primum dubium.* Quæro primò, quid, intelligitur per medium cognitum, vt cognitum. Aut intelligitur de medio, cui ineſt cognitio propria, aut de cognitione, qua cognoſcitur? Si primò, ergo non eſt ratio cognoſcendi, vt cognitum, ſed eſt ratio cognoſcendi, vt præcisè entitas talis. Si ſecundò, contrà, quia talis notitia non eſt ratio cauſandi cognitionem alterius, quia tunc contineret illud ſecundùm totam cognoſcibilitatem, quod nõ videtur de cognitione, maximè quando per medium cognitum cognoſcitur ſubſtantia aliqua.

Secundum. Secundò inſtatur, quia cùm accipitur per medium cognitum, vt cognoſcitur aliud, aut ly *vt* accipitur reduplicatiuè, & tunc ſequitur quòd *eſſe* cognitum illius medij eſſet cauſa cognoſcendi aliud, quod eſt falſum, quia vt ſic, habet tantùm *eſſe* diminutum; aut accipitur ſpecificatiuè, & tunc ſenſus eſt, quòd tali medio, vt ſic cognito, nõ repugnat quòd per ipſum aliud cauſetur, & tunc quæro vt priùs, quia aut cauſat, vt habet præcisè *eſſe* cognitum, aut abſolutè, aut vt eſt aliquod totum per accidens, quocunque dato, ſequitur inconueniens.

Tertium. Tertiò inſtatur, & accipio aliquod principium per quod, vt cognitum, cognoſcitur concluſio, puta iſta concluſio; *homo eſt riſibilis*, per hoc principium cognitum *animal rationale eſt riſibile.* Tunc quæro dicatur principium. *A* & concluſio *B.* notitia. *B.* à quo immediatè cauſatur, aut à notitia *A.* & hoc non, quia talis notitia contineret concluſionem ſecundùm entitatem ſuam totam; aut cauſatur ab *A* abſolutè, & tunc *A* contineret totam entitatem *B.* & per conſequens extrema ipſius *B.* & ſic contineret entitatem hominis, qui ponitur vnum extremum, quod non videtur, quia contineret ſeipſum, aut cauſatur ab *A.* includente tam principium, quàm concluſionem, & hoc eſt tantùm vnum per accidens.

Quartò ſic, quia ponitur Deus ſub ratione Deitatis eſſe primum ſubiectum Theologiæ in ſe, vt primò notum, vt patet *in prologo q.* 3. & ſic, *Quartum dubium.*

vt

vt primò notus, continet omnem veritatem in illa scientia contentam, & sic per ipsum, vt primò notum, potest causari notitia omnium veritatum contentarum in Theologia in se. Túc sic, ipse, vt primò notus ponitur subiectum Theologiæ beatorum; ergo vt primo notus continet notitiam omnium veritatum Theologicarum respectu intellectus beati creati, & tunc mouebit necessariò talem intellectum ad notitiam non tantùm sui, sed & omnium contentorum; patet, quia non ponitur voluntas sic subiectum, vt suprà patuit.

117. *Responsio.* Respòndeo præmittendo vnum, quòd quando Doctor dicit, quòd per medium cognitum cognoscitur aliud, sic debet intelligi, quòd *A* si ponitur ratio formalis causandi notitiam *B*. quod nunquàm poterit causare notitiam *B*. nisi priùs secundùm totam virtutem suam causet in eodem intellectu notitiam sui perfectã, quia obiectum motiuum per modum naturæ priùs necessariò mouet ad sui notitiam perfectam, quàm ad notitiam alterius, quia non potest *A* causare notitiam *B*. in intellectu *C*. nisi *A* sit perfectè præsens *C*. & vt sic, priùs necessariò causat notitiam sui perfectam quantum potest, vt etiam suprà exposui, & non potest perfectiorem causare, quia secundùm totam eius virtutem, & perfectionem, quam habet, causat perfectiorem causare non posset, nisi haberet in se maiorem perfectionem, & per consequens non potest causare notitiam *B* in *C*, si *B* est perfectius intelligibile, quàm *A*, nisi contineret totam intelligibilitatem, siue totam entitatem *B*. cùm ad perfectam notitiam *B*. requiratur tanta perfectio. Dicitur ergo medium, vt cognitum, causare notitiam alterius, &c. quia per cognitionem ipsius medij arguimus de cognitione alterius, vel perfectioris, vel imperfectioris, quia si *A* vt præsens *C*. causat necessariò cognitionem sui perfectam vt quatuor, & perfectiorem causare non potest. Si causat cognitionem *B*. vt duo, perfectam, signum est, quòd *A*. continet perfectionem *B*, quæ requiritur ad cognitionem ipsius *B*. Si verò *B* sit cognoscibile vt sex, quæ cognitio requirit in causa perfectionem fortè vt septem, tunc talis cognitio non poterit causari ab *A*. quia tunc contineret entitatem *B* vt septem, sed tantùm habet perfectionem vt quatuor, quia non potest causare notitiam, nisi perfectã vt quatuor. Hoc modo debet intelligi per medium cognitum, nõ quòd cognitio eius sit causa, nec quòd necessariò requiratur, sed quia tale medium nõ posset causare, vt obiectum notitiam alterius obiecti, nisi priùs causaret sui notitiam. Sed non est sic de specie intelligibili, quia ipsa causat notitiam obiecti, & tamen non causat priùs notitiam sui. Si etiam dicatur quòd notitia obiecti, virtualiter continentis aliud, est ratio causandi notitiam illius, non requiritur tunc quòd talis notitia contineat virtualiter entitatem illius obiecti, sed sufficit quòd sit notitia perfecta talis obiecti virtualiter continentis aliud obiectum, sicut etiam dixi *in prolog. q. 3.* respondendo ad rationes Gregorij: vide ibi, prima tamen responsio videtur melior, & magis ad propositum, scilicet, quòd obiectum sit notum habitualiter, & tamen non causat notitiam alterius, nisi actu sit priùs cognitum, non quòd cognitio sit formalis ratio causandi, sed ipsum obiectum, vt actu notum habitualiter, id est, vt præsens intellectui in ratione actu intelligibilis, vt exposui *in prologo, vbi suprà.*

Species intelligibilis causat notitiam obiecti.

Hoc præmisso, patet responsio ad primum argumentum, & similiter ad alia sequentia. Cùm dicitur in tertio argumento, Dico secundum primum modum, quòd principium continet conclusionem, id est, quòd medium in tali principio, scilicet animal rationale continet conclusionem, id est, inhærentiam passionis ad subiectum; non enim intelligo, quòd contineat subiectum, sed sufficit quòd contineat prædicatum, & inhærentiam ipsius ad subiectum; & hoc modo est ratio cognoscendi huiusmodi inhærentiam, quam virtualiter continet. Nam cùm dico, quòd principium continet veritatem conclusionis, nihil aliud intelligo, nisi quòd continet conformitatem, siue inhærẽtiam prædicati ad subiectum, vt exposui *in prolog. qu. 3. art. 1.* vide ibi singularem expositionem.

Principium continet conclusionem.

Ad quartum, patet responsio, quia non ponitur Deus, vt primò notus, esse ratio formalis continendi omnem veritatem, ita quòd notitia illa contineat, sed dicitur continere, vt primò notus habitualiter, id est, vt perfectè præsens intellectui in ratione obiecti, actu intelligibilis; tamen in aliquo intellectu non potest immediatè causare notitiam alicuius contenti, nisi priùs causet notitiam sui, in intellectu creato non causat notitiam sui, & per consequens nec alterius; sed voluntas diuina potest supplere vicem talis obiecti, vt exposui *in q. 3.* 118.

Secundò principaliter dubitatur, quia Doctor videtur concedere quòd quando medium cognitum continet aliquid virtualiter, vel essentialiter, quòd possit causare notitiam illius perfectam. Contrà, primò, quia causa effectiua, siue æquiuoca, siue vniuoca continet virtualiter effectum, & tamen non omnis effectus cognoscitur per causam tanquam per medium cognitum, patet de multis, nam per Solem cognitum, non cognoscuntur omnes effectus Solis. Nec valet dicere quòd Sol non continet aliquem effectum secundùm totam eius entitatem, quia ad omnem effectum solis principaliter concurrit causa prima, imò plus dependet à causa prima, vt patet. Contrà. Tum, quia non sequitur, Deus continet omnem effectum secundùm totem entitatem, ergo cognoscendo Deum sub ratione propria poterit cognoscere omnem effectum perfectè, non sequitur, vt suprà patuit. Tum etiam, quia Deus continet etiam passionem hominis, & tamen non cognito Deo, potest immediatè cognosci passio per subiectum cognitum, & hoc est, quia virtualiter continet illam; ergo sic erit de Sole.

Causa effectiua continet virtualiter effectum.

Secundò instatur, quia voluntas Diuina continet virtualiter omnem effectum, & tamen per ipsam, vt cognitam etiam perfectissimè non cognoscitur omnis effectus, imò nec potest cognosci, vt patet de Beatis perfectè cognoscentibus ipsam voluntatem diuinam qui tamen possunt de nouo acquirere cognitionem multorum, vt patet à Doctore *in 4. dist. 45. & in 2. dist. 3. q. vltima.*

Tertiò instatur, quia homo continet essentialiter omnia superiora, & tamen homo cognitus non est ratio cognoscendi omnia superiora perfectè; patet, quia superiora sunt ratio cognoscendi hominem distinctè, vt patet à Doctore

in primo

in 1. *dist*. 3. *q*. 2. aliter sequeretur circulus, quia tunc idem idem respectu eiusdem puta *A*. respectu *B*. esset ratio cognoscendi *B*. & è contra *B*. esset ratio cognoscendi *A*. Similiter hoc idem videtur de homine respectu partium essentialiũ, quia homo continet essentialiter anima, & corpus, & tamen per hominem cognitũ non cognoscitur distinctè anima, non enim humanitas cognita causat notitiam distinctã ipsius animæ.

119. Quartò instatur, quia paternitas in nobis continet essentialiter omnem conceptum superiorem, & tamen ipsa cognita non est ratio causandi cognitionem superiorum.

Nota. Respondeo. Ad primam concedendo de illo, quòd continet secundùm totam eius entitatem. Cùm instatur de Deo. Dico quòd sic debet intelligi, quòd quando obiectum continet plura virtualiter secundùm totam entitatem, quando causat notitiam sui per modum naturæ in aliquo intellectu, quòd etiam potest causare notitiam omnium virtualiter cōtentorum; imò amoto impedimento, necessariò causat, & sic essentia diuina, quæ necessariò mouet intellectum diuinum ad sui notitiam, etiam necessariò mouet ad notitiam omnium contentorum; intelligitur ergo quando obiectum sub ratione propria immediatè causat notitiam sui: sed non quando illa notitia causatur ab alio sicut causatur visio à voluntate diuina. Cùm dicitur secundò de passione. Dico quòd ideò dicitur subiectum continere entitatem passionis, pro quanto continet secundum, quod ponitur causa necessaria, & immediata & præcisa ipsius. Et dico, si, per impossibile, Deus non esset, & homo esset, adhuc contineret homo suam passionem, & ideò per hominem cognitum posset cognosci passio, sed non est sic de Sole, quia si Deus, per impossibile, non esset, & Sol esset, Sol, non posset producere aliquem effectum, cùm talis effectus necessariò dependeret à prima causa, tenendo ordinem essentialem sic, scil. quòd sit impossibile secundam causam aliquid causare non concurrente prima causa.

120. Ad secundam. Dico quod si voluntas diuina necessariò moueret intellectum creatum per modum obiecti ad suam notitiam, quòd etiam moueret ad notitiam omnium contentorum. Sed quia tantùm mouet contingenter ad sui notitiam, non sequitur, quòd cognoscens voluntatem diuinam cognoscat omnia contenta.

Ad tertiam. Dico quòd si homo posset immediatè causare notitiam sui distinctam posset etiam causare notitiam distinctam omnium superiorum; sed talis notitia distincta non potest haberi sine notitia superiorum. Dico ergo quòd homine cognito per speciem intelligibilẽ possunt omnia superiora cognosci, vel per eandem speciem, vel per aliam, & aliam sicut exposui *suprà q*. 13. quæ tamen dependent à primo obiecto eo modo, quo exposui.

Ad quartam. Dico quòd conclusio Doctoris intelligitur de illo medio cognito, quod est motiuum alicuius intellectus ad sui notitiam; quia tũc potest mouere ad notitiã contentorum; sed relatio nullo modo est motiua ad sui notitiam.

Tertiò principaliter dubitatur de hoc, quòd dicit quòd si fundamentum includeret terminum secundùm suam cognoscibilitatem, quòd tunc includeret relationem secundùm suam cognoscibilitatem, quia pono quòd *A*. includat *B*. secundùm cognoscibilitatem *B*. & tunc sequitur, quòd possit causare relationis notitiam sine *B*. hoc autem est falsum, quia ipsa relatio est formaliter habitudo ad *B*. ergo non potest perfectè cognosci sine *B*.

Secundò instatur, quia idem videtur quòd si terminus includeret fundamentum secundum totam cognoscibilitatem fundamenti, quòd tunc cognito termino posset statim cognosci fundamentum, quod non videtur. 121.

Tertiò, quia Deus sub ratione Deitatis ponitur terminus relationis creaturæ, vt mensurabilis essentialiter ad ipsum, vt ad mensuram; ergo cognito Deo, vt termino talis relationis necessariò cognosceretur ipsa relatio. Nec valet dicere quòd talis notitia causaretur à voluntate, quia ipsa non ponitur terminus talis relationis, nec vt terminus continet ipsam relationem, quia terminatur ad ipsam.

Respondeo, præmittendo vnum, quòd quando dicit Doctor quòd si fundamentũ contineret terminum, intelligitur sic, quòd fundamentum, vt præsens intellectui in ratione obiecti actu intelligibilis, necessariò causaret notitiam sui perfectã, & immediatè pòst causaret notitiã termini contenti, & pòst notitiam relationis, & sic relatio illa non posset actu cognosci non præcognitis extremis. Et sic patet ratio ad primam, cùm dicitur quòd tunc posset cognosci relatio sine termino; si intelligitur sine termino causante, vel concausante notitiam relationis, conceditur, quia ipsa tantùm esset causata à fundamento. Si verò intelligatur sine termino, vt præcognito, tunc negatur, quia requiritur saltem terminus, vt præcognitus. *An relatio possit cognosci sine termino.*

Per hoc patet responsio ad secundum. Concedo enim quòd si terminus contineret virtualiter fundamentum relationis, quòd primò causaret notitiam sui; secundò notitiam fundamenti; & tertiò notitiam relationis, & quòd posset causaret notitiam relationis sine fundamento, vt concausante, sed non sine fundamento, vt saltem præcognito, & sic patet.

Ad tertium dico, quòd etsi Deus sub ratione Deitatis ponatur terminus relationis dependentiæ mensurabilis, &c. Non tamen sequitur quòd causet notitiam sui. Nec requiritur ad hoc quòd cognoscatur talis relatio, quod notitia sit causata à Deo sub ratione Deitatis, sed sufficit quòd voluntas diuina in aliquo intellectu causet notitiam termini sub ratione propria, & notitiam fundamenti sub ratione propria, & notitiam relationis talis, & tunc benè verum est quòd relatio illa non potest distinctè cognosci extremis non præcognitis, licèt non causantibus huiusmodi cognitionem, nec aliud requiritur, vt patet consideranti, & sic patet responsio ad istas instantias.

Quartò principaliter dubitatur de hoc, quòd species intelligibilis est medium cognoscendi obiectum, licèt cognoscibilitas sua propria deficiat à cognoscibilitate obiecti, dum tamen sit natum ducere in illud, vt cognoscibile. Instatur primò, quia si species est ratio cognoscendi obiectum, ergo est causa cognitionis illius; ergo continet entitatem obiecti, siue eius cognoscibilitatẽ, quæcunque sit illa. Sed est impossibile quòd imperfectius simpliciter contineat perfectiꝰ, imò est impossibile quòd causatũ immediatè ab aliquo cōtineat illud; sed lapis immediatè causat 122.

causat speciem suam in intellectu Angeli, si ponitur præsens, imò essentia Angeli immediatè causat speciem sui in intellectu suo, vt patet à Doctore *in secundo, dist.3.quæst.*11. & sic species Angeli contineret ipsum Angelum.

Secundò instatur sic; si causat notitiam obiecti, aut causat notitiam abstractiuam perfectam secundùm, quòd obiectum est intelligibile abstractiuè perfectè, ergo non continet ipsum obiectum deficiendo à cognoscibilitate eius, quia causat notitiam, ita perfectam quantum obiectum natum est intelligi; aut non causat perfectam notitiam; ergo per speciem aliquam non haberetur distincta, & perfecta notitia obiecti. Si dicatur quòd causat distinctam, & perfectam abstractiuam, sed non intuitiuam. Contrà. Tum, quia species sensibilis in sensu exteriori causat intuitiuam, & perfectam, & tunc, vt priùs arguatur, quia si causat visionem perfectam quantum ipsum obiectum est visibile; ergo sequitur quòd continet obiectum visibile secundùm totam suam visibilitatem, & sic non deficit à visibili secundùm eius visibilitatem. Si imperfectam causat, ergo sequitur quòd nunquam poterit haberi visio perfecta alicuius visibilis, cùm visio tantum causetur à potentia, & à specie in organo. Tum etiam, quia loquendo de abstractiua, si per speciem cognoscitur obiectum abstractiuè, quantum, vt sic, est cognoscibile sequitur quòd saltem, vt sic, contineat totam eius cognoscibilitatem, & tamen species ipsa est simpliciter imperfectior ipso obiecto, cùm sit imitatiua ipsius.

123. Tertiò instatur, quia sic conceditur quòd species est ratio sic cognoscendi, & per consequens, vt sic, continet cognoscibilitatem obiecti, quare etiam non conceditur quòd per ipsum contineat, vt cognita; videtur enim quòd ex quo ipsa est præsens ipsi intellectui, & perfectè præsens, cùm ipsum actu informet, quòd etiam priùs causet cognitionem sui, quàm obiecti, & sic poterit eodem modo dici modicum, vt cognitum, sicut etiam conceditur de aliis mediis, vt cognitis, vel saltem oportet assignare differentiam istorum.

Respondeo, præmittendo aliqua. Primum illud, quod propriè est ratio cognoscendi aliud tanquam per medium cognitum, sic virtualiter continet illud quòd nullo modo continetur ab illo, imò omnino sibi repugnat sic posse contineri, quia sic causans, vt obiectum cognitum modo præexposito est essentialiter perfectius contento, quod per ipsum cognoscitur tanquàm per medium cognitum, & hoc satis patet ex superiùs declaratis. Et ideò tale medium nunquàm potest causare notitiam contenti, nisi priùs causet notitiam sui perfectam quantum potest, vt suprà patuit. Secundum est, quòd medium propriè non, vt cognitum, sed quod est ratio cognoscendi primò obiectum, cuius ponitur tale medium, sicut species intelligibilis, semper vel dependet in *esse* ab obiecto primo, vel saltem natum est dependere: quando enim species lapidis causatur immediatè ab ipso lapide in intellectu Angeli, talis species dependet actu à lapide; si verò talis species causaretur à Deo immediatè adhuc eo modo repræsentaret lapidem, sicut si esset immediatè causata à lapide, vt patet à Doctore in primo, & secundo, & sic nata est contineri ab *ipso*. Dico ergo quòd tale medium non dicitur continere obiectum in se, nec secundùm eius entitatem, nec secundùm cognoscibilitatem, cùm vel dependeat ab obiecto, vel sit natum dependere si ab alio causetur; habet enim ab obiecto, quòd sit ratio sic causandi, quia obiectum causando id secundùm suam entitatem, causat etiam illud secundùm conditiones consequentes ipsum. Dicitur ergo diminutè continere cognoscibilitatem obiecti ex hoc solo, quòd immediatè est ratio causandi notitiam obiecti abstractiuam, & in hoc, quia supplet vicem obiecti, & per consequens non sequitur quòd contineat obiectum secundùm cognoscibilitatem, imò ipsum obiectum continet suã cognoscibilitatem abstractiuam etiam perfectam quantum ipsum est sic cognoscibile, licèt causet eam mediante suo effectu dando sibi naturam talem, quòd causet non cognitus notitiam abstractiuam obiecti, & etiã notitiam abstractiuam contentorũ in tali obiecto, vt suprà dixi. Non est ergo simile de medio, vt cognito, & de isto medio. Multa alia dubia essẽt circa multa alia dicta in isto articulo, quę tamẽ causa breuitatis pro nũc trãseo. *Nota.*

QVÆSTIO XV.

Vtrùm respectu illius verbi creaturæ, intellectus poßibilis sit actiuus, vel paßiuus.

Scot.1.*dist*.3.*q*.6.*&* 7.*&* 4.*d*.10.*q*.3.*&* 9.*Met*.*q*.10. D.Tho.1.*p*.*q*.56.*ar*.1.*&* *q*.85.*ar*.1.Gofred.*quo*.6.*q*.7.Hen *quo*.4.*q*.11.*&* *quol*.5.*q*.14.Capr.1.*d*.35.*q*.1.*ar*.1.Occã.1.*d*.2.*q*.2.Con.2.*de anima*,*c*.6.*q*.2.*a*.3.

ONSEQVENTER quæritur de modo, quo intellectus exit in actum, siue de causa intellectionis. Et est quæstio: Posito quòd Beatus in patria habeat verbum de creatura visa in essentia diuina: Vtrùm respectu illius verbi creaturæ, intellectus possibilis habeat se purè passiuè. 1.

Arguitur quòd sic: quia intellectus possibilis recipit illam intellectionem: sed idem respectu eiusdem non rationem receptiui & actiui, quod enim recipit est in potentia; quod autem agit, est in actu. Idem autem non potest esse simul in potentia & in actu: cùm istæ sint primæ differentiæ entis: igitur intellectus possibilis nullo modo actiuè se habet respectu verbi, & per consequens purè passiuè.

Contrà:

Contrà: si verbum ibi formatur, quæro à quo formatur? Non potest dici, quòd formetur ab obiecto: quia intellectio est actio immanens secundùm Philosophum 9. *Metaphysicæ*; si autem esset actio obiecti in intellectum, illa esset actio transiens. Nec potest dici formari ab intellectu agente: quia intellectus agens facit de potentia intelligibili, actu intelligibile, secundum Philosophum, 3. *de Anima*: igitur tota actio eius completa est ante intellectionem actualem: & per consequens ante verbum. Nec potest dici, quòd memoria formet actiuè verbum: quia verbum formatur per actum intelligendi: memoria non intelligit; sed omne *intelligere* est ipsius intelligentiæ 15. *de Trin.* igitur relinquitur tandem, quòd nihil in anima actiuè formet verbum, nisi intellectus possibilis. *Ratio opp.* Tex. 16. Tex 8 Cap. 7. Idem 14. Trin. c. 7.

Hîc non quæritur, si de obiecto beatifico possit haberi verbum, nec de obiecto secundario viso in illo obiecto primo; nec si aliud sit verbum obiecti primi, & secundi; sed supponitur de obiecto secundario haberi verbum, & quæritur qualiter intellectus possibilis se habeat in eius formatione. Incipiendo igitur à manifestioribus, primò inquiretur de formatione verbi secundùm modum intelligendi, quem nunc experimur, & secundò explicabitur ad intellectionem in patria.

SCHOLIVM.

Prima conclusio: in parte intellectiua est aliquod principium actiuum intellectionis. Probatur primo ex Philos. neque intelligi potest, quòd sit in voluntate, maxime quoad primam intellectionem: de quo 2. dist. 42. quæst. 4. neque in parte sensitiua, quia effectus æquiuocus, nempe intellectio, non esset sua causa imperfectior. De quo 4. dist. 12. quæst. 3. num. 14. Secundò, Angelus potest quodcunque intelligibile limitatum intelligere, & non potest omnia simul; quia neque vno actu, neque multis; ergo habet in se principium elicitiuum illius intellectionis: ést que in potentia accidentali ad eam, De quo 2. dist. 3. quæst. 8. num. 8. & quæst. 10. per totum. Reycit opinionem Gofredi dicentis tantùm esse creditum Angelum habere nouam intellectionem; quia quod potest anima adjuuante sensu, non est denegandum Angelo, naturæ perfectioris, neque potest dici, quòd habet intellectionem à generante, quia non est accidens proprium. De quo 2. dist. 3. quæst. 11. Tertiò, probat conclus. ex variis locis Augustini, ponentis in imagine rationem parentis & prolis; de quo latè, 1. dist. 1. quæst. 1. num. 4. & 1. dist. 3. quæst. 9. & 2. dist. 16. num. 20. quibus locis agit Doctor de imagine.

2\. DE primo supposito, quòd intellectio perfecta, puta definitiua de obiecto definibili, siue sit verbum illius, siue non, saltem non est sine verbo ipsius; & per consequens si quid actiuè se habeat ad intellectionem illam perfectam, ipsum quodammodò actiuè se habebit in formatione verbi. De causa igitur intellectionis in nobis pro statu isto tria sunt videnda.

Primò, quòd in parte intellectiua est aliquod principiu actiuū respectu intellectionis. Secundò, vtrùm illud actiuum sit aliquid animæ intellectiuæ, vel tantummodò sit obiectum, vel repræsentatiuum obiecti, quod dicatur esse in anima, pro tanto quòd sit in ipsa sicut accidens eius, vel repræsentatiuum, non autem sicut aliquid naturæ eius. *In parte intellectiua est aliquod actiuum respectu intellectionis.*

Tertiò, dato quòd sit aliquid animæ, inquiretur, si est intellectus agens, vel possibilis. Prima conclusio probatur sic: Intellectio aliqua in nobis est noua, vt experitur quilibet, & est forma absoluta, vt dictum est in quæstione de hoc habita: omnis autem forma absoluta, cùm sit terminus actionis, habet aliquod principiu actiuu, per quod accipit *esse*: igitur respectu intellectionis nostræ nouæ est aliquod actiuum principium: illud est intrinsecum supposito intelligenti: vt patet per Philosophum secundo de Anima, *com. 6. Differt autem*, supple in intellectu, & sensu: *quoniam hæc quidem actiua operationis extra sunt, vt visibile*, & cæt. Et sequitur: *Causa autem quoniam singularium secundùm actum est sensus: scientia autem vniuersalium, hæc autem in ipsa quodammodo sunt anima. Vnde intelligere in ipsa quidem est cùm velit: sentire autem non est in ipsa, necessarium autem est esse sensibile*: Hæc ille. Habetur igitur hæc conclusio tanquam certa; quòd alicuius intellectionis nouæ principium actiuum sufficiens est intrinsecum supposito intelligenti. 3. de Anima cap. 38. Tex. c. 59. Tex. c. 60. *Est aliquid actiuum in intellectu, quod non est in sensu.*

Tunc arguitur vltrà per diuisionem: vel illud principiū pertinebit ad voluntatē, vel ad partē sensitiuā, vel ad partem intellectiuam, vt distinguitur contra voluntatem, & sensum; non potest dari primum, saltem in prima intellectione: quia ipsa præcedit om- vid. in. d. 42.

nem actum voluntatis: nec est dare secundum, scilic. quòd illud principium sit præcise in parte sensitiua: relinquitur igitur quòd sit in parte intellectiua.

Quære in 3 d.1. q 6. Cap.19. Secundum, [b] scilicet quòd non sit in parte sensitiua, probatur tripliciter. Primò sic: effectus æquiuocus semper est minùs nobilis totali causa sua æquiuoca, vt habetur 12. *super Gen.* sed intellectio est simpliciter perfectior phantasmate, & quacunque tali perfectione, quæ est in parte sensitiua: quia intellectio est propriè perfectio naturæ intellectualis, vt intellectualis est, quæ inquantùm talis, nobilior est tota anima sensitiua, & ita perfectior perfectione. 3.

Angelus nequit omnia simul intelligere, & quare? Secundò probatur [c] sic: Angelus non semper habet omnem intellectionem, quam potest habere: quia cùm possit intelligere quodcunque intelligibile, vel haberet vnicam, quæ esset simul omniū intelligibiliū, vel haberet tot distinctas, quot correspon-derent omnibus intelligibilibus, quorum vtrunque videtur esse impossibile: quia primum poneret nimiam perfectionem illius intellectionis: imò videtur, quòd infinitā: quia nec intellectio diuina excederet eam quantum ad multitudinem obiectorum. Secundum videtur ponere nimiam perfectionem intellectus, quia ita distinctè cognosceret omnia per distinctos actus simul: sicut vnum obiectum per vnum actum. Sequitur igitur, quod cum possit quodcunque intelligibile intelligere, quòd possit habere aliquam intellectionem nouam: igitur videtur sibi attribuendum quicquid perfectionis est in intellectu potente habere aliquam nouam intellectionem; sed in tali perfectionis est habere notitiam habitualem perfectam, per quam intellectus sit in potentia accidentali tantùm ad intelligendum, secundùm Philosophū 3. *de Anima*, qui loquens de intellectu possibili dicit: *Cùm autem sic singula sint nesciens dicitur, qui secundum actum: hoc autem confestim accidit cùm possit operari per seipsum. Est quidem igitur, & tunc potentia quodammodò, non tamen similiter, & ante addiscere.* Vult dicere, quòd quando habet habitum, per quem potest ex se operari, licèt tunc sit in potentia aliqua, nō tamen essentiali, quæ est ad formam, siue ad principium operandi, sed tantummodò accidentali ad operationem, & hæc est dispositio perfectior eius, quod de potentia operandi exit in actum operandi.

al. angelus vel habēs Tex. 8.

Gofr.quo. 6 q.7. Hic dicitur [d] quòd Angelum posse habere nouam intellectionem est merè creditum: quia Philosophi præcipui hoc non viderunt. 4.

Prætereà. Hic etiam diceretur, quòd Angelus ad quamlibet intellectionem, quam habet, moueretur immediatè à Deo.

3. de Anima. & 12. Metaphysicæ. Contra hoc, licèt fortè Philosophus, qui posuit intellectionem Angeli idem cum substantia Angeli, diceret consequenter intellectionē esse ab eo, à quo est substantia; & licèt catholicus dicens intellectionem illam, qua Angelus intelligit se, esse coæquam Angelo, & quasi propriam perfectionem, necessariò consequentē naturā eius, posset aliquomodo probabiliter dicere illā immediatè à Deo, iuxta illam propositionē probabilem: *accidens proprium coæuum substantiæ, cuius est, est à generante illam substantiam:* tamen de accidente per accidens, quod contingenter inest, non videtur probabile dicere, quòd illud sit à generante.

Angelus sibi relictus posset intelligere. Et confirmatur: quia licèt Deus possit immediatè causare quamcumque intellectionem in Angelo: tamē si aliquam non causet, vtpote huius obiecti, sed derelinquat Angelum sibi; & ordini causarum naturaliter actiuarum; non videtur probabile, quòd Angelus nō possit attingere ad intellectionē huius obiecti, cùm anima sic sibi & causis naturalibus relicta ad eius intellectionē posit attingere naturaliter, licèt mediāte sensu. Nō enim videtur, quòd anima posit attingere ad intellectionē alicuius obiecti, etiā mediāte sēsu: quin ad intelligēdū idē obiectū posit Angelus attingere sine sēsu.

Istud autem, quod dicitur ex Philosopho, videtur facere ad propositum nostrum: quia si Philosophus vidisset aliquā intellectionem nouam posse cōpetere Angelo, dixisset ipsū aliquādo esse in potētia accidētali ad intellectionē: quia hæc est dispositio perfectior eius, quod aliquādo est in potētia ad intelligendū: igitur ille, qui tenet, siue per rationē, siue per fidē aliquā esse intellectionē nouā in Angelo, consequēter dicat Angelū quandoque ad illā esse in potentia accidētali, sicut Philosophus consequēter diceret ad illud, quod ipse tenet, magis autem concordat cum Philosopho, qui tenēs aliquod antecedens, concedit consequens, quòd Philosophus etiam concederet, si illud antecedens teneret; quàm ille, qui tenendo illud antecedens negat illud consequens, quia Aristoteles illud non negaret, concedendo illud antecedens. 5.

Tertiò, propositum probatur per auctoritates, 15. de Trin. 7. vel 14. dicit Augustinus. *Quod excedit in anima mens vocatur*, & pòst: *Homo non secundùm omnia, quæ ad*

quæ ad naturam eius pertinent, sed secundum solam mentem imago dicitur. Et lib. 14. cap. 8. *Imago ibi inuenienda in nobis est, quo etiam natura nostra nihil habet melius.*

6. Ex istis auctoritatibus, & aliis similibus habetur, quòd tota imago est in parte intellectiua, accipiendo intellectiuam pro ea, quæ transcendit sensitiuam: Sed imago includit parentem & prolem, vt patet 9. *de Trin. cap. vlt.* & alibi multoties: igitur in parte intellectiua est parens gignens illam notitiam, quæ est proles, & per consequens principium actiuum respectu intellectionis. Qui igitur poneret phantasma, vel aliquam formam talem in parte sensitiua esse rationem immediatè gignendi notitiam actualem, non saluaret, vt videtur, rationem parentis in mente propriè accepta. *In imagine est parens & proles.*

Præterea, Augustinus 15. de Trin. cap. 23. *Memoria hominis, & maximè illa, quam pecora non habent, in qua res intelligibiles ita continentur, vt non in eam per corporis sensus venerint, habet in hac imaginem Trinitatis; imparem quidem, sed tamen qualemcunque similitudinem patris.* Hoc exponit cap. 13 in fin. sic: *Hoc verbum nostrum de scientia nostra nascitur, quemadmodum & illud de scientia patris natum est*, &c. 21. vel 63. *Memoria*, inquit, *tribuens omne, quod scimus.*

Ex istis habetur, quòd illa memoria, quam pecora non habent, hoc est propriè intellectiua, pro tanto habet similitudinem patris, quia de ipsa, vel de scientia, quæ est in ea, nascitur verbum nostrum sicut Verbum æternum nascitur de scientia patris. Satis expressè videtur in istis auctoritatibus velle, quòd in parte intellectiua propriè accepta sit principium actiuum respectu intellectionis. *In memoria secundum August. est ratio effectiua, & loquitur de intellectiua.*

COMMENTARIVS.

1. a *Rima conclusio probatur*, scilicet, quòd respectu intellectionis in nobis sit aliquod actiuum. Et arguitur sic: *intellectio aliqua in nobis est noua, vt experitur quilibet*, quia nunc comperior me intelligere aliquid, quod priùs non intelligebam; ergo intellectio noua, & illa est forma absoluta, vt probatum est suprà, quæst. 13. art. 1. Hîc duo nota. Primum de intellectione noua, quia accipitur hîc intellectio noua, quæ de nouo nullo alio præsupposito habet *esse*, ita quòd non dicitur præcisè noua propter nouitatem alterius, sicut relatio intrinsecus adueniens dicitur præcisè noua propter nouitatem alicuius absoluti, ad quod necessariò sequitur, vt patuit suprà *quæst.* 10. & 13. Modò intellectio dicitur noua, quia stante obiecto, & intellectu nullo alio posito, potest immediatè causari; loquitur ergo de nouitate immediata, ita quòd non præcisè dicatur noua propter nouitatem alterius ad quod necessariò sequatur. Secundò nota de principio intrinseco, siue de principio præcisè existente in ipsa anima respectu intellectionis in nobis, quia hîc loquitur tantùm de intellectione abstractiua, quia de intuitiua non est præsens quæstio, quia nunc experimur abstractiuam, sed non intuitiuam, vel saltem est dubium de intuitiua pro statu isto, & de ista Philosophus, vel parum, vel nihil loquutus est; sed fortè in omnibus locis, in quibus locutus est de intellectione nostra, loquitur de abstractiua: respectu ergo istius ponitur principium intrinsecum actiuum, videlicet species intelligibilis, quæ est subiectiuè in intellectu possibili. Si teneatur tamen quòd notitia talis causetur ab obiecto, saltem partialiter, tunc ille erit principium intrinsecum. Sed in proposito loquitur de principio intrinseco absolutè, siue ex parte animæ, siue ex parte obiecti, sed pòst determinabit de vnoquoque. Et quòd respectu intellectionis in nobis sit principium intrinsecum actiuum, patet per Philosophum secundo de Anima. tex. 60. *Differt autem.*

Nota tamen pro intelligentia huius auctoritatis, quia non ponitur obiectum extrà, puta visibile, esse actiuum immediatum respectu visionis, imò est ipse sensus, & species visibilis obiecti existens in organo visus, tamen sensibili actu extrà non existente, & approximato potentiæ, nunquam esset visio illius, quia visio perfecta necessariò terminatur ad obiectum extrà actu existens, & in propria existentia præsens, & ideò quamuis sensus visus habeat in se speciem visibilis, nunquam posset causare visionem, visibili non præsente in propria existentia, & hoc modo dicitur, quòd sensus non habet in se vnde possit sentire, quia dependet à sensibili extrà, quod tamen sensibile dicitur causa remota sensationis, quia causat speciem sensibilem in organo sensus, & vltrà requiritur præsentia sensibilis, vt possit haberi de ipso sensatio. Sed quia anima cognoscit obiectum abstractiuè, & talis cognitio non requirit existentiam obiecti, cùm non terminetur ad ipsum inquantum existens, vt suprà patuit, *quæst.* 13. sed sufficit species intelligibilis existens in anima, & ideò anima intelligit cùm vult, quia etiã obiecto annihilato habet in se omnia requisita ad intellectionem abstractiuam, de qua est sermo nunc. Secus esset de intuitiua, quam non posset habere sine præsentia obiecti in propria existentia, vt suprà patuit *quæst.* 13. Sic igitur hæc conclusio tanquam certa, scilicet, quòd alicuius intellectionis nouæ principium actiuum sufficiens est supposito intelligenti intrinsecum. 2. *Nota.*

b *Secundum, scilicet, quòd non sit in parte sensitiua probatur*, &c. de quo vide Doctorem *in* 4. *dist.* 12.

Hîc tamen aduerte, quòd hæc ratio, non ita simpliciter concludit, nisi rectè intelligatur, nam

nam intellectio actualis est etiam nobilior specie intelligibili, & tamen æquiuocè causatur ab illa, & similiter visio albedinis est nobilior ipsa,& tamen æquiuocè causatur ab ipsa,saltem vel à causa remota; similiter species intelligibilis est perfectior phantasmate, & tamen æquiuocè causatur ab illo,vt patet *quæstione præsenti*, & in primo, *dist*.3.*q*.8. Dico ergo, quòd ratio bene concludit de causa totali æquiuoca, sicut etiam ipse dicit *in* 4. *dist*.12. & non semper de partiali,si ergo poneretur phantasma,vel aliquid existens in parte sensitiua totalis causa intellectionis ratio concluderet,& sic ratio debet intelligi.

c *Secundo probatur idem sic Angelus non semper habet omnem intellectionem*,&c.

In ista litera nota aliqua. Primum est de notitia habituali, aliquando accipitur habitualis, pro habitu acquisito ex frequentatis actibus de quo non est hîc sermo. Aliquando accipitur nô habitualis, propter quandam similitudinem ad huiusmodi habitu primo modo dictum, quia sicut habens habitum acquisitum promptè, & statim potest exire in actum,sic habês notitiam isto secundo modo. Est ergo notitia hoc secundo modo principium perfectum productiuum notitiæ actualis, & est memoria fœcunda, quæ includit præsentiam obiecti, vel in se, quando est respectu notitiæ actualis intuitiua, vel in alio repræsentatiuo, vt in specie intelligibili respectu notitiæ actualis abstractiua. Et de hujusmodi notitia habituali loquitur sæpè Doctor *in primo dist*.2. *parte* 2.*dist*.6.*& dist*.27.*& dist*.3. *q*.7. ita in præsenti loquitur præcise de habituali in Angelo, & hoc tamen respectu notitiæ abstractiuæ,quia habet in se species quiditatum intelligibilium,de quo vide Doctorem *in* 2. *distinct*.3.*q*.10. *& dist*.9.

Secundò nota de potentia essentiali, & potentia accidentali,siue potentia remota ad agendum,siue propinqua. Potentia essentialis est remota, accidentalis propinqua. Et de hoc vide exposita *in* 1. *dist*.6.*& dist*.27.*& in secundo,dist*.3. nec oportet hîc multû immorari. Et quomodo Angelus possit acquirere cognitionem actualem nouam de obiecto priùs habitualiter noto,vide Doctorem *in secundo,dist*.3.*q*.10.& quæ ibi exposui.

4 d *Hîc dicitur*. Hîc recitat vnam opinionem, quæ dicit quòd Angelum posse habere nouam intellectionem,est merè creditum.

Nota aliqua in ista littera. Primò de intellectione coæua Angelo, qua seipsum intelligit, quòd non concomitatur necessariò naturâ eius, ita quòd posita natura Angeli necessariò sequatur talis intellectio, quia illa causatur in ipso Angelo per essentiam ipsius Angeli, vt patet,à à Doctore *in secundo,dist*.2.*q*.8. & vide quæ ibi exposui, & licèt sit de facto illa intellectio in eodem instanti, quo ponitur Angelus esse, non tamen ponitur necessariò, quia posset esse natura Angeli sine tali intellectione, non tantùm per potentiam diuinam, sed etiam per potentiam naturalem, quia voluntas Angeli posset intellectum Angeli auertere à consideratione suæ essentiæ, & conuertere ad aliud obiectum, & quomodo possit hoc voluntas, vide quæ dicit Doctor *in secundo,dist*.44.& quæ ibi notaui. Et posito etiam quòd illa sit in eodem instanti primo,in quo Angelus accipit *esse*, adhuc esset causata ab ipso, quia non est impossibile naturam tantum per instans durantem posse immediatè, & in eodem instanti causare actum aliquem, & potest ex natura sua elicere, de quo vide Doctorem *in* 2.*distinct*.5.*quæst*.2.quæ quæstio est de Reportatis Parisiis. Si tamen talis intellectio necessariò concomitaretur naturam Angeli,sicut passio subiectum,tunc posset concedi quòd esset à causante naturam Angeli. Et quòd dicit de accidente proprio coæuo substantiæ cuius est, & necessariò concomitante, hoc non debet intelligi,vt aliqui intelligunt de aliqua qualitate accidentali absoluta, nec propriè de aliquo accidente absoluto,quia nullum tale necessariò concomitatur substantiam, cùm omne tale sit verè separabile à substantia,vt patet à Doctore *in* 4.*dist*.11.

Et si dicatur, quòd ignis determinat sibi aliquem gradum caloris, quo non posito non est substantia ignis. Dico duo, primum,quòd calor in igne sic determinato, causatur à substantia de hoc vide Doctorem *in* 4.*dist*.11.& 12.*vel* 13. posito tamen casu quòd esset tale accidens necessariò consequens naturam substantiæ, cuius est, & hoc ex natura præcisè ipsius substantiæ, potest concedi quòd tale accidens sit causatum à causante substantiam; si tamen non ponatur immediatè generari à substantia illius accidentis. 5.

A quo causetur calor in igne.

Secundò nota ibi, esse in potentia accidentali ad intellectionem, est dispositio perfectior eius, quod est in potentia ad intelligendum, non intelligitur,quòd esse sic in potentia accidentali sit perfectius, quàm non esse,quia melius est esse in actu intelligens,quàm in potentia,quia & Deus actu omnia intelligit, & non est aliquo modo in potentia ad aliquam intellectionem producendam; intelligit ergo sic, quòd loquendo de intellectu,qui est in potentia ad intelligendum, quòd tunc est in perfectiori dispositione ad intelligendum quando est in potentia accidentali, siue propinqua,siue dispositissima,quàm quando est tantùm in potentia remota, quia primo modo statim potest exire in actum, cùm, vt sic, habeat actu omnia requisita ad producendum actum, sed secundo modo non potest statim exire ad actum, cùm,vt sic, deficiat sibi aliquid necessarium ad hoc,statim possit exire in actum.

Tertiò nota expositionem autoritatum. Prima cùm dicit, quòd homo secundùm mentem tantùm dicitur imago. Et sciendum,quòd imago accipitur dupliciter, aliquando habitualiter,aliquando actualiter, quæ distinctio patet à Doctore *in* 2. *dist*.24. Imago actualiter includit memoriam perfectam, actualé intellectionem, & actualem volitionem. Prima pars includit intellectum cum obiecto præsente,vel in se,vel in aliquo repræsentatiuo,& etiam includit voluntaté,quia tunc repræsentat Patré,vt perfectè fœcundû, quia ratione intellectus cum obiecto est productiuus Filij, & ratione voluntatis est spiratiuus Spiritus sancti, & hoc patet à Doctore *in* 1.*dist*.3.*q.vltima*. Secunda pars, quæ est actualis notitia obiecti,repræsentat Filium;tertia pars, quæ est actualis volitio obiecti cogniti, repræsentat Spiritum sanctum, & hoc dicitur imago actualis. Imago verò potentialis, siue fundamentalis,siue aptitudinalis, est memoria fœcunda, quæ includit intellectum, & voluntatem. 6.

Imago sumitur dupliciter.

Nota expositionem autoritatum.

luntatem,

luntatem, & obiectum actu præsens in ratione obiecti intelligibilis,& amabilis;& hoc totum dicitur imago fundamentalis. & dicitur hoc hoc totum memoria fæcunda, quia statim potest exire in actum, siue in notitiam actualem obiecti,& amorem illius, quæ sunt postea duæ partes vtimæ actuales repræsentantes Filium, & Spiritum sanctum. Secundo modo accipiendo imaginem, imago dicitur mens, id est, memoria fæcunda, & perfecta modo præexposito. Et addit, quòd imago includit parétem,& prolem, parens est mens, quæ est productiua ratione intellectus, & obiecti notitiæ genitæ, scilicet, notitiæ obiecti, quæ notitia perfecta dicitur proles, siue verbum, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 17. & ratione voluntatis est productiua volitionis obiecti, quæ volitio adhuc dicitur proles. Sicut ergo parens actiuè se habet respectu prolis, etiam loquendo de vtraque prole, vt patet à Doctore *in tertio, dist.* 4. Sic memoria fæcunda est productiua prolis. Aliæ autoritates, scilicet, quomodo verbum nostrum nascitur de scientia nostra, accipiunt *scientiam* pro scientia habituali, scilicet, pro memoria, vt patebit infrà, *& in* 1. *dist.* 6. *q.* 17.

Scientia sumitur pro memoria.

7. *Primum dubium.*

In isto articulo sunt aliqua dubia. Primò in hoc, intellectio est propriè perfectio naturæ intellectualis, vt intellectualis est, quæ inquantùm talis nobilior est tota anima sensitiua, & ita perfectio intellectus perfectior est perfectione sensitiuæ.

Secundum.

Secundò dubitatur in hoc, si Angelus haberet vnicam intellectionem respectu omnium intelligibilium, illa intellectio esset formaliter infinita, quia nec intellectio diuina excederet eam quantùm ad multitudinem obiectorum.

Tertium.

Tertiò dubitatur in hoc. Si intellectus Angeli, ita distinctè cognosceret omnia intelligibilia per distinctos actus, sicut quodlibet eorum seorsum, esset nimia perfectio in ipso Angelo.

Instatur contra primum, probando quòd forma perficiens perfectius perfectibile non sit simpliciter nobilior forma, quæ immediatè perficit imperfectius perfectibile. Et primo sic, quia sequeretur quòd forma accidentalis esset perfectior forma substantiali; patet, quia substantialis perficit materiam,& accidentalis perficit substantiam completum, quæ est multò perfectior materia ergo.

Secundò instatur, etiam loquendo in ordine formarum accidentalium,& arguitur sic; causa æquiuoca est perfectior suo effectu; hoc patet sæpe à Doctore, sed phantasma causat speciem intelligibilem, vt patet à Doctore *præsenti quæstione, & in primo, dist. tertia, quæst.* 8. & non causat, nisi æquiuocè, ergo phantasma est perfectius specie intelligibili, & tamen phantasma est perfectio sensitiuæ, vt sensitiuæ, & species intelligibilis est perfectio intellectiuæ, vt intellectiua est, cùm tantùm in intellectu possibili immediatè recipiatur: ergo.

Causa æquiuoca partialis est nobilior suo effectu.

Si dicatur, quòd phantasma est causa æquiuoca non totalis, sed tantùm partialis, & talis causa non est perfectior suo effectu. Contrà, & probo quòd etiam causa æquiuoca partialis sit simpliciter nobilior toto effectu. Et suppono primò dictum Doctoris *in primo, dist.* 17. quòd quando duæ causæ partiales concurrunt simul ad aliquem actum, quòd vtraq; attingit actum secundum substantiam, & intensionem actus; ita quòd talis actus,& secundùm intensionem, est ab vtraque causa partiali. Suppono secundò, quòd vna non producit actum in virtute alterius,& hoc patet à Doctore *præsenti quæstione, & in primo, dist.* 3. *quæst.* 8. *& dist.* 17. Tunc sic, actus elicitus aut secundùm totum est ab vna sicut ab alia, aut tantùm secundùm partem; si primò, ergo causa partialis æquiuoca est perfectior suo effectu. Si secundò, hoc non videtur, quia vtraque præcisè attingit ipsum effectum, & secundùm substantiam, & secundùm intensionem. Tum etiam, quia pono quòd effectus sit simpliciter indiuisibilis, qualis est species intelligibilis,& actus intelligendi; ergo sequitur quòd phantasma, quod immediatè ponitur in sensitiua parte sit nobilius aliqua forma immemediatè recepta in intellectu possibili. 8.

Tertiò instatur, quia forma non dicitur perfectior eo, quòd communicatur perfectiori perfectibili; patet hoc, quia communicari accidit sibi. Tum etiam, quia talis perfectior esset tantùm denominatione extrinseca, quia à receptiuo, siue à subiecto perfectiori, & non denominatione intrinseca, de qua est sermo, quia dicimus, quòd intellectio est in se formaliter perfectior, quàm forma recepta in sensitiua parte, aliter sequeretur quòd relatio rationis, quæ est subiectiuè in subiecto perfectiori, esset simpliciter nobilior intellectione, quæ immediatè ponitur in subiecto imperfectiori, puta, quòd relatio rationis sit in natura Angelica, intellectio sit in intellectu humano, quod non videtur; intelligitur ergo de perfectione intrinseca,& formali.

Quartò instatur sic, quia si intellectio ideò est nobilior, quia in subiecto nobiliori, siue quia est perfectio subiecti nobilioris, statim sequitur quòd omnis intellectio perficiens eundem intellectum sit æquè perfecta; hoc non videtur verum, quia vna intellectio est nobilior alia, puta illa, quæ est perfectioris obiecti.

Quintò instatur, quia visio albi videtur simpliciter nobilior notitia abstractiua eiusdem albi, & tamen notitia abstractiua est in intellectu,& visio in potentia visiua. Antecedens patet, quia illa terminatur ad obiectum actu existens, & notitia terminatur ad obiectum, non vt existens, ergo visio erit simpliciter nobilior notitia abstractiua eiusdem albi.

Sextò instatur sic; si intellectio est nobiliior, quia perfectio nobilioris naturæ, sequitur quòd intellectio, quam habet intellectus de lapide, erit bobilior intellectione, quam habet homo de eodem lapide; consequens falsum, quia illæ intellectiones sunt eiusdem speciei, quia eiusdem obiecti. Antecedens patet, quia natura intellectualis Angeli est multò excellentior natura intellectuali hominis.

Septimò instatur sic; Illa operatio est simpliciter perfectior, quæ est propinquior, & immediatior suæ mensuræ perfectionali, quàm illa quæ est remotior; sed albi visio actualis est propinquior, & immediatior ipsi albo, vt obiecto mensuranti, quàm intellectio eiusdem abstractiua; ergo talis visio erit simpliciter perfectior intellectione. Maior patet, quia perfectio mensurabilium est pænes accessum ad suam mensuram perfectionalem, vt patet etiam à Doctore. Minor patet, quia visio immediatè causatur ab albo,& intellectio eiusdem remotissimè ab illo

causatur, vt suprà patuit, *q.* 13. ergo visio immediatius imitatur ipsum album, vt mensuram suam, quàm intellectio eiusdem.

Octauò instatur sic: Illa operatio est simpliciter nobilior, & perfectior, quæ respicit idem obiectum sub nobiliori conditione, quàm illa, quæ respicit idem obiectum non sub illa conditione nobiliori. Sed visio albedinis respicit ipsam simpliciter in esse realis existentiæ, & vt singularis, quæ singularitas, sicut addit perfectionem naturæ singularis, vt patet à Doctore *in primo, dist.5. q.2. in 2. dist.7. & quæst.* 11. ita cognitio singularitatis videtur habere aliqualem perfectionem, & hoc patet à Doctore *in secundo, dist.3. quæst.*11. intellectio verò eiusdem albedinis abstractiua non respicit eam secundum suum *esse* realis existentiæ, nec vt singularem, quæ sunt conditiones multò excellentiores, quàm habere *esse* tantùm obiectiuum, siue possibile, quod *esse* respicit propriè notitia abstractiua, vt patet à Doctore *in quæst. 13. quodl.*

Actus specificatur ab obiecto. *Actus capit nobilitatem ab obiecto.* *Amor qui respicit Deũ est perfectus.*

Maior patet, quia actus specificatur ab obiecto, vt patet à Doctore *in primo, distinct. tertia, quæst. 7. & præsenti quæstione*, imò actus capit nobilitatem ab obiecto, vt patet à Doctore *in primo, dist. 3. quæst.*7. & quantò respicit obiectum sub conditionibus nobilioribus, tantò nobilior dicitur, vt patet à Doctore *in tertio d.*27. vbi vult quod amor qui respicit Deum sub ratione Deitatis sit perfectus, quia respicit ipsum sub nobilissima conditione. Hoc idem *in prologo qu. tertia,* vbi vult quòd notitia Theologica, quæ respicit obiectum Theologiæ sub perfectissima ratione, & conditione sit nobilissima, & perfectissima.

Nonò instatur sic: Si intellectio est perfectior absolutè, quia est perfectio nobilioris naturæ, quæro, aut hoc intelligitur, quia immediatè recipitur in nobiliori natura, aut quia perficit nobiliorem naturam? aliud non videtur dandum. Sed nullo istorum modorum sequitur propositum, ergo; non primò, quia, vt suprà dixi, forma perfectior ipsa intellectione, immediatè informat naturam imperfectiorem, vt patet de forma substantiali; non secundo, patet, quia à natura ignobiliori potest immediatè causari effectus nobilior, quàm intellectio; patet, quia ab igne, qui est imperfectior natura intellectuali, immediatè causatur substantia, quæ est perfectior omni accidente, vt patet per Philosophum 7. *Met. tex. com.*4. Imò substantia separata à materia, quę est perfectissima inter omnes substantias creatas, non potest immediatè causare aliquam substantiam, nec immediatè transmutare materiam ad formam, vt suprà patuit *q.*7. Non tertiò, quia aliqua forma essentialiter, & formaliter perfectior intellectione, immediatè perficit naturam ignobiliorem, patet de anima intellectiua, quæ immediatè perficit corpus organicum, quod tamen est imperfectius intellectuali natura.

10. Decimò instatur sic: Si intellectio est perfectior, eò quòd nobiliorem perficit naturam, sequitur quòd illa operatio erit simpliciter perfectior, quæ ponitur perfectio nobilioris potentiæ, siue intelligatur, quòd subiectiuè sit in nobiliori potentia, siue quòd sit immediatè elicita à nobiliori potentia, siue quòd sit formaliter perfectiua nobilioris potentiæ. Sed quocunque istorum dato, non sequitur quòd operatio nobilioris potentiæ sit simpliciter perfectior operatione ignobilioris potentiæ. Probatur quo ad singulas partes, quia aliqua est volitio potentiæ volitiuæ, omnino ignobilior aliqua intellectione potentiæ intellectiuæ, quæ potentia intellectiua vt supponitur, & probatum est in 4. dist. 49. est formaliter imperfectior potentia volitiua; quòd autem aliqua intellectio sit perfectior, patet in multis, quia cognitio distincta vltimi finis est simpliciter perfectior volitione lapidis, Tum, quia terminatur simpliciter ad obiectum perfectius. Tum, quia immediatiùs potentia intellectiua per illam coniungitur obiecto perfectissimo, quàm potentia volitiua volitione, qua vult lapidem; modò sic immediatè coniungi fini vltimo est singularis perfectio in operatione sic coniungente, vt patet à Doctore suprà *q.*13. *quodl. art.*1. *&* 2. hoc idem *in* 4. *dist.*10. *&* 49. intellectio ergo talis, siue accipiatur, vt est subiectiuè in intellectu, siue vt causata ab intellectu, siue vt formaliter perfectiua intellectus, est simpliciter perfectior ipsa volitione lapidis: siue consideratur inquantum est subiectiuè in voluntate, siue inquantùm causata à voluntate, siue inquantùm perfectiua voluntatis. Hoc etiam patet à Doctore *in prolog. quæst. vlt.* vbi concedit quòd aliqua intellectio sit formaliter nobilior aliqua volitione. Patet, etiam, quia nolitio obiecti, quæ ponitur actus positiuus voluntatis, vt patet à Doctore *in primo, dist. prima, & dist.*47. *& in* 2. *dist.6. quæst.*2. *& dist.* 42. *& in tertio, dist.*30. *& in quodlib.* quæ nolitio ponitur formaliter perfectio potentiæ volitiuæ, non est formaliter perfectior omni intellectione, vt patet per multas intellectiones discurrendo.

Nota.

Posset etiam principaliter instari contra hoc, quod dicit in hoc dicto, scilicet, quòd *natura intellectualis est simpliciter perfectior natura sensitiua,* quia licèt sit verum, vbi intellectiua, & sensitiua distinguuntur, tamen vbi eadem est anima, in eodem posset multùm dubitari, sed hoc prætermitto pro nunc aliàs fortè declarabitur.

Respondeo ad omnes instantias, præmittendo aliqua. Primò, quòd Doctor non loquitur hîc de quacunque perfectione simpliciter accepta, sed præcisè de perfectione secunda aduenienti naturæ habenti *esse* perfectum, & sic non loquitur de perfectione, quæ nata est esse pars essentialis alicuius, sicut sunt formæ substantiales, quæ licèt perficiant materiam, tamen vltra hoc sunt partes intrinsecæ compositi per se; de istis ergo non est sermo, sed præcisè est sermo de perfectionibus aduenientibus naturæ habenti *esse* completo. Secundò præmitto, quòd natura quælibet habet suam perfectionem natam sibi competere, & hoc patet in omnibus naturis dicentibus perfectionem, quod dico, quia aliquod ens est ita vltimatè imperfectum, quòd non ordinatur ad vlteriorem perfectionem naturæ, vt patet de relationibus, vt dicit Doctor. Et sicut est ordo in naturis natis perfici perfectione secunda, ita videtur quòd sit ordo in perfectionibus secundis, ita quòd natura perfectibilis perfectior nata est etiam habere perfectionem respectus perfectiorem, vt patet discurrendo in naturis. Et non loquor hîc præcisè de naturis, quæ specie distinguuntur, quia vna potentia visiua, specie distincta, ab 11. *Responsio ad omnes instantias.*

alia

alia circa idem obiectum non habent visionem specie distinctam, ita quòd sicut vna est perfectior potentia essentialiter, & quiditatiuè alia, ita & visio vnius sic quiditatiuè perfectior visione alterius respectu eiusdem visibilis; potest tamen esse perfectior intensiuè, sed de tali non est præsens sermo, sed est sermo de perfectione secunda essentiali, & quiditatiua, quæ specificè, vel genere distinguitur ab alia. Est ergo sermo de naturis, siue specie, siue genere distinctis natis habere perfectionem eiusdem rationis, sicut dicimus quòd omnes potentiæ sensitiuæ conueniunt in hoc, quòd natæ sunt habere operationes sensitiuas, vt vltimas perfectiones secundas. Et omnes potentiæ intellectiuæ natæ sunt habere intellectiones eiusdem rationis sic, quòd conueniunt quiditatiuè in conceptu intellectionis. Et sic dicimus quòd potentia intellectiua, quæ est perfectior omni potentia sensitiua, nata est habere perfectionem secundam cuiuscunque potentiæ sensitiuæ, & sic dato quocunque intellectu, etiam infimo, in natura intellectuali, est perfectior essentialiter omni potentia sensitiua etiam perfectissima, & sic ille intellectus natus est habere perfectionem secundam excedentem omnem secundam potentiæ sensitiuæ.

Potentia intellectiua est perfectior omni potentia sensitiua.

12. Tertiò præmitto, quòd perfectio secunda naturæ merè intellectualis est essentialiter, & formaliter perfectior omni perfectione secunda naturæ sensitiuæ; & non est sic perfectior, quia præcisè fundatur in tali natura sic perfecta, quia tunc sequeretur quòd omnis perfectio fundata in tali natura non esset æquè perfecta; imò si per impossibile intellectio fundaretur immediatè in potentia visiua, & visio immediatè fundaretur in intellectu, adhuc intellectio esset essentialiter perfectior visione. Nec præcise dicitur perfectior, quia causata à tali natura perfectiore, quia tūc quodlibet causatū immediatè à tali natura esset æquè perfectū, imò si esset immediatè ab alio causata, esset eadē quę nūc, quia respectus ad aliā, & ad aliam causam non variat rationem formalem rei, vt patet à Doctore in pluribus locis. Nec præcisè dicitur perfectior, quia immediatè perficit naturam perfectiorem, quia tunc relatio aliqua esset æquè perfecta, quæ immediatè perficit creaturam intellectualem. Est ergo perfectior formaliter, quia præcisè talis entitas, & nulla alia causa videtur assignanda, manifestatur tamen illa perfectio, quia est perfectio naturæ, ita perfectè. Intelligit ergo Doctor, quòd natura intellectualis, vt huiusmodi nata est habere perfectionem secundam excellentiorem omni perfectione secunda, nata competere naturæ merè sensitiuæ, & maximè illa perfectio secunda præcipuè est perfectior; qua natura nata est coniungi perfectissimo contento sub adæquato eius obiecto.

Nota.

13. Istis præmissis patet responsio ad instantias. Ad primam dico primò, quòd intelligitur de perfectione secunda, quæ non est nata esse pars essentialis alterius. Dico secundò, quòd intellectio dicitur perfectior omni perfectione secunda naturæ sensitiuæ, quia talis entitas, & non præcisè, quia est perfectio talis naturæ.

Ad primum dubium.

Ad secundam dico, quòd species intelligibilis non causatur à phantasmate, vt à causa totali, quod requiritur ad hoc, vt causa æquiuoca sit perfectior suo effectu. Cùm quæritur, à quo causatur? Dico, quòd partialiter à phantasmate, & partialiter ab intellectu agente, vt infra patebit *præsenti q.* & suprà patuit, *& in primo, dist.* 3. *q.* 8. Cùm dicitur, quòd secundùm totum *esse* est ab vtraque causa; admittitur, sed non seorsum sumptis, sed simul concurrentibus, ita quòd alia non causante, effectus non erit; concluderet benè si præcisè ab vna, ita enim ille effectus est à duobus simul sumptis, quòd quacunque minima entitate illius effectus assignata, præcisè est à duabus simul sumptis, licet tamen principalius ab vna, quàm ab alia, vt satis patuit *in primo, dist. tertia, q.* 8. & patet *præsenti quæst.*

Ad secundū.

Ad tertiam, concedo quòd intellectio non dicitur perfectior ex hoc solo, quòd communicatur naturæ perfectiori, imò sic communicari præsupponit totam perfectionem illius, quod communicatur, verum tamen est, quòd eius perfectio aliqualiter manifestatur, eo quòd naturæ perfectioris ponitur esse perfectio. *Ad tertium.*

Ad quartam, patet responsio ex suprà dictis, quia præcisè non dicitur perfectior, quia sic perficit. *Ad quartum*

Ad quintam, Dico, quòd notitia abstractiua est nobilior quacunque sensitiua. Cùm probatur quòd sensitiua terminatur ad existens, dico, quòd ex hoc solo non dicitur perfectior, quia priùs dicitur intellectio formaliter perfectior, quàm intelligatur ad aliud emanare, & cùm dicitur, quòd est perfectioris obiecti, hoc nihil est, quia intellectio est à perfectiori potentia, & vltrà dico, quòd ex sua natura est perfectior, vnde etiam dico quòd quando ab eodem præcisè obiecto causatur visio & intellectio vtraque habet ab obiecto effectiuè suam perfectionem sibi competentem, sic, quòd intellectio nata causari ab obiecto *A.* necessariò causatur, vt perfectior, quàm causetur visio ab eodem obiecto, & tunc obiectum illud est suo modo illimitatum ad plures effectus, quorum vnus necessariò est perfectior alio. *Ad quintum*

Ad sextam, patet responsio ex supra dictis. 13. *Ad sextum.*

Ad septimam, dico, quòd intellectio potest habere duplicem mensuram, vnam essentialem, & aliam per similitudinem limitationis. De prima vera est propositio, quia propriè mensura essentialis est mensura secundùm quantitatem virtutis, & hoc modo in genere operationum intellectio, si non est prima, saltem est propinquior primæ, quàm aliqua sensitiua. Et similiter si omnes operationes comparentur primæ operationi infinitæ in diuinis, intellectio simpliciter est propinquior, quàm aliqua sensitiua. Dico secundò, quòd etiam loquendo de mensurabili secundùm similitudinem imitationis, adhuc intellectio est perfectior similitudo naturalis obiecti secundùm imitationem, quàm sensitiua. Et cùm dicitur quòd sensitiua terminatur ad existens, vt existens; dico, quòd præcisè habetur, quòd tunc includit relationem realem mensurabilis ad ipsum obiectum, & intellectio quando obiectum actu non existit, includit tantùm relationem realem aptitudinalem, siue potentialem mensurabilis ad ipsum obiectum, & quando obiectum actu existit, includit actualē realem, tamen siue includat relationem realem, siue *Ad septimū.*

ſiue non, intellectio ex ſua natura eſt magis ſimilitudo obiecti naturalis ſecundùm imitationem, quàm aliqua operatio potentiæ ſenſitiuæ. Et de hac menſura prolixe dixi ſuprà *quæſtion* 13

[illegible] Ad octauam, patet reſponſio ex ſuprà dictis, quia dicitur perfectior ex ſua natura intrinſeca, & non ex hoc ſolo, quòd terminatur ad obiectum ſub conditionibus nobilioribus; benè tamē verū eſt, quòd ſi loquamur de operationibus eiuſdem generis, puta intellectionibus, quòd illa intellectio eſt ſimpliciter perfectior, quæ terminatur ad perfectius intelligibile, ſiue ad idem intelligibile ſub conditionibus perfectioribus, quam alia, quæ terminatur, vel ad imperfectius intelligibile, vel ad idem ſub conditionibus imperfectioribus.

Ad nonam, patet reſponſio ex ſuprà dictis, quia ſcilicet ex natura ſua formali eſt perfectior.

Ad vltimam. Dico primò, quòd fortè omnis actus voluntatis erit perfectior, ſi tenetur quòd actus voluntatis ex natura ſua ſit perfectior. Dico ſecundò, & melius, quòd aliud eſt loqui de potentiis partis intellectiuæ, vt intellectiuæ, & aliud de potentiis intellectiuæ, vt comparantur ad ſenſitiuam; quia primo modo ſi accipiatur intellectio perfectiſſima, & volitio perfectiſſima, puta viſio, & fruitio eiuſdem, fruitio ex natura ſua eſt ſimpliciter perfectior viſione. Et hoc modo dicit Doctor *in prolog. quæſt. vltima*, quòd debet fieri comparatio perfectiſſimi in vna ſpecie ad perfectiſſimum in alia ſpecie, vide ibi, ſic eſt in propoſito. Ex his patet ſolutio ad omnes inſtantias.

14. *Inſtantia notanda.* Secundò principaliter contra ſecundam inſtatur, probando quòd poſito quòd idem actus intelligendi ſit omnium intelligibilium, etiam ſi intelligibilia eſſent actu infinita, & ſimul eodem actu intellecta, quòd talis actus intelligendi non eſſet infinitus formaliter, & intenſiuè.

Primum dubium. Et primò arguitur, eundem actum ſimul eſſe plurium obiectorum eſt ſimul habere plures reſpectus ad illa obiecta, quia plures terminationes, ſiue tranſitiones ſuper illa obiecta. Sed idem habere plures reſpectus, ſiue rationis, ſiue reales, ex hoc non eſt perfectius intenſiuè; patet, quia ſi idem album includeret actu infinitas ſimilitudines ad infinita alba, non eſſet infinitum formaliter. Sic dico in propoſito, quòd eodem actu intelligendi ſimul intelligerem infinita obiecta ſimul habere infinitos reſpectus ad illa, & ſic non ſequitur ipſum eſſe actu infinitum intenſiuè.

Secundum. Secundò inſtatur, & pono quòd actus intelligendi diuinus non ſit in ſe formaliter infinitus, & quòd tamen ille actus ſit infinitorum obiectorum, non ſequitur tunc quòd ſit infinitus intenſiuè, quia ſi ſic, tunc eius infinitas dedependeret ab aliquo extrinſeco, quod eſt ſimpliciter impoſſibile. Confirmatur, quia ſi actus intelligendi diuinus non eſſet obiectorum ſecundariorum, adhuc eſſet formaliter infinitus, & patet de facto, quia in primo inſtanti, quo terminatur ad eſſentiam, eſt formaliter infinitus, & tamen in illo inſtanti non eſt ad obiecta ſecundaria, vt ſuprà patuit *in ſecundo, diſt.* 1. *quæſt.* 1. *& in prol. quæſt. penult. & diſt.* 39. ſic ergo non diceretur formaliter infinitus ex hoc, quod eſſet ad obiecta infinita.

Tertiò inſtatur, & pono quòd ſint infinita obiecta eiuſdem ſpeciei, vt puta actu infinitæ partes eiuſdem continui, quæ obiecta ſint æquè perfecta, & quòd eodem actu ſimul perfectè intelligantur, ſed quòd non ſint intelligibilia, quæro tunc, aut ille actus ex hoc eſt formaliter infinitus, aut nō? Si ſecūdò habetur intētū: Si dicatur quòd debet intelligi de infinitis obiectis ſpecie diſtinctis. Contrà, quia Doctor *in* 1. *d.* 2. *p.* 1. *q.* 1. in illis præambulis, vbi probat intellectum diuinum eſſe formaliter infinitū, quia intelligit actu infinita, & exemplificat ibi de infinitis partibus continui; ergo. Si primò, contrà, quia tanta perfectio præcisè requiritur ad cognoſcendum plura æquè perfecta, & eiuſdem ſpeciei, ſicut ad cognoſcendum vnum; patet, quia ſi idem calor produceret duos calores, tanta perfectio ſufficeret ad producendum duos gradus, quanta ad producendum vnum gradum, ſiue vnum calorem. Sic in propoſito. *Tertium.*

Quartò inſtatur ſic: Idem intellectus creatus, eodem actu intelligendi finito, poteſt æquè perfectè intelligere obiecta, & æquè perfectè duo, ſicut vnum illorum ſeorſum, ergo & infinita, quia ſicut patet 4. *Phyſicorum, tex. comm.* 55. Si duo corpora poſſunt ſimul eſſe in eodem loco, ergo & infinita. Et ſimiliter ſi idem corpus poteſt ſimul eſſe in duobus locis, ergo & in infinitis, vt patet à Doctore *in ſecundo, diſt.* 2. *& in* 4. *diſt.* 10. *quæſt.* 2. ergo: ſic videtur in propoſito. Ergo idem actus infinitus poteſt eſſe infinitorum obiectorum. Antecedens patet, quia beatus eodem actu perfectè videt ſe in eſſentia diuina, & perfectè videt aliam quiditatem. Et confirmatur, quia voluntas diuina poteſt cauſare in me actum intelligendi, quo æquè perfectè videam duo obiecta, ſicut vnum illorum ſeorſum. 15. *Quartum.*

Quintò inſtatur, quia actus voluntatis eſt formaliter perfectior actu intellectus, & tamen ſi aliqua voluntas ſimul eodem actu vellet infinita obiecta, ille actus ex hoc non eſſet formaliter infinitus. Patet etiam de actu voluntatis diuinæ, qui contingenter tranſit ſuper obiecta volita, & tamen ex hoc non eſt magis perfectus, quòd tranſeat ſuper mille, ſicut ſuper vnum, aliter adueniret ſibi noua perfectio ſi tranſiret ſuper plura, quod eſt impoſſibile; ergo erit ſimile de eodem actu intellectus creati. *Quintum.*

Sextò inſtatur ſic; intellectus creatus eodem actu formaliter finito poteſt intelligere diſtinctiſſimè obiectum infinitum intenſiuè; ergo eodem actu poteſt infinita obiecta ſecundùm numerum, & in ſe formaliter finita perfectè intelligere, dico eodem actu finito. Antecedens conceditur à Doctore, & conſequentia patet, quia non minor perfectio requiritur in actu, quo cognoſcitur infinitum intenſiuè, quàm infinitum ſecundùm numerum, imò maior, quia ſimpliciter maior perfectio obiecti. *Sextum.*

Septimò inſtatur, quia ſi infinita perfectio eſt in actu intelligendi, qui ponitur eſſe infinitorum obiectorum ſimul, ergo ſi ponatur idem actus intelligendi eſſe ſimul ſimpliciter ſecundùm numerum, vt puta, quòd ſit actu infinitarum partium continui *A*, & infinitarum partium continui *B*, & ſic de aliis, vel quòd ſit ſimul infinitorum hominum, infinitorum equorum, &c. Tunc ille actus adhuc erit perfectior, 16. *Septimum.*

perfectior, & sic perfectior infinito, quod est impossibile.

Octauum. Octauò instatur sic, intellectus Angeli eodem actu perfectè potest intelligere, puta lapidem quantum est intelligibilis, ita quòd intuitiuè perfectè videt ipsum lapidem quantum est intuibilis, & videt eodem actu finito; ergo eodem actu finito videt simul infinitas partes lapidis, cùm sit diuisibilis in infinitum, & tamen ille actus erit simpliciter finitus. Antecedens patet, quia intellectus Angeli potest intelligere omne creatum, quantum est intelligibile, & quòd vnico actu, patet, quia lapis ponitur vnum obiectum integratū ex omnibus partibus eius. Consequentia patet, quia non intelligeret distinctè, & perfectè ipsum lapidem, nisi simul perfectè intelligeret omnes partes, quia totum non distinctè concipitur, nisi simul concipiantur partes illius.

Nonum. Nonò instatur: Sicut idem obiectum simul potest intelligi infinitis intellectionibus, ergo idem actus potest esse infinitorum obiectorum. Antecedens patet, quia si idem obiectum esset præsens simul infinitis potentiis intellectiuis intelligeretur; consequentia patet, quia non apparet maior ratio de vno, quàm de alio.

Decimum. Decimò instatur, quia actus intelligendi, quo intellectus Diuinus intelligit essentiam suam, est ita perfectus quando terminatur ad diuinam essentiam solam, sicut quando terminatur ad infinita obiecta; & si nullo modo intelligeret infinita obiecta intelligibilia, adhuc esset formaliter infinitus, vt patuit in primo, *dist. 2. quæst. prima, partis primæ.* Ergo ex his patet, quòd actus intelligendi in Angelo, etiam si esset infinitorum obiectorum non esset infinitus.

17. *Responsio ad instantias. Essentia Diuina est infinita formaliter ex se à se, & per se.* Respondeo ad omnes instantias præmittendo aliqua. Primò, aliquid dicitur esse infinitum formaliter, etiam quocunque alio extrinseco circumscripto, stante sola ratione formali illius. Sicut essentia diuina, & breuiter omne infinitum intensiuè, & sic intellectio intellectus diuini, quæ est formaliter infinita, & necessariò stante sola ratione formali illius, omni alio circumscripto, esset formaliter infinita. Ad tale tamen infinitum aliquid dicitur concomitari necessariò. Sicut dicimus, quòd voluntas diuina in se est formaliter infinita, etiam omni alio circumscripto, tamen ad ipsam concomitatur, quòd possit immediatè producere, siue causare omne causabile, & sic quasi ab effectu ad causam arguitur infinitas eius, puta voluntas diuina potest immediatè causare infinita causabilia, & simul; ergo est actu infinita, sicut etiam arguit Doctor *in primo, dist. 2.* Sic dico de intellectione diuina, quia ex quo est formaliter infinita, ad ipsam necessariò concomitatur, quòd sit omnium intelligibilium, ita perfectè omnium sicut alicuius tantùm, & sic quasi à posteriori arguitur; actus intelligendi est simul infinitorum obiectorum æquè perfectè, sicut alicuius illorum, & si, per possibile, nullius obiecti esset, & staret ratio formalis intellectionis, adhuc esset formaliter infinita. Et patet de intellectione diuina, quæ priùs est formaliter infinita, quàm sit alicuius obiecti extrinseci.

Secundò præmitto, quòd intellectio obiecti habet specialiter ab obiecto suam perfectionem, priusquàm etiam concurrat actiue potentia, vt exposui *in 2. dist. 3. qu.* 10. Ita quòd obiectum, puta *A.* est causatiuum suæ notitiæ, ita quòd talis notitia est præcisè à tali perfectione obiecti, & nullum aliud obiectum posset causare notitiam illam, nisi virtualiter contineret ipsum *A.* secundùm totam entitatem *A.* vt vt exposui suprà, *q.* 14. Et sic oportet quòd tale continens sit necessariò perfectum, non dico tantùm intensiuè, sicut vnum album est perfectius alio, scilicet essentialiter, & specificè, & sic vnum indiuiduum quantumcunq; perfectum, non potest continere aliud eiusdem speciei, etiam imperfectissimum secundùm totam suam entitatem, vt patet suprà, *q.* 14. ergo nec secundùm totam cognoscibilitatem, nec per consequens poterit causare notitiam illius. Hęc omnia patent suprà, *q.* 14. *& in secundo, dist.* 3. *q.* 10. *Nota.* Continens ergo infinita indiuidua secundùm totam eorum entitatem, necessariò erit infinitum. Et hoc si æquè perfectè continet simul omnia, sicut quodlibet seorsum, & per consequens potens causare notitiā infinitorum ęquè perfectè, sicut notitiam cuiuslibet seorsum sumpti, erit formaliter infinitum, cum quodlibet habeat propriam cognoscibilitatem, sicut propriam entitatem.

Tertiò præmitto, quòd intellectio, puta lapidis, sic est illius, quòd ei repugnat, quòd sit alterius obiecti, siue perfectioris, siue imperfectioris, quia vt sic, nata est præcisè esse ab ipso lapide, vel à continente lapidem secundùm totam eius entitatem. Si modo talis intellectio simul esset etiam alterius lapidis, tunc haberet aliam perfectionem, sicut & illius alterius lapidis est intelligibilis propria intelligibilitate, & sic dico de aliis. Si ergo esset vnica intellectio, quæ actu esset infinitorum obiectorum æquè perfectè sicut cuiuslibet seorsum, & hoc secundùm eorum totam intelligibilitatem, illa intellectio esset formaliter infinita; patet, quia *A.* est intelligibile vt duo, *B.* est intelligibile vt tria; siue *A.* Posito quòd sit intelligibile vt vnum, & *B.* similiter, & *C.* similiter, & sic in infinitum, adhuc actus intelligendi infinita huiusmodi æquè perfectè simul, sicut quodlibet seorsū erit infinitus, quia sic, quodlibet includit propriam intelligibilitatem, & entitatem, ita quòd vnum non potest contineri in alio secundùm totam suam entitatem, & intelligibilitatem, sed si continetur, necessariò continetur in perfectiori secundùm speciem. Et breuiter non est aliqua creatura quantumcunque perfecta, quæ contineat aliam absolutam secundùm totam eius intelligibilitatem, vt suprà dixi, *q.* 14. Si ergo esset aliqua intellectio, quæ simul æquè perfectè esset infinitorum obiectorum, etiam eiusdē speciei esset formaliter infinita, quia quodlibet includit suam propriam perfectionem, & intelligibilitatem concomitantem perfectionem propriam. Et sic talis intellectio esset æquè perfecta, imò plusquàm essent infinitæ intellectiones infinitorum obiectorum, vt patet, & illa esset ab aliquo obiecto virtualiter continente infinita obiecta secundùm eorum totam entitatem, & intelligibilitatem, sicut patet de intellectione intellectus diuini. *Speculare.*

Quartò præmito, quòd si teneatur, quòd intellectio infinitorum obiectorum eiusdem speciei 19.

18.

ctei non sit formaliter infinita, quia forte vna non adderet alij intellectioni, si illæ essent distinctæ. Sicut si essent infinitæ partes albi extensiue, & tamen totum album esset tantùm intensum vt vnum, quælibet pars esset ita intensa sicut totum, & non essent plures gradus intensionis, & sic quamuis in toto sint infinitæ partes inexistentes, quarum quælibet sit intensa præcise vt vnum, non sequitur quòd totum sit intensionis infinitæ, nisi fortè dicatur quòd si totum album esset vnum per se resultans ex infinitis illis, quòd tunc esset infinite intensum, quia in illa entitate formali includeret infinitos gradus; sed in proposito, album habet plures partes tantùm ratione quantitatis, cui inest albedo intensa vt vnum, quæ vt consideratur in se, est omnino indiuisibilis. Si ergo essent infinitæ albedines separatæ à quantitate, & qualibet esset intensa vt vnum, & illæ facerent vnam albedinem, ita quòd tunc esset vna albedo, illa fortè includeret infinitatem intensiuam, quia & infinitos gradus intensionis, sic in proposito de intellectione, quæ est omnino indiuisibilis, vt patet, si essent infinitæ intellectiones respectu infinitorum obiectorum eiusdem speciei, quælibet haberet proprium gradum intensionis, & si illæ sic vnirentur, quod esset tantùm vna, tunc illa esset intensiuè infinita, quia includeret infinitos gradus intensionis: modò si actu ponitur vna, quæ sit infinitorum obiectorum, illa videtur eminenter continere infinitas intellectiones, quæ essent infinitorum obiectorum, & hoc forte est probabile. Si tamen nec hoc teneatur, sed quòd illa intellectio sit formaliter infinita, quæ est infinitorum obiectorum specie distinctorum, quia intellectio nata esse ab obiecto perfectiori essentialiter, est perfectior illa, quæ nata est esse tantùm alterius obiecti essentialiter imperfectioris, & sic si esset vna infinitorum obiectorum specie distinctorum illa eminenter contineret infinitas intellectiones specie distinctas, & sic esset formaliter infinita, licèt sit impossibile esse infinitas species siue simul, siue successiuè. Tamen si aliqua vna intellectio ex se esset formaliter obiectorum, etiam infinitorum secundum speciem, si essent, illa esset formaliter infinita. Sicut ponitur, quòd voluntas diuina formaliter infinita ex hoc, quòd quantùm est ex sua perfectione formali, posset esse simul productiua infinitarum specierum, ita quòd non esset repugnantia ex parte voluntatis, sed tantùm ex parte specierum, vt patet *in primo, dist. 2.* Vtraque tamen via est sustentabilis, rectè intelligendo.

Intellectio est formaliter infinita quæ est infinitorum obiectorum.

20\. Quintò suppono etiam, quòd Doctor hìc non videtur firmiter asserrere, quòd si intellectio Angeli esset omnium obiectorum possibilium, & sic infinitorum, quòd esset formaliter infinita, sed quòd esset æqualis perfectionis cum intellectione diuina quantùm ad numerum intelligibilium. Sec quicquid sit, sustinendo quòd esset formaliter infinita. Respondeo ad instantias. Ad primam dico, quòd quando ponitur intellectio esse infinitorum obiectorum, non ponitur præcisè, ipsam includere infinitos respectus, imò illi respectus præsupponunt intellectionem, secundùm totam eius perfectionem, sed diceretur formaliter infinita, vel quia eminenter contineret infinitas intellectiones infinitorum obiectorum, vel saltem per æquiualentiam contineret, & hoc modo ponitur formaliter infinita, etiam posito quòd nullum respectũ includeret, & etiam posito quòd actu non terminaretur ad obiectum, sufficit enim quòd sit talis entitas, quòd sit nata terminari ad infinita obiecta, & etiam infinitorum obiectorum. Ad secundam dico, quòd intellectio diuina est ex se formaliter infinita, licèt originatiuè, & fundamentaliter hoc habeat ab essentia diuina, & si nullius alterius obiecti esset, adhuc esset formaliter infinita. Ex tali tamen perfectione infinita, necessariò sequitur quòd ipsa sit omnium intelligibilium, & hoc est ex redundantia suæ infinitæ perfectionis, quòd sit omnium intelligibilium.

Responsio ad primam dubium.

Ad secundũ dubium.

Ad tertiam patet quid dicendum ex illis præsuppositis. Si teneatur, quòd sit infinitorum obiectorum eiusdem speciei, & vt sic, sit infinita, patet responsio. Si verò teneatur quòd requiratur quòd sit infinitorum secundùm speciem, tunc poneretur sic secundùm Doctorem quòd actus intellectus Angeli sit tantùm vnus respectu omnium obiectorum, siue actu sint, siue successiuè, & tunc erit infinitus.

Ad tertium dubium.

Ad quartam dico primò, quòd fortè hoc negaretur, quòd æquè perfectè duo simul sicut vnum, vt exposui *in primo, dist. 2. & in secundo distinct. 3.* quomodo causa finita non potest æquè perfectè producere duos effectus simul, sicut quemlibet seorsum. Cùm dicitur, quòd Deus potest illum causare. Dico, quòd etsi ipse possit quantùm in se est, tamen natura actus non est capax quòd vnus, & idem actus sit æquè perfectè duorum obiectorum simul, sicut vnius tantùm. Dico secundo, quòd concesso antecedente illo, negatur tamen consequentia, scilicet, quòd simul possit esse infinitorum, quia hìc requiritur maior perfectio. Cùm enim probatur per simile de duobus corporibus, &c. Dico, quòd non est simile, & hoc patuit *in secundo, dist. 2.* quia præcisè requiritur tanta perfectio agentis, ponentis duo corpora in eodem loco materiali, sicut ponendo infinita, quia hìc tantùm ponitur penetratio dimensionum.

Ad quartum dubium.

Ad quintam dico primò, quòd si respectu actus voluntatis non concurrit obiectum, sed tantùm voluntas, quòd tunc non est simile, quia ponitur actus intelligendi dependere ab obiecto proprio, à quo habet suam perfectionem. Dico secundò, quòd etiam talis actus, qui esset infinitorum obiectorum, esset infinitus, quia voluntas non est nata velle plura obiecta simul eodem *velle*, æquè perfectè simul, sicut quodlibet seorsum; quin requiratur maior perfectio, & in voluntate, & in actu volendi. Si verò teneatur quòd obiectum concurrit actiuè ad actum voluntatis, dico idem de actu voluntatis, quod dico de actu intellectus. 21.

Ad quintum dubium.

Ad sextam concedo antecedens, sed negatur consequentia propter causam superiùs dictam. Si verò posset intelligere obiectum infinitum quantum est intelligibile, tunc consequentia esset vera, quia tunc illa intellectio obiecti infiniti esset formaliter infinita, quia obiectum esset intelligibile intellectione formaliter infinita, & tunc talis intellectio esset verè comprehensiua obiecti infiniti, vt aliàs exposui.

Ad sextum dubium.

Ad septimam patet responsio ex prædictis.

Ad septimum dubium.

Ad octauam, dico quòd videt distinctè lapidem, vno actu, scilicet, secundùm totum suum *esse*

Ad octauum dubium.

esse quiditatiuum, sed non videt actu infinitas partes lapidis, ita quòd distinctè videat ibi infinita actu, & hoc simul, siue actu, siue pluribus; successiuè tamen potest videre, & hoc distinctis actibus, videt tamen ibi infinitas partes inexistentes, non tamen æquè distinctè simul, sicut solum lapidem. Et de hoc erit sermo prolixior.

Ad nonum dubium. Ad nonam patet responsio, quia non est simile, quia quòd obiectum videatur ab alio, nullam perfectionem formaliter dicit in obiecto, imò accidit sibi, sed quòd idem actus intelligendi sit plurium obiectorum, hoc est perfectionis in actu, vt suprà patuit in illis præsuppositis.

Ad decimam, & vltimam patet responsio ex præmissis: quia hoc est concomitanter, quòd sit omnium obiectorum. *Ad decimum dubium.*

Tertiò principaliter essent multæ bonæ instantiæ contra tertium principale, sed nolo omnia in dubium pro nunc reuocare, aliàs erit de hoc sermo.

SCHOLIVM.

Certum esse, quòd ad actualem intellectionem causandam concurrunt aliquid ex parte animæ, & obiectum per se, vel per speciem. Vtrum autem horum est per se actiuum, vel principalius, certum non est, & pro vtráque parte adducit Augustinum, & Philosophum. De quo latè 1. dist. 3 q. 7. vbi varias sententias circa hoc refutat.

7. De secundo [e] primi articuli principalis, certum est, quòd ad actualem intellectionem causandam concurrunt aliquid ipsius animæ intellectiuæ & obiectum aliquo modo præsens, scilicet vel in se, vel in aliquo repræsentante; sed quod istorum debet poni per se actiuum, respectu intellectionis, auctoritates videntur variè loqui Augustinus 12. super Gen. cap. 29. *Non putandum*, inquit, *est corpus aliquod agere in spiritum, quasi spiritus corpori facienti, materiæ vice subdatur. Omni enim modo præstantior est res, quæ facit illa, de qua facit; nec vllo modo corpus præstantius spiritu: imo spiritus præstantior corpore. Quamuis igitur imago esse incipiat in spiritu, tamen eandem imaginem non corpus in spiritu, sed spiritus in seipso facit celeritate mirabili.* Idem 3. de Anima t. com. 19.

Item idem 10. de Trin. c. 5. *Anima conuoluit, & rapit imagines corporum.*

Pro actiuitate tamen obiecti, videtur dicere 15. de Trin. 10. vel 24. *Formata cogitatio ab ea re, quam scimus; verbum est, quod in corde dicimus.* Et ibidem. *Ex ipsa scientia quam memoria tenemus, nascitur verbum.* Et cap. 12. vel 30. *Verbum est similitudo rei notæ, de qua gignitur & imago eius.* *Quòd obiectum cōcurrat ad intellectione, suadetur ex August. & Philos.*

Philosophus autem videtur loqui pro actiuitate obiecti, quia illud videtur esse principium actiuum, per quod aliquid reducitur de potentia essentiali ad accidentalem. Hoc autem est aliquid ex parte obiecti; quia illud, per quod obiectum est præsens, sub ratione actu intelligibilis est species causata ab obiecto.

Pro hoc est illud secundi de anima, quod priùs est adductum, scilicet: *Vniuersalia quodammodo sunt in anima. Vnde intelligere in ipsa quidem est cum velit*; ac si diceret, quòd quia obiecta intelligibilia sunt præsentia animæ, ideò ipsa est in potentia accidentali potens intelligere, cum velit. Tex. 60.

Sed pro actiuitate potentiæ videtur aliquibus esse illud 9. Metaphys. quòd *speculatio est actio immanens.* Si autem intellectio non est ab intellectu, sed tantùm ab obiecto: non esset ibi actio immmanens: sed tantùm transiens. Tex. 16.

COMMENTARIVS.

22. e De *secundo primi principalis, certum est quòd ad actualem notitiam causandi concurrunt, aliquid ipsius animæ*, &c. Quia tamen Doctor expressè tenet hîc, & in primo, dist. 3. q. 7. quòd vtrunque concurrit, duo faciam, primò recitabo auctoritates declarando eas, & soluam singulatim, secundò adducam opinionem Doctoris. Primò arguitur auctoritatibus, quæ videntur probare quòd sola anima sit totum actiuum respectu intellectionis. Prima est Aug. 12. super Gen. cap. 29. *Non putandum est*, &c. Ista auctoritas tria includit. Primò quòd corpus, id est, res corporalis, non agit in spiritum. Agere in alium est producere aliquid, quod recipitur in illo, in quod agit, sicut ignis agit in lignum, producendo calorem, qui recipitur in ligno; siue agere in aliud est propriè inducere aliquid productum ab agente in illud, in quod agit, & sic receptiuum habet vicem, siue rationem materiæ receptiuæ, & sic habet rationem passiui. Si ergo corpus ageret in spiritum, tunc spiritus aliquid reciperet ab ipso corpore, & sic spiritus haberet rationem materiæ receptiuæ, & sic diceretur subdi corpori actiuo, pro quanto aliquid recipere à corpore agēte in illum. Secundo ibi, *omni enim modo.* Hîc probat primum, scilicet, quòd corpus non possit agere in spiritum, quia tunc corpus esset perfectius spiritu; patet, quia omne agens præstantius est passo. Et hoc est, quod dicit quòd *res, quæ agit est præstantior illa, de qua agit*, id est, in quam agit; & patet, quia actiuum, vt actiuum, est præstantius passiuo. Tertiò ostendit quomodo causatur imago in spiritu, & dicit quòd non à corpore præsente, sed à seipso spiritu mirabili celeritate, id est, subitò; & sic patet quomodo intellectio non causatur ab obiecto præsertim corporali, sed ab ipsa anima.

Quid sit agere in alium.

Quomodo agens sit præstantius passo.

23. *An obiectum sit actiuum respectu intellectionis.* Secunda auctoritas est. 10. de Trin. c. 5. *Anima conuoluit*, &c. ex qua auctoritate videtur velle quòd ipsa anima sit actiua suæ operationis, quam auctoritatem etiam exposui in primo, dist. 3. dist. 7. & ibi multæ aliæ auctoritates, & rationes pro ista positione, quas vide ibi.

Deinde adducit auctoritates probantes obiectum esse actiuum. Prima auctoritas dicit quod ipsa cogitatio, siue cognitio obiecti, qua ipsum scimus, siue intelligimus, est verbum, quæ cognitio est formata, id est, causata ab ipso obiecto, & hoc verbum, siue cognitionem obiecti in corde dicimus, id est, gignimus, siue producimus. Secunda accipit scientiam habitualem, scilicet, pro obiecto relucente in memoria. scilicet pro obiecto præsente, vel in se, vel in aliquo repræsentante ipsi intellectui, & tunc dicitur verbum teneri in memoria, & ex ipsa scientia habituali, scilicet obiecto præsente intellectui nascitur verbum, siue notitia ipsius obiecti. Tertia, verbum est similitudo, & imago rei notæ, id est, quòd cognitio obiecti, quæ dicitur verbum est similitudo naturalis ipsius obiecti per imitationem, vt patuit suprà, q. 13. Et cùm dicit, quòd est similitudo rei notæ, id est, est similitudo obiecti præsentis intellectui, quod obiectú sit præsens, dicitur notum habitualiter de quare nota, scilicet obiecto habitualiter noto nascitur verbum, siue potentia actualis obiecti.

Deinde adducit auctoritatem Philosophi, primò pro actiuitate obiecti, secundò pro actiuitate potentiæ. De quo primo dicit Doctor quòd *Philosophus videtur loqui pro actiuitate obiecti, quia illud videtur esse principium actiuum, per quod aliquid reducitur de potentia essentiali ad accidentalem. Hoc autem est aliquid ex parte obiecti, quia illud, per quod obiectum est præsens sub ratione actus intelligibilis.* Patet quia dicimus, quòd lignum est in potentia essentiali, siue remota, ad calefaciendum, & per calorem receptum est in potentia accidentali, siue propinqua, ideò calor est ratio formalis calefaciendi, quia sine calore non poterit calefacere, & habito calore calefacit. Sic in proposito, de obiecto, quando intellectus non habet speciem intelligibilem obiecti, est in potentia essentiali, siue remota ad intelligendum obiectum, quia vt sic, nullo modo potest ipsum intelligere: sed habita specie intelligibili obiecti est in potentia accidentali, scilicet propinqua, ad intelligendú ergo, talis species, per quam obiectum est præsens, & tenens vicem obiecti, est ratio formalis ipsi intellectui causandi notitiam obiecti.

Pro illo est illud 2. de Anima quod priùs est adductum, *scilicet vniuersalia quodammodò sunt in anima*, &c. Dicũtur autem obiecta vniuersalis esse in anima per species intelligibiles obiectorum, quæ formaliter sunt in anima, vt patet à Doctore *in 1. dist. 3. q. 6.* Et accipiuntur hîc vniuersalia in potẽtia remota, scil. pro ipsis quiditatibus, vt ibi expositum est, quæ immediatè repræsẽtãtur à speciebus intelligibilibus, vt ibi dixi. *Secundo de anima tex. 60.*

Sed pro actiuitate potentiæ videtur aliquibus esse illud 9. Met. quòd *speculatio est actio*, &c. Patet, quia intellectio est formaliter in intellectu; modò si esset actiuè ab obiecto, tunc transiret in intellectiuum, non enim posset esse in obiecto intellecto. Ergo videtur ex ista auctoritate Philosophi, quòd intellectio sit actiuè ab ipso intellectu, & non ab ipso obiecto intelligibili. *9. Met. tex. 16.*

SCHOLIVM.

Resoluit, tam intellectum, quàm obiectum per se, vel aliquid eius vicem supplens, effectiuè concurrere ad intellectionem; quod latè tractat. 1. d. 3. q. 7. n. 20. Probat primo ex Aug. Secundo, quia quando obiectum adest præsens intellectui, potest esse actualis intellectio; ergo tunc est causa eius actiua; & necessariò est solus intellectus, vel solum obiectum, vel ambo simul. Quòd non sit obiectum tantùm, probat primò, quia quandóque est imperfectius intellectione, vt si est sensibile, quoad intuitionem eius. Secundò, conatus maior facit ad perfectiorem intellectionem. Tertiò, operatio non esset perfectio per se intellectus, quia eliceret eam mediante accidente per accidens, sicut quando lignum calefacit. De hoc latè Doct. 1, d. 3. q. 7. n. 7. 16. 17. vbi multis refutat sententiam Goffred. quæ etiam videtur D. Thomæ, dantem totam actiuitatem obiecto, vel speciei. Quòd verò intellectus non sit tota causa intellectionis, probat, quia actus est similitudo obiecti, ab eo accipit speciem, & essentialiter dependet. De quo latè Doctor 1. d. 3. q. 7. n. 3. refutans Henric. tribuentem totam actiuitatem respectu intellectionis, animæ.

Intellectus & obiectũ coagunt ad intellectionem 1. d. 3. q. 7. nu. 20.

DE isto articulo [f] potest dici, quòd vtrunque concurrit in ratione principij actiui respectu intellectionis: aliquid, scilicet ipsius animæ, & ipsum obiectum, vel aliquid ex parte obiecti. Et hoc videtur haberi ab Augustino 9. de Trin. cap. vlt. *Liquidò*, inquit, *tenendum est, quòd omnis res quantuncunque cognoscimus, congenerat in nobis notitiam sui. Ab vtróque enim pariter notitia, scilicet à cognoscente, & cognito.* Ex 2. de Trin. c. 2. vel 5. *ex visibili & vidente & gignitur visio*, Et licèt ibi subdat, *informatio sensus, quæ visio dicitur, à solo imprimitur corpore, quod videtur.* Hoc non est contra illud, quia æquiuocè accipitur hoc nomen, *visio* primò pro actu videndi: secundò pro ipsa similitudine rei visæ, & illa à solo corpore causatur. Et ista æquiuocatio potest colligi ex multis verbis illius capituli. 8.

Quando obiectum est præsens intellectui, haberi potest notitia, non aliter.

Pro hac conclusione videtur esse ratio [g]: quoniam quando obiectum intelligibile est actu præsens intellectui, potest haberi intellectio actualis illius obiecti, sed nõ potest haberi sine principio perfectè actiuo: igitur vel alterum illorum tantùm est perfectè principiú actiuú, vel ambo integrãt vnú principiú perfectè actiuú: ita quòd vtrú que sit partiale actiuú. Quòd auté neutrú sit perfectè principium actiuum, probatur.

Obiectum non est causa totalis intellectionis.

Primò de obiecto: quia aliquod obiectum non est nobilius ipsa intellectione, sicut accidens sensibile: & principium actiuum perfectum, quando est æquiuocum, necessariò est perfectius forma causata.

Secundò

Secundò probatur idem [h] quia obiecto existente æquè præsente intellectui, si maior est conatus, & maior intentio ad intelligendum, perfectior potest haberi intellectio: & hîc videtur, quia perfectius vestigium derelinquitur; igitur maior intentio voluntatis causat aliquo modo perfectiorem intellectionem: quod non videretur probabile, si solum obiectum esset causa actiua eius, quia illud videretur semper agere secundùm vltimum potentiæ, cùm sit agens naturale non liberum per essentiam. Patet sed nec liberum per participationem videtur, cùm non sit in eadem natura cum voluntate.

Maior conatus facit ad perfectiorem intellectionē.

9. Tertiò ostenditur idem sic: [i] Operatio illa non est, per se perfectio agentis, quam ipsum elicit præcisè mediante aliquo suo accidente per accidens. Exemplum: *calefacere* vel etiam *calere* non est per se perfectio ligni calidi: quia non competit sibi nisi per calorem, qui est accidens eius: illud autem, à quo obiectum aliud ab anima, est præsens intellectui, est eius accidens per accidens: quia quandoque contingenter inest: quandoque non: igitur si solum illud est principium actiuum respectu intellectionis: intellectio non esset propria perfectio intellectus, vel hominis.

Intellectio si ab obiecto tantum esset, non esset perfectio intellectus.

Item secundò probatur, quòd nec totalis actiuitas conueniat intellectui: quia actus videtur propria similitudo obiecti. Videtur etiam sortiri speciem ab obiecto, licèt non sicut à principio formali intrinseco: tamen sicut à per se principio extrinseco. Videtur etiam essentialiter dependere ab obiecto, propter quod refertur ad ipsum in tertio modo relatiuorum: hoc autem non videretur verum, [k] si obiectum esset tantùm causa per accidens: vel causa, sine qua non.

Intellectio non fit à solo intellectu.

Concedo igitur auctoritates prius adductas ad quascunque affirmatiuas, siue de intellectu, siue de obiecto. Verum quidem est, quòd vtrúmque istorum aliquo modo est actiuum ad intellectionem, sed actiuum partiale: ambo autem integrant vnum actiuum totale.

COMMENTARIVS.

24. f DE *isto articulo.* Doctor priùs ponit intentionem suam, & pòst soluit rationes siue auctoritates pro vtráque parte. Dicit ergo, quòd *vtrumque*, scilicet intellectus, & obiectum *concurrit in ratione principij actiui respectu intellectionis.* Et hoc videtur haberi ex Aug. &c.

Intellectus, & obiectum concurrunt in ratione principij actiui respectu intellectionis

g Deinde adducit rationes pro conclusione, quia *quando obiectum est præsens intellectui, potest haberi intellectio actualis illius obiecti*, &c. Sequitur: *Principium perfectè actiuum quando est æquiuocum, necessariò est perfectius forma causata*, vt patet *in 4. dist.* 12. & dicit *perfectius forma causata*, quia propriè dicitur causari totum, & non forma informans, sicut dicimus album causatur: & non propriè albedo, sicut intelligens causatur, & non intellectio, modò non dicitur perfectius toto, vt comprehendit vtrúque, sed perfectius forma informante causata.

h *Secundò probatur idem*, &c.

In ista ratione nota aliqua primò quòd intellectio elicita maiori conatu est perfectior, scilicet intensiuè; patet, quia substantia, & intensio actus est à causa actus, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 17. Ab eodem enim est intensio, & substantia actus: modò quando causa agit maiori conatu, id est, maiori virtute, tunc producit perfectiorem actum, sicut patet quando aliquis toto conatu figitur in visibili, tunc perfectior, & intensior visio causatur. Secundò nota, quòd intellectus sibi derelictus semper agit actuali conatu, quando obiectum est æquè præsens, ita quòd maior & minor conatus non est ab intellectu vt intellectus, sed hoc est à voluntate sic intelligendo, quòd potest firmare intellectum in actu intelligendi, & quantò plus firmatur à voluntate, tantò intensiùs, & maiori conatu intelligit. Sed de hoc vide Doctorem *in 2. d.* 42. vbi hanc materiam prolixè exposui.

i Tertiò principaliter ostendit sic; *operatio illa non est per se perfectio agentis, quam ipsum elicit mediante aliquo suo accidente precisè per accidens*, &c. Sequitur: *igitur si solum illud est principium actiuum respectu intellectionis, intellectio non esset propria perfectio intellectus, vel hominis.* Patet, quia non in esset ipsi per aliquod sibi intrinsecum, sed merè per extrinsecum, quia tantùm per speciem intelligibilem obiecti, quæ est ipsi intellectui tantùm accidens per accidens, & sic esset multùm vilifacere naturam ita perfectam, quæ tamen dignificari debet quantum potest, nisi appareat manifesta contradictio; hîc autem nulla apparet contradictio.

k *Hoc non videtur verum, si obiectum esset tantum causa per accidens, vel causa sine qua non.* Patet, quia anima per accidens, vel à causa sine qua non, nihil per se, & essentialiter dependet vt mensuratum à mensura. Et aduerte, cùm dicit de similitudine obiecti, debet intelligi de similitudine per imitationem, & illa, & tunc obiectum est causa intellectionis, vel saltem aliquid virtualiter continens illud, sic intelligendo, quòd actus intelligendi immutetur essentialiter obiectum. Et de hoc satis dictum est in quæst. 13. quodlibet. & in primo, dist. 3, quæst. 7.

Nota.

Cætera vsque ibi: *De tertio primi principalis*, patent ex dictis hîc & in primo, dist. 3, q. 8. & dist. 17.

SCHOLIVM.

Explicat quomodo obiectum, & intellectus sint duæ concausæ diuersæ rationis, quarum neutra ab altera accipit virtutem. De quo latè, 1. dist. 3. q. 7. nu. 20. & q. 8. nu. 2. Probat intellectum esse principaliorem causam respectu intellectionis, ad quam naturaliter mouetur, non verò respectu visionis beatæ. Explicat loca Augustin. & Philosophi conformiter ad resolutionem suam, de effectiuo concursu vtriúsque causæ ad intellectionem. Vide eum, 1. dist. 3. q. 7. nu. 37. vbi soluit argumenta tribuentium totam actiuitatem speciei; & nu. 27. vbi soluit argumenta Goffredi negantis omnem actiuitatem animæ, & nu. 24. vbi refellit argumenta Henrici tribuentis totam actiuitatem ipsi animæ.

SEd hîc sunt duo dubia. Primum quomodo ista constituunt vnum perfectum principium. Secundum de quibusdam auctoritatibus adductis, puta de illa Augustini *Ex ipsa scientia nascitur verbum*, quomodo ista facit pro obiecto: & similiter illa Aristotelis 2. de Anima, *scientia autem vniuersalium est.* 10.

Ad primum dico, quòd causæ concurrentes quandoque sunt eiusdem rationis, & ordinis, vt plures trahentes nauem: quandoque verò sunt alterius rationis, & ordinis: & hoc dupliciter; quandoque posterior habet virtutem suam à priore. Exemplum, Sol, & pater in generatione hominis: quandoque posterior non habet virtutem suam à priore; nec dependet in habendo suam virtutem ab ea, sed tantùm dependet ab ea in agendo secundùm suam virtutem: ita quòd superior principaliùs agit, & inferior minùs principaliter agit. Exemplum fortè de patre, & matre in generatione prolis: vt enim videtur haberi ex 16. *de Animalibus*. Mater aliquo modo se habet actiuè, quòd videtur rationabile: cùm formam eiusdem speciei consequatur virtus eiusdem speciei. Mas autem, & fœmina non differunt specificè secundùm Philosophum 10 *Metaph.* Mater autem virtutem suam actiuam non habet à patre, nec in habendo ipsam ab illo dependet, sed dependet ab ipso in agendo secundùm ipsam virtutem, & agit minùs principaliter.

Vide 1. de Gen. animalium ad finem. Tex. 25.

Mater actiuè concurrit ad generationem.

Intellectus & obiectũ sunt duæ causæ, diuerso rationis, & neutra ab altera accipit virtutem 1. d. 3. q. 7.

Ad propositum, intellectus & obiectum non concurrunt primo modo: quia ille concursus non est necessarius ex ratione concurrentium, sed tantùm ex defectu virtutis in vno: quia si duplicaretur virtus vnius, ipsum solum sufficeret; non sic hîc; quia quantuncunque sit obiectum perfectum, vel intellectus perfectus, neutrum tamen causaret actum sine alio, nec concurrunt secundo modo: quia intellectus non habet virtutem suam actiuam ab obiecto: nec è conuerso. Tertiò igitur modo possunt dici concurrere.

Quod autem eorum sit principalius non oportet discutere.

Quære 3. d. 1. q. pen.

Ad secundum dico, quòd ista tria accipit Augustinus pro eodem, verbum gigni de memoria, & verbum gigni de scientia in memoria: & verbum gigni de re nota: quia per scientiam intelligit actum primum, per quem anima est in actu sufficienti ad actum intelligendi, & in virtute illius primi actus gignitur verbum, & in illo actu primo relucet obiectum: & pro tanto dicitur gigni de obiecto; igitur de scientia gignitur, vt de principio formali gignendi: de obiecto autem vt relucente in illo principio: de memoria verò vt continente illud principium, ita quòd omnes tales auctoritates Augustini secundùm intentionem illius loquuntur pro auctoritate obiecti. 11.

Quid sit secundùm Aug. verbum gigni de memoria de sciẽtia de obiecto.

Consimiliter & illæ auctoritates Aristotelis, quæ dicunt, quòd *per scientiam possumus intelligere cùm volumus*; & in secundo de Anima, *scientia est vniuersalium*, & in tertio de Anima. *Cùm autem vnaquaque fiant*, vt habetur suprà.

2. de anima t. 2. & 5. & 3. de Anima tit. 8. & 8. Phys. t. 32.

Et est intelligendum, quòd tam Augustinus, quàm Aristoteles accipit scientiam non pro habitu illo acquisito ex actibus frequentatis, & facilitante ad similes actus, sed pro illo, per quod obiectum est præsens, vt actu intelligibile, siue ponatur species intelligibilis, siue aliquid aliud. Scientia enim est illud secundùm Aristotelem, secundùm quòd anima educitur de potentia essentiali ad accidentalem. Hoc autem præcedit omnem actualem intellectionem: quia illa est terminus potentiæ accidentalis. Scientia enim acquisita ex actibus, & facilitans ad considerandum, non præcedit omnem actum intelligendi. 12.

Scientia est ratio secũdùm quam memoria est gignens.

Similiter apud Augustinum. Scientia est formalis ratio, secundùm quam memoria est pariens, siue gignens. Ista autem scientia acquisita ex multis considerationibus

non

non est formalis ratio gignendi quamcunque intellectionem:imò gignitur ex multis præcedentibus.

Si dicas,quòd illa auctoritas 12.*super Gen.*non affirmat tantùm de anima:sed etiam negat obiectum agere in animam.

Similiter Aristoteles non tantùm conceditur obiectum agere, sed videtur negare intellectum agere: quia videtur ponere quòd *intelligere sit pati quoddam.*

Ad primum posset dici quòd Augustinus negat ibi obiectum agere in animam immediatè secundùm *esse* materiale,quod habet extra animam. 2. & 3. de Anima.

Ad secundum,Aristoteles videtur frequentiùs loqui pro actiuitate obiecti,& passibilitate potentiæ. Cuius ratio est: quia communiter locutus est de potentiis animæ,inquantùm sunt illa,quibus formaliter possumus operari,puta de sensu, inquantùm est,quo possumus formaliter sentire;& de intellectu,quo intelligere:sicut loquitur de anima,vt est illud,quo formaliter viuimus: nunc autem licèt intellectus actiuè causet intellectionem, non tamen dicitur intelligere inquantùm causat: quia si Deus causaret illam eandem intellectionem,non tamen dicitur intelligere illa intellectione; sed intellectus ille, in quo causatur intellectio: igitur & modò intellectus dicitur intelligere, non quia causat,sed quia recipit intellectionem. Et sic verum est quòd *intelligere est quoddam pati:* quia intellectum intelligere non est nisi ipsum recipere intellectionem. Ista autem auctoritas 9. *Metaphysicæ* si faciat pro actiuitate obiecti,vel non,patet ex quæstione de actu cognoscendi, & appetendi. (2. de Anima tex.24.) (f.q.13.sup.)

SCHOLIVM.

Ponit primò quatuor argumenta suadentia intellectum agentem, tantùm esse actiuum, & possibilem minimè actiuum esse. Secundò, adducit alia quatuor argumenta suadentia intellectum possibilem esse actiuum.

13. De tertio primi articuli principalis, videndum est an illud in parte intellectiua, quod est actiuum ad intellectionem, sic intellectus agens,vel possibilis. Videtur quòd agens:quia intellectus possibilis recipit intellectionem: si igitur cum hoc sit actiuus respectu intellectionis: pari ratione posset dici quòd respectu speciei intelligibilis, quam recipit,esset actiuus, & ita non requireretur intellectus agens ad aliquem actum in intellectu. *Arguitur variè, possibilem nō esse actiuum.*

Confirmatur illud: quia actiuum,& passiuum distinguunt potentias in anima. 3.de Anima t.17.

Secundò ad idem sic. Philosophus 3. *de Anima* distinguens intellectum agentem à possibili,sic ait: *Est enim intellectus hic quidem talis,quod est omnia fieri;& de agente:ille autem, quo est omnia facere.* Ex hoc videtur sequi quòd intellectus agens adæquatur possibili in ratione actiui,& passiui. Est igitur actiuus, & omne illud,cuius possibilis est receptiuus,& per consequens ad intellectionem. Vide 3.de Anima,te. 37.& 38.

Præterea idem sequitur de intellectu agente, *est sicut habitus quidam,& vt lumen:* lumen autem intellectuale videtur esse principium actiuum cognoscendi veritates intelligibiles,secundùm illud 12.de Trin.15.*Mens rebus intelligibilibus naturali ordine, disponente conditore, subjecta, sic ista videt in quadam luce sui generis incorporea, quemadmodum oculus carnis videt,quæ in hac corporea luce circum adjacent.* al. subiuncta.

Præterea ibidem sequitur: *semper nobilius est agens patiente, & principium materia; igitur impassibilis est substantia in actu:* igitur vult quòd intellectus agens est nobilior possibili, vel saltem non minùs nobilis; nunc autem imago consistit in eo, quod optimum est in nostra natura, vt probatur in primo articulo per Augustini: igitur intellectus agens pertinet ad imaginem, sed non potest pertinere nisi ad memoriam: (patet)sed cùm memoria habeat conseruare obiectum,vel speciem obiecti,& exprimere, vel gignere notitiam actualem eius; Patet, quòd intellectui agenti non potest competere primum:quia non est virtus receptiua, nec conseruatiua:igitur competit sibi secundum,scilicet exprimere notitiam. Tex.19.

Sed pro alia parte, scilicet intellectu possibili arguitur primò per illud Aristotelis *quòd intellectus agens est sicut lumen.* Commentator vult ibi, quòd sicut lumen facit quodammodò potentia colorem actu colorem,sic intellectus agens facit de potentia intelligibili actu intelligibile: igitur actus eius terminatur ad obiectum actu intelligibile; & hoc præcedit intellectionem. Tex.c.19. Com.19. Ad finem.

Confirmatur per illud 3. *de Anima, com.* 18. vbi vult Commentator, quòd si res haberent *esse* eo modo, quo posuit Plato, non oporteret ponere intellectum Agentem; igitur non ponitur nisi vt per ipsum fiat obiectum actu vniuersale; sed hoc præcedit actualem intellectionem.

Com. 18. 3. de Anima, vbi sup. Vide in 4. d. 45. q. 1

Munus agentis trans ferre de ordine materiali, ad spirituale.

Præterea secundo, secundùm Commentatorem, intellectus agens ponitur, vt per ipsum transferatur obiectum de ordine in ordinē. Quòd sic intelligi potest de ordine sensibiliū ad ordinem intelligibiliū, & per consequens de ordine corporaliū ad ordinem spiritualium; & quare requiritur ibi aliquod transferens proprium; ratio videtur esse, quia agens, quod habet *esse* corporale, non habet rationem agentis, nisi in passum corporale, propter hoc, quòd tale agens requirit passum approximatum sibi localiter; quia si non esset localiter præsens, esset tali agenti quasi non præsens: igitur nunquam aliquod corporale potest esse ratio immediatè causandi aliquod spirituale, nec per consequens transferendi ab illo ordine ad illum ordinem. Et ista videtur esse ratio Augustini 12. *super Gen.* 19. Sed quando obiectum fit de actu intelligibili, actu intellectum, non transfertur sic de ordine ad ordinem: igitur non requiritur ibi intellectus agens.

Confirmatur, quia ad hoc, quòd intellectum fiat actu volitum, non ponitur talis trāslatio ab ordine in ordinem; & hoc ideò est, quia actu intellectum est sufficienter proportionatū voluntati. Cùm igitur actu intelligibile habēs *esse* in memoria intellectiua, sit æquè sufficienter proportionatum intelligibile, ad hoc scilicet, vt sit actu intellectum, sequitur quòd ibi nō requiritur virtus transferens de ordine ad ordinem.

Præterea tertiò, si intellectus agens esset per se actiuus ad intellectionem actualem, pari ratione vbicunque poneretur potentiā esse actiuā ad propriā operationem, & cum hoc etiam potentiā receptiuā talis operationis, ibi esset distinguere potentiā agentem, & possibilem: vtpote voluntatem agentē, & voluntatē possibilē, secundùm communem opinionem quæ ponit voluntatem actiuam, & etiam receptiuam volitionis; & similiter si sensus ponatur actiuus, propter hoc fortè, quòd sensatio videtur nobilior ipso obiecto sensibili extrà, esset distinguendum de sensu agente, & possibili. Cùm igitur Philosophus istam distinctionem de agente, & possibili nusquam ponat ibi, nisi in intellectu, sequitur quòd ista differentia non est propter illa, quæ communiter inueniuntur in aliis potentiis, & ita non propter agere & recipere actionem. 15.

An propter agere & pati dicitur intellectus agens & possibilis.

Præterea quartò, videtur esse contra illud idem 9. de Trin. & vit. *à cognoscente, & cognito paritur notitia*; intellectus autem agens non est cognoscens, sed solum possibilis: igitur ab illo paritur intellectio, & per consequens actiuè se habet respectu intellectionis.

SCHOLIVM.

Si teneatur prima via tribuens totam actiuitatem intellectui agenti, dicendum erit, quòd habet duas actiones; vnam, qua transfert obiectum de ordine corporalium ad spiritualium, faciendo de potentia intelligibili actu intelligibile; alteram, qua facit de potentia intellecto actu intellectum, producendo intellectionem. Iuxta hoc dat modum respondendi argumentis in contrarium, positis, num. 14. *Authoritates adductæ loquuntur de prima actione intellectus agentis, quia hæc est magis propria, quia nulli alij potentiæ competit: sed non negant ei secundam actionem, licèt de ea mentionem non faciant, quia est communis cum aliis potentiis.*

Duæ actiones intellectus agentis.

DE isto articulo si prima via tenetur, posset dici quòd intellectus agens habet duas actiones ordinatas. Prima est facere de potentia intelligibili actu intelligibile, vel de potentia vniuersali actu vniuersale. Secunda est, facere de potentia intellecto actu intellectum. Primum intelligitur sic, quòd virtute intellectus agentis de phantasmate in phantasia gignitur species intelligibilis in intellectu, vel aliqua ratio, in qua actu relucet intelligibile, quæ breuiter loquēdo, dicatur species intelligibilis: & istā gignitionem realē repræsentatiui de repræsentatiuo dicitur concomitari quædā gignitio metaphorica obiecti de obiecto, sc. intelligibilis de imaginabili: quod ideò rationabiliter dicitur, quia tale *esse* obiectiuum habet obiectum in *repræsentari*; quale habet repræsentatiuum correspondens; & ideò translatione reali facta in repræsentatiuo, quando de corporali gignitur spirituale, scilicet de repræsentatiuo singulari 16.

Imaginabile quomodo fit intelligibile.

ſingulari gignitur repræſentatiuum vniuerſale, conſimilis dicitur, vel intelligitur translatio in obiectis de corporali ad ſpirituale, vel de ſingulari ad vniuerſale.

Secunda actio poneretur [m] per quam de potentiâ intellecto fieret actu intellectum. Vbi ſimiliter intelligitur factio metaphorica ex parte obiectorum correſpondens factioni reali ex parte eorum, quibus tenditur in obiecta: quia realiter ſpeciem intelligibilem ſequitur actualis intellectio, & ſicut prima translatio de potentia ad actum: ſic etiam ſecunda diceretur fieri per intellectum agentem, tam ex parte obiectorum, & hoc metaphoricè; quàm ex parte illorum, in quibus relucent obiecta, & hoc realiter, pro tanto, ſcilicet quòd virtute intellectus agentis de phantaſmate gigneretur ſpecies intelligibilis, & ſic metaphoricè de potentia intelligibili gigneretur actu intelligibile; & ſecundò virtute ſpeciei intelligibilis gigneretur actualis intellectio, & ſic metaphoricè loquendo in obiectis de potentia in intellecto fieret actu intellectum. *Doctrina ſingularis. Intellectu agens facit de potentia intellecto, actu intellectum.*

17 Conſimiliter poſſet poni duplex paſſio ordinata in intellectu poſſibili correſpondēs iſti duplici actioni intellectus agentis; quarū prima eſſet receptio ſpeciei intelligibilis à phantaſmate per primam actionem intellectus agentis: & ſecunda eſſet receptio intellectionis à ſpecie intelligibili per ſecundam actionem intellectus agentis. Et ſecundùm hoc diceretur, quòd ad memoriam intellectiuam pertinent intellectus agens, & poſſibilis. Agens quidem, non quantùm ad primam actionem, quæ eſt facere de potentia intelligibili actu intelligibile: imò illius actionis terminus eſt memoria in actu, quia per illam actionem eſt intellectus habens obiectum actu intelligibile ſibi præſens. Sed quantùm ad ſecundam actionem, quia cùm memoriæ ſit exprimere actualem notitiam, vel intellectionem: & intellectus agentis ſecunda actio ſit agere ad iſtam actionem: intellectus [n] quantùm ad ſecundam eius actionem, includeretur in memoria. Intellectus autem poſſibilis, quantùm ad primam eius receptionem, qua ſcilicet, recipit actu intelligibile ſibi præſens, dicitur memoria: & quantùm ad ſecundam receptionem, ſcilicet actualis intellectionis, dicitur intelligentia. *Duplex paſſio in poſſibili reſpectu intellectus agentis.*

Et ſecundùm hoc [o] reſponderi poſſet ad illa, quæ videntur adducta in contrarium, per hoc quòd actio abſtrahendi, quæ eſt prima actio intellectus agentis, eſt magis propria ſibi, quàm ſecunda, quæ eſt cauſare intellectionem; quia illa poteſt competere aliis potentiis; nulla autem alia transfert obiectum ſuum de ordine ad ordinem, ſic intelligendo de ordine corporalium ad ordinem ſpiritualium: imò voluntas, licèt cauſando actum ſuum, ſecundùm aliquos, per hoc metaphoricè transferat obiectum ſuum de ordine intelligibilium ad ordinem appetibilium; tamen iſta translatio non requirit voluntatem agentem, ſic intelligendo, hoc eſt, præparantem obiectum ſuum, vt ſit actu volibile, ſicut intellectus agens præparat obiectum ſuum, vt ſit actu intelligibile; quia quando obiectum eſt actu intellectum, eſt actu volibile. Non igitur requiritur aliqua actio præparans obiectum voluntati [p] Illæ igitur auctoritates affirmant, quòd verum eſt primo actu intellectus agentis. Etſi quandoque dicatur, quòd propter illum ſolum ponitur intellectus agens, verum eſt, vt talis virtus eſt propria intellectui; quia eſt ibi tantùm potentia præparans obiectum: præter ſecundum enim actum, non eſt propriè in intellectu talis virtus agens. Nam aliæ potentiæ poſſunt agere ad operationem, præſuppoſito obiecto. *Sola potentia intellectiua diuiditur in agentem, & poſſibilem.*

COMMENTARIVS.

25. *Quomodo ſe habeat intellectus agens.* I DE *iſto articulo ſi prima via teneatur*, ſcilicet quòd intellectus agens ſit actiuus, poſſet dici tam agens, quàm poſſibilis, habet duas actiones ordinatas, ſic intelligendo, quòd intellectus agens reſpectu illarum actionum, puta ſpeciei intelligibilis, & intellectionis actualis actiuè ſe habet, & potentialis reſpectu earum merè paſſiuè ſe habet, vt ipſe inferius exponit. Primò ergo exponit de illis, ad quas agens actiuè ſe habet, prima ergo actio eſt facere de potentia intelligibili, actu intelligibile, vel de potentia vniuerſali actu vniuerſale. Secunda eſt facere de potentia intellectu, actu intellectum; prima, ſcilicet actio, qua eſt verè realis (qui terminatur ad terminum verè realem, ſcilicet ad ſpeciem intelligibilem, quæ eſt qualitas abſoluta) intelligitur ſic, quòd virtute intellectus agentis de phantaſmate in phantaſia gignitur ſpecies intelligibilis in intellectu, vel aliqua ratio, in qua actu relucet intelligibile, quæ breuiter loquendo dicatur ſpecies intelligibilis. Cùm dicit, quòd gignitur ſpecies intelligibilis de phantaſmate, non intelligitur ly *de* vt de cauſa materiali, ſed ly *de* intelligitur virtualiter, id eſt, quòd gignitur ſpecies intelligibilis de phantaſmate, quia phantaſma continet eam virtualiter, partialiter tamen, vt expoſitum eſt in primo, diſt. 3. quæſt. 6. Et ſic phantaſma, &

intellectus agens sunt duæ causæ partiales integrantes vnam totalem respectu speciei intelligibilis, licet intellectus agens sit causa principalis, vt patuit *in primo, dist.3. quæst.*8. & hæc gignitio speciei est verè realis, eo quòd ad terminum realem, scilicet ad speciem vt dixi. *Et ad istam gignitionem realem repræsentatiui*, scilicet speciei intelligibilis, *de repræsentatiuo*, scilic. phantasmate, *dicitur concomitari quadam gignitio metaphorica*, (quæ dicitur metaphorica, quia non terminatur ad terminum realem, nec est à causa realiter agente) *obiecti de obiecto*, scil. *intelligibilis de imaginabili*, id est, quòd quando realiter de phantasmate, quod repræsentatiuum obiecti, habentis *esse* tantùm imaginabile, gignitur species intelligibilis, quæ est repræsentatiua obiecti habentis *esse* intelligibile, tunc concomitatur alia gignitio metaphorica, scilicet de obiecto imaginabili gignitur obiectum intelligibile.

26. Exemplum. Pono exemplum, species albi existens in virtute phantastica repræsentat ipsum album singulare cum hîc, & nunc, siue album existat, siue non, & tunc album vt sic repræsentatum, habet *esse* tantùm imaginabile, quia tunc virtus phantastica cum illa specie repræsentante, quæ propriè dicitur phantasma, potest causare actum imaginandi terminum ad album sic repræsentatum; causata verò specie intelligibili albi ab ipso phantasmate, & intellectu agente, quæ est species intelligibilis repræsentat ipsum album, non vt singulare, sed tantùm in vniuersali, quia est repræsentatiua quiditatis non singularis, nec cum conditionibus singularibus, vt patuit *in primo, dist.3. quæst.6.* Tunc album sic repræsentatum habet *esse* actu intelligibile, quia tunc immediatè potest causari actualis intellectio terminata ad album in vniuersali. Et sic potest concedi quòd album vt habet *esse* intelligibile, gignitur de albo vt habente *esse* intelligibile, & ista gignitio dicitur tantùm metaphorica, quia album vt sic præsens phantasmati, habet esse tantùm secundùm *quid*; & similiter album vt præsens speciei intelligibili, habet tantùm *esse* secundùm *quid*. Et ideò conceditur quòd gignitur intelligibile ab imaginabili metaphoricè, non quòd imaginabile aliquomodo causet, sed ex hoc solo, quia à phantasmate partialiter causatur species intelligibilis verè realiter, & quia phantasma repræsentat illud idem obiectum cum obiecti conditionibus materialibus, & sic habet *esse* imaginabile. Et species intelligibilis repræsentat in vniuersali, & non sub conditionibus materialibus, & tunc habet *esse* intelligibile. Et hoc est quod dicit ibi: *Quod ideò rationabiliter dicitur, quia tale* esse *obiectiuum habet obiectum in* repræsentari, *quale habet repræsentatiuum correspondens*, &c. Et vult dicere, quòd quando vna species obiecti gignitur de alia specie eiusdem obiecti eo modo, quo species genita repræsentat obiectum, & gignens repræsentat, quod etiam eodem modo dicitur vnum obiectum gigni de alio. Cùm ergo species in phantasia, quæ dicitur phãtasma sit verè corporalis, quia informat, organum corporale, & species intelligibilis spiritualis, quia informat immediatè intellectum; & similiter phantasma repræsentat corporale, quia obiectum cum conditionibus corporalibus, & species intelligibilis repræsentat vniuersale, siue naturam in *esse* quiditatiuo, sequitur quòd quando species spiritualis gignitur de corporali, quòd etiã obiectum repræsentatiuum per speciem spiritualem dicitur gigni ab obiecto corporali, quia ab obiecto vt repræsentato à specie corporali, scilicet phantasmate.

m *Secunda actio poneretur per quam de potentia intellecto fieret actu intellectũ*, &c. Et nota, 27 Nota. quòd *obiectum potentia intellectum* accipitur pro obiecto actu imaginato, & *actu intellectũ* accipitur pro obiecto actu ab intellectu cognito. Est ergo realis gignitio primò phãtasmatis, in quo relucet obiectum imagiuabile; secundò, speciei intelligibilis, in qua relucet obiectum vt intelligibile, & sicut de phantasmate realiter gignitur species intelligibilis, sic metaphoricè de obiecto relucente in phantasmate gignitur obiectum relucens in specie intelligibili, modo præexposito. Tertia actio realis est gignitio actualis imaginationis, siue actualis actus imaginandi, quo virtus phantastica actu imaginatur obiectum relucens in phantasmate, & hic actus gignitur à virtute phantastica, & phantasmate, & in tali actu imaginandi, tunc obiectum dicitur actu imaginatum, & vt sic, dicitur potentia intellectum potentia, scilic. proxima. Quarta est gignitio realis quæ est actualis intellectionis obiecti relucentis in specie intelligibili, qua potentia intellectiua actu intelligit obiectum, & talis intellectio causatur ab intellectu agente, & specie intelligibili; & in isto actu intelligendi obiectum habet *esse* intellectum actu, & tunc obiectum vt actu intellectum, dicitur metaphoricè gigni de obiecto potentia intellecto, scilicet de ipso obiecto vt actu imaginato, quia vt sic, dicitur potentia intellectum. Est tamen differentia in prima actione, & secunda, quia in prima dicitur propriè metaphoricè gigni de intelligibili in potentia, intelligibile in actu, quia species intelligibilis per quam obiectum habet *esse* intelligibile in actu realiter gignitur à phantasmate, licèt partialiter, per quod phantasma obiectum est in potentia imaginabile. Sed in secunda reali non dicimus quòd actualis intellectio, per quam obiectum habet *esse* actu intellectum, gignatur ab actuali imaginatione, per quam obiectum habet *esse* intellectum potentia, nec per consequens ita propriè dicimus obiectum actu intellectum metaphoricè gigni de obiecto potentia intellecto, sicut in prima. Sed quia tamen actualis intellectio obiecti præsupponit actum imaginandi esse idem obiectũ, dicimus, non tamen propriè, quod intellectio actualis realiter gignitur de actuali imaginatione, & sic obiectum, vt actu intellectum, dicitur metaphoricè gigni de obiecto potentia intellecto, quia sicut per actualem imaginationem tenditur à potentia in obiectum à potentia, sci. phantastica, sic per actualem intellectionem tenditur ab intellecto in obiectum. 28.

Nota etiam quomodo ista differant, obiectum potentia intelligibile; obiectum actu intelligibile; obiectum potentia intellectum; obiectum actu intellectum. Primo modo tantùm relucet in phantasmate; secundo modo in specie intelligibili; tertio modo in actuali imaginatione; quarto modo in actuali intellectione. Primo modo vt comparatur obiectum potentia intelligibile ad obiectum actu intelligibile dicitur esse in potentia proxima ad hoc, vt postea

sit

Duplex est passio. Melius non potest dici.

sit actu intelligibile, vt verè obiectum non relucet in phantasmate dicitur tunc in potentia remota ad obiectum actu intelligibile,& vt relucet in specie sensibili existente in sensu exteriori dicitur in potentia imaginabile, & vt relucet in phantasmate dicitur actu imaginabile; vt verò non relucet in aliquo sensu, dicitur in potentia remota imaginabile.

n *Intellectus agens quantùm ad secundam eius actionem includeretur in memoria*, ita quòd memoria prout est expressiua notitiæ includit intellectum agentem,& speciem intelligibilem integrantes vnam totalem causam notitiæ, sed intellectus agens est principalis causa. *Sed intellectus possibilis quantùm ad primam receptionem,qua, scilicet recipit actu intelligibile sibi præsens*,quod tunc est, quando recipit speciem intelligibilem, per quam dicitur obiectum actu intelligibile præsens intellectui possibili, tunc talis intellectio dicitur memoria, non tamen productiua, sed conseruatiua speciei intelligibilis, quæ pertinet ad memoriam actiuam. *Et quantùm ad secundam receptionem,scilicet actualis intellectionis, dicitur intelligentia*, quia tunc habet actualem intellectionem, qua actu intelligit obiectum, & qua formaliter dicitur intelligens.

29. *Actio abstrahendi est prima actio intellectus agentis.*

o *Et secundùm hoc responderi posset ad illa*, &c. Cùm dicit, quòd propria actio intellectus agentis est abstrahere; ista abstractio obiecti nihil aliud est, nisi causare speciem, per quam obiectum fit præsens intellectui in ratione actu intelligibilis, vt exposui *lib.1.dist.3.q.6.* Et sic dicitur transferre obiectum de ordine in ordinem,& hoc est proprium intellectui agenti;nulla autem alia potentia transfert obiectum suum de ordine in ordinem, sic intelligendo de ordine corporalium ad ordinem spiritualium. Licèt enim virtus phantastica transferat obiectum de ordine sensibilium ad ordinem imaginabilium; patet, quia causando phantasma obiecti, tunc obiectum est actu imaginabile,quod prius fuit potentia imaginabile,tamen vtrobique obiectum est præsens cum conditionibus materialibus, & corporalibus, vt suprà patuit, nunquam tamen potest causare speciem, per quam obiectum sit actualiter intelligibile, quod vt sic, dicitur habere *esse* spirituale, pro quanto, scilicet non est præsens sub conditionibus corporalibus,vt suprà patuit,& quod nulla alia potentia sic transferat, probat per argumentum à fortiori,quia hoc magis videtur competere voluntati,cui tamen non competit, quæ licèt secundùm aliquos,causando actum suum per hoc metaphoricè transferat obiectum suum de ordine intelligibilium ad ordinem appetibilium, tamen ista translatio non requirit voluntatem agentem; sic intelligendo, hoc est, præparando obiectum suum vt sit actu volibile, quia quando obiectum est actu intellectum, est actu volibile. Sed non est sic quando obiectum est actu imaginatum,est actu intelligibile;nisi enim priùs in intellectu possibili esset causata species intelligibilis,per quã est actu intelligibile,nunquam obiectum posset poni actu intelligibile, etiam quibuscumque aliis positis in potentiis sensitiuis tam interioribus, quàm exterioribus. Et de hoc prolixè dictum est *in primo, dist.3.q.6.* vbi probatur necessitas speciei intelligibilis respectu notitiæ abstractiuæ obiecti.

p *Illa igitur auctoritates affirmant, quod verum est de primo actu intellectus agentis*, &c. *Nota.*

Hîc aduerte, quòd hoc dictum non est absolutè intelligendum, non enim album vt actu visum à potentia visiua, est tunc actu imaginabile, quia necessariò requiritur species albi in virtute phantastica repræsentans ipsum in ratione obiecti actu imaginibilis. Sed hoc fortè dicit quòd in virtute phantastica non est ponenda aliqua virtus actiua, quæ sit causatiua talis speciei, per quam obiectum est actu imaginabile,sed causata specie sensibili in sensu exteriori,statim illa causat aliam in virtute phantastica vt causa talis, per quam obiectum est præsens virtuti phantasticæ vt actu imaginabile. Si tamen, teneatur prima via, quòd concurrat etiam virtus phantastica, vt suprà dixi, sic potest sustineri eo modo, quo exposui.

SCHOLIVM.

Si teneatur intellectum possibilem efficere intellectionem; dicendum erit, quòd ipse cum obiecto constituat memoriam; quódque agens tantum transfert obiectum de ordine imaginabilium ad ordinem intelligibilium. Ad argumenta posita,nu.13.contra hoc. Ad primum, quòd potentia operatiua non est actiua sui obiecti, & ideo intellectus possibilis non est actiuus species, quia sic quodammodò efficeret suum obiectum. Ad secundum, benè exponit quomodo intellectus agentis sit omnia facere, scilicet actu intelligibilia. Ad tertium, quomodo veritas principij relucet per actionem intellectus agentis, quia producit speciem, sine eo quòd concurrat ad intellectionem immediate. Ad quartum, agens esse perfectius possibili, quatenus respicit sensibilia, non aliter, quia facit intelligibilia; iuxta hoc dicendum, possibilem, non agentem, spectare ad imaginem,vt dixi nu.17. Problematicus tamen manet Doctor, sed tenendo non dari distinctionem realem potentiarum, primam viam,quæ ponit agentem tantùm esse actiuum, præfert alteri. De potentiarum distinctione vide Scot.2.dist.16.vbi ostendit non distingui realiter inter se, vel ab anima. De speciebus, & vtroque intellectu latè Doctor. 1. dist.3. quæst. 6. 7. 8.

Intellectus possibilis intrat rationem memoriæ, secundùm hanc sententiam

SI verò teneretur alia via,scilicet quòd illud animæ,quod est actiuum ad intellectionem, est intellectus possibilis, & quòd intellectus agens habet tantùm actionem abstrahendi obiectum, tunc esset dicendum, quòd intellectus agens non pertinet ad memoriam:sed actio eius terminatur ad memoriam:& hoc respectu sensibiliũ, quia

quia terminatur ad illam formam, per quam obiectum actu intelligibile relucet intellectui, & illa est forma constituens perfectam memoriam. Respectu autem merè intelligibilium, puta spiritualium, nullam actionem omnino haberet; & hoc si talia intelligantur non per speciem; vel si per speciem, tamen possunt eam causare virtute propria. Intellectus autem possibilis secundùm hoc poneretur pertinere ad memoriam, non tamen vt retinens omne repræsentatiuum obiecti actu intelligibilis; sed etiam vt exprimens actiuè notitiam actualem.

Et tunc ad illa, quæ sunt adducta contra hoc, posset responderi.

Ad argum. posita. nu. 13.

Ad primum, quòd potentia operatiua non est actiua sui obiecti, licèt sit actiua sui actus circa obiectum, & ideò non pari ratione potest intellectus possibilis causare speciem intelligibilem, sicut potest causare intellectionem illam. [a] 19.

Quare intellectus possibilis non facit speciem, sicut intellectionem.

Ad confirmationem illam, diceretur quòd loquendo de potentia, vt dicit respectum, benè distinguitur in actiuum, & passiuum; sed loquendo de illo, quod subest respectui, quod communiter intelligimus, cùm dicimus *potentia* quemadmodum dicimus, quòd calor est potentia calefactiua: sic non oportet, quòd actiuum, & passiuum distinguant ipsam, [b] quia tunc voluntas esset duæ potentiæ.

Vide 1. q. prologi.

Intellectus agentis, omnia facere exponitur.

Ad aliud, cùm arguitur secundùm Aristotelem, quòd intellectus agens est, *quo est omnia facere:* intelligendum est sic, facere omnia actu intelligibilia.

Et hoc habetur ex eo, quod sequitur, quòd *lumen facit quodammodò potentia colores actu colores:* quia facit eos actu visibiles. Sic intelligendo, quòd licèt natura absoluta, coloris, quæ est in genere Qualitatis, maneat eadem in tenebris: tamen vt sic non est visibilis, intelligendo de potentia propinqua: quia quando oportet duas causas cõcurrere ad agendum, vna earum, scilicet secunda non est in potentia propinqua, nisi alia, scilicet prima concurrente. Ad hoc autem, quòd color agat in visum, requiritur alia causa concurrens ad agendum, scilicet lumen: ideò tunc solùm est color visibilis in potentia propinqua, quando est actu illuminatus. Hoc modo phantasma non potest gignere speciem intelligibilem: nisi concurrente actione intellectus agentis.

Intellectus agens omnia facit actu intelligibilia & quomodo?

Ille igitur intellectus facit omnia actu intelligibilia, & hoc in potentia propinqua: quia relucentia in speciebus intelligibilibus, quæ priùs fuerunt in potentia remota, quia tantùm relucentia in repræsentatiuo materiali, & repræsentante ea sub ratione singularis; non autem dicit, quòd agens est, quo est omnia facere actu intellecta.

Cùm igitur concluditur adæquatio [c] intellectus agentis in agendo ad possibilem in recipiendo, debet inferri vniformiter de actione, & receptione actu intelligibilis, non de actione & receptione actu intellecti.

Ad tertium, veritas principij videtur in rationibus terminorum; illæ autem rationes terminorum, vt actu intelligibiles, & vniuersales, relucent intellectu per actionẽ lucis intellectus agentis. Sic igitur videt veritatem [d] principiorum in luce intellectui agentis, non tanquam immediatè causante illam visionem, sed mediatè, scilicet causando rationes terminorum in *esse* intelligibili, per quas posteà causatur actus videndi veritatem principiorum.

Solus possibilis est intelligentia, solus etiam pertinet ad memoriam.

Ad quartum diceretur, [e] quòd agens est nobilius possibili, præcisè, vt respicit obiecta sensibilia: quia præcisè respectu illorum est agens in intellectum possibilem.

De isto articulo hoc tenendum videtur, quòd illam distinctionem Augustini 10. de Trin cap. 2. *memoria, intelligentia, & voluntas,* comparando ad illam Aristotelis in intellectu agentem, & possibilem, sic sibi inuicem correspondent, quod solus possibilis est intelligentia, quia solus recipit actum intelligendi, & sic etiam communiter Aristoteles loquitur de intellectu, vt est, quo intelligimus, siue quo recipimus intellectionem: etiam possibilis pertinet ad memoriam, inquantùm memoriæ est recipere notitiam habitualem, secundùm illud 15. de Trin. 10. *Scientia, quam memoria tenemus,* & sic loquitur Aristoteles quandoque de intellectu possibili, vt est quo scimus: siue vt est quo habemus scientiam, per quam reducitur de potentia essentiali ad accidentalem. 20.

Sed quo ad alium actum memoriæ, qui est gignere notitiam actualem, patet quòd hoc competit adhuc intellectui possibili per accidens: quia quando forma actiua inest alicui subiecto, actio secundùm illam formam per accidens competit eidem, sicut lignum per accidens calefacit: nunc autem illud quo obiectum actiue se habet ad gignendum intellectionem est forma intellectus possibilis; igitur intellectus possibilis saltem per accidens gignit.

Sed si

Sed si vltra hoc quæras, an conueniat actus gignendi notitiam per se ipsi parti intellectiuæ potest teneri secundum prædicta, vel competere præcisè intellectiua agenti, vel præcisè intellectui possibili: & secundum hoc iste, vel ille diceretur pertinere ad memoriam.

Vel posset poni tertio modo actum gignendi vtrique competere, sed agenti tanquam principaliori; & possibili tanquam minus principali. Nec sequitur: si sint vni natura; igitur non possunt habere respectu eiusdem causalitatem principaliorem, & minus principalem. Patet enim instantia de intellectiua principalior, & alia subordinata in aliqua actione, & tamen, sunt vna natura.

f Sed ista instantia secundum aliquos non est similis: quia non vtraque potentia immediatè attingit idem, vt causatum, sed vna per operationem suam causatam, mouet aliam ad suam operationem.

Breuiter, si non teneretur distinctio potentiarum, nec re absoluta, nec relatione reali, sed tantum, quòd idem absolutum quodammodò illimitatum est principium immediatum multorum actuum, & sic respectu alterius dicetur alia, & alia potentia tunc prima via probabilis videtur.

COMMENTARIVS.

a AD *primum, quòd potentia operatiua non est actiua sui obiecti, &c.* Intellectus agēs dicitur causare obiectum hoc modo, scilicet quòd facit obiectum esse actu intelligibile, & facit ipsum actu inteligibile, quando causat speciem intelligibilem obiecti; modo potentia mere operatiua, tunc obiectum, scilicet causandi actum, quo percipit obiectum, non facit ipsum obiectum actu intelligibile, imò vt sic nec præsupponit ipsum vt actu intelligibile, & ideo intellectus potentialis potest causare actualem intellectionem circa obiectum actu intelligibile, non causando speciem intelligibilem, per quam obiectum est præsens intellectum, vt actu intelligibile.

b *Sic non opportet quòd actiuum, & passiuum distinguant ipsam, quia tunc voluntas esset dua potentia*, patet, quia eadem voluntas causat actum suum, & sic dicitur actiua, & illa eadem recipit actum à se causatum, & vt sic dicitur passiua, & tamen in re est tantùm vna potentia, sic dicendum est in proposito de intellectu.

c *Cùm igitur concluditur adæquatio intellectus in agendo, &c.* id est, quòd intellectus agens facit omnia obiecta actu intelligibilia causandi species intellibiles obiectorum, & tunc intellectus possibilis respectu illarum est receptiuus, per quas obiecta sunt sibi præsentia vt actu intelligibilia. Sed quia non facit ipsa obiecta actu intellecta, scilicet causando intellectionem illorum, ideò possibilis non recipit illa obiecta vt actu intellecti, id est, non recipit ab intellectu agente actualem intellectionem illorum cum illa causetur ab intellectu possibilis, & specie intelligibile.

d *Sic igitur videt veritatem principiorum in luce intellectus agentis*, &c. id est, quòd intellectus agens causando species intelligibiles terminorum, ipsi termini fiunt actu intelligibiles, & præsentes intellectui possibili, & tunc intellectus possibilis vna cum speciebus illis causat actualem intellectionem terminorum quibus terminis cognitis, statim habetur veritas principij constituti ex illis terminis. Et de hoc dictum est prolixè *in primo distin. 3. quæst. 4.* de sinceris veritatibus.

e *Ad quartum diceretur quòd agens in nobilius possibili præcisè vt respicit obiecta sensibilia quia præcisè respectu illorum est agens in intellectum possibilem*, intelligendo tantùm de prima actione, scilicet faciente obiecta actu intelligibilia, & non actu intellecta, vt suprà patuit.

De isto articulo. Doctor videtur declinare magis ad hoc, quòd intellectus agens sit actiuus notitiæ obiecti, quam possibilis, ita quòd intellectus agens & species intelligibilis per se producunt actum intelligendi possibilis, verè potest dici actiuus tantùm per accidens, quia per speciem intelligibilem quam formaliter habet. *Nota.*

f *Sed ista instantia secundùm aliquos non est similis, &c.* Sed de hoc vide quæ exposiui in quæst. vlti. prolo. & in 2. dist. 25. *Breuiter si non teneretur distinctio potentiarū, nec re absoluta, nec relatione reali*, de quo *in 2. dist. 16. Sed tantùm quòd idem absolutum quodammodò illimitatū est principium immediatum multorum actuum, &c.* & sic patet iste secundus articulus qui tamen pro maiori parte est prolixè expositus à Doctore *in primo. dist. 3. q. 6. & 7. & 8.* & vide quæ ibi exposui & multa dubia ad expositionem huius articuli multùm valentia.

In isto articulo sunt principaliter dubia. Primum est de obiecto intelligibili; secundum, de intellectu; tertium est de vtroque simul. Primò instatur, probando quod obiectum sit totalis causa sui actus intelligendi, & primò sic; & pono quod essentia diuina sit obiectum adequatum intellectus diuini, si ipsa non potest immediatè causare notitiam sui in intellectu suo, sequitur quòd sit imperfecta causa; patet, quia illa dicitur causa imperfecta, quæ non potest attingere operationem, ad quam ordinatur, & hoc vt causa totalis. Modò essentia diuina & perfectissima inter omnes, imò super omnes causas. *Primum dubium.*

Secundò instatur sic; quantò obiectum est perfectius, tantò perfectiori modo operatur, ergo obiectum in infinitum perfectius operatur. Hæc consequentia patet in simili per Dodoctorem, *in primo, dist. 2. parte 1. q. 1.* vbi arguit sic causa: superior est perfectior in causando, ergo in infinitum superior in infinitum est per *Secundum.*

perfectior, & perfectius erit patet ergo consequentia. Sed si obiectum non haberet totam operationem in voluntate sua, ita quòd immediate possit omnem sui notitiam producere, non operaretur in infinitum perfectius.

Tertio instatur sic: Aliquid sic potest supplere vicem obiecti, quod potest immediatè causare notitiam illius obiecti, vt totalis causa ergo & ipsum obiectum poterit esse totalis causa illius notitiæ. Antecedens patet, quia voluntas diuina potest se sola immediate causare in intellectu notitiam hominis intuitiuam, non concurrente intellectu meo; patet, quia ipsa potest supplere vicem omnis causæ secundæ, vt ab omnibus conceditur Theologis consequentia; patet, quia in hoc dicitur supplere vicem alicuius, pro quanto, potest producere operationem natam produci à tali obiecto, vt patet à Doctore *in prolo. q. 1.* & vide quæ ibi exposui,

Voluntas diuina pot supplere vicem causæ secundæ

Quarto instatur sic: voluntas diuina potest immediatè, vt totalis causa, causare visionem essentiæ diuinæ formaliter infinitæ in aliquo intellectu creato; ergo multò magis essentia diuina poterit causare, vt totalis causa, notitiam intuitiuam sui in intellectu creato, posito quòd ipsum possit immediate mouere. Antecedens est notum, consequentia patet. Tum, quia in hoc voluntas perfectè suppleret vicem illius essentiæ. Tum, quia essentia est origo, & fundamentum omnis perfectionis voluntatis diuinæ, vt patet suprà. *q. 1. quol. & in q. 7. & in 1. d. 8. q. 3.*

Quintò instatur sic: aliqua causa imperfectior est totalis causa propriæ operationis, Antecedens patet, quia ignis est totalis causa generandi alium ignem; similiter calor est totalis causa causandi calorem in subiecto. Consequentia patet, tum quia actio consequitur entitatem; ergo quando entitas est perfectior, & actio erit similiter. Tum, quia licèt Doctor. *in primo, dist. 3. q. 7.* dicat quòd ideo intellectus creatus non potest esse causa totalis actus intelligendi, quia est natus operari circa totum ens, & habet totum ens pro obiecto, tamen concedit quòd agens inferius potest esse totalis causa quia limitatum ad operandum, circa determinatam materiam. Sic in proposito arguo de obiecto, puta lapide, quòd potest immediatè causare notitiam sui, quia respicit & determinatam actionem, & determinatum receptiuum. Si ergo aliqua causa imperfecta est totalis causa suæ actionis, multò fortius obiectum perfectius erit totalis causa suæ operationis, siue notitiæ suæ.

Nota.

Sexto instatur sic; Intellectus in ratione obiecti actu intelligibilis causat notitiam sui intuitiuam in seipso, ergo aliquod obiectum est causa totalis sui actus. Antecedens patet, quia intellectus separatus perfectè seipsum cognoscit per essentiam suam, vt patet a Doctore, *in 2. dist. 7. q. 8.* Consequentia similiter patet, quia cùm intellectus sit simplex, & omnino ex natura rei indistinctus, non potest distingui in duo quorum vnum sit vt potentia, & aliud vt obiectum, vel totum causat vt potentia, vel totum causat vt obiectum; si secundò, habet, intentum; si primò, est contra Doctorem; qui vult quòd intellectus non sit totalis causa.

Septimò instatur, obiectum, vt totalis causa, potest immediatè causare speciem intelligibilem sui in intellectu sibi proportionato. Hoc patet à Doctore *præsenti q.* quare etiam non potest immediatè, vt totalis causa, causare notitiam sui, cùm hoc sit magis propria operatio eius, quam causatio speciei intelligibilis. Tum etiam, quia ex quo intellectus merè passiuè se habet respectu speciei intelligbilis, maximè quando illa causatur à merè obiecto intellectuali, siue spirituali, vt patet *præsenti q.* Sequitur quòd etiam respectu notitiæ obiecti merè passiuè se habebit, vel saltem est assignanda ratio diuersitatis.

Octauò instatur sic: Notitia obiecti est sic propria operatio obiecti, quòd vnitatem, specificationem, & distinctionem habet à solo obiecto, ergo talis notitia erit ab obiecto, vt totali causa. Antecedens patet à Doctore *in primo, dist. 3. q. 7.* consequentia patet, quia si talis notitia esset etiam ab aliquo alio quàm ab obiecto, tunc ab illo ita haberet vnitatem & distinctionem, sicut ab obiecto, quod est falsum.

Nono, aliquod obiectum continet virtualiter aliquem intellectum, ergo potest in illo intellectu immediatè causare notitiam illius intellectus vt totalis causa, & hoc & in ratione obiecti actu intelligibilis. Consequentia patet, quia aliter non contineret ipsum, vt totalis causa. Antecedens patet, quia fortè suprema essentia creata continet intellectum humanum, vel saltem ipse Deus continet.

Decimo instatur, intellectus seipsum mouet, potentialis causa ad notitiam sui, ergo & quemlibet alium, quem immediatè potest mouere, mouebit vt totalis causa, ad notitiam. Antecedens patet suprà. Consequentia etiam patet per illam propositionem Doctoris s. quòd *Quando aliquid mouet aliud immediatè quodlibet eiusdem rationis simili modo potest mouere.* Vide in prolo *q. 3.* & in secundo dist. nona, & vide quæ exposui circa illam propositionem.

Primum.

Secundò principaliter instatur, probando quòd intellectus sit totalis causa intellectionis obiecti. Primò quia si intellectus Diuinus, cùm sit formaliter infinitus, non sit totalis causa intellectionis obiecti, sequeretur quòd non esset infiniti vigoris, vt patet.

Secundò, voluntas ponitur totalis causa sui actus: ergo & intellectus. Antecedens videtur verum; Consequentia patet, quia intellectus intensiuè non est minoris perfectionis, quàm voluntas. Tunc etiam, quia vterque habet idem obiectum, & sub eadem ratione formali; ergo si voluntas est totalis, causa circa idem obiectum, sequitur quod similiter intellectus erit totalis causa.

Secundum.

Tertiò instatur, quia quantò potentia est perfectior, tantò perfectius operatur ergo si aliqua est in infinitum perfectior, sequitur quòd in infinitum perfectiùs operatur; sed non perfectius operaretur in infinitum, si se sola, & vt totalis causa, non operetur circa obiectum.

Tertium.

Quartò instatur; intellectus est potētia perfectissima inter potentias productiuas creatas; ergo specialiter debet habere propriam operationem, & sibi soli competentem; sed si non esset totalis causa intellectionis, tunc non esset perfecta, & propria operatio ipsius intellectus; patet, quia illa operatio dependeret ab alio extrinseco, sicut creare est propria operatio volūtati diuinæ, quia soli illi conuenit, & nulli alteri, nec totaliter, nec partialiter, sic in proposito

Quintò

Quintum. Quintò instatur sic: Aliquis intellectus creatus virtualiter continet aliquod obiectum; ergo potest esse causa totalis illius. Consequentia patet, quia continens virtualiter aliud, potest immediatè causare notitiam illius, vt patet à Doctore *quæst*.14.

Sextum. Sextò instatur: Aliquod ens imperfectiùs est causa totalis suæ actionis, vt suprà patuit; ergo à fortiori, intellectus erit causa totalis operationis propriæ, scilicet intellectionis obiecti. Si dicatur, vt dicit Doctor *in primo, dist*.3. *q*.7. quòd non potest poni causa totalis, quia respicit omne ens, &c.

Contrà. Quia voluntas similiter respicit omne ens, & tamen secundùm aliquos & fortè secundùm Doctor. ipsa ponitur causa totalis sui actus. Et posito quòd non ponatur causa totalis actus volendi, tamen respectu actus nolendi videtur quòd sit totalis causa, quia obiectum nolitionis est tantùm priuatio boni, vt patet à Doctore *in* 2.*dist*.25. Et sic talis priuatio nullius est actiua, vt patet.

Septimum. Septimò instantur sic: Intellectus vt potentia merè intellectiua, est causa totalis notitiæ sui; patet, quia à nullo alio causatur; perfectè enim seipsum intelligit, præsertim loquendo de intellectu separato; ergo saltem respectu suæ notitiæ erit totalis causa.

34. *Octauum.* Octauò instatur sic: Intellectus potest esse totalis causa notitiæ perfectioris; ergo & notitiæ imperfectioris. Consequentia patet per Doctorem *in* 1. *dist*.18. Potens producere perfectiùs, potest producere imperfectius eiusdem rationis. Si ergo intellectus potest, vt totalis causa, producere notitiam sui, quæ est satis perfectior notitia lapidis, & tamen est eiusdem rationis, sequitur quòd à fortiori poterit, vt totalis causa, producere notitiam lapidis; ergo obiectum non concausaret secum actiuè.

Nonum. Nonò instatur sic: Sicut se habet potentia factiua circa obiectum factibile, ita potentia operatiua circa obiectum suum. Sed potentia factiua circa suum obiectum se habet vt totalis causa, ita quòd obiectum non concurrit aliquo modo actiuè; hoc patet discurrendo in omnibus factiuis, calor enim, qui est potentia factiua circa calefactibile, merè actiuè se habet circa illud, sic quòd calefactibile nullo modo concurrit actiuè; ergo similiter potentia operatiua circa suum obiectum, imò hoc videtur à fortiori propter perfectionem potentiæ operatiuæ; ergo obiectum non concurrit actiuè cum potentia. Et similitudo inter potentiam factiuam & actiuam patet, quia vtraque respicit obiectum, circa quod operatur.

Decimum. Decimò, & vltimò instatur sic: Si intellectus diuinus moueretur à perfectissimo obiecto creato ad notitiam illius, etiam posito quòd moueretur, vt à partiali causa, vilesceret; ergo & intellectus supremus creatus, si moueretur ab obiecto imperfectiori se, tunc vilesceret; ergo talis intellectus etsi possit moueri ab obiecto perfectiori, vel æquali, non tamen ab imperfectiori, quia tunc vilesceret, sicut intellectus diuinus. Confirmatur, quia intellectus diuinus non dicitur vilescere, quando mouetur ab essentia diuina, vt patet à Doctore *in prol. quæst.pen. & d.*39.*& hîc in quodl.* & hoc est, quia mouetur ab obiecto formaliter infinito. Sic videtur dicendum in proposito, & sic patet ista conclusio.

Tertiò principaliter instatur, probando quòd intellectio obiecti non sit ab intellectu & obiecto, vt à duabus causis partialibus integrantibus vnam totalem. Et primò sic, quia accipio perfectissimum intellectum creatum, puta intellectum supremi Angeli, & accipio lapidem pro obiecto actu intelligibili intuitiue. Tunc sic, si intellectus ille non potest causare notitiam lapidis, nisi simul concurrat lapis actiuè ad huiusmodi intellectionem, sequitur quòd talis intellectus dependet à lapide, respectu suæ propriæ operationis, qualis est intellectio, quòd videtur multum vilificare intellectum illum supremum, scilicet, quòd non possit propriam operationem elicere, nisi in eliciendo simul concurrat tale obiectum imperfectissimum in operatione ad talem potentiam.

Secundò instatur, quia si intellectio lapidis simul dependet à lapide & intellectu, ergo includit relationem dependentiæ essentialis ad intellectum & lapidem; & tunc quæro, aut includit præcisè vnam terminatam ad intellectum & obiectum, aut aliam & aliam; non prima, quia eadem relatio numero non respicit duos terminos æquè primò; non secundò, quia tunc idem effectus numero pluribus dependentiis essentialibus simul dependeret, quod videtur impossibile, etiam apud Doctorem.

Tertiò instatur, quia tunc eadem intellectio æquè esset naturalis similitudo intellectus, sicut & obiecti; patet, quia Doctor *in præsenti, q.* probat obiectum esse causam actiuam intellectus, per hoc, quòd intellectio est naturaliter à potentia intellectiua, sicut ab obiecto, quod tamen Doctor non concedit. Et quòd sequatur, patet, quia Doctor *in præsenti, q. & in primo, dist*.3.*q*.7. probat obiectum concurrere actiuè ad notitiam sui, per hoc, quòd talis notitia specificatur ab obiecto. Cùm ergo magis intellectus sit causa talis notitiæ, sequitur quòd illa notitia æqualiter, vel magis specificabitur ab intellectu, quod tamen est falsum, nec à Doctore cõceditur, cùm sit idem intellectus respectu omnium intellectionum; ergo. Similiter sequitur quòd notitia æquè dependebit ab intellectu in ratione mensurabilis, sicut etiam ab obiecto, si talis notitia æquè causetur ab vtroque. Patet hoc, quia Doctor *in præsenti q.* per hoc probat notitiam dependere ab obiecto in ratione mensurabilis, quia causatur ab obiecto, siue quòd ideò obiectum est causa notitiæ, quia notitia dependet ab illo vt mensurabile; ergo cùm intellectus sit æquè, vel magis causa notitiæ, sequitur quòd talis notitia erit æquè mensurabilis ab obiecto, & tunc eadem notitia essentialiter refertur ad obiectum, & intellectum, quod est impossibile, vt suprà patuit.

Quomodo concurrat obiectum.

Quomodo notitia dependeat ab obiecto.

Quartò instatur, & quæro, si intellectio est necessariò à potentia & obiecto, aut ideò est, quia repugnat intellectui posse illam producere, & hoc nõ, quia intellectus est valde perfectior; ergo est tantæ actiuitatis, quòd potest eam producere; aut quia obiectum, vt necessariò concurrit, & hoc non, quia posita causa sufficienti alicuius effectus, potest poni effectus; modò si intellectus est ex se causa sufficiens notitiæ, puta lapidis, sequitur quòd lapide non concurrente actiuè, quod possit immediatè produci ab intellectu, nec apparet ratio manifesta, scilicet, quòd intellectus non sit sufficiens causa. 36.

Intellectio est actio immanens.

Quintò instatur, quia intellectio est actio immanens, vt supra patuit, *quæst.* 13. Ergo ad illam non concurrit obiectum actiuè, quia intellectio non recipitur in obiecto, vt patet, sed tantum in intellectu. Nec valet dicere, vt dicit Doctor *in primo, dist.* 3. *quæst.* 7. quòd quando concurrunt duæ causæ partiales ad eandem actionem immanentem, quod sufficit quòd recipiatur in vna earum. Sic est in proposito, quia intellectio recipitur in intellectu. Contrà, quia quando obiectum causat intellectionem, aut agit actione immanente, aut actione transeunte; non primò, quia illam non recipit; non secundò, quia tunc intellectio esset actio transiens, & sic eadem actio esset transiens, & immanens, quia vt esset ab obiecto esset transiens, & vt esset ab intellectu esset immanens, quod videtur omnino falsum.

Sextò instatur sic; si intellectus, & obiectum necessariò concurrunt vt duæ causæ partiales, aut concurrunt ex æquo, & æquè perfectè, aut non æquè perfectè, sed vna perfectius altera; non primò, tum, quia Doctor *hic & in primo, dist.* 3. *quæst.* 8. Vult, quòd vna sit principalis. Tum, quia tunc idem effectus indiuisibilis æquè perfectè esset ab vna, sicut ab alia, & per consequens, cùm sit indiuisibilis, posita vna, alia remota, adhuc effectus ille esset ab vna sola, aliter non esset æque perfectè ab vna, sicut ab alia. Sequitur secundò, quia tunc effectus haberet perfectius *esse* ab vna, quàm ab alia; ergo haberet aliquam perfectionem ab vna, quàm non haberet ab alia, aliter non esset perfectius, nec perfectius *esse* haberet ab vna magis, quàm ab alia. Et si aliquam perfectionem haberet ab vna, quam non haberet ab alia, tunc idem effectus numero non esset à duabus causis partialibus vnam totalem integrantibus, quia pono quòd intellectio illa sit causata æquè immediatè à duabus illis causis, ita quòd tota sit à duabus, & non ab vna sola.

37. Septimò instatur, & pono quòd intellectio sit causata ab intellectu, & ab obiecto intensa vt duo, & quòd obiectum semper agat æquè intensè, & secundùm totam virtutem, sicut dicit Doctor *in præsenti quæst. & in primo, dist.* 3. *quæst.* 7. Obiectum enim præsens agit simpliciter toto conatu, & secundùm totam eius virtutem. Deinde pono quòd intellectus magis conetur circa illam intellectionem iam causatam, quod est possibile, vt patet *præsenti quæstione*, puta quòd voluntas magis, ac magis firmet eum in tali cognitione, certum est tunc quòd illa intellectio sit intensior; ergo aliquis gradus intellectionis merè causatur ab intellectu, & non ab obiecto, tunc vltrà, ergo ille intellectus potest vt totalis causa, causare omnes alios gradus intellectionis præcedentes. Probatur. Tum, quia sunt eiusdem rationis cum gradibus sequentibus. Tum, quia si potest in gradum perfectiorem, à fortiori, potest in gradum imperfectiorem, vt patet; ergo tota intellectio potest esse à solo intellectu. Patet, quia ipsa secundùm omnem gradum potest esse ab intellectu, vt probaui; ergo & secundùm totum suum *esse*, hoc patet rectè consideranti.

Specularis hæc omnia.

Octauò instatur, & pono quòd lapis sit præsens intellectui Angeli in ratione obiecti actu intelligibilis. Si intellectio lapidis de nouo causatur in intellectu Angeli, quod est possibile secundum Doctorem *in secundo, dist.* 3. *quæst.* 11. Quæro à quo causatur, si ab intellectu solo habetur propositum; si ab intellectu, & lapide; contra, quia corpus non agit aliquid in alio, nisi approximetur illi localiter, hoc patet à Doctore *in præsenti quæst.* sed non potest approximari localiter intellectui Angeli, cùm ille intellectus non sit in loco circumscriptiuè. Tum etiam videtur mirabile quòd corpus merè materiale possit causare intellectionem, quæ est merè spiritualis.

Nonò instatur, quia si intellectio esset simul ab intellectu, & obiecto; tunc sequeretur quòd esset partim vniuocè producta, & partim æquiuocè. Vniuocè, quia ab obiecto, patet, quia ponitur naturalis similitudo obiecti; & æquiuocè, quia ab intellectu. Sed de hoc est inconueniens, quòd idem effectus numero partim sit æquiuocè productus, & partim vniuocè. Secus quando idem effectus est à pluribus causis essentialiter ordinatis, & totalibus, quia tunc secundum alium, & alium respectum ad aliam & aliam causam dicitur vniuocè & æquiuocè produci, vt patet à Doctore, *in primo, distinct. tertia, quæst.* 8. Sed non sic videtur, quando partialiter causatur ab vna, & partialiter ab alia.

Decimò instatur: Et pono quòd obiectum fiat ita perfectum, quòd contineat causalitatem potentiæ, hoc videtur possibile, quia licèt; sicut dicit Doctor quòd quantumcunque obiectum intendatur, nunquam erit formaliter potentia, tamen poterit continere virtualiter potentiam, quia si obiectum intenderet in infinitum, tunc virtualiter contineret intellectum; ergo & causalitatem eius, ergo à solo obiecto poterit causari notitia sui, in intellectu illo, quem virtualiter continet; ergo non apparet ista necessitas, scilicet quòd intellectus, & obiectum necessariò concurrant ad causandum simul notitiam obiecti. Et omnis pluralitas semper vitanda est, vbi non apparet manifesta necessitas ponendi talem pluralitatem.

Respondeo ad instantias contra primum. 38.

Responsio ad dubia.
Ad primum.

Ad primam concedo, quòd essentia diuina est perfectissima causa, vel quasi causa intellectionis tam sui, quàm omnium contentorum, & quòd perfectissimè causa, in suo tamen ordine causandi, & sic inter omnes causas, quæ tantùm partialiter causant, ipsa perfectissimè causat sic, quòd non est obiectum aliquod, quod ita perfectè moueat ad notitiam sui, & contentorum, sicut essentia diuina; non autem pertinet ad perfectionem essentiæ diuinæ, quòd ipsa sit totalis causa notitiæ sui, & contentorum respectu intellectus diuini, quia hoc sibi omnino repugnat. Sicut etiam ponitur, quòd ipsa perfectissimè causat effectum in creaturis in suo ordine causandi, scilicet quia ipsa ponitur simpliciter prima causa, & tamen apud Philosophos non conceditur quòd ipsa sola possit immediatè attingere omnem effectum, quem vt prima causa attingit, concurrentibus secundis causis, vt suprà patuit, *quæstione* 7. Sic dicendum est in proposito, esset benè imperfecta causa, si perfectissimè non posset causare notitiam sui, & contentorum, vt obiectum actu intelligibile, loquendo de modo causandi ipsius obiecti, vt obiectum est, quia vt sic, tantùm

quia vt sic, tantùm natum est partialiter concurrere,& non vt totalis causa.

Ad secundũ. Ad secundam concedo quòd quantò causa est perfectior, perfectiori modo causat, & si est infinita quantùm in se, potest infinitè causare,& sic perfectissimè, & sic concedo quòd essentia diuina perfectissimè, imò infinitè mouet intellectum diuinum ad sui notitiam. Sed cùm infertur, ergo vt totalis causa, negatur, quia hoc non pertinet ad perfectionem causæ obiectiuæ, quia causa obiectiua propriè tantùm partialiter concurrit, vt suprà dixi.

Possit tamen dici vnico verbo, ad ista duo argumenta, quòd essentia diuina est causa totalis notitiæ sui,& aliorum, & hoc formaliter, vel realiter. Nam ipsa per realem identitatem continet intellectum diuinum, & ideò ipsa realiter habet vnde possit causare omnem notitiam, tam sui, quàm omnium contentorum. Esset benè imperfectior, si cum illa necessariò concurreret alius intellectus realiter distinctus.

39. *Ad tertium.* Ad tertium concedo, quòd eo modo quo supplet vicem obiecti, quòd ipsum obiectum, si esset in se præsens,& posset immediatè mouere intellectum, eodem modo causaret notitiam sui, & contentorum. Cùm dicitur, quòd voluntas diuina potest se sola causare notitiam essentiæ diuinæ in intellectu meo. Dico, quòd hoc potest habere duplicem sensum. Primò, quòd præcisè suppleat vicem obiecti vt obiecti. Alio modo, quòd suppleat vicem obiecti simul, & potentiæ; primo modo non est verum, quia obiectum vt obiectum, non est natum esse causam totalem notitiæ, & sic non potest hoc modo supplere vicem. Secundo modo concedo, quia tunc ipse supplet vicem essentiæ vt obiecti,& intellectus creati vt potentiæ intuitiuæ, & hoc ideò est, quia ipsa continet intellectum creatum secundùm totam eius entitatem, & continet etiam essentiam secundùm perfectam identitatem, vt suprà patuit. Cùm infertur, ergo & essentia sic potest immediatè causare notitiam illam vt totalis causa; concedo, si tamen potest immediatè mouere intellectum creatum; eius oppositum probatum est suprà, *quæst.* 14. nec tamen sequitur, quòd tunc causet illam in ratione præcisè obiecti vt obiectum est, sed quia ipsa essentia est obiectum actu intelligibile formaliter productiuum notitiæ sui in intellectu creato, si tamen posset ipsum immediatè mouere, & continet virtualiter secundùm totam entitatem omnem intellectum creatum, tunc supplet vicem intellectus creati. Et sic eadem essentia vt est obiectum actu intelligibile, est partialiter motiua ad sui notitiam, & vt continet virtualiter intellectum supplet vicem potentiæ. Et patet melius, si essentia diuina causaret immediatè notitiam lapidis in intellectu Socratis, non suppleret vicem lapidis vt causa totalis, quia lapis vt obiectum actu intelligibile non mouet, nisi partialiter, eo ergo modo, quo lapis natus esset mouere, eo modo suppleret; nec similiter suppleret vicem intellectus Socratis vt causa totali, quia præcisè eo modo suppleret vicem potentiæ, quo ipsa potentia nata esset causare, & quia non esset nata causare, nisi tantùm partialiter, ideò eodem modo præcisè suppleret vicem potentiæ; patet ergo quomodo essentia causaret notitiam vt totalis causa, quia tantùm causaret supplendo vicem obiecti, & potentiæ eo præcisè modo, quo obiectum, & potentia concurrunt.

40. *Ad quartum* Ad quartum, patet ex dictis ad tertium.

Ad quintum Ad quintum, concedo quòd aliquod ens est causa totalis alicuius actionis,& tamen negatur quòd ens perfectius possit esse totalis causa suæ intellectionis. Et ratio diuersitatis potest assignari ex duobus.

Primò, quia est aliquis effectus, qui ex natura sua non potest esse nisi à duabus causis partialibus, vnam totalem integrantibus, vel ab alia causa perfectè virtualiter continente secundùm totam entitatem vtramque causam partialem; & patet, quia filius sic est à patre, & matre, vt à duabus causis partialibus, quod est impossibile esse ab vna earum; posset esse tamen immediatè à Deo, quia continet virtualiter causalitatem vtriusque causæ. Sic videtur dicendum de actu intelligendi, quòd sit talis entitas, cui repugnet esse totaliter ab obiecto, vel totaliter à potentia, sed præcisè competit sibi esse ab vtroque partialiter concurrente, vel ab aliquo continente virtualiter causalitatem vtriusque vt dixi de prole.

Secundò potest assignari ratio quasi à priori, quia intellectus, cùm sit potentia perfectior omni sensitiua necessariò habet aliquam operationem sibi propriam,& nullam habet, nisi actum intelligendi, qui actus, si non esset effectiuè à potentia, illa non diceretur operatio propria illius potentiæ; patet, quia tunc se haberet ad illam in pura potentia contradictionis, sicut calor in ligno non dicitur operatio, siue actio propria ipsius ligni, cùm tantùm se habeat ad illum in pura potentia receptiua. Et vltrà, quia intellectio obiecti dicitur etiam operatio propria illius; patet, quia illi soli conuenit, nam intellectio lapidis non conuenit homini;& non diceretur propria, nisi aliquo modo esset ab illo causata, vel saltem ab aliquo virtualiter continente ipsum; patet ergo quare intellectio non potest esse nec à solo obiecto, nec à sola potentia, sed tãtùm ab vtroque partialiter,& sic patet quomodo aliqua causa inferior potest esse totalis causa sui effectus,& tamen superior non poterit.

Ad sextum. Dico primò, quòd quando obiectum est distinctum præter opus intellectus, quòd tunc partialiter concurrit, & potentia similiter partialiter. 41. *Ad sextum.*

Dico secundò, quòd quando idem intellectus seipsum intelligit, quòd illa intellectio est partialiter causata ab intellectu, & partialiter ab essentia, cuius est talis intellectus, ita quòd illa essentia mouet intellectum suum ad sui notitiam,& omnium, quæ per identitatem continet, sicut etiam essentia diuina immediatè mouet intellectum diuinum ad sui notitiam, & omniũ per identitatem contentorum, & sic mouet in ratione obiecti, etiam ad notitiam sui intellectus; sic videtur dicendum in proposito. Et posito quòd nulla penitus esset distinctio præter opus intellectus inter obiectum, & potentiam, ita quòd idem penitus indistinctum esset obiectum intelligibile,& potentia intellectiua, tunc in isto casu diceretur quòd idem vt obiectum actu intelligibile esset realiter totalis causa notitiæ suæ, quæ notitia realiter reciperetur in ipso, & similiter vt potentia esset realiter totalis causa notitiæ, quæ reciperetur in tali potentia, nec tamen essent duæ causæ totales respe

respectu eiusdem notitiæ, imò tantùm vna in re, licèt ratione distinguerentur, idem intellectus vt realiter consideratum est obiectum, & potentia.

Ad septimũ. In Angelo est intellectus agens. Ad septimum. Dico primò, quòd fortè obiectum non potest vt totalis causa, immediatè causare speciem intelligibilem, quia etiam Doctor non negat intellectum agentem in Angelo, vt patet in *secundo, dist.* 3. *quæst.*11. *& dist.*9. De hoc aliàs dictum est.

Dico secundò, quòd posito quòd obiectum sit causa totalis speciei intelligibilis, loquendo de obiecto speciali. Dico túc, quòd non est simile de intellectione obiecti, & de specie intelligibili, quia intellectio ponitur operatio propria intellectus, vt suprà patuit, ideò necessariò concurrit actiuè ad illam, sed species intelligibilis non ponitur operatio propria intellectus, imò præsupponitur operationi propriæ, cùm pertineat ad memoriam, ideò se semper habet ex parte obiecti, & per consequens benè immediatè potest esse ab obiecto vt à totali causa, & non à potentia. Sed postea esset difficultas, quomodo obiectum possit immediatè causare speciem intelligibilem repræsentatem naturam vniuersalem. Dictum est *in secundo, dist.*3.*qu.*11. *& dist.*9.

42. Ad octauum responsum est *in secundo, dist.*3. *q.* 10. vbi ostendit quòd quamuis actus intelligendi esset ab intellectu etiam vt à causa principali, tamen vnitatem specificam habet præcisè ab obiecto vide in illis dubiis, quæ exposui ibi.

Ad nonum. Ad nonum. Dico primò, quòd nullum obiectum creatum continet virtualiter aliquem intellectum etiam infinitum, & hoc secundùm totam eius entitatem, de quo satis dictum est suprà, quæst.14. & *in secundo, dist.*3.*q.*10. Dico secundò, quòd hoc posito, scilic. quòd contineat virtualiter secundùm totam entitatem, adhuc non supplebit vicem in ratione obiecti vt totalis causa, vt suprà exposui, & dic hîc pariformiter, sicut suprà dictum est ad tertium.

Ad decimũ. Ad decimum, negatur quòd si potest seipsum mouere vt totalis causa, quòd quemlibet aliquãdo possit sic mouere. Et ratio, quia quando seipsum mouet ad notitiã sui, illa notitia est propria operatio realiter vnius & eiusdem rei, licèt diuersimodè consideratæ; sed quando mouet alium intellectum, tunc ille alius si debet habere illam intellectionem, vt operationem sibi propriam, requiritur necessariò quòd actiuè se habeat ad illum, vt suprà dixi, & ponuntur hîc distincta præter opus intellectus, ideò eadem operatio non potest dici propria vtrique, nisi vtrunque actiuè concurrat, & sic patet responsio.

Secundò principaliter respondet ad instantias contra secundum principale. Ad primam, dico sicut dixi ad primam contra primum dubium principale.

43. Ad secundum dico. Primò, quòd obiectum, saltem cognitio obiecti, concurrit ad actũ voluntatis, saltem partialiter, vt patet à Doctore *in* 2.*dist.*25. licèt non ita expressè affirmet, tamẽ hîc videtur affirmare ex hoc quod dicit, quòd fruitio in patria differt specie à fruitione in via, & hoc propter aliam & aliam præsentiam obiecti fruibilis, vt patet *in* 3.*d.*31. *& in* 4.*dist.*49. quod non esset verum, nisi obiectum actiuè se haberet ad actum voluntatis. Cùm dicitur de actu volendi. Dico, quòd si ille non causatur ab

Quomodo differat fruitio in patria à fruitione in via.

obiecto volibili, tamen erit partialiter causatus à notitia actuali illius obiecti, & hoc sufficit. Dico secundò, quòd tenendo, quòd voluntas sit totalis causa sui actus, nõ est simile de intellectu, & voluntate. Non enim Doctor concedit intellectum esse totalem causam actus intelligendi, quia sequeretur excessiua perfectio in ipso intellectu, quia ex hoc sequeretur quòd intellectus contineret virtualiter omnia obiecta intelligibilia, quia illæ intellectiones non ponerentur contineri virtualiter in illis obiectis, sed tantùm in ipso intellectu. Si enim obiecta ponerentur causæ necessariò concurrentes ad eorum notitiam, & intellectus posset notitiam illorum immediatè vt totalis causa causare, benè sequeretur quòd intellectus virtualiter contineret omnia intelligibilia, & sic posset esse infinitæ perfectionis, vt patet *in* 1.*dist.*2.*p.*1.*q.*1. *& in secundo, dist.*3.*q.*10. Sed ponit Doctor obiectum necessariò concurrere vt causa partialis, quia intellectus respicit ipsum obiectum absolutè; ergo si esset causa totalis, ex quo est etiam potẽtia receptiua, & sibimet optimè præsens, tunc posset immediatè causare notitiam omnis obiecti, etiam omnino absentis, vt patuit *in primo, dist.*3.*q.*7. Sed non esset sic de voluntate, quia ipsa non respicit obiectum absolutè, sed tantùm vt cognitum, cùm non possit elicere actum circa aliquod obiectum, nisi vt præcognitum; & ideò stante cognitione obiecti; potest voluntas esse immediata causa suæ volitionis; & hæc est principalis ratio quare Doctor ponit obiectum concurrere actiuè, & quare solus intellectus non potest esse totalis causa vltra alias causas à Doctore assignatas, minùs tamen euidentes, imò magis persuasiones, pro nunc non pertracto, sustinendo opinionem quòd voluntas sit totalis causa sui actus.

Quomodo concurrit obiectum intellectionem.

Ad tertium. Dico vt dixi ad primum contra primum dubium principale, & sic concedo quòd intellectus diuinus est causa perfectissima, & perfectissimè, & infinitè suo modo causat notitiam essentiæ in suo tamen ordine causandi, qui potentiæ conuenit vt potentia intellectiua, & talis ordo est præcisè partialiter causare.

Ad quartum concedo quòd intellectio est 44.
operatio propria intellectus, & cùm infertur quòd non esset propria, nisi esset totalis causa. Dico, quòd operatio propria potest multipliciter intelligi. Primò, quòd præcisè illi soli conueniat sic operari vt totalis causa operationis, sicut dicimus quòd creare soli Deo conuenit. Secundò dicitur propria, quia talis operatio modo speciali conuenit, & sic causare vermem est propria actio soli Deo, conueniens, vt præcisè causæ primæ, & perfectissimæ, & hoc modo nulli alteri conuenit: potest tamen conuenire causis secundis, non tamen eodem modo, licèt ponantur causæ etiam totales. Tertiò dicitur operatio propria, quæ licèt sit à duabus causis partialiter concurrentibus, erit tamen vtrique causæ propria, secundùm tamen alium & alium modum operandi, & sic intellectio dicitur propria operatio intellectus, quia soli intellectui conuenit sic operari in ratione potentiæ operatiuæ, & obiecto conuenit in ratione obiecti operatiui. Concedo ergo quòd intelligere est propria operatio intellectus sic, quòd nulli alteri conuenit sic operari in ratione potentiæ operatiuæ, & tamen

cum-

cum hoc etiam stat quòd sit operatio propria ipsius obiecti modo præintellecto.

Ad quintum. Dico primò, quòd nullus intellectus creatus continet virtualiter aliquod obiectum realiter distinctum, & hoc secundùm totam eius entitatem, vt exposui suprà, *quest.* 14. *& in secundo, dist.* 3. *q.* 10. Dico secundò, quòd hoc concesso, quòd tunc potest supplere vicem obiecti modo præexposito suprà.

Ad sextum, patet responsio suprà quare, scil. intellectio necessariò est tam ab obiecto, quam à potentia, nec illa ratio adducta per Doctorem est præcisa ratio, quare intellectus non ponitur totalis causa, sed est vna bona congruentia, vt patet intuenti, sed prima ratio assignata est multum euidens, vt patet ibi.

Ad septimum patet responsio suprà.

Ad octauum patet similiter responsio. Et vltrà dico, quòd intelligitur dictum Doctoris de effectu eiusdem rationis, id est, eiusdem speciei, quia ignis est nobilior forma substantiali aquæ, & tamen non sequitur quòd si potest producere formam substantialem ignis in aliqua materia, quòd etiam possit producere formam substantialem aquæ. Sic in proposito, nam notitia intellectus differt specie à notitia lapidis.

Ad nonum, negatur similitudo illa de potentia factiua, & operatiua, quia factiua præcisè respicit passum vt receptiuum.

Ad decimum dico, quòd diceretur intellectus diuinus vilescere, quia est formaliter infinitus, & ideò non posset recipere aliquid de obiecto, etiã infinito realiter distincto, quia hoc esset imperfectionis. Sed nõ est sic de intellectu creato, cũ sit finitus, & limitatus. Sed de hoc aliàs patet.

45. Ad instantias contra tertium principale. Ad primam dico, quòd dependere ab alio in causando contingit multipliciter. Primò, quòd habeat virtutem ab alio & motionem, siue causalitatem ab illo. Secundò, quòd habeat propriam causalitatem, & non in essendo, nec in causando ab alio dependeat, sed tamen se solo non possit attingere effectum, vel quia talis non est natus esse præcisè ab vno illorum. Vel quia effectus est operatio est virtutis, vt suprà dixi. Primo modo sonat imperfectionem, sed non secundo modo, quia tunc essentia diuina, vel intellectus diuinus diceret imperfectionem, cùm sola essentia non possit causare intellectionem sui, nec simul intellectus diuinus, vt suprà patuit. Sic in proposito, posito quòd Angelus agat actiuè, partialiter tamen, & lapis similiter, tunc talis intellectus respectu notitiæ lapidis esset imperfectus ex hoc solo, quòd causat effectum communem, esset tamen imperfectio in illo intellectu, recipiendo nouam intellectionem partialiter ab ipso lapide, quia tunc se habet in potẽtia passiua receptiua respectu lapidis partialiter causantis intellectionem sui in intellectu angeli. Dico secundò, quòd nõ est inconueniens ponere talẽ imperfectionem in Angelo, quia ex quo nõ est simpliciter illimitatus, nec formaliter infinitus nõ potest virtualiter cõtinere omne intelligibile secundùm totã eorũ entitatẽ, & ideò non est mirũ, si ad cognitionẽ aliorũ obiectorum à se recipiat aliquã perfectionẽ vt à causa partiali, & minùs principali, esset tamen inconueniẽs, si intellectio, quã Angelus habet de seipso esset causata etiam partialiter ab aliquo alio ente creato; quia tunc non haberet ex sua naturali perfectione vnde seipsum posset cognoscere.

Dependere ab alio potest intelligi multipliciter.

Cum Angelus non sit infinitus est aliqua imperfectio in ipso.

Ad secundam dico, quòd sunt plures dependentiæ particulares, sicut & plures causæ partiales, & vna totalis aggregata ex illis pluribus. Et cùm dicitur, quòd est impossibile idem pluribus dependentiis dependere per rationem Doctoris. Dico, quòd loquitur de pluribus dependentiis totalibus, quibus totaliter dicitur à pluribus dependere; nec loquor de totalibus, quæ sunt ad plures causas totales essẽtialiter ordinatas, quia de talibus loquẽdo idẽ potest pluribus dependẽtiis dependẽre, vt exposui *in* 1. *d.* 2. *p.* 1. *q.* 1.

Ad tertiam dico, vt dixi *in* 2. *d.* 3. *q.* 9. *vel.* 10. vbi exposui, quia intellectio habet vnitatẽ specificam ab obiecto, & non à potentia. Et cùm probatur per hoc, quia Doctor ex hoc probat quòd est obiectum causa effectiua intellectionis, quia est naturalis similitudo. Dico, quòd non est causa præcisa ista; ideò est naturalis similitudo, quia est causa eius; patet, quia si esset illa cognitio aliunde causata, adhuc esset naturalis similitudo, sed dicitur naturalis eius similitudo, quia vt à se habet *esse* à tali obiecto, vel ab aliquo supplente vicem illius dicitur naturalis eius imago & similitudo, & non habet hoc ab intellectu, cùm sit idem intellectus omnium. Hoc idem dico de aliis, scilicet mensura, & specificatione, nec valet ista consequentia, intellectio est causata ab aliquo particulariter, ergo est eius similitudo naturalis, vel mensuratur ab illo; quia requiritur non simpliciter causari, sed sic causari, vt suprà dixi. 46.

Ad quartam dico, quòd quamuis intellectus sit perfectior intellectione, non tamen sequitur quòd possit eam causare vt totalis causa, nec similiter sequitur de obiecto, posito quòd sit perfectius intellectione, quia etiã Angelus est perfectior forma ignis, & tamen non potest eam causare. Dico ergo quòd ratio est, quia talis intellectio est operatio propria tam potentiæ, quã obiecti, ideò vnũ illorũ nõ potest esse totalis causa, nisi cõtineret aliud secũdùm totã suã entitatẽ.

Intellectus est perfectior intellectione.

Ad quintam dico, quòd est actio immanens, eo modo, quo exposui suprà, *q.* 13. Cùm quæritur de obiecto, aut agit actione immanente, aut trãseũte? Dico, quòd immanente, quia agit partialiter intellectionẽ, quę est recepta in altera causa Dicitur enim immanens, vt cõparatur ad causã principalẽ. Potest etiã concedi, quòd actione trãseunte, quia illa intellectio non recipitur in obiecto, & concedo quòd secũdùm aliũ, & aliũ respectũ dicitur trãsiẽs, & immanẽs. Trãsiẽs quidẽ, vt cõparatur ad obiectũ, in quo nullo modo recipitur. Immanẽs verò, vt cõparatur ad potẽtiã, in qua recipitur. Et hoc nõ est aliquo modo inconueniens. Et sic patet quomodo eadem intellectio dicitur transiens, & immanens.

Ad sextam dico primò posito quòd concurrat ex æquo, nõ sequitur quòd possit esse ab vna sola. Cùm dicitur ęquè perfectè est ab vna, sicut ab alia. Dico, quòd si intelligatur æquè perfectè ab vna, sicut ab alia, id est, quòd ęquè dependeat in *esse* ab vna, sicut ab alia, partialiter tamẽ ab vtraque cõceditur. Si verò intelligitur æquè perfectè ab vna, sicut ab alia, i. quòd secundũ totũ *esse* sit ęquè perfectè ab vna, sicut ab alia. Dico quòd nec ab vna, nec ab alia est secũdùm totũ *esse*, sed ab vtraque simul & totaliter ab vtraque simul, sed partialiter ab vtraque seorsũ. Dico secundò, 47.

quòd communiter vna causa est principalior alia. Et cùm infertur, quòd intellectio habet aliquam perfectionem à principaliori, quàm non habet à minus principali. Dico, quòd hoc non sequitur, sicut etiam patet de eodem effectu numero, qui dependet à pluribus causis essentialiter ordinatis, qui perfectius producitur à superiori, quàm ab inferiori: & tamen totus effectus est etiam ab inferiori; sic in proposito intellectio etiam in infimo gradu, profectiùs producitur ab vna causa, quam ab alia, vt patet.

Ad septimam dico primò, quòd aliud est loqui de intellectioni absolutè, & aliud de intentione eius: quia benè intellectio obiecti absolutè dependet ab obiecto & potentia, quia ipsa nullo modo potest haberi sine obiecto & potentia, & concedo quòd stante intellectione obiecti potest intendi, & non ab obiecto, quia obiectum producendo illam in primo instanti produxit secundum totam virtutem, & conatum, partialiter tamen & potest intendi per maiorem conatum intellectus, quia quantò intensiùs, & firmius figitur in obiectum, tantò illa intellectio intenditur; an modò ab intellectu, an à voluntate imperante, & firmante ipsum intellectum, visum est *in secundo dist.* 42. Concurrit ergo obiectum necessariò ad intellectionem etiam intensam, loquendo de intentione pertinente ad ipsum, puta quòd intellectio nata est produci intensa vt octo quando obiectum, & intellectus agens toto conatu, & secúdùm totam virtutem. Modò pono quòd intellectus non agat secundùm totum conatum, & obiectum secundùm totum conatum, tunc intellectio producitur intensa vt sex, ita quòd intellectio intensa vt sex est ab obiecto, & intellectu, & principaliùs ab intellectu, & post illa eadem intellectio intenditur præcisè per maiorem conatum intellectus. Non enim est necesse obiectum concurrere ad omnem gradum intensionis ipsius intellectionis. Exemplum patet in simili. Pono, quòd voluntas eliciat actum amoris, cùm obiectum amabile, & in primo instanti non eliciat secundùm totum conatum, & post continet eundem secúdùm totum eius conatum, patet, quòd tunc præcisè intendit illum actum. Pono etiam quòd voluntas eliciat actum amoris secúdùm totum conatum non tamen habituata, & post continuet eundē actum vt habituata, puta quòd infundatur habitus, qui concurrat actiuè ad eundem actum, tunc patet quòd ille idem actus vt elicitus à voluntate vt habituata erit intentior, quàm vt elicitus ab eadem non vt habituata, eliciente tamen vtrobique æquali conatu. Sic videtur dicendum in proposito, quòd aliquis gradus intensionis potest esse propter maiorem conatum intellectus.

Doctrina singularis.

Cùm infertur, si aliquis gradus potest causari à solo intellectu: ergo & quilibet alius præcedens, cum sint eiusdem rationis cum illo. Dico, quòd hoc non sequitur. Et patet in simili. Voluntas potest non habituata elicere actum intensum vt sex, & hoc secundùm totum suum conatum, & habituata potest ipsum producere vt octo intensum, ergo voluntas potest non habituata producere actum vt octo patet, quia omnes gradus intensionis sunt eiusdem rationis, & tamen hoc non sequitur, quia habituata potest producere actum intensiorem, quàm non habituata, vt patet à Doctore, *in primo, dist.* 17. *& in tertio, dist.* 17. Non valet ergo, potest elicere aliquem gradum, ergo quemlibet eiusdem rationis. Et cùm vltrà probatur, si potest producere gradum perfectiorem, ergo & imperfectiorem eiusdem rationis. Dico quòd aliud est addere gradum intellectioni præ existenti, & aliud est producere ipsum vt perfectiorem. Intellectio enim intensa vt octo includit necessariò omnes gradus præcedentes. Concedo ergo quòd si intellectus potest producere intellectionem intensam vt octo sic quod totam producere, quòd etiam poterit producere imperfectiorem, si agit cum maiori conatu. Sed modò negatur quòd intellectus etiam secundùm totum conatum possit producere intellectionem obiecti intensam vt octo immo nec vt sex, quia tunc produceret totam intellectionem obiectò non concurrente. Si dicatur, quòd Doctor concedit *in secundo, distin.* 18. quòd si causa potest producere effectum perfectum, quòd potest producere effectum imperfectiorem eiusdem rationis. Dico, quòd hoc verum est, quòd si intellectus meus potest vt totalis causa producere intellectionem lapidis perfectè vt octo ita quòd producat totum illum effectum, quod etiam potest producere intellectionem lapidis imperfectiorem, si agit cum minori conatu, & sic Doctor intelligit. Dico secundò, quòd fortè posset concedi, quòd obiectum etiam conuenit ad intellectionem secundùm omnem gradum, quia intellectio dependet continuè tam ab obiecto, quàm ab intellectu. Sed de hoc non est ita certum, & ideò prima responsio est probabilior.

Speculare diligenter.

Ad octauam. Dico primò, quòd quando Doctore hic *in præsenti quæst.* dicit quòd corpus non agit effectum, nisi approximetur localiter, & quòd non dicit secundùm intentionem propriam, si tamen intelligit de approximatione locali circumscriptiua, ita quòd passim sit etiā in loco circumscriptiuo, quia expresè vult *in 2. distin.* 29. quòd lapis possit immediatè mouere intellectum Angeli ad sui notitiam, qui tamen non est in loco circunscriptiuo. Dico secundò, quòd corpus dicitur approximari localiter, non tamen circumscriptiuè, quia non potest passum in quod agit intellectionem sui esse in loco circumscriptiuè, sufficit tamen quòd passum sit in loco naturali definitiuo, quia non potest in quocunque distantia agere in intellecum vt patet à Doctore *in secūdo, & in quarto, distin.* 25. Corpus etiam vt agit effectum corporalem approximatur passo localiter, ita quòd oportet passum esse in loco circumscriptiuo, sed non sic est quando agit effectum spiritualem, qualis est intellectio obiecti. Et sic patet, quia si poneretur lapis extra vniuersum, ita quòd nullo modo esset in loco circumscriptiuè, vel quòd Deus conseruaret lapidé, & non in loco quod Deus posset facere, vt suprà patuit, q. 11. Patet quòd lapis posset mouere intellectum ad sui notitiam, & sic causare partialiter effectum spiritualem, non tamen corpus posset immediatè vt causa totalis causare aliquem spiritualem effectum. Sed de hoc aliàs erit sermo.

Ad

Ad nonum dico, quòd non habito pro inconuenienti quòd idem effectus secundùm alium, & alium respectum ad aliam & aliam causam, sicut etiam patet de effectu producto à pluribus causis essentialiter ordinatis, qui dicitur æquiuocè produci à causa prima, sed à causis remotioribus, & vniuocè produci à causa proxima, vt patet de homine, qui producitur à Deo à Sole, & ab homine, sic in proposito; non enim est maior ratio de pluribus causis totalibus essentialiter ordinatis, quàm de pluribus partialibus integrantibus vnam totalem. Dico secundò, quòd intellectio est effectus æquiuocus, tam respectu obiecti, quàm respectu intellectus. Cùm dicitur, quòd intellectio est similitudo obiecti naturalis. Dico, quòd propter hoc non sequitur quòd sit effectus vniuocus, quia requiritur, quòd sit similitudo in natura, id est, quòd causa, & effectus sint eiusdem perfectionis specificæ; modò obiectum & intellectio non sunt huiusmodi. Sed dicitur intellectio similitudo naturalis obiecti, quia quasi eius imago ponitur per imitationem, cum per ipsam obiectum cognoscatur.

Intellectio est effectus æquiuocus.

Ad decimam responsionem quære alibi. Sunt etiam in isto articulo multæ difficultates, sed istæ pro præsenti sufficiant.

SCHOLIVM.

Primum dictum huius literæ, intellectus beatus potest habere verbum de creatura cognita in proprio genere; quia hoc potest in via, nec impeditur in patria (de quo vide 2. d. 3. q. 11. & 4. d. 45. q. 2.) & intellectus possibilis eodem modo concurrit ibi, & hic. Secundum videtur ibi non esse verbum proprium de creatura visa in essentia; primò, quia non attingeretur immediatè per notitiam in essentia. Secundò, non haberetur secundùm propriam speciem. Tertiò, de ipsa essentia diuina non habet beatus verbum. Impugnat has tres rationes, alijs quinque in fauorem oppositæ partis; sed respondet ad impugnationes præter duas posteriores, quarum habetur responsio ex 3. d. 14. qu. 2. fine, vbi vt problema admittit Doctor posse vnum actum esse infinitorum obiectorum, Deo sic volente. Tertium, hîc dubium videtur manere, an creatura in essentia videatur eodem actu, quo videtur essentia, vel alio distincto. Mihi videtur longè facilius, quòd distincto: de quo tamen Doctor nihil resoluit.

Articul. 2

21. DE secundo articulo dico[a] quòd intellectus beatus potest habere verbum de creatura cognita in genere proprio; & ad formationem illius verbi ponendum est intellectum possibilem sic se habere tunc, sicut se habet nunc ad formationem verbi: quod habet de obiecto nunc quia secundum August. 7. de Ciu. c. 30. *Sic Deus res, quas condidit, administrat, vt eas proprios motus agere sinat.* Igitur remanebit in patria naturalis, actio quæ nata est competere naturæ secundùm suam perfectionem.

Sinit Deus creaturas agere proprios motus.

Sed de creatura visa in essentia diuina dubium est, an intellectus beatus habeat de ea verbum proprium: quòd si sic, consimiliter dicendum esset de intellectu possibili in formatione verbi de creatura visa in esstia diuina, sicut de visa in proprio genere dictum est.

An de creatura visa in essentia diuina, formatur verbum

Sed posset dici, quòd non est ibi verbum de obiecto viso in essentia diuina; tum quia habens verbum immediatè attingit obiectum, cuius est verbum; lapis enim visus in essentia non immediatè attingitur, vt obiectum per actum visionis, quia sic videtur in genere proprio: sed ibi sola essentia diuina immediatè attingitur,[b] quia ipsa sola primò mouet, & per consequens ad seipsam attingendam.

Præterea: [c] Verbum proprium alicuius gignitur de scientia, siue propria specie ipsius obiecti, nunc autem in memoria intellectus Beati [d] non est scientia propria, vel species lapidis, vt videtur in verbo, quia per illam non videtur nisi in genere proprio.

Item, eodem actu [e] videtur essentia diuina, & res in ipsa: sed de essentia visa non habet intellectus videns verbum, quia tunc non videret illam immediatè: igitur nec habetur verbum de re visa in ipsa essentia.

De essentia diuina non habet beati verbum.

22. Contra ista motiua [f] arguitur contra primum, etsi per principium cognoscatur conclusio: tamen ipsa potest cognosci immediatè in ratione obiecti: quia discursus non terminatur præcisè ad illud, quod fuit principium discurrendi: quia tunc ab illo adhuc esset vlterius discurrendum, nec per consequens esset discursus terminatus: nunc autem conclusio de se est terminus discursus syllogismi demonstratiui; igitur illo discursu terminato stat intellectus in cognitione immediata conclusionis; pari ratione, licèt essentia diuina moueat priùs ad videndum seipsam, tamen quia est motiuum illimitatum, mouet secundò ad videndum creaturam: in termino igitur illius motionis intellectus potest videre creaturam vt obiectum immediatum.

Conclusio cognoscitur immediatè, etsi cognoscatur per principium

Contra secundum sic: Ad gignendum verbum proprium alicuius obiecti sufficit memoria perfecta siue actualiter, siue virtualiter continens illud obiectum, sicut

Ad verbū sufficit memoria continens obiectum formaliter, vel [illegible]

per notitiam habitualem principij potest gigni actualis cognitio conclusionis, licet illa memoria non sit huius obiecti formaliter, & propria; sed eius virtualiter contentiua: sic intellectus beati habens essentiam diuinam actualiter præsentem, vt intelligibilem, habet memoriam propriam respectu visionis illius essentiæ: & cum hoc memoriam perfectam virtualiter contentiuam visionis creaturæ; quia sicut virtualiter continet in entitate, sic in cognoscibilitate: beatus igitur habet memoriam, siue scientiam in memoria sufficientem ad gignendum proprium verbum lapidis, nec sequitur in ista secunda, sicut nec in prima ratione, quòd illa visio sit rei in proprio genere, quia visio in proprio genere est per rationem videndi acceptam à creatura aliqua.

Contra tertium motiuum: ille actus non est propria cognitio alicuius obiecti, qui potest stare in intellectu, & tamen illud obiectum omnino non esse cognitum: nunc autem visio essentiæ diuinæ potest stare eadem in intellectu beati, & tamen lapis non videri ab ipso; igitur, &c. Probatio maioris: quia proximum formale in intellectu ad hoc, vt obiectum sit sibi cognitum, est ipse actus cognoscendi illud obiectum sibi inhærens, & proxima ratio formalis non videtur posse in esse alicui sine illo, cuius est ratio formalis, sicut albedo non potest in esse alicui, nisi illud sit album.

An vno actu videtur essentia, & creatura.

Præterea. Pari ratione idem actus visionis esset ipsius essentiæ, & cuiuscunque creati visi in ea, & ita vnus actus finitus posset esse infinitorum obiectorum possibilium videri in ipsa: quia qua ratione non repugnat vnum actum esse duorum, vel trium obiectorum, pari ratione nec quorumcunque obiectorum.

Item, non patet necessitas illius consequentiæ: si eadem est visio essentiæ diuinæ, & lapidis: igitur si est verbum lapidis, est verbum essentiæ.

g Ad primum istorum diceretur, quòd illud, quod cognoscitur per aliud, benè potest immediatè cognosci. Sed sic si cognoscatur præcisè in illo, sicut intellectus diuinus præcisè cognoscit creaturam in essentia sua, & non per illam creaturam, vt obiectum immediatum, quia tunc intellectio eius vilesceret.

Consimiliter dicitur de visione, h quam beatus habet in verbo de creatura.

Ad secundum diceretur, i quòd essentia diuina non est in memoria creata beati aliquo ordine, priùs quàm in intelligentia: quia non causatur aliqua forma in intellectu beato repræsentans illam essentiam.

Visio creaturæ in essentia fit a voluntate Dei.

Sed primum quod causatus in intellectu beato est ipsa visio, illa autem causatur in ipsa intelligentia.

Vel aliter diceretur, quòd illa visio immediata causatur à voluntate diuina, sicut dictum est in quæstione proxima præcedente, & consimiliter visio lapidis, & per consequens neutra gignitur à memoria, non solùm ipsius videntis, sed nec ab aliqua memoria

Contrà: intellectio essentiæ diuinæ continet virtualiter intellectionem lapidis: igitur ista intellectio gignit illam, & tunc illa est verbum.

Respondeo, intelligentia non gignit; Vel potest dici, quòd vtraque visio immediatè causatur à voluntate diuina.

Ad tertium, illud videtur æquè concludere, quod non est idem actus intellectus diuini respectu essentiæ suæ, & obiecti secundarij, quod omnes negant. Vnde maior rationis est neganda, nisi intelligatur de primo obiecto.

Ad alia, quære alibi.

ADDITIO.

Ad alia duo argumenta responsio potest haberi in 3. dist. 14 quæst. 2. quasi in fine. Ibi potest dici, quòd conclusio ista posset, &c. Ideò conceditur totum primum argumentum: & si inferatur: igitur eadem erit visio intellectus beati cum visione intellectus Dei, negatur consequentia, quia intellectus Dei habet visionem obiectorum secundariorum necessario per se & compræhensiuè ex perfectione sua, & sui obiecti primarij naturaliter omnia repræsentantis ei: sed intellectus beatus creatus habet visionem per accidens obiectorum secundariorum, quia illa per accidens intelligit, scillicet mediante essentia ostendente sibi illa liberè, & contingenter, ideò actus beati nullam perfectionem accipit ab illis obiectis, sed tota eius perfectio est ab essentia visa, & illa ostendente.

An vnus actus possit esse infinitorum obiectorum.

Ad aliud, dicitur quòd argumentum valet, & consequentia tenet, si sit vnus & idem actus visionis essentia & aliorum obiectorum: si autem sit alius, & alius actus, consequntia nulla est.

COMMENTARIVS.

50. a DE *secundo articulo principali.* Dicit quod *intellectus beatus potest habere verbum de creatura cognita in genere proprio,* &c. Et hoc magis patuit in secundo, *distin.* 3. *q.* 11. *& in* 4. *dist.* 45. *&* 49. Nam beatus stante actu perfecto beatifico potest perfecte cognoscere res in genere proprio, sic quòd talis cognitio potest immediatè causari ab intellectu beati, & ab ipsa creatura, & terminari immediatè ad ipsam creaturam in se, & hoc non solùm abstractiue per species innatas, loquendo de intellectu Angelico, & hoc respectu quiditatum, & per species de nouo acquisitas respectu singulatium, vt patet à Doctore *in secundo, dist.* 3. *q.* 11. Et similiter anima beata potest per species, quas priùs acquisiuit, dum esset in corpore, & per species de nouo acquisitas in patria, sed etiam potest intuitiuè de nouo cognoscere creaturam in se, vt patet *in secundo, distin.* 3. *q.* 11. *& dist.* 9. *& in* 4. *dist.* 45. *&* 49. Modò cognita perfectè creatura in se, est verbum eius perfectum, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 27. *q.* 1. Vel saltem non est sine verbo, quia si teneatur quòd verbum propriè est cum actu reflexo super actum rectum, & super obiectum cognitum actu recto, vt cùm video me videre creaturam, tunc talis cognitio, quæ dicitur verbum, non erit sine actu recto. Tamen Doctor *in primo dist* 27. *vult.* quòd cognitio perfecta obiecti sit verbum.

Quomodo anima beata possit cognoscere creaturam in se.

b *Sed ibi sola essentia diuina immediatè attingitur, quia ipsa sola primò mouet, & per consequens ad seipsam attingendam.*

Hæc litera est ponderanda, non enim essentia vt essentia mouet intellectum creatum, vt patuit suprà, *q.* 14. *art. vlt.* Sed tunc diceretur propriè verbum proprium essentiæ diuinæ, si illa immediatè moueret ad sui visionem, quæ immediatè attingeretur.

c *Præterea; Verbum proprium alicuius gignitur de scientia, siue propria specie ipsius,* quia accipiendo *verbum* pro perfecta notitia obiecti abstractiua illa gignitur ab intellectu, & specie intelligibili, quæ species dicitur scientia habitualis, sicut supra dictum est, si verò accipitur verbum pro visione, siue pro notitia intuitiua obiecti, tunc dicitur gigni ab intellectu, & obiecto in se præsente, quod obiectum in se præsens potest etiam dici scientia habitualis, vt aliàs exposui. Vult ergo dicere quòd verbum proprium obiecti gignitur de scientia propria illius obiecti, accipiendo *scientiam* pro scientia habituali altero prædictorum modorum.

d *Nunc autem in memoria intellectus Beati non est scientia propria, vel species lapidis;* patet quia intellectus beatus, vt huiusmodi, nec habet lapidem in verbo in se præsentem, quia tunc non esset ei præsens, vt in verbo, nec habet speciem intelligibilem causantem notitiam absolute lapidis, vt in verbo, quia licèt possit habere speciem intelligibilem lapidis causantem notitiam eius in genere proprio, non tamen

51. causantem, vt in verbo, quia vt in verbo non est lapis natus sic cognosci, per illam enim solùm cognoscitur in genere proprio.

e *Item eodem actu videtur essentia diuina,* &c.

Et nota, quod aliquid dicitur immediatè cognosci multipliciter sicut multipliciter dicitur aliquid immediatè cognosci. Dicitur aliquid immediatè cognosci, vel per mediú nó vt cognitú, & sic obiectú cognoscitur per speciem intelligibilem tanquàm per medium non cognitum, vt patet. Sic similiter cognoscitur essentia diuina per voluntatem suam, tanquàm per medium non cognitum, sed per rationem formalé causandi notitiá claram essentiæ diuinæ; vel cognoscitur per medium vt cognitum, id est, per obiectum, vt necessario prius cognitum, sicut conclusio cognoscitur per principium, vt per medium cognitum, vt suprà prolixè exposui *q.* 14. Sic per oppositum dicitur aliquid immediatè cognosci, vel quando non cognoscitur per mediú non cognitú, sicut Franciscus quádo intuitiue videtur in se túc immediatè cognoscitur quia nó cognoscitur per aliud, quod sit ratio cognoscédi, sed per rationé propriá & immediatá, ita quòd talis notitia immediatè causatur à Francisco, & ab intellectu, ita quòd ibi non requiritur aliquod medium, nec vt cognitum, nec vt non cognitum. Et sic similiter essentia diuina immediatè cognosci ab intellectu diuino quia ipsa immediatè mouet intellectum suum ad sui notitiam. Dicit ergo Doctor quòd essentia diuina, non videtur immediatè ab intellectu beato, quia tunc ipsa immediatè moueret intellectum illum, sed tantú videtur immediatè, accipiendo *mediatè*, pro medio non cognito, quia scilicet videtur mediante voluntate sua causante huiusmodi visionem, vt patuit suprà *q.* 14. Nec etiam videtur ab intellectu beato mediatè, accipiendo *mediatè* pro medio, vt cognito, quia tunc tale medium contineret illam virtualiter, vt patui. *q.* 14. Modò verbum propriú alicuius obiecti requirit quòd habeat esse per motionem illius obiecti, vt patet suprà *q.* 14. Si ergo beatus non habet verbum proprium de essentia diuina, multò minùs habebit de lapide viso in essentia, quia sicut essentia, vt essentia, non mouet immediatè intellectum beatum creatum, multò minus lapis, ibi visus mouebit.

f Doctor hunc instat contra has rationes, quibus probauit quòd Beatus non habet verbum de creatura, vt visa in essentia Diuina. Et primò contra primam sic. *Et si per principium cognoscatur conclusio, tamen ipsa potest immediatè cognosci,* &c. pari *ratione, licèt essentia diuina moueat prius ad videndum seipsum, tamen quia est motiuum illimitatum mouet, secundo ad videndum creaturam in termino igitur illius motionis intellectus potest videre creaturam, vt obiectum immediatum,* patet, quia prius habita visione essentiæ diuinæ potest intellectus immediatè attingere obiectum secundarium, & sic firmari in cognitione illius. 52.

g Respondet ad istas instantias. Ad primá, dicit quòd *illud, quod cognoscitur per aliud, benè potest immediatè cognosci.*

Nota, quòd cognosci aliquid immediatè est cognosci illud in se, id est, quòd cognitio terminatur ad illud, vt in se præsens, posito ergo quòd talis cognitio sit per aliud, scilicet, quod sit causata ab alio, tamen terminatiuè non est per

per aliud. Sed cognitio Intellectus diuini, qua cognoscit creaturam, licèt sit per aliud, id est, per causata, vel quasi causata ab essentia diuina, tamen talis cognitio non terminatur immediatè in creaturam, scilicet vt in se præsentem, quia tunc non cognouisset eam ab æterno cum non fuerit in se præsens ab æterno, sed præcisè cognoscit eam, vt præsentem in essentia diuina, id est, quòd nullo modo est præsens intellectui diuino in ratione obiecti terminatiui, nisi præcisè ratione essentiæ diuinæ per quam omnia obiecta secundaria sunt præsentia intellectui diuino.

Intellectus diuinus dicitur vilescere dupliciter.

Nota etiam, quòd intellectus diuinus dicitur vilescere dupliciter. Primò, cognoscendo creaturam mouetur ab ea recipiendo cognitionem illius ab ipsa, vt à causa partiali, quia tunc intellectus se haberet passiuè respectu illius. Secundò vilescit quando eius cognitio terminatur ad creaturam, vt in se, quia tunc non habet creaturam præsentem in ratione obiecti terminatiui, nisi præcisè ratione creaturæ; & sic præsentia talis obiecti esse præcisè à creatura, quod est inconueniens.

53. *Essentia diuina est obiectum adæquatum intellectu.*

Aduerte etiam quòd essentia diuina dicitur obiectum adæquatum intellectus diuini, & hoc tam in ratione motiui, quàm terminatiui; dicuntur tamen, quia in ratione motiui sola essentia sic mouet intellectum diuinum ad sui, & aliorum cognitionem, quòd est impossibile aliquid aliud mouere, etiam, si illud aliud esset præsens intellectui diuino ratione ipsius essentiæ, vt exposui sup. *dist.* 1. *q.* 1. secundi, imò nec aliqua perfectio diuina, vt attributum mouent intellectum diuinum ad sui notitiam, sed sola essentia mouet, vt suprà exposui. Sed quando ponitur obiectũ adæquatum in ratione terminatiui, sic debet intelligi, quòd nihil aliud potest esse præsens intellectui diuino in ratione obiecti terminatiui in se, & ex sua ratione, sed præcisè ratione essentiæ diuinæ. Sed tamen habita tali præsentia essentiæ diuinæ, tunc vt sic præsens, terminat notitiam sui, ita quomodo lapis præcisè relucens in essentia diuina in ratione obiecti terminatiui terminat notitiam intellectus diuini, qua cognoscit lapidem & hoc modo quodlibet obiectum secundarium vt relucens in essentia diuina, habet propriam terminationem. Non enim intellectio diuina dicitur terminari ad lapidem ex hoc solo, quòd terminatur ad essentiam, imò alio respectu rationis terminatur ad lapidem vt relucentem in essentia diuina, vt patet *in primo, dist.* 39. Et sic patet quomodo dicitur essentia diuina obiectum adæquatum intellectus diuini, & hoc tam in ratione motiui, quàm terminatiui, quod benè nota.

54. *Aliquid cognosci per aliud potest dupliciter intelligi.*

Nota etiam, quòd aliquid cognosci per aliud potest in proposito dupliciter intelligi. Vno modò, tanquam per causam motiuam, sicut passio cognoscitur per subiectum, quia causat cognitionem illius. Alio modò, non tanquam per causam, sed per dispositionem propinqui, sicut conclusio cognoscitur per principia, vt patet in primo Metaph. quæst. 4. Hoc modo cognoscitur conclusio per principia, siue etiam per discursum syllogisticum. Vide quæ ibi exposui. Nullo istorum modorum creatura potest immediatè cognosci ab intellectu diuino, etiam posito quòd cognoscatur per aliud isto duplici modo. Primus enim modus conceditur, vt patet *in prolo. q. pen.* Secundus modus omnino negatur, quia intellectus diuinus nihil cognoscit per discursum, vt patet. Sed in creaturis, quod cognoscitur per aliud vtroque modo, potest etiam immediatè cognosci, nisi fortè esset aliquod dubium de relationibus, de quibus aliàs.

h *Consimiliter dicitur de visione, quam beatus habet in Verbo de creatura.* Vult dicere quòd visio lapidis in essentia Diuina nullo modo terminatur ad lapidem immediatè, quia tunc talis visio diceretur esse in genere proprio, quia visio, quæ causatur à lapide in intellectu Beati, & similiter visio, quæ terminatur ad lapidem immediatè, id est, ad lapidem vt in se præsentem, vel vt in specie intelligibili, dicitur visio in genere proprio. Visio ergo quæ terminatur ad lapidem vt præcisè relucentem in Verbo, siue in essentia diuina in ratione obiecti terminatiui, non dicitur terminari ad lapidem immediatè, vt suprà exposui.

i Ad secundam dat duplicem responsionem. Prima, quòd *essentia diuina non est in memoria creata Beati aliquo ordine prius, quam in intelligentia.* Vult dicere Doctor quòd loquendo de memoria creata, talis memoria non est in intellectu beati vt beati, &c. Vnde nota, quòd benè intellectus aliquis potest habere memoriam creatam respectu essentiæ; patet de specie intelligibili in intellectu Angelorum creata immediatè à Deo, quia ipsa repræsentat essentiam in ratione obiecti intelligibilis; nam ipsa partialiter causat notitiam distinctam non tantùm essentiæ diuinæ, sed etiam per ipsam potest haberi notitia omnium virtualiter contentorum in essentia diuina, loquendo de notitia abstractiua tam essentiæ, quàm contentorum in ea, vt prolixè patet *in secundo, dist.* 3. *quæst.* 9. Habens ergo talem memoriam scilicet speciem intelligibilem, potest gignere notitiam tam essentiæ, quam contentorum. Sed talis memoria non ponitur in intellectu beati. Beatus enim non habet speciem intelligibilem essentiæ diuinæ, licèt non repugnet, repugnant tamen visio essentiæ, & notitia abstratiua eiusdem. Si verò ponatur memoria creata in intellectu beato, per quam posset haberi notitia intuitiua essentiæ diuinæ, sicut fortè aliqui ponunt lumen gloriæ præcedere ipsam visionem; tunc si illud tale posset partialiter causare visionem essentiæ; posset etiam causare partialiter visionem omnium contentorum in ipsa essentia, vt aliàs exposui. Sed dicit Doctor quòd talis memoria prior visione non est in intellectu Beati, & sic hoc negat habitum luminis gloriæ, quia nulla apparet necessitas ponendi illud, & hoc loquendo respectu visionis absolutè, quia sufficit sola essentia diuina, licèt posset poni quo ad perfectiorem visionem, quia potentia habituata, agens æqualis conatu, perfectiori modo imperat, quam non habituata, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 17. *& in tertio, dist.* 27. Dicit ergo Doctor quòd primum. *Nota.*
quod causatur ab intellectu Beati, vt huiusmodi est; visio essentiæ, & talis visio causatur in ipsa intelligentia, id est, quòd talis visio pertinet

net ad intelligentiam, modò intelligentia actualis, siue cognitio actualis, siue intuitiua, siue abstractiua non pertinet ad memoriam, vt patet *in primo, dist. 2. parte 2. quæst. 4 dist. 6.* Et sic beatus per illam visionem non immediatè gigneret notitiam lapidis; nec essentia quia non pertinet ad memoriam, sed præcisè ad intelligentiam.

56. k Secunda responsio est, quòd tam visio essentiæ, quàm lapidis; tantùm causatur à voluntate diuina contingenter, quæ voluntas, licèt suppleat vicem obiecti, tamen non pertinet ad memoriam. Illud enim quod pertinet ad memoriam, vt memoria est, nunquam potest causare notitiam alicuius obiecti in aliquo intellectu, nisi priùs causet notitiam sui, vt suprà exposui *in secundo dist. 9. & hic in quoli. & in primo, dist. 1. & in prolo. q. 3.* Modò voluntas diuina non vt cognita causat visionem essentiæ, & contentorum, quod si pertineret ad memoriam non posset nisi vt priùs visa. Dicit ergo quòd visio essentiæ lapidis, cùm sit à sola voluntate diuina, nullo modo est ab aliqua memoria scilicet, nec ipsius videntis, quia nihil tale ponitur in vidente prius ipsa visione, pertinet ad memoriam, vt suprà patuit: nec etiam ab aliqua alia memoria, scilicet ab essentia vt essentia, quæ nullo modo potest mouere intellectum creatum, nec ad sui visionem, nec aliorum, vt suprà patet, quæst. 14.

l *Contrà. Intellectio essentiæ diuinæ, &c.* & sequitur, *& tunc illa est verbum*, scilicet intellectio lapidis gignitur à visione essentiæ.

Respondet primò, quòd *intelligentia non gignit*; patet, quia ipsa est finis potentiæ, vt suprà patet, *in primo, dist. 2. 6. & 27.* Dicit secundo quòd vtraque visio est à sola voluntate diuina.

57. Ad tertium negatur maior, nisi intelligatur de obiecto primo. Obiectum primum potest dupliciter accipi. Primò à quo notitia essentialiter dependet, & obiectum secundum, à quo essentialiter non dependet, vt ponit Doctor *in primo, dist. 1. q. 2.* Secundò accipitur obiectum primum pro obiecto adæquato, & hoc tā in ratione motiui, quàm terminatiui. Si ergo intelligatur maior de obiecto primo, primo modo, patet, quòd est vera, quia tunc si talis actus posset esse, & obiectum non esse cognitum, tunc non esset actus proprius talis obiecti primi, quia tunc non dependeret essentialiter ab illo. Actus enim, qui essentialiter dependet ab obiecto vt obiecto, siue vt habente rationem obiecti actu intelligibilis, necessariò est ipsius obiecti, vt aliàs exposui; similiter si talis actus posset esse respectu alicuius obiecti primi. Secundo modo & tale obiectum non esset cognitum, non esset actus proprius talis obiecti primi primitate adæquationis, quia talis actus non posset esse tali obiecto non cognito. Sed loquendo de obiecto secundario, potest esse actus talis obiecti, & tamen ipsum non esse cognitum; patet, nam est eadem visio essentiæ diuinæ, & lapidis & tamen illo priori quo essentia cognoscitur ab intellectu diuino non cognoscitur lapis; & tamen talis visio est actus proprius lapidis, vt patet de visione in intellectu diuino quòd eadem visione cognoscit essentiam, & omnia contenta in ea, vt probat Doctor *in primo dist. 2. par. 1. q. 1.* & hoc de necessitate naturæ, & ex perfectione talis cognitionis, vt ibi exposui. Sic potest esse eadem visio essentiæ, & lapidis in intellectu creato beato, ita quòd eadem visione potest videre essentiam, & omnia relucentia in essentia; sic tamen, quod voluntas diuina potest causare visionem, & facere eam terminare ad essentiam, & etiam ad contenta in ea, & facere etiā, quòd talis visio præcisè terminetur ad essentiam, & non ad contenta, & ad vnum contentum, & non ad aliud, quia potest in intellectui beato ostendere *A* non ostendendo *B*.

Ad aliam instantiam aliqui dicunt sic quòd responsio potest haberi in tertio, *dist. 14. q. 2.* Ibi, *potest dici, quòd conclusio ista potest*, &c. Ideo conceditur totum argumentum: scilicet quòd idem actus finitus potest esse infinitorum obiectorum. Et si inferatur, igitur eadem erit visio intellectus creati beati cum visione intellectus diuini, cùm vtraque sit infinitorum obiectorum; negatur consequentia, quia intellectus Beati habet visionem per accidens infinitorum obiectorum secundariorum, quia illa per accidens intelligit: scilicet mediante essentia ostendente sibi illa liberè, & contingenter; ideò actus Beati nullam perfectionem accipit ab illis obiectis, sed tota eius perfectio est ab essentia visa illa liberè ostendente. De hoc vide quæ exposui super tertio *dist. 14. q. 2.* vbi vide multa bona. 58. *Nota.*

Ad vltimam instantiam patet responsio, quòd si visio essentiæ, & creaturæ sit idem actus quòd realiter erit idem verbum essētiæ, & creaturæ, licèt secundùm alium & alium respectum non sit simpliciter idem verbum, sicut eadem visio, etiam secundùm alium, & alium respectum potest diuersificari. Si verò visio essentiæ, & visio lapidis sint duo actus realiter distincti, tunc benè conceditur, quòd non erit idem verbum realiter lapidis, & essentiæ.

Ad argumenta principalia cum responsionibus patent in litera, & ex his quæ dicta sunt *in primo, distin. 3. quæst. 7. & in secundo, distin 3. quæst. 10.*

SCHOLIVM.

Ad primum benè explicat, quando continentia virtualis tollit capacitatem habendi formam formaliter, non ratione sui, sed alicuius concomitantis. Explicat etiam vnde constat, quòd idem non transmutatur à semetipso de quo 2. dist. 25. n. 20. vbi ostendit lignum ad præsentiam ignis non se comburere, aßignans huius rei rationem vide 1. dist. 3. q. 7. n. 27. & 2. dist. 3. q 7. 8. ad 4 & q. 11. dist. 2. q. 10. num. 12. quibus locis explicat quomodo idem mouet semetipsum, & est actiuum simul & paßiuum, & in actu & potentia.

Ad pri

AD primum principale, si teneatur, in tertio articulo, quòd intellectus agens actiuè se habeat ad intellectionem, & possibilis passiuè, tunc non secundùm idem mouet & mouetur anima ad intellectionem, nec tamen secundùm distincta subiecto, quia illa duo non sic distinguuntur. Si autem dicatur quòd possibilis actiuè se habeat ad intellectionem, tunc idem secundùm idem mouet ad eam & mouetur. 24.

Vide 3. d 1. q. 7 & 1. d. 3. q. 10.

Et si dicatur hoc esse impossibile, quia tunc idem secundùm idem esset in potentia, & in actu.

Omnis actio ad formam non actiuam, est aequiuoci agentis.

Respondeo: omnis actio, quæ est ad formam non actiuam, est agentis æquiuoci, & non vniuoci: quia si agens esset vniuocum, forma, qua agit, esset eiusdem rationis cum forma terminante, & ita illa esset actiua. Augmentationum autem & multarum alterationum, & communiter motus localis, termini non sunt formæ actiuæ: igitur mouens in istis & vniuersaliter agens æquiuocum est in actu aliquo non eiusdem rationis cum termino ad quem mobile est in potentia, sed est in actu secundùm aliquid virtualiter, vel eminenter continens illum terminum: sic diceretur in proposito, quòd idem in anima est ratio virtualiter continendi intellectionem vt effectum æquiuocum, & recipiendi eandem.

Contra hoc: habens formam nobiliorem non est natum recipere formam minùs nobilem; igitur habens illam nobiliori modo, scilicet virtualiter non est natum recipere illam formam formaliter.

Et confirmatur: quia pari ratione diceretur, quòd quodlibet, quod fit tale formaliter, esset tale virtualiter, & ita quodlibet transmutaretur à seipso.

Quæ formæ non possunt esse simul in eodem subiecto.

Ad primum dico, quòd forma eiusdem speciei non potest simul haberi intensiùs & remissiùs, nec duæ formæ, vt contraria & media possunt simul esse in eodem; sed tamen duæ formæ disparatæ benè possunt simul esse, & etiam eiusdem generis remoti, sicut calor, & color, quarum tamen vna est nobilior altera.

Non est igitur impossibilitas formarum in eodem, quia vna est eminentior altera, vel eminenter siue virtualiter ipsius contentiua, sed ex aliqua ratione speciali: puta propter contrarietatem, vel vnitatem specificam, vel aliquam aliam talem.

Antecedens igitur vniuersaliter sumptum falsum est & licèt in multis singularibus videatur esse verum, tamen hoc non est ratione nobilioris formæ, vel nobilioris modi habendi formam, & minus nobilis, sed ex aliqua ratione speciali, quæ non reperitur hic in principio motiuo, & in ista forma recepta.

Quæ virtualis continentia impedit ne forma formaliter insit.

Si tamen aliquid haberet istam formam eminenter, sic, quòd infinitè virtualiter non esset capax eius formaliter, quia infinitas excludit omnem potentialitatem; sed quando forma illa virtualiter, sed finitè habetur, benè potest aliqua perfectio, licèt secundùm quid, & accidentalis addi subiecto per hoc, quòd illa recipit formaliter, sicut licèt substantia sit simpliciter perfectior accidente: tamen aliquo modo perficitur recipiendo accidens, & totum illud, scilicet substantia qualis perfectior est, quàm substantia sola; sic potentia operans est perfectior seipsa quàm potentia sola, & operatio est aliqualis perfectio ipsius potentiæ, licèt potentia sit simpliciter perfectior operatione.

Ad confirmationem illam potest dici, quòd ibi est cautela transferendi se à parte opponentis ad partem respondentis propter defectum argumenti, nec videtur aliud nisi obligare respondentem ad probandum vnum necessarium manifestum: puta quòd non quodlibet mouet se. Et ad illam probationem pari ratione, &c. Potest dici, quòd licet in hoc quòd est esse in potentia tale formaliter non sit aliqua repugnantia ad hoc quod est esse tale virtualiter, nec è conuerso, quantùm est ex parte rationis terminorum: quia tunc vbique esset eadem repugnatia: tamen alicubi concomitatur vnum istorum aliquid quod repugnat alteri. Et tunc gratia materiæ verum est, quòd illud quod est tale virtualiter, non potest recipere tale formaliter, sed non per se propter hoc quod est habere virtualiter sed propter illud concomitans.

Confutatio rationis aduersariorũ. Non ideo Sol nequit esse calidus formaliter, quia talis est virtualiter 2.d.25

Exemplum. Sol est calidus virtualiter, & tamen non potest recipere calorem formaliter, sed tamen non repugnat ei esse formaliter calidum propter hoc, quòd est calidus virtualiter, quia etiam Saturno, qui est frigidus virtualiter, repugnat esse calidum formaliter; huius autem repugnantiæ causa communis est Soli, & Saturno, quia corpus cœleste non est receptiuum qualitatis elementaris, vel cuiuscunque corporis corruptibilis, sicut nec è conuerso. Sic in proposito, aliquod mobile ad formam

formam concomitanter habet aliquid, propter quod repugnat ſibi virtualiter continere eam, ſicut lignum habet aliquid, propter quod repugnat ſibi virtualiter continere calorem, ſed hoc non eſt, quia eſt receptiuum caloris, ſed quia habet talem formam mixtam.

Ad argumentum in oppoſitum, cùm arguitur de obiecto, quòd actio eſt immanens, concedo, quòd intellectio, quæ dicitur actio, id eſt, operatio, eſt actio immanens ſimpliciter in potentia operante, ſed actio illa de genere actionis, quæ terminatur ad illam operationem, aliqua quidem eſt immanens, non ſolùm in eodem ſuppoſito, ſed etiam in parte intellectiua, & ſecundùm vnum modum dicendi in tertio articulo, eſt immanens in eodem intellectu poſſibili: ad illam tamen intellectionem eſt aliqua actio non immanens: puta illa quæ eſt obiecti. *Soluit argumentum ad oppoſitum n.1. poſitum.*

Cùm arguitur de memoria, quòd illa non intelligit: illa ratio deficit dupliciter. Primò quia remouendo aliquid à memoria non propter hoc concluditur illud competere intellectui poſſibili; ſed magis contrarium, quia ſecundùm dicta in tertio articulo, vel ſolus intellectus poſſibilis eſt memoria, vel ſaltem intellectus ille includitur neceſſariò in memoria. Secundò deficit: ſic quia memoriam non intelligere, non concludit ipſam non eſſe actiuam reſpectu intellectionis, vt termini per actionē eius producti. Verbum autem non eſt terminus productus per intellectionem, ſed per actionem aliquam productiuam de genere actionis. *Memoria intelligit.* *Verbum nō producitur per intellectionem.*

QVÆSTIO XVI.

Vtrùm libertas voluntatis, & neceſſitas naturalis poſſint ſe compati in eodem reſpectu eiuſdem actus, & obiecti?

Alenſ. 1.*p.q.* 38.*m.*1.2.*&* 2.*p.q.*74.*m.* 7. D.Bonau. 2.*d.* 39.*num.*2. D Tho.2. *quæſt.* 10.*ar.*1.2. Hen. *quodl.* 3. *q.*17. *& quodl.*4.*quæſt.*10.*& in ſum.art.* 6.*q.*1.Aureol.1.*d.* 1. *q.* 3. Capreol *q.* 3. *ar.* 1. Richard.2.*d.*38.*ar.*2.*q.*1.Vaſq.1.2.*d.*39.vide Scot. 9. *Met.q.*13.

1.

CONSEQVENTER quæritur de voluntate. Et primò de actione eius in communi, ſecundò in ſpeciali de diſtinctione vnius actus eius intrinſeci ab alio actu; & tertiò de diſtinctione actus intrinſeci ab extrinſeco.

Prima quæſtio eſt hæc. Vtrùm libertas voluntatis, & neceſſitas naturalis poſſint ſe compati in eodem, reſpectu eiuſdem actus, & obiecti.

Et arguitur quòd non: quia neceſsitas, & libertas videntur repugnare; iuxta illud Auguſtini de Libero arbitr. 11. & 12.

Satis, inquit, *compertum eſt nulla ratione fieri mentem ſeruam libidinis, niſi propria voluntate.* & ſtatim poſt: *qui motus, ſi culpæ deputetur, non eſt naturalis, ſed voluntarius: in eo quidem ſimilis motui illi, quo deorſum lapis fertur, quòd ſicut iſte eſt proprius lapidis, ſic ille animi: ſed in eo diſsimilis, quòd in poteſtate non habet lapis cohibere motum, quo mouetur deorſum: animus verò non ſic.* & ſequitur. *Arguitur nullam neceſſitatem naturalem eſſe in nobis*

Ideo naturalis lapidis eſt ille motus; animi verò iſte voluntarius. Hæc verba Auguſtini; & paulò poſt verba diſcipuli ab Auguſtino quidem approbata, ſequuntur, iſta. *Motus, quo voluntas conuertitur, niſi eſſet voluntarius, & in noſtra penitus poteſtate, neque laudandus, neque culpandus homo eſſet, neque mouendus: mouendum autem hominem non eſſe quiſquis exiſtimat, de hominum numero exterminandus eſt.* Ex iſtis ſatis patet, quod repugnat naturalis motio, & libera reſpectu eiuſdem.

Contra 5. de Ciuit. 10. *Si neceſsitas*, inquit, *dicenda eſt, quæ non eſt in noſtra poteſtate, ſed etiam ſi nolumus, efficit quod poteſt: vt eſt neceſsitas mortis, manifeſtum eſt voluntates noſtras, quibus rectè vel perperam viuitur, ſub tali neceſsitate non eſſe.* Et ſequitur. 5. de ciu. 10

Si autē definiatur illa necessitas esse secundùm quam dicimus necesse est, vt ita sit aliquid: aut vt ita fiat, nescio cur eam timeamus, ne nobis libertatem auferat voluntatis: neque enim & vitā Dei, & præscientiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus necesse est Deum semper viuere; & omnia præscire, & pòst: *cùm dicimus, necesse est, vt cùm volumus, libero velimus arbitrio, & verum dicimus, & non ideò liberum arbitrium necessitati subÿcimus, quæ adimit libertatem.*

SCHOLIVM.

Voluntatem diuinam habere necessariò amorem essentialem, & notionalem; alioquin posset carere perfectione infinita, quod repugnat. Ponit ad hanc probandam tres rationes D. Thom. & Henrici; quæ procedunt de omni voluntate, respectu obiecti infiniti, clarè visi, vel in communi apprehensi. De quo latè & solidè egit 1. d. 1. q. 4. per totam.

In voluntate diuina est necessitas amandi, & spirandi.

HIc sunt tria videnda. Pimò an in aliquo actu voluntatis sit necessitas. Secundò si cum hoc stet ibi libertas. Tertiò, si quandoque cum libertate possit stare naturalis necessitas. 2.

De primo dico [a], quòd in actu voluntatis diuinæ est necessitas simpliciter, & hoc tam in actu diligendi sse, quàm in actu spirandi amorem procedentem, scilicet Spiritum sanctum. Hoc sic patet, quia Deus necessariò est beatus: igitur necessariò videt, & etiam diligit obiectum beatificum. Similiter Spiritus sanctus est Deus, & per consequens summè necessarius in essendo: igitur cum accipiat *esse* procedendo, actus ille, quo procedit, est simpliciter necessarius; vtraque autem conclusio probatur propter *quid*, sic; Voluntas infinita [b] ad obiectum perfectissimum se habet modo perfectissimo se habendi: voluntas diuina est huiusmodi: igitur ad summum diligibile se habet modo perfectissimo, quo possibile est aliquam voluntatem se habere ad ipsum: sed hoc non esset, nisi ipsum necessariò, & actu adæquato diligeret, & etiam amorem eius adæquatum spiraret, quia si aliquod istorum deficeret, posset sine contradictione intelligi aliquam voluntatem perfectiori modo se habere ad obiectum: quia ille modus posset intelligi perfectior, & ille modus non includit contradictionem, quia non est contradictio, quòd voluntas infinita habeat actum infinitum circa obiectum infinitum, & per consequens actum necessarium, & etiam necessariò, quia si posset non habere talem actum circa tale obiectum, posset carere summa perfectione.

Voluntas Dei non esset perfectissima, nisi necessario diligeret & & spiraret.

Similiter, si amor adæquatus obiecti est spirabilis, vt credimus, maximè competit voluntati infinitæ esse principium spirandi illum.

He. quodl. 3. quæst. 7. quodl. 4. q. 11. & Tho. 1. 2. q. 10. ar. 1. & 2. Tex. c. 36. c. 12.

Ad hanc conclusionem [c] ponuntur quædam probationes, quæ etiam concludunt de omni voluntate respectu illius obiecti, siue clarè visi, siue in vniuersali apprehensi, sicut modò ipsum apprehendimus. 3

Prima probatio talis est: Voluntas necessariò vult illud, in quo est ratio omnis boni, quia non potest obiectum aliquod non velle, in quo non est malitia aliqua, nec aliquis defectus boni: finis autem vltimus est huiusmodi.

Secunda probatio habetur [d] ex dicto Philosophi 2. Physic: *Sicut principium in speculabilibus, sic finis in operabilibus.* Et 7. Ethicor. *In actionibus, quod cuius gratia est principium, quemadmodum in Mathematicis suppositiones*; nunc autem intellectus assentit necessariò principiis in speculabilibus: igitur voluntas necessariò assentit vltimo fini in agibilibus.

Tertia probatio talis est; voluntas necessariò vult illud cuius participatione vult quicquid vult; vltimus finis est huiusmodi: igitur, &c. Probatio maioris: omne variabile reducitur ad aliquid inuariabile, & ita varietas actuum circa ea, quæ sunt ad finem, præexigit actum inuariabilem: & per consequens maximè circa illud, cuius participatione alia obiecta terminant actum. Minor probatur per illud 8. de Trin. 3. *Tolle hoc, tolle illud, vide ipsum bonum si potes; & ita Deum videbis, non alio bono bonum, sed omnis boni bonum.*

COMMENTARIVS.

1. a DE primo dicit, quòd *in actu diuinæ voluntatis est necessitas simpliciter*, &c. Et sic patet hęc cõclusio à posteriori, siue quasi ab effectu, quia amor diuinæ essentiæ est simpliciter necessarius; ergo productio illius erit simpliciter necessaria, quia non potest esse effectus simpliciter necessarius, nisi & productio eius sit simpliciter necessaria: quia si est possibilis, ergo & effectus possibilis, hoc idem dico de Spiritu sancto.

Deinde

b Deinde probat vtranque conclusionem per medium sumptum à priori, siue à causa, quia *Voluntas infinita ad obiectum perfectissimum se habet modo perfectissimo se habendi*, &c. Et breuiter ista ratio de amore primo, quo voluntas diuina amat essentiam diuinam, tenet, supponendo primò, quòd ille amor sit summa perfectio voluntatis diuinæ, loquẽdo de perfectione, quæ consistit in actu secundo, quo perfectissimè cõiungitur obiecto perfectissimo, siue quo immediatè attingit obiectũ formaliter infinitum, vt patuit *in primo, d.2.p.1.q.1.* in illis præambulis, exponendo propositionem Philosophi 12. Metaph. quòd *si intelligere primi esset aliud à scientia sua*, &c. Secundò, quòd omnis perfectio diuina est ibi simpliciter necesse esse, quia si non esset simpliciter necessaria, tunc non repugnaret formaliter posse non inesse, & sic Deus posset carere aliqua perfectione simpliciter, & sic posset esse non Deus: est ergo ibi amor diuinæ essentiæ simpliciter necessarius, cùm sit perfectio simpliciter, & formaliter infinita. Tertiò, si illud, quod est formaliter necesse esse non est originatiuè, siue quasi originatiuè à seipso; sed originatiuè ab alio, tunc illud à quo est originatiuè, sicut dat originato entitatem, ita & necessitatem necessariò concomitantem, etiam vt gradum intrinsecum ipsam entitatem. Hoc patet, quia si *A* est originatiuè secundùm totum suum *esse* à *B*, si sit formaliter necesse esse, hoc habebit ab ipso *B*, à quo habebit entitatem illam; & tunc sequitur vltrà; quòd *B* necessariò originat *A*. patet, quia *A* est necesse esse, & non est necesse esse formaliter, nisi per originationem, per quam accipit originatiuè tale esse, ergo eius originatio erit simpliciter necessaria, ergo voluntas diuina necessariò elicit amorem diuinæ essentiæ. Posset etiam confirmari per hoc, quòd voluntas formaliter infinita est simpliciter necessariò rectissima, ita quòd est impossibile ipsam deficere ab aliquo gradu rectitudinis. Cùm ergo respiciat obiectum formaliter infinitum, sequitur quòd diligit illud quantùm est diligibile, sed est diligibile amore infinito; ergo talis voluntas necessariò diligit illud amore infinito, quia da oppositum, scilicet, quòd possit ipsum non diligere amore infinito; ergo potest deficere ab aliquo gradu rectitudinis, quia ipsa tenetur ipsum diligere amore infinito, & si sic, sequitur quòd absolutè diliget Deum necessariò simpliciter, & hæc confirmatio patet *in primo, distin. 2. parte 1. quæst. illâ* de vnitate Dei. De productione spiritus, scilicet, quæ est à voluntate, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 10. Patet similiter quomodo illa productio sit simpliciter necessaria. De hoc prolixè vide Doctorem *in primo, dist. 10. & 2. dist. 1. & supra in quodl. quæst.* 14.

12. Metaph. comtex. 51.

Nota.

c Deinde Doctor adducit quasdam probationes, quæ concludunt etiam de omni voluntate creata, & sunt Henrici, quæ probationes licèt sint adductæ in primo, dist. 1. quæst. 4. tamen hîc etiam aliqualiter pertractantur, quarum prima est: Voluntas necessariò vult illud, in quo est ratio omnis boni, quia non potest aliquod obiectum non velle, in quo non est malitia aliqua nec aliquis defectus boni, quia obiectum nolitionis est tantùm malitia, siue priuatio boni, vt patet à Doctore est huiusmodi, quia ibi est ratio omnis boni *in 2. dist. 25. & dist.* 41. Finis autem vltimus aliter non esset finis vltimus. 2.

Secunda probatio habetur ex dictis Philosophi 2. Physic. (quæ propositio est prolixè exposita, quæst. vlt. prolog.) Et 7. Ethic. *In actionibus, quòd cuius gratia est principium quemadmodùm in Mathematicis suppositiones*, &c. Vult dicere, quòd finis in huiusmodi actionibus est principium, sicut petitiones sunt principium in Mathematicis, petitiones illæ sunt principia per se nota, & hoc ponitur in principio libr. Euclidis. *Si ab æqualibus æqualia demas remanentia sunt æqualia.* Sicut ergo petitiones sunt principium in Mathematicis, quæ Mathematicalia sunt simpliciter speculabilia, sicut ergo petitiones sunt principium necessarium in Mathematicis, sic finis est principium necessarium in operabilibus, siue agibilibus. Cum ergo intellectus assentit necessariò principiis speculabilibus, vt patuit *in primo, dist.1.q* 3. ergo similiter voluntas necessariò assentit vltimo fini in agibilibus.

SCHOLIVM.

Ostendit contra D.Tho. & Henr. voluntatem creatam circa obiectum beatum non necessitari; ita vt repugnet carere actu circa illud clarè visum, vel obscurè in communi conceptum. Primò, quia absolutum prius potest esse sine absoluto posteriori. De quo 2.dist.12.quæst.2. ergo & obiectum amabile, eiusque visio absque amore. Secundò, si voluntas necessariò ageret, necessariò continuaret actum; constat tamen quòd cessare potest ab amando obiectum beatum in via, diuertendo intellectum ad alia. Quomodo autem diuertere possit intellectum, latè tradit 2.dist. 42. quæst.4. nà um.5. De quo etiam 1.dist.1.quæst.4. à num 4. Tertiò, quia sequeretur obiectum esse principium per se, & præcipuum dilectionis. Plures rationes, & auctoritates pro hoc habes 1.d.1.q.4.nu.4.5.& 13.

Quæst. 1. d. 1. q. 4. IStæ rationes [c] nō videntur probare conclusionem necessariam de quacunque voluntate in communi: nec etiam videntur in se necessariæ. Primum probatur: quia quando sunt duæ naturæ absolutæ, & essentialiter ordinatæ, prior sine contradictione videtur posse esse sine posteriori: nunc autē istorum trium quæ sunt, obiectū diligibile, & ipsa apprehensio, vel visio illius obiecti in intellectu creato, & etiam ipsa voluntas creata: quodcunque est absolutum, & prius naturaliter actu diligendi illud obiectum, & hoc loquendo de dilectione in voluntate creata: igitur quodcunque illorum possit esse: imò quòd omnia illa possint esse sine actu illo dilectionis, non includit contradictionem, nec per consequens oppositum est simpliciter necessarium, quomodo illud dicitur necessarium, cuius oppositum includit contradictionem.

Hic dicitur, [f] quòd maior est vera de illis absolutis, quorum vnum non dependet ab alio, nec ambo à tertio: in proposito autem visio, & fruitio dependent ab eodem tertio, scilicet obiecto. 4.

g Contra hoc: quodcunque absolutum Deus potest immediatè causare, & tamen non necessariò, si causat illud per causam mediam, potest non necessariò causare, quia illa causa media non necessitat ipsum ad causandum effectum illius causæ mediæ; igitur licèt ambo ista causentur à causa communi; tamen secundum, non solū contingenter causabitur, sed etiam posito primo adhuc contingenter causabitur.

Si voluntas necessariò eliceret actum, ne cessario cōtinuaret illum quantum posset. Præterea. Potentia h, quæ necessariò agit circa obiectum, necessariò continuat actum illum, quantum potest: voluntas autem, saltem viatoris, non necessariò continuat actum circa finem in vniuersali apprehensum, quantum posset continuare: igitur non necessariò agit circa illum. Maior patet exemplo de appetitu sensitiuo, & videtur posse probari per rationem: quia illud, quod est intrinseca ratio ipsius potentiæ necessariò agendi, erit etiam ratio semper necessariò agendi, quantùm est ex parte potentiæ, & ita continuandi, quantum ipsa potentia potest continuare. Minor probatur, quia voluntas viatoris posset quandoque continuare actum intellectus, quo considerat finem, quando non continuat: sed vel conuertit intelligentiam ad considerationem alicuius alterius, vel saltem non impedit quin obiectum aliud occurrens impediat illam considerationem; illa autem consideratione non continuata, non continuatur circa illud obiectum actio voluntatis, & continuata illa, continuaretur ista. Probatio eiusdem minoris per illud 1. Retractionum, 9. & 22. *Nihil tam est in potestate voluntatis, quàm ipsa voluntas*; quod non intelligitur quantùm ad *esse* illius voluntatis, sed quantùm ad *agere* eius; nunc autem in potestate voluntatis est, quòd per eius imperium alia potentia habeat actum, vel non habeat: sicut quòd intellectus non considerat, saltem illud obiectum, sine cuius consideratione potest voluntas habere actum imperandi: igitur in potestate voluntatis est, quòd ipsamet non habeat actum circa illud obiectum determinatum. Hoc non non intelligo sic, quòd ipsa possit voluntariè suspendere omnem actum suum: sed voluntariè potest non velle illud obiectum: sed habet tunc aliud *velle*, scilicet reflexum super suum actum: Istud scilicet, *volo modo non elicere actum circa illud obiectum*. Et hoc benè potest ex se, alioquin non posset omnem actum suspendere post deliberationem: & est simile de actu intellectus, & voluntatis, quoad hoc, quòd non potest suspendere illam intellectionem, quæ necessaria est ad volitionem illam, per quam suspendit illam intellectionem: sed potest quamcunque aliam suspendere. Sic non potest pro nunc suspendere omnem volitionem, quia non illam, qua voluntariè suspendit, sed potest suspendere quamcunque aliam ad hoc non necessariò requisitam.

Voluntas potest diuertere intellectū, & continuare eius considerationem 2.d.42.n.5.

An voluntas potest suspendere omnem volitionem.

Præterea. Necessitas agendi est ab illo, quod est principium per se agendi: quia si illud non necessariò se habet ad *agere*, nec aliquid per illud necessariò agit, passum autem secundùm se est in potentia contradictionis. Si igitur, per te, obiectum, sit ratio necessitatis in volendo: quia ponis quod quæcunque voluntas comparata ad ipsum obiectum necessariò vult ipsum, nulla autem voluntas vult necessariò quodcunque obiectum: tunc videtur sequi, quòd obiectum sit principale actiuum respectu volitionis: quod tamen sic arguens non concedit.

9. Metaph. cap. 17.

COMMEN

COMMENTARIVS.

3. *Quomodo prius possit esse sine posteriori.*

e ISta rationes non videntur probare conclusionem necessariam, &c. Cùm dicit primò, quòd *prius potest esse sine posteriori*, intelligitur quando, & prius, & posterius sunt entia absoluta, & realiter distincta, aliter non concluderet, vt exposui *in secundo, dist.* 12. *q.* 2. & etiam, quòd posterius non necessariò sequatur essentialiter posito priori; patet, quia partes compositi, & vnitæ realiter distinguuntur à toto, & sunt priores essentialiter, & tamen non possunt esse simul vnitæ sine composito, vt exposui *in* 2. *dist.* 12. *q.* 2. Modò obiectum fruibile est natura absoluta, vt patuit suprà *q.* 1. Visio etiam ipsius obiecti est qualitas absoluta, vt patuit suprà *q.* 13. Et similiter voluntas creata est natura absoluta, vt patet *in* 2. *dist.* 16. & actus diligendi est qualitas absoluta, vt patet suprà *q.* 23. Et tamen visio obiecti, & ipsa voluntas creata sunt prius natura ipso actu diligendi; patet, quia actus diligendi præsupponit voluntatem elicientem, & visionem obiecti, & distinguitur realiter actus diligendi à visione, & voluntate, vt patet; ergo potest esse visio obiecti sine actu diligendi ipsum obiectum. Et addit, *& hoc loquendo de dilectione in voluntate creata.* Hoc dicit ad differentiam dilectionis in voluntate diuina, quia licèt voluntas diuina sit entitas absoluta, & similiter dilectio, non tamen est realiter distincta à dilectione illa. An modò sit prius natura ipsa dilectione, exposui *in* 2. *dist.* 1. *q.* 1. Et per hoc, quod dicit Doctor quòd *quando sunt duæ naturæ absolutæ* intelligit, quòd de facto sunt realiter distinctæ, quia nunquam dantur duæ naturæ absolutæ, quin sint realiter distinctæ. Si ergo non includit contradictionem esse visione essentiæ diuinæ sine fruitione eiusdem, sequitur quòd oppositum non sit simpliciter necessarium, scilicet, quòd stante visione essentiæ diuinæ necessariò fruatur ipsa, quia vt patuit potest non frui.

Nota.

4. *Henricus quodl.* 3. *qu.* 17.

f *Hìc dicitur*, scil. ab Henrico, *quòd maior est vera de illis absolutis, quorum vnum non dependet ab alio.* Sicut patet de composito, quod dependet à partibus simul vnitis, nec ambo absoluta à tertio. *In proposito autem visio, & fruitio dependent ab eodem tertio, scil. obiecto.* Vult dicere, quòd quamuis absolutè fruitio non dependeat à visione, & per consequens absolutè non repugnet visionem posse esse sine fruitione, vt præcisè comparantur ad inuicem, tamen vt comparantur, scil. intellectus, & voluntas ad obiectum fruibile posita præsentia talis obiecti intellectus necessariò videt illud, & similiter voluntas fruitur illo obiecto viso.

Expositio literæ.

g. Contra hoc arguit: *Quodcunque absolutum potest Deus immediatè causare*, &c.

Ista litera sic exponitur per aliqua dicta. Primò, quòd Deus quodcunque absolutum potest immediatè causare sine quocunque alio absoluto extrinseco, & realiter distincto, quia licèt non posset immediatè causare compositum sine partibus, quia intrinsecè dependet ab illis, potest tamen omnem effectum absolutum immediatè causare sine omni causa secunda, quia potest supplere omnem causalitatem causæ secundæ, & sic potest immediatè causare in voluntate fruitionem essentiæ diuinæ sine visione concurrente, vt causa secunda. Et posset illam contingenter causare, quia quicquid causat ad extra, contingenter causat, vt patet *in* 1. *d.* 2. *d.* 8. Posset etiam immediatè causare fruitionem illam non causando priùs visionem, sed tunc voluntas per illam fruitioné non fruitur obiecto fruibili, vt aliàs prolixè exposui. Secundò præsupponit, quòd visio essentiæ sit causa fruitionis, causa tamen secunda, & causa necessaria, vt patet. Dicit igitur Doctor, posito quòd visio essentiæ sit causa necessaria fruitionis eiusdem, non tamen sequitur quòd si Deus immediatè causaret illam visionem, quòd etiam causaret fruitionem, quia Deus potest contingenter causare visionem nõ causando fruitionem. Si enim necessariò causaret fruitione priùs visione causata, quæ visio ponitur causa secunda effectiua fruitionis, tunc causa secunda determinaret, & necessitaret Deum ad causandum, quod est impossibile; licet ergo tam visio, quàm fruitio causentur à Deo, tamen vtrunque contingenter causat, & potest causare visionem non causando fruitionem, & causata visione non necessitatur ad causandum fruitionem. 5

h *Præterea, potentia quæ necessariò agit circa obiectum necessario continuat actum illum quantum potest*, &c.

Sunt aliqua exponenda in ista litera. Primò ibi: *Potentia quæ necessariò agit circa obiectum, necessario continuat actum illum quãtum potest.* Hoc intelligitur de actione immanente, quæ propriè non habet *esse* permanens, sed in continuo *fieri*, vt patet suprà *q.* 13. de intellectione, & volitione, & huiusmodi, quæ tamdiu sunt, quamdiu continuantur in *esse*. Et ideò si potentia necessariò elicit actum, tunc obiectum necessariò continuat illum; sed loquendo de actione transeunte, non est simile, quia benè potest effectus produci necessariò, quia tamen non amplius continuatur à tali causa; patet de igne producente calorem in ligno, vel formam substantialem in aliqua materia, qui necessariò producit effectum, & tamen ipsum productum non continuat: intelligitur ergo de actione immanente, siue de operatione potentiæ. Et sic similiter intelligitur illud, quod sequitur, scilicet: *Illud, quod est intrinseca ratio ipsius potentiæ necessariò attingendi*, scilicet actione immanente, *erit etiam ratio semper necessariò agendi, quantùm est ex parte potentiæ.* Et dicit *quantum est ex parte potentiæ*, quia aliunde potest esse defectus, & impedimentum. 6.

Secundò minor probatur. Ista probatio stat in hoc, quia si voluntas necessariò vult vltimum finem in vniuersali, necessariò vult omnia requisita ad volitionem finis, & præcipuè si illa necessario requisita sunt in potestate voluntatis. Sed ad continuandam volitionem finis necessariò requiritur continuatio cognitionis finis, quia sicut voluntas non potest elicere actũ, nisi circa præcognitum, ita non potest illum continuare circa idem obiectum, nisi habeat obiectum præsens actu cognitum. Cùm ergo sit in potestate voluntatis continuare actũ cognoscendi vltimum finem, & non continuare, patet quia potest imperare intellectui, vt continuet actum illum cognoscendi, & ipsum firmare in tali cognitione, vt patet *in secundo, dist.* 42. sequitur quòd si ipsa voluntas vult necessariò vltimum finem in vniuersali, quòd etiam necessa-

riò continuabit actum cognoscendi illum finem necessariò, scilicet firmando intellectum in tali cognitione, cuius oppositum experimur, quia non semper firmat intellectum incognitione finis, patet, quia aliquando conuertit intelligentiam, siue intellectum ad aliud obiectum. Et quomodo conuertat, vide Doctorem in secundo, dist. 42. *vel si actu non conuertit, saltem non impedit quin obiectum aliud occurrens impediat illam cognitionem*; patet, quia si fortius obiectum occurrit intellectui statim causat notitiā sui in intellectu, & sic impedit cognitionem alterius obiecti. Et quomodo hoc sit verum, vide quæ exposui in secundo, dist. 9. etiam in primo, dist. 3. q. 6.

7 *Primo retractationum 9. & 11.* Tertiò ibi exponendo auctoritatem Augustini, quòd *nihil est tam in potestate voluntatis*, &c. Hoc intelligitur non tantùm de actu elicito voluntatis, sed etiā de actu imperato. Et cùm dicit, quòd *in potestate volūtatis est, quòd per eius imperiū alia potentia habeat actum, vel nō habeat.* Hoc non intelligitur de omni actu alterius potentiæ, quia non de actu primo intelligendi obiectum, cùm ille necessariò præsupponatur, sed intelligitur, vel quantùm ad continuationem actus firmando intellectum; vel ipsum auertendo à consideratione obiecti, de quo dixi *in secundo, dist. 9. & dist. 42.*

Vltimò nota de suspensione actus voluntatis, aliquando enim suspendit actum absolutum scilicet nullum actum eliciendo circa obiectū. Aliquando suspendit actum voluntariè, & tunc non potest suspendere, nisi eliciendo alium actū, quo suspendit. Vt cùm dico, volo non amare Ioannem & tunc voluntariè suspendo actum amoris, & hoc potest dupliciter contingere, scilicet vel actum amoris priùs elicitum suspendere, & sic non continuare actum amoris, & tunc volo non continuare actum amoris, vel absolutè volo non amare, ita quòd nullo modo volo elicere actum amoris. Et sic patet ista litera.

SCHOLIVM.

Reijcit rationes D. Thomæ allatas, nu. 3. Ad primum, declarat quomodo defectus omnis mali non necessitat ad amandum, sed ad non odiendum. Sic idem habet, 1. d. 3. q. 4. n. 18. Hic aduerte, licèt Doctor vt dubium reliquerit, an voluntas possit velle malum 1. d. 1. q. 4. nu. 18. & 2. d. 6. q. 2. n. 13. & 43. q. 2. tamen resoluit negatiuè, 4. d. 49. q. 10. §. ad 2. art. & d. 50. q. 2. ad 1. & in hac litera. Ad secundum explicat benè illud. Sicut principium in speculabilibus, &c. *quod tenet quoad ordinem obiectorum intelligibilium, & volibilium inter se; & etiā quoad ordinem potentiarum ordinatè tendentium in illa. Sed non est idem modus vtriusque potentiæ tendendi in illa; alias intellectus consentiret principio propter conclusionem, sicut voluntas fruitur vtendis, & vtitur fruendis; & hæc necessariò tenderet in media, sicut illa in conclusiones. Vide Doct. 1. d. 4. n. 16. Ad tertium, falsum esse voluntatem necessariò velle id, cuius participatione vult, quicquid vult. Vide alia argumenta soluta, d. q. 4. à nu. 16. Explicat nu. 7. quomodo Deus omnia vult necessariò necessitate immutabilitatis, quia non potest velle oppositum eius quod semel voluit, aliàs mutaretur. Quòd repugnat, ex 1. distinct. 8. quæstion. vltima.*

Ratio omnis boni in obiecto non necessitat voluntatē. SEcundum [i] scilicet quòd illæ probationes non sunt necessariæ; patet discurrendo per eas. Ad primam, negatur maior, quantuncunque in obiecto aliquo sit perfectio tota obiecti: tamen ad necessitatem actus requiritur, quòd potentia necessariò tendat in illud obiectum; & quicquid sit de voluntate creata beata, & de perfectione eius supernaturali, qua tendit in obiectum illud: tamen diceretur quòd voluntas viatoris simpliciter contingenter tendit in illud, etiam quando est in vniuersali apprehensum: quia illa apprehensio non est ratio determinandi voluntatem ad necessariò volendum illud: nec ipsa voluntas necessariò se determinat illo posito, sicut nec necessariò continuat illud positum, vt actum est in secunda ratione: tamen ista posset concedi, quòd voluntas non potest resilire ab obiecto, siue nolle obiectum, in quo non ostenditur aliqua ratio mali: nec aliquis defectus boni: quia sicut bonum est obiectum huius actus, qui est *velle*, ita malum vel defectus boni, quod pro malo reputatur, est obiectum huius actus, qui est *nolle*; & non sequitur vltrà: non potest nolle hoc; igitur necessariò vult hoc, quia potest hoc obiectum neque nolle, neque velle, vt actum est suprà, pertractando illam auctoritatem *primo Retractationum.* 5.

Voluntas non potest nolle nisi ostensum vt malum.

k Contra hoc potest argui. Si non potest nolle hoc obiectum, hoc ideò est, quia habet in se aliquid, cui repugnat illud nolle; tale autem repugnans non potest esse nisi actu velle illud obiectum: igitur illud necessariò sibi inest. Maior probatur, quia si vnum incompossibilium repugnat: alterum necessariò inest. Minor probatur, quia nulla inclinatio ad volendum habitualis, vel aptitudinalis repugnat illi *nolle* actuali, quia cum vno actu posset stare possibilitas, vel aptitudo ad oppositum actum.

Hic potest dici, quòd illud repugnans actui nolendi finem est ipsamet potentia voluntatis,

voluntatis, quia ipsa non potest habere *velle*, nisi respectu obiecti volibilis; vel *nolle* nisi respectu obiecti, nolibilis, quia nullum aliud *velle*, vel *nolle* est possibile fieri: finis autem non habet rationem nolibilis, quia nec malitiam, nec defectum boni. Vnde hoc, quod est nolle finem; includit contradictionem, sicut videre sonum. Sicut vult Augustinus in Enchirid. 14. *Sic enim beati esse volumus, vt miseri esse non solùm nolimus, sed nequaquam velle possimus.* l Sicut igitur repugnat ipsi actui volendi tendere in miseriam, ita videtur repugnare actui nolendi tendere in beatitudinem, vel fortè magis, m quia non ita caret miseria omni ratione volibilis, sicut beatitudo ratione nolibilis. *Quod voluntas non potest nolle bonum, nec velle malū.*

6. Ad secundam probationem: illud simile Philosophi de fine, & principio debet intelligi quoad duo, scilicet quoad ordinem obiectorum intelligibilium, & obiectorum volibilium inter se: & etiam quoad ordinem, quem habent respectu potentiarum ordinatè tendentium in ipsa. Intelligo sic primum; quòd sicut est ordo in veritate inter principium, & conclusionem, quæ habet veritatem participatam à principio; sic est ordo inter finem, & ens ad finem in bonitate, siue appetibilitate; quia ens ad finem habet bonitatem participatam respectu finis. Et ex hoc sequitur secundum, scilicet, quòd sicut intellectus ordinatè tendens in illa vera, propter principium assentit conclusioni, sic voluntas ordinatè tendens in illud, quod est ad finem, tendit in ipsum propter finem. Sed non est simile hinc inde comparando illa ad potentias istas, vt absolutè operantes, quia tunc non posset aliqua voluntas velle illud, quod est ad finem: nisi vtendo, scilicet volendo ipsum propter finem. Cùm tamen dicit Augustinus 83. q. quæst. 30. *quòd peruersitas voluntatis est in vtendo fruendis, & fruendo vtendis.* *Sicut principium in speculabilibus ita finis in practicis, 1. d. 1. q. 4. n. 16.*

Ex quo habetur, quòd voluntas potest obiecto vtendo frui, non sic autem potest intellectus verum scibile intelligere tanquam principium, scilicet tanquam euidens ex terminis. Et ratio differentiæ est, quia intellectus mouetur ab obiecto naturali necessitate: voluntas autem libere se mouet. Patet etiam in aliis, quòd non est similis necessitas, hinc inde; quia per principium necessariò scitur conclusio, non sic per bonitatem finis necessariò appetitur illud quod est ad finem *Intellectus mouetur ab obiecto naturaliter, voluntas liberè se mouet.*

Ad tertiam probationem, maior potest simpliciter negari; quia si voluntas nihil necessariò vult, non oportet quòd illud, ratione cuius vult alia, necessariò velit: sed quòd illud contingenter velit sufficit ad volendum alia, eo modo, quo vult ea.

Aliter potest dici, quòd maior potest habere duplicem intellectum. Vnum talem: illud cuius participatione vult alia tanquam participatione obiecti voliti, illud magis, vel priùs vult; alium talem, cuius participatione in entitate, vult alia, quæ participant entitatem, illud prius vult. Primus intellectus videtur esse verus: sed non secundus; quia etsi color, quem video, participet entitatem suam à primo ente, & visibilitatem à primo visibili, non tamen color visus requirit primum ens vel primum visibile priùs videri: quia non videtur participatione eius vt visi, sed vt entis, vel visibilis; & tantùm in isto secundo intellectu est minor vera, sicut & illa probatio adducta tantùm probat, quòd illud sit bonum, vel volibile participatione primi volibilis, non autem, quòd hoc præcisè sit volitum participatione illius primi, vt voliti.

7. De isto igitur articulo n quicquid sit de voluntate creata beata, vtrum, scilicet per aliquid supernaturale necessitetur ad volendum vltimum finem, vel non; saltem probabiliter potest dici, quòd non omnis voluntas creata necessitatur ex natura sua ad volendum finem, non solùm absolutè, quod manifestum est, sed nec posita apprehensione obscura illius obiecti, sicut modò apprehēdimus; hoc saltem certum videtur, quòd voluntas diuina necessitatur simpliciter ad volendū bonitate propriam. *Conclusio voluntatē creatam nō necessitari ad amandū vltimum finem obscurè apprehensum.*

Et si quæratur, an necessariò velit aliquod aliud obiectum ab eo; posset dici quòd exclusa necessitate coactionis, de qua non est sermo, potest intelligi vna necessitas immutabilitatis, quæ excludit posse oppositum succedere ei, quod inest. Alia est necessitas omnimodæ ineuitabilitatis, siue determinationis: quæ non solùm excludit oppositum posse succedere isti; sed omnino excludit ipsum posse inesse; loquendo de sola prima necessitate, Deus necessariò vult quicquid vult, quia non potest succedere oppositum ei, quod inest, neque ex parte actus, neque obiecti: quia hoc non posset esse sine aliqua mutatione in Deo: cùm obiectum esse volitum non ponat aliquid extra ipsum Deum, & non potest de non volito fieri volitum, vel à conuerso, quin sit mutatio in aliquo. Non enim est transitus à contradictorio in contradictorium *Deus necessariò vult, quicquid vult, exponitur.*

Non transitur a contradictorio in contradictorium, nullo aliter se habente. nullo aliter se habente: quia tunc non esset ratio, quare illud contradictorium magis esset verum modò, quàm priùs, & quare illud falsum. Sed de secunda necessitate potest dici, quòd licèt necessariò voluntas diuina habeat actum complacentiæ respectu cuiuscunque intelligibilis, inquantùm in illo ostenditur quædam participatio bonitatis propriæ, tamen non necessariò vult quodcunque creatum volitione efficaci, siue determinatiua illius ad existendum: imò sic vult contingenter creaturam fore, sicut contingenter eam causat, quia si necessariò hac secunda necessitate vellet eam fore, necessariò etiam necessitate ineuitabilitatis eam causaret, saltem pro tunc, pro quando vult eam fore.

COMMENTARIVS.

7. i DE *secundo principali.* Nunc Doctor ostendit quòd illæ probationes non sunt necessariæ, quod etiam ostensum est in primo, *dist.1.q.4.* & omnia sunt ibi exposita, tamen pro iunioribus adhuc hîc aliqualiter expono. *Ad primam negatur maior*, scil. Voluntas necessariò vult illud, in quo est ratio omnis boni, quia quamuis in obiecto sit ratio omnis boni, quia infinitum, tamen ad necessitatem actus requiritur quòd potentia necessariò tendat in illud obiectum, & hoc ponendo quòd actus non causetur immediatè ab obiecto, vt patuit *in 2.dist.* 23. *Voluntas est elicitiua sui actus.* Tenendo enim quòd voluntas sit elicitiua sui actus circa quodcunque obiectum, non sequitur quòd si respiciat obiectum infinitum, quòd necessariò velit illud; oportet enim probare quòd necessariò velit, quod tamen per illam rationem non probatur. Sequitur, *& quicquid sit de voluntate creata beata, & de perfectione eius supernaturali qua tendit in obiectum illud* (de qua erit sermo in quarto, dist.49) *tamen diceretur quòd voluntas viatoris simpliciter contingenter tendit in illud, & etiam quando est in vniuersali apprehensum*, (quia isti dicunt quod licèt voluntas viatoris contingenter velit vltimum finem in particulari apprehensum, tamen necessariò vult ipsum in vniuersali apprehensum, vt patuit in primo, distinct.1.q.4.) *quia illa apprehensio non est ratio determinandi voluntatem ad necessariò volendum illud*, quia notitia obiecti non mouet necessariò voluntatem ad aliquid volendum, saltem vt principalis causa, vt exposui in primo, dist.1. q.4. & patet in secundo, dist.25. & vide quæ dixi in primo, vbi suprà, respondendo ad obiectiones Alphonsi, & Ochã contra Doctorem. Sequitur, *nec ipsa voluntas necesariò se determinat illo posito*, id est, obiecto cognito, siue vltimo fine actu cognito, *sicut nec necessariò continet illud positum*, id est, vltimum finem actu cognitum, id est, quod nõ necessariò contineat cognitionem vltimi finis, vt suprà patuit: patet ergo quomodo voluntas non necessariò vult vltimum finem in vniuersali apprehensum. Et hoc magis patuit *in primo, dist.1.quæstion.4.* Tamen potest concedi quod voluntas non potest resilire ab obiecto, siue nolle obiectũ in quo non ostenditur aliqua ratio mali, nec aliquis defectus boni; quia sicut bonum est obiectum huius actus, qui est *velle*, ita malum, vel defectus boni, quod pro malo reputatur est obiectum huius actus, qui est *nolle*, & non sequitur vltrà, non potest nolle hoc, igitur necessariò vult hoc; quia potest hoc obiectum, neque nolle, neque velle, vt patet *hîc, & in primo, dist.1.q.4.* *Voluntas non potest nolle bonum.* Vult ergo Doctor quòd voluntas non potest nolle bonum, in quo non est aliqua ratio mali, & hoc vel existentis, vel apparentis, quia non potest elicere actum nolitionis, nisi circa obiectum nolibile. Modò tale bonum nullo modo est obiectum nolibile, cùm solum malum sit obiectum nolibile, siue sit malum apparens. Et non sequitur vltrà, quòd necessariò velit illud, quia licèt bonum sit obiectum volitionis, & hoc, siue verum, siue apparens, siue præfixum, non tamen sequitur quòd necessariò velit illud, sicut nec sequitur quòd necessariò nolit etiam summum malum, si illud esset possibile. 8.

k *Contra hoc potest arguí.* Hîc Doctor probat quòd voluntas necessariò velit illud obiectum, si non potest illud nolle, & arguit sic, *Si non potest nolle hoc obiectum, hoc ideò est, quia habet in se aliquid. Maior probatur, quia si vnum incompossibilium repugnat, aliud necessariò inest*, patet, quia si negatio necessariò repugnat, affirmatio posita necessariò inest. Si enim repugnat necessariò homini non animal, necessariò animal inest homini. Et ideò benè dicit, quòd *si vnum necessariò repugnat alterum necessariò inest.* Minor probatur, *quia nulla inclinatio ad volendum beatitudinem habitualis, vel aptitudinalis repugnat illi* nolle *actuali, quia cum vno actu posset stare possibilitas, vel aptitudo ad oppositum actum*, vt patet à Doctore in primo, dist.39. ergo *velle* actuali beatitudinem videtur repugnare *nolle* actuale beatitudinem, & per consequens si nolle beatitudinẽ necessariò repugnat volũtati, velle actualiter beatitudine necessariò inest volũtati.

Respondet, quòd *illud repugnans actui nolendi finem, est ipsa potentia voluntatis*, cui ex sua formali ratione repugnat habere *nolle* respectu finis, quia finis non est nolibilis, sed tantùm volibilis. Licèt enim *nolle* actuale, & *velle* actuale respectu eiusdem obiecti repugnent ad inuicem formaliter in *esse* simul, tamen non repugnat voluntati successiuè, & hoc loquendo de obiecto volibili, & nolibili. Licet enim voluntas non possit simul velle, & nolle lapidem, tamen successiuè potest habere vtrunque. Sed vt voluntas comparatur ad *velle*, & *nolle* respectu vltimi finis, nec simul, nec successiuè potest habere vtrunque, quia nolle finem repugnat voluntati. Sicut etiam intelligere repugnat lapidi ex sola potentia lapidis. Si dicatur, quod tunc voluntas non erit libera respectu cuiuscunque obiecti si illud non potest nolle. Dico quòd libertas voluntatis est in hoc, quòd idem obiectum potest velle, vel non velle. De hoc vide quæ dixi super secundo, dist.6. q.1. 9.

l *Quod autem voluntas non possit nolle finem probat per Augustinum.* Ista auctoritas non concludit quòd necessariò velimus beatitudinem, vel quòd necessariò nolimus miseria, quia

quia voluntas sicut potest velle, & non velle beatitudinem, sic potest nolle,& non nolle miseriam. Sed sic præcisè intelligitur,quod sicut beatitudo est præcise obiectum volibile, ita miseria obiectum nolibile. Et sicut est impossibile voluntatem velle actualiter miseriam, ita est impossibile ipsam nolle actualiter beatitudinem.

m *Vel fortè, & magis,quia non ita caret miseria omni ratione volibilis, sicut caret beatitudo omni ratione nolibilis.* Si ergo secundùm Augustinum non possum velle miseriam, quæ fortè non caret omni ratione volibilis,à fortiori non possum nolle beatitudinem,quæ caret omni ratione nolibilis,cùm in ipsa non sit aliquis defectus boni, nec aliqua ratio mali.

Ad alias duas rationes patet responsio hîc, & clariùs vide in primo, dist.1. quæst.4.& quæ ibi exposui.

n *De isto artic.* Hîc Doctor dicit duo.Primò, quòd voluntas creata non necessitatur ex sua natura ad volendum finem, non solùm absolutè, sed nec etiam posita apprehensione obscura illius obiecti,sicut modò apprehendimus. Sed an voluntas creata beata necessitetur ad volendum finem,& hoc per aliquid supernaturale, puta per charitatem, licèt Doctor hic non soluat,tamen in primo,*dist.*1.*q.*4. soluit,probando quòd voluntas comprehensoris eleuata per charitatem, non necessariò fruitur,vide ibi.Secundò dicit, quòd voluntas diuina necessariò vult propriam bonitatem, vt satis probatum est *in primo, dist.*10. *quæst. vnica*, & vide quæ ibi exposui.

10. *Duplex necessitas.* o Deinde quærit an voluntas diuina necessariò velit aliquid aliud à Deo? Et ponit duas conclusiones, præmittendo quòd duplex est necessitas, scilicet immutabilitatis, & ineuitabilitatis omnimodæ, siue determinationis necessariæ. Prima excludit oppositum posse succedere ei, quod inest, hoc modo voluntas diuina vult quicquid vult ad extrà, quia oppositum eius nunquam potest inesse. Ab æterno enim voluit quicquid nunc vult, & quod voluit ab æterno esse pro tali tempore, necessariò erit, scilicet necessitate immutabilitatis, quia ex quo determinauit illud fore, est impossibile oppositum inesse, scilicet ipsum non fore. Licèt enim quando ab æterno voluit esse *A*, potuisset oppositum velle, scilicet non esse *A*, tamen facta determinatione, quòd *A* sit, non potest oppositum velle, scilicet velle *A* non esse, quia tunc voluntas diuina mutaretur, quia est impossibile transire de contradictorio in contradictorium, sine mutatione; sed mutatio non erit in obiecto prius volito, & pòst nolito; patet, quia obiectum nullum *esse* nouum habet; modò mutari est aliquid aliter se habere nunc quàm priùs se habuerit, vt patet 5. *Phys.* ergo si *A* est nunc volitum esse, & post nolitum esse, cùm hic sit transitus à contradictorio in contradictorium, erit aliqua mutatio,& non in *A*,vt patuit; ergo in voluntate diuina,quæ nunc aliter vellet, quàm priùs voluit, quod est simpliciter impossibile, scilicet quòd aliquo modo mutetur, vt patet *in primo, dist.*2. *quæst. vlt.* Patet ergo quomodo voluntas diuina quicquid vult, immutabiliter vult. Sed de alia necessitate, scilicet ineuitabilitatis, quæ est, quòd simpliciter necessariò velit, ita quòd nunquam potest velle oppositum pro quocunque instanti, sicut dicimus, quòd pater in Diuinis necessariò generat filium, quia est simpliciter impossibile ipsum non generare. Loquendo de hac necessitate, voluntas diuina nihil vult ad extrà: patet, si enim hoc modo vellet creaturam, & hoc efficaciter, necessariò eam vellet, & sic creatura necessariò esset ab æterno, quia causa agens necessariò, & non impedita, statim ponit effectum, & necessariò. Loquendo tamen non de volitione efficaci, qua vult creaturam existere in aliquo tempore, sed de volitione complacentiæ, qua complacet quiditatibus cognitis, quæ sunt quædam participatio bonitatis diuinæ, vult illas necessariò, necessitate ineuitabilitatis, quia non potest non complacere eis sic positis in *esse* cognito, quia vt sic, habent *esse* necessarium, secundùm *quid* tamen, vt patet *in primo, dist.* 3. *quæst.* 4. *in secundo, dist.* 35. 36. 39. Et talis volitio non ponit creaturam in aliquo esse reali. Alij duo articuli clari sunt hîc, & ex distinctione decima primi.

SCHOLIVM.

Voluntatem cum necessitate ad actum liberam esse probat ex Augustino, & Anselmo. Secundò, Deus amat media ad se liberè:ergo & se. Tertiò, libertas est conditio intrinseca voluntatis; ergo compatitur cum conditione perfectissima operandi,& talis est necessitas,vbi est possibilis. Explicat quomodo cum necessitate stat libertas. De quo latè agit 1.*dist.*10. *&* 4.*dist.* 49.*q.*1.*ar.*1.*& suprà quodl.*2. *Quæstio nimis controuersa est,mihi tamen videtur non esse de re ipsa, sed de modo loquendi; & Doctor tenet eum, quo Philosophus, Augustinus & Anselmus vsi sunt. Vide Scholium vltimum,* 1. *dist.* 10. *vbi circa hoc dixi quod verius visum fuit.*

DE secundo articulo principali, dico quòd cum necessitate ad volendum stat libertas in voluntate. Hoc probatur, primò per auctoritates. Prima est Aug. *in Ench.* quæ dicta est suprà. 8.

Sic

Cum necessitate volendi stat libertas secundum August. & Anselm.

Sic enim oportebat prius fieri hominem, & vt benè posset velle, & malè, nec gratis vel frustrà si benè; nec impunè si malè, hoc est in statu illo primo, meretur, vel demeretur. Et sequitur. *Posteà verò sic erit, vt malè velle non posit, nec ideò libero carebit arbitrio, multò quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit seruire peccato*; & subdit, quasi pro probatione: *neque culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est: qua beati sic esse volumus, vt esse miseri non solùm nolimus, sed nequaquam prorsus velle possimus, sicut enim anima nostra nunc habet nolle infelicitatem, ita tunc nolle iniquitatem semper habitura est.* Item Anselmus de lib. arbit. cap. 1. *Qui sic habet, quod decet, & expedit, vt hoc amittere nequeat, liberior est, quàm ille, qui sic habet hoc ipsum, vt posit perdere.* Et ex hoc concludit: *liberior igitur est voluntas, quæ à rectitudine declinare nequit.*

Idem probatur per rationem, & primò *quia*, nam ex præcedente articulo habetur quòd voluntas diuina necessariò vult bonitatem suam, & tamen in volendo eam est libera; igitur, &c. Probatio minoris: quia potentia operans circa vnum obiectum, non absolutè, sed in ordine ad aliud, eadem est operatiua circa vtrunque obiectum, sicut arguit Philosophus *in secundo de Anima*, quòd illa potentia, quâ cognoscimus differentiam vnius obiecti ab alio obiecto, ipsa nata est cognoscere vtrunque obiectum in se; sicut ipse arguit ibi de sensu communi; nunc autem voluntas ipsa diuina refert ad finem alia obiecta, quæ sunt volibilia propter finem: igitur ipsa sub eadem ratione potentiæ est operatiua circa vtrunque; sed circa illud quod est ad finem liberè operatur. Patet: quia contingenter vult illa, & contingentia in agendo reducitur ad principium non naturaliter actiuum, sed liberè; igitur ipsa sub ratione potentiæ liberæ vult bonitatem suam.

Tex. 146. Deus quomodo se amet?

Libertas est perfectionis

Prætereà; secundò probatur idem *propter quid*, & primò sic. Actio circa finē vltimū est actio perfectissima, & in tali actione libertas in agēdo est perfectionis: igitur necessitas in ea nō tollit, sed magis ponit illud quod est perfectionis; cuiusmodi est libertas.

Libertas, conditio intrinseca voluntatis.

Prætereà: conditio intrinseca ipsius potentiæ vel absolutè vel in ordine ad actum perfectum, non repugnat perfectioni in operando; nunc autem libertas, vel est conditio intrinseca voluntatis absolutè, vel in ordine ad actum volendi; igitur ipsa libertas potest stare cum conditione perfecta possibili in operando: talis cōditio est necessitas, specialiter vbi ipsa est possibilis. Est enim semper possibilis, vbi neutrum extremum requirit contingentiam in operatione, quæ est media inter extrema, sic est in proposito: sicut probatum est in præcedenti articulo.

Si quæras, quomodo stat libertas cum necessitate?

Non est quærenda ratio eorū, quorum nō est ratio.

Respondeo secundùm Philosophum *quarto Metaphysicæ*, non est quærenda ratio eorum, quorum non est ratio. *Demonstrationis enim principij non est demonstratio.* Ita dico hîc, quòd sicut ista est immediata, & necessaria, *voluntas diuina vult bonitatem diuinam*: nec est alia ratio, nisi quia hæc est talis voluntas: & illa talis bonitas; sic voluntas diuina contingenter vult bonitatem, seu existentiam alterius, & hoc, quia est talis voluntas, & illud est tale bonum: nisi addamus generaliter vnum breue, quòd voluntas infinita necessariò habet actū circa obiectum infinitū, quia hoc est perfectionis; & pari ratione nō necessariò habet actū circa obiectū finitum, quia hoc esset imperfectionis: nam imperfectionis est necessariò determinari ad posterius; & perfectionis requisitæ est sic determinari ad prius: & perfectionis cōcomitātis ad illud quod est simul naturâ. 9.

Non est idē liberū, & contingēs, aut naturale & necessarium.

Confirmatur illud, quia non est eadem diuisio in principium naturale, & liberum, & in principium necessariò actiuum, & contingenter: aliquod enim naturale potest contingenter agere: quia potest impediri: igitur pari ratione possibile est aliquod liberum, stante libertate, necessariò agere.

Sed semper est dubium, in quo stat per se ratio libertatis: siue enim dicatur quòd libertas stat in determinatione ad agendum, siue in dominatione respectu sui actus; per neutrum hîc videtur posse saluari.

ADDITIO. Henricus.

Hîc diceretur, quòd cùm dicitur, voluntatem necessariò velle, necessitas potest determinare actum volendi, vt terminatur ad obiectum, & sic est verum manifestum, intelligendo de bonitate diuina, quæ sola est proprium, & per se obiectum: alia autem non sunt per se obiecta propria: ideò non necessariò vult illa: aut potest necessitas determinare actum vt egreditur à voluntate. Et hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, vt sit necessitas præuia ad voluntatem: & voluntas intelligatur cadere sub necessitate, tanquam impellente in actum, & figente in actu; si autem sic esset, voluntas ageretur, & non ageret, nec staret in tali actu libertas. Alio modo potest intelligi necessitas concomitans: ita 10.

quòd

quòd ipsa intelligatur cadere sub voluntate, sic quòd voluntas propter firmitatem libertatis suæ sibiipsi necessitatem imponit in eliciendo actum, & in perseuerando, siue figendo se in actum: in inspiratione concomitatur necessitas naturæ, quæ est vis quædam naturæ primo modo dictæ, id est, essentiæ, siue naturæ secundo modo dictæ, scilicet principij naturalis producitur similis: talis enim assistit voluntati in communicando naturam Spiritui sancto.

Est igitur ordo quadruplicis necessitatis. Prima, qua Deus necessariò viuit. Secunda, quâ necessariò intelligit. Tertia, quâ necessariò spirat. Quarta, quâ necessariò diligit se.

In quo igitur est libertas volendi?

Respondeo, quia delectabiliter, & eligibiliter elicit actum, & permanet in actu.

Contrà: secundùm Rich. gloriosius est, quod secundùm naturam habetur, quàm quod aliter habetur.

Respondeo, quòd ex necessitate naturæ habetur velle, non necessitate tamen naturæ habetur obiectum: quia esset contradictio: igitur in ista propositione quæ est de dicto, Deum se velle est necessarium: patet distinctio, quòd necessitas potest determinare actum volendi sic, vel sic, scilicet absolutè, vel cum respectu ad obiectum: sed non æquè apparet in ista, Deus vult necessariò, *quæ est de re: tamen eadem veritas est communis, quòd necessitate naturæ habetur actus, sed non vult obiectum necessitate naturæ.*

SCHOLIVM.

Sententia Henrici, voluntatem spirare Spiritum sanctum, necessitate naturali, & etiam libera: de qua latè Doctor 1. dist. 1. quæst. 7. num. 13. & dist. 10. num. 3. reijcitur primò, quia inconuenit in amore essentiali, vnam tantùm esse necessitatem, & duas in notionali. Secundò, memoria sine coexistentia naturæ gignit; ergo & voluntas similiter spirat.

11. De tertio principali dicitur, quòd in aliquo actu voluntatis diuinæ, scilicet in actu spirandi Spiritum sanctum, est aliquo modo necessitas naturalis, sic intelligendo, quòd voluntas, vt est simpliciter voluntas, non est principium elicitiuum actus notionalis, quo producitur simile in forma ipsi producenti: quia tunc in quocunque esset, esset principium elicitiuum actus, quo produceretur simile in forma, quod falsum est in creaturis. Sed voluntas, vt est in natura diuina, & vt sic per illam habet quandam naturalitatem ad producendum actum notionalem, sic est principium elicitiuum actus notionalis. Ex hoc enim quod fundatur in natura diuina, siue in essentia, habet sibi annexam quandam vim naturæ: & sic quandam necessitatem naturalem ab ista naturalitate, siue vi naturali annexa voluntati contrahit, & sic est principium elicitiuum actus notionalis; licèt enim in actu voluntatis essentialis, vt ordinatur in summum amatum, ab ipsa sola voluntate ratione, qua est libera, sit necessitas immutabilitatis; tamen inquantum actio voluntatis ordinatur in amorem productum tendentem in amatum terminaliter, sic ab illa naturalitate annexa voluntati procedit necessitas immutabilitatis circa solum actum notionalem elicitum à voluntate, vel potiùs ab ipsa libertate voluntatis, vt ei talis naturalitas est annexa. Additur ad hoc, quòd illa naturalitas in voluntate nullo modo præuenit eius libertatem, nec est ratio elicitiua actus notionalis. Hoc enim esset omnino contra eius libertatem, sed potiùs est consecutiua, & annexa libertati, vt aliquid, quo assistente voluntati, voluntas ipsa ex vi, quam habet ex eo, quod est voluntas, & libera, potest elicere actum suum notionalem: quem sine illo assistente elicere omnino non posset. Sunt igitur aliter, & aliter istæ propositiones in diuinis necessariæ, *Deus necessariò viuit*: quia necessitate naturæ: *Deus necessariò intelligit*, quia necessitate intelligibilis determinantis intellectu ad hoc, vbi est aliqua diuersitas rationis: *Deus necessariò spirat Spiritu sanctum*, quia necessitate naturali non præueniente, sed concomitante: *Deus necessariò amat se*, necessitate consequente infinitatem libertatis absque aliqua necessitate naturæ. Henr. in sum. ar. 60. q. 1.

12. Contra istud, non videtur quòd illud, quod fundatur in aliquo; possit habere rationẽ aliquã necessitatis vlteriorem vltra illud, in quo fundatur; nec etiã quòd fundatũ posset habere duplicẽ rationẽ necessitatis, & illud in quo fundatur, tantùm vnicã: quia tunc circunscripta per impossibile, vel possibile illa vnica ratione necessitatis in fundamẽto, adhuc remaneret alia ratio necessitatis in fũdato, & ita illud fundamẽtũ remaneret necessariũ, & tamẽ nõ remaneret necessitas fũdamẽti: nũc autẽ, secũdùm istos actus notionales fundãtur in actu essentiali: & secundùm omnes actus essentiales aliquo modo sunt priores; igitur non potest esse quòd in actu essentiali, quo Deus diligit se, sit tantùm vnica necessitas: & ex vnica ratione necessitatis, scil. ex infinitate libertatis, & tamen quòd in actu spirãdi sit cũ hoc alia ratio necessitatis, sci. naturalis. *Fundatum in alio, non potest esse magis necessarium fundamento.*

Prætereà; Sicut memoria perfecta in supposito conueniente est principium perfectum

Voluntas æquè potēs ad spirandum, sicut memoria ad gignendum.

perfectum producendi Verbum perfectum: sic videtur quòd voluntas perfecta in supposito, vel suppositis conuenientibus sit perfectum principium producendi amorem perfectum; sicut igitur memoria in Patre est principium gignendi Filium, sic voluntas in Patre & Filio est principium spirandi Spiritum sanctum. Nec videtur vltià rationem perfectæ memoriæ, vel perfectæ voluntatis, coassistentia alicuius esse necessaria: sic quòd illo non assistente non posset voluntas in actum spirandi, & memoria in actum dicendi.

Si autem intelligeret assistentiam esse, vt obiecti ad potentiam: fortè illla requiritur tam in memoria, quàm in voluntate; & magis fortè ad hoc, vt per actum communicetur natura, quàm ad hoc vt actus sit necessarius: quia principiorum illorum, scilicet obiecti, & potentiæ, vtrunque per se est ratio propriæ necessitatis in eliciendo actum suum, vt suus est; sed fortè non vtrunque per se est ratio perfecta consubstantialitatis termini ad ipsum producens. Et tunc verum esset, quòd non requiritur talis assistentia ad actum essentialem, quia licèt ibi requiratur obiectum, non tamen vt principium communicandi suam propriam perfectionem.

SCHOLIVM.

Hìc explicat fundamentum suæ sententiæ de libera processione Spiritus sancti. Primum dictum, primæ differentiæ, principij actiui, seu agentis, est libertas, & natura ei opposita. Ostendit ex Aristotele 2. Phys. & 9. Metaph. & ex Augustin. Secundum dictum, hæ differentiæ varijs nominibus ab Aristot. exprimuntur. Per hac tria, non secundum propositum, à natura, & potentia irrationalis, intelligit principium, quod dicitur natura; per opposita his, principium liberum. Tertium, intellectus habet modum naturæ, in productione filij, voluntas modum oppositum. Quando autem imperat intellectui, totum est liberum, sicut & quando imperat alijs potentiis inferioribus; quia totum secundùm propositum: & probat ex Philos. Quartum, (& sequitur ex dictis) repugnat voluntatem esse principium per modum naturæ, sicut & naturam esse principium liberum, quia sunt primæ differentiæ principij actiui. Quintum, omne agens naturale, vel est primum omnino primum, vel à priori naturaliter determinatum, & neutrum horum competit voluntati. Sextum, causatio intellectus est naturalis; & voluntatis, esto sit necessaria, libera, quia hoc est hoc, & illud illud. Hæc, ratio à priori; à posteriori, supposita præfata diuisione, & vsu ex Philos. & Augustin. dici potest voluntatem semper esse liberam, quia nec à se, nec ab alio naturaliter determinatur, sed supposita apprehensione obiecti, tendit delectabiliter, & eligibiliter in obiectum, etiam quando non potest non tendere. De quo latè, 1. dist. 10.

Natura *multifariā sumitur.*

DE isto articulo potest dici, quòd non est hìc difficultas, accipiendo ***naturam*** extensiuè prout extendit se ad omne ens: Sic enim dicimus naturam voluntatis, imò extendendo ad non ens, dicimus naturam negationis. Sic enim, extensiuè loquendo, necessitas in ente quocunque posset dici necessitas naturalis; & tunc, cùm voluntas, saltem diuina, ex sua perfecta libertate habeat necessariò aliquod *velle*: ista necessitas perfectæ libertatis potest dici (isto modo) necessitas naturalis. Sed difficultas non est nisi accipiendo *naturam* magis strictè, prout scilicet *natura*, & *libertas* sunt primæ differentiæ agentis, vel principij agendi: quomodo loquitur Phi- 13.
Tex. 49. losophus secundo Physicorum. Vbi diuidit causam actiuam in naturam, & propositum. *Eorum*, inquit, *quæ fiunt propter hoc*, id est, propter finem, cuiusmodi sunt omnia, quæ fiunt à per se causa, *alia quidem secundùm propositum: alia verò non secundùm propositum*, & paulò pòst: *Sunt autem propter hoc quæcunque ab intellectu vtique aguntur, & quæcunque à natura:* & reducit ad istas duas causas per se, duas causas per accidens,
Tex. 10. scilicet casum, & fortunam. De hac distinctione loquitur 9. *Metaphys* distinguens modum, quo potentiæ actiuæ rationales, & irrationales diuersimodè exeunt in actus suos, *huiusmodi quidem*, inquit, scilicet, *irrationales potentias necesse est, quando actiuum,*
Triplex causa. *& passiuum appropinquantur, hoc quidem facere, illud autem pati; illas verò*, scilicet rationales, *non necesse est*, supple hoc facere, & illud pati. De hac distinctione loquitur Augustinus 5. de Ciuit. cap. 9. *Est causa fortuita, est naturalis, est voluntaria.* Et declarat ibi membra.

Ista diuisio principij actiui diuersis nominibus exprimitur, non solùm apud di-
Tex. 49. uersos, sed etiam apud Aristotelem; vt patet *ex secundo Physicorum*, vbi præmisit, *secundùm*

secundùm propositum,& non secundùm propositum, & subdit, *ab intellectu, & à natura*, & *in 9. Metaphysicæ*, rationales & irrationales potentias; per ista tria, *non secundùm propositum*, & *à natura*, & *potentiæ irrationalis*, intelligit principium actiuum, quod communiter dicimus naturam: per alia verò tria intelligit illud aliud principium actiuū, in quo concurrunt respectu actus extrinseci, & intellectus & voluntas. Sed vtrunque istorum per se acceptum habet suum proprium modum principiandi. intellectus quidem per modum naturæ: vnde ad suum proprium actum comparatus, natura est: sicut Filius in diuinis producitur per modum naturæ, licèt eius principium productiuum sit memoria. Voluntas autem semper habet suum modum causandi proprium, scilicet liberè, & ideò quando concurrit cum intellectu, vt in productione artificialium, totum dicitur produci liberè, & à proposito: quia propositum est principale, & immediatum principium illius productionis extrinsece. Si autem quandocunque concurrat potentia naturaliter actiua cum ipsa voluntate, sicut est de potentiis inferioribus, quibus vtimur ad agendum, licèt actio propriè, vt est huius principij, sit per modum naturæ: tamen quia totum subiacet voluntati, ideò liberè vtimur, & dicimur liberè agere à principali agente. Et hoc modo loquitur *nono Metaphysicæ*, vbi vult quòd vltra intellectum, requiritur aliquod determinans, vt appetitus & prohæresis: alioquin simul faceret contraria. Nam ipsa scientia simul contraria ostendit, & ipsa, quantùm est ex parte sui, esset principium per modum naturæ, & necessariò, quantùm est ex parte sui, causaret quodlibet respectu cuius est in potentia. *Illa*, inquit, *contrariorum. Quare, simulne faciant contraria? Hoc vero est impossibile: necessarium est igitur alterum adesse, quod proprium est.* Hoc est determinans ad vnum oppositorum. Et subdit: *Dico autem siue appetitum*, &c.

Tex. 49. T.c. 10. Principium actiuum naturale tribus nominibus apud Arist.

Tex. 10.

9. Met. t. cap. 10.

15. Ad propositum dico, quod licèt aliquod principium posset concurrere in agendo cum voluntate; puta secundùm aliquos, obiectum; secundùm aliquos, intellectus: & illud concurrens, quantùm est ex se, sit naturaliter actiuum; tamen voluntas, per se loquendo, nunquam est principium actiuum naturaliter: quia esse naturaliter actiuum & esse liberè actiuum, sunt primæ differentiæ principij actiui, & voluntas, vnde voluntas, est principium actiuum libere. Non magis igitur potest voluntas esse naturaliter actiua, quàm natura, vt est principium distinctum contra voluntatem, potest esse liberè actiua.

Non magis voluntas potest esse naturale principiū, quàm natura liberum.

Sed quæritur vnde est, quod voluntas, licèt necessariò agat, non tamen naturaliter agit, cùm non posit natura magis esse determinata ad agendum, quàm quod sit necessitata ad *agere*?

Respondeo, omne agens naturale, vel est omnino primum: vel si est posterius, erit ab aliquo priori naturaliter determinatum ad agendum, voluntas autem nunquam potest esse agens omnino primum: sed nec potest esse determinata naturaliter ab aliquo agente superiori: quia ipsamet est tale actiuum, quòd seipsam determinat in agendo, sic intelligendo, quod si voluntas aliquid necessariò velit, puta *A*, non tamen illud *velle* causatur naturaliter à causante voluntatem: etiamsi naturaliter causaret voluntatem: sed posito actu primo, quo voluntas est voluntas, si ipsa sibi relinqueretur: etsi posset contingenter habere, vel non habere hoc *velle*: tamen seipsam determinaret ad hoc *velle*.

Agens naturale, vel est primū, vel a superiori determinatum.

Quando igitur dicitur, quod naturale principium non potest magis determinari; quàm quod necessitetur.

16. Respondeo, licèt necessarium sit summè determinatum, quoad exclusionem indeterminationis ad vtrumlibet: tamen aliquod necessarium aliquo modo est magis determinatum, quàm aliud: sicut ignem esse calidum, vel Cœlum esse rotundum, est determinatum à causante, dante simul *esse* Cœli, & rotunditatem: sed graue est determinatum ad descensum, non habito necessariò actu descendendi ab ipso generante, sed tantū habito ab ipso principio naturaliter determinatiuo ad descendendū. Voluntas autem causata, si necessariò vult aliquid, non sic est determinata à causante ad illud, *velle*, sicut graue ad descensum, sed tantùm à causante habet principium determinatiuum sui ad hoc *velle*.

Cœlum est magis determinatum ad rotunditatem quàm graue ad descensum.

Si autem dicas, si descensus causatur à grauitate intrinseca, tunc graue mouet se: quare igitur non liberè æquè sicut voluntas mouet se ad illud *velle*, respectu cuius ipsa voluntas est ratio necessaria causandi?

De motu grauis 2. d. 2. q. 10.

Respondeo: illa causatio grauitatis est naturalis, ista libera: quia hoc est hoc, & illud est illud.

Breuiter igitur posset dici, quod *esse* formæ & modus essendi, *agere* & modus agendi sunt immediata: ideò sicut non est alia ratio, quare hoc habet talem modum essendi, nisi quia est tale ens, sic non est aliqua ratio, quare hoc habet talem modum agendi, puta liberè, vel naturaliter, nisi quia est tale principium actiuum, scilicet liberum, vel naturale.

SCHOLIVM.

Respondet ad locum ex August. 6. Ciuit. 10. quo arguebat contra Ciceronem, negantem præscientiam, ostendens contra ipsum, præscientia concessa, minimè tolli liberum arbitrium, nec necessitatem præscientiæ tollere libertatem voluntatis; secus esset de necessitate violentiæ, si daretur. Exponit locum Augustin. in argumento positum, vbi clarè docet necessitatem compati cum libertate.

Ad arg. in initio.

AD argumentum in contrarium dici potest, quod intentio Augustini est ibi arguere contra Ciceronem, qui negauit præscientiam Dei: nec ex illa præscientia concessa, oportet eum negare liberum arbitrium nostrum: Augustinus autem docet qualiter præscientia Dei, & liberum arbitrium simul stant, sic arguendo. *Sic*, inquit, *Deo certus est ordo causarum; quod concessit ipse Cicero*: subdit Augustinus. *Et ipsæ, quippe nostræ voluntates in causarum ordine sunt: quoniam humanæ voluntates humanorum operum causæ sunt: atque ita, qui omnes rerum causas præsciuit, profectò in eis causis etiam nostras voluntates ignorare non potuit.* Et pòst: *Quomodo igitur ordo causarum præscienti Deo certus id efficit, vt nihil in nostra sit voluntate, cùm in ipsarum causarum ordine magnum habeant locum nostræ voluntates?* 17.

Lib. 5. c. 9.

Etiam in sequenti capitulo: *Non propterea nihil in nostra voluntate est, quia Deus præsciuit quid futurum esset in nostra voluntate. Non enim nihil præsciuit, sed aliquid, & illo præsciente est aliquid in nostra voluntate.* Respondendo autem vult ostendere, quomodo simul stant necessitas illa, quam in præscito requirit præscientia, & tamen quod præscitum sit in nostra. Hoc quidem non esset verum, si esset ibi necessitas violentiæ: de qua ait; *etiam si nolimus, efficit quod potest*: sicut est necessitas mortis: sed si est necessitas qualiscunque, de qua solemus dicere: necesse est, vt ita sit aliquid: vel vt ita fiat aliquid: non oportet timere, quòd talis necessitas, si ponatur in actu nostro præscito, nobis auferat libertatem; quia ista necessitas præscientiæ, vel præsciti vt præsciti, etsi sit necessitas immutabilitatis, non est tamen simpliciter necessitas ineuitabilitatis, siue omnimodæ determinationis, sed tantùm ineuitabile ex suppositione ista, quia illud est iam præscitum.

Necessitas præscientiæ non aufert libertatem.

Et ad ostendendum, quod non qualiscunque necessitas tollit libertatem, subdit illud ex quo argutum est; *neque & vitam Dei & præscientiam*, &c. si præcisè dixisset, *& præscientiam*, facile esset videre qualiter illam non ponimus sub necessitate, quæ repugnet libertati: quia liberè & contingenter præscit hoc, licèt supposito quòd præsciat, immutabiliter præsciat Et eodem modo est de actu meo præscito, quod licèt sit immutabiliter præscius: tamen contingenter ex parte Dei præscientis; & similiter relinquitur contingentia ex parte mei exequentis. 18.

Præscientia Dei quomodo libera.

Sed difficilius est, quod addit, *vitam & præscientiam*. Sed ibi potest esse duplex responsio, vna quòd vita accipiatur ibi pro actu beatifico, sicut accipitur vita, Ioan. 17. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te.* Et sicut loquitur Philosophus 12. Metaphysic. *Intellectus actus est vita.* Et pari ratione actus voluntatis est vita: vita ista non cadit sub necessitate excludente libertatem, etiam in Deo. Si autem intelligatur vita pro vita naturali ipsius Dei, tunc non debet intelligi de illa vita secundùm se accepta, sed de ipsa vt à voluntate diuina acceptata: potest autem esse aliquid benè in se necessarium, & necessitate repugnante libertati, quamuis tamen sit liberè, imò contingenter acceptatum.

Vita *sumitur pro actu intellectus & voluntatis.*

Exemplum. Si quis voluntariè se præcipitat, & semper in cadendo illud *velle* continuat, necessariò quidem cadit necessitate grauitatis naturalis, & tamen liberè vult

Graue cadere potest liberè & naturaliter.

vult illum casum;ita Deus, licèt necessariò viuat vita naturali, & hoc tali necessitate, quæ excludit omnem libertatem; tamen vult liberè se viuere tali vita:igitur vitam Dei non ponimus sub necessitate, intelligendo vitam, vt à Deo libera voluntate dilectam.

QVÆSTIO XVII.

Vtrùm actus dilectionis naturalis, & actus dilectionis meritoriæ sint eiusdem speciei.

2.

Einde Quæritur: Vtrùm actus dilectionis naturalis, & actus dilectionis meritoriæ sint eiusdem speciei? Arguitur quòd non: quia illi actus differunt specie, qui eliciuntur à principiis diuersis specie;isti actus sunt huiusmodi:igitur, &c. Probatio maioris. Non est minor differentia in principiatis, imò maior. Probatio minoris:actus dilectionis naturalis elicitur à voluntate propria actione naturali ipsius: actus autem dilectionis meritoriæ elicitur mediante habitu supernaturali, puta charitate:naturale autẽ & supernaturale differũt specie. *Argum.*

Contrà, differentia specifica actuum præcipuè accipitur ex per se obiectis: nunc autem idem est per se obiectum dilectionis naturalis,& meritoriæ,quia Deus sub ratione summi boni,vtroque actu diligitur. *Ratio opp.*

SCHOLIVM.

Exponit clarè, actum dilectionis naturalis dupliciter sumi:primò, vt idem sit quod elicere actum amandi conformiter inclinationi naturali creaturæ rationalis. Secundò, sumitur pro actu dilectionis ex naturalibus, etsi sit contra inclinationem naturæ rationalis, sicut sunt omnia peccata.

HIc primò videndum est, quid intelligendum sit per dilectionem naturalem. Secundò, quid per dilectionem meritoriam: tertiò ex his infertur veritas quæsiti.

De primo [a] non intelligitur hîc dilectio naturalis illa inclinatio naturæ ad bonum, quæ est coæua ipsi naturæ: imò fortè non aliud ab ipsa natura: sed quæritur de actu elicito dilectionis naturalis;illa autem inclinatio est actus elicitus:& pro tanto posset dici dilectio habitualis quia assimilatur habitui in hoc,quòd est præcedens actum & permanens sine actu.

Dilectio naturalis dupliciter sumitur. Actus autem dilectionis naturalis [b] de quo quæritur, posset vno modo intelligi actus elicitus secundùm illam inclinationem naturalem: puta quando mens actu diligit se,vel actu vult sibi commodum. Alio modo posset intelligi actus naturalis dilectionis, distinguendo contra supernaturalem: ille scilicet,quem voluntas ex seipsa actu naturali potest habere, licèt non sit secundùm inclinationem naturalem, sicut voluntas ex seipsa potest habere actum vitiosum: & tamen ille actus est præter naturam, vel contra naturam secundùm Damascenum. Hoc secundo modo [c] magis videtur intelligi in quæstione: quia sic procedit primum argumentum:tamen primo modo intelligendo dilectionem naturalem, illa fortè continetur sub dilectione naturali secundo modo accepta: saltem vt in pluribus, quia plures actus dilectionis, ad quos naturaliter inclinamur, possumus potestate naturali elicere, licèt non omnes,quia ad perfectissimum circa vltimum finem est inclinatio naturalis, licèt ad illum non possit natura attingere ex se. *Aug. 5. eiu. ca. 9. idem habet.*

COMMENTARIVS.

1. a De primo dicit Doctor quòd hic non intelligit dilectionem naturalem ipsum appetitum naturalem, qui nihil aliud est nisi inclinatio naturæ ad bonum, quæ est coæua ipsi naturæ. Vnde nota, quòd inclinatio naturalis est tantùm quædam tendentia naturæ, non ad quodcunque bonum, sed præcisè ad bonum commodi, vt patet à Doctore *in secundo, dist. 6. q. 2. & dist. 23.* & talis inclinatio naturalis nullo modo est actus, siue operatio elicita, vt subtiliter probat Doctor *in 4. dist. 42. q. 9.* sed est præcisè quædam inclinatio, siue tendentia naturæ prior quocunque actu elicito talis naturæ, & est coæua naturæ, quia talis inclinatio naturalis, vel est præcisè ipsa natura, vel immediatè necessariò concomitans ipsam naturam, vt patet à Doctore *in quarto, vbi suprà* nec est aliud ab ipsa natura, quia talis inclinatio non est aliqua res addita naturæ, sed realiter est ipsa natura, vt patet à Doctore *in quarto, vbi supra.* Et licèt dilectio naturalis aliquando accipiatur pro inclinatione naturali, siue pro appetitu naturali, in proposito tamen, hîc non accipitur pro tali inclinatione, quia, vt dixi, talis inclinatio naturæ non est actus elicitus, & quæstio quærit de actu elicito dilectionis naturalis, talis ergo inclinatio potest dici dilectio habitualis, quia assimilatur habitui in hoc, quòd est præcedens actum, & permanens sine actu.

2. *Quot modis accipitur actus elicitus.* b *Actus autem dilectionis naturalis.* Hîc Doctor declarat quot modis potest accipi actus elicitus dilectionis naturalis, & primò: Omnis actus elicitus conformiter naturali inclinationi potest dici actus inclinationis naturalis, sicut actus voluntatis elicitus, quo diligit se, siue *esse* suum, siue quo diligit bonum, vt sibi commodum, dicitur actus dilectionis naturalis, quia elicitur circa illud idem obiectum, circa quod est naturalis inclinatio. Secundò accipitur actus dilectionis naturalis, vt præcisè distinguitur contra actum supernaturalem, ita quòd actus supernaturalis dicitur ille, qui præcisè causatur à causa supernaturali; licèt enim voluntas habeat naturalem inclinationem ad recipiendum quemcunque actum positiuum tanquàm perfectionem suam, & in hoc nulla sit supernaturalitas, si tamen actus ille sit tantùm causabilis à causa merè supernaturali, dicitur supernaturalis, ex sola coparatione ad agens supernaturale. *Actus elicitus à quo causetur.* Actus vero qui immediatè potest causari à voluntate, etiam concurrente voluntate diuina generali influentia, dicitur naturalis ex hoc solo, quòd comparatur ad agens naturale, & hæc distinctio est satis clara à Doctore *q. 1. prolog.* Et nota, quòd loquitur hic tantùm de actu dilectionis naturalis, qui naturaraliter potest elici à voluntate, etiam contra, vel præter inclinationem naturalem, sic, quòd nullo modo sit elicitus secundùm inclinationem naturalem, sicut voluntas ex seipsa potest habere actum vitiosum, tamen ille actus est elicitus præter naturam, vel contra naturam, secundùm Damascenum, & ratio est, quia actus vitiosus est tantùm carentia boni. Vnde peccatum, siue vitium, est formaliter quædam iniustitia, quæ deberet inesse actui, quando elicitur, quæ iniustitia est tantùm carentia rectitudinis, siue bonitatis, quæ actui deberet inesse. Cùm ergo inclinatio naturalis sit tantùm respectu boni, sequitur quòd actus vitiosus non erit secundùm naturalem inclinationem. Et quod dicit, *præter naturam, vel contra naturam*: dicitur enim actus elici contra naturam, quia determinatè inclinatur ad oppositum, scilicet ad *vbi* deorsum. *Actus contra naturam quis.* Sic in proposito, quia voluntas inclinatur determinatè ad bonum commodi; si modò voluntas actu nollet bonum commodi, ille actus diceretur contra naturam. Actus verò præter naturam diceretur ille, ad quem voluntas non haberet naturalem inclinationem; si tamen haberet naturalem inclinationem, & determinatam ad oppositum illius actus, tunc diceretur elici præter naturam, quia non conformiter inclinationi naturali, nec contra ipsam inclinationem naturalem. *Actus præter naturā, quis.*

c *Hoc secundo modo magis videtur intelligi,* id est, quòd titulus quæstionis debet magis intelligi de actu naturali distincto contra actum supernaturalem, quia actus meritorius est actus supernaturalis. 3. *Actus meritorius est actus supernaturalis.* Quæritur ergo hîc, an actus dilectionis naturalis sit eiusdem speciei cum actu dilectionis supernaturalis, qualis est actus dilectionis meritoriæ. Addit tamen, quòd actus dilectionis naturalis primo modo acceptus, prout scilicet conformiter elicitur inclinationi naturali continetur forte sub actu dilectionis naturalis, secundo modo accepto, saltem vt in pluribus. Dicit, *vt in pluribus*, quia non omnis dilectio, primo modo accepta est in potestate voluntatis; patet, quia inclinatio naturalis est ad summam beatitudinem in particulari, vt patet à Doctore *in 4. dist. 49. q. 9.* & tamen voluntas ex se, siue ex puris naturalibus, non potest ad illam attingere, & sic patet primus articulus.

SCHOLIVM.

Secundum dictum huius articuli meritum est actus à Deo acceptatus, vt dignus præmio. Secundum, addit actui duas relationes; vnam ad voluntatem Dei, alteram ad præmium. Tertium; dicit duas relationes ad duas causas, voluntatem liberam & gratiā. Quartū, petit elici secundùm inclinationem charitatis. Quintū, (etsi non sit expressè in litera) petit promissionem Dei, de dando præmio. Collige ex illis verbis specialiter acceptatus, *& docet expressè Doct. 3. d. 19. n. 7. & habetur ex Trident. sess. 6. c. 16. & Aug. serm. 16. de Verbis Apost. pro quo citaui alios, dicta d. 19. ibi in Scholio contra quendam modernum censorem. In his habes breuiter conditiones omnes meriti: de quibus vide Scot. 1. d. 17. quæst. 3. à num. 12. & 2. d. 7. num. 11. & 3. dist. 18. Circa quartum, elici actum secundùm inclinationem charitatis, est referri in Deum; & sufficit relatio, seu intentio virtualis, vt docet Doctor 4. di. 6. q. 6. num. 2. ponens exemplum*

exemplum de pergente in Compoſtellam, cuius labores omnes, quos in itinere ſubit, ex vi reſolutionis ad illam peregrinationem, meritorij ſunt; etiamſi patiens eos, tunc de Deo, vel motiuis ſupernaturalibus non cogitet. S. Bonau. putat ex actu, quo quis in profeſſione ſe, & ſua offert Deo, omnia eius opera pro tota vita, eſſe virtualiter in Deum relata. Idem dici poſſe videtur reſpectu cuiuſcunque offerentis ſe, & ſua in Deum.

3. DE ſecundo dico, [d] quòd actus meritorius eſt actus Deo ſpecialiter acceptus, tanquam ſcilicet dignus præmio reddendo pro illo actu. *Specialiter* dixit: quia omnia acceptat acceptatione generali, diligendo ea ſecundùm bonitatem ſuam, & ordinando ea ad ſeipſum, vt ad finem: ſed actum meritorium ſpecialiter acceptat in ordine ad aliquod bonum iuſtè reddendum pro eo. *Meritorium* igitur [e] addit ſupra actum duplicem relationem, vnam ad voluntatem vt acceptam, & aliam ad illud bonum, ad quod voluntas acceptans illud ordinat. Et huic relationi ſecundæ f ſimilis eſt illa, quæ importatur in hoc, quod eſt *vti*. Vti enim eſt obiectum volitum ordinare ad aliud, vt ad finem, ſicut voluntas, apud quam meretur quis, actum iſtum meritorium ordinat ad aliud, vt ad præmium. Neutra autem relatio importata per *meritorium* eſt realis, g quia non competit actui ex natura alicuius realis in actu, ſed tantùm per actum voluntatis, quo actus acceptatur. *De merito vide 18. d. li. 3. ſed an charitas concurrat actiue, vide 17. d. 1. q. 2. n. 8. & q. 3. n. 6. Al. illum.*

Non ſolùm enim [h] intellectus poteſt comparare obiectum aliqua comparatione, quæ non eſt ex natura rei, ſed etiam voluntas poteſt, hoc acceptando, ſicut intellectus cognoſcendo. Et fortè poſſe comparare [i] obiectum comparatione, quæ non eſt ex natura obiecti, competit illis potentiis per rationem communem in eis, ſcilicet propter immaterialitatem earum. *Comparare obiecta ad alia competit voluntati & intellectui.*

Et ſi quæras de comparatione [k] cauſata in obiecto per actum voluntatis, an ſit relatio rationis?

4. Poteſt dici, quòd ſtrictè accipiendo relationem rationis, ſcilicet pro habitudine cauſata in obiecto per actum partis rationalis per eſſentiam, ſcilicet intellectus; illa non eſt relatio rationis, quia comparatio iſta immediatè cauſatur per voluntatem, ſicut ipſa immediatè habet actum comparatiuum. Et tunc ſequitur quòd ſic ſtrictè accipiendo relationem rationis, non omnis relatio eſt realis, vel rationis; ſed eſt tertia, ſcilicet relatio voluntatis comparantis. Alio modo poteſt intelligi relatio rationis pro quacunque comparatione facta per actum partis rationalis, ſiue per eſſentiam, ſiue per participationem, & ſic iſta poteſt dici relatio rationis. *Non omnis relatio eſt realis, vel rationis ſtrictè.*

Vlteriùs [l] *meritorium* connotat, ſiue quaſi præexigit in actu duplicem habitudinem eius quaſi ad duplex principium. Vna eſt ad voluntatem, vt liberè elicientem, vel imperantem actum. Nihil enim acceptatur vt meritorium, niſi ſit liberè in poteſtate operantis: imò illud, quod eſt commune ad meritum, & demeritum: quòd poteſt intelligi per hoc, quod eſt imputabile, requirit iſtam habitudinem ad voluntatem, vt in poteſtate ſua habentem actum. Nihil enim imputatur alicui, nec vt præmiabile, nec vt punibile, niſi ſit in poteſtate eius: nec per conſequens vt laudabile, vel vituperabile. Laus enim quodammodò præmium eſt, vituperium quidem pœna. Alia autem habitudo requiritur ipſius actus ad formam ſupernaturalem, qua acceptatur ipſa perſona, vel potentia operans, quæ ponitur eſſe gratia, vel charitas. Non enim actus alicuius acceptatur vt dignus præmio, niſi perſona operans ſit accepta, ſecundùm illud Geneſ. quarto, *Reſpexit Deus ad Abel, & ad munera eius*, priùs ad Abel, quàm ad munera, quia non placet oblatio non dilecti. Vnde ſequitur ibi: *Ad Cain verò, & ad munera eius non reſpexit.* *Regula theologica. Primo, 2. & 5. Ethicor.*

5. Sed qualis [m] requiritur habitudo actus ad charitatem ad hoc, vt ſit meritorius, dubium eſt. Videtur enim, quòd ſufficit charitatem ineſſe ipſi operanti: quia ex quo ſecundùm charitatem eſt ſpecialiter dilectus, actus eius ſpecialiter acceptabitur. Sicut videmus, quòd ſupplicatio vnius apud aliquem acceptatur, & alterius non: licèt inter eos non ſit differentia in aliquo, quod ſit principium actiuum reſpectu actus ſupplicandi, ſed tantùm in hoc eſt differentia, quòd iſte eſt ſpecialiter dilectus ab illo, qui rogatur, & ille non.

Sed contra hoc arguitur: quia habens charitatem poteſt peccare venialiter.

Dicitur, quòd ille actus non eſt acceptabilis, quia habet aliquid repugnans: ſed ad hoc quòd actus aliquis non habens aliquid tale repugnans acceptetur, ſufficit ſolum principium acceptationis perſonæ.

Contrà hoc videtur eſſe, quòd ab habente charitatē poteſt aliquis actus indifferēs elici,

Actus indifferens elicitur a iusto. elici, quia non apparet repugnantia, quòd aliquem actum eliciat non ordinans actualiter ad finem vltimum, vel virtualiter: hoc est virtute alicuius actus immediatè ordinati ad illum Ille igitur non est meritorius, nec tamen est peccatum: quia nullo præcepto astringitur quis actualiter omnem actum suum ordinare in Deum, vel virtualiter, modo prædicto.

Actus vt sit meritorius petit elici secundum inclinationem charitatis. Potest igitur dici, n quòd ad hoc, quòd actus sit meritorius, non sufficit quòd habeat secum charitatem inexistentem personæ: sed vltra hoc requiritur, quòd secundùm inclinationem charitatis inexistentis actus eliciatur. Deus enim, qui se solum, & propter seipsum diligit, potest aliquam formam deiformem dare creaturæ: quam habens specialiter diligatur, & opus eius, ad quod ipsa inclinat, pro quanto fit secundùm ipsius inclinationem, specialiter acceptetur.

COMMENTARIVS.

4. *Quid sit actus meritorius.* d DE *secundo articulo* principali, qui est de actu dilectionis meritoriæ. Hic Doctor declarat quid sit actus meritorius. Et hic articulus est satis clarus hic in litera, tamen sub breuitate aliqua in hoc articulo expono. Dicit, quòd *actus meritorius est actus Deo specialiter acceptus, tanquam, scilicet dignus præmio reddendo pro illo actu*, &c. Hic tamen nota, cùm dicit, quòd *diligit omnia secundùm, bonitatem suam*, non debet intelligi, quòd quia habent talem bonitatem, quòd ideò sic diligat, quia voluntas diuina nullo modo mouetur ab aliquo bono extrà, nec aliquod bonum creatum est ratio diligibilitatis respectu voluntatis diuinæ, vt patet à Doctore *in primo, dist.*41. imò omnia præcisè dicuntur bona, quia dilecta, & non è contrà, vt patet à Doctore *in secundo, dist.* 37. *& in tertio, dist.*19. Dicitur ergo diligere creaturam secundùm bonitatem suam, quia vult creaturam habere talem, vel talem bonitatem. Ex hoc enim quòd vult lapidem esse in tali, vel tali perfectione, dicitur lapidem diligere, & vltra non diligit bonitatem creaturæ in se, & absolutè, puta volendo eam esse absolutè, sed præcisè vult eam in ordine ad seipsam, vt ad finem. Vult enim ab æterno lapidem esse in tali, vel tali bonitate, & vult ipsum propter seipsam: quia enim voluntas diuina summè diligit se, siue essentiam suam, quicquid vult extra se, vult in ordine ad seipsam, vt ad finem, non tamen semper attingendum per operationem: finis enim vltimus creaturæ aliquando accipitur pro fine attingibili per operationem: aliquando vt est causa finalis, quæ distinctio exposita est *super. qu.* 1. *prol.* Dicit ergo Doctor quòd actus sic generaliter acceptus à voluntate diuina non dicitur meritorius, sed dicitur meritorius ex hoc, quòd sic specialiter acceptatur in ordine ad aliquod bonum iustè reddendum pro eo, & hoc non ex natura actus, sed ex sola ordinatione voluntatis diuinæ: nullus enim actus quantumcunque intensus, & ordinatus, est ex natura sua meritorius vitæ æternæ, sed dicitur dignus vita æterna, quia voluntas diuina sic ordinauit, scilicet quòd omnis actus elicitus à voluntate informata charitate inclinante ad actum sit dignus vita æterna, ita quòd talis dignitas in actu, nihil aliud est nisi acceptatio passiua voluntatis diuinæ, quæ ideò acceptat talem actum, quia sic ab æterno ordinauit acceptare. Et de hoc prolixiùs patet à Doctore *in primo, dist.*17. *& in tertio, dist.*18. & vide ibi quæ notaui.

Voluntas Diuinas non mouetur ab aliquo bono extra.

Voluntas diuina quicquid vult extra se, vult in ordine ad seipsã. Quis actus dicatur, & non dicatur meritorius.

5. e *Meritorium igitur addit super actum duplicem relationem.* Vnde voluntas diuina quando acceptat actum meritorium, non tantùm absolutè diligit bonitatem actus meritorij, volendo illam in ordine ad seipsam, sicut etiam vult bonitatem omnis creaturæ, vt suprà dixi, sed specialiter. Sicut vult, siue acceptat illum actum, ordinando illam ad præmium reddendum pro illo actu personæ eliciendi talem actum.

f *Et huic relationi secundæ similis est illa.* Tunc enim vtor obiecto cùm volo illud in ordine ad vltimum finem, *sicut voluntas diuina apud quam quis meretur*, dicitur supple mereri, quia actum istum meritorium ordinat ad aliud, vt ad præmium, scilicet reddendum pro tali actu.

g *Neutra autem relatio importata per actum meritorium, est realis*, &c. Dicit Doctor quòd istæ duæ relationes fundatæ in actu, per quas actus dicitur formaliter meritorius, sunt relationes rationis. De prima patet, qua actus acceptatur à Deo, nam esse acceptatum, siue volitum, dicit tantùm relationem rationis, sicut etiam esse cognitum. Ex hoc enim quòd actus diuinæ voluntatis, quo vult obiectum, terminatur ad ipsum obiectum, dicitur obiectum habere *esse* volitum, & talis relatio est tantùm ens rationis, quia non oritur ex natura alicuius rei. Similiter secunda relatio, quæ fundatur in actu in ordine ad præmium, qua actus non dicitur absolutè acceptus, sicut mediante prima, sed qua actus dicitur acceptus in ordine ad præmium est tantùm rationis, quia præcisè inest actui per actum diuinæ voluntatis acceptantis actum in ordine ad præmium.

h *Non solum enim intellectus.* Deinde Doctor declarat quomodo per actum voluntatis potest causari in obiecto relatio rationis, quia non in obiecto ex natura obiecti, quia tunc esset realis, & dicit quòd sicut intellectus cognoscendo obiectum, causat relationem rationis in obiecto, ita voluntas volendo obiectum, siue acceptando, causat relationem rationis; & hoc potest dupliciter intelligi tam in intellectu, quàm in voluntate. Vno modo, intellectus causat relationem rationis in obiecto cognoscendo illud in se, ita quòd obiectum per actum cognoscendi, dicitur habere *esse* cognitum, & sic obiectum, vt cognitum habet relationem rationis ad actum cognoscendi, & talis relatio rationis non est ibi causata per actum comparatiunm, quo comparat vnũ ad aliud; sed est causata per actum rectum cocognoscendi, qui terminatur ad obiectum. Et hoc est quod dicit Doctor *in primo, distin.*35. *&* 36. quòd obiecta secundaria, vt cognita absolutè dicunt relationem, scilicet rationis terminatam 6.

ad

ad actum cognoscendi,& non ècontra, nisi fortè dicatur, quòd actum cognoscendi terminari ad aliud, & aliud obiectum, dicat etiam respectum rationis, vt videtur tenere Doctor *in primo, dist.* 3. *&* 9. sed de hoc aliàs; sicut ergo intellectus cognoscendo obiectum, dicitur obiectum includere relationem rationis, per actum cognoscendi, quæ nihil aliud est nisi esse cognitum. Sic similiter voluntas, volendo obiectum, siue acceptando, dicitur tale obiectum habere relationem rationis, quæ est esse volitum, siue esse acceptum. Et si dicatur, quòd obiectum esse cognitum, vel esse volitum est tantùm denominatione extrinseca, & non intrinseca; nam per actum cognoscendi, qui formaliter non est in obiecto cognito, sed in potentia cognoscente, dicitur obiectum esse cognitum, vt patet à Doctore *in quarto, dist.* 1. *q.* 1. vbi vult quòd creatura in intellectu diuino habet simpliciter perfectius, & verius esse, quàm in se. Dico, quòd Doctor non negat ibi esse cognitum, quòd sit relatio rationis intrinsecè denominans obiectum, sed denominatione intrinseca benè dicitur creatura habere simpliciter verius esse in intellectu diuino cognoscente, quàm in se, quia dicitur esse in intellectu diuino per actum intellectus diuini, qui est formaliter infinitus: pro quanto ergo denominatione extrinseca denominatur à tali actu infinita, dicitur denominatione extrinseca habere simpliciter verius esse quàm in se, vt ibi patet. Dico etiam, quod sicut intellectus potest causare relationem rationis, comparando vnum obiectum cognitum ad aliud obiectum cognitum, vt satis patet, sic similiter voluntas potest causare relationem rationis, comparando vnum obiectum volitum.

Quomodo intellectus possit causare relationē rationis.

7. i Et addit Doctor quòd ratio communis, quare intellectus, & voluntas possunt causare talem relationem rationis in obiecto, est ratio immaterialitatis, quia scilicet sunt potentiæ immateriales, & non organicæ. Sed hæc non est præcisa ratio, quia & aliquæ potentiæ organicæ sensitiuæ possunt causare relationem rationis, non tantùm cognoscendo obiecta, sed etiam comparando vnum ad aliud, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 4. *&* 5.

k Deinde Doctor declarat, quomodo relatio causata per actum voluntatis; potest dici relatio rationis, & quomodo non, potest enim dici relatio rationis, vel quia causata à potentia rationali propriè accepta, vel quia causata à potentia rationali impropriè accepta, siue tantùm participatiuè. Primo modo, relatio rationis dicitur tantùm causari ab intellectu, qui propriè dicitur potentia rationalis. Secundo modo, relatio causata per actum voluntatis potest dici rationis, pro quanto est à potentia rationali participatiuè tantùm, quæ distinctio satis patet à Doctore *in primo, dist.* 2. Loquendo verò de relationibus causatis per actum aliarum potentiarum non possunt dici relationes rationis, quia nullo modo causantur à potentia rationali, nec propriè, nec participatiuè, propriè tamen loquendo de relatione causata per actum voluntatis, talis relatio non dicetur relatio rationis, sed magis relatio voluntatis, vt etiam alibi patet à Doctore.

8. *Conditiones spectantes ad actum meritorium.*

l *Vlterius meritorium.* Hìc Doctor declarat duas alias conditiones requisitas ad actum meritorium. Prima est, quòd actus meritorius ad hoc vt dicatur meritorius, connotat, siue præexigit, vnam relationem rationis, ad voluntatem ipsius merentis, vt liberè elicientem, vel imperantem actum, id est, quòd nullo modo aliquis actus voluntatis, siue elicitus, siue imperatus, potest esse meritorius, nisi includat hanc relationem, qua dicatur liberè elici, siue imperari, & intelligo de actu imperato, vel respectu ipsius voluntatis, vel respectu alterius potentiæ. Exemplum primi, cùm voluntas actu suo imperat sibi, vt eliciat actum, sicut volens tristari de peccato, imperat sibi displicentiam, siue nolitionem peccati, ita quòd talis nolitio dicitur actus imperatus, vt patet à Doctore *in* 4. *dist.* 14. *q.* 2. Exemplum secundi, vt cùm voluntas imperat aliis potentiis, vt eliciant actum circa obiectum. Dicit ergo quòd nullus actus voluntatis, siue elicitus, siue imperatus, nunquam acceptatur à Deo, vt meritorius, nisi sit liberè elicitus, vel imperatus: nam hæc est circunstantia causæ necessariò requisita ad actum moralem, scilicet quòd actus moralis sit liberè elicitus, vel imperatus, vt patet à Doctore *in* 2. *dist.* 40. sed actum esse meritorium præsupponit ipsum actum priùs esse perfectè moralem, vt patet à Doctore *in* 2. *dist.* 7. *& in præsenti, q. art.* 3.

Secunda conditio requisita est, quòd requirit relationem rationis, siue habitudinem ad formam supernaturalem, qua acceptatur ipsa persona, vel potentia operans, quæ ponitur esse gratia, vel charitas: non enim actus alius acceptatur, vt dignus præmio, nisi persona operans sit accepta secundùm illud Gen. 4. *Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius*, prius ad Abel, & postea ad munera eius, quia non placet oblatio non dilecti. Oportet ergo quòd actus meritorius includat hanc habitudinem, siue relationem rationis, quòd sit elicitus à persona non tantùm liberè eliciente, sed vltrà, quòd talis persona sit grata, & accepta Deo, & hoc per habitum supernaturalem, qui ponitur vt quidam decor in anima, per quem est grata, & accepta Deo in ordine ad vitam æternam, vt dicit Doctor *in* 1. *dist.* 17. Nota tamen, quòd hanc secundam conditionem non requirit actus meritorius necessariò, & absolutè, quasi sit simpliciter impossibile actum esse meritorium, nisi sit à persona grata per habitum supernaturalem, quia Deus de potentia sua absoluta posset acceptare actum, & personam elicientem actum in ordine ad vitam æternam, sine quocunque habitu infuso, vt clarè patet à Doctore *in* 1. *dist.* 17. sed hoc non posset de potentia ordinata.

m *Sed qualis requiritur habitudo.* Deinde Doctor declarat, an actus dicatur meritorius ex hoc solo, quòd liberè elicitur à persona habente charitatem, an vltrà hoc requiratur aliud. Et dicunt quidam, quòd sufficit primo modo, quia si persona est grata, quilibet actus talis personæ erit gratus. 9.

Contra hoc Doctor instat, quia persona habens charitatem potest elicere actum peccati venialis, quia peccatum veniale stat cum charitate, per quam semper persona est grata; si ergo quilibet actus eius esset meritorius vitæ æternæ, tunc peccatum veniale esset meritorium vitæ æternæ, quod est absurdum.

Dicitur à tenentibus istam opinionem, quòd benè quilibet actus personæ gratæ, non includens aliquid repugnans ad beatitudinem habendam, est meritorius; modò peccatum veniale in

includit aliquid repugnans, & sic non est meritorius. Vult ergo ista opinio, quòd omnis actus non includens aliquam circunstantiam mali, si est a persona habente charitatem, semper est meritorius.

Contra hanc responsionem instat Doctor probando quòd a persona habente charitatem possunt elle multi actus, non includentes aliquam circunstantiam mali, qui tamen non sunt verè meritorij, quia habens charitatem potest elicere actum indifferentem, qui scilicet nec erit actu malus moraliter, nec actu bonus moraliter: patet, quia potest elicere aliquem actum non ordinando ipsum, nec actualiter, nec virtualiter ad vltimum finem, vt cùm quis potest in loco secreto facere sermonem aliquem, nec actualiter, nec virtualiter ordinando ad vltimum finem, talis actus non erit moraliter bonus, quia non habet omnem circunstantiam requisitam, nec moraliter malus, quia non includit aliquam circunstantiam mali, sed erit actus tantùm indifferens, scilicet nec bonus, nec malus moraliter, & de tali actu, vide quæ exposui super secundo Doctoris *dist*. 7. & tamen ille actus indifferens non erit meritorius: patet, quia ratio meritorij præexigit actum moraliter bonum, vt patet à Doctore *in 2. dist*. 7. Et quod dicit Doctor actum ordinari virtualiter ad vltimum finem, hoc est virtute alicuius actus immediatè ordinati ad illum. Exempli gratia, quis vadit ad Ecclesiam, vt dicat aliquam orationem, ordinando illam ad vltimum finem, quando actu orat distractus aliqualiter, non cogitans de fine dicit orationem, quæ actu non ordinatur ad vltimum finem, quia nec actu cogitat de illo, tamen illa oratio dicitur virtualiter ordinari ad vltimum finem, quia tunc est elicita, siue prolata in virtute alterius actus immediatè ordinati ad vltimum finem, videlicet, in virtute huius actus, quo proposuit velle facere orationem in ordine ad Deum, & de hoc vide Doctorem in quarto, *dist*. 6.

n Dicit ergo quòd ad hoc, quòd actus sit meritorius, non sufficit quòd habeat charitatem inexistentem, sed vltra hoc requiritur quòd talis actus eliciatur à voluntate secundùm inclinationem charitatis inexistentis, & charitas nunquam inclinat nisi ad actum moraliter bonum, vt patere potest ex his, quæ dicit Doctor *in 2. dist*. 7. & quòd hoc requirat actus meritorius, clarius patet à Doctore *in primo, dist*. 17.

S C H O L I V M.

Ponit actum meritorium, & actum naturalem, specie non distingui; Primò, quia meritum constituitur per respectum, vel respectus, vt ostensum; & absoluta non constituuntur, nec distinguuntur specie per respectus. Secundò, potentiale ad formam specificam non differt specie ab ipsa; actus naturalis est huiusmodi in ordine ad meritum. Hæ rationes benè probant actus illos absolutos, per superuenientes respectus non distingui primò. Sed an actus charitatis specie differat ab amore naturali in esse *absoluto, seclusis illis respectibus, nihil resoluit hic Doctor, sed hinc inde disputat. Videtur secundùm eum sic differre, quia hic num.* 8. *admittit dilectionem charitatis,* habere quandam rationem specificam, quam non habet naturalis, *quà talis; verùm nihil resoluit. Ponit habitus supernaturales, & actus, quos nostris viribus elicere nequimus, vt ostendi q. 1. prol. Schol. ad num. 20. ex variis locis eius: an autem illi actus specie differant ab actibus naturalibus eiusdem rationis, non videtur quicquam resoluisse, & iuxta disputationem, quam hìc facit, videtur fauere negantibus actus intrinsecè supernaturales, Caietan. Paludan. Soto, & aliis: de quo dixi loco citato.*

De tertio [a] principali potest dici, quòd actus dilectionis naturalis, & meritoriæ non differunt specie: & hoc loquendo de per se differentia, quam important per se ratio naturalis, & ratio meritorij: non autem per accidens, de differentia, scilicet aliqua concomitante: puta differentia obiectorum, vel aliqua tali, intelligendo etiam de differentia actus specifica in *esse* naturæ. 8.

Hæc conclusio, sic intellecta [b] probatur sic: quia forma absoluta non distinguitur specie ab alia per solam relationem, sed per aliquam differentiam absolutam eiusdem generis, secundùm illud in Prædicamentis: *Diuersorum generum, & non subalternatim positorum diuersæ sunt species, & differentiæ*. Absolutum igitur non distinguitur specificè, per aliquod respectiuum. Actus autem dilectionis est forma absoluta, vt habitum est priùs in quadam quæstione de hoc mota. *Meritorium* autem (vt dictum est) non importat nisi respectum; igitur, &c.

Reg. 2 Antepræ-dicamentalis. Quæst. 13.

Si istius rationis [c] altera præmissarum negaretur, saltem ambæ istæ videntur veræ: Quòd non est distinctio specifica rei à re per solum respectum rationis, vel non realem. Nunc autem *meritorium*, vt dictum est, non importat formaliter nisi respectum, vel respectus: & non reales, puta ad voluntatem acceptantem: & ad præmium in ordine ad illud, ad quod acceptatur.

Meritoriũ non importat formaliter nisi respectus.

Diceretur, quòd etsi istæ rationes [d] concludant, quòd non distinguitur actus ab actu in genere naturæ: tamen distingui potest in genere moris: quia illa distinctio fit per respectus, cùm circunstantiæ formaliter dicant respectus. Et fortè aliquæ dicunt respectus non reales, sicut videtur de circunstantia finis. Nam quòd aliquis velit hunc

3. Ethicor.

hunc actum propter hunc finem, non videtur dicere in actu nisi relationem voliti, per actum voluntatis ad talem finem relati.

Contra hoc: illud [e], quod est proprium potentiale ad formam specificam, non distinguitur specificè ab ipsa specie: quia ipsum vt est potentiale, non est complete in aliqua specie, nunc autem actus naturalis, vt hîc loquimur, est proprium potentiale, respectu illius, quod dicit actus meritorius, quia actus sub illa ratione consideratus, sub qua est in potestate naturali voluntatis, capax est ordinis illius, quem importat *meritorium*. Exemplum huius. Si animal esset tantùm constitutum per formam animalis, & non per formam specificam sub animali, illud non esset distinctum specie ab aliqua specie sub animali, quia esset proprium potentiale respectu formæ specificæ: ita est de natura actus comparata ad illas conditiones, quas importat *meritorium*. *Potentiale ad formam specificam non distinguitur ab ipsa specie.*

Diceretur, quòd tunc actus moralis [f] non posset dici distingui specie à *meritorio* in specie moris, quia iste actus est in specie virtutis moralis: actus autem meritorius est in specie alterius virtutis, puta supernaturalis: istæ autem virtutes differunt specificè: igitur & actus differunt specie in genere moris: & tamen ille, qui est actus virtutis moralis, est actus naturalis: intelligendo, quòd est in naturali potestate voluntatis: quia actus virtutis moralis non excedit totam potestatem illam.

g Respondeo, actus, qui est completè circunstantionatus secundùm virtutem moralem, est potentiale respectu virtutis, quam dicit *meritorium*: imò est immediatius potentiale, quàm actus naturalis; naturalis, hoc est naturæ nudæ, vt præsupponitur virtuti morali. Est enim rationabile vt actus merè naturalis per prius recipiat perfectionem illam, quæ non transcendit totam facultatem naturæ, cuiusmodi perfectio est secundùm virtutem moralem; & vlteriùs, illa habita, recipiat perfectionem simpliciter supernaturalem. Non solùm igitur de actu merè naturali, vt scilicet prior est perfectione morali, sed etiam de actu perfectè morali, concludit ratio priùs facta, scilicet quòd potentiale non distinguitur specificè ab illo, respectu cuius est potentiale: quia sub illa maiori potest accipi minor vera, non solùm de actu merè naturali, sed de actu morali. *Actus moralis fundat meritu 2.d.7.n.11.*

8. h Et cùm arguitur, quòd virtus moralis differt specie à charitate: igitur actus differt specie ab actu in genere moris. Consequentia non valet, quando sunt virtutes subordinatæ: licèt enim de virtutibus disparatis videretur, quòd earum essent actus distincti specie, saltem in *esse* moris: tamen quando vna est superior, & alia inferior, non oportet quòd bonitas, quam habet actus ab vna, sit distincta absolutè specie à bonitate, quam habet ab alia: sed magis quòd virtus superior tribuat bonitatem vlteriorem, quæ sit quasi completiua bonitatis illius, quam tribuit inferior. Et hoc modo charitas dicitur esse forma aliarum virtutum, quia bonitas meritoria, quæ competit actui aliquo modo à charitate, est completiua bonitatis cuiuscunque alterius in actu. *Charitas quomodo forma virtutum? al. virtutis.*

i Contra hoc, saltem actus, vt est charitatis, siue meritorius, licèt non sit in specie disparata ab actu vt est virtus moralis, erit tamen in specie vlteriori, & completiori, quàm sit actus vnde moralis: & talis distinctio specifica sufficit ad propositum. *al. nude.*

Hîc vno modo [k] posset concedi conclusio, & tunc dilectio meritoria diceretur habere quandam rationem specificam, quam non habet aliqua dilectio naturalis, vnde naturalis: licèt eadem dilectio numero sit naturalis, considerata vt præsupposita rationi meritorij Ratio igitur *meritorij* est ratio specifica completiua bonitatis præcedentis, non autem specifica disparata, nec plus probat medium priùs positum de potentiali proprio & perfectione completiua. Si autem iustitia generalis est virtus suprema, & forma aliarum virtutum moralium, tunc de illa esset aliquo modo simile, & de charitate. *Admittit actum charitatis distingui specie ab actu naturali. 5. Ethic.*

9. Aliter dicitur, quòd ratio *meritorij* [l] non est aliqua ratio specifica, & completiua in genere moris: quia non dicit aliquam bonitatem, vel rectitudinem intrinsecam actiui, sed tantùm illam præsupponit, & dicit vlteriùs respectum ad voluntatem acceptantem. Sed si *meritorium* non præsupponat præcisè bonitatem actus moralem, sed bonitatem, quam tribuit charitas, cùm illa sit completior bonitate morali in actu, sequitur quòd actus, qui est meritorius, habet aliquam bonitatem specificam vlteriorem, quàm bonitatem moralem. Licèt enim *meritorium* non importet talem bonitatem vlteriorem: tamen præëxigit; & hoc videtur probabile: quia aliàs posset actus esse meritorius, qui tamen nullam haberet bonitatem vltra bonitatem moralem. *Meritorium supponit bonitatem quam tribuit charitas.*

Contra hoc [m] actus potest haberi etiam completè existens in specie moris, licèt

non

non habeatur habitus virtutis, sicut est generaliter de electione, qua generatur virtus moralis: igitur à simili, omnem bonitatem, quam actus habebit, quando charitas inerit, habere posset, si non inesset.

Bonitas à charitate in actu supponit bonitatem moralem, & præit meritoriam.

Respondeo. Ratio probat quòd omnem illam rectitudinem posset habere: quia conformitatem eandem ad regulam, puta dictamen verum, & ideò in moralibus haberetur eadem bonitas moralis, quia illa rectitudo est bonitas moralis, vel non est sine ea: sed actus charitatis vltra rectitudinem, hoc est, conformitatem sui ad cognitionem directiuam, habet propriam bonitatem ex hoc, quòd est secundùm inclinationem charitatis: imò esse secundùm illam inclinationem, est habere propriam bonitatem charitatiuam, non sic de virtutibus moralibus.

COMMENTARIVS.

10. *An dilectio naturalis, & meritoria differant specie.*

a DE *tertio principali*, scilicet an dilectio naturalis, & dilectio meritoria differant specie, & dicit quòd non differunt specie, *& hoc loquendo de per se differentia*, &c. Vult dicere, an ratio formalis, qua actus dicitur naturalis, & ratio formalis, qua actus dicitur meritorius, differant specie, scilicet an istæ relationes differant specie, quarum vna formaliter inest actui naturali, per quam dicitur actus naturalis, & alia inest actui meritorio, per quam actus dicitur formaliter meritorius? Ex hoc patet quòd loquitur de ratione formali meritorij in se, & de ratione formali naturalis in se, & non per accidens, scilicet de differentia aliqua concomitante, puta de differentia obiectorum, vel aliqua tali, puta, quia ratio meritorij respicit pro obiecto primum æternum & ratio naturalis non; vel quia ratio meritorij respicit Deum, vt acceptantem, ratio naturalis non; vel etiam, quia ratio meritorij respicit habitum charitatis pro principio productiuo, vel inclinatiuo, ratio actus naturalis non, sed potest esse à sola voluntate, vel à solo habitu naturali; vel quia ratio meritorij respicit agens supernaturale, ratio autem naturalis tantum agens naturale; & omnes istæ differentiæ dicuntur accidere rationi meritorij, & rationi naturalis, & sunt extrinsecæ. Non enim agens supernaturale, vel primum æternum, vel Deus, vt acceptans, formaliter denominat illam relationem rationis, in qua formaliter consistit ratio meriti. Licèt ergo agens supernaturale, & naturale differant specie ab inuicem, non tamen sequitur quòd ratio per se meritorij, quæ respicit agens supernaturale, & ratio per se naturalis, quæ respicit agens naturale, dicantur per se differre specie, sed tantùm per accidens denominatione extrinseca, & de tali differentia non loquitur hîc. Et hoc est, quòd dicit Doctor ibi. *Non autem per accidens de differentia scilicet aliqua concomitante, puta de differentia obiectorum, vel aliqua tali*, &c. quæ differentia, vt aliquid extrinsecum concomitatur rationem meritorij.

Nota.

11. Et quòd addit ibi, *intelligendo etiam de differentia actus specifici in* esse *naturæ*, vult dicere, quòd actus dilectionis naturalis præcisè acceptus secundùm substantiam, & intensionem, vt prior relatione, qua dicitur naturalis, quæ per accidens inest actui, & actus dilectionis meritoriæ præcisè acceptus secundùm substantiam, & intensionem actus, vt prior relatione, quæ inest illi actui per accidens, per quam dicitur meritorius; isti actus sic absolutè considerati in suo esse naturæ, siue vt præcisè sunt duæ qualitates absolutæ non differunt specie. Sunt ergo duæ conclusiones. Prima est de rationibus formalibus per se meritorij, & per se naturalis, quæ rationes insunt actibus. Alia est de ipsis actibus absolutè consideratis, & vult quòd nec actus absolutè considerati differant specie, nec similiter ratio per se naturalis, & ratio per se meritorij, quæ insunt actibus differant specie. Aduerte etiam, quòd quando dicit quòd tales actus non differunt specie, puta dilectio naturalis, & meritoria, vt sunt simpliciter eiusdem obiecti, quia nulli dubium, quòd dilectio hominis, & dilectio Dei differunt specie, tenendo quòd dilectio sit partialiter ab obiecto, vt videtur tenere Doctor *in 2. distin. 25.* loquitur ergo de dilectione eiusdem obiecti, scilicet quòd dilectio Dei naturalis, & dilectio eiusdem meritoria non differunt specie.

b *Hæc conclusio sic intellecta*, &c. Hîc Doctor primò probat quòd actus dilectionis non dicitur distingui specie, nec per rationem naturalis, nec per rationem meritorij, id est, quòd dilectio Dei absoluta, quæ distinguitur specie à dilectione lapidis naturalis, non dicitur distingui specie per se per rationem meritorij, nec dilectio lapidis dicitur distingui specie à dilectione Dei per rationem naturalis; patet, quia forma absoluta non distinguitur formaliter specie per aliquam relationem, siue per aliquem respectum. Tum quia, tunc respectus esset de ratione formali, & quiditatiua absoluti, quod sæpè improbatum est à Doctore. Tum, quia diuersorum generum, & non subalternatim positorum, sunt diuersæ species differentes; sed dilectio, & respectus pertinent ad diuersa genera; patet, quia dilectio est qualitas absoluta, vt probatum est suprà *q. 13.* & pertinet ad genus Qualitatis, ad quod genus non pertinet respectus. 12. *Opinio Scoti.*

c *Si istius rationis altera præmissarum negaretur*, puta, quia fortè ista negaretur, quòd actus dilectionis sit qualitas absoluta, cuius tamen oppositum subtiliter est ostensum, *q. 13.* posito tamen & non concesso, quòd actus dilectionis non sit forma absoluta, sed respectiua realis, tamen adhuc dicit Doctor quòd saltem istæ duæ propositiones sunt veræ, scilicet ista, *nulla res præter opus intellectus, siue absoluta, siue relatiua, dicitur per se distingui specie per solum respectum rationis, siue per respectum non realem*, aliter respectus rationis esset de quiditate respectus realis, quod est impossibile. Et similiter ista est vera, *Ratio meritorij, vt huiusmodi, non importat formaliter, nisi respectum rationis*, siue vnum, siue plures non curo, quia præcisè dicit respectum rationis ad voluntatem acceptantem, & ad præmium retribuendum, vt suprà patuit. Stat ergo ratio, *Nota.*

ratio, scilicet, quòd nulla dilectio etiam posito, quòd tantùm sit relatio realis potest distingui specie ab alia per respectum meritorij, siue per respectum naturalis.

13. d *Diceretur, quòd etsi istæ rationes concludant, quòd non distinguitur actus ab actu in genere naturæ*, id est, quòd actus dilectionis naturalis præcisè acceptus secundùm substantiam, & intensionem actus, & actus dilectionis meritoriæ præcisè acceptus secundùm substantiam, & intensionem, quod idem est dicere, quòd in genere naturæ, isti actus sic accepti non differunt specie ab inuicem, tamen possunt distingui in genere moris, puta, quòd dilectio naturalis, vt est actus moralis, includens omnem circunstantiam requisitam ad actum moralem, vt sic distinguitur specie ab actu meritorio formaliter accepto, quia ratio moralis, cùm dicat tantùm circunstantias actus dicit præcisè respectum, & fortè aliqua circunstantia, vt circunstantia finis, dicit tantùm respectum rationis; patet, quia quòd aliquis velit hunc actum propter hunc finem, non videtur dicere in actu, nisi relationem voliti, & per actum voluntatis ad talem finem relati; cùm ergo relatio, per quam actus dicitur moralis, & relatio per quam actus dicitur meritorius differant specie, sequitur quòd actus moralis differat specie ab actu meritorio.

14. *Instantia.* e *Contra hoc.* Hîc Doctor instat adhuc, probando quòd actus dilectionis naturalis, vt perfectè moralis, non differat specie ab actu dilectionis meritoriæ, vt perfectè meritoriæ. Et antequam formem rationem, declaro vnum dictum, scilicet quid dicatur proprium potentiale respectu formæ. Dicitur proprium potentiale, respectu formæ, quando talis forma non est nata recipi, nisi in tali potentiali; nam corpus organicum, vt præcisè habens talia, & talia organa, qualia habet corpus humanum, est ita proprium potentiale, siue susceptiuum animæ intellectiuæ, quòd illa non posset in alio corpore recipi, & breuiter dicitur proprium potentiale formæ specificè, quod natum est facere cum tali forma per se vnum in genere. Dicit modò Doctor quòd

Responsio. proprium potentiale ad formam specificam, non distinguitur specie ab illa. Patet ista, quia quod distinguitur specie ab alio, est per se completè in aliquo genere; sed quod est proprium potentiale, siue receptiuum formæ specificæ non est per se, & completiuè in aliquo genere, sed tantùm reductiuè, quia partes compositi essentialis sunt tantùm reductiuè in genere, vt patet à Doctore *in secundo, dist. 1. q. vltima*; tale ergo potentiale non distinguitur specie à forma specifica, ad quam est in potentia, & hoc patet per exemplum Doctoris. *Si animal esset tantum constitutum per formam animalis, & non per formam specificam sub animali, illud non esset distinctum specie ab aliqua specie sub animali, quia esset proprium potentiale respectu formæ specificæ.* Vult dicere, quòd ex quo animal est genus ad omnes species contentas sub animali, per consequens per aliam, & aliam differentiam est contrahibile ad aliam, & aliam speciem, ita quòd animal est potentiale respectu differentiarum contentarum sub eo; si ergo animal præcisè constitueret aliquid sub animali per solam formam animalis, puta, quòd tale constitutum præcisè includat formam animalis, & non aliam formam specificam contentam sub animali, tale sic constitutum non esset distinctum specie ab aliqua specie sub animali, quia illud tale esset in potentia ad formam specificam sub animali, sic est in proposito, quia actus perfectè moralis est proprium susceptiuum, & potentiale ipsius meritorij: non potest ergo immediatè recipi, nisi in actu perfectè morali, vt patet à Doctore *in 2. dist. 7.* Si ergo actus meritorius, vt meritorius, esset per se in aliquo genere, tunc actus moralis, vt moralis, cùm sit proprium potentiale respectu meritorij, non posset distingui specie à ratione *meritorij*.

f *Diceretur, quòd tunc actus moralis.* Hîc Doctor adhuc arguit, probando quòd actus moralis acceptus in specie moris, vt scilicet est actus virtutis moralis, non distinguatur specie ab actu meritorio, accepto vt est actus virtutis supernaturalis, scilicet charitatis, quod tamen est falsum, quòd autem distinguantur specie isti actus, probatur, quia actus distinguuntur specie, quorum habitus, qui vel inclinant ad huiusmodi actus, vel sunt principia elicitiua eorundem actuum specie distinguuntur. Hoc patet, discurrendo quasi per omnes habitus specie distinctos; sed habitus virtutis supernaturalis, puta charitas, & habitus virtutis moralis, puta habitus amicitiæ, distinguuntur specie, & hoc in genere moris, scilicet inquantùm sunt actus talium virtutum, id est, quòd actus virtutis moralis acceptus in genere, siue, vt est moralis, distinguitur specie ab actu meritorio, quia actus meritorius est supernaturalis, & moralis est actus naturalis, accipiendo *naturale*, prout est in potestate voluntatis, vt suprà patuit. 15.

g Respondet Doctor quòd actus moralis, *Responsio Doctoris.* puta dilectio Dei perfectè moralis, prout scilicet includit omnem circunstantiam pertinentem ad actum moralem, est proprium potentiale respectu dilectionis meritoriæ, ita quod ratio *meritorij* non est nata immediatè recipi, nisi in actu perfectè morali. Sicut enim dilectio, vt nudè accepta, id est, vt caret omni constantia morali, est proprium potentiale respectu omnis circunstantiæ pertinentis ad actum moralem, ita quòd est verè perfectibilis omni circunstantia morali: primò enim est perfectibilis circunstantia obiecti, & deinde vlterioribus circunstantiis requisitis ad actum moralem; sic talis dilectio perfectè moralis erit proprium potentiale actus meritorij, siue rationis formalis, per quam talis dilectio perfectè moralis dicitur meritoria, & hoc clariùs patebit infrà, *dist. 18. art. 1. & in 2 dist. 7.*

h Et cùm probatur quòd tales actus differant specie per hoc, quòd virtutes illorum differunt specie. Dicit Doctor quòd ista propositio si habet veritatem, erit vera de speciebus disparatis, siue de habitibus disparatis, supple, quorum vnus non ordinatur ad perfectionem alterius. Sed in proposito, charitas ordinatur vt perfectio completiua habitus amicitiæ Dei naturalis, non quòd charitas perficiat formaliter habitum amicitiæ, cùm immediatè perficiat voluntatem, sed ex hoc dicitur perficere, quia inclinat ad actum meritorium, quia est completiua perfectio actus perfectè moralis: nam dilectio Dei, vt est à voluntate, & ab habitu morali amicitiæ Dei est benè perfectè moralis, sed non meritoria: vt verò eadem dilectio est ab habitu charitatis, siue vt à principio inclinatiuo, siue vt à principio elicitiuo, est formaliter meritoria: licèt ergo isti habitus differant specie, tamen actus non differunt 16.

specie

specie ab inuicem, quia idem actus est ab vtroque habitu, licet vt meritorius sit tantum à charitate.

i *Contra hoc, saltem actus.* Hic Doctor arguit probando quòd actus perfectè moralis saltem erit in specie vlteriori, siue perfectiori, licèt non sit in specie disparata, quia nunquam species disparata perficit aliam. Et vult dicere, quòd sicut actus nudè consideratus non est in specie disparata respectu actus moralis, cum sit perfectibilis omni circunstantia morali, tamen ille actus, vt perfectè moralis, videtur quòd sit in perfectiori specie; patet, quia vt nudè consideratus præcisè est in specie actus; sed consideratus vt perfectè moralis, est in specie moris. Sic idem actus perfectè moralis, vt consideratus vt perfectè meritorius, tunc erit in vlteriori, & perfectiori specie, quia tunc erit in specie meritorij.

17. *Responsio Doctoris.* k Respondet Doctor duobus modis. Primo modo, concedendo rationem illam, quòd sicut dilectio naturalis, vt perfectè moralis habet quandam perfectionem specificam, quam non habet nudè considerata, sic etiam dilectio Dei naturalis perfectè moralis, vt est meritoria habet quandam rationem, siue perfectionem specificam, scilicet rationem *meritorij*, quam non habet considerata, vt tantùm moralis, & sic ratio *meritorij* erit ratio specifica completiua bonitatis moralis præcedentis, non autem est ratio specifica disparata à bonitate morali præcedente, quia tunc non esset perfectio illius bonitatis moralis.

l Secundo modo dicit Doctor quòd ratio *meritorij* non est aliqua ratio specifica completiua actus moralis; patet, quia actus præintelligitur perfectè moralis ante rationem *meritorij*, & per consequens ratio *meritorij* non pertinet ad perfectionem intrinsecam actus moralis, sed tantùm addit respectum ad voluntatem acceptantem. *Sed si meritorium non præsupponat præcisè bonitatem actus moralem, sed bonitatem, quam tribuit charitas*, &c. Vult dicere Doctor quòd si actus, puta dilectio Dei, vt est elicita à charitate, habet aliquam bonitatem intrinsecam priorem ratione *meritorij*, quam bonitatem non habet habitus moralis, tunc talis dilectio ab habitu morali habebit quòd sit perfectè moralis, & à charitate habebit vlteriorem bonitatem intrinsecam, & per consequens actus perfectè moralis, vt est elicitus à charitate, habet vlteriorem bonitatem specificam, quam charitas sibi tribuit, & sic licet ratio meritorij non importet talem bonitatem vlteriorem, quæ est à charitate tamen præexigit eam: patet, quia ratio formalis meritorij est acceptari ad præmium æternum, sed Deus nunquam acceptat actum, nisi vt elicitum à charitate, vt suprà patuit *art.1. & in primo, dist.* 17. & sic ratio *meritorij* præsupponit actum prius esse elicitum à charitate, & per consequens præexigit aliquam bonitatem in actu, quam charitas sibi tribuit: & quòd *præexigit vlteriorem bonitatem moralem, videtur probabile, quia alias posset actus esse meritorius, qui tamen nullam haberet bonitatem, vltra bonitatem moralem.* Aduerte tamen, quòd tenendo quòd actus non habeat à charitate vlteriorem bonitatem, tunc posset dici quòd actus, vt perfectè moralis non habens vlteriorem bonitatem esset verè meritorius, quia voluntas diuina posset illum acceptare in ordine ad præmium æternum, & ponendo quòd nullo modo esset à charitate, sed hoc de potentia Dei absoluta, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 17. Si etiam ponatur quòd non sit meritorium, nisi sit elicitus à charitate, vt est verum de potentia Dei ordinata, vt patet *art.* 1. *& in primo dist.* 17. *& in tertio, dist.* 27. adhuc non est necesse quòd talis actus elicitus à charitate habeat vlteriorem bonitatem moralem ad hoc vt sit meritorius, quia sufficit quòd actus perfectè moralis sit elicitus à charitate; licèt vt ab ipsa non habeat vlteriorem bonitatem sibi intrinsecam, & hoc patet à Doctore *in* 1. *dist.* 17. & videtur probabile quòd sicut actus, vt est ab habitu perfectè morali, habet bonitatem moralem, ita videtur quòd vt est à charitate, quæ est suprema virtus, habeat aliquam vlteriorem bonitatem, propter quam Deus acceptat illum actum, vt meritorium.

m *Contra hoc.* Hic arguit Doctor probando quòd actus non habeat necessariò vlteriorem bonitatem à charitate; patet, quia si de quo magis videtur inesse, & non inest, ergo nec de quo minus; sed magis videtur quod actus non possit dici moralis, nisi sit elicitus à virtute morali, quam quòd necessariò habeat illam vlteriorem bonitatem, vt elicitur à charitate, licèt actus possit esse perfectè moralis sine habitu morali, quia ad hoc vt sit moralis, sufficit quòd sit elicitus à sola potentia conformiter dictamini recto, vt subtiliter patet à Doctore *in prologo, q. vltima, & dist.* 17. *primi*, imò actus potest esse virtuosus, etsi non sit generatiuus virtutis, nec elicitus ab habitu virtutis, vt patet à Doctore *in* 4. *dist.* 14. *quæst.* 2. sed sicut actus moralis potest habere eandem bonitatem sine habitu morali, sicut cum habitu morali, sic ille idem actus eandem bonitatem, quam habet ab habitu charitatis, poterit habere sine habitu charitatis, & hoc est, quod dicit Doctor. 18.

Responsio Scoti. Respondet, quòd benè ratio probat quòd omnem illam rectitudinem posset habere, quia conformitatem eandem ad regulam, quæ est dictamen verum, & ideò in moralibus haberetur eadem bonitas moralis, vel non est sine ea, & de hoc vide prolixè Doctorem *in prolog. quæst. vltima, & dist.* 17. *primi, in secundo, dist.* 7. *& dist.* 42. *in tertio, dist.* 33. *&* 36. *in quarto, dist.* 14. *q.* 2. *in quodlib. q.* 18. vbi prolixè pertractatur ista materia. Sed in proposito actus charitatis vltra rectitudinem, hoc est, vltra conformitatem sui ad cognitionem directiuam, habet propriam bonitatem ex hoc, quòd est secundùm inclinationem charitatis, siue ex hoc, quòd est elicitus à charitate, *imò esse secundùm illam inclinationem*, siue esse sic elicitum à charitate, *est actum habere propriam bonitatem charitatiuam, secundùm quam actus acceptatur à Deo, sed non est sic de virtutibus moralibus*, quia tota rectitudo actus potest esse ex sola conformitate actus ad solam rationem rectam, siue dictamen rectum, & habitus moralis ponitur non propter rectitudinem actui dandam, sed vt per ipsum voluntas actum rectum eliciat faciliter, & delectabiliter.

SCHO

SCHOLIVM.

Videtur admittere actus fidei acquisitæ, & infusæ non differre specie; & quandoque nec numero; de quo suprà qu.14. nu.5. Sed hic nu.12. videtur admittere, eos specie distingui; & idem videtur asserere 3.dist.23. §. Aliter potest: *tamen in hàc tota quæstione nihil circa hoc resoluit, licèt disputando magis inclinet, vt actus habituum infusorum, & acquisitorum, eiusdem rationis, non differant specie.*

10. Contra conclusionem, [n] quæ tenetur in solutione quæstionis, obiicitur sic: cognitio naturalis de Deo, & cognitio fidei infusæ sunt actus differentes specie in intellectu; igitur pari ratione, dilectio naturalis & dilectio charitatiua in affectu. Antecedens probatur, quia actus fidei infusæ est determinatè veridicus, ita quòd non potest ei subesse falsum; actui autem credulitatis acquisitæ ex naturalibus potest subesse falsum; in cognitiuis autem illud, quod est determinatè veridicum, distinguitur à non determinatè veridico, specie, vt patet 6.*Ethic.* quia sic suspicio, & opinio, quibus potest subesse falsum, distinguitur à virtutibus intellectualibus, quæ sunt habitus determinate veridici. Probatur etiam antecedens de cognitione naturali scientifica de Deo, de qua videtur manifestè, quòd differat specie à quacunque credulitate. Consequentia probatur, tum per locum à simili; quia videtur esse simile de istis actibus, in intellectu, & de illis in voluntate: tum à causa, quia quando cognitiones præuiæ differunt specie: actus voluntatis sequentes differunt specie, quia ea, quæ sunt eiusdem speciei non præëxigunt per se, nisi aliqua eiusdem speciei. c.3.& inde. *Suspicio & opinio quomodo distinguũtur à virtutibus intellectualibus.*

Ad illud antecedens [o] potest negari aliquando de actu credendi naturali, & supernaturali; quia *credere* supernaturale est actus, vt elicitur secundùm inclinationem fidei infusæ: *credere* autem naturale est actus elicitus secundùm certitudinem acceptam ab aliquo testificante. Nunc autem, vt dictum est prius in quadam quæstione, simul potest quis vno, & eodem actu credere ex testimonio asserentis, & credere secundùm inclinationem fidei infusæ, si inest: igitur idem est actus in re; & ille, vt est nanaturalis, est potentialis ad illam perfectionem; quam recipit à fide infusa. Proprium autem potentiale non distinguitur specie à perfecto habente vltra illud potentiale propriam perfectionem. Quæst.14.

11. Ad probationem [p] antecedentis potest dici, quòd cognitio certa, quæ habet propriam certitudinem intrinsecam; & hoc vel à se, vel ab obiecto, vt includitur in ipsa, vel ab aliqua per se causa, distinguitur specie ab incerta cognitione Exemplum Cognitio principij seipsa est certa, vel ab obiecto, scilicet à principio, quod est à se verum manifestum, vel saltem est manifestum ex terminis, qui sunt per se causæ euidentiæ principij, & includuntur in ipso: conclusio autem est certa per principium, tanquam per causam suæ certitudinis; sed per nullum istorum modorum est actus fidei infusæ certus: sed tantummodò à quodam extrinseco. Illud enim lumen fidei infusæ, quia est participatio quędam luminis diuini, non potest inclinare intellectum, nisi in aliquod determinatè verum. Certitudo ergo illa in actu est ex quadam comparatione ad quoddam extrinsecum infallibile, cui actus ille conformatur. Non est autem ex ipsa intrinseca perfectione actus, quia æquè perfectus esset, quãtùm ad quodlibet intrinsecum sibi, si æquè intensè eliceretur pręcisè secundùm finem acquisitam. *Cognitiones principij & conclusionis differunt specie.*

Contrà, saltem istam certitudinem [q] habet à per se causa sua; & hoc sufficit.

Respondeo: qualiscunque sit causalitas fidei infusæ respectu actus credendi, tamen non facit actum illum esse certiorem intellectui habenti actum, quàm si ipsa fides infusa non causaret. Certitudo enim nata est inesse intellectui de actu suo excludens non tantùm deceptionem, sed etiam dubitationem. Et hoc non est nisi intellectus percipiat illud, à quo actus habet, quòd sit certus: quia si nihil potest percipere vnde sit certus, videtur quòd possit dubitare: intellectus autem non percipit illud principium certificans. *Actus fidei infusæ non est certior habenti, quàm acquisitæ.*

12. Alia autem probatio antecedentis, [r] quæ tangit de actu scientifico, videtur accipere manifestè verum; & tunc neganda est consequentia: non enim sequitur, si intellectiones distinguantur specie; igitur & volitiones: nisi addatur in antecedente, quòd intellectiones, vt sunt per se præuiæ ad volitiones, distinguuntur specie: hoc est, quòd requiratur in eis distinctio specifica ad hoc, vt posset habere tales volitiones, & ita non est in proposito: quia si quis naturali ratione sciens Deum esse bonum, eliciat *Intellectiones diuersæ speciei, non inferũt volitiones sic diuersas.*

actum fruitionis circa ipsum,& alter credens ipsum esse bonum , diligat ipsum , nec primus actus requiritur per se ad habendum dilectionem,vel scientificus;nec secundus, vt creditiuus , sed vterque requiritur sub quadam ratione communi, scilicet vt ostensiuus obiecti diligibilis.

Consimiliter etiam posset dici ad aliam probationem antecedentis de credulitate infusa,& acquisita : esto quòd illi actus differunt specie : hoc non est per se, inquantùm sunt præuij ad *diligere* ; hoc est, inquantùm præcedunt ipsos actus diligendi,non requiritur illa differentia istorum specifica.

Exemplum : si alicui demonstratiuè concluderetur hoc esse volendum , & alteri dialecticè : tamen actus, quo iste vellet hoc, non differt specie ab actu , quo ille vellet idem: quia in cognitionibus, inquantùm sunt præuiæ,non requiritur ista differentia specifica.

COMMENTARIVS.

19. *Contra conclusionem.* n *Contra conclusionem,* Hîc Doctor arguit, probando quòd dilectio naturalis verè differat specie à dilectione meritoria,siue supernaturali , & arguit à simili,quia sicut cognitio naturalis de Deo,& cognitio supernaturalis ipsius , quæ est à fide infusa verè differunt specie, sic & dilectio naturalis,& dilectio supernaturalis. Quòd autē illæ cognitiones differāt specie, probat, quia illa cognitio cui potest subesse falsum, differt specie ab illa cognitione , cui non potest subesse falsum , hoc patet per Philosophum 6.Eth.c.3. qui vult quòd suspicio,& opinio,quibus potest subesse falsum,distinguantur specie ab habitu intellectuali , cui non potest subesse falsum , qualis est habitus scientificus, qui est determinatè verus, cùm ergo cognitioni Dei naturali possit subesse falsum,vt patet de actu fidei acquisitæ,de quo dictum est *in tertio, dist.23.in quodl.q.14 ar.*1.quomodo fidei acquisitæ naturali potest subesse falsum , & fidei infusæ non potest subesse falsum, vide ibi.

Responsio Doctoris. o Respondet Doctor primò negando illud antecedēs,scil.quod actus fidei acquisitę,&actus fidei infusæ de eodem obiecto,differant specie, imò nec aliquando differunt numero. Patet, quia quis eodem actu potest firmiter credere Deum esse trinum , & vnum ex aliqua certitudine accepta ab aliquo testificante illud , & illud idem credere secundùm inclinationem fidei infusæ,ita quòd idem actus credendi, simul potest esse à fide acquisita, & à fide infusa,& ille idem actus , qui est à fide infusa posset dici supernaturalis, quia est ab habitu supernaturali ; & potest dici naturalis, vt est à fide acquisita , quæ est habitus naturalis. Et de hoc vide Doctorem *in tertio, dist.*28.*& in quodl.q.*14.*art. primo*, & vide quæ ibi exposui. Potest ergo esse idem actus in re,& ille idem actus, vt est naturalis est potentialis ad illam perfectionem, quā recipit à fide infusa ; modò proprium potentiale non distinguitur specie à perfecto habente vltra illud potentiale propriam perfectionem, vt suprà patuit.

20. p *Ad probationem antecedentis.* Dicit Doctor vnum singulare, quòd cognitio certa , cui scilicet non potest subesse falsum , dicitur distingui specie à cognitione non certa ; sed non quæcunque certa , sed sola illa , *quæ habet propriam certitudinem intrinsecam , & hoc , vel à se,* scilicet formaliter, *vel ab obiecto,vt includitur in ipsa,* supple virtualiter, *vel ab aliqua per se causa. Exemplum,cognitio principij,*&c.& quomodo hoc,vide Doctore in primo,d.2.q.2.& d.3.q.4. *sed conclusio est certa tantùm per principium,tanquam per causam suæ certitudinis,* talis ergo cognitio sic certa benè distinguitur specie à cognitione,nō sic certa qualis est suspicio,& opinio , quæ non est cognitio certa aliquo istorum modorū. Sed in proposito cognitio fidei infusæ nullo istorum modorum est certa , sed tantummodò est certa ab aliquo extrinseco , scilicet à Deo reuelante, & infundente tale lumen fidei, vt prolixè patet à Doctore *in tertio, dist.*23. *&* 24. & vide quæ ibi exposui, *Certitudo illa, quæ est in cognitione fidei infusæ est tantum ex quadam comparatione ad quoddam extrinsecum infallibile,* scil.ad voluntatem diuinam reuelantem, cui cognitio illa conformatur.

q *Contrà , saltem istam certitudinem habet.* Hîc Doctor arguit , probando quòd cognitio Dei, quæ est à fide infusa , & cognitio quæ est à fide acquisita,adhuc differant specie,quia prima cognitio habet certitudinem à per se causa, scilicet à fide infusa . quæ non inclinat nisi ad determinatum verum,vt suprà patuit ; secunda non habet certitudinem ab aliqua per se causa, quia si aliqua esset,esset fides acquisita ; sed illa ex ratione sua non inclinat in determinatè verum,quia fidei acquisitæ potest subesse falsum, vt suprà allegaui.

Respondet : quòd posito quòd fides infusa siue sit causa elicitiua actus , siue tantum inclinatiua ad actum,talis actus non habet maiorem certitudinem , vt est elicitus à tali fide, sicut si nullo modo esset elicitus , *certitudo enim nata est inesse intellectui de actu suo excludens non tantum deceptionem,* &c. Exemplum, non enim habeo cognitionem certam, de hac propositione, *Totum est maius sua parte,*nisi percipiam terminos,& vnionem terminorum, qui sunt causa talis certitudinis ; sic in proposito actus fidei infusæ est certus , non ex hoc solo quòd sit ab habitu , sed quia habitus inclinans ad talem actum est ab eo, qui non potest fallere,nec falli: nisi ergo percipiam principium dans certitudinē actui,nunquā habebo certitudinem de actu, sed tale principiū viator percipere non potest.

r *Alia probatio antecedentis.* Hæc probatio 21.
ponitur suprà *,in illa ratione parum post dictū * *nu.*10.
Philosophi 6.Eth.de suspicione,& opinione ibi, *Probatur etiam antecedens de cognitione naturali scientifica de Deo, de qua videtur manifestè quòd differat specie à quacunque credulitate de Deo.* Et hoc patet, quia si quis haberet notitiam certam

tam ex euidentia rei, sicut habens notitiam huius, *Deus est trinus, & vnus*, quæ cognitio est ex euidentia rei, vt patet à Doctore *in tertio, d.* 24. tunc haberet notitiam certam ex euidentia rei; sed habens notitiam huius, *Deus est trinus & vnus*, ex solo actu credendi, talis notitia nullo modo est certa ex euidentia rei, & tunc tales notitiæ ex suis rationibus formalibus specie distinguerentur. Sed cùm postea infertur, ergo similiter actus voluntatis, scilicet naturalis, & meritorius distinguuntur specie, quia quando cognitiones præuiæ differunt specie, actus voluntatis sequentes differunt specie, quia illę que sunt eiusdem speciei non præexigunt per se, nisi aliqua eiusdem speciei. Dicit Doctor quòd si tales actus voluntatis necessariò requirant cognitiones specie distinctas, quòd tunc tales actus possunt esse specie distincti, & hoc patet, nam fruitio in via, & fruitio in patria præexigunt necessariò notitias specie distinctas. Et ideò distinguuntur specie, vt exposui *in tertio, dist.* 31. Fruitio enim in via præexigit notitiam fidei, & fruitio in patria præexigit claram visionem Dei, quæ notitiæ specie differunt, vt patet à Doctore *in tertio, dist.* 31. *& in* 2. *dist.* 25. *& in* 4. *dist.* 49. & vide quæ ibi exposui præcipuè in tertio. Et quod dicit quando volitiones necessariò præexigunt notitias, hoc dicit tenendo opinionem, quam videtur tenere *in* 2. *d.* 25 quòd obiectum, vel cognitio obiecti est partialis causa volitionis; & tunc si obiectum est præsens voluntati per actus intelligēdi specie distinctos, necessariò causabit actus voluntatis correspondētes specie distinctos. Et de hoc vide quæ prolixè exposui super tertio Doctoris *dist.* 31. sed in proposito dilectio naturalis Dei, & dilectio meritoria non necessariò præexigunt tales notitias specie distinctas; patet, quia si quis naturali ratione sciens Deum esse bonum eliciat actū fruitionis circa ipsum, & alter credens ipsū esse bonū eliciat actū fruitionis circa ipsum nec primus actus requiritur per se ad habēdā dilectione, vt sciētificus, nec secundus, vt creditiuus, sed vterque requiritur sub quadam ratione cōmuni, sc. vt ostēsiuus obiecti diligibilis: oportet ergo addere, quòd tales volitiones necessariò præexigant notitias, vt specie distinctas.

¶ *Consimiliter etiam posset dici ad aliam probationem antecedentis de credulitate infusa*, &c. 22.

Aduerte tamen, quòd sunt actus specie distincti, qui necessariò præexigunt intellectiones, vt specie distinctas, vt patet de fruitione Dei in se, siue vt clarè visi, & de fruitione eiusdem Dei ænigmaticè cogniti, quia istę fruitiones non differrent specie, nisi obiectum esset aliter, & aliter approximatum voluntati, scil. per aliam, & aliam notitiam specie distinctam, vt suprà exposui *in tertio, dist.* 31. Similiter volitiones specie distinctæ respectu obiectorum specie distinctorum præexigunt cognitiones specie distinctas, quia talia obiecta non sunt præsentia voluntati, nisi per cognitiones specie distinctas; quia cognitio specificatur ab obiecto, & quomodo exposui *in* 1. *d.* 3. *q.* 10. Sunt etiam aliqui actus voluntatis qui præexigunt notitias specie distinctas, qui tamen non differunt specie, sed non præexigunt necessariò, quasi impossibile esset voluntatem habere actum circa idem obiectum, nisi esset demonstratiuè ostensum, vel nisi esset probabiliter ostēsum, vt patet in exēplis datis à Doctore. Nec valet, notitiæ specie distinguūtur, & sunt partialiter causæ actus voluntatis; ergo & actus voluntatis specie distinguūtur, quia effectus eiusdē rationis possunt esse à causis specie distinctis, vt patet de mure genito ab alio mure, & de mure genito à Sole, & sic non quæcūque notitiæ specie distinctæ causant partialiter actus volūtatis, vt patet de notitiis positis in exēplis Doctoris & tamen sunt aliquæ notitiæ specie distinctæ, quæ necessariò causant partialiter tantum actus volūtatis specie distinctos, vt suprà dixi de notitia intuitiua Dei, & de notitia ænigmatica ipsius. Et quare aliquæ notitiæ specie distinctę causant actus voluntatis specie distinctos, & quare aliquæ nō, nō videtur assignāda alia ratio, nisi quia sūt tales entitates. *Nota.*

SCHOLIVM.

Ad primum, reijcit asserentes habitum tantum facere modum actus, promptè, delectabiliter; quia nihil horum competit charitati: admittendo ergo charitatem coëfficere actum, quod tenet vt probabilius 1. *d.* 17. *q* 3. *nu.* 23. (*non reputans oppositum improbabile: de quo ibi, qu.* 2. *quatuor sententias fusè tractat*) *explicat quando ex principiis sequitur actus distingui. Quòd ait actus differre specie ex principiis totalibus sic differentibus, intelligit de principiis vniuocis, quia si vnum sit vniuocum, & alterum æquiuocum, effectus poterunt esse eiusdem speciei; sic animalcula ex propagatione, & putrefactione sunt eiusdem speciei, vt ipse ex Aug. docet* 1. *d.* 2. *q.* 7. *n.* 27. *Quando autem sumitur distinctio specifica actuum ex principiis partialibus, requiritur esse disparata, vt species intelligibiles, hominis & lapidis: quia ex subordinatis non sumitur, vt ex potentia, & specie, vel habitu.*

13. AD argumentum principale [t] dicitur, quòd habitus est causa non substantiæ actus, sed modi in actu: & ille modus posset concedi differre specie suo modo à substantia actus. Gof. quod. 2. q. 4.

Ista responsio, licèt videatur, secundùm aliquos, probabilitatem habere, loquendo de illo modo, quem habitus attribuit actui, cuiusmodi est delectabiliter, vel faciliter, vel promptè operari vel expeditè, istos quidem modos, vel etiam istum modum, si sint vnus modus, videtur habitus acquisitus communiter tribuere actui; ve si vltrà hoc dicatur quòd habitus aliquis, puta virtutis, virtuosis tribuit rectè, vel virtuosè agere, tamen nullus istorum modorum in actu potest esse proprius charitati vel actui meritorio: quia *meritorium* (vt dictum est) dicit actum acceptatum voluntati diuinæ in ordine ad præmium reddendum. Nunc autem, nihil aliud est actum acceptari à voluntate diuina sic, quàm voluntatem sic acceptare actum: nihil autem causatum *nō est principium modi in actu.*

potest esse ratio formalis voluntati, quod sic acceptet actum, & hoc intelligendo, vt ratio formalis medians inter potentiam, & actũ: Igitur de charitate non videtur posse dici quod ipsa sit principiũ illius modi in actu, qui modus sibi propriè correspondet.

An actus distinguuntur ex principiis. Potest igitur aliter * dici ad argumentum, quòd maior illa, quòd actus illi differunt specie, qui eliciuntur à principiis differentibus specie, vna est de principiis totalibus: quia ab illis habent totaliter actus entitatem suam: & per consequens vnitatem suam, & distinctionem. Vera est etiam de principiis partialibus ˣ dum tamen sint principia disparata, & per se requisita, inquantùm disparata: quia si sint subordinata; vel non per se requiratur, quòd sint disparata, non oportet quòd actus specie distinguantur. Nunc autem charitas non est principium totale actus, nec disparatum respectu ipsius voluntatis, sed subordinatum, quia potentiæ est vti habitu, non è conuerso. Nec est per se requisita non solùm ad substantiam actus: sed nec ad actum, inquantùm meritorium, sed requiritur vt quoddam præuium ad hoc, quòd actus sit acceptabilis.

Charitas non est essentiale ad meritum. Sed nec requiritur vt tale præuium necessitate ordinis essentialis causarum, sed tantùm necessitate dispositionis illius voluntatis, quæ contingenter disposuit non acceptare actum, nisi secundùm istam inclinationem sit elicitus. Principium autem specie distinguens, vel est per se principium illius in se, & per consequens dans sibi aliquam entitatem realem, quæ sit eius in se; vel saltem est principium eius secundùm illud, secundùm quod distinguitur specie; vel si est principium dispositiuè distinguens oportet quòd per se disponat ad hoc, quòd secundùm ordinem essentialem causarum hoc vt distinctum causetur: nullum istorum competit actui per habitum charitatis.

Actus moralis, charitatiuus & meritorius præclarè explicantur. Nota hìc per ordinem quis sit actus imputabilis ad laudem, vel vituperium, actus nudus actus virtuosus secundùm virtutem moralem, actus charitatiuus, & actus meritorius Primus dicit respectum ad potentiam liberè elicientem actum. Secundus addit respectum ad virtutem inclinantem vel veriùs ad regulam virtutis, scilicet rationem rectam, vt dictantem. Tertius dicit respectum ad charitatem inclinantem. Quartus ad voluntatem diuinam specialiter acceptantem. Tertius dicit bonitatem aliquam vltra secundum, & præexactam ad quartum, non ex natura rei, sed ex dispositione voluntatis acceptantis.

COMMENTARIVS.

23. *Dilectio naturalis elicitur à voluntate.* t VLtimo loco soluendum est argumentum principale. Arguit sic Doctor probando, quod dilectio naturalis, & dilectio meritoria differant specie, quia eliciuntur à principiis diuersis specie; ergo differunt specie. Antecedens patet, quia dilectio meritoria elicitur à charitate, & dilectio naturalis elicitur à voluntate, siue ab habitu naturali. Probatio consequentiæ, quia non est minor differentia in principiatis, quàm in principiis imò maior; patet, quia pluralitas principiatorum effectiuè stat cum vnitate principij effectiui; plures enim effectus possunt esse ab eadem causa; sed pluralitas causarum arguit necessariò pluralitatem effectuum; videtur ergo quòd tanta sit distinctio in causatis quanta in causis, vel maior.

Respondet primò sic, tenendo vnam opinionem de habitu, scilicet, quòd habitus est causa actus non secundùm substantiam, vel intensionem actus, sed præcisè secundùm modũ actus, puta, quòd actus sit próptè, faciliter, & delectabiliter elicitus, ita quòd actus secundùm substantiam, & intensionẽ sit præcisè à potentia, & modus actus, siue sit vnus modus, vel plures sit præcisè ab habitu, tunc posset concedi talem modũ differre specie à substantia actus, suo tamen modo, & hoc dicit quia talis modus non est propriè species, tamen eo modo quo posset concedi species, differt specificè à substantia actus. *Et ista responsio secundùm aliquos videtur habere probabilitatem*, &c. & talem modum habitus acquisitus attribuit actui, ille enim modus non est ab habitu infuso, vt patet à Doctore in primo, d. 17 *Vel si vltra hoc dicatur, quòd habitus aliquis puta virtutis tribuit virtuosis* vltra modum supradictum *rectè, vel virtuosè agere*, ita quòd actus non tantùm habeat ab habitu modũ supradictum, sed etiam quòd habeat suam rectitudinem ab habitu. Sed an habitus sit causa substantię actus, & intẽsionis, vel etiã quòd sit causa rectitudinis in actu, vel quòd tantùm incline potentiam ad actum eliciendũ, hæc omnia prolixè tractantur à Doctore in 1. d. 17. Posito tamen, quòd habitus sit causa modi supradicti, & similiter sit causa rectitudinis in actu, *tamen nullus istorum modorum in actu*, scil. rectitudo actus, & facilitas, &c. *potest esse propriũ charitati, vel actui meritorio*, quia modus proprius actus meritorij, inquantum meritorius, dicit tantùm actum acceptũ voluntati diuinæ in ordine ad præmium reddendum. *Nunc autem nihil aliud est actum acceptari à voluntate diuina in ordine ad præmium, quàm voluntatẽ sic acceptare*, id est, quia voluntas diuina acceptat actum in ordine ad præmium, ideò actus habet esse acceptatũ, & per consequens esse acceptatum, quod est modus actus meritorij est tantùm à voluntate diuina sit acceptante, & per cõsequens talis modus, qui est proprius actui meritorio, nõ est causatus à charitate, & hoc patet, quia nulla res causata potest esse ratio formalis voluntati diuinæ, qua sic acceptet actum, & hoc intelligendo, vt ratio formalis, mediat inter potentiam, & actum, sicut

sicut habitus mediat inter potentiam, & actum; tale enim medians inter potentiam, & actum meritorium non videtur esse, nisi charitas, quæ tamen charitas non dat actui illum modum, qui est sic acceptari. Alij verò modi supradicti non sunt proprij actui meritorio, quia etiam possunt competere aliis actibus. Tenendo ergo quòd habitus sit tantùm causa modi ipsius actus, & modus proprius actus meritorij sit sic acceptari, sequitur quòd charitas non erit causa actus meritorij, nec quantùm ad substantiam actus, nec quantùm ad modum proprium, & sic negaretur illud antecedens, quo dicitur, quòd charitas est causa actus meritorij.

Charitas mediat inter potentiam, & actum meritorium.

24. u *Potest igitur aliter dici.* Ad argumentum concedendo aliqualiter, scilicet, quòd habitus supernaturalis, puta charitas, & habitus naturalis, puta habitus amicitiæ Dei acquisitus, differant specie, & aliquo modo sunt causa actus, non tamen semper sequitur, principia elicitiua differunt specie; ergo actus eliciti differunt specie, & si est vera, est vera de principiis totalibus elicitiuis, quia ab illis habent totaliter actus charitatem suam, & per consequens vnitatem suam, & distinctionem. Et nota, quòd ista est semper vera; *Principia totalia elicitiua operationum, siue actuum specie distincta, vt huiusmodi, semper eliciunt actus specie distinctos*; quia tales actus specificantur ab illis principiis, & tamen ista non est semper vera, *Causæ totales specie distincta producunt effectus semper specie distinctos*, vt patet à Doctore in primo, distinct. 2. parte 2. quæst. 4. vbi vult contra Auerroem, quòd aliqua eiusdem speciei specialissimæ possunt esse à causa totali æquiuoca, & à causa totali vniuoca, vide ibi, & quare hoc, non videtur alia ratio assignanda, nisi quia tales entitates. De hoc tamen vide quæ prolixè exposui super secundum Doctoris distinct. 1. quæst. vlt.

Contra Auerroem.

x Addit etiam Doctor quòd illa est vera de principiis partialibus, *dum tamen sunt principia disparata, & per se requisita inquantùm sunt disparata*; &c. De principiis partialibus requisitis, vt disparatis, patet exemplum de obiectis specie distinctis, puta lapide, & homine, quia ab illis sunt actus cognoscendi specie distincti, quia tales actus præexigunt necessariò talia principia partialia, inquantùm disparata. De principiis verè partialibus subordinatis suprà patuit de habitu charitatis, & de habitu morali; similiter patet de voluntate, & habitu, qui sunt principia partialia actus, tenendo quòd habitus sit partialis causa actus, vt videtur tenere Doctor *in primo, dist.* 17. & tamen voluntas, & habitus concurrunt ad eundem actum, licèt specie distinguantur, & hoc est, quia habitus in causando actum subordinatur voluntati, quia voluntas vtitur habitu cùm voluerit; in proposito charitas non est principium totale actus, nec partiale disparatum, sed subordinatum voluntati, vt clarè patet à Doctore *in primo, dist.* 17. nec similiter charitas est per se requisita non solùm ad substantiam actus; patet, quia actus dilectionis Dei posset esse à sola voluntate sine charitate, vt patet à Doctore *in primo, dist.* 17. & *in tertio, dist.* 27. nec est rectitudo requisita ad actum inquantum meritorius; patet, quia dicitur meritorius, quia acceptatus, quod esse sic acceptatum est à voluntate diuina, vt suprà patuit; sed tantùm requiritur vt quoddam præuium ad hoc, quòd actus sit acceptabilis; sed nec requiritur tale præuium necessitate ordinis essentialis causarum, puta quòd actus nullo modo esset acceptabilis à Deo, nisi præuia charitate in voluntate, sed tantùm requiritur vt præuia necessitate dispositionis voluntatis diuinæ, quæ contingenter disposuit non acceptare actum, nisi sit elicitus secundùm inclinationem charitatis, vt patet *in primo, dist.* 17. Et addit, quòd principium distinguens principiatum specie ab alio principiato, vel est per se principium illius in se, scilicet quantùm ad *esse* illius principiati, sicut obiectum causat actum, vel est principium eius secundùm illud, secundùm quod distinguitur specie, sicut dictum est suprà de modo actus tenendo quòd sit ab habitu; vel si est principium dispositiuè distinguens, oportet quòd per se disponat ad hoc, quòd secundùm ordinem essentialem causatum hoc vt distinctum causetur. Patet de organizatione corporis humani, quæ est talis dispositio ad animam, quòd illa vt distincta specie ab anima sensitiua causatur, sed nullum istorum competit actui per habitum charitatis, & sic patet argumentum.

QVÆSTIO XVIII.

Vtrùm actus exterior addat aliquid bonitatis, vel malitiæ ad actum interiorem.

Alenſ.4 *p.q.*77.*m.*3.*ar.*3. *&* 2.*p.q.*107.*m.*3. *art.*2. Scot.2.*d.*42.*q.*4. vbi Baſſol. Leuchet. Rubion, Tataret. Rada *to.*2. *Controuer.*18.*ar.* Herrera 2.*diſp.*33.*q.*22. Angles 2. *diſt.*40.*qu.*1. Gloſſa *ca. Si cui de pœn. diſt.*1. affirmant. Negant D.Thom.1.2.*q.*20.*ar.*4. vbi eius expoſ. Vaſq. 1. 2. 76. *c.* 2. Aſſor. *tom.*2.*l.*2.*cap.*6.*quæſt.*6.

EINDE quæritur de comparatione actus intrinſeci voluntatis ad actum extrinſecum. Vtrùm actus exterior addat aliquid bonitatis, vel malitiæ ad actum interiorem. Arguitur quòd non: quia quod non habet rationem voluntarij, non habet rationem boni, vel mali; actus autem exterior, vt diſtinctus ab interiori, non habet rationem voluntarij; quia non habet, quòd ſit voluntarius niſi ab actu interiori; igitur actus exterior ſecundùm ſe non habet bonitatem, vel malitiam: non adderet autem, niſi tale aliquid ſecundùm ſe haberet igitur: &c. 1.

Argum. 3.Ethic.

Contrà, quæ præceptis negatiuis diſtinctis prohibentur, habent propriam, & diſtinctam rationem illiciti: nunc autem alio præcepto prohibetur actus exterior, & alio interior; vt patet de iſtis præceptis: *Non mœchaberis, & non concupiſces vxorem*, &c. Et ſimiliter de iſtis præceptis: *Non furtum facies, & non concupiſces rem proximi*, &c.

Ratio op. Exod.20. & Deut.5. & alibi.

SCHOLIVM.

Senſus quæſtionis eſt, vtrùm quando actus internus, & actus externus circa idem obiectum, (v.g. volitio dandi eleemoſynam, & ipſa datio) ſunt in eodem ſuppoſito; externus addat diſtinctam bonitatem moralem interno, præter eam, quæ reſpondet gradibus intentionis, & aliis circumſtantiis ipſius.

ISta quæſtio [a] habet maiorem difficultatem de bonitate actus morali: quia de bonitate actus naturali manifeſtum videtur, quicquid per illam intelligatur, quòd ipſa eſt alia & alia alterius naturæ. Patet autem, quòd alia eſt natura actus interioris & exterioris, imò iſti actus eliciuntur immediatè à diuerſis potentiis; interior à voluntate, exterior à potentia aliqua exteriori, licèt per imperium voluntatis. 2.

Secundò etiam habet difficultatem intelligendo de actu illo, & iſto, non quando ſunt diuerſi, ſiue in diuerſis ſuppoſitis, puta ſi vnus habeat actum interiorem, & alius exteriorem: ſiue in eodem ſuppoſito, puta, ſi vnus nunc ſolùm habeat interiorem, & aliàs exteriorem. Sed difficultatem habet de actibus iſtis, quando ſunt coniuncti, puta, quando in eodem ex actu interiori ſequitur actus exterior.

Tertiò, non eſt intelligenda quæſtio de additione bonitatis, & malitiæ ſecundùm intenſionem, ſed ſecundùm extenſionem; frequenter quidem euenit, quòd tam in bonis, quàm in malis, actus deſiderij, qui eſt reſpectu abſentis, eſt remiſſior actu illo, qui eſt præſentis, quem Auguſtinus vocat amorem *9. de Trin. vlt.* dicens, quòd *appetitus inſtantis ſit amor fruentis.* Et fortè non tantùm eſt actus intenſior circa obiectum præſens, quàm circa abſens, ſed ſimpliciter alius actus; ſed ſiue ſit idem actus deſiderij, & amoris, ſiue alius, & alius; ſaltem actus amoris eſt perfectior intenſiuè: quietat enim voluntatem eo modo, quo actus deſiderij non poteſt eam quietare. Quando igitur exterior habetur, tunc vel occaſionaliter actus interior intenditur. Sed de hoc non quæritur, ſed an actus exterior ex ſe addat bonitatem aliam illi, quæ eſt in actu interiori.

Deſiderium abſentis, amor præſentis. Amor perfectior deſiderio. Interior intenditur per exteriorem.

Eſt igitur intellectus quæſtionis iſte, in quo præcipuam habet difficultatem, an actus exterior, quando in eodem eſt coniunctus interiori, habeat bonitatem moralem propriam

propriam distinctam à bonitate actus interioris? Vbi sunt tria videnda primò, à quo actus habeat bonitatem moralem, vel malitiam. Secundò, an ab eodem habeat, quòd sit laudabilis, vel vituperabilis, siue culpabilis. Tertiò, si est alia bonitas, vel laudabilitas tam in actu exteriori, quàm interiori.

COMMENTARIVS.

1. *Declaratio tituli quæstionis.* a ISta *quæst.* Primò Doctor declarat quomodo intelligitur titulus quæstionis, & dicit primò, quòd non intelligatur de bonitate naturali actus interioris, scilicet voluntatis; & actus exterioris, id est, potentiæ sensitiuæ, quia manifestum est, quia alia est bonitas naturalis actus exterioris, & actus interioris.

Secundò dicit quòd non intelligitur quæstio de actu exteriori in vno supposito, & de actu interiori in alio supposito, nec etiam intelligitur de actibus illis in eodem supposito in diuersis temporibus: puta si aliquis nunc solùm habet interiorem, & alias, siue in alio tempore, habeat exteriorem; sed intelligitur quæstio de illis actibus, quando sunt coniuncti, puta quando in eodem ex actu interiore, sequitur exterior, vt cùm quis vult actu elicito aliquem offendere, stante illo actu elicito, imperat actum exteriorem in potentia sensitiua, quo actu occidit; licèt enim actus occidendi exterior sit posterior actu elicito interiori, tamen dicitur coniunctus interiori ex hoc, quòd sequitur ad actum elicitum interiorem.

Tertiò titulus quæstionis non est intelligendus de dubitatione bonitatis, & malitiæ secundùm intensionem, id est, quòd non quæritur, an bonitas actus interioris intendatur per actũ exteriorem, sed præcisè quæritur, an bonitas moralis, vel malitia actus exterioris sit simpliciter alia à bonitate, vel malitia actus interioris, ita quòd sint duæ bonitates, vel malitiæ illorum actuum ad inuicem distinctæ, quia manifestum est quòd actus interior, puta dilectio alicuius obiecti per actum exteriorem circa illud obiectum causaliter, vel occasionaliter intenditur: vt cùm quis amat formosam mulierem, per actum exteriorem fornicationis saltem occasionaliter actus amoris interior intenditur, & ideò titulus quæstionis non intelligitur de bonitate, vel malitia actus interioris secundùm intensionem, puta quòd actus interior sit intensior ex actu exteriore sequente.

SCHOLIVM.

Bonitas moralis est integratio omnium, quæ iuxta rectam rationem conueniunt actui, vel agenti per ipsum. Hanc conclusionem tradit latiùs, & explicat 1. dist. 17. q. 3. & 2. dist. 7. nu. 11. vbi præter entitatem actus, explicat optimè triplicem bonitatem moralem ipsi conuenientem; obiectalem circumstantialem, & gratuitam, seu meritoriam, & d. 40. vbi ex professo de eodem agit. Hic explicat bonitatem duplicem, scilicet essentialem, vel absolutam, & accidentalem, seu respectiuam; & qualiter bonitas naturalis tantùm est in agentibus sine intellectu; & moralis in intellectiuis tantùm.

3. DE primo; bonitas moralis actus est integritas eorum omnium, quæ recta ratio operantis iudicat debere ipsi actui conuenire, vel ipsi agenti in suo actu conuenire.

Hæc descriptio declaratur: [c] Sicut enim bonitas primaria entis, quæ dicitur bonitas essentialis, quæ est integritas, vel perfectio entis in se, importat positiuè negationem imperfectionis, per quod excluditur imperfectio, & diminutio; Sic bonitas entis secundaria [d] quæ est accidentalis, siue superueniens entitati, est integritas conuenientiæ; vel integra conuenientia eius alteri, cui debet conuenire, vel alterius sibi. Et istæ duæ conuenientiæ communiter sunt connexæ.

Exemplum primi: sanitas dicitur bona homini, quia sibi conueniens; & cibus dicitur bonus, quia habet saporem sibi conuenientem.

Exemplum vtriusque potest haberi ab Augustino 8. de Trin. cap. 3. *Bona* (inquit) *valetudo sine doloribus & lassitudine.* Hoc pro primo membro; quia valetudo est bona homini, quia est ei conueniens. Et subdit Augustinus: *Et bona facies hominis dimensa pariliter & affecta hilariter, & luculenter colorata.* Hoc pro secundo membro: quia talis facies dicitur bona, habendo illa, quæ sibi conueniunt. Et est differentia [e] quia illud quidem, quod est conueniens alicui, dicitur ei bonum, hoc est, illi perfectio, vel bonitas; sed non dicitur denominatiuè, vel accidentaliter bonum in se: illud autem, cui aliquid conuenit, dicitur denominatiuè bonum, eo quòd habet illud quod sibi conuenit; & in primo est denominatio [f] quasi formæ à subiecto: sicut anima dicitur humana, sic aliquid dicitur bonum homini, quia bonum humanum, sed in secundo è conuerso, est denominatio subiecti à forma, cùm dicitur, homo est bonus,

 secundùm

secundùm illud bonum suum: actus autem [g] natus est conuenire agenti,& etiam habere aliquam conditionem sibi conuenientem. Vtroque igitur modo habens illam potest dici bonus bonitate accidentali. Et hoc verum est generaliter de actu etiam naturali,& per consequens bonitas ista in habendo illud,quod sibi conuenit,non tantùm est bonitas accidentalis, sed naturalis.

87 [h] *Ista conuenientia, vel est à natura extremorum; vel si debeat reduci ad iudicium alicuius intellectus, adhuc est naturalis: quia hoc erit, cùm intellectus sit mensura conuenientiæ, hoc est, ad iudicium illius intellectus, qui est mensura totius naturæ, qui est intellectus diuinus. Iste quidem sicut perfectè cognoscit quodcunque ens, ita perfectè cognoscit conuenientiam, vel disconuenientiam vnius entis ad alteram.*

ADDITIO.

Quid bonitas naturalis, & quid moralis.

Vlteriùs; aliquod agens de eo [i] quod conuenit actui suo, non iudicat, nec illud in potestate sua habet; sicut est agens sine intellectu,& voluntate; & ibi, vel ex solis causis merè naturalibus determinatur, quid conueniat actui, & ex eis inclinatur agens ad agendum; vel si vltra illud sit iudicium alicuius intellectus, & motio alicuius voluntatis, hoc non est, nisi ipsius Dei, inquantùm est vniuersalis director, & motor totius naturæ; & ista bonitas in actu agentis sine intellectu, non erit merè naturalis. 4.

Aliud est agens, quod de conuenientia sui actus iudicat,& illum in potestate sua habet,sicut agens per intellectum,& voluntatem,& bonitas secundaria talis actus integra, dicitur bonitas moralis.

Agentia, alia ex cognitione sensitiua, alia ex intellectiua,& in his tantùm esse potest bonitas moralis.

Ad bonitatem moralem requiritur actualis conformitas ad propriũ iudicium rectum.

Vltra istud iudicium generale de conuenientia actus, quod est communiter de actu agentis per cognitionem, siue sine cognitione; sunt aliqua, quæ secundùm iudicium speciale agunt ex cognitione intrinseca sibi,& quædam cum cognitione sensitiua tantùm, quæ aliquo modo apprehendunt conuenientiam obiecti, siue iudicent de conuenientia actus, siue non, saltem non transcendunt bonitatem naturalem. Alia agunt ex cognitione intellectiua, quæ propriè sola est iudicatiua de tali conuenientia, & talia nata sunt habere regulam intrinsecam rectitudinis in suo actu. & in solis istis potest esse actus bonus habens bonitatem moralem; sed non sufficit ad illam,quòd in agente sit potentia iudicatiua de conuenientia sui actus, sed oportet, quòd actu rectè iudicet de actu, & secundùm illud iudicium actus fiat. Si enim cognitio propria sit erronea, licèt agatur conformiter cognitioni rectæ alterius cognoscentis, quia tamen tale agens natum est regulari in suo actu per propriam cognitionem, & secundùm illam non agit, sed contra illam, ideò non rectè agit.

Consimiliter talem actum elicit, qualem habet in sua potestate; habet autem in potestate sua talem actum, qualem cognoscit, & elicit: quia potestas liberi arbitrij, vel formaliter, vel concomitanter existit in cognitione, & electione Sic igitur patet, qualiter bonitas moralis actus est conuenientia iudicata secundùm rectam rationem operantis. 5.

Ex quibus iudicatur de conuenientia actus.

Quod autem addebatur [k] *omnium eorum,quæ debent conuenire actui*, sic declaratur; omne iudicium incipit ab aliquo certo. Primum iudicium de conuenientia non potest præsupponere aliquam conuenientiam dictatam ab alio intellectu quia tunc non esset primum.Præsupponitur igitur aliquod certum,& nõ ab illo intellectu iudicatũ, & huiusmodi est natura agentis,& potentia, secundùm quam agit, & ratio quiditatiua actus. Ex ratione enim istorum quiditatiua concludit, hunc actum esse conuenientem huic agenti secundùm istam potentiam, vel disconuenientem, nullo præsupposito, nisi rationibus istorum terminorum; sicut ex ratione hominis, & potentiæ intellectiuæ, & actus intelligendi, patet, quòd conuenit homini per intellectum intelligere. Patet etiam, quòd non conuenit sibi per intellectum tangere, cognita ratione illius actus, qui est *tangere*. Similiter patet ex rationibus naturæ, potentiæ, & actus, quare bruto non conuenit intelligere, vel magis propriè, sibi repugnat intelligere; in isto quidem primo iudicio, quod præcisè accipitur ex natura operantis, & potentiæ operatiuæ, & ipsius actus non est inconuenientia, hoc est, indebita, siue inordinata connexio, sed disconuenientia, hoc est, impossibilitas absolutè conueniendi.

COMMEN

COMMENTARIVS.

2. *Quid sit bonitas moralis.* b DE *primo.* Hîc Doctor declarat, primò quid sit bonitas moralis, vt per hoc cognoscatur quid sit malitia ei opposita, & secundò declarat à quo actus habeat bonitatem moralem, vel malitiam ei oppositam. Et licèt iste articulus primus sit satis clarus hîc, & specialiter ex his, quæ dicit Doctor *in prologo quæst. vlt. & dist. 17. primi, & in secundo, dist. 7. 40. & 41. & in tertio, dist. 33. & 36. & in 4. dist. 14.* & vide quæ ibi exposui, præsertim in quæst. vltima prologi. & dist. 7. secundi, tamen propter inexpertos in via Doctoris expono hunc articulum. Dicit ergo primò, quòd *bonitas moralis actus est integritas eorum omnium, quæ recta ratio operantis iudicat debere ipsi actui conuenire, vel ipsi agenti in suo actu conuenire,* id est, quòd tunc actus dicitur bonus moraliter, quando sic elicitur, vel imperatur à voluntate, sicut recta ratio dictat esse eliciendum. sic quòd actus dicatur bonus moraliter, vel quia habet omnes circumstantias, quas recta ratio iudicat actui conuenire; vel dicitur bonus moraliter, quando agens elicit actum secundùm omnes circumstantias, quos recta ratio ipsius agentis iudicat conuenire ipsi agenti in suo actu, id est, in eliciendo ipsum actum.

Declaratio bonitatis moralis. c *Hæc descriptio declaratur.* Hîc Doctor declarat bonitatem entis, siue entitatiuam, quæ dicitur bonitas essentialis, & non accipitur hîc bonitas entis, siue entitatiua, prout est passio entis, sed accipitur pro perfectione essentiali entis in se, ita quòd talis bonitas essentialis, siue perfectio, *quæ est integritas, vel perfectio essentialis entis in se importet positiuè negationem imperfectionis, per quod excluditur imperfectio & diminutio,* id est, quòd bonitas essentialis, loquendo de bonitate perfecta entis, importat entitatem positiuam perfectam, ad quam concomitanter sequitur negatio imperfectionis, sicut bonitas essentialis primi entis dicit positiuè entitatem perfectam, ad quam concomitatur negatio omnis imperfectionis: nam negatio imperfectionis non potest necessariò alicui inesse, nisi propter entitatem positiuam, vt suprà patuit *in primo, dist. 3. quæst. 1.* vide quæ ibi exposui. *Sic bonitas entis secundaria, quæ est superueniens entitati essentiali, est integritas conuenientiæ, vel integra conuenientia eius, cui debet conuenire, vel alterius sibi, & istæ duæ conuenientiæ connexæ communiter sunt,* scilicet, quando integra conuenientia conuenit illi, cui debet conuenire, sicut patet de sanitate, quæ dicitur bona homini, quia sibi conueniens; & cibus dicitur bonus, quia habet saporem sibi conuenientem, & ideò bonitas cibi est conueniens sapori ad cibum, ita quòd prima dicitur sanitas bona homini, quia conueniens sibi, & similiter sapor dicitur bonus cibo, quia sibi conuenit, ita quòd cibus dicitur denominatiuè bonus, quia habet saporem sibi conuenientem, & hæc integra conuenientia dicitur conuenientia eius alteri, cui debet conuenire, secunda conuenientia alterius sibi, vt patet ibi: *Exemplum vtriusque potest haberi ab August. 8. de Trin. cap. 3. & 8. Bona,* inquit, *valetudo sine doloribus & lassitudine,* Hoc pro prima conuenientia, quia valetudo est bona homini quia est ei conueniens, & subdit, *& bona facies hominis dimensa pariliter, & affecta hilariter, & luculenter colorata.* Hoc pro secundo, Vnde non dicitur hîc bona facies hominis, quia conueniens homini, sed dicitur in se bona facies, quæ habet omnia conuenientia ad bonam faciem, & hoc est quod dicit, *vel alterius sibi.* Si enim diceretur bona facies hominis, quia conueniens homini, cui debet conuenire, hæc esset prima conuenientia, sed quia dicitur bona facies in se, non quia alteri conuenit, sed quia conuenientia faciei conueniunt sibi, dicitur secunda conuenientia, quia talis facies dicitur bona habendo illa quæ sibi conueniunt.

e *Et est differentia.* Hîc Doctor declarat aliqualem differentiam inter primam integritatem, siue conuenientiam integram, & secundam. De prima, quia *illud, quod est conueniens alicui, dicitur ei bonum, hoc est illi perfectio, vel bonitas; sed non dicitur denominatiuè, vel accidentaliter bonum in se.* Patet, cùm enim dicitur valetudo est bona homini, quia conueniens homini, non dicitur valetudo bona in se formaliter, sicut accipitur in secundo membro. Vnde de secundo membro dicit: *Illud autem cui aliquid conuenit, dicitur denominatiuè bonum, eo quòd habet illud quod sibi conuenit,* sicut facies hominis dicitur in se denominatiuè bona, quia habet omnia conuenientia faciei. 3.

f *Et in primo est denominatio quasi formæ à subiecto.* Patet, quia valetudo denominatur bona, quia conueniens tali subiecto, puta homini, sicut anima dicitur humana ex hoc, quòd conuenit homini; sic aliquid dicitur bonũ homini, quia bonum humanum, & sic valetudo hominis dicitur bonum humanum, quia conueniens homini. *Sed in secundo membro à conuerso est denominatio subiecti à forma,* vt cùm dicitur facies bona, quia integritas faciei, siue integra conuenientia quæ est bonitas faciei, denominat ipsam faciem, & similiter *cùm dicitur homo est bonus, secundùm illud bonum suum,* puta, quando habet bonitatem dicitur bonus, ita quòd est ibi denominatio subiecti à forma bonitatis.

g *Actus autem natus est conuenire agenti,* &c. Hîc Doctor declarat quomodo actus potest dici bonus dupliciter, & quia est conueniens homini, puta actus debellandi hostem dicitur bonus, quia conueniens homini debellanti, & sic denominatur bonus, quasi à subiecto, quia ideò bonus, quia conueniens tali subiecto, & si actus debellandi habet bonitatem aliquam sibi intrinsecã, tunc talis actus erit bonus denominatiuè tali bonitate, ita quod ibi erit denominatio subiecti à forma. Et hoc est quod suprà dixit, quòd istæ duæ conuenientiæ virtualiter sunt connexæ, & præcipuè in actu morali, qui dicitur bonus, quia conueniens alteri, & dicitur bonus, qui habet aliquam bonitatem intrinsecam, qua formaliter dicitur bonus. Et non tantùm istæ duæ conuenientiæ sunt connexæ in actu morali, sed & sunt generaliter connexæ in actu naturali, &c. Vult dicere quòd actus non tantùm dicitur bonus bonitate accidentali *Actus potest dici bonus dupliciter.*

dentali sibi inhærente, qualis est bonitas moralis, quæ est rectitudo actus sibi conueniens, sed etiam bonitate naturali sibi conueniente. Exemplum. Actus dilectionis potest intelligi habere duplicem bonitatem, videlicet naturalem, & accidentalem; nam dilectio, vt est quidditatiuè ens, habet bonitatem suam, siue perfectionem essentialem sibi conuenientem, puta, quia est talis entitas, siue talis qualitas; & hæc dicitur bonitas naturalis, siue essentialis, quæ nihil aliud est nisi perfectio quidditatiua actus. Potest etiam habere bonitatem accidentalem, puta rectitudinem, quæ est bonitas moralis.

Actus dilectionis potest intelligi habere duplicē bonitatem.

4 h *Ista conuenientia.* Nunc Doctor declarat quomodo bonitas essentialis dicatur conuenire, & dicit quòd *ista conuenientia* bonitatis essentialis alicui, *vel est ex natura extremorum*, puta comparando lapidem ad hominem, quia lapis habet talem bonitatem essentialem sibi conuenientem, & homo qui homo habet præcisè talem bonitatem essentialem sibi conuenientem, & hoc est, quod dicit, *ex natura extremorum. Vel si* talis conuenientia bonitatis essentialis, puta, quòd talis bonitas conuenit vni & talis alteri, *debeat reduci ad iudicium alicuius intellectus adhuc erit conuenientia naturalis*, puta si aliquis actu iudicet lapidi talem bonitatem essentialem esse conuenientem, & talem homini, adhuc talis conuenientia bonitatis essentialis erit naturalis, patet, *quia hoc præcisè erit cùm intellectus sit mensura conuenientiæ, hoc est, ad iudicium illius intellectus, qui est mensura totius naturæ*, scilicet intellectus diuinus, &c. & quia perfectè cognoscit Socratem conuenire cum Ioanne in tali perfectione, vel bonitate essentiali, & in tali bonitate discordare ab asino, ideò perfectè iudicat talem bonitatem essentialem esse conuenientem Socrati & Ioanni, & esse disconuenientem asino.

i *Vlteriùs, aliquod agens.* In ista litera vsque ibi, *sicut igitur patet*, plura dicit Doctor. Primò, quòd est aliquod agens, quod nullo modo iudicat de actu suo, an scilicet conueniat sibi an alteri sit sibi conueniens, nec illum habet in potestate sua, vt sunt omnia agentia sine cognitione, tam intellectiua, quàm sensitiua; talia enim agentia nullum penitus iudicium habent, sed in actibus suis, vel ex solo impetu naturæ regulantur, & agunt propter finem; vel regulantur à prima regula omnium, quæ est Deus, & hoc magis videtur, vt patet à Doctore *in 1.d.2.q.1.* in prima ratione, qua probat Deum habere intellectum, & voluntatem, & similiter in vltima.

Prima regula omnium est Deus.

Secundò, sunt alia agentia, quæ tantùm agunt per cognitionem sensitiuam, & talia siue habeant iudicium de suis actibus, an scilicet sint sibi conuenientes, siue non, tamen illi actus, cùm non sint in potestate talium agentium, vltra bonitatem naturalem nullam aliam videntur habere, vt patet de visione elicita à sola potentia visiua, quæ præter bonitatem naturalem sibi conuenientem, puta, quòd est præcisè talis entitas nullam aliam videtur habere, & dico *vt tantùm elicita à potentia sensitiua*, quia si esset elicita à tali potentia ex imperio volũtatis, posset habere bonitatem, vel malitiam moralem, vt infrà patebit *ar. 3.* & patuit suprà *in prolog. q. vlt. & in 2.d.42. & in 3.d.33.*

Agentia per cognitionem sensitiuam.

Tertiò, sunt alia agentia, scil. per intellectum & voluntatem, quæ habent actus suos in potestate sua, ita quod contingenter possunt illos elicere, & non elicere. Talia agentia possunt per intellectum iudicare de conuenientia actus, & non tantùm de conuenientia primo modo supradicta, an scil. illi actus sint boni, quia conueniunt tali agenti, sicut valetudo est bona, quia conueniens homini, sed etiam de conuenientia secũda, quo est integritas conueniens actui, quã cõueniẽtia dicuntur formaliter boni: sicut facies dicitur formaliter pulchra, quia habet circũstãtias sibi cõueniẽtes; talia ergo agentia nata sunt habere regulam intrinsecam rectitudinis in suo actu: & illa est potentia intellectiua, quæ iudicat de actu suo, & de actibus aliarum potentiarum, vt suprà patuit quæst. vlt. prologi, *& in solis istis agentibus potest esse actus bonus habens bonitatem moralem, sed non sufficit ad illam*, scilicet bonitatem moralem, *quòd in agente sit potentia iudicatiua de conuenientia sui actus, sed oportet quòd actu rectè iudicet de actu, & secundum illum rectum iudicium actus fiat.* Vult dicere, quòd non sufficit ad bonitatem moralem actus, quòd quis habeat potentiam iudicatiuam, patet, quia habens talem potentiam si actu haberet cognitionem erroneam, & eliceret actum conformiter illi cognitioni, ille actus non esset rectus, & tamen haberet potentiam iudicatiuam. Si etiam haberet cognitionem rectam, & non erroneam, & actu non eliceret actum conformiter tali cognitioni, adhuc actus non esset rectus; ad rectitudinem ergo actus requiritur quòd conformiter eliciatur dictamini recto, siue cognitioni rectè actu, & formaliter dictanti, non tantùm de actu eliciendo, sed de omni circumstantia requisita; & talis cognitio dicitur verè practica, de qua prolixè dictum est *in prologo q. vlt. & in primo, dist.* 17. Consimiliter tale agens per intellectum, & voluntatem talem actum elicit qualem habet in sua potestate. Habet autem in potestate sua talem actum qualem cognoscit, & elicit, quia potestas liberi arbitrij, vel formaliter, vel concomitanter consistit in cognitione, & electione, de quo libero arbitrio aliàs patebit. Sic igitur patet quomodo bonitas moralis actus est conuenientia iudicatiua secundùm rectam operationem operantis: de qua conuenientia actus moralis vide quæ prolixè pertractat Doctor in primo, distinct. 17.

5.

Agentia per intellectũ, & voluntatem.

6.

k *Quod autem addebatur.* Nunc Doctor declarat quæ sunt circumstantiæ necessariò requisitæ ad bonitatem moralem actus. Et primò præmittit vnum, antequàm declaret circumstantiam obiecti, vel finis, &c. Et dicit, quòd *omne iudicium incipit ab aliquo certo. Primum iudicium de conuenientia, non potest præsupponere aliquam conuenientiam dictatam ab illo intellectu, quia tunc non esset primum iudicium practicum.* Si enim prima conuenientia actus dicitur esse primò dictata ab illo intellectu, & dicitur prima conuenientia dictata à primo iudicio intellectus dictante, si esset alia conuenientia prior dictata, illa non esset, nisi à priori iudicio dictante, & sic primum iudicium non esset primum. Dicit ergo, quòd primum iudicium de conuenientia actus, antequàm iudicet de tali conuenientia, præsupponit aliquod certum à tali potentia iudicatiua, nam iudicatum, & illud certum

certum est natura agentis, & potentia agendi qua agit, & ratio quiditatiua actus; si enim intellectus vult iudicare, an aliqua volitio sit conueniens voluntati, necesse est priùs ipsum cognoscere naturam ipsius agentis, & potentiam volitiuam,& actum volendi,nisi enim ista cognosceret non posset aliquo modo iudicare an actus conueniat tali agenti; sicut quis non potest iudicare voluntatem esse conuenientem homini, nisi præcognoscat tam hominem, quàm voluntatem; sed præcognitis natura operantis, & potentia elicientis, & ratione quiditatiua actus ex ratione quiditatiua istorum præcognita concluditur hunc actum, puta volitionem esse conuenientem huic agenti, scilicet homini secundùm istam potentiam,scil. volitiuam.

SCHOLIVM.

Explicat optimè, vnde sumitur conuenientia obiecti, tali actui, & tali agenti, ex natura agentis, actus, & obiecti. Item bonitatem ex obiecto dici ex genere, quia est potentialis respectu aliarum bonitatum superuenientium: quarum prima est circumstantia finis, cui succedunt aliæ circumstantiæ,hoc versu contentæ, Quis,quibus auxiliis,quid,vbi, cur,quomodo, quando. *De quibus Greg. Nyssen.* 5. *Philos.cap.*1. *Arist.*3. *Ethic.c.*1.*D.Thom.*1.2.*q.*7. *ar.*3. *Vide Doctorem,* 2. *dist.* 40. *& aliis locis citatis. Explicat D.Dionysij celebre dictum,* Bonum ex integra causa, malum ex quocunque defectu; *ac etiam quomodo malitia duplex est, priuatiua, & contraria, de quo* 2. *dist.*7. *nu.* 12. *Ponitur in fine additio huc spectans ad nu.* 4.

6. VLteriùs [l] ex rationibus istorum trium concludi potest quid sit obiectum conueniens tali actui, vt est talis agentis: puta de actu comedendi, quòd conuenienter transeat super cibum restauratiuum deperditi,non autem super illud, quod non est natum esse nutrimentum, sicut lapis, vel aliquid huiusmodi, quod licèt alij animali esset nutrimentum, non tamen homini. Ista determinatio obiecti est prima determinatio quæ pertinet ad genus moris, non tanquam differentia determinans ad aliquid in illo genere, sed tanquam potentiale receptiuum determinationis moralis; quia quando actus habens obiectum conueniens agenti,& actioni, tunc est capax determinationis moralis, secundùm circumstantias ordinatas, propter quod dicitur, ex obiecto,actus habere bonitatem ex genere; quia sicut genus est potentiale respectu differentiarum, sic bonitas ex obiecto est prima in genere moris,præsupponens solam bonitatem naturæ, & capax omnis bonitatis specificæ in genere moris. *Vnde constat obiectū esse conueniens.* *Bonitas ex obiecto quare dicitur ex genere.*

In ista autem bonitate specifica [m], quæ dicitur bonitas ex circumstantia, talis est processus; prima bonitas videtur esse circumstantia finis: quia ex natura agentis, & actionis, & obiecti, statim concluditur, quòd talis actus non debet competere tali, nisi in ordine ad talem finem, & debet eligi & appeti propter finem talem: & ista circunstantia non est ipsius actus, vt in *esse* reali positi, vel non positi præcisè sic; sed est ipsius actus vt voliti, & per actum voluntatis ad talem finem relati:imò, non minùs est electio bona,quæ fit propter finem debitum,esto quòd per actum illum elicitum extra non attingatur finis electionis,quàm si attingeretur. Post circumstantiam finis videtur sequi circumstantia modi agendi, quæ concluditur ex omnibus prædictis, vel aliquibus eorum,talis, vel talis debere esse. *Prima bonitas ex fine.*

Posteà concludi potest de tempore, quia tali agenti talis actio propter talem finem, etiam talem habens modum non debet semper conuenire, sed pro tempore, pro quo ordinabilis est ad talem finem, vel pro quo potest talem finem habere.

Vltima autem omnium videtur circumstantia loci: imò multi sunt actus, quorum etiam bonitas completa moralis non determinat locum.

Sic igitur patet de pluralitate eorum,quæ recta ratio dictat debere conuenire actui, quia ad hoc,vt sit perfectè bonus; debet habere, secundùm descriptionem iam positam, omnium istorum integritatem. Vnde Dionysius de Diuin.nom.parte 4. *Bonum est ex vna,& tota causa,malum autem ex particularibus defectibus*; tota inquit causa, hoc est, integra ex omnibus circumstantiis. c.3.& inde Tex.17.& 20.

7. Contrà circumstantiæ sunt relationes [n] & bonum est qualitas 10.*Eth.*virtus etiam est qualitas in Prædicamentis. *Circumstātiæ quomodo sint relatiuæ*

Respondeo 7. Phys. *Virtus omnis,& malitia ad aliquid sunt*; actus igitur esse bonos vel virtuosos; importat relationem,vel multas relationes; sed tamen habet modum denomi

denominandi, vel prædicandi qualitatis, sicut sanum, & pulchrum, & communiter ita est de quarta specie Qualitatis.

o Iuxta secundam partem auctoritatis Dionysij, videndum est vnde actus habeat malitiam moralem; vno modo potest malitia opponi priuatiuè bonitati in actu: alio modo contrariè, sicut etiam homo dicitur malus contrariè quando habet habitum vitiosum, qui est habitus quidem positiuus, licet cum priuatione perfectionis debitæ. Alio modo dicitur malus priuatiuè tantùm, scilicet quia caret bonitate, quam deberet habere, licèt non habeat habitum vitiosum contrarium positiuum.

Distinctio ista potest haberi à Boëtio super Prædicamenta, exponendo primam proprietatem qualitatis. *Dicitur* (inquit) *iustitiæ iniustitiam non esse contrariam. Putant enim iniustitiam priuationem esse iustitiæ, non contrarietatem.* Et subdit hoc reprobando: *Multæ habitudines* priuationis *vocabulo proferuntur, vt illiberalitas, atque imprudentia, quæ nunquam virtutibus opponerentur, quæ sunt habitus, nisi ipsæ quoque habitus essent.*

Malitia contraria quando oponis malā circunstantiam; priuatiua, quādo deest debita.

Per rationem apparet ista distinctio; potest enim aliquis agere non cum circumstantia debita, & tamen non cum circumstantia indebita, puta quando non ordinat actum ad finem debitum, nec tamen ipsum ordinat ad finem indebitum: tunc ille actus est malus priuatiuè, non contrariè, sicut ille, qui ordinatur ad finem indebitum, & ex multis talibus actibus generatur habitus consimilis in malitia, scilicet priuatiua, non contraria. Exemplum huius, dare eleemosynam non propter finem bonum, scilicet amorem Dei; vel subuentionem proximi, non tamen propter malum finem, puta vanam gloriam, vel nocumentum alicuius, est actus malus priuatiuè, non tamen contrariè.

De malitia priuatiua loquitur Dionysius, quòd quicunque defectus particularis cuiuscunque circunstantiæ necessariò requisitæ reddit actum sic malum, sed malus contrariè non est, nisi habeat circumstantiam positiuam habentem aliquam deformitatem. 8.

Breuiter igitur, sicut bonitas moralis est integra conuenientia, sic malitia moralis est disconuenientia, & malitia quidem priuatiua disconuenientia priuatiua, hoc est, carentia conuenientiæ debitæ. Malitia autem contraria est disconuenientia contraria. Hæc est conditio aliqua repugnans conuenientiæ.

Plures bonitates in vno actu.

Ex dictis sequitur corollarium quòd in eodem actu substrato potest esse multiplex bonitas moralis, quia idem actus potest esse rectè circumstantionatus, non solùm multis circumstantiis particularibus, quæ non sunt multæ bonitates, sed integrant vnam bonitatem; sed etiam potest idem actus esse circumstantionatus completè omnibus circumstantiis pertinentibus ad vnam virtutem, & etiam omnibus pertinentibus ad aliam virtutem, & ita secundùm dictamina diuersa perfecta prudentiæ, respectu multorum finium propriorum. Exemplum: vado ad Ecclesiam ex iustitia, quia teneor per obedientiam, vel ex voto. Vado etiam ex charitate ad Deum, vt orem, vel vt exhibeam Deo cultum latriæ; & vado etiam ex charitate fraterna, vt ædificem proximum. Et breuiter in quocunque actu, siue bono tantùm bonitate morali, siue vltra bonitate meritoria, quantò concurrunt plura motiua ordinata agendi, tanto melior est.

Vide 10. Ethic. c. 10.

Consimiliter in eodem actu possunt concurrere multæ malitiæ, tot quidem, quot sunt dictamina de oppositis, quæ deberent inesse.

COMMENTARIVS.

7. 1 V*Lterius ex rationibus istorū triū.* Deinde Doctor declarat quomodo intellectus iudicat de circunstantiis actus conuenientibus, puta de circunstātia obiecti finis, modi, tēporis, & loci, & dicit, quòd habita cognitione operātis, & potentiæ, secundùm quā quis operatur, & ipsius operationis, siue actus, primò iudicat de circunstantia obiecti, quæ est prima circūstantia requisita ad actū moralē. Habita enim cognitione, puta actus comedēdi, & agentis, cui cōuenit sic comedere, & potentiæ, secundùm quam inest actus comedēdi, statim iudicat quòd talis actus comedendi conuenienter transit super cibum restauratiuum deperditi, &c. & hæc est prima circunstantia actus, sic quòd actus transeat super obiectum conueniens, & hoc secundùm dictamen rationis. Aliter talis conuenientia obiecti non diceretur pertinere ad bonitatem moralem, vt patet à Doctore in secundo, dist. 7. Sequitur: *Ista determinatio obiecti est prima determinatio, quæ pertinet ad genus moris, non tanquam differentia determinans aliquid in illo genere,* scilicet moris, *sed tanquam potentiale receptiuum determinationis moralis.* Actus enim dicitur bonus ex genere ex hoc solo, quòd transit super obiectum conueniens secundùm iudiciū rationis,

Nota.

Actus quomodo dicitur bonus ex genere. rationis, ita quòd tale obiectum sic conueniens, non est aliqua differentia determinans aliquid in genere moris, quia est simpliciter primum præsuppositum, & potentiale respectu aliarum circunstantiarum, ita quòd nisi actus transiret super obiectum conueniens, nullo modo esset capax alicuius circunstantiæ moralis, puta finis, &c. Sicut si actus diligendi haberet pro obiecto malum culpæ, talis actus nunquam posset esse bonus moraliter, quia bonitas moralis necessariò præsupponit actum esse bonum ex genere, siue habere obiectum conueniens; non enim dilectio secundùm rectam rationem nata est transire super malum culpæ, quia malum non est diligibile, cùm sit priuatio boni.

8. m *In ista autem bonitate specifica*, &c. & patet littera, de aliis circunstantiis, scilicet modi, temporis, & loci, licèt Doctor *in 1. dist.* 40. vbi etiam prolixè enumerat circunstantias morales, ponat circunstantiam causæ efficientis; vt scilicet actus eliciatur liberè, de qua vide ibi.

n *Contra.* Hîc Doctor arguit probando quòd huiusmodi circunstantiæ non pertineant ad bonitatem moralem; patet, quia bonum est qualitas *ex* 10. *Eth.* Virtus etiam est qualitas, vt patet in Prædicamentis; sed circunstantiæ sunt tantum relationes; ergo non pertinent ad bonum morale.

Respondet Doctor quòd secundùm Philosophum, 7. *Phys.t.c.* 17. Virtus omnis, & malitia ad aliquid sunt, & per consequens actum esse virtuosum, vel moralem importat relationem, vel plures relationes. Dicit enim formaliter cõformitatem ad rationem rectam, siue ad dictamen rectum, ita quòd circunscripta tali conformitate actus non esset bonus moraliter, & de hoc clariùs vide Doctorẽ *in* 1. *d.* 17. & hoc modo actus verè moralis non est qualitas absoluta, sed dicitur qualitas à Philosopho, pro quanto habet modum denominandi, vel prædicandi Qualitatis, sicut sanum, vel pulchrum. Sed an habitus, vel actus moralis sit quiditatiue relatio, vel tantùm denominatiuè, vide Doctorem in primo, dist. 17.

o *Iuxta secundam partem auctoritatis Dionysij.* Auctoritas Dionysij de diu. nom. est quòd *bonum est ex vna, & tota causa*, id est, quòd bonũ morale est ex causa integra ex omnibus circunstantiis, & hæc est prima pars auctoritatis. Sequitur secunda pars: *Malum autem est ex particularibus defectibus*, puta ex carentia circunstantiæ debitæ, vel ex positione malæ circunstantiæ. Et hoc declarat Doctor & dicit, quòd actus vno modo dicitur malus moraliter malitia opposita priuatiuè bonitati in actu. Exemplum. Si actus caret aliqua circunstantia morali, quam natus est habere, dicitur malus priuatiue, quæ priuatio circunstantiæ opponitur priuatiuè circunstantiæ actuali debitæ. *Exemplum* Alio modo dicitur malus contrariè, & hoc est quando non tantùm caret circunstantia debita, sed includit positiuè circunstantiam malam. *Actus malus contrariè* Nam sicut dare eleemosynam amore Dei cum aliis circunstantiis est bonus actus moraliter, sic dare eleemosynam personæ indigenti, non ordinando illam ad debitum finem, est malus priuatiuè, quia est ibi priuatio debiti finis. *Actus malus moraliter.* Dare verò tantum propter libidinem, vt propter finem, talis actus est malus contrariè, quia includit circunstantiam finis mali, quæ suo modo contrariè opponitur circunstantiæ finis debiti. *Actus malus contrariè quid.* Et de istis malitiis priuatiuè & contrariè, vide Doctorem in 2. dist. 7. & quæ ibi exposui.

p *Ex dictis* de bonitate morali, *sequitur corollariè, quòd in eodem actu substrato potest esse multiplex bonitas moralis*, 9. *In eodẽ actu substrato potest esse multiplex bonitas.* Nam quilibet habitus virtutis habet intelligere propriam prudentiam, quæ est quoddam dictamen rectum, siue cognitio practica, dictans de actu talis virtutis, ita, quot sunt virtutes specie distinctæ in voluntate, tot possunt esse habitus prudentiæ specie distincti in intellectu dictantis de actibus illarum virtutum, ex quibus habitibus prudentiæ generatur prudentia in homine, scil habitus generalis prudentiæ communis omni habitui prudentiæ. Et de hoc vide Doctorem *in primo, dist.* 17. Dicit ergo Doctor quòd idem actus potest elici à voluntate secundùm inclinationem plurium virtutum, quæ virtutes inclinant ad illum actum eliciendum, vt conformiter se habent suis dictaminibus propriis, & sic vnum dictamen potest dictari de tali fine, & aliud de alio fine, & sic de aliis, ita & idem actus potest elici à voluntate, ordinando illum ad fines sic dictatos, secundùm quòd alia & alia virtus inclinat. Exemplum: *Vado ad Ecclesiam ex iustitia*, &c. & sic patet quomodo idem actus est elicitus ad alium, & alium finem, secundùm quod alia, & alia virtus inclinat. De istis habitibus virtuosis, quomodo simul possint concurrere ad eundem actum, Vide Doctorem in quarto, dist. 14. quæst. 2.

S C H O L I V M.

Explicat benè & clarè, imputabile id dici, quod est in potestate voluntatis; mediatè; vel immediatè; in quo sunt duo respectus; vnus ad dominium voluntatis, alter ad pœnam, vel præmium. Ponit duas differentias claras inter imputabile primum, seu actum voluntatis elicitum, & imputabile secundum, id est, actum cuiuscunque alterius potentiæ imperatum à voluntate.

Hîc signatur quædã additio infrà in fine huius lib. n. 14.

9. De Secundo principali dico [a] quòd laudabile, & vituperabile, imò generalius, præmiabile & punibile continentur sub hoc communi, quod est *imputabile*, & illius communis est vna ratio, hæc, scilicet actum esse in libera potestate agentis, & licèt ad istã potestatẽ concurrant intellectus, & voluntas, tamen illa indifferẽtia, qua posset nõ fieri illud, quod fit, & posset fieri illud, quod nõ fit, intelligendo diuisim, nõ cõiũctim, in sensu, scil. diuisionis, nõ cõpositionis; ista, inquã, indifferẽtia, vel indeterminatio ad alterã partẽ, nõ potest cõpletè reduci nisi in ipsã volũtatẽ: quia quæcũque alia *Imputabile quod subest voluntati liberæ.*

… s cau … tura s determinata est ad alteram partem contradictionis. Tex. 10. *al.* discipulus. Imputabile *dicit duos respectus.*

alia potentia actiua est naturaliter actiua, & ita determinatè vnius; quantùm est de se; vnius, inquā partis contradictionis, ita quòd licèt sit indeterminatè actiua respectu multorum disparatorum, sicut Sol est causa multorum effectuum hîc inferiùs, tamen loquendo de quacunque vna contradictione, causa quæcunque talis est determinata ad vnam partem, puta Sol ad generandum herbam hanc determinatè: & hunc vermem, & sic de aliis. Voluntas autem sola habet indifferentiam ad contradictoria, & talem, quòd ipsa est sui determinatiua ad alterum eorum, *ex* 9. *Met. c.* 4. aliter simul ageret contraria. Propter hoc igitur, quòd actus eius sic indifferenter est in eius potestate, licet non nisi supposita intellectione, ideò per se est imputabilis agenti. Vnde secundo de libero arb. dicit Aug *Satis compertum est*, &c. *motus, si culpa deputatur, non est naturalis, sed voluntarius.* Et post verba discipuli; *motus, quo voluntas conuertitur, nisi esset voluntarius, & in nostra potestate positus, neque laudandus esset homo : neque culpandus*, vt suprà in quæstione de necessitate naturali in voluntate. *Imputabile* igitur duos respectus importat. Vnum ad potestatem, vel dominium agentis, & alium ad aliquid correspondens actui, vel agenti secundùm iustitiam, & hoc propter ipsum actum, & secundum sequitur ad primum : quia enim iste est dominus sui actus, ideò actui & agenti debetur aliquid propter actum. Primus respectus manet non variatus per se in actu bono, vel malo: secundus autem variatur, non quidem formaliter secundùm bonum, vel malū, sed præsupposita differentia boni, vel mali, quæ attenditur secundùm conuenientiā, vel disconuenientiam aliquam dictā in primo articulo, variatur penes aliqua correspondentia isti & illi. Bonū quippe sic est imputabile, quòd ad laudē, vel præmium. Malum autem sic, quòd ad vituperium, vel pœnam. Actus autem neuter, siue indifferens, dum tamen sit in potestate agentis, imputatur, velut quodammodò vituperabilis: quia poterat ordinatè agere. Vel saltem, vt non laudabilis, & hoc propter defectum eius, qui potuit laudabiliter egisse.

Ex hoc patet [b] quòd non ab eodem formaliter est actus bonus bonitate morali, & 10.
imputabilis, sed primum habet ex conuenientia ad regulam, iuxta quam debet elici. Secundum ex eo, quòd est in libera potestate agentis. Laudabile autem & vituperabile ambo ista important: quia & licèt formaliter dicant hoc, quod est imputabile, cū determinatione illius ad quod est imputabile; tamen materialiter connotant illud, propter quod ipsum est ad hoc imputabile scilicet bonitatem, vel malitiam, propter quas ad pœnam, vel præmium imputandum est.

De *imputabili* tamen distingui potest, [c] quòd vno modo propriissimè accipiendo, illud potest dici *imputabile*, quod est immediatè in potestate voluntatis, & sic solùm *velle* est imputabile : quia ipsum solùm est immediatè in potestate libera voluntatis. Alio modo imputabile potest dici quicquid est simpliciter in potestate voluntatis, licèt non immediatè. Et sic actus alterius potentiæ, quem voluntas mediante actu suo volendi potest imperare, vt eliciatur, vel impedire ne eliciatur, est imputabilis voluntati: quia tota coordinatio vsque ad illum actum, etiam includendo istum actum est in potestate voluntatis.

Et est differentia secunda inter imputabile primo modo, & secundo modo. Vna, 11.
quia ad imputabile primo modo non requiritur, nisi ipsa potentia voluntatis, & illud quod requiritur propter actum eius, cuiusmodi est intelligere. Et ratio est, quia illud est immediatè effectus voluntatis. Et de hoc potest accipi illud primo Retract. cap. 9. *Nihil est tam in potestate voluntatis, quàm ipsa voluntas.* Intellige *voluntas*, non quantùm ad suum *esse*, sed quantùm ad actum suum proprium. Ad actum autem imputabilem secundo modo requiritur potentia alia à voluntate exequens illum actum. Ex hoc sequitur alia differentia, quòd vno modo est maior contingentia, siue indifferentia respectu actus primo modo imputabilis : quia scilicet non requiritur ad illum nisi voluntas, supposita ostensione sufficiēti intellectus. Vnde per alia posteriora quæcunque impediri non potest ne eliciatur; sed ad actum secundo modo imputabilem, requiritur alia potentia, per cuius impotentiam impeditur potentia ad actum illum. Non igitur ex sola indifferentia voluntatis est contingentia eius, sicut contingentia primi actus. Cùm igitur contingentia cuiuslibet alterius causæ, vel potentiæ in agendo magis recedat à ratione contingentiæ simpliciter, quàm contingentia voluntatis in causando; sequitur quòd simpliciter maior est contingentia respectu actus voluntatis primo modo imputabilis, quàm alterius; pro quāto tamē actus secūdo modo imputabilis depēdet à pluribus: ex quorū quocūq; vel defectu eius, potest accidere ne ille effectus eueniat potest dici effectus ille magis contingens; vel magis propriè, multipliciùs contingens.

Quære in 2. d. 7. *Imputabile primū quomodo differt à secundo.*

COMMEN-

COMMENTARIVS.

10. *An actus sit laudabilis.* a DE *secundo articulo principali*, in quo Doctor declarat an actus ab eodem habeat, quòd sit laudabilis, siue vituperabilis, siue culpabilis. Et dicit quòd aliquid esse *laudabile, vel vituperabile, imò generaliùs præmiabile, & punibile, continentur sub hoc communi, quod est* imputabile, &c. Vult dicere, quòd actus ex hoc dicitur imputabilis, quia est in potestate agentis, id est, actus imputatur agenti, vel ad laudem, vel ad vituperium, vel præmium, vel ad pœnam, ex hoc solo, quòd est in potestate agentis, quia scilicet agens potest ipsum elicere, vel non elicere. Si enim non esset in potestate agentis, non posset sibi imputari, nec ad laudem, nec ad vituperium. Sequitur: *Et licet ad istam potestatem concurrant intellectus, & voluntas*, nunquam tamen fertur nisi in præcognitum, vel fortè etiam tenendo, quòd talis actus sit causatus à voluntate partialiter, & ab intellectu: id est, ab actu intelligendi obiectum, siue ab obiecto cognito, *tamen illa indifferentia*, qua actus potest elici & non elici, completè est à sola voluntate, quia sola voluntas habet hanc indifferentiam, siue indeterminationem, quòd potest eundem actum elicere, *intelligendo diuisim*, in sensu, scilice diuisionis, & non compositionis, id est, quòd voluntas in eodem instanti, quo intelligitur, prout actu elicitiuo potest ipsum elicere & non elicere, sed diuisim, id est, quòd in illo instanti, quo elicit actum, & quo intelligitur prior actu, potuisset non elicere actum. Et similiter in illo instanti, quo actum non elicit, potuit ipsum elicere, ita quòd est simpliciter indifferens ad hoc.

11. Hîc tamen aduerte, quòd actus nunc dicitur esse in potestate voluntatis liberè, præcisè in illo instanti, quo illum elicit, quia in illo instanti, quo elicit actum, adhuc intelligitur prior actu elicito, & per consequens in illo instanti, quo elicit, potest non elicere. Sed non est intelligibile quòd simul habeat actum elicitum, & nõ elicitum, nec quòd simul eliciat, & non eliciat, nec quòd coniunctim potest simul elicere, vel nõ elicere, ita quòd possibilitas eliciendi, & non eliciendi possit simul reduci ad actum, scilicet quòd simul eliciat & non eliciat; sed benè in eodem instanti, quo vna possibilitas reducitur ad actum, potuit alia reduci, si prima non reduceretur. Et de hoc vide prolixè Doctorem *in primo, dist.* 39. & quæ ibi clarè exposui, & aliqualiter *in secundo, dist.* 25. Dicit ergo Doctor *Ista, inquam, indifferentia, vel indeterminatio ad alteram partem non potest completè reduci, nisi in ipsam voluntatem, quia quæcunque alia potentia actiua est naturaliter actiua, & ita determinatè vnius, quantùm est de se*, id est, vnius partis contradictionis. Agens enim per modum naturæ dicitur præcisè determinari ad vnum effectum, siue numero, siue specie; sed dicitur determinari ad alteram partem contradictionis, sic, quòd vtraque pars non est in potestate eius, puta quòd ignis approximatus passo posset ipsum calefacere & non calefacere, quia sic determinatur ad calefaciendum, quòd amoto omni impedimento de necessitate calefacit;

Agens per modum naturæ quid.

sed non est sic de agente libero, quia tale sic est circa obiectum volibile, quòd amoto omni impedimento, potest ipsum velle, & non velle, ita quòd in illo instanti, quo elicit actum volendi, potest non elicere actum volendi, sic quòd tale agens ex semetipso potest se determinare ad alteram partem contradictionis, vt patet 9. *Metaphys. tex. com.* 10. Aliter simul ageret contraria. Si enim voluntas esset indeterminata ad velle, & nolle circa idem, nec quòd coniunctim posset elicere, vel non elicere, ita quòd possibilitas eliciendi, & non eliciendi possit simul reduci ad actum circa idem obiectum, vel ad velle, & non velle, siue ad nolle & non nolle, & non esset in potestate sua se determinare ad alteram partem, tunc simul vellet obiectum & nollet, vel simul vellet & obiectum, & non vellet.

Sequitur, *Quia igitur actus eius sic determinatè est in eius potestate, supposita tamen intellectione, ideò talis actus per se est imputabilis agenti*, vel ad laudem, vel ad vituperium, vel ad præmium, vel ad pœnam. Vnde August. secundo de libero Arbitrio: *Satis compertum est*, &c. Dicit ergo, quòd si talis motus, vel actus deputatur culpæ, id est, sit imputabilis agenti ad culpam, talis, inquam, motus non est naturalis, sed voluntarius, quia si actus esset productus per modum naturæ, & necessariò non posset agenti imputari ad culpam, sed si imputatur ad culpam, vel ad laudem, erit voluntariè productus. Sequitur: *In illa auctoritate Augustini.* Motus (inquam) quo voluntas conuertitur, nisi esset voluntarius, &c. vt satis patet supra quæstione decima sexta, & in secundo, distinctione trigesima septima. Et sic patet quomodo imputabile ad laudem, siue ad culpam est in potestate agentis, ita quòd *imputabile duos respectus importat. Vnum ad potestatem, siue dominium agentis*, vt scilicet liberè sit in plena potestate ipsius agentis. *Et alium* respectum importat *ad aliquid correspondens actui, vel agenti secundùm iustitiam, & hoc propter ipsum actum*, ita quòd agenti per actum, qui est in potestate sua, imputatur laus, vel vituperium. Et addit, quod *secundus respectus sequitur ad primum*, quia enim iste est dominus sui actus, ideò actui, & agenti debetur aliquid propter actum, puta laus, vel vituperium, vel præmium, vel pœna. Sequitur: 12.

Imputabile duos respectus importat.

Primus respectus, scilicet quem actus importat ad agens, *manet non variatus per se in actu bono, vel malo*, quia tam actus bonus, quam malus non potest dici bonus, vel malus, nisi quia est in potestate agentis. *Sed secundus respectus* ipsius actus *variatur, non quidem formaliter secundùm bonum, vel malum, sed præsupposita differentia boni, vel mali*, &c. Variatur penes aliqua correspondentia ipsi & illi, quia aliud & aliud correspondet, nam actui bono moraliter correspondet laus, vel præmium, & actui malo moraliter correspondet vituperium, vel pœna; & sic actus bonus moraliter imputatur agenti ad laudem, vel ad præmium, & actus malus moraliter imputatur 13.

agenti ad vituperium, & ad pœnam. Sequitur: *Actus autem neuter vel indifferens*, qui scilicet, nec est moraliter bonus, nec etiam moraliter malus, vt suprà exposui quæst. 17. Talis actus, *si est in potestate agentis, adhuc erit imputabilis, vel vt quodammodo vituperabilis.* Id est, dicitur talis actus imputari agenti ad vituperium, ex hoc quòd potuit illum ordinatè elicere, & sibi dare rectitudinem, qua esset moraliter bonus, vel si non sit imputabilis ad vituperium, saltem potest dici vt non laudabilis imputari, *& hoc propter defectum eius*, scilicet agentis, *qui potuit talem actum laudabiliter egisse.*

Actus neuter est in potestate agentis.

14. *Nota.*

b *Ex hoc patet, quòd non ab eodem formaliter est actus bonus bonitate morali, & imputabilis*, quia actum esse bonum moraliter *habet ex conuenientia regulam*, scilicet ad dictamen rectum, siue ad prudentiam, ita quod dicitur bonus moraliter, quia conformiter elicitur dictamini recto, vt suprà patuit ar. 1. Et actus dicitur imputabilis ex hoc, quod est in libera potestate agentis, vt dixi supra. Sequitur: *Laudabile autem, & vituperabile ambo ista important*, scilic. quòd actus laudabilis importat quòd sit conformis dictamini recto, & quòd sit in libera potestate agentis; & actus vituperabilis importat quòd sit difformis dictamini recto, & quòd sit in potestate agentis; *quia licèt laudabile, & vituperabile formaliter dicant hoc, quod est imputabile, cum determinatione illius ad quod est imputabile.* Id est quòd laudabile non dicit præcise imputabile, quia potest esse ad laudem, & ad vituperium; sed dicitur imputabile cum determinatione, formaliter dicitur imputabile ad laudem, vel ad præmium; & vituperabile dicitur formaliter imputabile ad vituperium, vel ad pœnam. Licet ergo dicant formaliter imputabile cum determinatione &c. *Tamen materialiter connotant illud, propter quod ipsum est ad hoc imputabile*, scilicet *laudabile* connotat bonitatem moralem, propter quam actus est imputabilis agenti ad præmium; & *vituperabile* connotat malitiam, propter quam actus est imputabilis agenti ad pœnam.

c *De imputabili tamen distingui potest.* Dicit Doctor quòd *imputabile* potest dupliciter accipi, sicut etiam actus voluntatis potest dupliciter accipi. Vno modo pro actu voluntatis elicito. Alio modo pro actu voluntatis imperato in aliis potentiis. Loquendo ergo de actu elicito voluntatis, dicit quòd omnis talis actus, cùm sit in potestate voluntatis, est imputabilis, vel ad laudem, & præmium: si est elicitus conformiter regulæ rectæ, vel ad vituperium, & ad pœnam, si est elicitus difformiter regulæ rectæ, vel non ad laudem, si est indifferens, puta si est elicitus à voluntate, nec conformiter, nec difformiter regulæ rectæ. Et actus voluntatis elicitus est magis in potestate voluntatis, quàm actus imperatus, quia ad eliciendum talem actum, voluntas nihil præsupponit, nisi cognitionem obiecti, cùm quis elicit actū. Sed executio actus imperati dependet à potentia sensitiua, quæ agit per modum naturæ, & aliquando actus imperatus in potentia sensitiua potest impediri in potentia ad actum illum ne eliciatur. 15.

Imputabile potest dupliciter accipi.

Nota etiam, quòd sicut actus voluntatis elicitus est per se primò bonus, vel malus moraliter, vt patet à Doctore *quæst. vlt. prologi. & in 2. dist. 42. & in tertio, dist. 33.* ita est per se primò imputabilis formaliter, & sic actus imperatus in aliis potentiis à voluntate est tantùm materialiter bonus, vel malus, vt patet à Doctore *in 2. dist. 42. & in tertio, distinct. 33.* ideò non per se primò, nec formaliter, sed secundariò, & materialiter dicitur imputabilis. Et ratio est, quia virtus, vel malitia, formaliter est ab actu voluntatis elicito, vt patet, &c.

SCHOLIVM.

Resoluit in actu externo esse bonitatem distinctam à bonitate actus interni. Ita Doctores citati post titulum quæst. Probat primò ex Augustino. Secundò, quia externus habet integritatem sibi conuenientium, distinctam ab illa, quæ conuenit interno. Adducit oppositæ sententiæ argumenta, & soluit solidissimè & clarissimè.

DE tertio principali,[d] primò potest dici, quòd actus exterior, scilicet imperatus, habet bonitatem moralem propriam aliquam aliam, quam actus interior elicitus; & secundò videbitur, qualiter habet, vel non habet propriam imputabilitatem. 12.
Primum probatur dupliciter. Primò per Augustinum 3. de Trin. cap. 5. vel 14. *Mala voluntate, vel sola quilibet miser efficitur, sed miserior potestate, qua desiderium malæ voluntatis impletur; profectò quamuis & sic malè volendo miser esset: minùs tamen esset, si nihil eorum, quæ perperam voluisset, habere potuisset.* Patens est, quòd hoc non potest intelligi de miseria pœnæ, quia desiderans, & non potens habere quod desiderat, plus habet de pœna, quàm ille, cuius desideria implentur. Intelligitur igitur de miseria culpæ; actus igitur malus exterior addit ad miseriam culpæ; quæ præfuit in actu interiori malo.

Quære in fonte Vide Boet. 4. de Conso. prosa 4. 9. Metaph. t. c. 9.

Secundò probatur idem per rationem [e]. Ex primo articulo habetur, quòd bonitas moralis est integritas eorum, quæ secundùm rectam rationem operantis dicuntur debere conuenire ipsi actui. Est autem alia integritas eorum, quæ secundùm dictamen rectæ rationis debet conuenire actui interiori, & eorum, quæ actui exteriori: igitur & alia bonitas moralis, & per consequens alia malitia moralis, & hoc siue priuatiua tantùm; quia alia carentia eorum, quæ debent conuenire, siue cōtraria, quia alia disconue

disconuenientia repugnans illis, quæ debent conuenire. Probatio minoris. Recta ratio non dictat actui conuenire debere, quod impossibile est sibi conuenire; nunc autem actui exteriori impossibile est conuenire illud, quod conuenit actui interiori, vel conuenire potest; & hoc intelligendo de vtroque actu vt in *esse* reali, & de eo, quod sibi conuenit, vt in tali *esse*: licet enim actui exteriori inquantùm est obiectum volitum, & non vt actu elicito, posset aliquo modo competere denominatiuè, denominatione quadam exteriori, illud, quod conuenit actui interiori realiter; non tamen idem, eodem modo conuenit illi, & isti, quia etiam potentiæ operatiuæ non sunt capaces eiusdem actus: imò nec eiusdem rationis, nec per consequens actus illi essent capaces conuenientiæ eiusdem rationis, vel ad minùs, quod sufficit ad propositum, poterunt habere conuenientiam aliam, & aliam. Et per hoc patet ad aliquas instantias contra prædicta.

13. Contra [f] ista instatur, primò, quia eadem est veritas actus intelligendi, & ipsius obiecti intellecti: igitur pari ratione eadem est bonitas actus volendi & obiecti voliti. Antecedens videtur manifestum in exemplis, quia sicut veritas principij est immediata, sic notitia eius potest dici immediata, & conclusionis mediata. Similiter notitia principij est ex terminis, & conclusionis ex principiis, sic istis competit veritas.

Confirmatur idem, quia vbi vnum propter alterum, ibi tantùm vnum; sed actus exterior non habet bonitatem, nisi tantùm propter bonitatem actus interioris; igitur non est ibi alia, & alia bonitas.

Prætereà. Peccatum (secundùm Anselmum de Conceptu virginali) est carentia iustitiæ debitæ; non est autem in actu interiori, & exteriori nisi vna iustitiæ debitæ carentia: quia iustitia, vel iniustitia, secundùm ipsum non est nata esse, nisi in voluntate. *Lib.1.c.27. idem habet de casu dia.c.5. & 16. & alibi.*

Prætereà. Vbi est vna auersio, & vna libido: ibi videtur esse vna ratio formalis peccati; sed in actu interiori, & exteriori non est nisi vna auersio: quia voluntas est illa potentia, cuius solius est auerti a fine sicut conuerti ad finem: libido etiam, quæ aliquando vocatur ab Augustino cupiditas, vt 83.*q.q.q.36.est propriè venenum charitatis*, igitur inest propriè illi potentiæ, cui nata est charitas inesse; hæc est voluntas sola. *Vide notanter in fonte illud cap.*

14. g Ad primum esto quòd eadem veritas, quæ est ipsius actus intelligendi formaliter sit quodam alio modo, scilicet obiectiuè, ipsius obiecti intellecti, & hoc inquantum obiectum habet *esse* in ipso intellectu; & consimiliter bonitas, quæ est formaliter actus volendi, sit quodammodò denominatiuè ipsius obiecti voliti, inquantùm volitum est; tamen actus ille benè potest habere aliquam bonitatem propriam, inquantùm positus in *esse* reali extra voluntatem, sicut in *esse* suo reali habet propriam conuenientiam debitam, vel disconuenientiam. *Bonitas actus quodammodò obiecti.*

Ad confirmationem [h] illa potest deduci ad oppositum: quia si actus exterior habet conuenientiam ad regulam suam per actum interiorem, siue mediante actu interiori; igitur habet aliam, quàm actus interior: quia idem non est causa, nec etiam medium respectu suiipsius, nec etiã est causa, vel ratio mediandi respectu suijpsius. *al. Confirmatio.*

Exemplum huius habetur in actibus intellectus; conclusio enim, licèt habeat veritatem à principio: tamen habet propriam veritatem: quia propriam conformitatem eius, quod affirmatur ad existentiam rei, & ad ipsos terminos proprios conclusionis. Non enim conclusio est vera formaliter veritate principij, sed est vera veritate mediata, & determinata, & ita habet veritatem determinabilem.

Consimiliter multæ conclusiones sequentes ordinatè ex eodem principio habent veritates proprias distinctas, & fortè prior est verior, & magis necessaria, quia in necessitate sua non dependet à posteriori, sed è conuerso.

Consimiliter conclusiones falsæ repugnantes eidem vero habent proprias falsitates, quia proprias disconuenientias eius, quod enuntiatur ad illud, quod est in re.

Consimiliter de actibus voluntatis, non solus actus volendi natus est habere conuenientiam, vel disconuenientiam propriam ad dictamen rectum, sed actus imperatus natus est mediante illo habere conuenientiam, & conformitatem, & licèt idem sit, cui debet conformari actus iste & ille; tamen ea, quæ conformantur, sunt diuersa & ideò habẽt ex parte sui diuersas conformitates, siue conuenientias, licèt ad idem.

15. Si dicas, quòd veritas non conuenit alicui extra intellectum, sed tantùm actui intellectus, vel obiecto, vt est in intellectu; igitur à simili, bonitas non conuenit actui exteriori,

exteriori, vt exteriùs elicito, seu præcisè, vt obiecto actus volendi.

Tex. 8. Verum est vel falsum in re... Respondeo: consequentia negari posset iuxta illud 6. Metaphys in fine. *Non est falsum, & verum in rebus*, vt *quod quidem bonum verum, quod autem malum falsum, sed in mente*.

Aliter posset negari antecedens, quia si intellectus aliquis sit regula intellecti: sicut est de intellectu diuino exemplante, & regulante creaturam, illud potest dici verum, non tantùm, vt est actu cognitum, sed etiam vt est in se: quia secundùm *esse* suum in se, est exemplat im, & conforme exemplari.

Ad aliud dico [k] quòd iustitia potest accipi vno modo, prout est rectitudo habitualis, siue habitus voluntatis, & ab illa dicitur voluntas recta habitualiter: etiam *Iustitia alia habitualis, alia actualis.* quando nihil vult actu; & sic dicitur dormiens iustus, qui habet habitum, & alius iniustus, qui caret isto habitu vel habeat iniustitiam contrariam. Alio modo potest accipi rectitudo pro rectitudine actuali, siue in actu, quæ est conformitas actus eliciti ad suam regulam. Primum membrum distinctionis conceditur satis communiter. Secundum probatur: quia actus non dicitur formaliter rectus, vel iustus ab illa iustitia habituali in voluntate: quia stante illa potest haberi actus peccati venialis, vel actus indifferens, quorum neuter est actus iustus, nec rectus, sed oportet, quòd rectitudo, qua formaliter actus dicitur rectus, præcisè insit, dum actus inest: imò fortè non inest immediatè voluntati, sed ipsi actui, & mediante illo voluntati: quia voluntas nata est immediatè recipere habitum, & operationem: iustitia autem actualis neutrum horum est, sed tantùm est conditio quædam ipsius actus: puta conformitas eius propria ad suam regulam.

Idem actus successiuè bonus & malus. Istud autem esset manifestius, si actus non esset raptim transiens, sed idem aliquandiu manens: quia sicut motus pro parte sui potest esse velox, & idem numero, & specie pro secunda parte sui tardus, ex quo sequitur, quòd nec velocitas, nec tarditas omnino sunt idem motui: ita posset actus priùs elici conformiter regulæ rectæ, & idem actus continuatus etiam posset elici posteà, non conformiter illi regulæ, & ita esset actus pro priori parte rectus & pro posteriori non rectus. Sed quia actus raptim transit, vel si manet, manet communiter cum eo sua rectitudo, nec idem manens mutatur à recto in non rectum, nec sibi recto pro priori parte succedit alia pars non recta, ideò non ita manifesta est differentia actus, & suæ rectitudinis: concluditur tamen ista differentia modis prædictis, & per hoc etiam, quòd relatio non consequens necessariò naturam fundamenti, non est omnino eadem fundamento: nunc autem rectitudo non necessariò consequitur naturam actus. Iustitia etiam actualis, etsi primaria sit præcisè in actu volendi: tamen secunda, vel secundaria, potest esse in actu imperato per actum volendi, quia & ille habet rectitudinem propriam: licèt dependentem à rectitudine actus volendi. 16.

Delib. arb. cap. 8. Quando igitur [l] dicitur, quòd iustitia non est nisi in voluntate, verũ est de iustitia habituali, quæ est rectitudo propter se seruata, vt definit Anselmus seruatum enim conuenit habitui, vel magis extendendo: verum est de iustitia actuali primaria, quia voluntas illam propter se seruat, hoc est, tenet in actu suo, quem illa iustitia rectum elicit. Si autem sit sermo de iustitia actuali secundaria, illam oportet dicere esse voluntatis non subiectiuè, sed causaliter tantùm, & ita adhuc de ista potest aliqualiter saluari definitio illa iustitiæ: quia illa est rectitudo voluntatis, non vt voluntati formaliter inhærens, sed voluntatis, vt causæ, vel imperantis. Est etiam propter se seruata, tanquam effectus voluntariè positus.

COMMENTARIVS.

16. *Actus dilectionis naturalis, & meritoria non differunt specie.* d DE *tertio principali*, (quòd actus dilectionis naturalis, & meritoriæ non differunt specie, & hoc loquendo de per se differentia, quam important per se ratio naturalis & ratio meritorij, non autem per accidens de differentia, scilicet aliqua concomitante, puta differentia obiectorum, vel aliqua tali, intelligendo etiam de differentia actus specifica.) Nunc Doctor declarat principale intentum, scilicet quomodo actus exterior imperatus à voluntate habet bonitatem moralem propriam aliam ab illa, quàm habet actus elicitus, & similiter habet propriam malitiam. Secundò declaratur, quomodo actus exterior bonus, vel malus non habet propriam imputabilitatem.

De primo probat auctoritate, & ratione, quomodo actus exterior imperatus habet propriam bonitatem, vel malitiam, aliam à bonitate, vel malitia actus interioris eliciti. Auctoritas Augustini patet in litera.

e Secundò probatur ratione, supponendo quod

Quæ sit bonitas moralis. quod dictum est in primo articulo, quòd bonitas moralis est integritas eorum, quæ secundùm rectam rationem operantis dictantur debere conuenire ipsi actui. Tunc sic: Quicunque actus formaliter habent aliam & aliam integritatem supradictam, habent aliam & aliam bonitatem moralem, cùm bonitas moralis sit talis integritas; sed actus exterior imperatus secundùm dictamen rectum, siue secundum rectam rationem, habet aliam integritatem ab integritate actus eliciti. Probatur minor, quia *recta ratio non dictat actui conuenire debere, quod impossibile est sibi conuenire*, &c. *non tamen idem eodem modo conuenit illi, & isti*, quia bonitas moralis conuenit formaliter, & intrinsecè actui interiori, & tantùm extrinsecè actui exteriori, pro quanto actus talis est volitus, sicut etiam obiectum cognitum ab intellectu diuino, puta lapis, dicitur æternus denominatione extrinseca, quia intellectio diuina, qua lapis intelligitur, est formaliter vita æterna. Sic in proposito, quia actus elicitus à voluntate formaliter bonus, quo voluntas vult actum exteriorem, talis actus exterior denominatione extrinseca dicitur bonus moraliter, quia tantùm bonitate morali formaliter inexistente actui interiori, tamen actus exterior denominatione intrinseca habet aliam integritatem sibi conuenientem, qua dicitur moraliter bonus. Et hoc patet, quia potentiæ operatiuæ, scilicet exterior, & interior non sunt capaces eiusdem actus, imò nec eiusdem rationis, nec per consequens actus illi erunt capaces conuenientiæ eiusdem rationis. Si dicatur, quòd quamuis illi actus sint alterius rationis, tamen conuenientiæ, siue integritates, quibus dicuntur boni moraliter sunt eiusdem rationis. Dicit Doctor quòd hoc etiam concesso, actus exterior saltem habebit aliam conuenientiam, & integritatem numero distinctam ab illa, quæ conuenit actui interiori, & hoc sufficit ad propositum.

17. f *Contra ista instatur.* Nunc Doctor tribus mediis instat, probando quòd actus exterior non habeat aliam bonitatem à bonitate actus interioris, & arguit sic: *Primò eadem est veritas actus intelligendi, & ipsius obiecti intellecti*; patet, quia sicut veritas principij est immediata, sic notitia talis principij erit immediata; & similiter sicut veritas conclusionis est mediata, puta notitia eiusdem conclusionis erit mediata, siue veritas mediata, & sic patet antecedens; ergo pari ratione eadem est bonitas actus volendi, & obiecti voliti. Cùm ergo voluntas actu elicito conformi rectæ rationi velit actum exteriorem, ita quòd actus exterior habet rationem obiecti voliti, & non est bonus moraliter, nisi quia sic volitus, & per consequens eadem erit bonitas moralis actus volendi, & obiecti voliti, scilicet actus exterioris.

g Respondet Doctor primò, quòd posito quòd veritas actus intelligendi, quæ est formaliter ipsius actus intelligendi, &c. Vult dicere, quòd veritas actus intelligendi, quæ est conformitas ipsius actus ad obiectum intellectum, talis conformitas, siue veritas, denominat formaliter, & intrinsecè ipsum actum intelligendi, & quia talis actus fit conformis, terminatur ad obiectum cognitũ obiectiuè, & denominatione extrinseca denominat ipsum obiectum, sicut visio denominat formaliter ipsam potentiam visiuam, & obiectiuè, siue denominatiuè denominatione extrinseca denominat obiectũ, scilicet colorem, cùm dicitur color visus. Sic in proposito potest concedi quòd eadem bonitas moralis denominat actum volendi, & obiectum volitum, vt volitum, scilicet actum exteriorem, vt volitum; tamen alio modo denominat actum interiorem, scilicet actum volendi, scilicet denominatione intrinseca, & formaliter, & actum exteriorem tantùm obiectiuè, siue terminatiue, siue denominatione extrinseca, loquendo semper de actu exteriori, vt præcisè volito, qui potest habere *esse* volitum, siue actu existat, siue non existat; loquendo tamen de actu exteriori in *esse* reali, talis actus habet aliam conuenientiam ad rationem rectam, ideò enim præcisè, & formaliter est eadem conformitas, siue conuenientia actus interioris, & exterioris ad rationem rectam, vt suprà patuit.

h *Ad confirmationem* dicit Doctor quòd illa confirmatio est ad oppositum, quia si actus exterior habet conformitatem ad rationem rectam propter conformitatem actus interioris ad rationem rectam, sequitur quòd habet aliam conformitatem & propriam, quia conformitas actus interioris ad rationem rectam formaliter & immediatè sibi inest, hoc est, non mediante aliquo alio actu, sed conformitas actus exterioris formaliter, & tantum mediatè, quia tantùm mediante actu interiori conformi sibi inest, & per consequens illa propositio est neganda, vel exponenda, scilicet quòd vbi vnum propter aliud, ibi vnum tantùm. Si ergo actus exterior habet bonitatem propter actum interiorem, sequitur quòd habebit aliam, quia si esset simpliciter eadem, tunc eadem esset causa suiipsius; patet, quia bonitas mediata suo modo est causata ab immediata; & si tam mediata, quàm immediata est tantùm vna, tunc idem est causa suiipsius, vel si non ponitur causa, sed tantùm medium respectu bonitatis exterioris, ita quòd bonitas actus interioris mediata inter rationem rectam, & bonitatem actus exterioris, tunc si est eadem bonitas, sequitur quòd idem erit medium respectu suiipsius, vel ratio mediandi respectu suiipsius, quod est impossibile, & ponit multa exempla, quibus ostendit, quando aliquid est tale propter aliud, puta bonum propter aliud, quòd habebit propriam bonitatem, & aliam; patet in actibus intellectus, quia licèt conclusio sit vera propter veritatem principij, tamen habet propriam veritatem, quia propriam conformitatem eius, quod affirmatur ad existentiam rei, & ad ipsos terminos proprios conclusionis. Nam ista conclusio, *homo est risibilis*, habet propriam conformitatem, scilicet prædicati, quod affirmatur de subiecto ad existentiam rei, id est, quia tale prædicatum dicitur de tali subiecto, sicut in re risibile conuenit homini. Habet etiam propriam conformitatem ad terminos proprios, quia sicut oratio habet alios & alios terminos, ita habet aliam & aliam conformitatem; non enim conclusio est vera formaliter veritate principij, sed est vera veritate mediata, & demonstrata, & principium est verum veritate immediata, & indemonstrabili, & per hoc exemplum patent etiam alia exempla sequentia. 18.

19\. i *Secundùm* esse *suum in se est exemplatum, & conforme exemplari*, puta quia lapis sic est in re, sicut intelligitur ab intellectu diuino, & tunc est veritas lapidis exemplati ad suum exemplar, quod est intellectus Diuinus, vel actus intellectus diuini, vel *esse* cognitũ ipsius lapidis, quod circa cognitum est idea lapidis, siue exemplar ipsius, secundùm quod exemplar producit lapidem in *esse* reali, de quo vide Doctorem *in primo, dist.* 35. non quòd sit idea respectu actualis existentiæ, quia idea non ponitur respectu contingentis, vt probat Doctor *in primo, dist.* 39. sed ponitur præcisè respectu entis in *esse* possibili, vel obiectiuo, puta idea hominis est *esse* cognitum ipsius hominis in suo *esse* quiditatiuo, & tunc voluntas diuina contingenter producit hominem in vero *esse* reali, sicut in suo *esse* obiectiuo relucet in propria idea, siue in proprio *esse* cognito, ita qùòd idea, siue *esse* cognitum hominis terminatur ad *esse* quiditatiuum hominis, quod est ens possibile produci in *esse* reali; & sic patet quomodo veritas, siue conformitas, quæ est exemplati ad exemplar immediatè fundatur in ipso exemplante, non vt præcisè cognito, sed vt habente *esse* absolutum.

Quomodo ponatur idea.

Secundò principaliter arguit, quia sicut non est alia malitia actus interioris, & exterioris, ita non est alia bonitas, patet de malitia; quæ formaliter est tantùm carentia iustitiæ debitæ, secundùm Anselmum de Conceptu virgin. lib. 1. c. 7. ergo iustitia debita actui, quæ est rectitudo actus, est tantum in actu voluntatis, & iniustitia, quæ est carentia talis rectitudinis, erit præcisè in actu voluntatis.

Duplex iustitia.

k Respondet Doctor distinguendo de iustitia habituali, & actuali; habitualis est habitus virtutis, ita quòd accipitur hîc *iustitia habitualis*, non pro iustitia habituali propriè sumpta, quæ est virtus ad alterum, de qua quinto Ethicorum, quæ diuiditur in iustitiam habitualem punitiuam, & præmiatiuam, quæ iustitia habitualis habet sub se multas species, de qua vide Doctorem *in tertio, dist.* 34. *& in* 4. *di.* 14. *quæst.* 2. Sed loquitur hîc de iustitia habituali, accipiendo iustitiam habitualem pro omni habitu virtutis moralis naturaliter acquisito. Accipitur etiam à Doctore iustitia habitualis pro habitu supernaturali, scilicet pro charitate, de qua patet a Doctore *in* 2. *dist.* 6. *quæst.* 2. & specialiter *in* 4. *d.* 14. *quæst.* 14. Aliquando accipitur pro iustitia originali habituali, quæ etiam dicitur habitus supernaturalis, vt patet à Doctore *in* 2. *di.* 29. Sed hîc in proposito accipit iustitiam habitualem omnibus modis supradictis. Iustitia verò actualis est tantùm rectitudo actus, quæ rectitudo nihil aliud est, nisi quædam conformitas, vel ad rectam rationem naturalem, vel ad rectam rationem supernaturalem, de quibus regulis vide Doctorem *in* 4. *dist.* 14. *quæst.* 2. & actus per talem rectitudinem, siue conformitatem dicitur moraliter bonus, ita quòd talis conformitas, quæ est iustitia actualis, immediatè fundatur in actu vt patet à Doctore *hîc, & in* 2. *dist.* 34. *&* 37. *& in* 4. *dist.* 14. *quæst.* 1. Sed iustitia habitualis immediatè fundatur in voluntate.

Quæ sit iustitia actualis.

20\. Nota etiam, quòd duplex est rectitudo actus actualis. Vna tantùm naturalis & in se, & quantùm ad regulam, vt omnis rectitudo actus, quæ præcisè est secundùm dictamen naturalis. Alia potest dici supernaturalis, non quòd insit actui supernaturali, sed quia inest a regula supernaturaliter acquisita, vt cùm quis elicit actum dilectionis Trinitatis conformem fidei infusæ, quæ dicat Deum esse diligendum, inquantùm est trinus & vnus. Dicitur & aliquando rectitudo supernaturalis, & dispositiuè meritoria, vt quando actus est à charitate, si tamen charitas producit in actu aliquam realitatem, quæ sit dispositio ad hoc, vt actus acceptetur ad præmium, vt videtur probabile, vt suprà patuit *quæst.* 17. & rectitudo supernaturalis istis duobus modis, licèt sit naturaliter causata, & quantùm ad huiusmodi causationem possit dici naturalis, tamen quia est ab habitu supernaturaliter causato, potest dici supernaturalis. Est etiam rectitudo merè supernaturalis, impropriè tamen, qualis est acceptatio passiua, qua actus acceptatur à diuina voluntate in ordine ad præmium æternum. Sed in proposito non accipitur rectitudo actus vltimo & penultimo modis, sed benè aliis mediis.

Duplex rectitudo.

Nota etiam, quòd rectitudo actus est duplex, quædam est præcepta, vel præcepto diuino, vel præcepto legis naturæ. Exemplum primi. Honorare parentes loco & tempore, & instante necessitate est actus præceptus, ita quòd oppositum faciens peccat mortaliter. Exemplum secundi: Colere Deum est præceptum legis naturæ strictè sumptum, vt patet à Doctore *in tertio, dist.* 32. Alia rectitudo non est præcepta, sicut vouere castitatem non est præceptum, sed tantùm consilium.

Rectitudo actus est duplex.

Aduerte etiam, quòd propriè loquendo priuatio rectitudinis præceptæ debere inesse actui semper est peccatum mortale. Aliquando est peccatum veniale, quando talis rectitudo non est præcepta debere inesse. Aliquando rectitudo actus non est præcepta debere inesse actui, & tamen priuatio rectitudinis, puta orare amore Dei cum aliis circumstantiis non semper obligat, & tamen si orem propter inanem gloriam primò & principaliter, erit peccatum mortale, quia etsi ista circumstantia, scilicet *amore Dei* non semper sit præcepta, tamen circumstantia opposita contraria, quæ est alius finis, est simpliciter prohibita. Multa alia possent dici, quæ breuitatis causa transeo.

Ad propositum applicando, dico quod si accipiatur iustitia habitualis pro habitu morali, 21.
siue pro habitu supernaturali; & hoc formaliter loquendo, dico quòd sicut talis iustitia est formaliter in voluntate, ita & priuatio talis habitus erit formaliter in voluntate, quia priuatiuè opposita nata sunt inesse eidem successiuè. Iniustitia vero actualis, quæ est carentia rectitudinis, opponitur priuatiuè iustitiæ actuali, & sicut talis rectitudo actualis immediatè fundatur in actu, ita iniustitia actualis, & carentia rectitudinis actualis immediatè fũdatur in actu, & mediatè in potentia, cuius est actus. Sic ergo actus exterior potest esse rectus formaliter, id est, potest haber rectitudinẽ propriã sibi formaliter inhærentẽ, quæ dicitur iustitia actualis, ita potest habere carentiam talis rectitudinis, quæ dicitur iniustitia actualis; & sic actus rectus, siue exterior, siue interior non dicitur rectus formaliter à iustitia habituali. Potest enim esse rectus, etiam quòd non sit ab aliquo habitu generatus,

Iniustitia actualis quid.

generatus, vt patet à Doctore *in primo, d.17. & in quarto, dist.14.q.2.* Et dicit hîc, quòd *stante iustitia habituali, potest haberi actus peccati venialis, vel actus indifferens.* Hic specialiter loquitur de iustitia, quæ est charitas, cũ qua stat actus indifferẽs, qui scil. nec est formaliter malus, nec formaliter bonus. Et similiter actus peccati venialis vt patet à Doctore *suprà, q.17.* & in 1.d.17. Dicit etiam, quòd idem actus manens, siue continuatus per horam, si est rectus, quamdiu manet eius rectitudo manet, ita quòd idem actus manens non potest mutari à recto in non rectum; patet, quia rectitudo non posset inesse, nisi per alium actum, cui præcisè inesset talis rectitudo; nec simpliciter actui recto continuato per horam potest inesse rectitudo pro vna parte, puta priori, puta pro medietate horæ, & pro alia parte non rectitudo, quia (vt dixi) non posset fieri non rectus, nisi mediante alio actu, cui rectitudo inesset, & hoc patet à Doctore in 2. *dist.*28. vbi dicit, quòd quando quis actu vitat peccatum, pro toto illo tempore, quo vitat peccatum, non potest peccare, quia non posset peccare, nisi per alium actum.

SCHOLIVM.

Ponuntur corollaria ex doctrina data. Primum, cum eadem habituali iustitia, plurificari iustitias actuales, quarum vna potest esse intensior alia secundùm modum conatus. Secundum, singulos actus malos habere proprias malitias. Tertium, malitias eodem modo differre, quo bonitates oppositæ; de quo 2.dist.37.q.1.nu.9. & 4.dist.50.q.6. Quartum, qualiter vnum est grauius aliis specie, & numero, de quo Doct. locis iam citatis, & 2.dist.21.q.2.nu.3. Quintum, quomodo peccata in infinitum continuantur in damnatis, quia non possunt corrumpere naturam intellectualem, quid nonnulli sentiant, de vulneratione naturæ per peccatum, nihil physicum ei auferre potest, sed tantùm gratuita. Vide Doct.2.d.37.q.1.nu.4. respondendo ad tertium positum, nu.13. Explicat optimè triplicem auersionem ab vltimo fine, quarum vltima tantùm potest esse in actu externo. Vide triplicem relationem ad vltimum finem, 2.dist.41.nu.3. vide etiam de illa auersione 2.d.43. & d.37.q.1.nu.6.

17. EX isto sequuntur quædam corollaria, per quæ etiam declaratur propositum.

Vnum, quòd manente eadem iustitia habituali sunt tot iustitiæ actuales, quot sunt actus eliciti, quarum vna potest esse intensior alia, si actus vnus cum maiori conatu elicitur, quàm alius, & si habitus maneret æqualis imò actus prior potest elici cum maiori conatu: & tunc habebit iustitiam actualem intensiorem correspondentem intensioni suæ, & secundus actus potest elici cum minori conatu: licèt certum sit, quòd tunc habitus sit minor. *Manente eadem iustitia habituali, possent multiplicari actuales.*

Aliud, quòd singuli actus mali habent proprias malitias actuales: quia sicut nati sunt habere proprias bonitates, quia conuenientias, vel conformitates, siue eidem regulæ, siue aliis: sic singuli habent proprias carentias.

Aliud, quod malitiæ eo modo differunt, quo bonitates, quæ deberent inesse: si specie, specie: si numero; numero. Priuationes enim distinguuntur sicut habitus nati essent distingui, puta surditas, & cæcitas, suo modo differunt specie priuatiua, sicut auditus, & visus specie positiua, & hæc cæcitas, & illa numero priuatiuè, sicut hic visus, & ille differunt numero positiuè. de hoc 2. d.37.q.2. nu 9. *Quomodo differunt peccata?*

l Et hinc patet, quòd non solùm distinctio vitiorum Physicè loquendo, sed etiam peccatorum Theologicè loquendo, & hoc specie, & numero, & etiam genere accipi potest, non tantùm per distinctionem conuersionis: quia illa nec per se constituit, nec etiam distinguit peccatum, vt peccatum; sed accipitur secundùm rationem propriam huius priuationis, quæ est formalis ratio distinguendi priuatiuè, sicut habitus † positiuè.

18. Apparet etiam quomodo vnum peccatum est grauius alio, siue intelligatur secundùm distinctam speciem grauitatis, siue secundùm distinctam grauitatem, & in eadem specie; quia actus eo modo, quo debet habere bonitatem maiorem, siue in specie, siue intentionis in specie: eodem modo, si caret bonitate debita est peior priuatiuè, & si habeat conditionem aliquam positiuam repugnantem, est peior contrariè. *Scilicet esset ratio formalis distinguendi.*

Tertiò apparet quomodo peccata possunt continuari in infinitum in damnatis, & tamen natura non consumetur: nec habilitas naturalis, siue quodcunque aliud in natura. Nam nulla creata natura potest naturam intellectualem, vel aliquid naturale in ipsa corrumpere, & si posset diminuere, posset aliquando destruere totaliter illam. *Peccata cõtinuantur in infinitũ in damnatis.*

Similiter, effectus contingens alicuius causæ non necessariò concomitatur suam causam: igitur oppositum talis effectus, vel alicuius conditionis in ipso non destruit, vel diminuit talem causam: malitia autem in actu est priuatio aliqua in illo, quod est effectus contingens voluntatis; igitur nihil diminuit de ipsa volunrate.

Quid

Quid ergo adimit peccatum [m] additum peccato: cum ſecundùm Auguſtin in Enchir *in tantum eſt malum, quantum adimit de bonitate?*

Reſpondeo: malitia actualis in aliquo actu elicito non adimit bonum, quod ſimul ſecum ineſt. Patet: nec oportet, quod adimat bonum, quod infuit: quia (vt dictum eſt priùs) actus raptim tranſiens non mutatur de bono in malum.

Quid adimat peccatum? Si autem intelligatur per bonum, quod infuit, habitus gratuitus, qui adimitur peccando, hoc non poteſt intelligi de quocunque peccato: quia ſecundum peccatum non adimit illum, quia iam ademptum fuit: nec primum peccatum ex per ſe ratione ſua magis ademit illud, quàm ſecundum: quia tunc peccatum primum eſſet ſimpliciter grauius ſecundo: quia malus bonum adimeret; contingit autem quandoque, quòd ſecundum ſit grauius primo, & ita natum eſſet adimere maius bonum, & ita per ſe adimit bonum illud actuale: adimeret etiam per ſe bonum habituale, ſi ineſſet; adimit igitur peccatum generaliter illud quod deberet, ineſſe ſicut in cæco nato cæcitas adimit viſum, non qui infuit; ſed qui debuit ineſſe, & ita dicit Auguſtinus 11. ſuper Gen. de Angelo peccante, quòd *cecidit non ab eo, quod accepit, ſed ab eo, quod accepiſſet, ſi Deo ſubdi voluiſſet*, & ſi in infinitum adderetur peccatum peccato, quodlibet adimeret bonitatem propriam, quæ deberet ineſſe: nec eſt inconueniens in vno bono finito virtualiter contineri, ſicut infinitos effectus ſucceſſiuè eliciendos, ſic & infinitas rectitudines eorundem.

Quomodo in bono finito, contineri poſſint infinita.

n Ad aliud de auerſione: auerſio à fine poteſt intelligi actualis nolitio ipſius finis; & patet quòd non omnis peccans auertitur iſto modo, cùm fortè frequenter peccans non actualiter conſideret finem, vel ſi conſiderat, non illum in ſe ex malitia reſpicit.

Ad arg. poſitum n. 13. Alio modo [o] poteſt intelligi auerſio, non ſic formalis, ſed quaſi virtualis: quod poteſt poni acceptatio aliqua voluntatis incompoſſibilis volitioni finis, ſaltem efficaci, vel conſecutioni finis; ſicut quando voluntas vult omnino aliquid inordinatum, & deordinans à conſecutione finis, puta aliquid contra præceptum diuinum, ſine cuius obſeruatione poſſibile non eſt conſequi finem: adhuc iſto modo intelligendo, auerſio eſt ſolius voluntatis. Tertio modo largiùs [p] poteſt dici auerſio, quæcunque malitia ſeparans à fine efficaciter volendo, vel conſequendo, & talis malitia poteſt eſſe in actu voluntatis imperato, quia cùm imperare actum ſit malum: non ſtat voluntatem efficaciter velle finem vltimum, nec etiam conſequi ipſum. Sicut igitur referibilitas, vel quaſi inordinabilitas ad finem poteſt dici conuerſio: ſic inordinabilitas poteſt dici auerſio; quando igitur accipitur, quòd non eſt niſi vna auerſio in actu interiori, & exteriori, verum eſt duobus primis modis intelligendo: imò nõ eſt talis auerſio niſi in actu interiori; & ſi ſic intelligatur, quòd auerſio ſit formalis ratio in peccato, negandum eſt: imò ſufficit illa inordinabilitas actus imperati, quæ poſſet dici auerſio tertio modo dicta. Quod etiam additur ibi de libidine, ſi libido intelligatur eſſe improba voluntas, hoc eſt, immoderatum *velle*, libido non eſt formaliter in omni peccato, ſed vel formaliter, vel cauſaliter concurrit ad peccatum. Si igitur libido, vel cupiditas debet eſſe conuertibile cum peccato: oportet extendere iſta non tantùm ad actum interiorem voluntatis immoderatum, ſed etiam ad actum imperatum. 19.

Tertia tantum auerſio poteſt eſſe in actu externo.

An libido ſit in actu externo.

COMMENTARIVS.

22. l ET *hinc patet quòd non ſolùm diſtinctio vitiorum, philoſophicè loquendo*, quæ vitia formaliter priuatiuè opponuntur bonitatibus moralibus traditis *à Philoſopho, ſed & patet diſtinctio peccatorũ, Theologicè loquẽdo*, nec dicũtur tantùm diſtingui per diſtinctionẽ conuerſionis, ſcilicet per aliam & aliam conuerſionẽ ad creaturam, vt aliqui dicunt, quia illa nec per ſe conſtituit, nec etiam diſtinguit peccatum vt peccatum; ſed talis diſtinctio accipitur ſecundùm rationem propriam huius priuationis, quæ eſt formalis ratio diſtinguendi vnam malitiam ab alia priuatiuè, ſicut & bonitas oppoſita eſt ratio diſtinguendi poſitiuè, & hoc magis patet à Doctore in ſecundo, diſt. 34. *Apparet ergo quomodo vnum peccatum eſt grauius alio peccato*, quia actus eo modo, quo debet habere bonitatem maiorem, ſiue in ſpecie, eodem modo, ſi caret tali bonitate maiori debita, ille actus eſt peior priuatiuè, & ſi habeat conditionem aliquam poſitiuam repugnantem illi bonitati, tunc eſt peior contrariè. Apparet etiam quomodo peccata poſſunt continuari in infinitum in damnatis, nec tamen natura eorum, nec habilitas aliqua corrumpitur, & hoc clarè oſtenſum eſt in ſecundo, diſt. 34. vide ibi.

Quomodo vnum peccatum eſt grauius alio?

m *Quid ergo adimit peccatum additum peccato?* Dico vt dicit Doctor in ſecundo, diſt. 34. quòd formaliter adimit iuſtitiam actualem, cui formaliter opponitur, non quòd adimat illam, ſic quòd priùs infuerit, ſed quæ deberet ineſſe, vt ibi prolixè expoſitum eſt.

n *Ad*

n *Ad aliud de auersione.* Dicit Doctor quòd auersio ab vltimo fine potest intelligi vel quòd sit actualis auersio, qualis est nolitio finis, siue odium Dei, & dicitur auersio formalis, quia sicut amor Dei immediatè, & formaliter conuertit ad Deum, sic odium Dei immediatè auertit à Deo, si tamen tale odium sit possibile. De quo vide Doctorem *in 2. dist. 9. q. 1. & d. 43.* Loquendo de tali auersione, patet quòd est tantùm actus voluntatis immediatè ab ipsa elicitus.

Auersio multiplex. o *Alio modo potest intelligi auersio* mediatè, siue virtualis, *quæ potest poni acceptatio aliqua voluntatis,* &c. & quomodo hæc auersio dicatur virtualis, vide *in 2. d. 35.* & isto enim modo intelligendo auersionem, auersio est actus solius voluntatis.

p *Tertio modo largius potest dici auersio,* &c. & hoc tertio modo auersio potest esse actus alterius potentiæ imperatus à voluntate, vt actus fornicandi, qui imperatur à voluntate contra præceptum Dei, qui præcipit non fornicari. Et de huiusmodi materia, scilicet conuersionis, & auersionis, vide prolixè Doctorem *in 2. d. 35.* & quomodo specialiter potest esse peccatum in actibus aliarum potentiarum, vide in 2. dist. 42

SCHOLIVM.

Supposita distinctione imputabilitatis, quam suprà explicuit n. 10. dicit actum externum imperatũ esse propriè imputabilem accepto imputabili generaliter pro eo, quod est simpliciter in potestate voluntatis, licèt mediatè; mediante scilicet actu volendi. Instantiam verò cõtra hoc, adducit ad oppositum: nam ex eo quod actus externus non sit imputabilis, nisi mediante actu interno volendi, benè sequitùr, quòd sit alia imputabilitas illius, & alia huius, cùm nihil possit esse mediũ respectu sui ipsius. Prætereà sunt ibi diuersa fundamenta, & consequenter diuersi respectus, esto terminus sit idẽ. Respondendo tandẽ ad argumentũ principale positũ n. 1. distinguit triplicẽ acceptionẽ voluntarij, & dicit actũ externum esse voluntariũ tertio modo, nimirũ quia est in potestate voluntatis, & litera est clara. Vide Doct. in 2. d. 32. n. 14. & in 4 d. 14. q. 1. n. 12.

20. DE secundo in isto articulo, scil. de imputabilitate, patet ex distinctione posita in secundo articulo, si strictè accipiendo, solùm illud dicatur imputabile, quod est mediatè in potestate voluntatis; patet quòd solum *velle*, vel *nolle* est imputabile

Si autem imputabile generaliter dicatur illud, quod est simpliciter in potestate voluntatis: sic actus imperatus propriè est imputabilis: quia etsi non sit immediatè in potestate voluntatis: est tamen mediante actu volendi, qui actus non solùm secundùm se est in potestate voluntatis; sed etiã vt principium actus exterioris: quia voluntas potest per interiorẽ ponere illũ exteriorem. Exemplũ, seruus ex præcepto domini occidit, illa occisio imputatur domino, quia in potestate sua erat actus serui, licèt mediatè. *Actus imperatus verè imputabilis.*

Et si arguitur, sicut priùs, quòd ille non est imputabilis nisi mediante isto.

Respondeo, ex hoc sequitur propositum, quòd illius & istius est alia imputabilitas: idem enim non est medium, nec ratio mediandi respectu suiipsius, & potest idem declarari, sicut priùs de propria bonitate: quia quãquã terminus sit idẽ: tamẽ in diuersis fũdamẽtis sũt diuersi respectus ad eũdẽ terminũ; actus ille, & iste sunt diuersa fũdamẽta: igitur licèt imputabilitas cõueniat istis in ordine ad eãdẽ volũtatẽ: tamẽ illa erit alia sicut est alia causabilitas, vel aliud subiacere potestati causę, licèt causa sit eadem. *Imputabilitas alia interni, alia externi actus.*

21. Ad primum argumentum principale voluntarium potest dici illud, quod est subiectiuè in voluntate, vel illud, quod est volitũ à voluntate; vel illud, quod est imperatũ à voluntate. Primũ non facit completè, quòd aliquid sit voluntariũ: quia habitus potest esse in voluntate, & tamen non voluntariè voluntas habet illum, quia tristitia est in voluntate subiectiuè. Secundum dicitur voluntarium participatiuè: quia acceptatio eius vt obiecti, est voluntaria: ipsum enim magis diceretur volitum, quàm voluntarium, voluntarium enim propriè dicitur, quod est in potestate voluntatis, & sic dicitur tertio modo: & sic actus exterior est voluntarius, sicut actus interior simpliciter, non tamen est æquè primò; sed illo præsupposito. *Ad arg in initio. Voluntarium, tripliciter sumitur.*

Ad probationem minoris dico, quòd licèt actus exterior separatus ab actu interiori, hoc est sine illo positus in *esse*, non sit voluntarius, & hoc, quia effectus remotior non dicitur voluntarius nisi ponatur in *esse* per actum interiorem, qui est effectus propinquior; tamen quando actus exterior coniungitur cum interiori, & ex illo procedit, tunc ille exterior, vt distinctus, habet rationem voluntarij, & distinctam, quia voluntarij mediatè; actus autem interior non sic est voluntarius, sed immediatè.

QVÆSTIO XIX.

Vtrùm in Christo vnitas naturæ humanæ ad Verbum sit sola dependentia naturæ assumptæ ad personam Verbi.

Alens. 3. *p. q.* 2. D. Th. 3. *p. q.* 2. *ar.* 5. & *in* 3. *d.* 2. *q.* 1. *vbi* Scot. *q.* 1. Bon. *ar.* 1. *q.* 1 Ric. *ar.* 1. *q.* 1. Ægid. *q.* 1. Durand. *q.* 1. Suar. 3. *p. tom.* 1. *disp.* 3. *sect.* 1.

1. COnsequenter quæritur de dependentia naturæ assumptæ ad Verbum: Vtrùm in Christo vnitas naturæ humanæ ad Verbum sit sola dependentia naturæ assũptæ ad

Argum. d personam Verbi. Arguitur quòd non. Talis est ibi vnitas, quæ sufficit ad verificandum prædicationem naturæ de persona, iuxta illud primo de Trin. *Talis fuit illa vnio, quæ Deum faceret hominem: & hominem Deum.* Nunc autem sola dependentia non videtur ad hoc sufficere: quia dependens nō prædicatur semper de illo, à quo depēdet: quod patet in proposito: natura enim assumpta dependet à Patre, nō tamen Pater est homo, igitur est ibi aliqua alia vnitas, quàm dependentia naturæ humanæ ad Verbū. Cōtrà, discurrēdo per omnes modos vnitatis, nō videtur posse ibi alia vnitas inueniri.

Ratio op. Hic tria sunt videnda. Primò qui modus vnitatis sit hîc ponendus; secundò inquiretur qualis ipsa vnitas sit possibilis, quantùm est ex parte personæ assumentis. Tertiò, qualiter est possibilis quantùm ex parte naturæ assumptæ.

SCHOLIVM.

Primò ostendit dari ordinem dependentiæ naturæ humanæ ad Verbum; tum quia hæc vnio non est informationis, nec aggregationis: tum, quia non est relatio mutua, vel æquiparantiæ; ergo dependentiæ. Secundò, supposito quòd iuxta fidem solus filius sit incarnatus, infert tria: Primum, illam dependentiam non esse causati ad causam. Secundum, rationē terminandi non esse communem tribus. Tertium, esse proprietatem personalem. De his vide Doct. 3. dist. 1. q. 1. n. 3.

Vide in Enchirid. c. 33. *Caro pro homine sumitur.*

DE primo [a] creditum est naturam humanam personaliter esse vnitam Verbo Ioan. 1. *Verbum caro factum est*: vbi *caro* secundùm Augustinum pro homine ponitur, & hoc expressè habetur in Symbolis diuersis. 2.

Ex isto infertur hæc conclusio, quòd ibi est ordo, siue dependentia naturæ humanæ ad Verbum. Consequentia probatur, quia omnis vnio, vel est per informationem, vel per aggregationem, vel est vnio ordinis, & ne sit altercatio de perfectionibus essentialibus: vel de proprietatibus notionalibus, vel aliis, quæ dicuntur vnita in Deo, intelligo de vnione, quæ est realiter distinctorum: hîc autē non potest poni vnio per informationem, quia Verbum non est potentiale, nec informabile, nec actus informans naturam humanam; nec est hîc tantùm vnio per aggregationem, quia sic Verbum habet vnionem ad naturam meam: vel Pater ad naturam assumptam, & generaliter quodcunque distinctum ad aliud simpliciter distinctum: nec illa vnio aggregationis, vt patet, sufficit ad vnitatem personæ.

Quid est ordo. Restat igitur tertia vnio [b] scilicet ordinis. Ordo autem est posterioris ad prius. Patet autem, quòd Verbum non habet rationem posterioris respectu naturæ, igitur è conuerso, natura habet per se ordinem posterioris respectu Verbi, & ita dependentiam. Probatur etiam consequentia: [c] quia vnio naturæ ad Verbum importat relationem realem, non ex parte Verbi: igitur in natura assumpta tantùm: omnis autem relatio realis, non mutua, nec æquiparantiæ, vel est quædam dependentia, vel requirit dependentiam relati ad illud, ad quod refertur.

d Vlteriùs qualis sit illa dependentia naturæ ad Verbum, concluditur ex quodam credito, isto, scilic. quòd solus Filius est incarnatus; ex quo sequitur, quòd natura illa non est vnita cuilibet personæ in Trinitate, sed soli Filio; ex quo sequuntur tria.

Dependentia ad Verbum non est causati ad causam. Primum, quòd ista dependentia non est propria causati ad causam, quia secundùm Augustinum 5. de Tri. 14. *Ad creaturam Pater, & Filius, & Spiritus S. sunt vnū principium.*

Ratio terminandi nō communis. Secundum verò est, quòd ratio formalis terminandi istam dependentiam non est aliquid commune tribus personis: quia in quocunque est illud quod est formalis ratio terminandi aliquam dependentiam, & hoc priùs naturaliter, quàm dependentia sit terminata, ad ipsum dependet dependens: si igitur ratio terminandi esset communis tribus personis, tota Trinitas terminaret, quod falsum est.

Var. lib. 3. q. 1. Hîc dicitur, [e] quòd licèt sit aliquid cōmune toti Trinitati, tamen alio modo est in vna persona, quā in alia, & pro tāto posset esse in vna ratio terminādi, licèt nō in alia. 3.

Contra hoc, in habendo illud, quod est commune tribus personis, non est aliqua distinctio, nisi pertinens ad originem: puta quòd prima persona habet illud à nullo: Secunda ab vno: Tertia à duobus: Sed ista differentia non facit, quòd vna persona terminet dependentiam naturæ, & non alia: quia illa differentia esset omnino eadem, etiamsi nulla persona fuisset incarnata, siue quælibet, siue quæcunque sola persona: puta si Pater solus fuisset incarnatus. [f]

Ratio terminādi est personalitas Verbi. Tertium sequitur ex isto [g] scil. quòd ratio formalis terminandi istā dependentiam naturæ est entitas personalis personæ Verbi. Hoc probatur, quia realis vnionis est aliqua entitas realis, formalis terminus, siue ratio terminādi: quæcūque autē entitas, generalissimè loquēdo de entitate, vel est entitas essētialis, siue nature vel est entitas hypostatica

poſtatica,ſiue perſonalis,quando eſt in natura intellectuali,de qua loquimur. Probatũ eſt autem, quòd ratio terminandi iſtam dependentiam non eſt entitas naturæ, ſiue eſſentiæ in Deo: Igitur erit hypoſtatica;& breuiter iſta dependẽtia non eſt ad aliquid cõmunicabile,vt per ſe terminum,vel per ſe rationem terminandi,ſed eſt ad aliquid incommunicabile,ſiue incommunicabiliter ſubſiſtens,vt tale,ſicut eſt naturæ dependẽtis,vt cõmunicabilis,vel communicatæ:ſic patet primum,ſcilicet quòd vnitas, ſiue vnio naturæ humanæ ad Verbum eſt quædã dependentia, vel conſiſtit in dependentia tali,ſcilicet naturæ,vt communicabilis ad aliquod ſubſiſtens incommunicabile.

Contrà : [h] vnio eiuſdem rationis poſſet eſſe ad perſonam Patris : ergo haberet terminum formalem eiuſdem rationis : ſed entitas hypoſtatica eſt alterius rationis in perſonis : igitur, &c.

Reſpondeo [i]: diceretur ad hoc,ſicut diceretur de communitate eius,quod eſt perſona in Diuinis : quia ſi ponatur alia communitas realis perſonæ ad tres perſonas, poſſet concedi communis ratio terminandi eadem,non tamen propria.

COMMENTARIVS.

1. a Licèt hæc quæſtio ſit pertractata *in 3.diſt.1. q.1.* tamen pro clariori intelligentia,adhuc hanc quæſtionem ordinatè exponam. De primo ergo articulo, in quo Doctor oſtendit quòd vnio naturæ humanæ,qua ſcilicet natura humana realiter vnitur Verbo, ſiue quæ vnio terminatur ad Verbum in vnitate perſonæ, eſt tantùm relatio & dependentia, qua natura humana dicitur formaliter dependere ad Verbum, vt ad ſuppoſitum terminans talem vnionẽ,ac per hoc ſuppoſitans, ſiue ſuſtentans humanã naturam in vnitate ſuppoſiti. Dicit ergo quòd naturam humanam perſonaliter eſſe vnitam Verbo,eſt tantùm creditum, vt patet Io.1. *Verbum caro factum eſt*, vbi ſecundùm Auguſtinum *caro* ponitur pro homine, & eſt ſenſus, quia natura de nouo eſt vnita Verbo in vnitate ſuppoſiti, ſequitur quòd Verbum factum ſit homo. Ex hoc ergo, quòd natura humana eſt ſic vnita Verbo, infertur quòd ibi eſt ordo naturæ humanæ ad Verbũ,quia *omnis vnio vel eſt per informationem*, vt patet in compoſito per ſe, vbi forma ſubſtantialis per ſe vnitur materiæ,informando illam, ſimiliter patet in cõpoſito per accidens, vbi forma accidentalis vnitur ſubiecto,informando illud;*vel eſt vnio per aggregationem*,ſicut in aceruo lapidum, vbi plura ſunt vnita,inter quæ nec eſt aliqua informatio,nec aliquis ordo,nec aliqua dependentia,& hæc eſt minima vnitas,vt patet in 1.d.2.p.2.q.1. *Vel eſt vnio ordinis*,ſcilicet prioris ad poſterius, vel ècontra, quia vbicunque eſt ordo, ibi eſt prius & poſterius, & relatio ordinis poteſt multipliciter accipi,vt expoſui ſuper 3.*d.1.q.1.a.2.* Et addit Doctor *& ne*,inquit,*ſit altercatio de perfectionibus vel eſſentialibus*,puta de attributis diuinis, *vel de proprietatibus notionalibus*,&c. & quomodo dicãtur vnita,vide in 1.d.5.q.1. Intelligit ergo de vnione, quæ eſt inter realiter diſtincta. Ad propoſitum applicando, dicit quòd vnio naturæ humanæ ad Verbum non eſt per informationem ; patet,quia ſi natura humana informaret Verbum,tunc Verbum eſſet perfectibile à natura humana, & ſic eſſet in potentia receptiua ad aliquam formam, quòd eſt impoſſibile, cũ omnis imperfectio formaliter repugnet Verbo:nec ſimiliter Verbũ eſt actus,ſiue forma informans naturam humanam, quia tunc ex Verbo,& natura humana fieret aliquod tertium cõpoſitum,& ſic Verbum haberet rationem partis reſpectu talis compoſiti, & eſſe partem repugnat infinito,vt probat Doctor *in 1. d.8. q.2.* Et ſimiliter Verbum diceretur perfici perfectione compoſiti, quia omnis pars vt pars alicuius totius,participat perfectionem illius totius,vt patet à Doctore in pluribus locis. Sequeretur etiam quòd natura humana, & diuina eſſent ibi confuſæ,vt patet *in 3.diſt.1.& 11.*

Ioannis 1. Vide in Enchirid. c. 33.

Relatio ordinis poteſt multipliciter accipi.

Vnio naturæ humanæ ad Verbum non eſt per informationem.

b *Reſtat igitur tertia vnio*,&c. & hoc ſtrictè loquendo de ordine, quia communiter loquendo, eſt etiam ordo prioris ad poſterius, vt patet *in 1. d.30.* Sed in propoſito accipit ordinem, vt dicit relationem poſterioris ad prius:*patet autem quod Verbum non habet rationem poſterioris reſpectu naturæ*,cùm ſit neceſſariò æternum. Sequitur ergo, cùm talis vnio naturæ ad Verbum dicat per ſe relationem ordinis, quòd natura aſſumpta habet per ſe ordinem poſterioris ad Verbum vt ad prius, & ita dependentiam, ita quòd talis vnio ordinis naturæ ad Verbum eſt tantùm vnio dependentiæ,qua natura humana dependet ad Verbum, quia omnis relatio per ſe ordinis poſterioris ad prius eſt relatio dependentiæ. 2.

Quid ſit ordo.

c *Probatur etiã conſequentia*, ſcilicet quòd vnio naturæ humanæ ad Verbum ſit dependentia,ſiue relatio dependentiæ,quia *omnis relatio realis non mutua*,&c. & dicit *non mutua*,quia relatio cauſæ ad cauſatum eſt mutua, & illa non dicit dependentiam aliquam in cauſa, licèt relatio cauſati ad cauſam dicit dependentiam in cauſato : & dicit *nec æquiparantiæ*,qualis eſt relatio æqualitatis,vel ſimilitudinis, quia non ſemper relatio huius ſimilitudinis notat dependentiam vnius ad aliud, vt patet de duobus albis perfectiſſimis, vt dicit Doctor *in 1.q.30.* contra Henricum. communiter ergo *omnis relatio realis non mutua,nec æquiparantiæ,vel eſt quædam dependentia* realis, qualis eſt in propoſito ſcilicet vnio naturæ humanæ, quæ realiter eſt relatio dependentiæ, *vel requirit dependentiam relati ad illud, ad quod refertur*: ſic relatio creaturæ ad Deum, quæ requirit creaturam realiter dependere ad Deum, ad quem refertur mediante relatione dependentiæ. Cùm ergo vnio naturæ humanæ ad Verbum ſit relatio realis, patet quia aliter non fuiſſet realiter vnita Verbo, vt patet *in 3. d. 1.* nec eſt relatio mutua; patet,quia Verbum non refertur realiter ad naturã, cùm non ſit aliqua relatio realis Dei ad creaturam, vt probat Doctor *in 1. d. 30.* nec eſt propriæ æquiparantiæ, quia relatio æquiparantiæ propriè ſumpta ſemper eſt mutua, vt patet de æqualitate,ſimilitudine,& huiuſmodi:ergo relatio realis ſcilicet dependẽtiæ,quia talis vnio eſt vere cauſata à tota Trinitate,vt patet *in 3.d.1.*& nõ eſt inconueniens relationẽ realem extrinſecus adueniente poſſe immediatè cauſari,vt ibi patet. Talis

In Deo ſi eſt relatio eſt relatio rationis.

vnio vt causa[illegible], quæ est quædã dependentia realis, includit per realem idẽtitatem aliam relationem dependentiæ formaliter terminatã ad Deũ: & hoc modo vnio vt causata dicitur formaliter quædam dependentia. Sed talis vnio, vt comparatur ad Verbum, sustentificans naturam humanã, tunc proprie non dicitur dependentia ad Verbum, ita quod ipsa dicatur dependere ad Verbũ, vt ad suppositum sustentans ipsam: sed requirit naturam humanam dependere ad Verbum, vt ad sustentans ipsam: patet ergo quomodo vnio naturæ humanæ est relatio realis dependentiæ.

3. d *Vlterius, qualis sit illa dependentia naturæ*, &c. Nunc Doctor declarat quæ dependentia sit talis vnio: & breuiter dicit quòd non est dependentia causati ad causam, ita quòd cùm dicitur natura humana vnitur Verbo in vnitate suppositi, non notatur naturam humanam dependere ad Verbũ vt causatũ ad causam, quia vt sic tã natura humana, quàm vnio sunt causata ad totam Trinitatem.

Secundum declarandum in isto articulo est, quòd ratio formalis terminandi istam dependentiam non est aliquid commune tribus personis, quia tunc tota Trinitas terminaret istam vnionem, & sic natura humana simul fuisset assumpta à tribus, quod est falsum.

Opinio Varronis. e *Hic dicitur.* Hic recitat opinionem Varronis, *lib. 3. qu.1.* quam hîc improbat, sed prolixiùs in tertio, dist. 1. quæst. 1.

Contra hoc instat Doctor quia *in habendo illud, quod est commune tribus personis*, &c.

f Sequitur, *Siue solus Pater fuisset incarnatus*, patet, quia semper Pater haberet illud commune à se, & Filius à Patre, & Spiritus sanctus à Patre, & Filio. Et præterea talis differentia esset tantùm rationis, vt patet, sed relatio rationis non est ratio formalis terminandi realem dependentiam patet à Doctore in tertio, dist. 1.

g Vltimò dicit Doctor quòd *ratio formalis terminandi istam dependentiam naturæ est entitas personalis personæ Verbi*, siue proprietas personalis, & hoc probat Doctor quia ratio formalis terminandi istam dependentiam realem est aliqua entitas realis, vt patet, & non est aliqua entitas cõmunis tribus personis, quia tunc tres personæ simul terminarent; ergo est aliqua entitas propria personæ Verbi, si Verbum terminat, vel propria persona Patris, si Pater terminaret, sed talis entitas propria Verbi est tantùm proprietas personalis, puta filiatio, si Verbũ constituatur in *esse* personali per relationem, vel si per absolutum, de quo in primo, *dist.26.* tale absolutum constituens personam Verbi esset ratio terminandi. Et nota vnam rationem, quam facit Doctor *in 3. dist.1. q.1.* probando quòd sola proprietas personalis sit ratio formalis terminandi talem vnionem.

Contra. Hîc Doctor intendit inferre quòd si proprietas personalis esset ratio formalis terminandi istam vnionem, quòd tunc proprietas personalis Patris, & proprietas Filij essent eiusdem rationis, cuius oppositum probatum est *in 1. d.7. & dist.13.* Quòd autem sequatur, patet, quia vnio naturæ humanæ ad Patrem esset eiusdem rationis cum vnione naturæ humanæ ad Verbum; ergo & termini essent eiusdem rationis, & per consequens rationes formales terminandi, quia vnio non esset eiusdem rationis, nisi etiam ratio formalis terminandi esset eiusdem rationis. 4.

i Dicit Doctor quòd *diceretur ad hoc argumentum*, &c. Vult dicere, quòd si ab vltimis constitutiuis personarũ posset immediatè abstrahi aliqua realitas realiter communis illis, tunc ratio formalis terminandi istam dependentiam esset communis tribus, tamen vna persona non terminaret, nisi per rationem formalem propriam sibi; sed personæ diuinæ, siue proprietates personales non conueniunt in aliqua realitate communi contrahibili, licèt in aliquo conceptu abstracto ab illis, vt patet *in 1. dist.26.* & ideò tales proprietates non sunt eiusdem rationis, ita quòd conueniant in aliqua realitate communi, imò vt sic, sunt simpliciter, & primò diuersa, vt patet *in 1. d.7.13. & 26.* non sunt tamen primò diuersa in aliquo concepto communi abstracto per intellectum, vt patet *in 1. d.26.* & vide quæ notaui super primo, *d.25. & 25.* & hoc modo non poneretur talis cõceptus cõmunis ratio formalis terminãdi cũ ratio formalis terminãdi talẽ dependentiã sit entitas realis, vt suprà patuit, & talis cõceptus cõmunis non est in se entitas realis, sed benè primo modo posset poni ratio formalis terminandi cõmunis, sed nõ esset ratio formalis terminandi alicui personæ, nisi vt facta sibi propria, sicut natura humana est ratio formalis generandi sibi simile; quæ est cõmunis omnibus indiuiduis hominis, & tamẽ Socrati nõ esset ratio formalis generãdi sibi simile, nisi vt facta propria Socrati, puta per hæcceitatem contrahẽtem talem naturam ad Socratem; sic similiter si esset talis realitas communis tribus personis, id est, tribus proprietatibus personalibus, illa esset ratio formalis terminandi talem dependentiam communis illis tribus, sed nõ esset ratio formalis terminandi Verbo diuino, nisi vt facta sibi propria per aliquid contrahens ipsã ad Verbum, licèt hoc sit impossibile, quia hoc esset imperfectionis in Verbo diuino, nam quicquid est in Diuinis ex natura rei, est simpliciter in vltima actualitate, ita quòd nullo modo est contrahibile, siue determinabile, vt patet *in primo, dist.2. p.2. q.1. & d.5. quæst.2.*

SCHOLIVM.

Non repugnat personæ diuinæ terminare dependentiam naturæ creatæ, nec quà persona, neque quà diuina, neque quà hæc. Ratio est, quia independenti non repugnat terminare dependentiam; de quo agit Doct. 3. d.1. q.1. num.4. vbi reycit rationes D. Thomæ, & Henrici ad hoc. Obycit quatuor pulchras instantias.

de hoc 3. d. 1. q. 1. n. 4 DE secundo articulo[k] principali videndum est, quomodo sit possibile ex parte termini, quomodo scilicet hoc subsistens incõmunicabile, vt tale, potest terminare dependentiã: hoc autẽ potest aliqualiter declarari sic. Si repugnaret sibi dependentiã terminare, aut illa repugnãtia esset per hoc, quòd est illud subsistẽs siue persona: aut per hoc quòd est persona diuina: aut per hoc, quòd est hæc persona, quæ scil. sola ponitur terminare dependentiã: sed propter nullũ istorũ repugnat isti personæ. 4.

Quod

Quod probatur dupliciter. Primò sic: Independenti non repugnat terminare dependentiam, etsi habeat propriam independentiam non repugnat sibi esse terminum proprium dependentiæ. Nunc autem Verbum, quantùm ad entitatem suam, etiam personalem, est independens, & hoc independentia sibi propria. Igitur nullo istorum trium modorum repugnat sibi terminare dependentiam. Probatio minoris: cui formaliter repugnat omnis imperfectio; ei formaliter repugnat omnis dependentia; & quod est formalis ratio repugnantiæ respectu vnius, & respectu alterius. Hoc patet; quia dependentia vel est formaliter imperfectio, vel omnino habet necessariò imperfectionem annexam: nunc autem Filio ratione proprietatis hypostaticæ repugnat formaliter omnis imperfectio: ita quod ista proprietas est ipsi Filio formalis ratio repugnantiæ: nihil enim ponitur in Diuinis ex natura rei, quin sibi præcisissimè considerato, repugnet quæcunque imperfectio: alioquin præcisè quantùm est de se possibile esset sibi aliquam imperfectionem competere: & ita posito, quòd illa imperfectio competeret, adhuc ipsa posset manere ipsa; & si ipsamet manet, est intrinseca Deo: igitur possibile esset aliquam imperfectionem esse intrinsecam Deo: quod est impossibile.

Independenti non repugnat terminare dependentiam.

Repugnat omnis imperfectio cuicunque in Deo.

5. Contra istam rationem [k] obiicitur; primò contra maiorem: quia si independentia concluderet posse terminare dependentiam: igitur independentia talis concluderet posse terminare talem dependentiam: consequens est falsum: sicut patet in multis. Primò in substantia, & accidente: quia omnis substantia est indepēdens independentia accidentis ad subiectum: & tamen non omnis substantia potest terminare dependentiam accidentis cuiuscunque ad subiectum: sicut lapis non potest terminare dependentiam sapientiæ. Consimiliter patet de dependētia totius ad partes: quia multa sunt, quibus repugnat dependere tali dependentia, quæ est totius ad partes, nec tamen possunt terminare talem dependentiam, sicut est quodcunque simplex, quod non est totum, nec pars. Patet etiam de independentia causati ad causam, quia Angelus est independens à quocunque causato, vt a causa: non tamen potest terminare quodcunque causatum.

Apparet etiam communissimè de proprietate, de qua est propositum, quia proprietas personalis, cùm sit omnino independens, secundùm hoc posset terminare omnem dependentiam creaturæ ad Deum, vt causati ad causam, & hoc secundum quamcunque rationem causalitatis, quod est manifestè falsum: quia proprietas in persona non est formalis ratio causandi, sed aliquid commune tribus, vt dictum est supra per Augustinum. 3. *Trin.* 15.

Respondetur igitur ad maiorem [l] quòd licet independenti, ratione suæ independentiæ, non repugnat, quod ipsum terminet dependentiā alterius: tamen independētia non sufficit ad hoc, vt sibi conueniat terminare: sed oportet quòd habeat prioritatem, vel primitatem essentialem respectu illius, quod dependet ad ipsum: quia dependentia est posterioris essentialiter ad prius essentialiter: oportet etiam quòd habeat perfectionem aliquam, respectu cuius dependens sit imperfectum: & ad propositum entitas hypostatica non habet prioritatem essentialem respectu creaturæ: quia ordo essentialis est per se inter essentias, distinguendo essentias contra entitatem hypostaticam. Formæ enim, id est, quiditates rerum se habent sicut numeri: entitas etiam hypostatica non est simpliciter perfecta, vel simpliciter perfectio, prout dictum est in quæstione de hoc mota. Per idem negaretur minor, quia si aliquid esset ratio repugnantiæ respectu cuiuscunque imperfectionis ipsum esset perfectio simpliciter. Si igitur entitas hypostatica non est perfectio simpliciter, sequitur quod ipsa non est formalis ratio repugnandi omni imperfectioni, & per consequens nec per ipsam habet persona formaliter propriam independentiam.

Independentia sola non sufficit ad terminādam dependentiā alterius.

8. Met. tex. 10.

Quæst. 5.

COMMENTARIVS.

5. *Opin. Scoti.* i DE *secundo articulo principali videndum est, quomodo sit possibile ex parte termini,* id est, *quomodo hoc subsistens incommunicabile,* scilicet Verbum diuinum, *vt tale potest terminare dependentiam,* & arguit sic; non repugnat Verbo diuino posse terminare talem dependentiam; ergo potest simpliciter terminare. Patet consequentia, quia sicut repugnantia dicit incompossibilitatem, ita non repugnantia dicit possibilitatem. Probatur antecedens, quia si terminare dependentiam talem sibi repugnaret, aut hoc esset, quia verbum est subsistens, siue persona, absolute loquendo; aut quia est persona diuina; aut quia est hæc persona, id est, aut repugnat personæ, inquantùm persona, aut inquantum diuina, aut inquantùm hæc persona: non videtur aliud membrum dandum, propter quod repugnet Verbo posse terminare talem dependentiam; sed pro

propter nullam istorum repugnat Verbo diuino, & arguit sic: *In dependenti non repugnat terminare dependentiam, &c. sed Verbum quantum ad entitatem suam etiam personalem, est independens, & hoc independentia sibi propria*, loquendo de independentia, quæ sibi conuenit ratione entitatis personalis, quæ entitas est propria verbo. Probatur ista minor, quia *cui formaliter repugnat omnis imperfectio, ei formaliter repugnat omnis dependentia, & quod est formalis ratio repugnantiæ respectu vnius*, id est, omnis imperfectionis, *est etiam respectu alterius*, scilicet omnis dependentiæ, & ècontra scilicet quòd est formalis ratio repugnantiæ respectu omnis dependentiæ, erit etiam respectu omnis imperfectionis, quia omne dependens necessariò includit imperfectionem, quia limitationem, & omne imperfectum includit necessariò aliquam dependentiam. Sed Verbo diuino ratione proprietatis personalis repugnat formaliter omnis imperfectio, quia nihil ponitur in diuinis ex natura rei, quin sibi præcisissimè considerato repugnet omnis imperfectio, quia si sibi non repugnet, ergo aliqua imperfectio possit sibi competere, & posita, per possibile, tali imperfectione in proprietate personali, adhuc talis proprietas personalis maneret in diuinis, quia est ibi necesse esse, & non maneret nisi vt intrinseca Deo, scilicet per realem identitatem, & per consequens possibile esset aliquam imperfectionem esse intrinsecá Deo, quod est impossibile, quia enti infinito formaliter, simpliciter repugnat omnis imperfectio.

6. k *Contra istam rationem.* Doctor instat contra hanc rationem, vt magis declaretur, quam etiam rationem facit *in tertio, dist.* 1. *quæst.* 1. Et primò instat contra maiorem, probando quòd ista non sit vera scilicet *independenti non repugnat terminare dependentiam*, & arguit sic: Si independenti non repugnat posse terminare dependentiam, igitur tali independenti posset conuenire posse terminare dependentiam talem, puta sit est independens independentia opposita dependentiæ, puta accidentis ad subiectum; dicitur enim talis independentia, vt comparatur ad talem dependentiam sibi oppositam.

l *Respondetur igitur ad maiorem.* Ex quo Doctor dedit multas instantias contra illam maiorem, hîc dicit non secundùm opinionem propriam, vt patebit, quòd illa maior non est simpliciter vera, quia sola independentia non est ratio formalis terminandi dependentiam, *sed oportet addere*, scilicet quòd ratio independentiæ *habeat realitatem, siue primitatem essentialem respectu illius, quod dependet ad ipsam*, patet, quia dependentia posterioris essentialiter ad prius essentialiter. Oportet etiam addere, quòd ratio formalis independentiæ habeat aliquam perfectionem respectu dependentis, quia sicut dependens vt dependens, necessariò dicit imperfectionem respectu illius, ad quod dependet, ita terminans dependentiam dependentis necessariò dicit perfectionem respectu dependentis; & maior sic intellecta videtur habere veritatem, aliter non.

Nota tamen, quòd hæc non est præcisa ratio veritatis illius maioris (vt infrà patebit) maiore isto modo concessa, minor sumpta videtur neganda, scilicet quòd proprietas personalis habeat prioritatem essentialem respectu creaturæ, & quòd dicat perfectionem respectu illius. De primo patet, quia ordo essentialis est per se inter essentias, distinguendo essentiam contra entitatem hypostaticam: & quòd tantùm inter essentias, scilicet specificè distinctas sit per se ordo essentialis, scilicet per se posterioris essentialiter ad prius per se essentialiter, probatur per Philosophum 8. *Metaph. sex. com.* 10. vbi vult, quòd formæ, id est, quiditates rerum se habeant, sicut numeri, inter quas est propriè ordo essentialis. De secundo patet, quia entitas hypostatica non est simpliciter perfecta, vel simpliciter perfectio, prout dictum est suprà, *quæst.* 5. Nota

SCHOLIVM.

Soluit obiectiones contra rationem conclusionis allatas; & earum vis stat in his propositionibus. Prima, independens tali dependentia, puta causati ad causam, vel accidentis ad subiectum, non ideo potest qualemcunque dependentiam terminare, alioquin Angelus causaret reliqua creata, & lapis subiectaret omne accidens. Secunda, independens tali dependentia, non ideò potest talem dependentiam cuiusque dependentis terminare. Patet exemplis allatis. Tertia, independens tali dependentia potest alicuius dependentis talem dependentiam terminare, vel priorem, mediatè vel immediatè: sic lapis alicuius accidentis dependentiam terminat, & Deus, licèt nequeat terminare dependentiam accidentis per modum subiecti, terminat eam mediatè, causando subiectum, quod est terminare dependentiam priorem. Quarta, independens simpliciter potest saltem alicuius dependentiam terminare, huiusmodi est proprietas personalis in Deo, & ideò potest terminare dependentiam communicabilis ad suppositum. Per has clarè soluuntur quatuor instantiæ positæ, circa quas habet Doctor pulcherrimam doctrinam.

Diuisio dependentiæ. Ad terminandũ diuersas dependentias formales, requiruntur diuersæ rationes terminãdi, vel vna illimitata.

A D ista [m]. Ad primum. Dependentia potest dupliciter distingui. Vno modo formaliter, siue quasi specie, secundùm rationem distinctam formalem dependentiæ: alio modo quasi materialiter, secundùm distinctionem ipsorum dependentiũ: & hoc dupliciter, vel in eodem ordine, vel in alio, & alio. Prima distinctio requirit in termino rationem formalem terminandi aliam, & aliam, vel eandem quasi illimitatã, virtualiter scilicet, vel eminenter continentẽ tales rationes formales distinctas. Secũda distinctio [n] non requirit distinctionem nisi eorum, quæ dependent: & quandoque 6.

ista

ista distincta sunt eiusdem ordinis, quando, scilicet æquè immediatè, vel æquè mediate dependent ad idem : quandoque sunt alterius ordinis, quando scilicet vnum dependet mediatè, & aliud immediatè. Licet igitur ista propositio sit falsa [o], *Independens tali dependentia potest qualemcunque dependentiam terminare*; & ista etiam: *Independens dependentia tali potest dependentiam cuiuscunque dependentis terminare*: tamen videtur ista probabilis, quòd *independens tali dependentia potest alicuius dependentis talem dependentiam terminare, vel priorem, & hoc vel immediatè, vel saltem mediatè* : & ista probabilior, *Simpliciter independens potest cuiuscumque dependentis, vel saltem alicuius dependentis aliquam dependentiam terminare.* Et istarum duarum propositionum veritas appareret, si ista esset nota, quòd quæcumque entitas quacumque alia, vel est per se prior, vel posterior : & ita videtur posse haberi ex connexione entium, & vnitate eorum, siue vniuersi, quæ vnitas est ordinis secundùm Philosophum 12. *Metaph.* *Tex.* 52. videretur enim illa entitas inconnexa cum aliis, quæ non haberet per se ordinem prioris, nec posterioris.

7. Quando igitur argitur, si independentia, &c. Vno modo posset negari consequentia [p], quia si independens tali dependentia non possit terminare talem dependentiam, hoc est propter aliquid annexum suæ independentiæ, quæ est limitata, & ideò potest habere aliquam imperfectionem annexam. Sed hæc ratio non tenet de independente simpliciter: quia in tali saltem nulla est imperfectio.

Quare quælibet substantia non est capax cuiuslibet accidentis.

Aliter etiam deficit illa consequentia [q] : quia non oportet quòd talis independentia concludat talem terminationem, nisi independentia simpliciter acciperetur in antecedente, sic quòd independentia simpliciter, & omnimoda concluderet posse terminare omnem dependentiam : sed hoc non fuit acceptum, sed solummodò, quòd independens omnino posset aliquam dependentiam terminare: hoc enim sufficit ad propositum: quia per viam diuisionis, sequitur cùm illud independens, de quo est sermo, scilicet persona, vel entitas personalis, non possit terminare aliquam dependentiam, quæ est causati, vel mensurati, vel alia huiusmodi: quòd possit terminare istam, quæ est naturæ, vt est communicabilis ad aliquid, vt incommunicabiliter existens.

Independens simpliciter, terminare potest omne dependens.

Aliter posset concedi [r] consequens secundùm intellectum priùs expositum, scilicet quòd independens tali dependentia, alicuius taliter dependentis, vel priori dependentia, dependentis potest dependentiam terminare. Per hoc patet ad illas instantias ibi positas.

8. Ad primam: quia substantia illa potest aliquam dependentiam alicuius accidentis terminare : puta illius, quod natum est sibi conuenire : & esto quòd esset aliqua substantia non susceptiua alicuius accidentis: sicut est natura diuina : illa tamen potest terminare aliquam dependentiam priorem, quàm sit ista: puta alicuius causati prioris ipso accidente: & sic mediatè terminat dependentiam ipsius accidentis.

Ad secundam, de toto, [s] & de partibus per idem: quia simplex, quod nec est totum, nec pars, non potest terminare dependentiam totius ad partes, sed potest terminare dependentiam priorem, quàm sit illa, quæ est totius ad partes.

Et si quæras quam dependentiam terminat Angelus respectu ignis, qui dependet à partibus suis?

Respondeo, illam dependentiam, quæ est minùs nobilis ad magis nobile in ordine essentiali naturarum.

Per idem ad tertiam: quia Angelus terminat dependentiam cuiuscunque naturæ inferioris: & hoc mediatè vel immediatè; illam quidem, quæ est secundùm ordinem essentialem quiditatum: & illa est quodammodò prior dependentia illa, quæ est effectus à causa efficiente: imò hæc videtur omnino prima, & hæc potest assignari communiter conuenire cuilibet independenti respectu illius, respectu cuius dicitur independens.

Simplex potest terminare dependentiã priorem dependentia totius à partibus, sic Angelus lapidis & mensurati.

Ad quartam [t] independens omnino benè videtur, quòd necessariò possit aliquam dependentiam terminare, quia non videtur aliter connexionem habere cum aliis entibus, sed non oportet quòd qualemcunque dependentiam possit terminare : quia illam quæ requirit in termino perfectionem simpliciter, cuiusmodi est dependentia causati ad causam, non terminat: nisi sit perfectum simpliciter: potest autem esse independens, si sibi repugnet imperfectio, licèt sibi non conueniat simpliciter perfectio: quia entitas hypostatica, vt talis, non est perfectio simpliciter : nec tamen omnis talis est imperfecta.

Quare hypostasis non terminat omnem dependentiã.

Per hoc excluditur responsio ad maiorem [u], quia independenti omnino, nec ratione independentiæ suæ, nec ratione alicuius sibi annexi potest repugnare generaliter terminare quamcunque dependentiam. 9

Et cùm tangitur, quòd ad hoc vt terminet, requiritur quòd sit prius essentialiter: potest dici, quòd propriè loquendo de prioritate essentiali, quæ scilicet est ratione essentiæ, vt distinguitur contra entitatem hypostaticam; sic vna est prioritas trium personarum: sed extendendo prioritatem essentialem ad prioritatem per se, & hoc respectu cuiuscunque entitatis, siue quiditatiuè, siue hypostaticè, potest entitas personalis in Diuinis dici prior essentialiter, vel magis propriè, per se prior quocunque causato. Et isto secundo modo accipiendo prioritatem, necesse est vt omne dependentiam terminans, sit prius eo, quod dependet. Non autem primo modo accipiendo prioritatem: nisi tantùm quando est dependentia causati ad causam, vel aliqua similis dependentia: puta causati posterioris ad causatum prius, vel causæ vnius ad aliam causam vel mensurati ad mensuram.

Omne terminans prius est dependente eo.

Et cùm dicitur, quòd solæ formæ, hoc est, quiditates, se habent sicut numeri, quo ad hoc, quòd in eis solùm attenditur ordo essentialis, non igitur in entitate hypostatica. Potest distingui de dependentia essentiali, quia quædam est simpliciter essentialis, quæ est ratione essentiæ in vtroque extremo, vbi scilicet fundamentum ratione essentiæ dependet, & terminus ratione essentiæ terminat; & isto modo est dependentia essentialis creaturæ vt causati ad Deum vt ad causam. Alio modo potest dici essentialis tantùm ex parte fundamenti, cui scilicet essentia est ratio dependendi: sed nihil ratione essentiæ terminat, sed ratione entitatis distinctæ ab essentia, puta hypostaticè.

Dependentia causati ad causam, est essentialis, ratione vtriusque extremi.

Et cùm additur [x], quòd terminans dependentiam, oportet esse perfectum, licèt hîc possit distingui, quòd perfectio, sicut & entitas æquiuocè conuenit entitati quiditatiuè, & hypostaticè: tamen propriè perfectio non videtur conuenire nisi entitati quiditatiuè, quia entitas hypostatica non est secundùm quam aliquid formaliter perficitur, sed secundùm quam recipit perfectionem, vel saltem determinatur ad perfectionem receptam.

In termino non requiritur perfectio.

Et secundùm hoc, neganda esset illa propositio, oportet quòd terminans dependentiam sit perfectum: sufficit enim quod sibi repugnet imperfectio, qualis conuenit dependenti.

Et per hoc patet ad illud, quod dicitur contra minorem: quia perfectionem non extendendo, sed propriè accipiendo, neganda est ista propositio, quòd si aliquid sit ratio repugnantiæ respectu cuiuscunque imperfectionis, ipsum est perfectum, vel perfectio simpliciter. Quicquid enim potest realiter esse idem simpliciter perfecto, ipsum non potest esse aliquo modo imperfectum, & tamen non oportet quòd quodcunque tale secundùm rationem suam formalem, sit simpliciter perfectum.

Idem simpliciter perfecto, non potest esse imperfectum.

COMMENTARIVS.

7. m AD ista, &c. Hîc Doctor respondet ad instantias factas contra maiorem, & primò ad primam, quæ est de substantia, & accidente, præmittendo multa, quæ valent ad solutionem ad illas instantias. Dicit ergo primò, quòd *dependentia potest dupliciter accipi. Vno modo formaliter*, scilicet pro ratione formali ipsius dependentiæ, quæ est formaliter relatio. *Alio modo materialiter* pro natura dependente, quæ formaliter denominatur tali dependentia, quæ est relatio. Primo modo dicit Doctor *distinctio dependentiæ formaliter accepta requirit in termino rationem formalem terminandi aliam & aliam, vel eandem quasi illimitatam, virtualiter scilicet vel eminenter continentem tales rationes formales distinctas*, id est, quòd si sunt duæ dependentiæ specie distinctæ, necessariò sunt ad terminos specie distinctos, id est, quòd ratio formalis terminandi vnam necessariò distinguitur specie à ratione formali terminandi aliam; patet de duabus dependentiis specie distinctis causati ad causam, quæ terminantur ad causas species distinctas, siue ad eandem causam secundùm aliam, & aliam rationem terminandi specie distinctam, vel si tales dependentiæ specie distinctæ habent eundem terminum secundùm eandem rationem formalem terminandi talis ratio formalis, etsi non sit specie distincta, virtualiter tamen, siue eminenter continet rationes formales specie distinctas, quæ immediatè possunt correspondere illis dependentiis specie distinctis in ratione formali terminandi. Exemplum: Dependentia, qua calor depêdet ab igne in ratione causati, & qua vermis dependet à Sole, specie distinguitur, & vna terminatur ad Solem, & alia ad ignẽ, ita quòd Sol terminat dependentiam vermis causati ab ipso secundùm aliam rationem formalem specie distinctam ab illa, secundùm quam ignis

Dependentia potest dupliciter accipi.

Exemplum.

ignis terminat dependentiam caloris ab eo cauſati. Si verò calor & vermis eſſent immediatè cauſata à Deo, ſi illæ dependentiæ diſtinguuntur ſpecie, Deus immediatè terminaret dependentiam illarum ſecundùm aliam, & aliam rationem ſpecie diſtinctam, non in eo formaliter contentam, ſed tantùm virtualiter, quia virtualiter continet caliditatem Solis reſpectu vermis; & cauſalitatem ignis reſpectu caloris.

8. n Sed loquendo de diſtinctione ſecundo modo, ſcilicet dependentiæ materialiter ſumptæ, quæ diſtinctio eſt ſecundùm naturas dependentes, dicit quòd talis *diſtinctio non requirit diſtinctionem, niſi eorum, quæ dependent.* patet, quia natura hominis, & natura aſini diſtinguuntur ſpecie, & non dicuntur diſtingui per aliqua extrinſeca, ſicut dependentiæ primo modo acceptæ. Et addit, quòd iſtæ naturæ dependentes ab inuicem diſtinctæ, puta vel ſpecie, vel genere, *quandoque ſunt eiuſdem ordinis, quando ſcilicet immediatè, vel æquè mediatè dependent ad idem; quandoque ſunt alterius ordinis, quando ſcilicet vnum dependet mediatè, & aliud immediatè.* Exemplum primi, quando ſunt eiuſdem ordinis immediati, vt ſubſtantiæ etiam genere diſtinctæ, dependent in ratione cauſati ad Deum cauſantem; & non tantùm ſubſtantiæ, ſed etiam omnia accidentia realia abſoluta, quæ omnia dicuntur dependere dependentia eiuſdem ordinis immediati, ſcilicet cauſati ad cauſam. Idem patet de omnibus accidentibus, quæ dependent ad ſubiectum dependentia eiuſdem ordinis immediati, quia ſubiectum immediatè terminat dependentiam accidentis ſibi inhærentis.

Exemplum.

Comparando tamen dependentiam accidentis ad ſubſtantiam, ad quam vltimate dependet, & comparando dependentiam ſubſtantiæ ad Deum, vtraque dependentia dicitur dependentia ordinis immediati, licèt vna ſit cauſati ad cauſam, qualis eſt ſubſtantiæ ad Deum; alia eſt inhærentis ad ſubiectum cui inhæret, qualis eſt accidentis ad ſubiectum cui inhæret. Si verò vtraque comparetur ad Deum, ſcilicet ſubſtantiæ cauſatæ à Deo, & accidentis ad ſubiectum, prima dependentia dicitur dependentia eiuſdem ordinis immediati, & ſecunda eſt eiuſdem ordinis mediati, quæ ſcilicet eſt accidentis ad ſubiectum. Licèt enim dependentia accidentis ad ſubiectum, vt præciſè comparatur ad ſubiectum cui inhæret, ſit dependentia eiuſdem ordinis immediati, tamen vt comparatur ad Deum, dicitur dependentia eiuſdem ordinis tantùm mediati; non enim Deus immediatè terminat dependentiam accidentis in ratione ſubiecti, terminat tamen mediatè, quia ex quo cauſat ſubſtantiam, quæ immediatè dependet ad Deum, & ſubſtantia in ratione ſubiecti immediatè terminat dependentiam accidentis; ideò dicimus quòd accidens dependet ad Deum dependentia ordinis tantùm mediati, & hoc eſt quod dicit.

9. o *Licèt igitur iſta propoſitio ſit falſa*, &c.

In hac litera ſunt quatuor propoſitiones, duæ falſæ, & duæ veræ; prima falſa eſt iſta, quòd *Independens tali dependentia*, puta cauſati ad cauſam, vel accidentis ad ſubiectum, *poteſt qualemcunque dependentiam terminare.* Patet inſtantia, quia lapis eſt independens dependentia accidentis ad ſubiectum, & tamen non poteſt determinare dependentiam cuiuſcunque accidentis, quia non accidentis ſpiritualis. Similiter Angelus eſt independens dependentia cauſati ad cauſam reſpectu omnium inferiorum, & tamen non poteſt terminare dependentiam cuiuſcunque cauſati inferioris, vt patet, quia tunc eſſet cauſa cuiuſcunque inferioris, quod eſt falſum. Secunda falſa eſt iſta. *Independens tali dependentia poteſt talem dependentiam cuiuſcunque dependentis terminare*: patet per inſtantias immediatè prædictas. Tertia propoſitio vera eſt iſta, quòd *Independens tali dependentia poteſt alicuius dependentis talem dependentiam terminare, vel priorem, & hoc vel immediatè, vel ſaltem mediatè.* Hæc patet, nam lapis eſt independens dependentia accidentis ad ſubiectum, & licèt non poſsit terminare dependentiam cuiuſcunque accidentis, quia non ſpiritualis, poteſt tamen terminare dependentiam alicuius corporalis, puta alicuius coloris, vel quantitatis. Similiter Deus eſt independens independentia accidentis ad ſubiectum, & licèt non poſsit terminare dependentiam alicuius accidentis, nec corporalis, nec ſpiritualis, quia non poteſt eſſe ſubiectum accidentis, poteſt tamen terminare mediatè dependentiam accidentis: patet, quia terminat dependentiam ſubſtantiæ vt cauſatæ ad cauſam, quæ ſubſtantia poteſt immediatè terminare dependentiam accidentis, quæ dependentia cauſati ad cauſam eſt prior dependentia accidentis ad ſubiectum. Poteſt etiam terminare dependentiam priorem dependentia accidentis ad ſubiectum, ſicut patet de dependentia, quæ eſt ſecundùm ordinem eſſentialem quiditatiuum, quæ eſt quodammmò menſurati ad menſuram, & illa eſt prior dependentia, quæ eſt effectus ad cauſam; licèt ergo Angelus non terminet immediatè dependentiam lapidis, vt cauſati, quia non cauſatur ab eo, terminat tamen mediatè, quia terminat dependentiam lapidis, vt quiditatiuè menſurati, & hoc immediatè, & per conſequens terminat mediatè dependentiam lapidis cauſati, licèt non ab eo cauſati, ac per conſequens etiam dicitur terminare dependentiam accidentis immediatè dependentis ad lapidem, & hoc eſt quod dicit, ſcilicet, vel terminat dependentiam priorem dependentia accidentis ad ſubiectum, & hoc mediatè, vel immediatè; nam dependentia cauſati ad cauſam eſt prior dependentia accidentis ad ſubiectum, & terminans immediatè talem terminat immediatè priorem, & dependentia quiditatiua menſurati ad menſuram eſt prior dependentia cauſati ad cauſam; & terminans immediatè talem dicitur etiam terminare dependentiam prioris dependentia accidentis ad ſubiectum, & hoc mediatè, quia immediatè terminans dependentiam menſurati ad menſuram terminat mediatè dependentiam illius cauſati ad cauſam vndecunque cauſetur. *Nota.*

Quarta propoſitio, & probabilior eſt iſta, *Simpliciter independens poteſt cuiuſcunque dependentis, vel ſaltem alicuius dependentis dependentiam terminare.* Hæc propoſitio habet duas partes, prima non videtur vera, ſcilicet, quòd ſimpliciter independens poſsit terminare dependentiam cuiuſcunque dependentis, ſiue priorem, & hoc mediatè, vel immediatè: patet, quia proprietas diuina perſonalis eſt ſimpliciter independens, quia nullo modo dependens, & tamen non poteſt terminare dependentiam alicuius accidentis ad ſubiectum, nec dependentiam cauſati ad cauſam, nec dependentiam menſurati quiditatiue ad menſuram, quia tale terminans dicit formaliter perfe- 10.

... em, sed proprietas personalis diuina nullam perfectionem formaliter dicit, nec imperfectionem. Secunda tamen pars illius propositionis disiunctiue est vera de omni independenti simpliciter, quod potest alicuius dependentiæ terminare dependentiam, & sic proprietas personalis diuina, quæ est simpliciter independens, potest saltem terminare dependentiam naturæ communicabilis ad suppositum diuinum, siue esse rationem formalem terminandi talem dependentiam, quia si terminans non requirit aliquam perfectionem formaliter, vt patet *in tertio, d.1.* Sed sufficit, quòd tale terminans sit simpliciter incommunicabile, & sic patet veritas propositionis pro secunda parte, contra quam non videtur posse afferri aliqua instantia, quia non videtur posse inueniri aliquod simpliciter independens, quin possit terminare aliquam dependentiam.

Et quod addit, quòd *veritas duarum propositionum vltimarum esset nota, si esset notum quod quæcunque entitas quæcunque alia, vel est per se prior, vel posterior*, patet quia ex hoc, quòd *A* est per se, siue essentialiter prius, *B* statim sequitur quòd eo modo quo *A* est per se prius *B*, puta vel in ratione causæ, vel in ratione mensuræ quiditatiuæ, vel in ratione subiecti, vel in ratione suppositi potest terminare talem dependentiam talis posterioris essentialiter; quia ergo independens, siue dependentia tali secundùm tertiam propositionem, siue simpliciter independens est essentialiter, siue sit per se prius aliquo ente in aliqua per se ratione prioritatis manifestæ, sequitur quod possit terminare dependentiam alicuius. Et quòd talis per se prioritas, & per se posterioritas sit in entibus, patet ex connexione entium, & vnitate eorum in vniuerso, quæ vnitas est ordo, scilicet prioris, & posterioris, nam illa entitas non videtur habere vnitatem, siue connexionem cum aliis, quæ non habet ordinem cum aliis, nec per se prioris nec posterioris.

11. Ex his declaratis patet responsio ad instantias supradictas Cùm ergo primò arguitur: Si independens potest terminare dependentiam, igitur independens tali dependentia, potest terminare talem dependentiam.

p Respondet Doctor primò negando consequentiam, quia antecedens potest esse verum consequente existente falso; nam hoc consequens si est falsum, hoc erit propter aliquid annexum, suæ dependentiæ; puta quia talis independentia est limitata, & per consequens tale independens erit limitatum, & ideò potest habere aliquam imperfectionem annexam, propter quam tale independens non potest terminare talem dependentiam, licet enim lapis respectu sapientiæ sit independens dependentia accidentis ad subiectum, tamen non potest terminare dependentiam sapientiæ, & hoc mediatè, vel immediatè, quia est independens limitatum. Sed hæc ratio non tenet de independenti simpliciter, quia in tali nulla est perfectio; & ideò benè stat, quòd independens simpliciter potest terminare saltem aliquam dependentiam, vt suprà patuit de proprietate personali diuina, de qua minùs videtur, quia etsi nullam imperfectionem includit, tamen non dicit aliquam perfectionem formaliter.

Proprietas personalis nullam dicit perfectionem.

Secundò dicit illam consequentiam deficere. Si enim sic argueretur: Independens simpliciter, & omnino terminans omnem dependentiam cuiuscunque dependentis, ergo potest terminare talem, & talem dependentiam, talis consequentia valeret, sed tale antecedens non fuit sic acceptum, sed solummodò fuit acceptum, quod independens omnino posset aliquam dependentiam terminare: præcise enim dicit in illa ratione, qua probauit non repugnare Verbo posse assumere naturam. Dicit enim sic: Independenti non repugnat terminare dependentiam, & si habeat propriam independentiam non repugnat sibi esse terminum propriæ dependentiæ, &c.

Nota etiam quando arguitur sic in illa consequentia; independens simpliciter, & omnino potest terminare omnem dependentiam, ergo dependens tale potest terminare talem dependentiam: ly *dependens tale*, non debet accipi pro quocunque independente tali, quia sic consequés est falsum, stante tali antecedente vero: patet de lapide respectu sapientiæ. Sed debet accipi in consequente pro eodem imdependenti simpliciter, & omnimodè, ipsum restringendo ad talem independentiam, vt sit sensus, ergo independens simpliciter, & omnino acceptum, tamen secundùm talem independentiam, potest terminare talem dependentiam, quia si potest omnem terminare, sequitur quòd etiam talem possit terminare.

r Tertiò dicit, quòd consequens illius primæ consequentiæ posset concedi secundùm intellectum priùs positum, scilicet, quòd *independens tali dependentia alicuius taliter dependentis, vel priori dependentia, dependentis potest terminare dependentiam*, vt supra patuit. Tenendo ergo consequentiam valere, & consequens esse verum secundùm sensum vltimo loco datum, singillatim respondet ad instantias. Et primò ad instantiam de lapide, & dicit quod substantia lapidis potest saltem terminare dependentiam illius accidentis, quod est natum sibi conuenire, & tunc debet inferri sic; independens potest terminare dependentiam aliquam; sed independens dependentia accidentis ad subiectum potest terminare dependentiam alicuius accidentis, scilicet sibi conuenientis, & non repugnantis. Et si aliqua natura non est susceptiua accidentis, sicut natura diuina, illa tamen potest terminare aliquam dependentiam priorem, vt suprà patuit. 12.

ſ Et per idem dico ad instantiam de toto, & partibus, quia simplex, qualis est Angelus, saltem potest terminare dependentiam priorem, quàm sit illa, quæ est totius ad partes, quia saltem potest terminare dependentiam, puta ignis, vt mensurati quiditatiuè ad mensuram quiditatiuè. Siue illam qualis est inter minùs nobile essentialiter ad magis nobile essentialiter.

Angelus est simplex.

Ad aliam instantiam de causato ad causam, patet, quia licèt Angelus non posit terminare dependentiam, puta lapidis causati ab eo, & hoc immediatè, potest tamen illa mediatè terminare, patet, quia potest terminare aliam priorem, scilicet illam, quæ est secundùm ordinem essentialem quiditatum.

t Ad quartam instantiam de proprietate diuina personali, dicit quòd *tale independens simpliciter potest terminare aliquam dependentiam*, puta illam quæ est naturæ communicabilis ad suppositum omnino incommunicabile, aliter non videtur habere connexionem cum aliis entibus, qualis in proposito, scilicet loquendo de proprietate Diuina non potest esse nisi prioris 13.

per

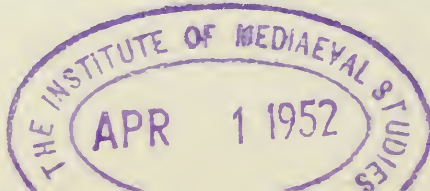

per se ad posterius; *sed non oportet quòd possit terminare qualemcunque dependentiam, quia non illam, quæ requirit in termino perfectionem simpliciter, qualis est dependentia causati ad causam.* Independens enim omnino, & terminans dependentiam causati ad causam, siue mensurati quiditatiuè ad mensuram quiditatiuam, est perfectum simpliciter, & perfectum simpliciter est necessariò, & omnino independens, quia omnis dependentia necessariò includit imperfectionem, & non tantùm perfectum simpliciter est omnino independens, sed etiam illud, quod nullam perfectionem dicit formaliter. Si tamen sibi repugnet omnis imperfectio, est omnino independens, quia omnino independens, etsi non includat aliquam perfectionem, necessariò tamen excludit omnem imperfectionem: & si tale esset aliquo modo dependens, tunc non excluderet necessariò omnem imperfectionem, & tale independens est proprietas personalis diuina.

u *Per hoc excluditur responsio ad maiorem.* Quæ responsio exponebat illam maiorem, scilicet *omne independens potest terminare dependentiam.* Siue sic, *independenti non repugnat terminare dependentiam,* &c.

Cùm dicitur, quòd ad hoc, vt dependens terminet requiritur quòd sit prius essentialiter: dicit Doctor quòd prioritas essentialis est duplex: quædam est ratione essentiæ, qualis est causæ ad causatum, & mensuræ ad mensuratum: & hæc prioritas est propriè essentialis, quia respicit essentias. Alia est prioritas essentialis extendendo prioritatem essentialem ad prioritatem per se, & hoc respectu cuiuscunque entitatis, siue quiditatiuè, siue hypostaticè, & hoc modo proprietas personalis in diuinis potest dici prior essentialiter, vel magis propriè per se prior, quocunque causato, non quòd entitas personalis diuina possit terminare dependentiam causati, siue esse ratio terminandi, vt suprà patuit. Sed dicitur per se prior, quia entitas omnino independens est per se prior omni entitati dependenti, qualis est entitas causati.

14 *Nota.* Et isto secundo modo accipiendo prioritatem, necesse est vt omne terminans dependentiam sit prius eo, quod dependet, non autem primo modo accipiendo prioritatem, id est, quòd non est necesse quòd omne terminans dependentiam sit prius dependente prioritate primo modo accepta, nisi tantùm quando est dependentia causati ad causam, vel aliqua similis dependentia, puta causati posterioris ad causatum prius; sicut Sol terminat dependentiam vermis causati ab eo, quia Sol est prius causatus verme, vel quòd talis dependentia sit vnius causæ ad aliam causam, sicut est in causis essentialiter ordinatis, vbi secunda dependet à prima in causando, & sic prima terminat dependentiam talem, vel quòd sit depndentia mensurati ad mensuram, scilicet mensurati quiditatiuè, siue mensurati secundùm perfectionem ad mensuram perfectionalem, & sic terminans dependentiam aliquo istorum modorum necessariò includit perfectionem.

Dependentia essentialis potest multipliciter accipi. Et cùm dicitur, quòd tantùm inter essentias est ordo essentialis: dicit Doctor quòd dependentia essentialis potest dupliciter accipi. Vno modo est simpliciter essentialis, quæ requirit vtrunque extremum dicere essentiam: sicut est dependentia creaturæ, vt causatæ, ad Deum, vt causam. Alio modo dependentia dicitur essentialis tantùm ratione fundamenti pro quanto fundatur in essentia. Sed non dicitur essentialis ratione termini, qualis est in proposito, scilicet dependentiæ naturæ ad suppositum.

x *Et cùm additur* in illa responsione ad maiorem, *quòd terminans dependentiam oportet esse perfectum.* Hîc dat duas responsiones, scilicet quòd perfectio dicitur æquiuocè, sicut & entitas. nam entitas videtur conuenire æquiuocè entitati quiditatiuè, & hypostaticè, ita dicitur quædam perfectio quiditatiua, & quædam hypostatica. *Tamen propriè loquendo, perfectio tantum entitati quiditatiuè conuenit, & non hypostaticè, quia talis entitas non est, secundùm quam aliquid formaliter perficitur: sed secundùm quam aliquid respicit perfectionem, vel saltem determinatur ad perfectionem receptam.*

15 Vult dicere, quòd entitas personalis non est perfectio, qua aliquid perficitur, sed est entitas determinatiua suppositi ad perfectionem: nam suppositum diuinum per proprietatem dicitur habere talem perfectionem, puta Deitatem, quia ex quo proprietas est actus non perficiens Deitatem, sed actus tantum personalis, per quem constituitur aliquid in *esse* personali, per hoc dicitur determinare suppositum ad perfectionem naturæ, quam habet, & de hoc vide prolixiùs Doctorē *in primo, d.5.q.2.& d.26.* & quæ ibi exposui.

Nota tamen, quòd quando dicit Doctor quòd *entitas conuenit æquiuocè entitati, quiditatiuè & hypostaticè,* hoc enim non videtur verū. Tū, quia cōceptus entis est conceptus vniuocus cōmunis, cuicunque enti etiam vltimis differentiis, vt patet à Doctore *in primo, d.3.q.3.* Tum etiam, quia ab vltimis constitutiuis personarum diuinarum est conceptus communis dictus in *quid* de eis, vt patet à Doctore *in primo, d. 26.* & vide quæ exposui *super d.13.& 25 primi,* ergo multò fortius conceptus entis erit vniuocus entitati quiditatiuè, & hypostaticè.

Respondeo, quòd Doctor fortè intelligit quòd entitas realis, vt entitas, accipiendo entitatem pro aliqua realitate, non conuenit vniuocè entitati quiditatiuè, & hypostaticè. Dico secundò, quòd aliud est prædicari vniuocè, & aliud est esse prædicatum vniuocum, vt patet à Doctore *in primo, d.3.q.3.& in tertio, d.7.* Nam prædicari vniuocè dicit conceptum communem quiditatiuè inclusum in illis de quibus prædicatur; prædicatum verò vniuocum dicit benè conceptum communem, sed non quiditatiuè inclusum. Et hoc modo potest dici prædicari æquiuocè, quia recedit à vera prædicatione vniuocè dicta. Sed quia videtur quòd conceptus entis includatur quiditatiuè in vltimis constitutiuis diuinarum personarum, quia si ab illis (vt dixi) potest abstrahi aliquis conceptus communis in *quid* de eis, multò fortiùs potest abstrahi conceptus entis dictus in *quid*: ideò dico quòd debet sic intelligi, quòd entitas realis pro vera re, cui verè conuenit perfectio tantùm conuenit æquiuocè entitati reali quiditatiuè, & hypostaticè.

SCHOLIVM.

Probat secundò, non repugnare Verbo hanc dependentiam terminare: quia datur dependentia naturæ in creatis ad suppositum, cui communicatur; ergo dandus est status ad aliquod incommunicabile, vt terminans talem dependentiam: verbi gratia, accidẽs terminatur sic ad suppositum creatum, cui inhæret, vt supposito extrinseco: ergo à fortiori, suppositum diuinum potest dependentiam naturæ humanæ extrinsecè terminare. Quod hic ait naturam substantialem esse idem suo supposito, non vult duplicem negationem in qua rationem suppositi ponit 1. dist. 2. q. 7. n. 38. & 3. d. 1. q. 1. à num. 5. realiter identificari naturæ; vult ergo naturam singularem fundantem illam negationem, constitutam per hæcceitatem, esse eandem naturæ absolutæ absolutè sumpta; de quo 2. d. 3. q. 1. & 6. obiicit dupliciter, & soluit per optimam & claram doctrinam, de quo altiùs 3. d. 1. q. 1.

Natura substãtialis eadem supposito, accidentalis, non.

DE secundo [a] potest propositum sic declarari: aliqua est in entibus dependentia naturæ communicabilis, inquantùm communicabile, ad suppositum, cui communicaretur: ergo in illa dependentia status est ad incommunicabile, vt terminans talem dependentiam. Antecedens declaratur, quia aliqua natura habet proprium per se suppositũ, sicut est natura substantialis, & ibi est identitas realis naturæ, & suppositi, nec est dependentia naturæ ad aliquid extrinsecum, vt eius suppositum & aliqua natura propter eius imperfectionem suppositum per se habere non potest, & per consequens non potest sic intrinsecè terminari: sed requirit suppositum extrinsecum: sicut natura accidentis requirit suppositum substantiæ, ad quod vltimatè eius dependentia terminatur tanquam ad suum suppositum. & hoc per accidens: quia suppositum per se habere non potest: tali autem supposito per accidens non est natura per se idem: quia natura, & tale suppositum sunt alterius generis: sed est ibi aliqua vnio supplens, vt possibile est, vicem identitatis; illa est actualis dependentia naturæ: & ex parte suppositi actualis sustentatio naturæ, vel terminatio dependentiæ eius: sic quod illã naturam dependere ad illud suppositum est ipsam communicari ipsi tanquã suo supposito, sicut potest habere suppositum, quia non potest per se habere suppositum, sicut substantia; sed tantùm per accidens. Consequentia principalis patet: quia cùm suppositum sit per se aliquid incommunicabile, dependentia naturæ vt communicabilis ad suppositum erit per se ad incommunicabile; & ita cùm persona diuina sit verissimè incommunicabilis; imò sit sola per aliquod positiuum incommunicabilis, vt dicetur in tertio articulo, non repugnabit sibi ex parte sui terminare dependentiam naturæ, vt communicabilis, tanquam suppositum eius, non per se, vel intrinsecum: sed tantùm extrinsecum, & alterius naturæ. 11.

Accidens habet suppositum per accidens.

Sola persona diuina incommunicabilis.

Diceretur, [b] quòd nulla natura potest dependere ad ipsum, vt ad suppositum extrinsecum: quia non potest informari per accidens aliqua natura, sicut suppositum substantiæ informatur accidente, & pro tanto est suppositum per accidens naturæ accidentis. 12.

De hoc 3. d. 11. q. 1. & 1. d. 2. q. 7. n. 38.

Prætereà, quòd dependentia accidentis est per se ad singularem substantiam: non autem ad suppositum, vt suppositum, scilicet quantùm ad illud, quod suppositum addit vltra rationem singularis: quia illud non videtur esse nisi negatio; negatio autem non est ratio terminandi aliquam dependentiam.

Confirmatur, quia natura singularis assumpta à Verbo eodem modo terminat dependentiam accidentis, sicut terminaret, si non esset assumpta, sed assumpta non habet rationem propriam suppositi; igitur quando non est assumpta ratio suppositi, non est ratio per se terminandi. Nec potest dici, quòd quando est assumpta dependentia accidentis, quod sibi inhæret, terminatur ad personam assumentem: quia dependentia accidentis est inhærere: accidens autem naturæ assumptæ non inhæret personæ assumenti.

Ad primum dici potest, quòd sufficit hoc habere, quòd non sit repugnantia à parte incommunicabilis, quòd sit terminus alicuius dependentiæ: an autem aliqua natura alia ab illa, quæ est propria ipsius incommunicabilis, possit dependere ad ipsum incommunicabile: de hoc in sequenti articulo. Quod autem tangitur, quòd incommunicabile terminans dependentiam naturæ extrinsecæ oportet esse informabile à tali natura, sicut substantia informatur accidente dependente ad ipsam.

Respondeo, quando accidens inest substantiæ, sunt ibi duæ habitudines: vna formæ 13.

formæ ad informabile:& illius extremum est substantia, vt receptiua talis formæ:& vt potentialis, saltem potentialitatē secundum *quid*. Alia est habitudo accidentis, vt dependentis ad substantiam, vt ad quam dependet, & illius extremum est substantia, vt essentialiter prior accidente naturaliter posteriori. Prima habitudo non potest esse alicuius naturæ ad Verbum, quia illa requireret imperfectionem in Verbo, quia aliquam potentialitatem. Secunda potest esse, quia illa non requirit in Verbo, nisi per se prioritatem, quæ non repugnat sibi respectu cuiuscunque naturæ creatæ. Hic patet illud dictum: *Deus est, respectu cuius omnis substantia creata est quasi accidens*: quia etsi habitudinem accidentis ad substantiam, quæ est formæ secundùm *quid* ad informabile, non possit substantia creata habere respectu Dei, tamen habitudinem naturæ communicabilis extrinsecè, & posterioris, potest habere respectu personæ diuinæ, qualem habitudinem habet etiam natura accidentis respectu suppositi substantiæ.

Duplex habitudo accidentis ad substantiam.

Ad secundum potest dici [c] quòd substantia singularis est incommunicabilis prout *incommunicabile* opponitur vniuersali, quod est communicabile pluribus; sed non prout *incommunicabile* excludit omnem communicabilitatem tam communis, quam formæ, & hoc, tam formæ partialis, quæ dicitur communicari materiæ informatæ, quàm formæ totali, puta quiditatis, vel naturæ, quæ dicitur communicari supposito participanti: sic, inquam *incommunicabile* non conuenit omni singulari: sed solùm illi, quod non est alicui forma altero duorum modorum: & tale est illud, quod est vltimatum habens formam, vel ens per formam, ita quod nihil habet ipsum tanquam formam siue principium *quo* essendi: & tale est suppositum: licet igitur accidentis dependentia terminetur aliqualiter ad substantiam singularem: tamen non est vltima terminatio, nisi ad singularem, vt incommunicabile; quia dependentia, quæ est in communicabili, non videtur habere statum nisi ad communicabile: quia si est dependentia ad singularem communicabilem, cùm illa sit ratio essendi ei, cui communicatur, non est dependentia adhuc terminata vltimatè, nisi ad illud, cui communicabile communicatur.

Substantia est incommunicabilis vt vniuersale sed communicabile vt forma.

Dependentia accidentis vltimatè ei supposito.

14 Nec tamen intelligo [d] quòd communicabile terminans dependeat ad incommunicabile, & propter hoc communicabile non vltimatè terminat, sed illud ad quod ipsum dependet: quia non est verum substantiam singularem communicabilem dependere ad suppositum substantiæ, sed est ibi vera identitas singularis communicabilis, & suppositi, sed pro quanto quòd dependet ad singulare communicabile vltimatè dependet ad incommunicabile, quia communicabile est alicui incommunicabili ratio essendi, & quod dependet ad illud, quod est alicui ratio essendi, dependet vlteriùs ad illud cui ipsum est ratio essendi: incommunicabile autem non sic est ratio essendi alicui: & ideò quod dependet ad ipsum non oportet vlteriùs dependere ad aliquid quasi habens *esse* per ipsum. Non igitur vltimatè terminatur dependentia accidentis, vt communicabilis, nisi ad suppositum substantiæ, vt incommunicabiliter subsistens, & sustentans ipsum, & est ista ad aliquid extra totum genus dependentiæ talis quæ est incommunicari quia est ad incommunicabile.

Et cùm arguitur [e] quòd ratio suppositi vltra substantiam singularem non addit nisi negationem.

Respondeo, si hoc verum sit, tamen illa negatio priùs conuenit substantiæ singulari, quàm terminare dependentiam accidentis, nec est inconueniens aliquam negationem imperfectionis priùs conuenire alicui, quàm aliquod posterius dependere ad ipsum, sicut priùs conuenit homini non esse irrationale, quàm esse album, quia negatio illa statim sequitur affirmationem, quæ includitur in ratione hominis, etiamsi nunquam tale accidens competeret, vel competere posset homini

Prius est homo non irrationalis quam albus.

Et cùm dicitur, [f] negatio non est ratio terminandi.

Respondeo, vltimatè terminare duo dicit, scilicet terminare, & sic terminare: quod nihil vlteriùs terminet. Ratio igitur terminandi est aliquod positiuum, sed ratio istius, quòd terminatio sit vltimata, est illa negatio: quia, scilicet terminans non est communicabile. Si enim esset communicabile, tunc adhuc vlteriùs terminaret dependentiam illud, cui ipsum communicaretur. Exemplum. Si accidens dependeret ad aliud accidens: sicut secundùm aliquos color ad superficiem: eius dependentiam non vltimatè terminaretur ad superficiem: sed ad illud, cui superficies est forma: & esto, quòd non dependeret ad illud, cuius est forma, sed tantum-

Vltimatè terminare duo dicit.

modò

Ad confirm. patet ex dictis. modò esset sibi ratio essendi, adhuc vltimata dependentia esset ad illud, cui superficies est forma.

Ad confirmationem posset dici, quòd accidens naturæ assumptæ, &c.

COMMENTARIVS.

16. a DE *secundo, potest propositum sic declarari.* Hìc Doctor adducit aliam rationem, qua probat quòd non repugnat Verbo diuino posse terminare dependentiam naturæ humanæ in vnitate personæ. Et arguit sic: *Aliqua est in entibus dependentia naturæ communicabilis.* Antecedens patet de quacunque natura communicabili supposito, siue per se, siue per accidens: nam substantia quæcunque loquendo de substantia per se, nata est habere proprium suppositum, & sic, ita quòd inter naturam, & suppositum proprium est realis identitas, & per consequens talis natura non dicitur per se dependere ad proprium suppositum, quia dependentia realis semper est inter distincta realiter. Nota. Nota tamen quòd accipiendo suppositum propriæ naturæ in creaturis pro vltima ratione, & completiua suppositi quæ dicit tantum negationem, vt patet à Doctore *in primo d.2.par.2.q.1.& in tertio, d.1.q.1.& in præsenti q.* talis negatio non potest realiter identificari naturæ. Debet ergo sic intelligi, quòd suppositum proprium naturæ, id est, quòd natura perfectè singularis, ad quam immediatè concomitatur negatio ad communicari alteri supposito, in eodem instanti, quo actu est singularis, alteri supposito non communicatur, est idem realiter naturæ absolutæ, ita quòd natura humana, si actu non est communicata alteri supposito, dicitur completè, & vltimatè suppositum propter negationem dependentiæ actualis ad aliud suppositum, quæ immediatè concomitatur: & hæc, scilicet natura humana ratione talis hæcceitatis, ad quam nata est concomitari talis negatio, realiter identificatur naturæ humanæ, vt est probatum à Doctore *in secundo, d 3.q.1.& 6.*& vide quæ ibi exposui. De hoc etiam vide quæ exposui super tertio, *d. 1. q. 1.* talis ergo natura communicabilis proprio supposito non dependet realiter ad illud propter realem identitatem. Sed si talis natura nata habere proprium suppositum communicatur supposito alterius naturæ, siue extrinseco, realiter dependet ab illo: sicut communicabile realiter dependet ad illud, cui communicatur: patet, quia ex quo tale communicabile non intelligitur per se stare, sed alteri communicari, statim sequitur quòd verè dependet ad illud, cui communicatur, quia scilicet communicatur supposito extrinseco: & hæc est probatio consequentiæ quæ dependet ex illo antecedente, ex hoc, quia si natura non nata habere proprium suppositum, id est, non nata habere aliquod singulare eiusdem naturæ ad quod immediatè concomitatur negatio ad communicari alteri, quia actu per se existit: sicut natura accidentis, quæ nullo modo nata est habere proprium suppositum, quia tamen nata est habere per accidens suppositum substantiæ, quia realiter communicatur illi, sequitur quòd dependet ad illud, sicut communicabile ad aliquod incommunicabile; ergo natura communicabilis nata per se habere proprium suppositum, si actu communicetur supposito extrinseco non minùs realiter dependet ad illud, & si tale suppositum extrinsecum terminat in ratione suppositi dependentiam naturæ communicabilis, vt communicabilis, multò fortiùs suppositum diuinum poterit terminare dependentiam naturæ humanæ communicabilis. Patet, quia solum suppositum diuinum necessariò est incommunicabile, quia est suppositum per aliquam entitatem positiuam, quæ necessariò sibi inest per quam est necessariò incommunicabile, vt patebit in tertio articulo, & etiam patet *in tertio, d.1.q.1.*& vide quæ ibi exposui. Sed suppositum creatū dicitur vltimatè suppositum per aliquam negationem, scilicet per negationem actualis dependentiæ, quæ sibi non inest necessariò, vt exposui super tertio, *d. prima, q. prima,* & ideò suppositum creatum non est necessariò incommunicabile. Cùm ergo suppositum creatum per diuinam potentiam possit terminare dependentiam alterius naturæ in ratione suppositi, nam natura lapidis posset verè suppositari in aliquo supposito, puta naturæ humanæ, vt patet à Doctore *in tertio, d.1.* multò fortius suppositum naturæ diuinæ poterit in ratione suppositi terminare dependentiam naturæ communicabilis, puta naturæ humanæ; & sic patet ista secunda ratio.

b *Diceretur.* Hìc Doctor instat contra istam secundam rationem, duabus rationibus, & vna confirmatione. 11.

Ad primum respondet quòd accidentis ad subiectum est duplex habitudo. Vna vt formæ ad informabile, & sic dicit imperfectionem in subiecto, quia potentiam receptiuam. Alia est habitudo, quæ est dependentiæ accidentis ad subiectum, & talis habitudo tantùm præexigit prioritatem essentialem in subiecto, & hoc non est imperfectionis in subiecto. Hoc secundo modo natura humana dependet ad Verbum, & quantùm ad hoc est bene similitudo naturæ ad Verbum, sicut accidentis ad subiectum, & hoc clariùs patuit in tertio, *d.1.q.1.* *Duplex habitudo accidentis ad subiectum.*

c Ad secundum Doctor primò præmittit, quid sit substantia, quæ dicitur suppositum: talis enim est simpliciter incommunicabilis & vt *quo,* & vt *quod.* Sicut prolixiùs exposui *super d.2. par. secunda q. prima, primi,* siue talis substantia, vt suppositum dicit negationem duplicis dependentiæ ad aliud suppositum, scilicet actualis, & aptitudinalis, vt clarè expositum est *in tertio d. prima q.1.*

Deinde Doctor dicit quòd licèt dependentia accidentis aliqualiter terminetur ad substantiam singularem, quæ est communicabilis, tamen non terminatur vltimatè, nisi ad singularem substantiam incommunicabilem, quia dependentia quæ est in communicabili, siue qua dependens communicatur alteri, non videtur habere statum, nisi ad incommunicabile. Id est, quòd talis dependentia non vltimatè terminatur nisi ad incommunicabile, *quia si est dependentia ad singularem substantiam communicabilem, cùm illa sit ratio essendi ei, cui communicatur nō est dependentia adhuc*

adhuc terminata ad vltimatè, nisi ad illud cui communicabile communicatur. Vult dicere, quòd ex quo singularis substantia suo modo intelligitur communicari proprio supposito, (patet, quia est ratio essendi illi, quia totum *esse* positiuum suppositi creati est à substantia singularis, vt suprà patuit,) sequitur quòd non potest vltimatè terminare dependentiam accidentis, cùm sit etiam communicabilis, & quasi dependens ad suppositum proprium, licèt non propriè dependens, vt supra dixi: cùm ergo suppositum sit simpliciter independens ad aliud, siue simpliciter incommunicabile, solùm illud vltimatè terminabit dependentiam accidentis.

18. d *Nec tamen intelligo, quòd communicabile terminans dependeat ad incommunicabile.*

Nota plura in ista litera. Primò in hoc quòd dicit quòd substantiæ singularis, & suppositi est vera identitas realis, *suppositum* non debet intelligi pro illa negatione actuali ad aliud suppositum, quia illa potest non inesse, & patet de facto in natura humana singulari suppositata in Verbo, quæ actu dependet ad illud, & per consequens non est ibi negatio actualis ad aliud suppositum, & sic non est identitas realis. Debet ergo sic intelligi, quòd substantiæ singularis, & suppositi, est vera identitas pro quanto negatio illa non dicit aliquam realitatem positiuam distinctam à substantia singulari. Vel pro tanto dicitur vera identitas, quia singularis substantia non suppositata actu in alio supposito necessariò est in se suppositata, vt patuit in tertio, d. 1.

Nota secundò, quòd ratio suppositi vltimata non est aliquo modo ratio essendi alicui, cùm sit pura negatio, & posito etiam quòd diceret entitatem positiuam, adhuc non est ratio essendi simpliciter, sed tantùm ratio essendi tale, scilicet, essendi suppositum, quia suppositum habet vltimatè esse positiuum suppositabile per talem entitatem positiuam, sicut etiam suppositum vltimatè constitutum per negationem habet esse suppositabile negatiuum per negationem additam.

Nota tertiò, quòd terminans dependentiã alicuius, si tale terminans est communicabile, & dicitur communicari alicui, cui est ratio essendi simpliciter, non vltimatè terminat dependentiam, sed illud cui communicatur, & per consequens substantia singularis quamuis terminet dependentiam accidentis, non tamen vltimatè terminat, quia communicatur suo modo proprio supposito, cui est ratio essendi: quia tale suppositum non habet aliquod *esse* simpliciter positiuũ, nisi substantiam singularem quam includit, ideò à se suppositum vltimatè terminat dependentiam accidentis. Si etiam substantia singularis posset dependere ad suppositum, talis substantia non vltimate terminaret, quia ad aliud dependeret, & hoc esset vna ratio, quia non vltimatè terminaret. Est alia ratio supradicta, quia posito quòd nullo modo dependeat ad suppositum, quia tamen communicatur, illi non vltimatè terminat, sed tantùm illud cui communicatur.

Nota etiam quòd dependentia vltimata terminatur ad illud extra totum genus accidentis, quia tantùm terminatur ad suppositum substantiæ, & sic patet ista litera.

e *Et cum arguitur, quòd ratio suppositi, vltra substantiam singularem non addit nisi negationem*: modò negatio non terminat dependentiam accidentis. 19.

Respondet Doctor dicens, *si hoc verum sit*, id est, posito quòd ratio vltimata suppositi sit negatio (hîc dubitatiuè loquitur, licet expresè teneat hoc in tertio dist. prima quæst. prima, & iudicio meo posset etiam sustineri quòd esset entitas positiua, de qua vide quæ exposui super tertio dist. prima quæst. prima,) quia tamen talis negatio immediatius inest substantiæ singulari, quàm dependentia accidentis terminetur ad substantiam singularem, ideò dependentia accidentis vltimatè terminatur ad substantiam singularem actu incommunicabilem per talem negationem, & ideò suppositum substantiæ vltimatè terminat dependentiam accidentis. Et quod dicit de negatione imperfectionis, hoc dicit propter affirmationem oppositam.

f *Et cùm dicitur, negatio non est ratio terminandi* dependentiam accidentis. Respondet, quòd vltimatè terminare dicit duo, scilicet terminare absolutè, & terminare sic, quòd nihil vlteriùs terminat: ratio ergo terminandi absolutè est aliquod positiuum, quia scilicet substantia singularis, sed ratio terminandi sic, scilicet, vt terminatio sit vltimata, est illa negatio.

g *Ad confirmationẽ illam*, &c. Hìc Doctor aliter non respondet ad confirmationem, tamen responsio, patet ex supradictis, quia accidens duo dicit respectu subiecti, scilicet habitudinem formæ ad subiectum informabile, & talis habitudo dicit inhærentiam accidentis ad subiectum. Alia est habitudo accidentis, vt dependentis ad substantiam. Secundo modo Verbum, vt suppositum naturæ humanæ, terminat dependentiam accidentis, sed non primo modo, quia non informatur aliquo accidente. *Accidens duo dicit.*

SCHOLIVM.

Adducit duas rationes D. Thom. pro conclusione huius art. Prima, quia personalitas diuina continet eminenter omnem perfectionem suppositi creati. Secunda, quia qualibet natura creata est in potentia obedientiali ad personam diuinam. Has reiicit Doctor, quia personalitas diuina continet eminenter personas creatas ratione essentiæ, quæ communis est tribus; & potentia obedientialis non respicit personalitatem, sed omnipotentiam, quæ etiam est communis tribus. De quo latiùs agit 3. d. 1. q. 1. n. 4. Obiicit primò contra conclus. quia essentia, quæ idem est omnino in re proprietati, non terminat; ergo nec proprietas. Respondet argumentum vrgere negantes distinctionem formalem à parte rei inter essentiam, & proprietates: & idem docet 3. d. 1. q. 1. n. 17. Obiicit secundo, quia ad relatiuum tantùm dependet correlatiuum: Respondet naturam assumptam dependere ad Verbum, vt ad subsistens incommunicabile, non sub ratione relatiui.

Var. l. 3. q. 1. D. Tho. in 3. sen. d. 1. q. 9.

TErtio [h] secundùm aliquos declaratur propositum sic. Persona diuina eminenter continet perfectionem omnis suppositi causati: igitur potest supplere vicem cuiuscunque in sustentando illam naturam, quam posset tale suppositum sustentare. 15.

Prætereà. Quælibet natura creata est in potentia obedientiali respectu personæ diuinæ: igitur persona diuina potest sustentare quamcunque.

Personalitas diuina non continet virtualiter omnẽ entitatem creatam. Quæst. 5.

Prima ratio videtur deficere: quia etsi persona diuina ratione essentiæ contineat virtualiter quamcunque entitatem creatam: tamen non videtur virtualiter continere ratione proprietatis personalis aliquam entitatem creatam, quia pari ratione contineret quamlibet, & ita proprietas personalis esset formaliter infinita: cuius oppositum ostensum est in quæstione de hoc mota.

Prætereà. Si proprietas personalis contineret virtualiter omnes entitates creatas, videtur, quod posset esse ratio formalis creandi creaturas, cuius oppositum dictum est in quadam alia quæstione.

Quæst. 8. Potentia obedientialis respicit omnipotentiam.

Secunda etiam ratio videtur deficere, quia potentia obedientialis creaturæ respicit omnipotentiam creatoris, & illa est communis: igitur illa sustentatio, per quam Filius per omnipotentiam sustentat naturam istam, est communis tribus: illa autem sustentatio, quæ est personæ vnitæ, est propria Filio: non igitur per hoc, quod est naturam esse in potentia obedientiali personæ concluditur ipsam posse naturam sustentare hypostaticè, vel suppositiuè, sed tantùm posse sustentare causaliter, scilicet effectiuè.

Contra conclusionem istius [i] articuli arguitur primò: quia vnio realis habet terminum realem; quæ igitur sunt simpliciter idem in re, sunt idem in terminando talem vnionem, proprietas & essentia sunt simpliciter idem in re: igitur sicut vnum terminat, sic & reliquum terminabit. 16.

Item, ad relatiuum vt relatiuum non dependet aliud à suo correlatiuo; igitur ad Verbum, vt Verbum, non dependet natura humana, quia solus Pater est correlatiuum.

Formalis distinctio necessaria, vt personalitas terminet, & nõ essentia.

Ad primum dicendum, quod formalis distinctio relationis ab essentia sufficit ad hoc, quod proprietas posset dici formalis terminus vnionis realis, & non essentia: tamen ratio videtur efficax contra ponentes identitatem realem, & formalem essentiæ, & proprietatis constituentis personam.

Natura humana depẽdet ad Verbum vt ad subsistẽs incommunicabile.

Ad secundum dici potest vno modo negando antecedens: nam aliud est dependere ad relatiuum vt correlatiuum, & dependere ad ipsum Verbum relatiuum Nam licèt natura humana assumpta à Verbo diuino dependeat ad ipsum tanquam ad Verbum, non tamen dependet ad ipsum tanquam correlatiuum. Aliter potest dici, quod natura assumpta dependet ad Verbum, sed non propriè vt ad relatiuum, sed vt ad incommunicabile subsistens, & sic neganda est consequentia.

COMMENTARIVS.

20. h *TErtiò secundùm aliquos declaratur propositum.* Hìc Doctor recitat duas rationes pro ista positione, scilicet, quòd non repugnet Verbo terminare dependentiam naturæ humanæ, quarum prima est Varronis *l. 3. d. 3. q. 1.* quia scilicet persona diuina eminenter continet perfectionem omnis suppositi causati, &c. secunda est Thomæ *lib. 3. script. d. 1. q. 9.* quia scilicet quælibet natura creata est in potentia obedientiali respectu personæ diuinæ: ergo, &c. Sed quia istæ rationes cum suis improbationibus patent in litera, & multò clariùs prolixiùs *l. 2 d. 1. q. 1.* & vide quæ ibi claè exposui, ideò hìc aliter nõ expono.

i *Contra conclusionem istius articuli.* Hìc Doctor arguit, probando quòd Verbum non possit terminare dependentiam naturæ humanæ, quia tunc sequeretur quòd essentia diuina immediatè terminaret, quia proprietas Verbi, & essentia diuina sunt simpliciter idem: ergo si vnum terminat. & reliquum.

Respondet, quòd distinguuntur formaliter, vt est probatum *in primo, d. 2. parte 2. q. 1.* licèt ibi non dicat assertiuè, quòd distinguuntur formaliter, sed quòd sunt non idem formaliter, tamen rationes illæ ita videntur concludere de distinctione formali, sicut de non identitate formali, vt patet intuenti: hanc tamen distinctionem formalem expressè asserit in eodẽ primo, *d. 8. q. pen.* respondendo ad quoddam argumentum. Sed in proposito talis distinctio formalis proprietatis, & essentiæ sufficit ad hoc vt vnum sit formaliter ratio terminandi talem dependentiam & nõ aliud. Realiter tamen loquendo, proprietas non est realiter ratio terminandi quin & essentia, cùm sint penitus eadem res realiter, sed non eadem res formaliter: & quomodo in eadem realiter possint esse plures formalitates vide Doctorem *in primo, d. 8 q. pen.* & quæ ibi notaui.

In vno indiuiduo possunt esse plures formalitates.

Et addit Doctor, quòd hæc ratio videtur efficax contra ponentes identitatem realem, & formalẽ essentiæ, & proprietatis, sed quòd tãtùm ratione distinguantur, quia vnio realis est ad terminum realẽ. Tamen tenendo etiã quòd tantùm ratione distinguantur posset responderi ad rationẽ per fallaciam amphibologiæ, vt dicit Doctor *in 3. d. 1. q. 1.* & quomodo hoc, vide quæ ibi exposui.

Secundò

21. Secundò arguitur contra conclusionem, quia ad relatiuum, vt relatiuum, non dependet aliud à suo correlatiuo; igitur ad Verbum, vt Verbum, non dependet natura humana. Patet, quia solus Pater in diuinis est correlatiuum Verbi.

Respondet Doctor primò, negando antecedens, quia aliud est dependere ad relatiuum, vt correlatiuum, & aliud est dependere ad ipsum relatiuum, non vt correlatiuum, quia benè primo modo solus Pater est correlatiuum Filij, & si hoc modo natura humana dependeret ad Verbum vt correlatiuum, ipsa natura humana esset Verbi correlatiuum: sed benè secundo modo, quia vt sic, dependet ad Verbum, quod est relatiuum, sed tantùm correlatiuum respectu Patris. Secundò respondet quòd natura assumpta dependet ad Verbum, sed non propriè vt ad relatiuum, sed vt ad incommunicabile subsistens, & sic neganda est consequentia, scilicet, igitur ad Verbum vt Verbum, non dependet natura humana, quia non intelligitur dependere ad Verbum, vt correlatiuum, siue vt est relatiuum; sed dependet ad Verbum vt est præcisè suppositum, siue incommunicabile subsistens.

SCHOLIUM.

Adducuntur tres rationes, & vna confirmatio suadentes personam creatam constitui per positiuum. Pro altera parte adducit Damasc. & duas rationes. Prima, omnis natura creata est in potentia obedientiali ad dependendum à persona diuina: ergo non personatur per positiuum, vel illud erit iterum personabile. Secunda, si dimitteretur natura assumpta, careret illo positiuo, vel oporteret aliquid sibi dari de nouo, quod repugnat, quia non esset accidens, nec materia, nec forma, nec substantia composita. Has rationes adducit 3. d. 1. q. 1. art. 3. & alias duas; vna quòd modo natura assumpta careret entitate humana, quam alij homines habent. Altera, quòd natura intellectualis posset actu existere, & non esse personata. Tenet ergo personam creatam tantùm addere negationes naturæ: de quo latius 3. dist. 1. num. 10. & 11. & d. 5. q. 2. n. 4. Sequuntur Occam 3. d. 1. q. 1. Bassol. q. 1. art. 1. Mayr. q. 11. Henr. quodl. 5. q. 8. & omnes Scotistæ, Explicat optimè, & clarè tres negationes communicabilitatis, quarum duæ, scilicet actualis, & aptitudinalis dependentiæ constituunt personam creatam. De quo 3. d. 1. q. 1. n. 10.

17. De tertio [k] articulo certũ est iuxta Damascenum. 57. quòd Verbũ assumpsit naturam in atomo, hoc est, singularem, & tamen non habentem personalitatem propriam: quia illa non posset stare cum assumptione in vnitate personæ Verbi. Si autem propria singularitas naturæ personalis esset formaliter propria personalitas eius, non posset illa esse sine ista. Lib. 3. c. 2. al. 60

Propter quod oportet videre, quo formaliter & completiuè natura creata sit personata in seipsa, vt ex hoc pateat, si potest ipsa carere propria personalitate, & personari, etiam personalitate extrinseca.

Est autem dubium, an personalitas propria sit formaliter per aliquid positiuum: & videtur quòd sic, quia negatio non est primò incommunicabilis: negatio enim quantùm est de se, posset cuicunque competere: tantummodò igitur est incommunicabilis propter incommunicabilitatem positiui, ad quod ipsa consequitur, & ita primum incommunicabile est positiuum: proprietas personalis est primò incommunicabilis, quia est ratio formalis constituendi incommunicabile, scilicet personam.

Præctereà. Negatio non est primò propria alicui enti, sed tantùm propter hoc, quod sequitur aliquam affirmationem propriam; proprietas autem personalis est primò propria illi, cuius est: igitur, &c.

Præctereà. Quod excludit imperfectionem, ipsum est perfectum, vel saltem aliquod positiuum; nunc autem dependere ad personam extrinsecam est imperfectionis: igitur personalitas propria, quæ excludit formaliter illam dependentiam, est aliquid positiuum.

Confirmatur: propter hoc enim ponitur, quòd singularitas naturæ est per aliquid positiuum, quia excludit imperfectionem; quæ est diuidi vnde singulare dicitur indiuiduum, hoc est, in plura indiuisibile: à simili in proposito, personari in se excludit dependere ad personam extrinsecam.

18. Sed contrà. Damasc. c. 55. *Nihil enim eorum, quæ plantauit in nostra natura Deus, Verbum à principio plasmans nos defecit: sed omnia assumpsit: totus enim toti vnitus est mihi, vt totum toti tribuat: quod est inassumptibile est incurabile:* Vult dicere igitur, quòd quæcunque entitas positiua in nostra natura est vnita Verbo. Lib. 3. c. 6.

Et quòd hoc sit possibile de quacunque, probatur ratione: quia quæcunque natura est simpliciter in potentia obedientiali ad dependendum ad personam diuinã: si ergo

eſſet aliqua entitas poſitiua, quia natura eſſet in ſe perſonata, illa entitas eſſet aſſumpta à Verbo. & tunc natura in Chriſto eſſet perſonata ſimul duplici perſonalitate quod eſt impoſſibile: quia ſi creata; igitur per illam eſt formaliter incommunicabilis alteri perſonæ, & per conſequens perſonæ Verbi non communicatur, & ita in ipſo non perſonatur.

[illegible] perſonaretur.

Præterea. Si aliqua entitate poſitiua natura eſſet formaliter perſona creata: igitur Verbum non poſſet deponere naturam aſſumptam, niſi vel illa maneret non perſonata: quod videtur inconueniens, vel oporteret quòd daretur ſibi de nouo aliqua alia entitas, quæ etiam haberet perſonalitatem creatam; ſed hoc eſt impoſſibile: Illa enim non poſſet eſſe entitas accidentalis: quia accidens non eſt ratio formalis perſonandi ſubſtantiam: nec poſſet eſſe aliqua entitas ſubſtantialis: quia nec materia, nec forma, nec ſubſtantia compoſita, quia quæcunque talis, ſi daretur, non maneret natura eadem, quæ priùs: quia haberet aliam materiam, vel formam, vel entitatem ſubſtantiæ compoſitæ.

Perſona creata non eſt quid poſitiuum, 3. d. 1. q. 1. a. 3.

Poteſt igitur dici, quòd noſtra natura eſt perſonata perſonalitate creata, non 19
aliquo poſitiuo tanquam ratione formali: quia vltra ſingularitatem non inuenitur aliqua entitas poſitiua, qua ſingulare completiuè ſit incommunicabile: ſed tantùm ſingularitati ſuperadditur negatio communicabilitatis; ſiue dependentiæ, quæ eſt incommunicari.

Triplex negatio communicabilitatis exponitur.

Poteſt autem intelligi triplex negatio communicabilitatis, ſiue dependentiæ. Sicut enim poſſumus intelligere dependentiam actualem, potentialem, & aptitudinalem: ſic poſſumus intelligere negationem actus dependendi, & negationem poſſibilitatis dependendi, & negationem aptitudinis ad dependendum.

Prima negatio eſt nuda, ſiue ſola.

Secunda eſt cum repugnantia ad actum.

Tertia eſt cum inclinatione oppoſita, ſiue aptitudine contraria. Exemplum: primo modo ſuperficies, ſi eſſet ſine colore omnino, eſſet non alba: quia haberet ſolam negationem albedinis. Secundo modo Angelus eſt non albus, quia ſibi repugnat albedo. Tertio modo lapis † eſt non ſurſum, quia in lapide eſt negatio aptitudinis ad ſurſitatem, cum inclinatione ad non † ſurſitatem ſicut ad ſuum oppoſitum.

Al. habet negationem eius quod eſt eſſe ſurſum.
Al. ſurſumitatem.

Ad propoſitum, loquendo de dependentia ad hypoſtaſim extrinſecam, & ſpecialiter diuinam, de qua modò loquimur; ſola negatio actualis dependentiæ non ſufficit ad hoc, quod aliquid dicatur in ſe perſonatum, vel perſona: quia anima Petri habet talem negationem, & tamen non eſt perſona.

Secunda negatio non inuenitur in natura creata perſonali, quia nulli poteſt omnino repugnare dependere ad perſonam diuinam: imò quæcunque entitas poſitiua in tali natura eſt in potentia obedientiali ad dependendum ad ipſam, & per conſequens illa negatio non conſtituit perſonam creatam.

Negatio aptitudinalis dependentiæ non facit perſonam.

Tertia etiam negatio non ſufficit: quia illam habet natura aſſumpta: ipſa enim, cùm ſit eiuſdem rationis cum mea natura habet aptitudinem eiuſdem rationis, & ita habet aptitudinem ad ſubſiſtendum in ſe, & non habet aptitudinem ad dependendum ad perſonam extrinſecam, nec eſt inconueniens poſſibilitatem eſſe ſine aptitudine: quia ad formas ſupernaturales; & ſi ſit potentia aliqua in ſuſceptiuo, non tamen propriè aptitudo: quia illa non eſt propriè niſi ad formam naturaliter perfectiuam: ad perſonalitatem igitur propriam ſiue creatam, oportet concurrere duas negationes, primam & tertiam, ita quòd tertia eſt quaſi habitualis neceſſariò conueniens naturæ, cui conuenit, ſiue ſit perſonata in ſe, ſiue in perſona aliena; ſed alia negatio, ſcilicet actualis dependentiæ, ſuperueniens iſti negationi complet perſonalitatem propriam.

Duæ negationes faciunt perſonam.

COMMEN

COMMENTARIVS.

22. k DE *tertio articulo principali*, qui erat de possibili ex parte naturæ assumptæ. Et in isto articulo quærit primò Doctor an persona creata vltra naturam singularem dicat aliquam entitatem positiuam, an tantùm negationem; & arguit primò tribus rationibus, & vna confirmatione, quòd personalitas propria dicit formaliter aliquod positiuum. Deinde arguit, probando quòd non dicat positiuum duabus rationibus. Et deinde respondendo declarat quomodo persona dicit negationem duplicis dependentiæ, scilicet actualis, & aptitudinalis, quæ omnia non tantùm sunt clara hic in litera, sed specialiter notaui, & exposui super distinct. 1. quæst. 1. tertij. Et vide ibi multas difficultates, & multa notabilia.

SCHOLIVM.

Ad argumenta suadentia personam creatam constitui per positiuum, adducta n.17. Ad primum, explicat pulcherrimè, communicari vel dependere simpliciter tantùm repugnare personæ ratione positiui, cui id primò repugnat, & sic repugnat solummodò personæ diuinæ; & quia dependere naturæ creatæ repugnat, non simpliciter, sed secundùm quid, *quatenus est, scilicet sub negatione; talis entitas positiua incommunicabilis non requiritur. Per hæc patet ad secundum quia ostensum est negationem dependentiæ simpliciter non competere naturæ creatæ personatæ: sic non repugnat ei simpliciter communicabilitas, sed sicut inhærere repugnat accidenti separato, manente scilicet separatione, non simpliciter. Ad tertium, non respondet: sed responderi potest, sufficere vt id, quod excludit imperfectionem, dicat perfectionem fundamentaliter, quod conuenit personæ creatæ. Ad confirmationem etiam non respondet hîc, sed 3.d.1.q.1.n.17. & 2.d.3 q.2. indiuidualitatem esse positiuam, quia ratione eius simpliciter repugnat diuidi. Quod variis exemplis explicat, 2.d.3.q.2.n.2. at non repugnat simpliciter naturæ personatæ assumi, vt sæpiùs dictum est, & ideò non est paritas.*

20. AD illa igitur, [l] quæ probant quòd personalitas propria est formaliter per aliquid positiuum, ad omnia simul est vna responsio, quòd nulli simpliciter repugnat esse communicabile nec tanquam communicabile dependere, nisi sibi sit simpliciter proprium aliquod positiuum, quod sit ratio repugnantiæ communicabilitatis, & dependentiæ: tamen communicari, & dependere potest secundum *quid* repugnare alicui per solam negationem; quia dum negatio illa inest, affirmatio non potest inesse. Sed non propter hoc est simpliciter impossibile affirmationem inesse, nisi illud, cui talis negatio inest, esset necessaria ratio, quòd talis negatio consequeretur, & tunc negatio esset simpliciter propria, aliàs non esset nisi secundùm *quid* propria: simili enim modo propria est alicui negatio, sicut ipsi repugnat opposita affirmatio: sola persona diuina habet incommunicabilitatem primo modo: quia entitatem aliquam intrinsecam simpliciter propriam, per quam sibi repugnat posse communicari. natura autem creata, licèt in se subsistat: non tamen aliquid habet intrinsecum, per quod impossibile sit eandem dependere, & ideò sola persona diuina habet propriam personalitatem completam: natura verò creata personata in se, non habet: quia non habet repugnantiam ad posse dependere: sed tantùm ad actu dependere, & hoc secundùm *quid*, scilicet dum sibi inest negatio dependentiæ actualis.

Dependere simpliciter non repugnat nisi per positiuũ secundum quid, &c.

Natura personata, tantùm habet repugnantiam ad communicari quoniam est sub negationes.

Ad formam igitur personæ rationis dico, quòd incommunicabile simpliciter, quod scilicet importat repugnantiam ad posse dependere, non conuenit primò negationi siue alicui ratione negationis: nec talis incommunicabilitas est in creatura etiam in se personata, sed tantùm incommunicabilitas secundùm *quid*, scilicet repugnantia ad communicari, & hoc stante illa negatione dependentiæ actualis; ista autem incommunicabilitas secundùm *quid* non requirit entitatem positiuam simpliciter incommunicabilem, sed tantùm entitatem positiuam receptiuam negationis dependentiæ actualis: sed incommunicabilitas simpliciter, si alicui negationi conueniat, hoc non est, nisi quia illa consequitur entitatem positiuam simpliciter incommunicabilem.

Per idem ad aliam maiorem de dependentia, concedo quod si alicui repugnat posse dependere, hoc est propter aliquam perfectionem, vel rationem positiuam: sed illa repugnantia non est in creatura: sed sola negatio dependentiæ actualis.

Exemplum: accidenti separato non simpliciter repugnat inhærere, vel posse

[illegible] repugnat inhærere ſecundum quid. inhærere;ſed ſecundùm quid dici poſſet ei repugnare inhærere, pro quanto, quod ſtante illa ſeparatione non poteſt ſimul ſtare cum hoc,quòd inhæreret.

Conſimiliter ad illud de proprio, dico quod incommunicabilitas ſimpliciter eſt ſimpliciter propria illi,cui conuenit ſic incommunicabilitas:incommunicabilitas autem ſecundùm *quid* non eſt ei propria:ſed tantùm quòd ſoli illi conuenit.

COMMENTARIVS.

23. 1 AD omnes rationes, quæ probant quòd perſona dicat entitatem poſitiuam,quia negatio non eſt propria alicui, niſi per aliquod poſitiuum proprium.Dicit Doctor quòd negatio ad dependere ad aliud ſuppoſitum poteſt ineſſe alicui ſimpliciter & neceſſariò,& talis nunquam ineſt niſi per aliquod poſitiuum, per quod affirmatio oppoſita negationi repugnat; ſicut dicimus quod negatio lapidis neceſſariò ineſt Deo per aliquod poſitiuum, cui repugnat affirmatio. Sic ſimiliter negatio dependentiæ actualis ad aliud ſuppoſitum neceſſariò conuenit perſonæ diuinæ,& hoc per aliquod poſitiuum,cui ſimpliciter repugnat affirmatio oppoſita negationi;dependere enim ad aliud ſuppoſitum ſimpliciter,& neceſſariò repugnat perſonæ diuinæ, & non niſi per aliquam entitatem poſitiuam in perſona diuina, quæ eſt proprietas perſonalis, & ideò negatio dependentiæ ad aliud ſuppoſitum ſimpliciter & neceſſariò conuenit perſonæ diuinæ, & ideò talis negatio non eſt propria perſonæ diuinæ,niſi per aliquod poſitiuũ,ſed quãdo negatio non ineſt neceſſario,& tunc eſt,quando affirmatio oppoſita non repugnat ſimpliciter & neceſſariò, talis negatio nõ requirit aliquod poſitiuum proprium, propter quod inſit,Patet, nam negatio albedinis ad lapidem non ineſt neceſſariò, quia affirmatio oppoſita non repugnat ſimpliciter neceſsariò ipſi lapidi, quia tunc lapis non poſſet eſse albus, talis negatio poteſt dici propria non ſimpliciter, ſed tantùm ſecundùm *quid*, quia quando lapis actu non eſt albus, tunc negatio albedinis actũ ineſt ſibi,& tunc quando ineſt actu,pro illo tunc poteſt dici propria. Sic dico ad propoſitum, quòd negatio dependentiæ actualis perſonæ creatæ ad aliud ſuppoſitum non ineſt neceſsariò: patet, quia affirmatio oppoſita, ſcilicet actualis dependentia ad aliud ſuppoſitum,non neceſsariò repugnat; patet, quia natura humana ſingularis actu dependet ad ſuppoſitum diuinum;quia ergo talis negatio dependentiæ actualis non neceſsariò ineſt,ideò non eſt propria ſimpliciter,ſed tantùm ſecundùm *quid*,quia quando actu ineſt,actu non dependet ad aliud ſuppoſitum.De hoc etiam vide quæ notaui ſuper primo *d.3.q.prima, & ſuper tertio,d.1.quæſt.1.*

Nota.

SCHOLIVM.

Tres rationes ſatis fortes,ſi fides non obſtaret, contra poſsibilitatem Incarnationis ex parte naturæ aſſumptæ.

A.. de 3. igitur art. DE Secundo m igitur in tertio articulo principali quòd naturæ humanæ repugnat dependere ad perſonam alienam vt ſuſtentantem ipſam:Primò,quia eſt natura ſubſtantialis;ſecundò,quia non poteſt habere aliquid intrinſecum,quod ſit ſibi ratio taliter dependendi;tertiò,quia intrinſecè, ſiue identicè habet rationem non dependendi tali dependentia. 21.

Et primò ſic arguitur:natura ſubſtantialis nõ eſt nata dare ſuppoſito niſi eſſe ſimpliciter,& per conſequens non præſupponit eſſe ſimpliciter;natura autem dependẽs ad ſuppoſitum alienum præſupponit in eo eſſe ſimpliciter, quia eſſe naturæ propriæ, quæ priùs conuenit ſibi,quam iſta natura dependens ad ipſum. Antecedens probatur, natura ſubſtantialis eſt entitas ſimpliciter, ſicut accidentalis eſt entitas ſecundùm *quid*,& qualis eſt aliqua entitas formaliter, tale eſſe tribuit: ſicut igitur natura accidentalis tribuit tantùm eſſe ſecundùm quid,& ideò præſupponit ens ſimpliciter, ita natura ſubſtantialis dat eſſe ſimpliciter.& ideò non præſupponit tale eſſe.

Ex ſecundo arguit ſic: Omne dependens habet intrinſecè aliquid, quod eſt ſibi ratio dependendi,natura humana non habet, nec habere poteſt aliquid tale intrinſecè,quòd ſit ſibi ratio dependendi tali dependẽtia;igitur,&c.Maior patet inductiuè in dependentia cauſati ad cauſam,in quocunque genere cauſæ: & probatur ratione: quia niſi in iſto ſit aliqua ratio dependendi, quæ non eſt in illo, non magis iſtud dependet, quàm illud: natura autem mea non dependet à Verbo tali dependentia: igitur nec illa aſſumpta magis dependet, niſi habeat aliquam rationem dependentiæ ſibi intrinſecam.Probatio maioris,non dependens non fit dependens,nec è conuerſo, niſi ſit aliqua mutatio: mutatio autem non habet pro per ſe termino, niſi aliquam formam abſolutam:ſi igitur natura ſit de nouo dependens, aduenit ſibi aliqua forma abſoluta,quæ ſit ratio dependendi, & talem etiam amittit, vt terminus *à quo* mutationis fiat de dependente non dependens. Probatio minoris:tum quia natura

tura illa posset deponi nullo absoluto corrupto in casu autem haberet aliquod absolutum, quod esset ratio dependendi sibi propria: oporteret illud corrumpi quando ipsa fieret non dependens: tum, quia naturæ eiusdem rationis competit similis ratio dependendi, & ad similem terminum, vel eundem terminum, quando non est nisi vnicum natum terminare talem dependentiam: natura autem Christi, & mea sunt eiusdem rationis, & meæ non competit aliquid, quod sit ratio taliter dependendi ad Verbum, quia tunc mea violenter subsisteret in propria persona

Et tertiò arguitur sic: Propria personalitas, quæ potest competere huic naturæ humanæ, est realiter eadem sibi: igitur manente hac natura manet habens hanc personalitatem: sed personalitas propria est ratio repugnantiæ ad sic dependere: igitur, &c. Probatio antecedentis, quia certum est quòd huic naturæ humanæ singulari potest competere propria personalitas: illa autem non potest esse aliud ab ipsa, nec ei accidens: quia accidens non est ratio personandi substantiam, nec potest esse substantia alia ab hac natura: quia nec substantia composita. Patet enim quòd vna substantia composita non est ratio formalis personalitatis alteri substantiæ compositæ: nec potest esse alia substantia sicut pars, quia non maneret eadem natura composita, nisi maneret eadem vtraque pars substantialis.

SCHOLIVM.

Pro resolutione & explicatione huius articuli describit dependentiam hypostaticam, quæ est dependentia naturæ vt communicabilis, ad alienam personam vt incommunicabiliter terminantem eius dependentiam. Pro quo notat aliquid dici communicabile tripliciter. Primo, vt aliquid idem ipsi, cui communicatur; sic vniuersale communicatur singularibus. Secundo, vt forma partialis subiecto, vel materiæ. Tertiò, vt forma totalis supposito, & hoc modo communicatur natura personæ alienæ. Nunc probat non repugnare talem dependentiam naturæ creatæ primò, quia ostensum est art. 2. personam diuinam terminare posse aliquam dependentiam, & nullam potest præter istam. Secundò, accidens dependet à supposito extrinseco; ergo & substantia sic dependere potest. Tertiò, ex Philosopho. Quartò, accidens accipit aliqualiter modum substantiæ, quando separatur; ergo & substantia accipere potest aliqualiter modum accidentis, dependendo ad suppositum. Vide alias rationes ad hæc 3. d. 1. q. 1. art. 3 à num 6.

22. POtest dici quòd non est ponenda inter aliqua esse formalis repugnantia, nisi vel in rationibus eorum propriis aliqua repugnantia includatur manifestè, vel necessaria ratione probetur includi, vel sequi; sed neutro modo est de natura humana, & dependentia ad personam alienam; igitur ponendum est, quòd talis dependentia non est simpliciter impossibilis, quando est ex parte fundamenti. Maior probatur, quia quodlibet ponendum est possibile esse, cuius non patet ratio impossibilitatis.

Consimiliter, quodlibet compossibile, vbi non apparet ratio incompossibilitatis. *Dependentia hypostatica describitur.* Prima pars minoris declaratur ex rationibus istorum, de quibus est sermo. Ratio autem naturæ humanæ magis patet: ratio autem illius dependentiæ, de qua loquimur potest circumloquendo, vel aliqualiter describendo, poni talis: *dependentia est naturæ, vt communicabilis ad personam propriam alterius naturæ, vt terminantem eius dependentiam.* Hæc ratio exponatur, primò, illud quod dicitur *vt communicabilis*: potest aliquid communicari alicui sic, quòd illud sit ipsum, quod communicatur: sicut vniuersale communicatur singulari. Alio modo sic, quòd illud cui communicatur, sit isto, tanquam formali principio essendi. Et dupliciter: vel vt forma partialis, quæ communicatur materiæ informatæ, & consequenter communicatur composito constituto per ipsam, vel vt forma totalis, sicut quiditas communicatur supposito, vt humanitas Socrati. In proposito intelligitur communicabile tertio modo, scilicet quod sic communicatum sit forma totalis, quam habens dicatur secundùm eam esse formaliter tale: sed proprium suppositum naturæ dicitur hoc modo tale secundùm illam, non propter dependentiam; sed magis propter per se identitatem; sed ad suppositum non proprium potest esse per se identitas, sed illud quod potest ibi esse quasi supplens vicem identitatis est perfecta dependentia naturæ, & perfecta sustentatio ex parte suppositi, siue terminatio dependentiæ; tale autem suppositum, quia est per se suppositum alterius naturæ, & istius naturæ dependens, non est per se suppositum: & per se est prius eo, quod non est per se: sequitur quòd prius habeat natu- *Tripliciter aliquid communicatur.*

…m proprium, quam istam dependentem, quæ est sibi tanquam natura aduentitia, vel forma secunda.

Et quod naturæ humanæ non repugnet talis dependentia, qualis dicta est, potest sic aliqualiter declarari, vt probatum est in secundo articulo: persona diuina potest esse propriè terminans alicuius dependentiæ; non autem dependentiæ quæ est causati ad causam, nec breuiter cuiuscunque terminati ad aliquid ratione perfectionis formalis in ipso: sed tantum illius, quæ est naturæ vt communicabilis ad incommunicabile sustentans ipsam: igitur talis dependentia est possibilis in aliqua natura: quia non potest esse possibilitas terminandi dependentiam nisi in aliquo sit possibilitas dependendi: sed hoc non magis repugnat naturæ humanæ, quàm alteri.

Præterea secundò, quia accidens dependet tali dependentia ad suppositum substantiæ, cui inhæret, nunc autem licet ibi coniungatur dependere, & inhærere: tamen prior videtur esse ratio dependentiæ, quam inhærentiæ; sicut in termino videtur esse prior ratio prioritatis essentialis, propter quam terminat dependentiam, quam informabilis, vel susceptiui, secundùm quam terminat inhærentiam. Si igitur intelligatur alicui conuenire dependentia naturæ; vt communicabilis, & hoc sine inhærentia, non videtur contradictio; sed talis est illa, quæ ponitur in proposito.

Text. 19. Confirmatur, quia 2. *Phys.* 5. *Metaph. quale* vno modo dicitur differentia substantiæ: igitur modo qualitatis non repugnat substantiæ.

Substantia accipit vnum modum accidentis, … Tertiò declaratur sic: accidens potest habere modum substantiæ, licèt non perfectè, scilicet quòd sibi repugnet dependere ad subiectum: tamen aliqualiter similem, scilicet in non dependendo actualiter: sicut apparet in accidente separato; pari ratione igitur videtur, quòd substantia potest habere modum accidentis, licet non perfectè, scilicet dependendo, & inhærendo subiecto, tamen modum aliqualiter similem, scilicet in dependendo actualiter ad suppositum alienum.

S C H O L I V M.

Ad rationes contra conclus. num. 22. adductas. Ad primam, etsi substantia det esse simpliciter, & primum supposito proprio, non dat sic in alieno. Ad secundam, natura creata habet rationem intrinsecam dependentiæ ad Verbum, non dependentia essentiali, sed aptitudinali, vt optimè explicat Doctor, quando autem assumpta est, vltrà habet rationem dependentiæ actualis, qua caret non assumpta. Alias rationes contra eandem conclusionem soluit 4. dist. 1. qu. 1. à num. 16.

AD illa autem, quæ adducta sunt in contrarium. Ad primum, concedo quòd 24.
al. *dat* esse. natura substantialis † est ad *esse* substantiale: sed non oportet, quòd sit primum *esse* suppositi habentis *esse* per ipsam, nisi quando illud est eius per se suppositum: quando autem est eius suppositum non per se, sed alterius naturæ, tunc per illam alteram priùs habet *esse*.

Et cùm accipitur, illud quod dat *esse* simpliciter, non præsupponit *esse* simpliciter in eodem.

Respondeo, aliquod *esse* in se est *esse* simpliciter, & tamen supposito non proprio, non dat *esse* simpliciter omni modo. Ad secundum, aliquid potest esse ratio dependentiæ simpliciter. Vno modo, sic quòd ipsum necessariò consequatur, vel concomitetur dependentia actualis.

Ratio dependentiæ, alia essentialis, alia aptitudinalis: prima creaturæ ad Deũ: secunda causati ad causam secundam. Alio modo, quòd licèt ipsum necessariò concomitetur aptitudo ad dependendum: non tamen necessariò dependentia actualis, sed ipsum, quantùm est ex natura sua dependeret, & quando est actualis dependentia conuenit secundùm ipsum vt proximum fundamentum. Primo modò est dependentia creaturæ ad Deum: quia necessariò fundamentum dependentiæ est in actuali dependentia semper. Secundo modo est dependentia causati ad causam secundam, sine qua posset ipsum immediatè causari à prima, & ita posset ab illa secunda non dependere actualiter: licèt semper haberet aptitudinem ad dependendum. Maior igitur rationis vera est, intelligendo de ratione dependendi non præcisè primo modo: sed indifferenter primo modo, vel secundo: nihil plus concludit prima probatio maioris, inducendo de dependentiis causati ad causam.

Secunda verò probatio [n] probat, quòd dependens habet aliquam rationem dependendi, quam non habet non dependens; quod necessarium est, intelligendo per ra- 25.
tionem

tonem dependentiæ rationem formalem dependendi: quæ est ipsa dependentia: quia sine illa non posset aliquid dependere; sed intelligendo rationem fundamentalem dependentiæ, secundùm quam inest dependentia, sicut secundùm albedinem similitudo, non oportet quòd illa ratio sit magis in dependente, quàm in illo, quod non dependet actu: est tamen æquè aptum ad dependendum. Exemplum: accidens quando est in subiecto non magis habet talem rationem dependendi, quàm quando ipsum est separatum: quia ipsamet natura est isto modo proxima ratio dependendi: nec oportet ad hoc quòd actu dependeat, superaddi actu talem rationem dependendi. Sed sola ratio formalis, scilicet actualis dependentia. *Ratio dependentiæ fundamentalis non est magis in dependente quàm in nõ dependente actu.*

Consimiliter hîc de natura assumpta, & non assumpta.

Tertia autem probatio videtur plus probare, scilicet quòd actu dependens habeat semper rationem dependendi fundamentalem, & hoc aliquam entitatem absolutam. *Modus non semper est ad vbi, supra q. 2. ar. 2. & 3. d. 1. q. 1. n. 15.*

Ad illam igitur propositionem, cui illa probatio innititur, scilicet quòd omnis mutatio habet pro per se termino formam absolutam. Respondetur per interemptionem, imò motus est secundùm *vbi*, & ad *vbi*; nec tamen *vbi* dicit aliquam formam absolutam. Qualiter autem non sit hoc contra Philosophum 5. *Phys.* vel 7 dictum est suprà, in quadam quæstione de corpore, & *vbi*, &c.

Minor principalis ° rationis non est vera eo modo, quo maior est vera, scilicet intelligendo indifferenter de ratione formali dependendi, vel fundamentali, & hoc necessariò fundante actualiter, vel saltem aptitudinaliter; habet enim natura assumpta rationem formalem dependendi, scilicet ipsam dependentiam, & rationem fundamentalem: imò ipsa est proxima ratio fundamentalis dependentiæ, licèt non necessariò consequatur ipsam talis dependentia actu, sed aptitudine, nec plus probat prima probatio; quia si natura deponeretur, nullum absolutum in ea corrumperetur: & ita non habuit aliquod absolutum, quod esset necessaria ratio actu dependendi, sed absolutum fuit proximum susceptiuum dependentiæ, & sine illa manere potest, sicut sine respectu non necessario consequente potest manere fundamentum absolutum. *q. 2. art. 3. Ide aliqualiter q. 18.*

Ad aliam probationem dico, quòd licèt naturæ eiusdem rationis habeant aptitudinem similem ad dependendum: tamen non oportet, quòd si vna actu dependeat, quòd similiter & altera. Patet de accidente coniuncto, & separato: natura autem mea, etsi non actualiter dependeat ad Verbum dependentia prædicta, scilicet ad suppositum hypostaticè sustentans; tamen habet aptitudinem, sicut natura illa assumpta habet aptitudinem.

Ad argumentum principale dico, quòd licèt non omnis dependentia sufficiat ad verificandam prædicationem dependentis de illo, à quo dependet: tamen illa, quæ est naturæ, vt communicabilis ad suppositum, vt hypostaticè sustentans eam, sufficit ad verificandam prædicationem naturæ sic dependentis de supposito, ad quod dependet. Patet de accidente sic dependente ad suppositum substantiæ, de quo etiam prædicatur, & sicut prædicatio accidentis de subiecto licèt sit vera, non tamen est per se, sicut esset naturæ de proprio supposito, ita in proposito non est prædicatio per se naturæ humanæ de ipso Verbo. *Dependentia naturæ ad suppositum sufficit vt prædicetur de supposito.*

COMMENTARIVS.

n. 24. m *DE secundo igitur in tertio articulo principali.* Hîc Doctor tribus viis arguit, probando quòd repugnet naturæ humanæ posse dependere ad personam extrinsecam, vt sustentantem ipsam. Et prima via sumitur ex hoc quòd est natura substantialis. Secunda ex hoc quòd non potest habere aliquid intrinsecum, quod sit sibi ratio taliter dependendi. Tertia ex hoc, quia intrinsecè siue identicè habet rationem non dependendi tali dependentia.

n. 21. Ex prima via arguit sic, * *natura substantialis non est nata dare supposito, nisi esse simpliciter,*

n. 24. Respondet * concedendo quòd natura substantialis dat *esse* substantiale, & est primum esse substantiale suppositi illius naturæ, sed quando communicatur supposito alterius naturæ, licèt dicat *esse* substantiale simpliciter, & *esse* simpliciter communicatum illi supposito, tamen non est *esse* primum illius suppositi, quia *esse* primum suppositi diuini, & intrinsecum est *esse* naturæ diuinæ; respectu ergo proprij suppositi naturæ substantialis non præsupponit aliquod *esse* simpliciter, sed tantum respectu suppositi alterius naturæ.

Ex secunda via arguitur sic, * *omne dependens habet intrinsecè aliquid, quod est sibi ratio dependendi.* Patet ista inductiuè in dependentia causati ad causam in quocunque genere, nam causatum effectiuè habet in se aliquam entitatem, quæ est sibi ratio formalis dependendi ad causam. Patet etiam ratione, quia *nisi in isto sit aliqua ratio dependendi, &c.* n. 21.

Respon

n. 24 Respondet * Doctor distinguendo de ratione dependentiæ, quia aliquid potest sic esse ratio dependentiæ, quod ipso posito concomitatur necessariò dependentia actualis, & hoc modo entitas creaturæ est immediatum fundamentum dependentiæ actualis ad Deum, ita quòd ipsa posita in actuali existentia, necessariò concomitatur actualis dependentia ad Deum, quia ipsa creatura quantùm ad totum suum *esse* pro quocunque instanti a Deo dependet, quia pro quocunque instanti accipit totum suum *esse* à Deo, vt clarè patuit à Doctore *in secundo, dist.2.quæst.1. & in quodlib. quæst.*12. & ibi vide aliqua singularia, quæ ibi notaui. Posito etiam quòd lapis sit causatus a secunda causa, tamen tantùm dependet ab illa pro illo instanti, quo accipit *esse*, licet principaliter a Deo dependeat, tamen pro toto tempore sequente illud primum instans immediatè dependet à Deo, vt patet à Doctore in 2.*dist.2. quæst.*4.

Secundò, aliquid potest esse ratio dependendi, ita quòd licèt ad ipsum positum concomitetur necessariò dependentia aptitudinalis, non tamen necessariò concomitatur dependentia actualis, & hoc modo est dependentia causati ad causam secundam, à qua actu dependet quando causatur, non tamen necessariò. Patet, quia posset immediatè causari à prima causa, & nullo modo à secunda, tamen ex quo illud causatum habet talem entitatem, cui non repugnat posse causari à causa secunda, ideò ipso posito, necessariò habet dependentiam aptitudinalem ad causam secundam. Ad propositum, maior primæ rationis est vera loquendo de dependentia, siue de ratione dependendi indifferenter, scilicet primo, vel secundo modo, puta quia est talis natura, ideò ad ipsam concomitatur necessariò dependentia actualis, vel aptitudinalis, quia etiam est talis natura potest sic, vel sic dependere, siue actu, siue aptitudine, siue necessariò, siue contingenter, & sic concedo quòd quia natura humana est talis entitas, ideò non repugnat sibi dependentia actualis ad suppositum diuinum.

n *Secunda probatio.* Dicit Doctor breuiter,
25. quòd quia natura de non dependente actu, fit dependens actu, hoc contingit propter aliquod nouum sibi pro illo nouo, quo actu dependet, siue quod est ratio dependendi, intelligatur ipsa dependentia formalis, quæ est vnio realis ad Verbum, hoc modo conceditur quòd talis vnio realis, siue dependentia, est entitas noua immediata, fundata in natura assumpta. Si autem intelligatur aliquid nouum absolutum aliud à natura assumpta, in qua immediatè fundatur talis dependentia, negatur hoc, & in tertio, *dist.*1. *quæst.*1. improbatur subtiliter à Doctore, vide ibi. Et cùm probatur per hoc, quod omnis mutatio habet pro per se termino formam absolutam. Respondet Doctor negando illam propositionem, & patet instantia, quia motus est ad *vbi*, vt ad terminum, vt patet *quinto Physic.* & tamen *vbi* non est forma absoluta. Et si dicatur quòd secundùm Philosophum *quinto Physi.tex.c.*10. ad relationem non est motus. Doctor remittit se ad ea, quæ dixit *in tertio, dist.* 1. *q.* 1. vbi glossat illam propositionem Philosophi, & ibi vide claram expositionem, quam ibi feci super literam Doctoris.

o *Minor principalis rationis.* Ista minor est ista; *natura humana non habet, nec habere potest aliquid tale intrinsecè, quod sit sibi ratio dependendi tali dependentia*, dicit quòd illa minor non est vera eo modo, quo maior est vera, &c. *Imò ipsa natura humana est proxima ratio formalis dependentia, licèt non necessariò consequatur ipsam naturam talis dependentia actualis, sed tantùm aptitudine*, accipiendo tamen aptitudinem non pro inclinatione naturali, quia vt sic tantummodo inclinatur ad proprium suppositum, vt patet in tertio, *dist.*1. *quæst.*1. sed prout aptitudo dicit non repugnantiam.

Loquitur de relatione quæ est respectiua intrinsecus adueniens, non negat autẽ ad vbi esse motum localem, vide Auerroëm 8. Phys. com. 32.

Ad vltimam probationem secundæ viæ, dicit Doctor quòd licèt natura assumpta, & natura mea habeant similem aptitudinem ad dependendum, non tamen oportet quòd si vna actu dependeat ad suppositum diuinum, quòd similiter, & altera, vt patet de accidente actu coniuncto subiecto, & de separato, vt in Eucharistia.

QVÆSTIO XX.

Vtrùm Sacerdos obligatus ad dicendum missam pro vno, obligatus etiam ad dicendum missam pro alio sufficienter soluat debitum dicendo vnam missam pro ambobus?

D. Bonau. 4.*d.*45.2.*p.art.*2. *q.*3 Rich. *art.*2.*q.*3. Dur. *quæst.*3. Palud. *q.*2. Gerson. *Alphab.* 25, *lit.q.* Gabr. *in eadem lect.*27. Soto *l.*10.*de Iust.q.*2. *art.*2. cum Scoto negant. Affirmant Caiet. *to.*1. *opusc. tract* 3.*q.*2.*&* 3.*p q.*79.*art.*5.*& quodl.*1.*q.*18. Syl.v. *Missa*.1. *q.*9. Canus 12. *de loc. c.*13. Alterum arg. Viguer. *c.*16. Ang. v. *Missa n.*52. Cord. *l.*1.*q.*3. Soto 4. *d.*13. *qu.*2. *art.*1. Vide Suar. 3.*p.tom.* 3. *d.*79. *sect.*12. Nauar. *c.*25. *n.*62.

Argum. Rguitur, quòd non, quia qui tenetur ad maius bonum, non satisfacit soluendo minus bonum: sic est in proposito; quia duæ missæ sunt magis bonum, quàm vna. Vna etiam missa pro isto est maius bonum sibi, si dicatur pro illo: quàm si dicatur simul pro illo, & alio.

Contrà. Qui plus soluit, quàm illud sit, propter quod obligatur, videtur abun

abundanter satisfacere; sed vna missa est maius bonum, quàm sunt illa, pro quibus obligatur duobus: quia bonum Missæ est ex virtute sacrificij, sacrificium autem est infinitum, & infinitis sufficiens. Christus enim qui offertur in illo sacrificio sufficiens fuit quando offerebatur in Cruce ad satisfaciendum pro peccatis: ergo, &c.

SCHOLIVM.

Præmittit missam non tantum ex opere operantis, sed etiam ex operato valere, & non solùm virtute meriti particularis, sed etiam virtute meriti Ecclesiæ proficere; alioquin missa mali sacerdotis nihil valeret, quod habeat vim ex operato: tenent ferè Catholici omnes, & colligitur in Trid. ss. 22. c. 2. de quo Bellar. l. 1. de missa. c. 4.

21. HIc a præmittendum est vnum, hoc, scilicet quòd probabile videtur, quòd Missa non solùm valet virtute meriti, siue operis operantis: sed etiam virtute sacrificij, & operis operati. Vel non solùm valet virtute meriti personalis Sacerdotis offerentis, sed etiam virtute meriti generalis Ecclesiæ: in cuius persona per ministrum communem offertur sacrificium: alioquin Missa mali Sacerdotis, qui in illo actu non meretur personaliter, sed demeretur, nulli valeret in Ecclesia: quod reputatur communiter inconueniens, & rationabiliter, Iuxta illud Ioann. 6. *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*: quandocunque enim Christus vt summus sacerdos offert, panis, quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Ex hoc sequitur, quòd ad solutionem huius quæstionis, tria sunt videnda: primò si missa dicta pro duobus tantùm valet isti, sicut si pro eo solo diceretur, & hoc merito personali celebrantis. Secundò, si tantùm valet merito generalis Ecclesiæ offerentis. Tertiò, si iste simpliciter soluit debitum vtrique cui obligatur.

Duplex valor Missæ.

COMMENTARIVS.

1. *Missa potest dupliciter valere.*

a HIc præmittendum est vnum. Hîc Doctor præmittit, Primò vnum necessarium scilicet quòd Missa potest dupliciter valere. Vno modo virtute meriti ipsius Sacerdotis, puta quando Sacerdos existens in gratia offert illud sacrificium pro aliquo, vel aliquibus, tunc Deus acceptat illud, pro quanto offertur à Sacerdote existente in gratia, & si quis Sacerdos cum maiori deuotione celebrat, vel pro se, vel pro alio, magis meretur, & hoc est quod dicitur communiter, quod Missa valet aliquando virtute meriti operis operantis, siue virtute meriti personalis Sacerdotis offerentis. Secundò valet virtute sacrificij, & hoc operis operati, siue ipsius sacrificij, & est idem dicere Missam valere virtute sacrificij, & ipsam valere virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum communem offertur sacrificium; & si hoc modo Missa non valeret, sequeretur hoc inconueniens, scilicet quòd Missa mali Sacerdotis, qui in illo actu non meretur personaliter, sed demeretur, quia celebrans in peccato mortali mortaliter peccat, talis Missa nulli valeret in Ecclesia, quod est inconueniens, iuxta illud Ioan. 6. *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Quandocunque enim Christus, vt summus Sacerdos offert, panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita; quando ergo Sacerdos offert illud sacricificium, semper offert in persona Christi, siue in persona capitis Ecclesiæ, quod est Christus, & tunc dicitur valere virtute meriti operis operati scilicet ipsius Christi.

SCHOLIVM.

Oratio (idem est de omni alio opere bono) valet specialissimè oranti, generalissimè omnibus, & specialiter cui applicatur, alioquin frustrà ordinasset Ecclesia speciales orationes pro viuis, & defunctis; & constat ex vtraque lege veteri, & noua, hanc specialem applicationem validam esse. Isaac orat pro Rebecca Genes. 15. Dauid pro salute filij, 2. Reg. 12. Elias pro filio viduæ, 3. Reg. 17. Christus pro Petro, Lucæ 22. & Ecclesia pro eodem, Act. 12. & Paul. petit ab Ephesiis vt orent pro omnibus generatim, & pro se speciatim. Ephes. 6. & 1. ad Timoth. 2. pro omnibus & specialiter pro Rege. De generalissima applicatione patet ex symbolo de communione Sanctorum, iuxta quod dixit Dauid Psal. 118. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua; *& Genes. 18. si reperti essent decem iusti Sodomis, parceret eis Deus. De specialissima applicatione patet, quia omne opus bonum est meritorium gratiæ & gloriæ, Matth. 5* Gaudete & exultate, *& 20* Voca operarios, &c. *& 1. Timot. 4.* Pietas ad omnia vtilis habens promissionem vitæ, &c. *Trid. ss. 6. c. 16. & can. 26. de quo Bellarm. lib. 5. de iustifi. cap. 13. & per totum*

De pri

Quære Sco. in 4 d. 15. q. 1. ar. 1. q. 4. De primo est sciendum [b], quòd inter opera meritoria oratio habet magis rationem meriti applicabilis alteri: quia ipsa de ratione sui est placatiua Dei, & reconciliatiua rei Deo, & hoc illius, pro quo per ipsum orantem specialiter offertur. Potest autem meritum, vel specialiter oratio, in triplici gradu intelligi valere alicui, siue pro aliquo. Vno modo specialissimè [c], & sic semper valet oranti, quando est in gratia: ipse enim habet motum animi bonum, & elicit opus bonum. Iste motus, & illud opus non sic sunt alterius pro quo orat, sicut orantis: nec potest iste ordinata voluntate sic illud alteri dare, quod non sit suum meritum: quia magis tenetur ex charitate diligere seipsum quàm alium: imò fortè non posset dare alteri sic, quin istud esset peccatum. Alio modo generalissimè, & sic valet toti Ecclesiæ: nec enim debet orans aliquem de Ecclesia excludere: sed ex intentione habituali omnes includere. Tertio modo [d] scilicet modo medio valet illi, cui per orantem specialiter applicatur. Nõ enim valet ei specialissimè. Patet ex primo membro: Sed nec præcisè valet sibi generalissimè, sicut cuicunque: tunc enim frustrà in Ecclesia essent speciales orationes assignatæ, aliæ pro viuis, aliæ autem pro mortuis: & iterum pro viuis aliis, & aliis, puta benefactoribus, amicis, & aliis; vt patet in orationibus in Missali Romano pro diuersis assignatis personis, & statibus, vel congregationibus. Frustrà, inquam, essent istæ specialiter assignatæ: quia non plus valerent illis, quàm generaliter cuicunque in Ecclesia.

Meritum tripliciter applicatur.

COMMENTARIVS.

2\. *Inter opera meritoria oratio habet magis rationem meriti.* b *De primo articulo.* Hîc Doctor præmittit primò, quòd inter opera meritoria oratio habet magis rationem meriti applicabilis alteri, quia ipsa de ratione sui formaliter loquando est placatiua Dei, & reconciliatiua rei Deo, & hoc illius rei, pro quo ipse orans specialiter offert. Licèt enim sint aliqua opera magis meritoria facta in charitate, quam oratio, puta dilectio Dei in se, & dilectio proximi in ordine ad Deum, tamen aliquod opus factum in charitate ex sua ratione formali est magis placatiuum Dei, & reconciliatiuum rei, sicut est oratio, qua quis formaliter orat Deum, vel pro se, vel pro alio, aliqua tamen opera facta in charitate sunt virtualiter magis placatiua, sicut dilectio Dei intensa in se. Et est simile de dilectione culpæ formali, & virtuali, dicitur enim culpa deleri formaliter per pœnitentiam, & dicitur aliquando deleri virtualiter, puta per intensam dilectionem Dei, vt patet à Doctore *in 4. d. 14. q. 2.*

c In proposito ergo meritum Sacerdotis celebrantis, & specialiter oratio ipsius in triplici gradu potest valere alicui. *Primò specialissimè, & sic semper valet oranti, quando est in gratia.* Sic tamen intelligendo, quòd talis oratio sit actu elicita cum debitis circumstantiis, vel quod sit elicita in virtute alicuius actus prioris debitè circumstantionati, quia tunc talis actus elicitur à voluntate habente charitatem secundùm inclinationem ipsius charitatis, vt patet à Doctore *in 2. dist. 7.* & actus elicitus à charitate semper est meritorius, vt patet à Doctore, *in 1. dist. 17. & suprà in quodlib. quæst. 17.* & hoc est quod dicit Doctor, quòd *oratio semper valet oranti, quando est in gratia, quia tunc habet motum animi bonum, & elicit opus bonum. Iste motus animi*, id est, bona intentio, *& illud opus*, elicitum secundùm intentionem bonam *non sunt ita meritoria alteri, pro quo quis oret, sicut ipsius orantis.* Patet, quia charitas magis inclinat ad actum meritorium respectu illius in quo est, quàm respectu alterius, & habens charitatem magis tenetur velle sibi bonum meritorium, quàm alteri, vt satis patet à Doctore, *in tertio, distinctio. 29.* & vide quæ ibi exposui, & hoc est quod dicit hîc, *nec potest iste ordinata voluntate, sic illud opus alteri dare, quòd non sit sibi meritum, quia magis tenetur ex charitate diligere seipsum, quàm alium*, nam prima radix meriti primò consistit in affectione iustitiæ, non vt moderatiua affectionis commodi, id est, quòd prima radix meriti primò consistit in dilectione Dei in se, & propter se, vt patet a Doctore, *in tertio, distinctio. 18.* & vide quæ prolixè ibi exposui, & sicut tenetur quilibet diligere Deum gratuitè pro aliquando, vt patet à Doctore *distinct. 27. tertij.* Sequitur quòd etiam tenetur actu reflexo velle se diligere Deum, & quo modo hoc vide Doctorem *in tertio, distinct. 28. & 29.* & magis tenetur se velle diligere Deum meritoriè, quàm proximum velle diligere Deum, vt patet *in tertio, distin. 29.* Sequitur ex hoc, quòd quilibet tenetur magis velle sibi, quæ ad dilectionem Dei in se in hac vita, & ad perfectam fruitionem in alia acquirendam valeret, & per consequens magis tenetur velle actum bonum à se elicitum esse sibi meritum, quàm alteri, imò fortè non posset dare alteri, priuando se illo, quin esset peccatum. Secundùm ergo perfectam charitatem debet actum bonum primò velle esse sibi meritum, & magis velle esse sibi meritum, & pòst alteri, & ideò multi ex ignorantia peccant, dicentes volo quòd tale opus meum factum in charitate præcisè valeat pro te.

Actus elicitus à charitate semper est meritorius.

Secundò, oratio celebrantis potest intelligi valere generalissimè, & hoc modo valet toti Ecclesiæ, sic intelligendo, quòd orans non debet aliquem de Ecclesia excludere, supple à merito orationis, sed ex intentione habituali debet velle valere omnibus de Ecclesia, & de hoc vide quæ notaui, *in tertio, distinctio. 28. & 30.* 3.

d Tertiò, oratio celebrantis potest intelligi valere quodam modo medio inter modum specialissimum & generalissimum, puta quòd quis velit eam valere, non tantum sibi, qui est modus specia

ſpecialiſſimus, nec tantùm toti Eccleſiæ, qui eſt modus generaliſſimus, ſed ſpecialiter velle valere alicui de Eccleſia, id eſt, quòd quamuis vellet orationem ſibi valere, & etiam toti Eccleſiæ, adhuc poteſt illam orationem ſpecialiter valere alicui perſonæ determinatè in Eccleſia, ita quòd talis oratio valeat illi perſonæ, non tantùm quia eſt membrum Eccleſiæ, pro qua Eccleſia offertur talis oratio, ſed quòd etiam valeat ſibi ſpecialiter, quia ſpecialiter offertur pro illa perſona, ſiue quia determinatè applicatur illi perſonæ, aliter in Eccleſia fruſtra eſſent ſpeciales orationes aſſignatæ, alia pro viuis, alia pro mortuis, &c.

SCHOLIVM.

Miſſam dictam pro pluribus non tantùm valere cuilibet illorum, ac ſi pro ipſo ſolo diceretur. Primò id quod ex vi miſſæ correſpondet ijs, pro quibus offertur, eſt finitum, Secundo, æquale eſt meritum miſſæ pro pluribus, & pro vno, oblatæ; ſit ergo vt 100. *ſi pro vno dicatur, habet* 100. *ſi pro duobus, non habet niſi* 50. *ergo, &c. hæc procedit de valore correſpondente merito celebrantis.*

4. HAbet ergo [e] articulus iſte difficultatem ſpecialiter intelligendo hoc tertio modo. Et poteſt dici, quòd vna Miſſa dicta pro duobus non tantùm valet hoc modo iſti, quantum valeret ſi pro eo ſolo diceretur.

Quod oſtendi poteſt ſic. Merito finito ſecundùm plenam iuſtitiam adæquatè correſpondet aliquod præmium determinatum ad certum gradum. Præter autem bonum, quod debetur Eccleſiæ generaliter, & præter bonum, quòd debetur iſti oranti ſpecialiſſimè, quæ duo ſemper includuntur in præmio debito orationi, accipio illud bonum, quod virtute meriti ipſius orantis debetur medio modo ei, pro quo ſpecialiter oratur: illud eſt determinatum ad certum gradum: virtute igitur iſtius meriti non debetur, alicui iſto modo medio aliquod bonum quod non includitur in iſto bono determinato. Si ergo totum illud bonum detur iſti tanquam præmium modo medio debitum orationi, nullum bonum debitum orationi iſti, dabitur alteri, & per conſequens ſi virtute iſtius meriti datur aliquod bonum illi, vt debitum iſti orationi modo medio, ſequitur quòd non totum bonum ſic debitum datur iſti: ergo, &c.

Meritum applicatũ pluribus nõ tantum valet cuilibet, ac ſi pro ipſo ſolo applicaretur.

Confirmatur, quia æquali merito præcisè debetur æquale bonum, ſiue præmium, & hoc in quocunque modo debiti, ſcilicet generaliter, ſpecialiſſimè, & medio modo: nunc autem ex æquali deuotione celebrans habet opus æquè meritorium, loquendo de merito perſonali. Contingit autem, quòd æquè deuotè celebret, quando celebrat pro iſto ſpecialiter, ſicut quando ſpecialiter celebrat pro vtroque ſimul: ergo virtute eius meriti debetur præcisè æquale bonum merito huius miſſæ dictæ pro vno, & merito illius dictæ pro duobus: ergo ſi quando dicitur pro duobus, debetur iſti totum illud bonum æquale, ſequitur quòd virtute illius meriti nihil debetur alteri, quia bonum quod daretur illi alteri, non includitur in bono, quod correſpondet adæquatè iſti merito.

5. Diceretur ad maiorem [f] quòd merito æquali tam ſecundùm intenſionem, quàm ſecundùm extenſionem debetur bonum æquale vtroque modo: nunc autem quando quis ſimul pro duobus orat; licèt ſit meritum æquale ſecundùm intenſionem, ſicut quando orat pro vno: tamen eſt maius ſecundùm extenſionem: quia pluribus applicatur: & ideò debetur bonum æquè intenſiuè, ſed maius extenſiuè, quia vtrique.

Præpoſitiuus cuius oppo. prolixus ponitur in 4. Petri de Tarant.

Similiter reſpondetur ad primam maiorem, [g] quòd merito certi gradus correſpondet bonum determinatum ad certum gradum. Verum eſt vniformiter accipiendo vtrobique, ſcilicet ſecundùm intenſionem, vel vtrobique ſecundùm extenſionem, ſed licèt meritum ad plures extendatur, & per conſequens præmium pluribus debeatur, non tamen oportet quòd intenſiuè minuatur, licèt pluribus communicetur.

Hoc declaratur primò ſic: Bonum ſpirituale proportionatur ſpiritui, & ſpiritus eſt vbique totus, & non per partes communicatur: ergo bonum ſpirituale communicatur ſine diuiſione, & ita non diminuitur, licèt pluribus communicetur.

Hoc etiam oſtenditur exemplo: vbi tamen minùs apparet, quàm in propoſito. Aliqua quidem corporalia, de quibus minùs videtur, quàm de ſpiritualibus, non minùs tamen communicantur, & ſi pluribus communicentur. Patet de lumine

Candela æque illuminat plura illuminabilia, ac vnū.

candelæ simul illuminantis plura illuminabilia, & æqualiter, sicut illuminaret quodlibet istorum per se. Patet etiam in voce, quæ æqualiter simul immutat auditum quemcunque multorum audientium, sicut immutaret vnum illorum solum.

Confirmatur tertiò responsio per auctoritatem, quæ habetur *de consecr. dist. 5. Non mediocriter.* Et notatur ibi Hieronymus, vbi inter alia sic habetur. *Cùm pro centum animabus Psalmus, vel Missa dicitur: nihil minus, quàm si pro vna qualibet ipsorum diceretur, accipitur.*

COMMENTARIVS.

4. e *HAbet ergo articulus iste difficultatem.* Doctor affirmatiuè ponit vnam conclusionem, quæ talis est: Bonum quod debetur merito orantis applicato duobus, non tantum valet vni soli, quantum valeret si illi soli applicaretur. Siue sic loquendo præcisè de merito celebrantis, quod non applicatur Ecclesiæ, nec sibi oranti, sed quod præcisè applicatur alteri, sicut dictum est de merito, tertio modo, siue de merito medio modo; tale meritum Missæ applicatum duobus non tantum valet vni soli, quantum si illi soli applicaretur; & patet. Certum est enim quòd meritum ipsius celebrantis est finitum, & per consequens secundùm plenam iustitiam sibi debetur bonum finitum, puta si tale meritum sit intensum vt quatuor, sibi præcisè correspondet bonum intensum vt quatuor, & si bonum esset vt sex, tunc secundùm plenam iustitiam non esset adæquatum illi merito, sed excederet.

Tota ergo vis istius articuli, An bonum, quod adæquatè debetur merito celebrantis, sit præcisè tantum bonum vni, quando Missa celebratur pro illo, sicut quando celebratur pro duobus, & patet quòd si totum meritum celebrantis est applicatum vni, totum bonum correspondens adæquatè illi merito debetur illi soli; & si totum meritum celebrantis esset æquè applicatum duobus, sicut vni, statim sequitur quòd minus bonum deberetur duobus, quàm vni; patet, quia vni debetur bonum vt quatuor (vt dixi) & si etiam alteri sit applicatum, deberetur sibi bonum vt quatuor, & non præcisè idem bonum, quod deberetur primo, quia idem bonum numero non potest simul esse in pluribus; ergo erit aliud bonum vt quatuor, debitum vni, & aliud bonum vt quatuor, debitum alteri, & sic ista duo bona coniuncta simul sunt maius bonum, quàm vnum solum seorsum sumptum, quia illa plura coniuncta sunt bonum vt octo, & vnum eorum est tantùm bonum vt quatuor, & per consequens Missa plus valeret dicta pro duobus, quàm pro vno tantùm; sed dicta pro duobus valet vt octo; ergo dicta pro vno tantùm valebit vt octo, quod est contra præsuppositum, quia suppositum est, quòd Missa tantùm valeat vt quatuor, & posito quòd vni valeret vt octo, tunc vt dicta pro duobus valebit, vt 16. & pro tribus, vt 24. & sic ascendendo; ergo nunquam tantum valebit dicta pro vno illi vni, quantum valet dicta pro pluribus, quod tamen est impossibile, scilicet, quòd valeat pluribus quàm vni, loquendo de bono, quod adæquatè correspondet merito celebrantis, quia si magis bonum corresponderet dictæ pro pluribus, tunc bonum non esset adæquatum merito Missæ, & hoc est, quod dicit Doctor in ratione, & confirmatione sequente.

f *Diceretur ad maiorem.* Hîc recitat vnam responsionem Præpositiui, qui dicit quòd merito æquali tam secundùm intensionem, quàm secundùm extensionem debetur bonum æquale, scilicet intensiuè, & extensiuè. Sed in proposito quādo quis simul pro duobus æquè deuotè orat, sicut pro vno, licèt sit meritum æquale secundùm intensionem, tamen est maius secundùm extensionem, quia pluribus applicatur, & ideò debetur bonum æque intensiuè. 5.

g *Similiter respondetur ad primam maiorem,* vbi dictum est quòd merito certi gradus correspondet bonum determinatum ad certum gradum. Dicit quòd *verum est vniformiter accipiendo vtrobique,* &c. Licèt ergo sit maius extensiuè quando pluribus communicatur, & minùs extensiuè quando paucioribus, tamen intensiuè non minuitur, nec augetur, quia si esset bonum communicatum decem, essent decem bona æqualia secundùm intensionem. *Hoc declaratur primo sic: quia bonum spirituale proportionatur spiritui,* id est, eodem modo se habet spiritus, cum ergo spiritus sit vbique totus, & non communicetur per partes, cùm sit indiuisibilis, ergo similiter bonum spirituale communicatur sine sui diuisione, & ita non diminuitur, licèt pluribus communicetur.

Bonum spirituale proportionatur spiritui.

SCHOLIVM.

Refutat responsiones ad rationes pro conclus. & primò illam, quæ ait meritum non esse æquale extensiuè, quando pro pluribus, ac quando pro vno offertur, sed benè intensiuè; quia secundùm iustitiam pro æquali bono non debetur præmium numerosiùs, sicut nec intensiùs; quia plura bona æqualia æquiualent vni maiori intensiuè. Secundò, non liceret orare pro aliquo in particulari; quia si tantùm habebit, etiamsi simul oraretur pro omnibus, qui sunt in purgatorio, verbi gratia, ac si pro ipso solo oraretur, charitas ligat, vt pro omnibus simul oremus; quandoquidem id fieri possi, æquè facilè, & sine vllius incommodo, vel dispendio. Tertiò in amicitia humana faciliùs meretur quis bonum, vel remissionem culpæ vni, quàm pluribus.

Quartò,

Quartò, voluntas aut imperatiua vel elicitiua non habet æqualem effectum in singulis multorum, ac haberet in vno; ergo idem de meritoria voluntate.

6. POtest dici, quòd ista non impediunt rationes priùs positas: quia vtraque maior istarum rationum est vera simpliciter, tam secundùm extensionem, quàm secundùm intensionem: ita quòd pro æquali merito non debetur secundùm strictam iustitiam, bonum numerosius, sicut nec bonum intensius: quia plura bona æqualia æquiualent vni bono maiori intensiuè, & hoc in omni retributione iusta, & commutatione. Si ergo merito æquali non debetur maius bonum secundùm intensionem, nec per consequens plura bona æqualia secundùm extensionem: quia sicut ista, si facerent vnum, facerent vnum maius altero illorum, ita sunt maioris valoris secundùm iustitiam, quàm alterum illorum.

Pro æquali bono non debetur bonum numerosius, sicut nec intensius.

Hoc confirmatur: quia alioquin qui vellet orare pro omnibus animabus in purgatorio, intendens quòd singulis valeret modo medio, æquè valeret cuilibet sicut si oraret pro vna. Et tunc secundùm ordinatam charitatem deberet quilibet orare pro quocunque: quia deberet impetrare bonum pluribus: dum tamen hoc posset per eundem actum sine diminutione boni alicuius eorum.

Dices quòd per modum satisfactionis non tantum valet pro pluribus, sicut pro vno: quia pœna debita non relaxatur, nisi aliquid æquiualens soluatur.

Contrà [b] tunc aliquis posset impetrare primam gratiam peccatoribus quotcunque, sicut vni: quia hîc non requiritur pœnæ solutio: sed Dei placatio & impetratio boni ab ipso.

Item, sicut plures pœnæ æquiualent vni maiori pœnæ, & non relaxantur, nisi per opus satisfactorium maius, vel per plura opera satisfactoria: sic videtur de pluribus bonis impetrandis, quòd æquiualent vni maiori, & ideò nisi per plura bona, vel vnum maius bonum impetrantur: quare etiam non sufficit ad deletionem mali aliquid, sicut sufficit ad impetrandum bonum, imò secundum videtur maius.

7. Confirmatur etiam propositum secundò: quia in amicitia humana dilectus per supplicationem suam meretur maius bonum vni, quàm si supplicaret pro multis: nam pro vno exaudiretur vt tantum bonum impetret ei; & si pro multis peteret, vel non pro omnibus exaudiretur, vel non tantum bonum impetraret: & istud est secundùm iustam legem amicitiæ.

Facilius obtinetur aliquid pro vno quam pro multis.

Confirmatur tertiò: [i] quia voluntas non videtur efficacior, vt est à causa meritoria, quàm vt est causa elicitiua, vel impetratiua: imò minùs efficax: quia vt meritoria est tantùm causa dispositiua habilitans, & disponens ad actionem principalis agentis: vt autem est elicitiua, vel impetratiua, est causa principalis: sed voluntas vt est causa elicitiua, vel impetratiua non æqualem effectum causat simul in quolibet multorum, sicut in vno solo causaret: neque enim simul intensa est amicitia ad quotcunque sicut esset ad vnum, 8. *Ethic.* nec voluntas æquè perfectè intensè imperat plures operationes potentiarum inferiorum, sicut vnam. Minuitur enim intentio voluntatis plures actus inferiores imperantis. Consimiliter videtur, quòd voluntas minus bonum intensiuè mereatur, quando pluribus meretur.

Cùm quis habet duos amicos sẽper vnum magis diligit: adeo amicitia perfecta est ad vnum.

Et si dicas, hoc verum est, quando deuotio minuitur ex distractione circa plures, sed si deuotio sit æqualis, non oportet quòd minus bonum mereatur multis, quàm vni.

Contrà: distractio non necessariò concurrit ex hoc, quòd pro pluribus celebratur, quia non oportet celebrantem pro multis tunc de eis actu cogitare: sed sufficit, quòd ante recollegerit istos, pro quibus intendit specialiter orare, & intentionem suam talem Deo obtulerit. Ex tunc enim, si tantùm in communi eorum memoriam habeat, hoc sufficit: quia Deus oblationem & deuotionem suam pro illis acceptat, pro quibus ordinauit priùs se velle offerre: & in isto casu verum est quòd propter multitudinem attentio actualis ad singulos minuitur: quia non est ad eos, nisi in communi; sed deuotionem, quæ est motus mentis in Deum, non oportet minui.

An requiritur in missa cogitatio eorũ, pro quibus offertur.

Exemplum, non minùs deuotè celebrat quis de omnibus sanctis, quàm de vno Sancto: quia etsi minùs distinctè attendat ad quemlibet, tamen attentio ad totam communitatem sufficit ad deuotionem, non tantùm æqualem, sed maiorem, quàm sufficeret attentio ad vnum eorum: nisi fortè ad illum, in quo eminenter est illud, quod est materia deuotionis ad omnes, qui est solus Deus trinus: sic quando oratur pro multitudine siue communitate indigente, vt impetretur sibi bonum, quo

Non minuitur deuotio, nec attentio orando pro multis, magis quàm si oraretur pro vno.

indiget, maior compassio potest haberi; & ita maius desiderium impetrandi illud, quo indiget, quàm si pro vno indigente oraretur, & ita non minuitur ibi deuotio, licet minuatur attentio actualis, & distincta. Non ergo minus bonum tunc impetrat singulis propter diminutionem deuotionis, sed propter hoc solùm, quòd merito suo correspondet aliquod bonum certum, & hoc in quocunque eodem gradu, scil. reddendum illi cui valet specialissime, vel illis quibus valet generalissimè: vel etiam illi, vel illis, quibus valet medio modo; & per consequens in isto tertio gradu, in quo loquimur, si est maior extensio, est minor intensio vnicuique.

COMMENTARIVS.

6 h *Contrà*. Hic Doctor arguit, probando quòd non concludat de bono, scilicet quòd meritum valeat ad bonum, ita vni, sicut pluribus, & ita pluribus sicut vni, quia tunc quis sicut aliquo merito potest alicui impetrare primam gratiam, scilicet Baptismalem, ita eodem merito potest omnibus peccatoribus eandem impetrare, quia hic non requiritur pœnæ solutio, sed Dei placatio etiam impetratio boni ab ipso, vt patet de peccato remisso per Baptismum.

Item, sicut plures pœnæ æquiualent vni maiori, & illæ pœnæ non relaxantur, nisi per plura opera satisfactoria, vel per vnum opus maius intensiuè; sic similiter videtur cùm plura opera meritoria, si simul essent, vt ita esset vnum maius intensiuè quolibet eorum seorsum sumpto, ita debentur eis, vel plura bona, vel vnum maius intensiuè, imò magis videtur quòd si plures pœnæ non delentur: nisi per plura opera satisfactoria, vel per vnum maius, & non delentur præcisè per vnum opus satisfactorium adæquatum illi pœnæ, multò fortiùs vni operi meritorio, cui secundùm strictam iustitiam correspondet sibi præcisè bonum vt quatuor, quòd non debeantur tali operi plura bona æqualia, quia illa opera si essent vnum, essent maius bonum intensiuè, & sic secundùm strictam iustitiam tale bonum excederet opus meritorium.

7. i *Confirmatur tertiò*, Vt intelligatur ista ratio, dicitur voluntas causa elicitiua respectu actus, vel imperatiua, quando actus secundùm substantiam, & intensionem vere elicitur à voluntate, vel imperatur, & hoc vel vt à causa totali, vel vt à causa partiali principali; tamen quia hoc modo est principalis causa actus, vt comparatur ad habitum, tenendo quod habitus sit partialis causa actus, de quo dictum est in primo, *dist*.17. Et dicitur causa meritoria, non quòd immediatè causet actum meritorium formaliter, patet, quia ratio meritorij, quæ est acceptatio passiua actûs à diuina voluntate in ordine ad præmium æternum, est à solo Deo, vt patet *suprà, quæst*.17. *& in primo, dist*.17. Sed dicitur causa meritoria, quia ipsa habens charitatem, vel producit actum secundùm inclinationem charitatis, ita quòd actus vt sic productus, dicitur dispositio immediata ad sic acceptari; vel quia simul cum charitate producit aliquam entitatem in actu vltra substantiam, & intensionem, & bonitatem moralem actus, quæ charitas esset immediata dispositio ad hoc, vt actus sic acceptetur, vt *suprà* patuit, *quæst*. 18. Pro quanto ergo producit illam dispositionem, vel primo, vel secundo modo, dicitur causa meritoria. Hoc declarato arguit sic à fortiori: Si voluntas, vt causa elicitiua, non causat æqualem effectum simul in pluribus, sicut in vno solo causaret; ergo nec multò minùs, vt causa meritoria, cum vt causa elicitiua, sit simpliciter magis causa; & quòd sic non causet vt elicitiua, patet, quia amicitia non est æquè intensa ad quodcunque, sicut esset ad vnum, vt patet 8. *Ethic.cap*.6. Nec similiter voluntas æquè perfectè intensè simul imperat plures operationes potentiarum inferiorum, sicut si vnam solam imperaret; sic consimiliter videtur quòd voluntas minus bonum intensiuè mereatur, quando pluribus meretur.

Quare dicatur causa meritoria.

SCHOLIVM.

Ad illud, bonum spirituale non diuidi, sicut nec spiritus, Respondet bonitates plurium spirituum maioris esse valoris, quam vnius; & vtrobique est diuisio æquiualens, alioquin non minus esset resuscitare vnum, quàm mille, sed bonum spirituale, nempe remissio culpæ, & pœnæ, & largitio gratiarum, diuisibile est, esto spiritus substantialis diuidi nequeat; & sic ruit argumentum, Opponit exempla exemplis, quia non æquè possum portare duo æqualia, sicut vnum. Ad replicam, ostendit etiam in alteratione non æquè facilè plura moueri, ac vnum, nisi adæquentur obiecto adæquato mouentis, vel contineantur sub eo. Ad exempla de luce, & sono; Respondet, hæc & similia multiplicant se sphericè, & partes eiusdem sphæræ adæquatæ eodem modo efficiuntur, siue sint pauca, siue multa; si tamen accipias alterius sphæræ partes, istas non afficiunt: & sic exempla sunt ad oppositum quia in casu nostro, vnus pro quo celebratur, est susceptiuum adæquatum, quasi sphæra, & sic non se extendet ad alium. Vide solutionem ad replicam huius, quæ satis difficilis est. Ad argumentum glossæ dat duas claras solutiones.

Ad illa

8. AD illa in contrarium. [k] Ad primum de ſpiritu, dico quòd ſpiritus, etſi extenſiuè non diuidatur: tamen numeraliter ſpiritus à ſpiritu diſtinguitur: ſunt enim ſingulorum corporum animatorum ſingulæ animæ: & illæ habent bonitatem naturalem magis extenſiuè, quàm vna ex eis: imò æquiualentem bonitati magis intenſæ ſecundum illud 7. de Trin. vel 24. *Plus aliquid ſunt duo homines, quàm vnus homo.* Et per hoc diſtinguitur pluralitas in diuinis à pluralitate in creaturis: quia plus aliquid ſunt hîc duo, quàm vnum: non ſic ibi. Vnde ſubdit: *Non maior eſt Pater & Filius ſimul, quàm ſolus Pater.* Bonitates etiam plures ſpirituum ſunt maioris valoris, & ideò requirunt plura bona, vel vnum maius bonum propter quod retribuantur: non enim qui orando meretur viuificare vnum mortuum eadem ratione æque meretur viuificationem quorumcunque mortuorum. Ita dico quòd bonum ſpirituale communicatur ſine diuiſione quantitatiua: ſecundùm extenſionem tamen communicatur cum diſtinctione, ſcilicet aliud alteri, & ita requirit diſtinctum meritum, propter quod reddatur: & hoc dico æquale intenſiuè.

Non maior eſt Pater & Filius ſimul quàm ſolus Pater.

Contrà, ſaltem [l] bonum ſpirituale non communicatur per partes; ergo ſi virtute huius Miſſæ debetur bonum vtrique, tanquam vnum totale præmium, illud non reddetur per partes, ſic, ſcilicet, quòd pars dabitur vni, & pars alteri.

Confirmatur, quia qui per ſpiritum recipit, totum ſpiritum recipit: ergo ſimiliter qui aliquod bonum ſpirituale recipit: recipit ipſum totum.

9. Reſpondeo, Auguſtinus 6. de Trin. 8. *In his, quæ non mole magna ſunt, idem eſt maius eſſe, quod melius:* duo verò bona æqualia ſunt meliora altero: ergo in eis eſt maior bonitas: maius autem licèt non poſſit actu diuidi, tamen habet plura parua ſibi æqualia: ſicut licet cœlum non poſſet actu diuidi, tamen toti æquantur plura parua, quàm medietati, & in illis paruis eſt diſtinctio, & pro illo vno magno, licèt in ſe indiuiſibili, tamen diuiſibili, vel magis diſtinguibili in æquiualentia, poſſent illa multa reddi. Sic hîc tanto merito debetur adæquatè tantum; illud in ſe diuidi non poteſt, ſed tamen illi æquiualere poſſunt multa bona minora, & ita ipſum poteſt diuidi valore, dum pro ipſo diuerſa bona minora diſtinctè reddantur. Non ergo illud bonum ſpirituale realiter per partes datur, ſed datur in multis bonis minoribus, quæ reſpectu illius boni habent partialem valorem.

Præmium eſt indiuiſibile, ſed reſpondet ac ſi diuideretur, eſſe indiuiſibile.

Ad confirmationem, ſi poſſibile eſſet eundem ſpiritum diſtribui multis in valore, ſicut hîc eſt poſſibile de bono reddendo virtute orationis: vnicuique minus bonum daretur: & forte etiam realiter ſpiritus minùs communicaretur, ſi tranſcenderet ſuum ſuſceptiuum proportionatum, ſicut fortè anima non æquè viuificaret corpus, quantumcunque creſceret ſed paſſo proportionato æquè communicatur: in propoſito receptiuum proportionatum bono illi, quod eſt reddendum pro merito, eſt vna perſona: & quod datur illi datur non per partes.

Anima an æquè perfecte viuificat corpus quantumcunque creſcens.

Contra exempla [m] iſta prius poſita inſtatur per alia exempla: quia non æquè poſſum portare duo æqualia ſicut vnum.

Si dicatur, quòd in mouendo localiter non æquè poteſt agens in plura, & pauciora: tamen in alterando poteſt, & hoc quando illa plura ſunt agenti æquè approximata.

10. Dico quòd aliqui motus ſunt tales, quibus neceſſariò totum ſimul ſecundùm omnes ſui partes mouetur, hoc eſt, non priùs vna pars, quàm alia: ſicut eſt motus localis: & de hoc intelligitur 5 Met. *Continuum eſt illud, cuius motus eſt vnus ſecundùm ſe, Vnus autē, cuius indiuiſibilis: indiuiſibilis autem ſecundùm tēpus:* Si enim moueretur [n] vna pars cōtinui, alia nō mota ſolueretur cōtinuitas. Alius eſt motus, [o] quo non eſt neceſſariū totū ſecūdùm omnes partes ſimul moueri, vt eſt alteratio: mobile etiā [p] aut intelligitur illud, quod eſt adæquatū virtuti mouētis, vel agentis: ita, ſcil. quòd nō poſſet ſimul mouere maius, aut aliquod mobile minus tali adæquato. Eſt ergo aliqua differētia [q] inter motū localē, & alios motus: quia ſemper totū cōtinuū ſecūdùm ſe totū eſt mobile adæquatum mouenti, ita quòd non aliqua pars eius ſine alia eſt mobile adæquatū. In motu autē alterationis aliqua pars ipſius mobilis poteſt eſſe mobile adæquatū mouēti tātæ virtutis ſic quòd ſimul nō mouebitur niſi tāta pars: ſed vtrobique [r] imò in motu generaliter verū eſt quòd ab iſto mouēte nihil ſimul mouetur, niſi ſuū mobile adæquatū, vel quod includitur in illo, & dico incluſū in illo realiter, ſicut aliquid eius: vel æquiualēter: ſicut minus, quod etiā nō eſt pars maioris poteſt dici includi in eo, & ſic illud quod poteſt ſimul mouere illud mobile tāquā adæquatū, nō poteſt ſimul aliud mobile maius mouere: nec etiam cū iſto aliquod aliud: poteſt tamen ſimul

Tex. 8.

A motu nihil ſimul mouetur niſi ſuum mobile adæquatum.

Non est minus mouere plura ad[illegible] exponitur.

mouere duo mobilia: quæ simul iuncta non excederent mobile adæquatum, & de talibus verum est quòd non minùs mouet plura, quàm pauciora; quia non minùs mouet mobile [illegible] simpliciter adæquatum, quàm mobile minus ipso, quia tunc illud non esset omnino adæquatum: intelligo adæquatum non sic quòd mouens secundùm totum conatum sui possit illud mouere, sed sic, quòd cum quantocunque modico conatu potest ipsum mouere, tale mobile omnino subiaceret tali mouenti, & mobile omnino subiacere mouenti potest dici ipsum mobile omnino adæquari passiuè ipsi agenti. Taliter Cœlum secundùm Philosophum est mobile adæquatum Intelligentiæ, quæ, etsi non possit mouere maius, tamen posset minus.

2 Cœli. tex. 21. & alibi.

Pars passi proportionati, non minus perficitur, quod simul alia perficiantur.

Ad exempla illa dico quòd passi proportionati agenti potest quælibet pars æquè perfici: ita saltem quòd vna non minùs perficitur, si alia perficiatur, quàm si sine illa perficeretur, quia enim totum est primò proportionatum agenti, ideò pluralitas partium, quæ includuntur in isto toto, non impedit perfectionem actionis in omnes, sicut nec in totum includens eas; sed si vni passo proportionato adderetur aliud passum, illud non oporteret æquè perfici ab agente, sicut si solùm reciperet actionem agentis. Hoc patet in illis exemplis. Lux enim & sonus, & similia, quantùm est de se, multiplicant se sphæricè: passum ergo proportionatum tali agenti quantuncunque sit paruum, cùm tamen sit sphæricum, includit partes: & illæ, quæ sunt partes eiusdem sphæræ circunstantis lumen æquè illuminabuntur. Hoc est, tantum illuminabitur medium secundùm vnum diametrum eiusdem sphæræ circa candelam, sicut secundùm alium: sed si accipiatur alia sphæra remotior à candela, ambiens primam sphæram acceptam circa candelam, illa non æquè illuminabitur sicut prima. Quod ergo dicitur, quòd æquè illuminantur plura illuminabilia, sicut vnum, verum est, quando illa plura sunt partes eiusdem illuminabilis adæquati, puta quando sunt contenta in eadem sphæra siue intra eandem sphæram respectu illuminantis, vt centri †. In proposito autem duo illi, pro quibus oratur, non sunt per se partes vnius, quod sit susceptiuum adæquatum boni reddendi virtute orationis: sed vterque per se est susceptiuum adæquatum. 11.

al. ad circunferentiam.

Contrà, quòd secunda sphæra minùs illuminatur quàm prima, hoc est, quia secunda est remotior à luce, non autem quia simul cum secunda alia, scilicet prima illuminatur: imò secunda nullum lumen reciperet, nisi prima simul illuminaretur: ergo non minùs recipit hoc vnum passum: quia aliud simul recipit, sed quia ipsum est remotius ab agente. In propósito non est talis remotio, sed tantùm distinctio recipientium. 12.

Plura mobilia approximata eidem mouenti continentur sub mobili adæquato eius.

Respondeo, duo mobilia posse æquè approximari eidem mouenti, necessariò concludit illa esse mobilia partialia contenta, scilicet realiter, vel æquiualenter in vno mobili adæquato; quod semper est imaginari sphæricum circa centrum ipsius agentis, & quæ etiam sunt in eadem totali sphæra, hoc est, infra distantiam eiusdem axis, illa æquè mouentur, & alia non æquè cum illis.

Ar argum. ex glo. n. 5. positum.

Ad auctoritatem Hieronymi, glossa ponit ibi duplicem responsionem. Vna est referens hæc ad ipsum celebrantem, vt sit sensus: nihil minus accipitur, supple pro ipso celebrante, quia siue pro vno, siue pro multis dicatur, semper valet specialissimè celebranti, & æqualiter, quando est æquè dispositus, & æquè ordinatè facit hoc, quod facit: hoc est, æquè celebratur pro multis, quando pro multis, & pro vno, quando pro vno.

Melior est breuis oratio feruens quam longa, & fastidiosa.

Alia responsio glossæ est ibi referens ad casum, in quo loquitur, quod, scilicet non minùs valet vna missa dicta pro centum animabus cum cordis hilaritate, quàm si pro quolibet vno diceretur cum anxietate. Præmittitur enim ibi sic: *Melior est quinque Psalmorum decantatio cum cordis puritate, ac serenitate, & etiam spirituali hilaritate, quàm totius Psalterij modulatio cum cordis anxietate, ac tristitia*, Et tunc subditur illud, quod adductum est: *Cùm ergo pro centum*, &c. Et hoc secundum fuit fortè specialiter secundùm intentionem Beati Hieronymi, volentis loqui ad consolationem Monachorum, quòd si pro multis tenerentur orare: tamen non oportet tot Psalmos legere: quia vergeret in fastidium: sed meliùs satisfit illis, si pro eis dicantur pauciores, & cum hilaritate: meliùs etiam valet dicenti, si potest stare cum obligatione eius.

COMMEN-

COMMENTARIVS.

8. k *AD illa in contrarium.* Nunc Doctor ſoluit inſtantias factas contra concluſionem.

Spiritus non eſt diuiſibilis, ita nec bonum ſpirituale.

Ad primam de ſpiritu, & bono ſpirituali concedit ſimilitudinem quo ad hoc, quòd ſicut ſpiritus non eſt diuiſibilis in plures partes, cùm non habeat quantitatem molis, ita nec bonum ſpirituale. Concedit etiam quòd ſicut idem ſpiritus numero non poteſt eſſe in pluribus corporibus, ita nec idem bonum ſpirituale poteſt eſſe in pluribus potentiis volitiuis. Et vltrà ſequitur quòd ſi plures ſpiritus, ſiue plures animæ poſſent eſſe in vna anima, illa eſſet perfectior qualibet earum, ita plura bona ſpiritualia erunt maius bonum intenſiuè, quàm vnum ſolum, & ſic argumentum nihil concludit.

l *Contrà, Saltem bonum ſpirituale non communicatur per partes*, &c.

Reſpondet Doctor quòd licèt vnum bonum ſpirituale quantumcunque intenſum non ſit realiter diuiſibile in plura bona, cùm non habeat partes, & partes, poteſt tamen intelligi diuidi in plura bona ſecundùm æquiualentiam, puta ſi ſit bonum intenſum vt octo, & ſint quatuor bona intéſa vt duo, illa quatuor bona equiualēt bono vt octo, quia in illis ſunt tot gradus bonitatis, quot ſunt in illo vno bono. In propoſito, tanto merito debetur adæquatè tantum bonum, illud in ſe diuidi non poteſt, ſed tamen illi bono æquiualere poſſunt plura bona minora, & ita ipſum poteſt diuidi non in ſe, ſed in valore, dum pro ipſo diuerſa bona minora diſtincta redduntur, & ſic poſito quòd quis celebret Miſſam pro decem, & merito celebrantis correſpondeat adæquatè bonum intenſum vt viginti, tunc reddentur decem bona illis decem, quæ æquiualent bono intenſo vt viginti, & ſi meritum Miſſæ tantùm applicaretur vni, tunc illi redderetur bonum vt viginti.

9. m *Contra exempla iſta priùs poſita inſtatur per alia exempla, quia non æquè poſſum portare duo æqualia ſicut vnum*, ergo nec ſimiliter merito Miſſæ correſpondent plura bona æqualia ſicut vnum, quia ſicut plura pondera æqualia faciunt pondus maius excedens virtutem ferentis, ita plura bona æqualia faciunt maius bonum excedens bonum adæquatum merito.

Si dicatur, quòd licèt in mouendo localiter non æquè poteſt agens in plura, & in pauciora, quia non æquè perfectè poteſt mouere localiter plura pondera æqualia, quàm pauciora, *tamen in alterando poteſt* ſimul plura paſſa æquè tamen approximata, ita perfectè alterare ſicut vnum illorum.

Dicit Doctor, diſtinguendo de motu, quia aliquis eſt motus talis, ſecundùm quem neceſſariò totum corpus quod mouetur, ſimul ſecundùm omnes ſui partes mouetur, hoc eſt, non priùs vna pars, quàm alia, ſicut eſt motus localis, quando enim aliquod corpus localiter mouetur, omnes partes ſimul mouentur; quando enim cœlum mouetur in illo tempore, in quo incipit motus, omnes partes cœli ſimul mouentur.

n *Si enim moueretur vna pars continui, alia non mota ſolueretur continuitas.* patet, quia ſi aliquod corpus moueretur localiter, & ſimul omnes partes non mouerentur localiter, ſed vna pars præcisè moueretur localiter, certum eſt quod non poſſet moueri, niſi diuideretur ab aliis partibus, & ſic ſolueretur continuitas.

o *Alius eſt motus, quo non eſt neceſſariò totum ſecundùm omnes partes ſimul moueri, vt eſt motus alterationis.* Patet, quia aliquod corpus priùs alteratur ſecundùm vnam partem, quam ſecundùm aliam: priùs enim calē fit ſecundùm vnam partem, quàm ſecundum aliam.

p *Mobile etiam.* Hîc etiam diſtinguit de mobili quoad adæquationem virtuti mouentis, quia quoddam eſt vnum mobile numero, quod ſic adæquatur virtuti mouentis, quòd ſimul non poſſet mouere maius, aut aliquod mobile minus mobili adæquato; & tale poteſt ſimul moueri; ſic intelligendo, quòd ſi mobile adæquatum ſit vt octo, & ſint duo mobilia, quorum vtrumque ſit vt quatuor, poſſet agens vtrunque mouere, quia illa duo ſimul ſumpta non excedunt mobile adæquatum. 10.

Differentia inter motum localem, & omnes motus

q *Eſt ergo aliqua differentia inter motum localem*, &c. Si enim aliqua pars continui eſſet mobile adæquatum mouenti, tunc per ſe poſſet moueri localiter, quòd non contingeret, niſi ſolueretur continuitas, vt ſuprà patuit. *Sed in motu alterationis aliqua pars ipſius mobilis poteſt eſſe mobile adæquatum mouenti tantæ virtutis, ſic quòd ſimul non mouebitur niſi tanta pars.* Patet, quia ignis non ſimul alterat totum aërem, ſed primò, & adæquatè alterat tantam partem, qua alterata ſucceſſiuè poſſunt aliæ alterari.

Subtilis doctrina.

r *Sed vtrobique*, &c. Vult ergo Doctor quòd habens mobile adæquatum vt octo, ita quod intelligatur ſibi adæquari, ſic quòd etiam minimo conatu poſſit illud mouere, tunc non poſſet maius mouere, & potens mouere ipſum æquè faciliter totum mouet, ſicut & quamlibet partem eius in eo realiter contentam, quia ponitur quod totum ſit adæquatum mouenti etiam ſecundùm minimum conatum, & per conſequens totum eſt æquè mobile, ſicut qualibet pars eius. Si etiam pars mobilis accipiatur pro mobili minori, quod non ſit pars mobilis adæquati, ad mobile adæquatum eſt æquè ſimul mobilis, ſicut mobile minus, non ſic intelligendo, quòd ſi mobile adæquatum ſit vt octo, & mobile minus ſit vt duo, quod non eſt realiter pars eius, poſſit vtraque æquè ſimul mouere. Sed ſic debet intelligi, quòd ſi mobile adæquatum ſit vt octo, tunc ſint tria mobilia, quorum duo ſint vt ſex, & aliud ſit vt duo, quòd æquè ſimul mouebit illa tria, ſicut vnum illorum, quia illa tria ſimul ſunt mobile adæquatum etiam reſpectu minimi conatus.

ſ *Ad exempla illa.* Nunc Doctor reſpondet ad illa exempla de voce, & de lumine. *Hoc patet in exemplis, lux enim, & ſonus, & ſimilia quãtùm eſt de ſe multiplicant ſe ſphæricè*, & dicit *quantùm eſt de ſe*, quia fortè propter impedimentum non poſſent ſe multiplicare ſphæricè, *Hoc eſt tantùm illuminabitur medium ſecundum vnam partem eiuſdem ſphæræ circa candelam, ſicut ſecundùm aliam*, & ſic totum illud ſphæricum æquè ſimul illuminatur, ſicut qualibet eius 11.

pars, & omnes partes illius sphærici æque simul illuminatur, sicut qualibet seorsum sumpta propter rationem *suprà* positam. *Sed si accipiatur alia sphæra remotior a lumine candelæ ambiens primam sphæram, illa non æque illuminatur sicut prima.*

Si dicatur, quòd hoc ideò est, quia est remotior, nam si esset æquè propinqua, æque simul illuminaretur: in proposito, personæ, quibus applicatur bonum Missæ sunt æquè præsentes. Respondet * Doctor quòd *duo mobilia, siue passa, æque approximari eidem mouenti, siue agenti, necessariò includit illa mobilia*, &c. Vult dicere, quòd talia mobilia æquè approximata si esset possibile, quòd simul illuminarentur non se haberent, vt duo mobilia adæquata, quia hoc esset impossibile, sed se haberent, vt duo mobilia partialia realiter, vel æquiualenter contenta in vno adæquato, vt suprà expositum est. Sed in proposito illi duo pro quibus oratur non sunt partes vnius nec realiter, nec æquiualenter, quod sit susceptiuum adæquatum boni reddendi virtute orationis, sed vtrunque per se susceptiuum adæquatum.

* qu. 22

SCHOLIVM.

Sacerdotem posse applicare virtutem sacrificij his, vel illis. Probat ex duobus locis Augustini, & ex congruentia, quia in familiis benè ordinatis, ipse Dominus per se non distribuit singulis, sed aliis id committit. Soluit satis clarè duas rationes in contrarium allatas.

An sit in potestate sacerdotis applicare bonum, quod debetur Ecclesiæ alicui personæ.

DE Secundo articulo principali tria sunt videnda: primò si in potestate sacerdotis sit applicare certæ personæ bonum, quod debetur Ecclesiæ, vel alicui in Ecclesia virtute sacrificij. Secundò, si sacerdos potest illud bonum applicare pro libito voluntatis suæ. Tertiò, si valet isti æquè, quando applicatur sibi, & aliis, sicut si sibi soli applicaretur. 13.

De primo, videtur [a] quòd non: quia instrumentum non habet virtutem applicandi, actionem, vel effectum actionis: agentis enim principalis est applicare virtutem, & actionem: nunc autem sacerdos, quantùm ad virtutem sacrificij, est merè instrumentum: quia organum inanimatum. Licèt enim sit organum viuum, quantùm ad meritum personale in celebrando: quia sic mereri est eius inquantùm in se viuit vita gratiæ, tamen quantùm ad illud bonum, quod debetur virtute sacrificij est organum præcisè ratione ordinis, & æquè prouenit effectus iste virtute sacrificij, etiam si minister in se non viuat vita gratiæ: ergo, &c.

Secundò sic. Bonum, quod non debetur isti, non habet iste ius alij assignandi, vel applicandi: bonum, quod debetur virtute sacrificij, non debetur sacerdoti inquantùm celebrans, sed tantùm ipse est nuntius offerens petitionem Ecclesiæ, & bonum, quod virtute sacrificij debetur, non sibi debetur: quia eadem esset virtus sacrificij, si ipse esset in morali peccato.

In potestate sacerdotis est applicare virtutem sacrificij.

Dico tamen, quòd in potestate sacerdotis celebrantis est aliquo modo applicare virtutem sacrificij. Quod probatur duplici auctoritate: Augustin. in Enchirid. 89. vel 77: *Non est negandum defunctorum animas releuari, cùm pro illis sacrificium mediatoris offertur*: ergo offerens potest applicare illis sacrificium, & illæ per hoc possunt releuari.

Idem in sermone de Cathedra sancti Petri: *Ostendam*, inquit, *qua ratione animas defunctorum iuuare possunt adhibeant pro eis Sanctorum preces, & sacerdotali eos prosecutione Domino commendent*. Iuuantur ergo animæ per hoc, quòd sacerdos pro eis applicat virtutem sacrificij.

Ad hoc etiam est congruentia vna: quia vbi in domo aliqua aliquod bonum est distribuendum diuersis secundùm eorum exigentiam, vel indigentiam, rationabile est quòd Dominus domus non immediatè singulis distribuat, sed talis distributio alicui, vel aliquibus certis ministris in domo committatur. Ita videtur regulariter in familiis ordinatis; æquè ergo, vel magis debet ita esse in domo Dei, quæ est Ecclesia: quòd bonum ibi virtute sacrificij communicandum, non solum Deus distribuat, sed aliquis minister in Ecclesia; nulli autem magis conuenire potest in Ecclesia quàm Sacerdoti sacrificium offerenti, cui sicut conuenit determinare intentionem suam, pro quo specialiter offerat: sic conuenit sibi dispensatoriè vel dispositiuè determinare, cui virtute sacrificij bonum, quod impetratur reddatur. 14.

Ad illa, quæ probant quòd nullo modo conueniat Sacerdoti applicare virtutem sacrificij.

Ad primum dico [c] quòd licèt bonum, quod impetratur virtute sacrificij, non impetretur virtute meriti personalis Sacerdotis, sed virtute meriti Ecclesiæ, in cuius

personæ

persona fit oblatio,& ob cuius gratiam oblatio acceptatur. Et ideò quoad hoc, scilicet tale bonum sic impetrandum, Sacerdos, licèt sit merè organum, tamen ratione ordinis habet notablem in Ecclesia,propter quem sibit coduenit offerre, & oblationis virtutem determinare, & in hoc non est præcisè orgnnum, sed minister, & dispensator.

Ad secundum dico, [d] quòd si bonum reddendum virtute sacrificij non debeatur sacerdoti pro se; debetur tamen Ecclesiæ secundùm eius distributionem: quia ipse ex ordine suo est nuntius sponsæ ad sponsum offerens petitiones specialiter pro determinatis personis, & ita dispensatoriè, vel dispositiuè determinans eis illud, quod pro talibus petitionibus reddetur. *Sacerdos, nuntius sponsæ ad sponsum.*

COMMENTARIVS.

12. *Quomodo Sacerdos possit applicare virtutem sacrificij certæ personæ.*

a DE primo, &c. Hîc Doctor videtur expressè tenere quòd Sacerdos potest aliquo modo applicare virtutem sacrificij certæ personæ, & per consequens bonum correspondens virtuti sacrificij,siue bonum correspondens merito,quod habetur virtute sacrificij, quod bonum debetur Ecclesiæ,potest certæ personæ aliquo modo applicare, & hoc probat duabus auctoritatibus,quæ patent in litera. Probat etiam quadam congruentia, nam *vbi in domo aliqua aliquod bonum est distribuendum diuersis*, &c. *æquè ergo, vel magis debet esse ita in domo Dei, quæ est Ecclesia,* &c. *nulli autem magis conuenire potest in Ecclesia, quàm Sacerdoti sacrificium offerenti*, &c. ex quo enim potest Sacrificium offerre pro certa persona,ita videtur quòd bonum, quod debetur virtute sacrificij, possit applicare certæ personæ dispositiuè tamen communicando illud: solus enim Deus effectiuè communicat tale bonum, sed Sacerdos distributiuè, ex hoc, quòd producit quandam dispositionem ad tale bonum communicandum, quæ dispositio est oblatio sacrificij pro certa persona, quia credendum est quòd Deus ordinauerit dare aliquod bonum virtute sacrificij illi personæ,pro qua Sacerdos offert illud.

b *Ad illa quæ probant*, &c. nunc Doctor soluit duas rationes factas in principio articuli, quibus probat partem negatiuam,quarum prima est, scil. quia instrumentum non habet virtutem applicandi actionem, vel effectum actionis: & patet, quia instrumentum, propriè loquendo de instrumento,nullo modo attingit effectum principalis agentis, vt patet *in 4.dist.1.q.1. & 4.* & vltrà, quia principale agens vtitur instrumento, & non è contra, ideò principali agenti conuenit applicare effectum, qui habetur actione instrumenti: sed Sacerdos in Ecclesia respectu boni, quod debetur virtute sacrificij,est tantùm instrumentum,quia hoc conuenit sibi præcisè ratione ordinis.

c Respondet Doctor quòd licèt bonum,quod impetratur virtute sacrificij,non impetretur virtute meriti personalis Sacerdotis,sed virtute meriti Ecclesiæ.

13. Secundò sic arguit, quia bonum, quod non debetur isti, non habet iste ius alij assignandi,vel applicandi: patet, quia tale non est in sua potestate. Sed bonum, quod debetur virtute sacrificij, non debetur Sacerdoti inquantum celebrans,quia vt sic,est tantùm nuntius offerens petitionem Ecclesiæ, & bonum, quod debetur virtute sacrificij, non debetur sibi; patet, quia eadem esset virtus sacrificij, si ipse esset in mortali peccato.

d Dicit Doctor quòd etiamsi bonum reddendum virtute sacrificij non debeatur Sacerdoti pro se, debetur tamen Ecclesiæ secundùm eius distributionem,&c. Et vult breuiter dicere quòd meritum sacrificij tantùm ad Ecclesiam pertinet, ita quòd oblatio sacrificij dicitur præcisè meritoria, pro quanto talis oblatio fit in persona Ecclesiæ, & sic bonum correspondens tali merito,est bonum debitum Ecclesiæ, & Sacerdos celebrans non est causa,nec effectiua, nec dispositiua respectu meriti Ecclesiæ, nec aliquo modo causa respectu boni,vt debiti Ecclesiæ, quia tale bonum præcisè debetur Ecclesiæ, pro quanto oblatio sacrificij fit in persona Ecclesiæ, quia enim Deus acceptat Ecclesiam vt sponsam, ideò acceptat oblationem sacrificij factam in persona Ecclesiæ, pro qua oblatione obligat se Deus, ex sua tamen mera voluntate, velle dare tantum bonum. Tamen Sacerdos, quia minister Ecclesiæ potest dispensatiuè, siue dispositiuè bonum debitum Ecclesiæ specialiter applicare certæ personæ, vel certis personis, & quantùm ad huiusmodi dispensationem non dicitur Sacerdos præcisè instrumentum Ecclesiæ, sed minister & dispensator boni debiti Ecclesiæ virtute sacrificij, siue virtute oblationis sacrificij, quam talis Sacerdos offert in persona Ecclesiæ: quia ergo habet specialem gradum in Ecclesia,scilicet gradum sacerdotalem, quo in persona Ecclesiæ potest offerre sacrificium,ideò dispensatoriè potest etiam applicare illis personis, pro quibus in persona Ecclesiæ offertur sacrificij bonum, quod debetur Ecclesiæ virtute talis oblationis factæ in in persona Ecclesiæ. *Nota.*

SCHOLIVM.

Hæc litera continet aliquot dicta. Primum, obligatus celebrare pro vna intentione, si applicuerit eam ad alios, dubium est an tenet. Nihil resoluit, & rationes & authores stant ab vtraque parte, verius puto, licèt peccaret offerens pro aliis, ab his quibus debeat, applicationem tamen valere; alioquin administratio Sacramentorum facta quibus non debes, vel contra Superiorum mandata, non teneret. Secundum, applicatio pro ipso celebrante & pro Ecclesia in communi non subsunt determinationi ministri, benè tamen applicatio media pro aliquo, vel aliquibus specialiter. Constat ex Augustin. allato, & praxi, ac traditione Ecclesiæ. Tertium; ista applicatio media aliquando fit ab Ecclesia instituente, vt Parochi offerant pro suis Parochianis, & alij Sacerdotes pro aliis iuxta suas fundationes. Quòd vero Ecclesia hoc possit, probat ex Hieronymo. Quartum, applicatio debetur ex iustitia iis, qui conferunt ad sustentationem celebrantis. Quintum, obligatus celebrare pro aliquibus, potest secundaria intentione, id est, pro aliquo gradu longè inferiori, appplicare pro aliis. Mouet duo dubia, & non resoluit; primum, an priùs parentibus, quàm Parochianis applicanda Missa? Secundum, an potius mortuis, quàm viuis, & peccatoribus, quàm iustis?

An Sacerdos possit pro libitu distribuere bonum sacrificij Missæ, & cui libuerit applicare.

DE Secundo [e] autem in isto articulo, scilicet an possit pro libitu distribuere bonum debitum virtute sacrificij: ita, scilicet quòd hoc bonum specialiter reddatur illi, cui ipse specialiter applicat virtutem sacrificij. Diceretur quod non; sed ad hoc, quòd applicatio sua habeat effectum, oportet quòd eam faciat secundùm beneplacitum Dei: quia ipse solus est dator illius boni, & secundùm suum proprium beneplacitum; non ergo dabitur illi, cui Sacerdos applicat nisi Sacerdos in applicando conformet se voluntati datoris. 15.

Contra hoc, nullam videtur ille habere auctoritatem applicandi, vel assignandi aliquod bonum alicui, cuius applicatio nunquam tenebit, nisi fiat secundùm voluntatem alterius, de qua iste regulariter non potest habere certitudinem; sed Sacerdos celebrans non potest habere certitudinem determinatam de voluntate diuina, cui velit dare bonum reddendum virtute sacrificij: quia nec regulariter hoc Deus reuelat in speciali, nec ex Scriptura habetur doctrina de hoc, nisi multùm remota, & vniuersalis, quæ non sufficit ad sciendum voluntatem diuinam in speciali respectu huius personæ, vel illius; ergo si nunquam applicatio facta per Sacerdotem haberet effectum, nisi esset facta secundùm beneplacitum diuinum, sequeretur quòd Sacerdos nullam haberet auctoritatem applicandi virtutē sacrificij, nisi multùm in vniuersali.

Applicatio pro celebrante, & communis, sunt determinatæ.

Potest ergo dici [f] quòd vbi habetur doctrina certa de applicatione, ibi est sic facienda, ita, scilicet quòd si contrarium fiat, fortè nec ei cui applicatur, valet, & applicanti nocet: quia peccat: Cùm autem oratio possit (vt dictum fuit in principio primi articuli) alicui tripliciter applicari scilicet specialissimè, generalissimè, & modo medio inter ista, scil. specialiter, licèt non specialissimè. Prima autem applicatio determinata est: quia semper fit ipsi oranti. Secunda etiam determinata est: quia semper fit toti Ecclesiæ; & has duas determinationes facit regula charitatis, quę debet esse potissimè ad seipsum & generaliter ad omnē proximū. Tertia applicatio, scil. media, aliquando vt determinata est ex institutione siue ordinatione Ecclesiæ, quæ in diuersis parochiis instituit diuersos Sacerdotes Parochiales, qui tenētur officiare Ecclesias, & celebrare specialiter pro suis parochianis; consimiliter in diuersis collegiis partialibus sunt diuersi Sacerdotes instituti ad offerendū sacrificium altaris, & specialiùs semper pro illis, qui sunt in tali collegio. De hoc potest accipi illud 7. q. 1 & notat Hieronymus ad Rusticum monachum. *In apibus princeps vnus: grues sequuntur vnam. Roma autem condita duos fratres reges simul habere non potuit.* Et sequitur: *singuli Ecclesiarum Episcopi, singuli Archidiaconi, & omnis Ecclesiasticus ordo suis rectoribus regitur.* Hæc ille. Nec tantùm requiruntur rectores in Ecclesia ad correctionem faciendam, sed ad reconciliationem faciendam peccatorum per orationem Ecclesiæ, & hostiam salubrem. 16.

Vide Concil. Trid. sess. 25. ca. 4. de Ref.

Similiter videtur determinati applicatio ex iustitia. Et hoc illis, qui prouident, vel prouiderunt ministris de necessaria sustentatione Hoc modo multi dotauerunt Monasteria & Ecclesias solemnes collegiatas, vel minores Ecclesias, ad hoc vt ministri in talibus Ecclesiis tenerentur celebrare pro illis, & pro illis, pro quibus ipsi intendebant eos obligare. Et est obligatio rationabilis, vt qui recipit eleemosynas temporales, 17.

refundat

refundat pro eis suffragium spirituale orationis,& oblationis. Sicut de temporali beneficio refundendo pro spirituali beneficio prædicationis,ait Apostolus 1. Cor.9. *Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est si carnalia vestra metamus?* quasi diceret, non. Ex quo ergo licitum est,imò rationabile,quòd eleemosyna requirat orationē: ille, qui cum eleemosyna sua imponit obligationem orandi pro se, rationabiliter facit,& ita ista eleemosyna ad quemcunque succedentem semper transit cum onere sibi imposito:nullus tamen præsumitur se,& suum collegium sic alicui obligare,quod non posset de cætero alteri aliqua suffragia committere, vel promittere; & ita præsumitur obligatio fieri secundùm intentionem obligantis præcise tamen secundùm notulam,licèt non sit hæc obligatio nisi promissoria.

Isti verò,quorum orationes, & oblationes sunt sic determinatæ cæteris personis; non possunt eas pro libitu aliis applicare: quia facerent iniustitiam subtrahendo debitum illis, quibus iam sunt obligati,& intelligo si applicarent aliis, ita specialiter sicut ipsis, & hoc aliis, quibus non æquè obligantur. Si quidem illa applicatio medio modo potest habere multos gradus. Exempli gratia,ponātur tres,& semper ipsa plus valet ei,cui fit in priori gradu, puta si quis sic intendat, quòd quantum potest oblatio valere alicui alij ab offerente,tantum valeat ipsi *A*:& tunc post ipsum *A*, quātum valere potest alicui alteri,valeat ipsi *B*:& post *B* ipsi *C*,& hoc siue per *A* intelligatur vna sola persona,siue multæ, pro quibus vult in eodem gradu orare. Esto igitur, quòd ex ordine Ecclesiæ, vel ex beneficio recepto, tenetur quis offerre medio modo: & hoc in primo gradu pro vno, non præiudicat tamen illi,si medio modo in secundo gradu offerat, vel applicet virtutem oblationis alij, & in tertio gradu tertio, & sic de quibuscunque gradibus:quia nunquam applicatio facta in gradu posteriori subtrahit aliquid illi, cui facta est in gradu priori. *Obligati ad celebrandum pro his,non possunt celebrare pro aliis.*

18. Cui autem fieri debet applicatio,g & in quo gradu dubium est:an scilicet curatus debeat priùs applicare oblationem suo parochiano, quàm patri, vel matri. Videtur enim quòd de lege naturæ obligatur parentibus, & illi legi præiudicare non potest positiua obligatio,nec quisquam recipiens obligationem debet velle sibi sacerdotem obligari contra rectum ordinem legis naturæ, & ita interpretandum est, quòd nunquam voluit sacerdotem sibi sic obligari, quin posset liberè reddere semper patri, & matri illud,in quo eis tenetur. *An curatus debeat potius pro patre celebrare, quā pro parochiano.* D. Thom.2.2 q.26.art.9. ad 3. *Parentes omnibus in ordine charitatis præfert.*

Sed contrà,pater & mater,si sint parochiani alterius sacerdotis,habent eum obligatum ad orandum pro se sicut pro subditis: & videtur quòd obligatio ista spiritualis filiationis præualeat quantùm ad efficaciam.

h Alij autem sunt Sacerdotes in Ecclesia non habentes Curam,nec etiam Cappellaniam,vel Præbendam, ratione cuius sit eorum oblatio applicata certæ personæ, vel certis personis; & tales magis possunt liberè pro suo beneplacito applicare: debent tamen applicationem suam conformare beneplacito summi Sacerdotis, quantum possunt de illo verisimiliter coniicere vel concipere, quod difficile quandoque est percipere in speciali de hac persona,vel illa. Probabilius autem concipitur magis in communi, puta parentibus, benefactoribus, principibus, & prælatis, iuxta illud Apostoli 1.ad Timot. 2. cap. *Obsecro ergo primo*, &c. Pro mortuis etiam iuxta illud 2. Machab.12. *Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare.*

19. Et adhuc sistendo etiam sic in communi, dubium est, quibus debet offerens medio modo applicare beneficium, & hoc in gradu priori, & quibus in gradu posteriori:nam in aliquibus est maior indigentia,sicut in mortuis,qui non possunt pro se mereri,quàm in viuis;& in peccatoribus,quàm in iustis,qui per gratiam propriam,quam habent, possunt mereri: non sic peccatores, & magis indigenti videtur iustum priùs subuenire:tamen ex alia parte videtur maior vtilitas.Vtilius est enim viatori gratiam augeri,& ex consequenti merita,quàm mortuo solam pœnam remitti:vbi non augetur gratia nec crescunt merita.Videtur etiam quis magis obligatus fratri suo existenti in charitate,quàm peccatori,qui nec Deum diligit,nec à Deo diligitur,sicut iustus: & debeo magis diligere eum, quem Deus diligit, & qui Deum diligit, quàm illum, qui contrario modo se habet. Tutius ergo videtur applicationem facere generalem talem, *Digneris Domine oblationem istam specialiter acceptare pro illis pro quibus nosti me teneri specialiter offerre, & in illo gradu, in quo nosti me teneri pro eis.* Et si in speciali determinetur ad aliquem, vel aliquos, tutius est, quòd fiat sic sub conditione, *si tibi placet.* *Modus diligendi proximum.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

14 c *De secundo, in isto articulo.* Nota quòd in isto articulo Doctor dubitatiue loquitur: ex vna parte videtur tenere quòd Sacerdotes in Ecclesia non habentes Curam, nec Cappellaniam, & huiusmodi, quòd possint applicare bonum ad libitum, & ex alia parte videtur tenere, quòd non ad libitum, sed tantùm ad beneplacitum Dei, quia ipse plus est dator illius boni. Et contra hoc secundum arguit Doctor, quia tunc Sacerdos nullam applicandi bonum alicui posset habere auctoritatem, quia celebrans non potest habere certitudinem determinatam de voluntate diuina, cui ipsa velit dare bonum reddendum virtute sacrificij, quia nec regulariter hoc Deus reuelat, cui scilicet in speciali velit dare tale bonum.

f *Potest ergo dici.* Hîc Doctor ponit duas conclusiones. Prima est, quòd vbi habetur doctrina certa de applicatione talis boni, ibi applicatio est sic facienda est, quòd si contrarium fiat, forte nec ei cui applicatur valet, & applicanti nocet, quia peccat; cùm autem oratio possit (vt dictum fuit in principio primi articuli) alicui tripliciter applicari, scilicet specialissimè, generalissimè, & modo medio inter ista, scilicet specialiter, licèt non specialissimè: sic in proposito, bonum, quod debetur Ecclesiæ potest tripliciter applicari, scilicet specialissime, generalissimè, & specialiter; primis duobus modis tale bonũ semper intelligitur applicatum: nam oblatio sacrificij facta à Sacerdote in persona Ecclesię est meritoria boni debiti Ecclesiæ, & virtute talis oblationis bonum debetur Ecclesiæ, & tale bonum semper intelligitur applicatum toti Ecclesiæ; secundò, ipsi celebranti; tertio illis, pro quibus Sacerdos in persona Ecclesiæ offert sacrificium, non quòd idem bonum numero detur toti Ecclesiæ, & celebranti, & aliis. Sed sic debet intelligi, quòd quando Sacerdos celebrat, & offert sacrificium in persona Ecclesiæ, debet illud offerre pro tota Ecclesia, & pro se, & pro aliis, & tunc Deus communicat bonum debitum toti Ecclesiæ, & aliquod ipsi Sacerdoti, & aliquod alij personæ, pro qua offert. Prima ergo applicatio, & Nota. secunda respectu boni debiti Ecclesiæ semper est determinata, & tertia applicatio videtur aliquando determinata ex institutione Ecclesiæ; aliquando non. Primo modo videtur ista determinatio esse ex hoc, quòd Ecclesia in diuersis Parochiis instituit diuersos Sacerdotes, qui tenentur officiare Ecclesias, & celebrare specialiter pro suis Parochianis, sic quòd eis applicent non tantùm bonum Ecclesiæ, vt suprà dixi, non specialissimè, nec generalissimè, sed specialiter, sed etiam quòd debetur merito personali non specialissimè, nec generalissimè, sed tantùm specialiter, siue in modo medio, & sic patet litera.

g *Cui autem fieri debet applicatio, &c.* Dicit Doctor quòd de lege naturæ videtur magis obligari parentibus, & illi legi præiudicare non potest positiua obligatio, nec quisquam recipiens obligationem debet velle sibi Sacerdotem obligari contra rectum ordinem legis naturæ, & ita interpretandum est, quòd obligans Sacerdotem, nunquam voluit Sacerdotem sibi sic obligari, quin Sacerdos possit liberè reddere semper patri, & matri illud, in quo eis tenetur. Posito etiam quòd pater, & mater sint Parochiani alterius Sacerdotis, qui tenetur pro eis offerre sacrificium, sicut pro aliis Parochianis, adhuc videtur dicendum, quòd magis teneatur patri, & matri, quia ius naturæ sic obligat, loquendo tamen de iure naturæ largè sumpto, vt patet *in tertio distinct.* 75. 15.

h Secunda conclusio est, quòd loquendo de aliis Sacerdotibus non obligatis modo supradicto, tales, etsi magis possint pro suo libito applicare bonum, &c.

SCHOLIVM.

Missa non tantum valet virtute sacrificij applicata, multis sicut si vni soli applicaretur. Suadetur vt conclusio primi art. num. 2. Per virtutem sacrificij, seu meritum Ecclesiæ, intelligit Doct. id quod correspondet oblationi independenter à bono motu celebrantis. Quod idem est ac opus operatum, vt constat ex Doctore in initio quæst. num. 2. falluntur ergo, qui dicunt eum sensisse nullum fructum correspondere ex opere operato. Explicat, quomodo bonum reddendum virtute sacrificij correspondet merito Ecclesiæ militantis, & non celebrantis, neque bono contento in Eucharistia præcisè; quia hoc est æquale, quando seruatur in pyxide: meritum autem Ecclesiæ est finitum, & ideò bonum ei correspondens finitum est, & consequenter, quo pluribus applicatur, eo minùs singuli accipient. Etsi dicatur, quòd missa acceptatur voluntate Christi instituentis, offerentis, & acceptationem dantis; adhuc, meritum finitum erit; & hoc est fundamentum huius conclusionis. Vide Doct. 3. dist. 19. & Scholium nostrum ibi ad num. 7. vbi docet etiam meritum Christi non fuisse intrinsecè & simpliciter infinitum, quia fuit à principio finito, & pro finitis, & ad finita acceptatum: tamen extensione, & extrinsecè fuit infinitum, quia à persona infinita, & syncategorematicè pro infinitis sufficienter acceptatum est: & hoc sensu intelligitur extra v. Vnigenitus de pœnit. & rem.

De tertio autem in isto articulo dici potest, sicut in præcedenti articulo, quod, scilicet missa non tantum valet virtute sacrificij applicata pluribus in eodem gradu sicut si vni soli applicaretur. Hoc declaratur simili ratione, qua prius: quia bonũ quod debetur virtute sacrificij, correspondet, secundùm plenam iustitiam, alicui merito

merito in Ecclesia:illud meritum est finitum,& certi gradus : ergo sibi secundum iustitiam plenam adæquatè correspondet bonum certi gradus reddendum:ita quod nihil reddetur virtute sacrificij nisi illud,vel inclusum in illo:ergo si totum illud reddatur isti,nihil virtute sacrificij reddetur illi;quia quod daretur illi nec est istud bonum quod datur isti,nec includitur in illo, vt aliquid eius : & per consequens ex opposito consequentis,si virtute sacrificij aliquod bonum detur illi:non totum datur isti, quod debetur virtute sacrificij:daretur autem ei totum in medio gradu, si sibi soli specialiter applicaretur:ergo,&c.

Ista autem ratio posset habere instantias,quæ positæ sunt in primo articulo;& consimiliter soluerentur.

21. Sed hîc est [k] quoddam dubium speciale ; nam ibi patet cui merito finito debet correspondere bonum reddendum ; quia merito personali celebrantis Non ita patet hîc , cui merito correspondet bonum reddendum virtute sacrificij. Et dici potest, quòd non correspondet præcisè bono contento in Eucharistia : illud enim bonum æquale est,quando Eucharistia seruatur in pyxide , & tamen non tunc æquiualet Ecclesiæ,sicut quando offertur in Missa : & siue hoc indistinctè dicatur oblatio Eucharistiæ,siue sit consecratio,siue perceptio, siue oblatio, vel operatio aliqua Sacerdotis in persona Ecclesiæ. Vltra ergo bonum contentum in Eucharistia requiritur oblatio Eucharistiæ. Ista non est accepta nisi sit offerentis accepti,iuxta illud Gen.4 *Respexit Deus ad Abel,& ad munera eius.* Priùs ad Abel, quàm ad munera. Et iuxta illud Lucæ 21. *Vidua hæc paupercula plures,quàm omnes misit* : quia ex voluntate magis accepta , & Greg.in homil. super illud Matth. 4. *Ambulans Iesus* , &c. *Nec pensat Deus quantum in eius sacrificio , sed ex quanto deferatur affectu.* Vnde si Iudæus obtulisset Patri Christum volentem , vel non volentem , non fuisset ista oblatio ita accepta à Patre : sicut quando Christus spontè se obtulit;imò non fuisset accepta,iuxta illud Ecclesiast. 34. *Qui offert sacrificium ex substantia pauperis,quasi qui victimat filium in conspectu patris.*

Intentionē pēsat Deus non opus.

22. l Ex istis patet quòd sicut Eucharistia non præcisè ratione rei contentæ plenè acceptatur:sed oportet quòd sit oblata,sic nec plenè acceptatur oblata , nisi ratione bonæ voluntatis alicuius offerentis: non autem præcisè ratione ipsius voluntatis celebrantis;quia hoc pertinet ad meritum personale,non ad virtutem sacrificij, nec immediatè ratione voluntatis ipsius Christi offerentis ; quia Christus etsi hîc offeratur vt contentus in sacrificio , non tamen hîc immediatè offert sacrificium : iuxta illud Hebr. 9. *Neque vt sæpè offerat semetipsum.* Et ibidem: *Christus semel oblatus est*, supple à seipso offerente : alioquin videretur , quòd vnius Missæ celebratio æquiualeret passioni Christi;si idem esset offerens immediatè,& oblatus. Certum est autem [m] quòd Missa non æquiualet passioni Christi , licèt specialiùs valeat , pro quanto ibi est specialior commemoratio oblationis , quam Christus obtulit in cruce. Iuxta illud Lucæ 22.& 1.Cor.c.2. *Hoc facite in meam commemorationem*:quia fit Missa tam repræsentando illam oblationem in cruce,quàm per eam obsecrando,vt scilicet per eam Deus acceptet sacrificium Ecclesiæ. Obsecratio etiam communiter fit per aliquid magis acceptum ei,qui rogatur,quàm sit sibi supplicatio obsecrantis. Patet in exemplis communiter:si enim supplico vt per salutem,vel pro salute animæ patris hoc mihi facias,suppono tibi magis acceptam esse salutem eius,quàm supplicationem meam : vnde propter illam acceptam volo supplicationem meam acceptari: *& propter quod vnumquodque , & illud magis.* Sic ergo patet [n] quòd Eucharistia oblata acceptatur non ratione voluntatis Christi vt immediatè offerentis : ratione ergo voluntatis Ecclesiæ generalis:illa autem habet rationem meriti finitam : & esto,quòd acceptaretur ratione voluntatis Christi vt offerentis,hoc est instituentis oblationem,& dantis, sibi valorem, & acceptationem, tamen non æquiualeret , nec acceptaretur sicut passio Christi, & ita esset meritum finitum,cui correspondet bonum debitum virtute sacrificij.

Missa repræsentat oblationem crucis, & per eam obsecrat vt acceptetur. Primo posteriorum t.c 5.

23. Sed cùm acceptetur ratione [o] voluntatis generalis Ecclesiæ : numquid simul Ecclesiæ triumphantis , & militantis ? Non videtur ; imò istud sacrificium est propriam Ecclesiæ militanti , sicut & Sacramentum in quo est sacrificium.

24. Contrà,si est solius Ecclesiæ militantis : ergo si nullus viator esset in gratia , virtus sacrificij esset nulla. Et si vnus solus esset in gratia , æquaretur merito personali illius. Qualiter etiam modò ad meritum istud concurrit motus illius , qui nihil cogitat de oblatione:cuiusmodi est alius à celebrante,nec assistens sibi.

Dici potest, quod est in eo motus virtualis: vel saltem habitualis, quo vult Deum acceptare preces Ecclesiæ. Propter ista argumenta dici potest sicut dicitur, respondendo ad argumentum principale huius quæstionis in fine.

ADDITIO. *Secundò dicitur, quòd istud meritum est ad meritum passionis Christi, non quòd nunc Christus mereatur: sed quia quando passus est, meruit quòd istud meritum esset ad meritum illud applicabile.*

Leuch. ponit vt textum. *Tertiò dico pro prima instantia, quòd nunquam erit Ecclesia militans sine aliquo, qui sit in charitate ex ordinatione Dei, iuxta illud dictum Christi.* Luc. 22. Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua.

COMMENTARIVS.

16. *Quomodo valeat missa.* i *De tertio in isto articulo dici potest*, &c. Dicit Doctor quòd bonum debitum virtute sacrificij plus valet applicatum Petro, quàm si applicaretur sic Petro, & aliis, & loquor de bono debito Ecclesiæ non specialissimè, nec generalissimè, sed tantùm specialiter, siue medio modo accepto. Et quòd plus valeat soli Petro, & simul Petro, & aliis, probatur eisdem rationibus, quibus in primo articulo principali probatum est de bono debito merito personali ipsius celebrantis.

k *Sed hîc est quodam dubium speciale*, scilicet an meritum, quod est virtute sacrificij sit infinitum, & per consequens bonum debitum tali merito sit etiam infinitum. Dicit Doctor primò, quòd *bonum correspondens merito Ecclesiæ non correspondet præcisè bono contento in Eucharistia*, id est, quòd bonum debitum merito Ecclesiæ non est præcisè tantum bonum quantum est Christus contentus in Eucharistia, quia loquendo de tali bono, æquale est etiam quando Eucharistia seruatur in pyxide, quia vt ibi ita perfectè Christus continetur, sicut quando Eucharistia est in manibus Sacerdotis, & tunc bonum debitum Ecclesiæ virtute sacrificij non plus valet Ecclesiæ quando Sacerdos offert sacrificium in persona Ecclesiæ, quàm quando Eucharistia seruatur in pyxide Secundò dicit, quòd vltra bonum contentum in Eucharistia, quod expresè correspondet Ecclesiæ aliud bonum, quod sibi debetur virtute oblationis sacrificij indistinctè loquendo de oblatione siue, scilicet intelligatur ipsa consecratio, siue perceptio sacramenti, siue oblatio, vel operatio aliqua Sacerdotis in persona Ecclesiæ. Et addit, quòd nunquam talis oblatio est Deo accepta, & ordinata ad bonum reddendum Ecclesiæ, nisi sit offerentis accepti, & per consequens existentis in gratia, & hoc probat multis *Nota.* auctoritatibus. Ex hoc sequitur quòd oblatio facta ab existente in peccato mortali non est meritoria, nec Deo accepta, nec ad aliquod bonum ordinata à Deo reddendum, nec sibi, nec Ecclesiæ, quia tunc talis offerens non mereretur, sed magis demereretur.

17. l *Ex istis patet, quòd sicut Eucharistia non præcisè ratione rei contentæ plenè acceptatur, sed oportet quòd sit oblata*, videlicet à Sacerdote potestatem habente specialiter offerendi verum sacrificium, vt minister Ecclesiæ; *sic nec plenè acceptatur oblata*, supple, vt sit meritoria, *nisi ratione bonæ voluntatis alicuius offerentis.*

m *Certum est autem, quòd Missa non æquiualet Passioni Christi*, quia talis Passio oblata à Christo quo ad sufficientiam fuit meritoria, etiam pro infinitis, & quoad efficaciam fuit singulariter meritoria quoad prædestinatos, vt patet à Doctore in tertio, dist. 19.

n *Sic ergo patet quòd Eucharistia oblata acceptatur non ratione voluntatis Christi, vt offerentis*, &c. *Nota.* Ex quo ergo meritum, quod habetur virtute sacrificij, siue ratione voluntatis generalis Ecclesiæ offerentis sacrificium, siue ratione voluntatis Christi offerentis, & instituentis tale sacrificium, tale meritum est finitum, & per consequens certi, & determinati gradus; sequitur quòd bonum correspondens tali merito secundùm strictam iustitiam erit finitum, & certi ac determinati gradus, siue loquendo de bono applicato specialissimè, siue generalissimè, siue specialiter, & per consequens patet quòd bonum debitum virtute sacrificij specialiter, siue medio modo plus valet Petro, si sibi soli applicetur, quàm sibi valeat si simul sibi, & alij applicetur. Et quod dicit de merito passionis Christi non vult Doctor quòd meritum passionis Christi sit formaliter infinitum, etiam acceptatum cum omni circunstantia ad suppositum diuinum, vt subtiliter probat Doctor *in tertio, dist.* 19. Et hoc loquendo intensiuè, tamen extensiuè potest esse infinitum, pro quanto Deus potuit acceptare illam passionem pro infinitis personis, vt patet. Siue ergo tale meritum sit intensiuè finitum, vel infinitum, vel etiam extēsiuè, adhuc passio Christi oblata ab ipso est simpliciter magis meritoria, quàm Eucharistia etiam oblata ab ipso Christo. *An meritum passionis Christi fuerit infinitum.*

o Addit etiam Doctor quòd talis oblatio præcisè acceptatur à Deo ratione voluntatis Ecclesiæ militantis, & non triumphantis.

Contrà. Si est solius Ecclesiæ militantis, ergo si nullus viator esset in gratia virtus sacrificij esset nulla. Respondet Doctor quòd si sic esset virtus sacrificij minimè valeret Ecclesiæ, tamen non sic est, quia nunquam erit Ecclesia militans sine aliquo qui sit in charitate, & hoc ex ordine Dei, iuxta illud. Lucæ 22. *Rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua.*

Arguit etiam, quia si acceptaretur ratione voluntatis Ecclesiæ militantis, sequeretur quòd si 18. vnus solus esset in gratia, quòd bonum debitum Ecclesiæ æquaretur merito personali illius existentis in gratia: patet, quia si meritum personale sit vt octo, ipsius celebrantis existentis in gratia bonum correspondens erit vt octo: cùm ergo bonum debitum Ecclesiæ sit ratione bonæ voluntatis existentis in gratia, videtur sequi quòd tale bonum æquetur merito personali illius solus existentis in gratia. Dico, quòd non sequitur, quia Deus magis acceptat illam oblationem, quæ fit virtute sacrificij, quàm acceptet opus personale.

Deinde

Difficultas. Deinde mouet aliam difficultatem, scilicet quomodo ad meritum istud concurrit motus illius, qui nihil cogitat de obligatione, cuiusmodi est alius à celebrante, nec assistens sibi. Respondet, quòd etsi non sit in eo motus actualis, tamen sufficit motus virtualis, vel habitualis, qui vult Deum acceptare partes Ecclesiæ.

SCHOLIVM.

Primum dictum huius literæ: sacerdos potest teneri ad celebrandum pro aliquo ex mera promißione, vel stricta obligatione, primum propter eleemosynam, sed sine commutatione spiritualis pro temporali, quia hæc esset simonia. Secundum, obligatus primo modo eatenus tenetur, quatenus si voluit obligare, & non plus. Tertium, obligatus strictè pro isto, vno titulo, & pro illo, alio titulo, si verba sunt certa ad hunc intellectum, non satisfacit celebrando vnam missam pro ambobus; & ratio data est Scholio præced. Quartum, quando verba possunt strictiùs vel minùs strictè sumi, ad communem sensum recurrendum est; & in proposito is est, vt obligans aliquem pro sua intentione celebrare, intendat totum bonum celebrationis specialiter applicabile sibi deberi. Soluit subtilissimè duo argumenta ex Iure Canonico contra quartum dictum facientia. Docet num. 19. qui intendit se minùs obligare, aliter quàm alius intellexit, teneri iuxta communem sensum verborum: sic qui fictè contraxit matrimonium tenetur verè contrahere, iuxta multos citatos in Scholio 4. d. 30. q. 1. num. 6. vbi id habet Doctor.

25. a DE tertio articulo principali dico, quòd sacerdos potest teneri ad dicendum missam pro isto dupliciter Vno modo ex liberali promissione: alio modo ex stricta obligatione. Nec intelligo strictam obligationem per conuentionem legalem, siue per commutationem spiritualis, vt orationis, pro temporali, vt eleemosyna, quæ data est; quia illa videtur Simoniaca Nec valet dicere, quòd Sacerdos commutaret pro aliquo temporali suum laborem corporalem: quia non est verisimile quòd aliquis vellet sibi tantum dare pro labore corporali in illo actu. Sed eleemosyna liberaliter offertur, cum mendicatione orationis, & recipiens eleemosynam tenetur secundùm iustitiam exaudire mendicantem orationem suam, & tunc secundùm iustitiam, liberaliter tamen, scilicet sine conuentione, & commutatione, obligat se ad orandum pro benefactore: vel si est communitas aliqua, Prælatus eius se pro tota obligat, vel ipsam totam obligat, vel ipsa tota se totam obligat, & quælibet istarum obligationum potest esse stricta, licèt non sit secundùm commutationem huius pro illo Secundùm istud intelligenda sunt multa, quæ dicuntur in quæstione, & quæstionis solutione. *Simonia est conuentionem facere de dando spirituali pro temporali.*

Si primo modo teneatur, in potestate promittentis fuit tantum promittere, quantum voluit, & ad tantum se obligauit, & non plus. Si tamen iste intellectus possit sine mendacio starè cum verbis quæ habentur *Extra de sponsalibus: Ex literis*: vbi glo. in fi. dicit, *secundùm promissorem fit interpretatio: quia liberum fuit, & licitum stipulatori verba latè concipere, ff. de verb. oblig. quicquid*, & tunc si reddat sicut intendebat in promittendo soluit debitum. *Super verbo intelligentiam.*

Si autem teneatur secundo modo, scilicet ex stricta obligatione alia, & alia facta illi, & isti, de dicendo Missam pro eo: potest dici tunc, quòd dicendo pro ambobus simul, non soluit debitum: distinguendo tamen de verbis obligationis, potest dici quòd aut sunt certa & simpliciter determinata ad vnum intellectum, puta si obliget se ad dicendum Missam pro isto, vna cum aliis, pro quibus tenetur, vel si ex alia parte obliget se ad dicendum Missam pro isto ita specialiter sicut potest Sacerdos specialius pro alio à se celebrare: hoc est quantum potest & meritum personale, & etiam virtutem sacrificij alicui alij specialiùs applicare. Et in isto casu quando, scilicet obligatio est determinata ad certum intellectum, patet quod satisfacit, si secundùm intellectum satisfacit, & aliter non. Aliquando autem verba obligationis possunt habere diuersos intellectus, ita quòd possunt intelligi strictiùs, & minùs strictè. Puta si dicam sic: dicam pro te vnam Missam, & adhuc generaliùs sic: celebrabo pro te. *Obligatus celebrare pro vno, vna obligatione, & alia, pro alio, nō satisfacit vna celebratione pro ambobus.*

Et in isto casu, vt videtur, verba accipienda sunt secundùm intentionē obligantis, Quod probatur per illud *Extra de Iureiurando, Veniens*: vbi dicitur de quodam A, quòd *cùm graues inimicitias incurrisset, illi, qui partis vtriusque amatores extiterant, suggesserunt prædicto A. quod in satisfactionē inimicitiarum iuraret quorundā obedire mandatis. Cum*

[illegible] determinate [illegible] obligatur

Cùm tamen ille non credens se tale quid commisisse, propter quod ei aliquod graue debet imponi iuramentum illud sub tali confidentia praestitisset: ipsi sibi sub iuramenti debito praeceperunt: ut nunquam curiam ducis intraret, nisi cùm omnes per edictum ipsius generaliter ad curiam vocaretur, &c.

Verum quia ille, qui dicitur Ducis est Consiliarius, nequaquam sic intrasset, si mandatum illud [illegible] : noueritis nos mandasse Patriarchae tali, vt si mandatum priori iuramento licite facto, repugnet ipsum auctoritate nostra denuntiat non seruandum. Vult ergo Papa, quòd illud iuramentum non seruet, quando sibi virtute iuramenti impositum est aliquid tam difficile, quale non credidit imponendum, & ita non videtur teneri nisi in aliis facilioribus, de quibus intellexit, licèt illi, quibus iurauit, intenderunt obligare eum ad illud difficile quod posteà virtute iuramenti imposuerunt.

In verbo intelligentiam.

Praeterea. *Extra de sponsali. Ex literis*, ibi glo. *contra eum sit interpretratio, qui pactum apposuit qui debuit legem aptiùs apponere. ff. de Pact. veteribus.* Si ergo ille, cui alius obligatur, non ita determinat verba, vt sint omnino certa ad intentionem suam, sibi imputet; quia obligans non videtur se velle obligare, nisi ad illud minus, quod potest stare cum verbis. 26.

Quod verba sint iuxta mentem promissarij.

Sed videtur, quòd verba obligationis sunt accipienda secundùm intellectum, quem habet ille, cui fit obligatio 22. q. 5. Quacunque. *Quacunque arte verborum quis iuret, Deus ita accipit sicut ille, cui iuratur intelligit*, & quotatur ibi Isid. 2. *sent.* Et ibi *c. Proxi. Ecce*, & quotatur August. in sermone quodam, *Qui per lapidem iurat falsum, periurus est: si tu illud sanctum non putes sanctum, putat ille cui iuras: non enim tibi aut lapidi, sed proximo iuras.*

Verba obligant secundum communem eorum sensum. In verbo proposuit.

Responsio ad hoc dubium videtur haberi *Extra de sponsal. Ex literis.* Vbi dicitur. *Si alter non intellexerit, quod alter proposuit, ad communem verbi intelligentiam recurratur, & cogatur vterque verba prolata in sensu illo retinere, quem solent rectè intelligentibus generare.* Et glo. ibi adducit illud. *ff. de Supellectili legata: lege Habeo. Non ex opinionibus singulorum, sed ex communi vsu nomina sunt intelligenda.*

b Sed quaeres quae est communis intelligentia habenda de talibus verbis? Videtur quòd obligans distinctè sacerdotem ad celebrandum pro se, intendit obligare eum ad illud, quod est sibi vtilius; dum tamen illum ad illud liceat obligare: nunc autem quod maximum bonum, quod debetur virtute meriti personalis, & etiam virtute sacrificij. Medio modo alicui applicandũ, totum reddatur isti, est isti vtilius, quàm quòd non totum reddatur: & hoc licet: quia non est contra charitatem quòd vnusquisque bonum spirituale sibi procuret quantum potest sine praeiudicio alterius: ergo iste, si intendit sacerdotem obligare, quod scilicet totum illud bonum sibi debeatur: non autem sibi deberetur totum, si simul pro altero celebraretur, sicut declaratum est in primo articulo, quantùm ad illud, quod debetur merito personali: & in secundo articulo quantùm ad illud, quod debetur virtute sacrificij. Si ita esset, tunc celebrans pro duobus non solueret debitum isti.

Ad illa, quae probant verba intelligenda esse secundum intentionem promittentis. 27.

Non est praesumendum aliquem voluisse se obligare ad illicitum.

Ad primum, praesumitur quòd nullus vult se obligare ad illicitum: & hoc praesumendum est, quandoque non apparet expresè, quòd oblatio sit ad illicitum, nunc autem oblationem priùs licitè factam velle auctoritate propria reuocare, est illicitũ: ergo praesumendũ est quòd nullus aliqua oblatione posteriori hoc velit: & hoc quando verba oblationis sequentis non expresè sonant reuocationem praecedentis: verba ista generalia, *iuro stare mandato vestro*, in intellectu, quem important, videntur licita; nec expresè sonant talem reuocationem oblationis praecedentis. Si ergo virtute iuramenti talis imponatur sibi, quòd non seruet obligationem priorem, rectè interpretandum est, quòd iuramentum suum ad istud non obligauit. Sic est in casu, de quo arguis: quia iste *A*, obligatus fuit Duci vt Consiliarius, & per consequens per iuramentum, quod fecit ciuibus pro pace eorum habenda, nullo modo intelligendum erat obligare eum ad recedendum ab obligatione facta Duci. Et breuiter, si hoc in speciali fuisset sibi propositum ad iurandum, nullo modo liceret sibi iurare, & si iuraret, periuraret, & tenetur in hoc non seruare iuramentum, sed obligationẽ priorem; quando ergo istud in speciali non iurat, sed aliquod iuramentum generale licitum; nullo modo intelligitur in illo istud licitum includi: non ergo Papa mandauit eum absolui à iuramento, sed denuntiari, iuramentum secundum priori iuramento

Exponit c. veniens de iureiur.

licitè

licitè facto repugnare, vel esse repugnans: & ideò non esse seruandum. Intelligo repugnans, non secundùm formam iuramenti; quia generale fuit, & de solùm licitis intelligendum: sed repugnans quantùm ad illud, ad quod ipsi voluerint iuramentum applicare, quod, scilicet virtute iuramenti imposuerunt, & ideò quoad hoc specialiter non est obseruandum. Si tamen aliud imposuisset, quod non repugnaret iustitiæ, ad illud fuisset virtute iuramenti præstiti, tanquam simpliciter liciti, & in tali casu licitè obligatus.

Ad secundum etsi videatur, quòd obligans ita velit se ad modicum obligare, sicut potest stare cum verbis, quæ acceptat ille, cui fit obligatio, & ideò ita modicum soluere sufficit: tamen necessariò fit obligatio secundùm communem verborum intelligentiam, quando alter alterum planè non intellexit.

Promittēs tenetur secundum communem sensum verborum.

COMMENTARIVS.

19. a *Quot modis Sacerdos possit se obligare.*

DE *tertio articulo principali*, quod erat si Sacerdos soluat debitum simul dicendo Missam pro pluribus quibus obligatur. Et primò Doctor declarat quot modis potest Sacerdos se obligare. Primò potest obligare Missam ex sola liberali promissione. Secundò, ex stricta obligatione, loquendo de liberali promissione, dicit quòd est in potestate promittentis tantum promittere quantum voluit, & ad tantum se obligauit, & non plus, siue ad tantum quantum voluit præcisè. Verbi gratiâ, quis nullo modo obligatus ad dicendum Missam, si dicat alicui, pro quo non tenetur celebrare, puta ex aliquo beneficio recepto ego intendo applicare meritum Missæ, tibi talis obligatio est merè liberalis, & in isto casu tantum se obligauit, quantum voluit se obligare:

Secundo modo loquendo de stricta obligatione, &c. Primò declarat per quid intelligit strictam obligationem, & dicit quòd non intelligit strictam obligationem, quæ est per conuentionem legalem, qualis est inter vendentem, & ementem, nec per conuentionem, quæ est per aliquam commutationem, scilicet spiritualis in temporalem, quia illa videtur Simoniaca, Hoc exposito, ponit duas conclusiones. Prima, quod ante verba obligationis, quibus se obligat ad dicendum Missam, si sunt certa, & simpliciter determinata, puta ad hunc intellectum, scilicet dicendo, obligo me ad dicendum Missam pro isto benefactore, vnà cum aliis, pro quibus teneor: tunc dicendo Missam pro illis pluribus, soluit debitum. Secunda conclusio est, quòd obligans se ad dicendum Missam pro aliquo, ita specialiter sicut potest Sacerdos specialius pro alio à se celebrare, hoc est, est, quantum potest & meritum personale, & virtutem sacrificij alicui aliis specialius applicans, & quo ad hoc dicit Doctor quòd sic obligans, si pro aliquo vno non potest pro duobus satisfacere, & hoc si obligans Sacerdotem ad dicendum Missam intendat eum sic obligare. Et posito etiam quòd Sacerdos sic dicat, ego dicam pro te vnam Missam, pro se tantummodo supradicto scilicet quod applicet sibi bonum Missæ, quantum potest sibi applicari, adhuc tenetur dicere Missam tantùm pro isto, quia verba obligationis, si obligatio est licita, sunt accipienda secundum intellectum, quem habet ille, cui fit obligatio, vt patet *in secunda, quæst.5. c. quacunque*: quacunque arte verborum quis iuret, Deus ita accipit, sicut ille, cui iuratur intelligit, & dicit de obligatione licita, quia si obligaret eum ad illicita, tunc obligatus non tenetur seruare, & sic exponendum est illud, *extra de iure iurando, c. Veniens.*

20. b *Sed quæ est communis intelligentia habenda de talibus verbis*, puta cùm quis dat eleemosynam Sacerdoti, dicens, do tibi hanc eleemosynam vt dicas mihi vnam Missam, an per huiusmodi verba per se intendit obligare Sacerdotem ad dicendum illam Missam pro se tantùm: Dicit Doctor sic videtur, inquantum obligans districte Sacerdotem ad celebrandum pro se intendit obligare eum ad illud, quod est sibi vtilius. Dum tamen illum ad illud liceat ipsum obligare, nunc autem, quòd maximum bonum, quod debetur virtute meriti personalis, & etiam virtute sacrificij ipsius loquendo de bono specialiter, siue medio modo applicando, prout distinguitur contra bonum applicandum specialissimè, & generalissimè, prout in primo, & secundo articulis expositum est.

SCHOLIVM.

Ponit vnum casum specialem, in quo satisfacit pluribus obligatus vnam missam celebrando nempe quando quis fundat anniuersarium. Vbi nouit vnum tantum sacrum per diem celebrari, resoluit circa hoc varios casus, & clarissimè.

30. SEd nunquid in casu [c] aliquo speciali satisfacit iste, qui tenetur ad vnam Missam pro eo, si celebrat simul pro eo, & alio.

An rationabilis cōsuetudo, quòd plura accepiēs pro eodem die cū vna tantū missa dici possit pro mortuis vbi accepiantur.

Dicitur quòd sic, quia rationabilis consuetudo interpretatur obligationem generalem, nunc autem rationabilis consuetudo est, quòd anniuersaria celebrentur in illis Ecclesiis, vbi corpora sepeliuntur: & in quibus Ecclesiis ipsi mortui, dum vixerunt, perceperunt Ecclesiastica Sacramenta: si ergo talis Ecclesia rationabilem consuetudinem habeat, quòd eodem die non dica

dicatur nisi vna Missa pro mortuis, si contingat eodem die plura anniuersaria concurrere, satisfit illis multis per vna Missam. Sic ergo videntur Monachi & Clerici in Ecclesiis cathedralibus & aliis collegiatis, & etiam sacerdotes curati satisfacere per vnam missam, quamuis teneantur pluribus, sic quòd cuilibet ad vnam Missam. Isti enim non obligantur ad impossibile, vel omnino ad inconueniens illi Ecclesiæ, in qua ministrant, cuiusmodi essent ibi eodem die plures Missas pro mortuis solemniter celebrare, nec ista difficultas oritur ex aliquo illicito, quia licitum fuit istis obligare se ad anniuersaria suorum familiarium in suis Ecclesiis celebranda, & debet intelligi ista obligatio secundùm rationabilem consuetudinem talium Ecclesiarum.

Secus est de pauperibus religiosis, & sacerdotibus non curatis, nec collegiatis. Tales enim tenentur ad singulas Missas propter singulas obligationes, nec excusaret eos consuetudo, de non celebrando plures Missas eodem die, quia nec habent rationem promittendi illa, ad quæ oppositum sequeretur: quia non habent rationem sic accipiendi anniuersaria; sed tantùm licèt eis ad illa se obligare, de quibus fuerint certi, quòd possint completè soluere.

Fundanti anniuersarium vbi scit vnum tantùm per diem celebrari solere, satisfit per celebrationem cōmunem cū aliis.

Aliter dici potest [d], quòd benè potest aliquis si voluerit cedere iuri suo, & ideò ille, 31.
qui obligat sacerdotem, potest cedere, vt non teneatur solus habere missam: sed simul cum multis, & ista cessio, licèt expressè non fiat quandoque in obligatione, tamen rationabiliter intelligenda est fieri in animo eius, non solùm eius, qui se obligat, sed eius cui fit obligatio: & hoc quando ille, cui fit obligatio, benè nouit consuetudinem Ecclesiæ, scilicet quòd quanquam multis pro eodem die sit obligata: non tamen solet solui, nisi vna missa. Et ideò probabile videtur, si Canonicus talis Ecclesiæ ordinet sibi anniuersarium celebrare, & si multa concurrunt vna die, satisfit dicendo vnam Missam simul pro illis multis. Sed si aliquis nesciens [e] modum illius Ecclesiæ simpliciter intendat obligare ad tantum, ad quantum obligaret Sacerdotem simplicem non curatum, non videtur, quòd isti satisfit, nisi sibi reddatur tantum in Ecclesia collegiata, scilicet propria Missa, quantum teneretur reddere Sacerdos non curatus, quia consuetudo specialis est isti, & licitè ignota, quia iste non tenetur scire consuetudines speciales Ecclesiarum. Non debet ergo esse præiudicium isti: esset autem, si propter illam Sacerdos iste minùs sibi teneretur, quàm alius Sacerdos, modo simili obligatus. Si igitur vult Sacerdos propter suam consuetudinem sibi notam alleuiari, exprimat eam illi ignoranti, & si consentiat, quòd secundùm illam consuetudinem sibi satisfiat, benè quidem.

Quod ergo ibi allegatur rationabilis consuetudo tanquam satisfaciens.

Dici potest, quòd quanquam absolutè possit rationabiliter esse consuetum, quòd 32.
in hac Ecclesia fiant anniuersaria defunctorum sepultorum in hac Parochia, absolutè etiam possit esse rationabilis consuetudo, quòd in eodem die in ista Ecclesia non dicatur Missa pro mortuis nisi vna; tamen in casu non possunt ista duo rationabiliter esse consueta, in isto casu, scilicet, quando iustitia requirit pro singulis obligationibus singulas Missas dici: quia æquè requiritur iustitia in Ecclesia collegiata, sicut à simplici Sacerdote, nisi ille, cui Sacerdos tenetur, velit cedere iuri suo: saltem implicitè acceptando pro se consuetudinem illius Ecclesiæ: quam non debet præsumi acceptare, nisi sit sibi nota.

Et cùm dicitur, quòd non tenetur ad impossibile, vel ad inconueniens.

Respondeo: duo possunt esse inter se repugnantia saltem in casu, ita scilicet quòd ambo non iustè fiant simul, & tamen vtrumque eorum diuisim posse iustè fieri, & sicut de iustè, ita de decenter fieri.

Vbi tātùm vnam anniuersariū potest dici, iniustè plura acceptantur.

Dico ergo, quòd si ex consuetudine in hac Ecclesia approbata factum est simpliciter inconueniens, hîc plures Missas dici de mortuis eodem die, isti non licet se obligare aliquibus obligationibus, ex quibus sequeretur secundùm iustitiam debere plures dici. Si ergo iam obligatus est ad vnam Missam tali die, non obliget se noua obligatione ad aliam, quia illa noua obligatio non esset ad istam iam debitam: ergo ad aliam, quod est inconueniens in hac Ecclesia. Et cùm dicitur, quòd rationabilis consuetudo est, quod anniuersaria celebrentur in propriis Ecclesiis.

Quando rationabile est anniuersaria celebrare in propria Ecclesia.

Dico quòd aliquid potest esse in se rationabile: & tamen cum alio non stat, quod absolutè posset esse rationabile in se. Sic absolutè rationabile esset anniuersarium hîc fieri, si possit stare cum ordinatione istius Ecclesiæ, quod ita fieret sicut ipse intendit, qui procurat, sic valet, quòd habeat propriam Missam, sed quando non potest, sicut in casu posito, ibi rationabile est anniuersarium non in ista Ecclesia celebrari; vel si

omnino

omnino ſacerdos iſte velit iſtud anniuerſarium recipere, & tamen conſuerudinem ſuæ Eccleſiæ ſeruare, procuret Miſſam propriam pro iſto dici ab alio ſacerdote.

Et conſimiliter videtur eſſe dicendum de Eccleſiis dotatis, quarum miniſtri ratione ordinationis Eccleſiæ, vel eleemoſynarum receptarum, iam ſunt dotati, vel certis perſonis obligati ſpecialiter ad tantum numerum Miſſarum, pro quanto ipſi ſufficiunt, vel ad certum numerum ſuffragiorum; non enim videtur, quòd tales ſe licitè poſſunt obligare ad Miſſas, vel ad talia ſuffragia aliis ſoluenda, niſi intendant procurare talia ſpecialiter ſolui per alios, qui non ſunt iam totaliter obligati. *Obligati ad tot miſſas, quot dicere poſſunt, non poſſunt amplius obligari.*

33. De tertio in iſto articulo poteſt dici, quòd in caſu propoſito, abſolutè non ſatisfit Eccleſiæ: quia obligatio completa, ſiue quæ fit in ſolidum, quando eſt alia, & alia ad idem in ſpecie, ipſa eſt ad aliud, & aliud, ſicut patet. ff. Secus eſt, quando eſt ad idem in numero, vt quando pluribus obligationibus obligor hâc ſexta feria ieiunare, puta ex præcepto Eccleſiæ: quia eſt ſexta feria quatuor temporum; & iterum, quia eſt vigilia Apoſtoli ieiunanda, & iterum ex regula mea: Iſtis obligationibus, quia ſunt ad idem numero, ſatisfacio vno actu ieiunandi. Secus autem eſt ſi ad idem in ſpecie: & ratio videtur: quia obligatio non eſt ad impoſſibile ſolui: quotcunque autem ſunt obligationes ad hoc, nulli poteſt ſatisfieri niſi ſoluendo hoc: non ergo tenetur ad aliud. Sed quando ſunt plures obligationes ad idem in ſpecie, poteſt ſatisfieri eis ſoluendo aliud, & aliud. Nunc autem in caſu propoſito eſt alia, & alia obligatio completa, & ad idem in ſpecie, ſcilicet ad dicendum Miſſam: ergo ſimpliciter non ſatisfacit, niſi reddat diſtincta. ſ. de oblig. & alibi.

Confirmatur, quia ad aliam obligationem, erat aliud & aliud ex parte eius, cui fit obligatio, alliciens & inducens obligantem, & ita videtur, quòd debeat eſſe obligatio ad aliud, & aliud correſpondens alteri inductiuo.

34. Ad argumentum principale patet ex dictis in ſecundo articulo: quia virtus ſacrificij non adæquatur valori eius, qui continetur in ſacrificio, ſed correſpondet alicui merito in Eccleſia: non etiam adæquatur merito paſſionis Chriſti, ſicut dictum eſt inferiùs, ſed pro tanto ad illud plus accedit, pro quanto illam paſſionem ſpecialiùs repræſentat, & ita virtute illius ſpecialiùs Deum placat, & bonum impetrat, quantùm ad meritum commune. *Virtus ſacrificij non æquatur contento in eo, neque merito paſſionis.*

COMMENTARIVS.

21. *Opinio aliorum.*

c SEd nunquid in caſu aliquo ſpeciali, &c. Hîc recitat vnam opinionem, quæ dicit quòd vbi eſt rationabilis conſuetudo, qualis eſt, quòd anniuerſaria celebrentur in Eccleſiis, in quibus corpora ſepeliuntur, & in quibus ipſi mortui dum vixerunt perceperunt Eccleſiaſtica ſacramenta. Si ergo contingat plura anniuerſaria concurrere, ſatisfit illis multis per vnam Miſſam, quia iſte non obligatur ad impoſſibile, vel omnino ad inconueniens illi Eccleſiæ, in qua miniſtratur, cuiuſmodi eſſet ibi eodem die plures Miſſas pro mortuis ſolenniter celebrare.

d *Aliter dici poteſt.* Hîc Doctor expreſsè videtur tenere, quòd non poſſit ſatisfieri in vna Miſſa ſolenni ſimul pluribus anniuerſariis, & hoc ſi illa Miſſa ſit obligata vni anniuerſario, quia tunc tenetur ſatisfacere ſecundùm intentionem obligantis, vt ſuprà patuit. Dicit tamen, quòd ille qui obligauit Sacerdotem ad anniuerſarium poteſt cedere iuri ſuo, vt Sacerdos non teneatur celebrare Miſſam tantum pro ſe, ſed quòd etiam ſic poſſit celebrare pro aliis, & tunc in iſto caſu poteſt Sacerdos obligatus ad dicendum Miſſam pro vno etiam ſimul ſatisfacere pro aliis exceſſione illius obligantis.

e Et addit, *quòd ſi aliquis neſciens modum illius Eccleſiæ*, &c. ſi tamen ſciret tales conſuetudines, & cederet iuri ſuo, vt ſuprà dixi, tunc poſſet ſatisfieri pro eo, & aliis, ſi igitur vult ſacerdos propter ſuam conſuetudinem ſibi notam alleuiari, exprimat eam ignoranti illam, & ſi conſentiant, quòd ſecundùm illam conſuetudinem ſibi ſatisfiat, benè quidem, quia tunc ſatisfacit ſibi, & aliis ſecundùm conſuetudinem illius Eccleſiæ in eadem miſſa. Si verò non conſentiat, tunc non ſatisfacit. Cætera patent.

QVÆSTIO XXI.

Vtrùm ponens mundi æternitatem poßit sustinere aliquem esse vniuersaliter benè fortunatum.

Henric. *quodl.6.quæst.10.*

Argum.

Vltimò quæritur. Vtrùm ponens mundi æternitatem possit sustinere aliquem esse vniuersaliter benè fortunatum. Arguitur quòd sic; quia ponens mundi æternitatem non negat motum, sed ponit, & per consequens non negat naturam, quæ est principium motus: bona autem fortuna secundùm Philosophum *in libro de bona fortuna, est sine ratione natura*, &c. 1.

3 Phys.t.3. Ratio opp. Comm. 15. & 1. & alibi quare.

Contrà; ponens mundi æternitatem negat Deum posse aliquid immediatè influere in animas nostras, sicut habetur 8. *Phys.* quod impossibile est, principium æternum, scilicet Deum, aliquid agere in inferiora, nisi mediante cœlo, & mediante illo non potest fieri influentia in animam nostram; ergo nullam influentiam potest Deus causare secundùm illam positionem: sed ponens bonam fortunam habet ponere Deum immediatè in animas nostras influere, vt habetur in illo libello versus finem, *Benè fortunatis non expedit consiliari: habent enim principium tale, quod est melius intellectu*, & parum pòst; *rationis autem principium non ratio, sed aliquid melius; quid ergo erit melius scientia, & intellectu, nisi Deus? virtus enim intellectus est organum*, vult ibi expresè, quòd isti immediatè mouentur à Deo.

Vide in primo d. 2. q. 3. op. & d. primo & in Platone de multiplici mundo. Al. eius de mundi æternitate.

Quæstio ista, vt patet per argumentum ad oppositum, non quærit de quocunque modo ponendi æternitatem, sed præcise de modo ponendi Philosophi, an scilicet, cum illis principiis Philosophi propter quæ ponit mundum esse æternum possit stare aliquem esse benè fortunatum. Non potest autem aliquarum positionum compossibilitas videri, vel repugnantia, nisi vtraque positio videatur. Hîc ergo primò videndum est de positione ponentis aliquem esse benè fortunatum, & specialiter illa, quæ tangitur in libro de bona fortuna, quæ dicitur fuisse Aristotelis & secundò videndum est de positione huius mundi æternitatis quæ habetur *ex* 8. *Phys.* & multis aliis locis. Tertiò patebit si est inter istas positiones repugnantia. 2.

SCHOLIVM.

Prima conclusio, datur fortuna, & est causa per accidens eorum, quæ eueniunt in minori parte, actione agentis à proposito. Secunda conclusio, non distinguitur fortuna à voluntate, & intellectu: sed voluntas, quæ respectu intenti est causa per se, respectu non intenti est fortuna. Tertia conclusio, omnis effectus fortuitus habet causam per se, nempe primam; ostendit Augustino.

Phys.t.4.

QVantum ad primum, sufficienter potest sententia Philosophi de bona fortuna ad duo reduci. Primò, an sit, & quomodo sit. Secundò, propter quid, siue propter quam causam sit. Primum istorum requirit tria, scilicet an sit fortuna. Secundò an bona fortuna. Tertiò, an aliquis sit benè fortunatus. 3.

De primo habetur [a] succinctè veritas in tribus conclusionibus. Prima est affirmatiua, & communi conceptui plurium consona, & talem philosophandi modum habuit communiter Aristoteles, quia supponit semper communiter concessa. Sicut patet, ponens locum esse immobilem, sicut communiter omnes concipiunt, licèt inquirendo per rationem videatur difficile. Et ponendo tempus esse idem numero vbique, quod etiam omnes communiter concipiunt, licèt per rationem aliqua circa hoc difficultas occurrat, & ita in multis, quæ accipit Aristoteles tanquam communiter concessa: hoc modo poterat accipere tanquam communiter concessum, quòd aliquid euenit à fortuna. Manifestum est enim, quòd agenti à proposito aliquid euenis præter intentionem, & illud dicitur fortuitum, siue effectus fortuitus; eius igitur,

vt sic

vt sic euenientis, fortuna est causa: qualis autem causa sic, patet ex 2. Phys. vbi Philosophus declarat, quod est causa per accidens eorum, quæ eueniunt in minori parte [b] actione agentis à proposito. *Tex. 52.*

Secunda conclusio quòd [c] fortuna non est aliqua causa per se distincta à natura & intellectu, siue proposito: imò eadem voluntas, quæ respectu effectus intenti est per se causa, respectu effectus non intenti dicitur esse fortuna: intentum quidem euenit à proposito, & ideò causatur voluntariè: non intentum euenit præter propositum; & ideò causatur fortuitè: falsa est ergo positio Paganorum imaginantium fortunam esse quandam deam, cui tanquam causæ per se attribuunt effectus, quos videmus fortuitè euenire, & fortè, propter istum intellectum malum paganorum reprehendit Augustinus seipsum primo Retract. c. 1. *non mihi, inquit, placet totiens appellasse fortunam*, &c. Catholici autem potiùs debent talia attribuere prouidentiæ diuinæ, saltem generaliter. *Fortuna quid sit*

4. d Tertia conclusio est, quod fortuna non est causa totalis, hoc est, quod nihil sic euenit à fortuna, quin eueniet ab aliqua causa per se intendente, iuxta illud Platonis in Timæo. *Nihil est, cuius ortum non præcescit legitima causa*, & 5. de Ciuit. Dei, c. 9. dicit August. *Cicero concedit nihil fieri, si causa efficiens non præcedat*; & hoc rationabiliter concessit, quia quod non est à se non potest habere *esse* nisi à causa efficiente: & ibi requiritur aliqua causa per se, siue intendens, quia sub intentione causæ vniuersalioris cadunt plures effectus, & ita sub intentione causæ primæ cadunt omnes: sed quando alicuius effectus non apparet causa proxima per se, siue intendens: tunc ille dicitur effectus fortuitus, vel causalis, & sic est intelligendum illud Augustini de Academicis quæstionibus in principio, vbi dicit, *fortasse nihil aliud in rebus casum vocamus, nisi cuius ratio secreta est.* Et hanc opinionem tangit Philosophus in isto libello cap. 2. *Si autem*, inquit, *à fortuna nihil dicendum est geri, sed nos alia existente causa propter non videre*, hoc est quia non videmus eam, *fortunam dicimus esse causam.* *Lib. 2. Omne fortunum habet causam personam.* *Vide in 1. Tract. c. 1.*

COMMENTARIVS.

1. a *DE primo habetur succinctè veritas in tribus conclusionibus. Prima est affirmatiua, & communi conceptu plurium consona*, scilicet quòd aliquid euenit à fortuna, & hoc Philosophus non probat, sed supponit manifestum esse, & consonum communi conceptui plurium, *& talem Philosophandi modum habuit communiter Arist. quia supponit semper communiter concessa*, &c. vt patet 4. Physico. tex. comm. 41. vbi vult in fine textus, quòd locus sit vltimum continentis immobile primi, vbi aliter non probat locum esse immobilem, sed supponit vt concessum communiter, & quomodo illa definitio loci intelligatur, vide Doctorem *in secundo, d. 2. q. 6.* de loco Angelorum. Hoc etiam modo ponit tempus esse idem numero vbique quia communiter omnes hoc concipiunt, si autem non, non erit. Vult dicere, quòd si motus factus, puta in vna hora sit vnus numero, ita & tempus mensurans illum motum erit vnum numero.

b *Quæ eueniunt in minori parte actione agentis à proposito*, & accipitur hîc in minori parte, pro quanto eueniunt præter intentum agentis à proposito, vt prolixè patet à Doctore *in primo, d. 2. q. 4.* vnde Philosophus 2. Physicorum, tex. comm. 21. *Manifestum itaque quòd fortuna causa sit secundùm accidens in his, scilicet & eorum quæ in minori sunt secundùm propositum eorum, quæ propter hoc sunt*, id est, quæ sunt propter finem, *vbi circa idem, & intellectus, & fortuna est*, id est, quod agens à fortuna est agens per intellectum, sicut agens à proposito est agens per intellectum. Diceretur tamen quòd agens per intellectum, & à proposito est causa per se effectus, quem intendit; agens verò per intellectum, & à fortuna est tantùm causa per accidens effectus, qui euenit præter intentionem agentis per intellectum, & à proposito.

c *Secunda conclusio est, quòd fortuna non est aliqua causa per se distincta à natura*, &c. Vult dicere, quòd eadem voluntas dicitur agens à proposito, & agens à fortuna. Dicitur agens à proposito respectu effectus intenti, & hoc modo est per se causa secunda talis effectus, respectu verò effectus, qui euenit præter eius intentionem, dicitur agens à fortuna; & sic est causa tantùm per accidens: fortuna ergo quæ est causa per accidens, non distinguitur per se à voluntate, quia eadem voluntas dicitur & agens à proposito, & fortuna. Potest tamen distingui per accidens prout voluntas comparatur ad effectum intentum distinguitur à seipsa, vt comparata ad effectum non intentum, quia primo modo dicitur voluntas agens à proposito, & causa per se effectus. Secundo modo dicitur fortuna, & causa per accidens effectus. 2.

d *Tertia conclusio est, quòd fortuna non est causa totalis*, &c. Id est, quòd omnis effectus fortuitus habet aliquam causam per se intendentem talem effectum. Licèt enim inuentio thesauri sit effectus fortuitus, vt comparatur ad Socratem fodientem terram, vt inueniat fontem, quia talis thesaurus non erat intentus à Socrate, tamen inuentio thesauri erit effectus per se intentus ab aliqua causa superiori.

SCHOLIVM.

Datur bona fortuna, quia patet, agenti à proposito præter intentionem, euenire aliquod bonum. Diuiditur dupliciter; primò in eam, quæ est illorum, quæ sunt in nostra potestate, scilicet cùm pendent ex nostris actibus, vt inuentio thesauri non intenta; & in eam, quæ non est talium, vt esse diuitem, nobilem. Secundò in bonum acquirendum, & malum fugiendum: ista duplex diuisio habetur ex Philosopho.

Datur bona fortuna. SEcundo in ista particula [e] quod est de bona fortuna, explicatur in vna conclusione, & duplici distinctione. Conclusio, quæ etiam videtur communiter concessa, hæc est: *bonam fortunam esse*, manifestum enim est quòd agenti alicui à proposito euenit præter intentionem aliquod bonum, & ita cùm bona fortuna [f] dicatur bonus effectus fortuitus, vel magis propriè, licèt minùs vsitatè, causa talis effectus, & illa duo sine se inuicem esse non possint, sequitur quod bona fortuna sit. Hanc diuisionem quasi vocis in significationes, puta bonæ fortunæ, vt accipitur pro causa, vel effectu, tangit Philosophus, cap. 1. *Causam frequenter dicimus ipsam esse: causa autem alienum à nomine: causa enim, & cuius est causa aliud est.* Hæc ibi. 5.

Al. quod est in hoc articulo est, an bona fortuna sit explicatur, &c. Quis censendus benè fortunatus. Tex. 21. & circiter. Vlteriùs [g] autem bonam fortunam distinguit Philosophus dupliciter penes ea, in quibus est, hoc est, penes effectus bonæ fortunæ, & est prima distinctio ista: Fortuna bona est in his, quæ non in nobis existunt, hoc est, quorum non sumus domini. Sicut exemplificat, nobilem benè fortunatum dicimus, & totaliter cui talia existunt, quorum ipse non dominus est. Alio modo bona fortuna est in his, quæ sunt in nobis: Etenim cui præter cognitionem suam acciderit aliquod bonum operari, benè fortunatum dicimus. Sine ratione enim habens impetum ad bonum, & hoc adipiscens, dicitur benè fortunatus. Vel planiùs, intendens vnum, & in exequendo adipiscens aliud non intentum, & tamen bonum, dicitur in hoc habere bonam fortunam. Ista distinctio bonæ fortunæ penes effectus videtur esse in illud, quod est propriè tale; & in illud, quod est communiter vel minùs propriè tale: nam propriè bona fortuna videtur esse illorum, quæ sunt in potestate nostra: sicut & absolutè fortuna: & hoc sic intelligendo, quod licet fortuitum non sit per se, siue primò in potestate voluntatis, quia non euenit ex intentione eius: tamen est in potestate eius per accidens, & quasi secundariò vt annexum per se intento: respectu autem illorum, quæ nec sic, nec sic sunt in nostra potestate, & per consequens accidunt nobis, non inquantùm agentibus à proposito, non est propriè fortuna, sed casus, sicut patet 2. *Phys.*

Alia est distinctio bonæ fortunæ secundùm effectus, scilicet per se, & per accidens: effectus per se est bonum sumere: effectus per accidens est malum non sumere, & hæc distinctio sæpè tangitur in libro.

COMMENTARIVS.

5. e SEcundum in ista particula. Nunc Doctor ostendit secundum principale in primo articulo, quod erat, an sit bona fortuna: dicit, quòd hoc explicatur in vna conclusione, & duplici distinctione.

f *Bona fortuna dicitur causa boni effectus non intenti ab agente à proposito, & illa duo sine se inuicem esse non possunt*, id est, quòd bona fortuna includit quod sit causa per accidens effectus boni, & quod talis effectus bonus sit præter intentionem agentis à proposito, & quia hoc causari videmus, ideò bonam fortunam esse manifestum est. *Hanc diuisionem quasi vocis in significationes, &c. tangit Philosophus in libro de bona fortuna cap. 1. Causam frequenter aimus ipsam esse: causa autem alienū à nomine. Causa enim, & cuius est causa aliud est.* Id est, quòd causa, & effectus sunt aliud, & aliud, & sic bona fortuna, vt accipitur pro causa per accidens effectus boni non intenti, est aliud a bona fortuna, vt accipitur pro effectu bono intento.

g *Vlterius autem.* Nunc ponit duplicem distinctionem bonæ fortunæ, positam a Philosopho *in libro de bona fortuna*, quæ duplex distinctio accipitur penes effectus bonæ fortunæ, nec per se, nec per accidens est ab agente à proposito, & per consequens non est propriè fortuna, sed casus, vt patet 2. *Phys. tex. com. 59. 60. & 61.* vide ibi. Alio modo bona fortuna est in his quæ sunt in nobis, &c. Hoc modo accipitur propriè bona fortuna, scilicet quæ est respectu eorum, quæ sunt in potestate nostra, siue respectu eorum, quæ fiunt ab agente à proposito præter intentionem. Sed impropriè, siue casualiter, accipitur bona fortuna etiam respectu eorum, quæ non sunt in potestate nostra, & propriè respectu talium dicitur casus. Secunda distinctio bonæ fortunæ secundùm effectus est penes per se, & per acidēs, ita quòd effectus bonus præter intentum nominatur effectus per se bonæ fortunæ; & malū non accipere, dicitur effectus per accidens bonæ fortunæ, vult dicere, quòd bona fortuna propriè, & per se est prosequi bonum non intentum. Fugere autē, siue declinare malum non intentum, hoc est tantùm per accidens. *Distinctio duplex bonæ fortunæ.*

SCHO

SCHOLIVM.

Secundum Philoſophum nemo ex vno facto dicendus benè fortunatus: neque ex eo, quòd ipſi ſemper benè fortuito accidit, ſed quando in pluribus benè fortuitò accidit. Singulas partes ad mentem Philoſophi explicat, & quomodo nullus ſine miraculo eſt vniuerſaliter benè fortunatus.

6. TErtium in hac particula, ſcilicet de benè fortunato, ſtat in quadam diuiſione trimembri. *Al. in hoc articulo.*

Primum membrum, nullus dicitur benè fortunatus eo quòd ſemel ſibi benè accidit fortuitè.

Secundum membrum; nullus dicitur benè fortunatus ex hoc præciſè, quod ſibi ſemper fortuitè benè accidit, quia ſiue intelligatur ſic, quòd cum omni propoſito ſuo annexum eſt aliquod bonum fortuitum, ſiue ſic, quòd cuicunque propoſito ſuo annexum eſt aliquod fortuitum, ipſum eſt bonum: neutrum enim iſtorum ſemper accidit ſine miraculo ſpeciali. Et hoc non ſolùm intelligendo vniuerſaliter abſolutè: verumetiam in tali actu: puta militari, vel negociatiuo, & hoc ſiue de bono euentu ſimili, puta victoria, vel lucro; ſiue diſſimili, puta hoc, vel illo annexo caſualiter: nullo quidem iſtorum modorum diceret Philoſophus aliquem eſſe benè fortunatum, ſicut nec ratio probabilis perſuadet. *Vno actu nemo dicendus benè fortunatus.*

Tertium membrum, quòd aliquis dicitur benè fortunatus: quia ſibi, vt in pluribus benè fortunatè accidit. Vnde ſecundùm Ariſt. 1. Ethic. *vna hirundo non facit ver*: ſic vnus actus, & ſimiliter vnus euentus effectus fortuiti non facit hominem dici benè fortunatum, ſed quando accidit ei, vt in pluribus. Vnde dicit Ariſtoteles in lib. de bona fortuna. *Inſipientes exiſtentes dirigunt multa, & ideò quando habent actiones per ſe intentas, ad quas præter eorum intentiones, euenerunt vt in pluribus bona, dicuntur benè fortunati, & hoc patet ex communi ſermone.* Vnde primò Rhethoricæ; *videmus propter bonas fortunatas benè fortunatos electos*. *Cap. 9.*

7. Sed eſtne aliquis vniuerſaliter benè fortunatus? Hoc poteſt dupliciter intelligi. Vno modo, vt cuilibet intento ab eo per ſe ſit ſemper annexum aliquid bonum per accidens, vt in arte plantandi, & ſanandi, &c. Alio modo ſic, vt ſi talis, quòd quandocunque eſt annexum ſibi aliquid fortuitum, illud ſit bonum, & credo quòd neutro modo aliquis dicitur vniuerſaliter benè fortunatus ſine miraculo ſpeciali, quia nullus poteſt eſſe quin in actione ſua, aliis cauſis contingentibus concurrentibus poſſit aliquid malum per accidens concurrere, quia in poteſtate ſua non eſt concurſus aliarum cauſarum, ſcilicet vt fodiens fodiat ad bufonem, vel ad ſerpentem, niſi Deus faceret ex miraculo concurſum cauſarum ſpecialem ad hoc, ſed vt in pluribus poteſt aliquis eſſe benè fortunatus, & hoc aliquando, quantùm ad bona ſimilia coniuncta ſimilibus propoſitis, vt quando euenit victoria coniuncta voluntati bellandi. Aliquando quantùm ad diſſimilia bona diſſimilibus propoſitis. Aliquando è conuerſo, quantùm ad bona diſſimilia ſimilibus propoſitis, & ſic eſt poſsibile aliquem, vt in pluribus eſſe benè fortunatum, vt patet per experientiam. *Nemo vniuerſaliter benè fortunatus, exponitur.* *Al. cauet vſque ad. Duplex diſtinctio fortunæ.*

Sed in quibus conſiſtit bona fortuna? Ariſtoteles dicit *primo Rhetoricæ ſuæ*, quòd in duobus, ſcilicet in aſſequendo bonum præter intentum, & fugiendo malum, vt ſi quis non incidit in latrones.

Alio modo diſtinguitur bona fortuna ſecundùm Ariſtotelem *in lib. de Bona fortuna*, quòd ſcilicet bona fortuna dicitur reſpectu eorum, quæ in nobis ſunt, vt quando aliquis intendit vnum per ſe, & aliud euenit. Alio modo reſpectu eorum, quæ non ſunt in noſtra poteſtate, vt quòd aliquis ſit nobilis, & pulcher, diues naſcatur, &c.

Et iſta diſtinctio fortunæ eſt in fortunam propriè dictam, & minùs propriè dictam, quæ magis dicitur caſus: quia non eſt ab agente à propoſito, quia non eſt talis euentus in poteſtate noſtra.

SCHOLIVM.

Deum ſecundùm Theologos eſſe cauſam bonæ fortunæ, quia non habet cauſam intrinſecam, ſed concurſum cauſarum extrinſecarum, qui à Deo fit; ſed Ariſt. poſuit eius cauſam, impetum naturæ

natura, quia non potest esse ratio; cùm is qui plus habeat de intellectu, minus habeat fortunæ; nec voluntas, quia cum eadem voluntate, v.g. fodiendi, vni accidit fortuitò bonum, aliter malum: Arguit multipliciter contra Arist. n. 12. docet primam intellectionem esse quodammodo à casu, de quo 2. d. 32. q. 4. n. 5. quia nihil est in potestate voluntatis nisi intellectum: negat tamen esse absolutè fortuitam, sed à causa naturali, scilicet ab obiecto, cuius phantasma fortiùs mouet, vt habet 1. d. 3. q. 2. 21.

Causa bonæ fortunæ, Deus, sed non secundum Arist.

Sed quæ est causa essendi benè fortunatum, quod est secundum principale in primo articulo principali, & hoc de bona fortuna impropriè dicta, quæ non est in potestate nostra. Non inuenio aliquid intrinsecum in homine, propter quod debeat dici benè fortunatus isto modo, sed hoc accidit sibi ex concursu causarum extrinsecarum, qui potest esse ex Deo disponente secundùm Theologos, licèt non secundùm Aristotelem sicut si aurum sit ibi, & aliquis intendens fodere, ipsum inueniat, hoc est ex cõcursu causarum extrinsecarũ, & non est alia causa, nisi ipse est magis dispositus, vt causa vniuersalis moueat ipsũ ad hunc logũ magis, quàm ad alium. 8.

Al. hoc bonum magis quam aliũ vt, &c.

Sed tamen quare ad propositum illius sequitur bonum, & non ad propositum alterius? Aristoteles in libello de bona fortuna inquirit causam intrinsecam, quam dixit esse impetum.

Sed si dicas, tu quæris causam, vbi non est causa: effectus fortuitus non habet causam: Dicendum, quòd notum fuit Aristoteli, quòd sicut illud, quod euenit in pluribus habet causam vt in pluribus vniformiter: ita quod euenit in paucioribus, & difformiter habet reduci ad causam vniformiter agentẽ, & per se. Causa autem intrinseca, & proxima huius euentus fortuiti, secundum Aristotelem in prædicto libello, est impetus, dicit enim sic: *Est ergo bona fortuna sine ratione natura, bene fortunatus enim est sine ratione habens impetũ ad bona, & hæc adipiscens: hoc autẽ est natura, in anima enim inest tale, natura, quo impetu ferimur sine ratione ad quæ vtique benè habebimus. Et si quis interroget ab operãte, quare sic facit: nescio, inquit, sed placet mihi: simile patiens his, quæ à Deo agũtur. Etenim à Deo vecti sine ratione impetũ habent ad operari aliquid.* Vult dicere, quòd aliqui habent *velle*, ad quod sequitur bonũ aliquod præter intentum ex impetu, & istã sine ratione; & causa huius impetus est natura. Et diuersitatem hominum accipit Aristoteles per experientiam quod enim iste impellatur, & iste non, cum sine ratione eius, qui impellitur, hoc accidit, non potest esse ratio: ergo causa est natura; sed illa differentia, vel diuersitas non ponit differentiam specificam in natura, sed indiuidualem, quòd enim agens extrinsecum vniformiter agens moueat istum ab bonum & non alium, eiusdem rationis existentes; non potest esse nisi propter aliquid intrinsecum in vno quod non est in alio. Hoc autem non potest esse ratio, vt dictum est, nec aliquid consequens speciem: quia illud vniformiter cuilibet inest: est ergo aliquid pertinens ad indiuiduum; quòd autem non sit ratio, patet, quia *vbi plurimus intellectus, & ratio, ibi minima fortuna; vbi autem plurima fortuna, ibi minimus intellectus*, secundùm Aristotelem nec etiam voluntas, quia similis potest esse actus voluntatis in vtroque, & tamen vnus assequitur effectum fortuitum, & alius non assequitur: ergo illud intrinsecum est impetus à natura proueniens, ideò dicit benè fortunatum, benè natum; quia in eo est dispositio, qua à superiore motore impellitur ad propositum, secundùm quòd eueniunt sibi commoda. 9.

2 Physic. Cap. 1.

Denique parũ Theologus & minus Phil. de his cognouit in hoc statu.

De bona fortuna c. 1.

Sed illa dispositio naturalis éstne dispositio ex parte animæ, vel corporis?

An impetus sequitur animã secundum Arist.

Respondeo, si Aristoteles intellexit, quòd animæ differunt secundùm gradus naturales in nobilitate, & perfectione: tunc esset dicendum, quòd anima nobilior haberet talem impetum, sicut brutum nobilius habet nobiliorem æstimationem, & nobiliorem instinctum naturalem, ad assequendum commodum maius. Sed non credo Aristotelem sic intellexisse, scilicet quòd iste impetus sequatur aliquem ex nobilitate animæ, quia dicit, *vbi minimus intellectus, ibi maxima fortuna.* Vnde dicit, quòd talem non expedit consiliari: non ergo hoc conuenit intellectui ex sua perfectione, sed quia habet nobiliorem impellentem, sicut nauis malè regibilis meliùs frequenter nauigat, sed non propter seipsam, sed quia habet bonum gubernatorem. In corpore ergo ista dispositio est consequens complexionem determinatam. 10.

Sed est dubitatio qualiter natura est causa istius impulsus ad volendum aliquid, ad quod sequatur commodum præter intentionem operantis; si sicut grauitas est causa descensus deorsum in graui, tunc enim fortuitum non esset à fortuna, quia in natura est aliqua dispositio inclinans ad hoc: licèt non sufficienter motiua.

Item

Item probo, quòd omnia essent à fortuna, si ex hoc dicatur quis benè fortunatus, quia habet dispositionem, qua impellitur ad volendum aliquid, ad quod sequatur commodum sine ratione, & consilio, quia in actibus humanis consilians, nec priùs consiliatur, nec considerans priùs considerat: aliter esset processus in infinitum. In primis ergo actibus non habetur impulsus à ratione cogente ad eliciendum tales actus; ergo eliciuntur sine ratione, & natura, & talis dicitur fortuna, ergo, &c. *Lib. de bon. fortuna no longè à fine.*

12. h Item tu dicis, quòd aliquis habet impetum sine ratione. Contra: non est bona fortuna sine actu voluntatis; quia fortuna est effectus contingens consequens effectum agentis à proposito: nunc autem actus voluntatis est circa obiectum ostensum à ratione; ergo talis impulsus ad volendum, non est sine ratione. *Tex. 61. & circiter.*

i Item, si natura impellit aliquem ad volendum & non ratio ergo non est fortuna, quod euenit, sed casus, quia hæc est differentia inter fortunam, & casum 2. *Phys.*

Respondeo, prima ratio vadit ad hoc, quòd prima intellectio sit fortuna; & si sequitur aliquid bonum, & conueniens, diceretur quis per eam benè fortunatus. *Henr. quodl. 6. q. 19.*

Respondeo igitur [k], & dico quòd secundùm quòd vnus Doctor exponit Philosophum in prædicto libello, videtur velle, quòd prima intellectio, siue volitio sit à Deo mouente intellectum, & voluntatem, non per ostensionem obiecti, & dicit prædictus Doctor, quòd hæc est sententia Anselmi de casu Diaboli c. 12. qui dicit, *quod Angelus non habuit primum actum à se.*

Sed credo, quòd habuit primum actum à se, sicut secundum, licèt voluntatem habuit à Deo; ad actum enim volendi non requiritur nisi voluntas, & intellectus præuius ostendens obiectum, & per hoc patet solutio ad rationem suam *Angelus habuit primum actū à se.*

l Contrà, si Angelus habuit primum actum volendi à se, aut habuit volendo, & sic est processus in infinitum: aut non volendo, quod est inconueniens.

14. Respondeo: [m] dico quòd habendo intellectum ostendentem obiectum, & habendo voluntatem priùs natura, simul tamen tempore habuit *velle*. Dico ergo quod ista conclusio est concedenda, quoad aliquid, scilicet primam intellectionem non esse à ratione sed quoad aliquid à casu: quia intelligens non priùs intelligendo intelligit. Prima intellectio non est à ratione ostendente obiectum prius: ergo est à casu quodammodò, secundùm Augustinum lib. 3. de Lib arb. *non est in potestate nostra quin visis tangamur*, & ideò est illud fortuitum, & casuale. [n] *Prima intellectio quodammodò à casu 2. d. 42. q. 4. n. 5.*

Et si arguas. Prima intellectio si sit fortuita, omnia consequentia erunt fortuita. Dico quòd non sequitur: quia habita prima intellectione, & volitione potest aliquis ratiocinari de agendis, & ita quæ sequuntur illam deliberationem, non erunt fortuita, sed à ratione deliberata.

Sed si quæras, primæ intellectiones suntné simpliciter fortuitæ? Dicendum quòd non; quia sunt ab obiectis fortiùs mouentibus secundùm phantasmata magis impressa, cessantibus impedimentis, & sic prima intellectio habet causam naturalem motiuam in nobis; quia tamen non est à ratione deliberante, non est imputabilis homini, nisi interpretatiuè: quia in potestate hominis fuit facere obiectum fortiùs mouens ex frequenti consideratione, ex qua fortiùs imprimatur phantasma tale in memoriam, & per consequens fortiùs mouet & priùs, cessante impedimento. Prima ergo intellectio non est in potestate nostra, sed prima indifferentia, quia potest quis se determinare ad volendum, vel non volendum, hoc est, à voluntate, non ab intellectu: quia intellectus ab obiecto naturaliter mouetur, & ideò si voluntas naturaliter moueretur ab intellectu naturaliter moto, voluntas naturaliter moueretur, & sic homo esset vnum bonum brutum: voluntas igitur non mouetur necessitate naturali, sed habita prima intellectione, in potestate eius est conuertere intellectum ad considerandum hoc, vel illud, & hoc, vel illud velle, vel nolle: & sic prima volitio omnino est à nobis, nec est ita à casu sicut prima intellectio. *Secunda intellectio est in nostra voluntate 2. d. 42. q. 4.*

Ad secundum, dicendum quòd Aristoteles videtur dicere in libro prædicto, quòd ille impetus, vel impulsus ad velle aliquid, ad quod consequitur commodum, non est sic à ratione, quòd talis sciat sic reddere rationem, quare hoc facit. Dicendum ergo quòd illud *velle* habet à ratione ostendente obiectum volitum, sed non à ratione consiliante ostendente causam, quare hoc facit distinctè, sed hoc habet ab impetu. *Quomodo impetus sit & non sit à ratione.*

Ad tertium dicendum, quòd licet natura sit mediata causa illius euentus fortuiti, non tamen immediata, sed voluntas vnum intendens, licèt sit aliud eueniens præter intentum, quod dicitur fortuna, non casus.

COMMENTARIVS.

4\. h ARguit contra hoc, quod dicit Philosophus, scilicet, quòd aliquis habet impetum sine ratione. *Contra, quia non est bona fortuna, sine actu voluntatis, quia fortuna est effectus contingens consequens effectum agentis à proposito,* id est, quod effectus fortuitus, est effectus non intentus ab agente à proposito, sed agens à proposito intendit effectum actu elicito voluntatis; sed voluntas non potest velle aliquid non præostensum à ratione; ergo talis impulsus ad volendum aliquid, ad quod sequitur commodum, siue ad quod sequitur effectus non intentus non est sine ratione; ergo effectus fortuitus erit à ratione.

i Item arguit, probando quòd fortuna, siue effectus fortuitus semper sit à ratione; patet, quia si natura impellit aliquem ad volendum, & non ratio, ergo non esset fortuna, siue effectus fortuitus, illud quod sic euenit, sed magis esset casus, siue effectus casualis: patet, quia hæc est differentia inter fortunam, & casum, quia fortuna est ab agente à proposito, siue ab agente per cognitionem, & casus non est ab agente à proposito, vt patet 2. Physic. text. c. 59. 60. & 61.

Opinio Henrici. k *Respondeo igitur.* Hic Doctor primò recitat vnam opinionē, quæ est Henrici quodlib. 6. quæst. 19. quam non tenet: nam Henricus videtur velle quòd prima intellectio, siue volitio immediatè sit à Deo, ita quòd Deus immediatè mouet intellectum ad primam intellectionem immediatè causando illam in tali intellectu, & similiter immediatè mouet voluntatem ad primam volitionem circa obiectum, immediatè causando illam in tali voluntate, non causando illam per extensionem obiecti tanquam per causam mediam, & dicit quòd hæc est sententia Anselmi, *de casu diaboli, cap. 12.* qui dicit quòd Angelus non habuit primum actum à se. Sed Doctor hoc improbat, quia Angelus sicut habuit secundùm actum à se, ita ad primum: patet, quia ad primum actum volendi non requiritur, nisi voluntas, vt principium immediatè elicitiuum, & intellectus præuius ostendens obiectum circa quod voluntas elicit actum.

5\. *Scotus contra Henricum.* l *Contra.* Hic Doctor adducit vnam rationē Henrici, quia probat quòd voluntas Angeli non potuit elicere primam volitionem, quia aut habuit illum volendo, aut non volendo. non secundum, patet, quia nullus elicit actum volendi non volendo illum. non primum; patet, quia tunc esset procedere in infinitum in actibus volendi, quia si elicit actum volendo illum, ergo prius habet alium actum, quo vult actum volendi, & tunc quæro de illo alio, aut elicit illum volendo, & per consequens vult illum mediante alio actu volendi, & sic tunc procederet in infinitum; ergo prima volitio erit immediatè causata.

m Respondet Doctor quòd habendo intellectum ostendentem obiectum, & habendo voluntatem priùs natura, simul tamen tempore habuit *velle*, & cùm quæritur, aut habuit volendo, aut non volendo: si intelligatur, quòd habuit volendo, id est mediante alio actu volendi, patet, quòd non, quia tunc esset procedere in infinitum, si verò intelligatur quòd habuit volendo, accipiendo volendo liberè, id est, quòd quando voluntas elicit illum actum. Sic liberè elicit, quod quando elicit illum, potest non elicere, & in hoc consistit voluntatis libertas. Hoc modo elicit primum actum volendi, volendo illum. Et de hac materia vide prolixius Doctorem *in secundo, d. quinta, quæst. secunda, quæ ponitur addita, & etiam dist. 25.* *Responsio Doctoris.*

Dico ergo. Nunc Doctor soluit rationes priùs factas, dicens quòd ista conclusio est exponenda, quoad aliquid, scilicet, quòd benè prima intellectio non est à ratione, siue non est ab intellectu priùs cognoscente, & per consequens potest aliquo modo dici à casu; sed loquendo de prima volitione dicit, quòd illa est ratione ostendente. *Scotus soluit rationes factas.*

Et ideò est illud fortuitum casuale, pro quanto, scilicet, non est in potestate nostra, nec ab agente à proposito. Licèt enim prima intellectio sit immediatè causata ab intellectu, & obiecto, vt patet à Doctore *in primo, d. 3. q. 7. & in quodl. q. 15.* & per consequens habeat causam determinatam intendentem illam eo modo, quo natura potest intendere effectum suum, & vt sic non possit dici effectus casualis, vel fortuitus, tamen aliqualiter potest dici casualis, vel fortuitus, pro quanto talis prima intellectio nullo modo est ab agente à proposito, siue ab agenter per cognitionem intendente talem cognitionem.

SCHOLIVM.

Ostendit contra aliquos Arist. hîc, & 8. Phys. (vbi videtur dicere nihil nouum posse esse immediatè à Deo) sibi non contradicere, licèt teneatur posuisse Deum causam fortuitorum immediatam: quia non negauit 8. Phys. aliquid de nouo immediatè fieri à Deo absolutè, sed manentibus causis aliis actiuis, & receptiuis. Eodem modo posuit animam de nouo creari ob dispositiones nouas materiæ, quibus positis, Deus necessariò secūdùm ipsum, eam creat. Vide Doctorē 1. d. 8. q. 5. n. 6. & 8. vbi agit de opinione Philosophorum, quòd Deus omnia agat necessariò, quodque quicquid agit immediatè, secundùm eos, est necessarium, & d. 42. & supra q. 17. n. 26. & à n. 29 vbi tenet non esse demonstrabile. posse Deum omnia facere immediatè sine aliarum causarum concursu. Hæc de Philosophorū opinione. Ex quibus patet quomodo aliquis posset esse benè fortunatus, etiamsi mundus esset ab æterno; quia effectus fortuiti in cælum, vel in Deum referentur secundum fidem tenendum (inquit Doct.) Deum habere de omnibus prouidentiam generalem, iuxta quam omnia agunt secundùm naturas suas; & specialem, iuxta quam prouidet vnicuique hominum, secundum sua occulta iudicia, & aliqua merita sibi nota.

SEd de causa extrinseca huiusmodi euentus fortuiti secundùm Aristotelem videtur dicendum, quòd natura non est causa eius: quia natura est determinata ad vnum

vnum, saltem vnitate eiusdem ordinis, & connexionis. Euentus autem fortuiti non videntur habere connexionem, nec ordinationem ad alia: ergo natura non est causa sufficiens, & completiua euentus fortuiti.

Item tunc sequeretur, quòd fortuna esset causa per se.

Item, nullus dicitur benè fortunatus, quia impellitur ad volendum aliquid, ad quod consequitur bonum, nisi illud bonum adipiscatur, sed illud bonum adipisci non potest, nisi causæ intermediæ concurrant ad hoc: cùm ergo natura non potest esse causa sufficiens huius concursus, natura non sufficit: ideò sequitur quod est aliqua causa extrinseca coniungens.

14 Sed, quæ sit illa causa extrinseca secundùm Aristotelem, estné cœlum, vel Intelligentia mouens cœlum mediante cœlo, vel Deus ipse immediatè mouens? Dicendum quòd si nihil sit effectus fortuitus, nisi illud, ad quod causalitas cœli potest se extendere, tunc non est necessarium causam inquirere nisi cœlum, & mouens cœlum, & hoc videtur probabile, quia nihil fortuitum videtur in homine nisi illud, ad quod causalitas cœli se extendit mediatè, vel immediatè. Sed primum non credo esse verum, quia aliquid est in homine, ad quod causalitas cœli non potest se extendere, sicut est volitio, nisi occasionaliter mouendo appetitum sensitiuum, secundùm cuius inclinationem apta est voluntas inclinari: cœlum ergo, quia non potest volitionem attingere, nec etiam causas ad eius causationem coniungere: ideò aliquid est in homine ad quod cœli causalitas non potest attingere. Et si diceretur, & fortè verum est, quòd nullus effectus fortuitus est in voluntate, & coniunctus volitioni per accidens, sed tamen causalitas cœli ad omnia alia se extendit, & sic non oportet aliam causam extrinsecam ponere, nisi cœlum, & Intelligentiam mouentem cœlum, & Deum mouentem mediatè, ita quòd si Aristoteles videtur dicere, quòd tale principium sit Deus, debet glosari, verum est mediatè.

Ad volitionem non se extendit causalitas cæli 2. d. 14. q. 3.

Si autem aliquis effectus fortuitus ponatur in voluntate, cùm cœlum non possit talem effectum attingere, nec causas ad causandum ipsum coniungere, nec aliqua Intelligentia creata: tunc oportet effectus fortuitos in Deum reducere, qui omnia prouidet, & coniungit causas medias ad effectus tales fortuitos causandos.

Sed quomodo hoc potest concordare cum principiis Aristotelis, qui non videtur ponere aliquod nouum immediatè esse à Deo: vnde ipse ponens mundum æternum non posuit motum potuisse esse nouum, nisi secundùm partes, ita quod totus non potuit esse nouus, & ista conclusio potest dependere à tribus principiis, primò propter immutabilitatem primi principij, quia principium est omnino immutabile: ideò nullum motum, nec mobile potest immediatè de nouo producere, quia aliter se haberet nunc, quàm priùs.

8. Phys. t. 15. & 12. Metaph. & alibi.

Sed non credo quòd arguat solùm ex immutabilitate agentis: imò oportet addere aliquid ex parte effectus, sic quòd agens immutabile non potest immediatè causare aliquid nouum alterius rationis: quia aliter contradiceret sibiipsi: quia Intelligentia omnino immutabilis, secundùm eum, causat nouam partem motus; nec propter hoc est mutabilis, nec † adhuc sufficit, sed oportet tertiò addere sic: agens omnino immutabile non potest causare immediatè aliquid nouum alterius rationis, nulla posita diuersitate in mediis causis actiuis, vel receptiuis: aliter non haberet propositio Aristotelis veritatem: Si enim causæ intermediæ actiuæ sint diuersæ dispositionis in agendo, vel passiuæ diuersæ dispositionis in recipiendo: potest esse diuersitas effectuum: dato quòd in causa prima nulla sit mutabilitas, vel nouitas aliquo modo.

Al. hoc

Non concludit Arist. ex immutabilitate, Deũ non posse facere de nouo.

15. Dicemus ergo, secundùm Aristotelem quòd agens omnino immutabile non habens causas medias actiuas, vel receptiuas diuersæ dispositionis, non potest causare aliquid nouum alterius rationis; sed aliqua istarum conditionum deficiente non habebimus secundùm Aristotelem vnde concludamus aliquam nouitatem in Deo.

Al. nullam.

Dicendum ergo, quòd non contradicit sibi *in libello de bona fortuna*, & 8. *Phys.* secundùm quòd aliqui volunt sibi imponere: quia si secundùm primam viam sufficiat omnem effectum fortuitum reducere in cœlum, hoc non ponit aliquam nouitatem, vel mutabilitatem in Deo: quia non causat Deus effectus fortuitos de nouo, nisi mediante cœlo, & hoc non est contra eum: dato etiam secundùm aliam viam, quòd oporteat aliquos effectus fortuitos nouos reducere immediatè in Deum: adhuc non contradicit sibiipsi, quia certum fuit Aristoteli secundùm sua principia animam intellectiuam esse à Deo immediatè: & ad hoc attingere potest ratio naturalis, cùm sic

immortalis,& ita aliquid nouum potest immediatè esse à Deo,& tamen non contradicit sibi secundùm sua principia.

Sed quomodo est hoc possibile? Dicendum quòd Immutabilitas agentis, excludendo causas actiuas intermedias, vel receptiuas, concluditur secundùm Aristotelem quòd non possit fieri aliquid nouum alterius rationis: sed si vna conditio defecerit, scilicet quando causæ intermediæ actiuæ, vel passiuæ diuersimodè se habent in causando, potest causare de nouo aliquid alterius rationis. Si etiam effectus causandus sit eiusdem rationis, potest Deus ipsum causare immediatè, nulla posita nouitate in eo, propter diuersitatem causarum receptiuarum, sicut Sol immediatè soluit glaciem & coagulat lutum, nulla posita nouitate in eo; ita secundùm Aristotelem hoc corpore organizato, Deus necessitate immutabilitatis * causat hanc animam:& priùs non: quia materia non erat disposita, sicut nec Sol causat alium, & alium radium in aere, & in aqua: nisi propter diuersitatem recipientium; sic in proposito, Deus influit vniformiter in quodlibet inquantum potest, secundùm Aristotelem: & quia iste est dispositus, ille non, ideò Deus impellit istum ad tale propositum; ad quod consequitur commodum, illum autem non impellit: quia non inuenit in eo dispositionem illam, quam diximus priùs. Et ipsa positio Aristotelis *de bona fortuna* stat cum positione sua, 8. *Phys.* scilicet quòd Deus non potest causare nouum mundum, vel nouum cœlum,& nouum motum secundùm suam causalitatem.

Al. aeu.tabilitatis.

Sed secundùm fidem,& veritatem dicendum est, quòd Deus habens prouidentiam generalem de omnibus, regit res, secundùm quod natæ sunt regi: secundùm quod dicitur 7. de Ciu. c. 30. *Sic Deus res quas condidit*, &c. tamen præter istam generalem prouidentiam habet prouidentiam specialem ex quadam electione, secundùm quam prouidet vnicuique hominum, secundùm merita præsentia, vel futura, & occulta nobis; tamen sibi præsentia: quia eius iudicia sunt semper, licèt occulta: ita quòd aliquando aduersitas plus proficit, quàm prosperitas, secundùm Boet. 4. *de Conso. prosa* 4. ita quod licèt ponamus aliquem benè fortunatum: tamen ex hoc nihil nouum ponimus in Deo: vt dictum est. Et sic patet ad rationes.

Deus omnia fortuita speciali prouidentia prouidet, rationibus sibi cognitis, nobis occultis.

F I N I S.

ADDITIONES QVÆDAM AD QVÆSTIONEM septimam immediatè ante illud, *Iam consequenter*, &c.

D Solutiones istorum obiectorum Doctor remittit se alibi. Potest tamen dici ad primum negando consequentiam, quia licèt intellectus viatoris possit ex suis naturalibus cognoscere ibi esse perfectissimam voluntatem, hoc tamen est per conceptum imperfectum: quia non est inconueniens per conceptum imperfectum cognosci aliquid esse perfectissimum: sicut per conceptum finitum cognoscitur aliquid esse infinitum; & ideò non sequitur quòd per talem rationem voluntatis, quam viator habet ex lege communi, possit tanquam per medium euidens à priori cognoscere Deo inesse omnipotentiam.

Per conceptum finitum cognoscitur infinitum.

Ad secundum dicendum est, quòd qualitercunque sit de maiore, minor videtur neganda: quia etsi Deus sit res simplicissima: non tamen omnis conceptus, quem nos habemus de eo, est simpliciter simplex, & ideò non oportet omnem propositionem talem esse per se propriè: & tamen si esset per se, non tamen ex hoc esset per se nota.

Ad tertium dicendum, quòd cognitio Metaphysici de Deo excedit cognitionem Philosophi de Deo: tam extensiuè, propter multitudinem passionum, vel proprietatum cognitarum, quàm intensiuè, propter maiorem perfectionem, & perfectiorem modum cognoscendi. Et per hoc ad formam argumenti dicatur, concedendo primam consequentiam, & consequens ad istum intellectum, quòd Metaphysicus potest ad altiorem cognitionem attingere, quàm est illa cognitio, quia, *ad quam non sufficit naturalis, vel Philosophicus attingere. Nam in cognitione* quia *est dare latitudinem & excessum, secundùm maius, & minus, tam intensiuè, quàm extensiuè: & ideò cùm vlteriùs infertur; ergo potest atingere ad cognitionem* propter quid, *neganda est consequentia de demonstratione* quia, *&c.*

Cognitio Metaph. de Deo excedit cognitione Philosophi de eo, & quomodo?

ADDI

ADDITIONES AD QVÆSTIONEM decimam quartam circa finem ante illam particulam,

Et per idem ad secundum n. 26.

2. *EXEMPLVM huius apparet in sensu, quando enim species coloris videtur, sicut quando radius transit per vitrum rubeum, rubor apparet in pariete opposito: & ille rubor ita visus non est ratio videndi ruborem in vitro, sub propria ratione, sed tantummodò diminutè, vel fortè nullo modo, nisi per collationem huius ruboris ad illum, tanquam similis: quando autem species sensibilis est ratio sentiendi obiectum sub propria ratione sua, ipsa non est percepta per sensum, sicut apparet manifestè in visione recta, vbi nihil videtur in medio inter colorem, & oculum: & tamen est ibi species coloris multiplicata.*

Sed contra: licèt hoc sit ibi; in visione tamen reflexa videtur, quòd ipsa species videatur, quia hoc quod videtur, apparet videri in speculo, & tamen in tali visione reflexa species est ratio sentiendi obiectum in ratione sua propria, quia obiectum videtur sub propria ratione visibilitatis suæ: ergo à simili, in proposito posset Deus videri per medium quasi speculatum: & tamen sub ratione propria obiectiua.

3. Vtrùm species sit in speculo subiectiuè.

Sed hîc dicendum, quòd Alacen in perspectiua sua lib. 4. cap. 4. *ex intentione determinat quòd species non est in speculo subiectiuè, neque est ibi, vt terminans actum videndi. Et breuiter ostendi potest vnico experimento: quia quod alicubi existens in se videtur ab oculo existente in hoc situ, potest etiam videri ab ipso existente in alio situ; dum tamen medium sit illuminatum, & non sit opacum interpositum, & sit etiam debita distantia: sed oculus, qui in determinato situ existens videret album in speculo, alibi existens, non videret: quia non fit visio ista, nisi in illo puncto, ad quem peruenire potest radius reflexus, qui semper est in eadem superficie cum radio incidentiæ, & cùm ipso constituit angulum æqualem illi angulo, qui intercipitur inter radium incidentis, & corpus, super quod incidit.*

Species accipitur in aëre propinquo speculis.

Patet etiam propositum per hoc, quòd aliqua specula non sunt formaliter perspicua, sicut in calibe polito, & argento polito, benè videtur aliquis color tanquam in speculo: & tamen in istis non recipitur species coloris: quia non est nata recipi nisi in perspicuo tantummodò; ergo hic recipitur in aere propinquo talibus speculis: sed vt ibi non potest terminare visionem: quando etiam recipitur in speculo perspicuo vitreo, adhuc ibi non terminatur visio, nisi ad aliquid opacum suppositum: puta plũbum, vel aliud huiusmodi. Dico ergo quòd in visione tali speculari species non est visa: sed tantùm ratio videndi obiectum illud, cuius est species, non tamen per lineam rectam, sed per lineam reflexam. Vnde obiectum quidem non est præsens oculo per lineam rectam, sed reflexam concurrentem cum recta in puncto: vbi est concursus radij visualis cum catheco.

ADDITIONES AD QVÆSTIONEM decimam octauam ante illud.

De secundo principali.

NOTA quòd vltra naturalem bonitatem volitionis, quæ competit sibi inquantùm ens, quæ etiam competit cuilibet enti positiuo, secundùm differentiam suæ entitatis maius, & minus, præter illam est triplex bonitas moralis secundum gradus se habens.

4. Quid est bonitas ex genere. *Prima dicitur bonitas ex genere, quæ competit volitioni ex hoc, quòd transit super obiectum conueniens actui tali, secundùm dictamen rectæ rationis, & non solùm, quia conueniens actui tali naturaliter, sicut Sol visioni:& hæc est prima bonitas moralis; quæ ideò potest dici ex genere: quia quasi materialis respectu omnis bonitatis posterioris siue vlterioris in genere moris; nam actus transiens super obiectum conueniens est quasi formabilis per quamcunque aliam circunstantiam moralem: & ita quasi potentiale: non omnino sic extra genus moris sicut fuit ipse actus in genere naturæ, sed in genere moris, quia iam habet aliquid de illo genere; puta obiectum debitum actui.*

Bonitas virtuosa quid? *Secunda potest dici bonitas virtuosa, siue ex circunstantia, quæ competit volitioni ex hoc, quòd ipsa elicitur à voluntate cum omnibus circunstantiis dictatis à recta ratione debere sibi competere in eliciendo ipsam: bonum enim est ex causa integra secundùm Dionys.* 4. de diu. no. *Et illud est quasi in specie moris bonum*:quia iam habet omnes differentias morales contrahentes bonum ex genere.

Tertia verò bonitas potest dici meritoria, siue gratuita in acceptatione diuina, in ordine ad præmium, quæ conuenit actui, ex hoc quòd præsupposita duplici bonitate, iam dicta elicitur conformiter principio merendi, quod est gratia, vel charitas. Exemplum primi, dare eleemosynam. Exemplum secundi, dare eleemosynam pauperi, qui eget: & in loco, quo potest sibi competere propter amorem Dei. Exemplum tertij, illud opus facere, non tantùm ex inclinatione naturali, sicut potuit fieri in statu innocentiæ: & fortè posset modò fieri à peccatore, si adhuc peccator existens, & non pœnitens ex pietate naturali moueretur ad proximum, sed tantùm ex charitate, ex qua faciens est amicus Dei, inquantùm respicit opera eius; hæc triplex bonitas est ordinata:ita quòd prima præsupponitur secundæ, secunda tertiæ, & non econuerso. Huic triplici bonitati correspondet triplex malitia. Prima siquidem est malitia ex genere, quando scilicet actus qui tantùm habet bonitatem naturæ ex primo, ex quo debet constitui in genere moris habet malitiam, quia transit super obiectum disconueniens:puta si odire transit super Deum. Secunda autem malitia ex aliqua est circunstantia deordinante actum, licèt habeat obiectum conueniens. Tertia demeritoria.

Triplex bonitas dicta est ordinata.

Triplex malitia opposita triplici bonitati:de his 2.d.7.n.11.12.

CONCI

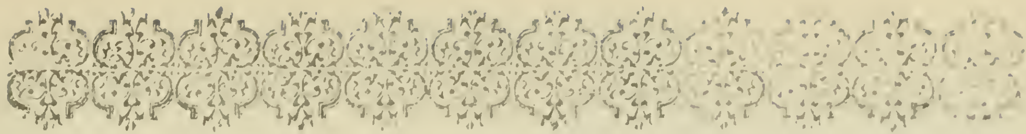

INDEX

Rerum notabilium, quæ in hoc Tomo continentur.

Primus numerus ad paginam, secundus ad numerum marginalem remittit.

A B

A C

A D

A E

A G

Index rerum

Causa

C R

Esse

E V

E X

F E

F I

F O

F R

F V

G E

I V

L A

O R

P A

P E

Prædi.

P V

Q V

R A

R V

S A

S C

S E

S I

FINIS.

ERRATA

Pag. 2. col. 1. l. 5. leg. *diuerſimodè*. 3. col. 1. l. 6. leg. *poſt*. 6. col. 1. l. 4. adde *ſit*. 9. l. 13. del. *aliquod*. 40. l. 6. leg. *ſingula*. & l. 23. leg. *actus*. 43. col. 2. l. 32. leg. *author*. 63. col. 2. l. 35. leg. *ſit*. 125. l. 17. leg. *deficit*. 260. l. 35. leg. *non eſſe*. 273. col. 2. l. 19. leg. *camino*. 293. col. 1. l. 4. leg. *inſtanti*. 317. col. 4. l. 25. leg *vnitatem*. 238. col. 2. l. 14. adde *in*. 336. col. 1. l. 34. poſt *prauia* adde *prior*. 368. co. 1. l. 26. leg. *ſiue*. ibid. l 38. leg. *ſine*. 374. co. 1. leg. *qued* ibid. l. 33. adde *quàm*. 356. col. 1 l. 3. leg. *quod*. ibid. l. 9. leg. *quod*. ibid. col. 2. l. 14. & 25. leg. *quod*.